

68
6 F
12

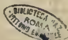
Esemplare integro

DIVI
CAECILII CYPRIANI
EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, ET GLORIOSISSIMI MARTYRIS,
OPERA,

Ad ueritatem uetuſtiſsimorum exemplarium ſumma fide emendata, addito etiam quinto epiſtolarum libro, antea nunquam edito.

Alia eidem Cypriano adſcripta.

Cum INDICE rerum ac uerborum memorabilium maxima diligentia collecto.

ROMAE, M. D. LXIII.
Apud Paulum Manutium, Aldi F.

Cum priuilegio Pii IIII. Pont. Max.

Exemplum priuilegii.

M*OTV proprio &c. Cum nuper ad huius almæ Vrbis ornamentum, & publicam studiosorum omnium utilitatem nostro iussu instituta in hac Vrbe fuerit officina librorum pulcherrimis characteribus, & summa cum diligentia imprimendorum, præsertim sacrorum, ecclesiasticorumque scriptorum, accersito Venetijs, et huic negotio præposito dilecto filio Paulo Manutio, cum eruditissimo uiro, tum paternæ in hac arte laudis, & industriæ imitatore, prouidere, sicut æquum est, uolentes, ne eius labor, & industria, quæ fructum aliis allatura est, ipsi uni detrimentum afferat; quod euenturum esset, si libros eius diligentia, et cura non sine magnis sumptibus emendatos, & impressos, atque editos alii postea imprimerent, atque ederent, minore forsitan etiam adhibita diligentia: Vniuersis & singulis librorum impressoribus, & bibliopolis tam extra, quàm intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostræ uero, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœna quingentorum ducatorum auri fisco nostro applicandorum, & amissionis librorũ ipso facto, etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrendis, inhibemus, & interdicimus, ne quis ullum ex libris aut ecclesiasticorum scriptorum, aut cuiuscunque generis, qui aut nunquam ante editi fuerint, aut quos ipse Paulus primus, sublatis mendis, correxerit, declarauitue, seu corrigendos, declarandosue curarit, siue illi Græci, Latini, linguaue Italica communi, siue e Græcó sermone in Latinum Italicumue conuersi, imprimere, uel ab alijs impressum uendere, aut uenalem proponere, & habere audeat per annos quinque, ab eo tempore, quo Paulus eum ediderit, computandos: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Potestatibus terrarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisque, & executoribus earundem, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumque Vicarijs, ut quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem censurarum, et pœnarũ prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Quia uero difficile esset hanc nostrá cedulam originalem ad singula loca deferri: Volumus quod de eius tenore, quod ad prohibitioné nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, seu etiam non inserto tenore narratis: ita quod sola narratio, seu enunciatio in ipsis libris, ut moris est, facienda, ad effectum, ut contra inobedientes, ut præfertur, procedi possit, sufficiat. Et maioris efficaciæ causa uolumus ut originalis ipsa cedula per Cursores nostros hic in Vrbe in locis consuetis, ut moris est, affigatur, & publicetur: ne quisquam ignorantiam eius ualeat allegare: Decernentes irritum, & inane quidquid secus fieri contigerit: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, & indultis quibuscunque, alijs super imprimendorum librorum facultate forsan concessis, & innouatis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque.*

Placet motu proprio.

CAROLO BORROMEO, CARDINALI OPTIMO.

AGNA in molestia uersor, Carole Borromee, præstantissime Cardinalis, quòd auunculo tuo Pio IIII. Pontifice, cuius & benignitas, & sapientia ueterem dignitatem restituere bonis artibus facile poterat, uereri sæpe cogor, ne publica incommoda, & aduersi communium temporum casus cursum optimæ uoluntatis impediant; maximiq. inter homines operis, atque pulcherrimi perfectionem desideremus. nec uero, ubi resideat tanti mali culpa, reperire difficillimum est. optimis rebus difficultatem afferunt uitia nostra, ita Deo permittente, ut aliquando resipiscamus. nam si homines intelligerent, quod tu optime intelligis, Borromee prudentissime, quanti sit, ac semper fuerit, ab uno Deo exspectare omnia, inania ducere, quæ a nostris consiliis proficiscuntur: primum illud consequerentur, ut iucunde uiuerent, soluti molestissimis curis, quibus in omnium rerum affluentia ne magni quidem principes uacant: deinde, quæ metuere solemus aduersa, ea uel nulla umquam acciderent, uel nullo statim negotio depellerentur. nunc aliter euenit. dum enim a nostris ingeniis, opibusque secundas res petimus; dum & magnificas ædes, & ingentem agri modum, & auri, argentique uim, quæ ne bona quidem sunt, sola esse bona credimus; eaque consecuti, quasi nobis dati sint obsides perpetuæ felicitatis, ita nihil timemus incommodi; destituti sæpe diuino præsidio iure plectimur, e maxima lætitia in maximos luctus, miseriasque coniecti. uterer priuatis exemplis, nisi publica nimium etiam multa suppeterent. Vidimus, graui Christianæ reip. damno, ardentem diu ciuili bello Germaniam: cum exitiosa discordiarum semina, mentibus iniecta multitudinis imperitæ, principes ignari

quid exſiſtere malorum poſſet, auctoritate, opibus, armis denique fouiſſent. inde ſibi plebs infima, ut eſt cupida ſemper nouarum rerum, licentiam arbitratu ſuo uiuendi ſimulatione ac ſpecie religionis arripuit. ex eo nequitia primum, & inceſtus, deinde uis, rapinæ, cædes, quæq. propoſita impunitatē naſcuntur mala, paſſim conſecuta ſunt. pendent enim a diuinis humana iura. illa ſi contemnamus, hæc non facile tuebimur: illa ſi labefactentur, hæc ſtatim corruent. ſublato igitur, qui per tot ſæcula uiguerat, ſummi Dei cultu, perturbata ſacrorum rituum uetere diſciplina, locum ſuum retinere diutius nec honeſtas, nec pietas potuit: periit fides, & omnis inopiæ ſubleuandæ conſuetudo: illa uero, minimi pendentis humana omnia, uni Deo ſeruientis animi demiſſio, qua nulla magis hominem Chriſtianum uirtus decet, quæ, tamquam heſperus, aut lucifer inter ſidera, ſic ipſa inter uirtutes reliquas præcipue fulget, extincta penitus eſt. tum & domeſtica bella, populis uarie diſſidētibus, exorta: & externis hoſtibus, Chriſtiano ſemper nomini crudeliter infeſtis, ad uniuerſorum perniciem patefactus aditus eſt: quosq. antea tot ciuitatum, ac principum integræ uires, atque coniunctæ facile ſuſtinere irruentes, ac repellere potuiſſent, nunc ut eorum impetū imminutæ, atque diſtractæ ferre poſsint, ſperandum uix eſt. Quid reliquæ prouinciæ? ſatis ne ualent, & alieno malo doctæ ſibi cauent? immo, quaſi ſit in dolore uoluptas, in exitio ſalus, ita ſe libenter in eamdem flammam pleræque coniiciunt. uincere iam cœpit humanam medicinam morbus: proxima quæque corrumpuntur: nec iam ullæ poſſunt aut artes hominum, aut uires tantam peſtem a finibus auertere. Gallia quidem, opibus antea florentiſſima, ſemper hoſtium religionis expultrix, ſemper inuadentibus Eccleſiam monſtris inimica, nunc, alienatis multorū animis, deformata domeſticis cladibus, adſpectu miſerabili, pæne procliuis ad perniciē labitur. nec periculo uacant finitimæ gentes: quæ ſi forte, quod auertat diuina clementia, inſanire cœperint; uerendum eſt, ne malum erumpat, quod ferri non poſſit. nec uero nos, niſi præſidio nitamur innocentiæ, quo uno

ſerua-

ſeruari poſſumus, & uincere, uel excelſa aſperrimarum alpium iuga, uel amnes rapidi, aut munitæ arces, lectæue militum copiæ defendent. communibus remediis communes depelluntur morbi: nunc, in extremum adducta diſcrimen ſalute publica, exquiſitam quamdam, & plane ſingularem curationem rei magnitudo poſtulat. corrupta iampridem uitæ ratio Deum offendit; eadem placabit emendata. huc igitur ſtudia conferenda: huc intendendæ ſunt curæ. quod quamquam ad omnes pertinet, cum in communi periculo commune officiũ requiratur: præcipuæ tamen eorũ partes uidentur eſſe, qui ſummo in gradu dignitatis, atque honoris, tamquam in ſpecula, conſtituti, oculis patent omnium mortalium, ut nullum prorſus eorum neque dictum, neque factũ obſcurum eſſe poſsit. Quæramus, quarum rerũ amore flagrauerint, aut quibus artibus aditum ſibi in cælũ aperuerint primi illi noſtræ religionis antiſtites, quos eccleſiis moderãdis præfecerat Deus: reperiemus eos, tamquam in hac uita peregrinarentur, ita ſemper, obuia quæque contemnentes, ad cæleſtem patriam, optimique parentis Dei, qui nos ad ſe uocare numquam deſinit, adſpectum, amplexumque properaſſe. quàm multos e ſacrarum litterarum monumentis, & ex memoria uetuſtatis licet eruere, quorum omnes uitæ partes ea, quæ nos in malis ponenda cenſemus, paupertas, exſilium, carcer, mors denique illuſtrauerit: cum ſæpe in maximis incommodis, atque adeo inter exquiſitiſsima tormẽta, corporis dolorẽ animi lætitia ſuperante, quàm hoc ſuaue eſt, dicerent, & immortali Deo pro tam inſigni munere gratias agerent. Non longe abeamus. eſt ne quiſquam, aut eſſe poteſt beato Cæcilio Cypriano, cuius nunc emendatiſsima ſcripta emittimus, aut uitæ ſanctitate, aut mortis conſtantia maior, & clarior? quàm ille ſe geſsit in omni uita abſtinenter, & pie? in Epiſcopi autem officio, ac munere quam nõ attigit, immo quam non abſoluit magno dignam præſide uirtutem? exſtant de eo prodita litteris, æternæque cõſignata memoriæ præclara ſanctorum hominum teſtimonia: ſed in re nota, atque ante oculos poſita teſtibus non egemus. uitæ illius prope

animatam imaginem in libris, quos reliquit, uerissimis expressam lineamentis intuemur. quantus est in tuenda Ecclesiæ catholicæ dignitate? quàm seuerus in retinēda uetere disciplina? quàm acer in condemnandis nouarum opinionum auctoribus, in contumacia insectanda, libidine comprimenda? quæ sententiarum grauitas, uerborum uis, doctrinæ præstantia? nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate summi boni, qui non excitetur, & quasi facibus admotis incendatur, cum eius epistolas legit. Iam reliqua eius doctrina quos fructus affert, quàm uberes, quàm salutares? docemur exoriri calamitates omisso ueri Dei cultu; hæreses gigni Pontificis auctoritate contempta; qui uirginitatem, & pudicitiam colat, ei proposita esse maxima in cælo præmia: qui Ecclesiæ præsit, aperto animo ac simplici esse oportere, prudentia tamen ita tectum, ut insidiis minime pateat communis inimici. plane omnes ueterum philosophorum libri, præceptis referti comparandæ uirtutis, si cum Cypriani sermonibus conferantur, inanes, & pæne pueriles uidebuntur. Sumantur in manus, quæ de eleemosyna, ac benignitate literis mandauit: statim omnes, si quæ resident in mentibus nostris, auaritiæ sordes exhauriri, & infundi eximium erga pauperes amorem sentiemus. Grauis est, & late patet inuidiæ morbus: at hic rationibus egregie curatur, ex intima theologia depromptis. Vexamur calamitatibus, & ærumnis, quibus proposita est hominnm uita: præclaram audiamus Cypriani uocem ad patientiam cohortantis, exemplo multorum allato, qui nihil acerbum, aut malum præter culpam umquam duxerunt, & cum illo immenso sempiternæ uitæ lucro libenter omnes huius exiguæ uitæ fructus commutauerunt. Exstat etiam ad martyres, primum, ut cum dolore pugnent, acerbissimisque cruciatibus forti animo resistant, prudens & pia cohortatio, deinde, quòd morte uitam quæsierint, & ex hostibus Dei uictoriam reportauerint, amoris & gaudii plena gratulatio. Neque uero aliter sensit, aut sui dissimilem se præbuit in extremo uitæ die: sed, cum ita semper uixisset, ut obscure, inglorieq. decedere non posset, ita decessit, ut hoc uno uel obscurissimam

uitam

uitam illustrare posset. Multa prætereo: nec sane persequi conor omnia; ne suscepisse hoc uidear, ut Cyprianum debitis ornẽ laudibus: quod, ut ego sentio, uel pro eius dignitate nemo, uel solus ipse præstare posset. Verum hæc me commemoratio cum ipsa per se delectauit, tum quòd in ea beneficii tui magnitudinem, & præstantem ad bene merendum naturæ propensionem agnoscebam, qui totus in eam curam incubueris, ut omnia Cypriani scripta, mendis antea deformata, nunc in ueterem illam integritatem, ac speciẽ, accersito etiam Verona miræ uetustatis exemplari, accurata doctorum uirorum industria restituerentur. quo sane nomine, incredibile dictu est, quãtum se tibi omnes boni debere fateantur. quamquam neque nunc primum, neque hoc uno tuos ad laudem impetus argumento cognoscimus. Omitto illa superiora, qualem te præstiteris in patria, qualem in Ticinensi gymnasio, cum nihil præter uerum decus, ueramq. gloriam cogitans, Francisco Alciato, singularis doctrinæ uiro, iuris prudentiam publice profitenti, operam dares. sint hæc in tuis laudibus minima: non quia, si spectentur sola, maxima uideri non debeant: sed minora maioribus obscurantur; & angustior ille fuit priuatæ uitæ campus, quàm ut in eo tua uirtus commode posset excurrere. itaque Romam traductus ad publica negotia, parem facultati materiam nactus, dum te fingis quotidie ad exemplum sapientissimi Pontificis, auunculi tui, quotidie te ipsum uincis bene agendo, adiuuante naturam imitatione, quemadmodum sine præstanti natura parum proficeret imitatio. ab hac disciplina fluxerunt illa, quæ quàm paucis cõtingant omnia, ignorat nemo; in consilio grauitas, in laboribus patientia, nihil in potestate insolens, nihil in opum abundantia dissolutum; seuerissimis omnia continẽtiæ legibus adstricta: ut ab eius personæ, quam sustines, dignitate numquam oculos deflectere, sed illud perfectum, absolutumq. decorum, cuius & studiũ, & splendor magna ex parte iam obsoleuit, assidue spectare uidearis. Iure igitur quotidie tibi summæ res a summo Pontifice committuntur: iure se in tuam clientelam, quasi portum quemdam in tantis horum temporum tempestatibus

tibus

tibus tutiſsimum , ac ſalutarem ſperantes, conferunt omnes boni. tuum eſt, egentem patrocinio communem cauſſam ſuſcipere ; & opinari , quod auunculus tuus , immortalitate dignus, iampridem ſibi perſuaſit, egregieq. præſtitit, duas maxime res a principe uiro poſtulari, unam, ne quid reprehenſione dignum committat; in quo tu excellis omnium conſenſu; alteram, ne quid laude dignum prætermittat: quod aliquanto eſt optabilius, atque præſtantius. nam, uacare culpa, eſt illud quidem, his præſertim moribus, egregium, eiuſmodi tamen, ut in priuati hominis condicione ſubſiſtat, ad principis ornamenta non perueniat. uera uirtus actione gaudet; uim ſuam longe lateq. diffundi, & propagari ſua bona cupit; eoq. ipſo alitur, & augetur. ceteræ enim res, cum communicantur, minuuntur: ex uirtute quantum ad alios manat, tantumdem ad ipſam accedit. Quæ tibi profecto ſæpe in mentem uenerunt; neque hæc melius cuiusquam oratio, quàm tu uita exprimis. me tamen cum incredibilis quædam erga te obſeruantia, ut Cypriani libros tibi inſcriptos emitterem, adduxiſſet, eadem impulit obſeruantia, & perpetuus in ipſam uirtutem amor, ut hæc ſcriberem. tibi enim, quamquam neque cohortationi tua bonitas, neque admonitioni prudentia locum relinquit, uerumtamen, ut ſtudio meo ſatisfacerem, liberales diſciplinas commendare cupiebam: reliquis autem, qui hæc legent, quid ab excellentibus animi tui bonis ſperari poſſet, ſignificandum arbitrabar.

Amplitudinis tuæ ſtudioſiſſimus,

Paulus Manutius.

VITA BEATI CAECILII CYPRIANI, PER DIVVM HIERONYMVM.

CYPRIANVS Afer primum gloriose rhetoricam docuit: exinde, suadente presbytero Cæcilio, a quo & cognomentũ sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit: ac post non multum temporis, electus in presbyterum, etiam Episcopus Carthaginiensis constitutus est. huius ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Gallieno principibus, persecutione octaua, eodem die, quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

VITA BEATISSIMI MARTYRIS CYPRIANI,

per Pontium eius diaconum.

CYPRIANVS, religiosus Antistes, ac testis Dei gloriosus, tametsi multa conscripsit, per quæ memoria digni nominis superuiuat, etsi eloquentiæ eius ac Dei gratiæ larga fecunditas ita se copia & ubertate sermonis extendit, ut usque in finem mundi fortasse non taceat: tamẽ quia operibus eius ac meritis etiam hæc prærogatiua debetur, placuit summatim pauca conscribere, non quo aliquẽ gentilium lateat tanti uiri uita, sed ut ad posteros quoque nostros incomparabile & grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Certe durum erat, ut (cum maiores nostri plebeis & catechumenis martyrium consecutis, tantum honoris pro martyrii ipsius ueneratione debuerint, ut de passionibus eorum multa, aut, prope dixerim, pæne cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, peruenirent) Cypriani, tanti sacerdotis, & tanti martyris, passio præteriretur: qui & sine martyrio habuit quæ doceret: quæ quidem tanta, atque tam magna, & mira sunt, ut magnitudinis contemplatione deterrear, ac imparem me esse confitear ad proferendum digne pro meritorum honore sermonem, nec posse sic prosequi facta tam grandia, ut, quanta sunt, tanta uideantur: nisi quod numerositas gloriarum sibimet

ipsa sufficiens, alieno præconio non eget. Accedit ad cumulum, quod & uos de eo multum, aut, si fieri potest, totum desideratis audire, concupiscentes ardore flagranti, uel facta eius: etsi interim uiua uerba tacuerunt. in qua parte si dixero nos opibus facundiæ defici, minus dico. facundia enim ipsa deficit digna facultate, quæ desiderium uestrum pleno spiritu satiet. Ita in utrunque grauiter urgemur. ille nos uirtutibus suis onerat, uos nos auribus fatigatis. Vnde igitur incipiam? unde exordium bonorum eius aggrediar, nisi a principio fidei, & natiuitate cælesti? siquidem hominis Dei facta non debent aliunde numerari, nisi ex quo Deo natus est. Fuerint licet studia, & bonæ artes deuotum pectus imbuerint: tamen illa prætereo, nondum enim ad utilitatem, nisi sæculi, pertinebant. postquam & sacras litteras didicit, & mundi nube discussa in lucem sapientiæ spiritalis emersit, si quibus eius interfui, si qua de antiquioribus comperi, dicam: hanc tamen petens ueniam, ut quidquid minus dixero (minus enim dicam necesse est) ignorantiæ meæ potius, quam illius gloriæ derogetur. Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quam si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri & pectus, & sensum ad plenam ueri capacitatem, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ uigore calcaret. Quis unquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam ueteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura uincebat. Deinde quod maius est, cum de lectione diuina quædam iam non pro condicione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperũ sustentandam, tota pretia dispensans, duo bona simul iunxit, ut & ambitionem sæculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quá nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera uelocitate pietatis, pæne ante cœpit perfectus esse, quam disceret. Quis oro de ueteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes & aures per plurimos annos diuina uerba pulsauerant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei, & cui nondum forsitan crederetur, supergressus uetustatis ætatem, gloriosis & admirandis operibus, perpetrauit? Nemo metit statim ut seuit. Nemo uindemiá de nouellis scrobibus expressit. Nemo adhuc unquam de plantatis arbusculis matura poma quæsiuit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Præuenit, si potest dici (res enim fidem non capit) præuenit, inquam, tritura sementem, uindemia palmitem, poma radicem. Aiunt apostoli litteræ, debere neophytos præteriri, ne stupore gentilitatis, nondũ fun-

datis sensibus, adhærente, aliquid in Deum nouitas inerudita peccaret. Ille fuit primus, & puto solus exemplo, plus fide posse, quam tempore promoueri. Sed etsi in apostolorum Actis eunuchus ille describitur, quia toto corde crediderat, a Philippo statim tinctus: nõ est similis comparatio. Ille enim & Iudæus erat, & de templo Domini ueniens prophetam legebat & sperabat in Christo, etsi nondum eum uenisse crediderat. Hic de imperitis gentibus ueniens, tam matura cœpit fide, quanta pauci fortasse perfecerint. Mora denique circa gratiam Dei nulla: nulla dilatio. Parum dixi: Presbyterium, & sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Multa sunt quæ adhuc plebeius, multa quæ iam presbyter fecerit, multa quæ ad ueterum exempla iustorum, imitatione consimili prosecutus, promerendo Dominum totius religionis obsequio præstiterit. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quẽ prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta placuisset. Si Iob, Dei testimonio gloriosus, dictus est uerus Dei cultor, & cui in terris nemo compararetur, faciendum docebat ille, quidquid Iob ante fecisset: ut dum nos paria facimus, simile in nos Dei testimonium prouocemus. Contemptis ille dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata uirtute profecit, ut nec pietatis temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit. Non uxoris suadela deflexit: non proprii corporis dira pœna concussit. Permansit in suis sedibus fixa uirtus, & altis radicibus fundata deuotio, nullo diaboli tentantis impetu cessit, quo minus Dominũ suum, fide grata, etiam inter aduersa benediceret. Domus eius patuit cuicunq; uenienti. Nulla uidua reuocata est sinu uacuo: nullus indigens lumine, non illo comite directus est: nullus debilis gressu, nõ illo baiulo uectus est: nullus nudus auxilio de potentioris manu, non illo tutore protectus est. Hæc debent facere (dicebat) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorũ omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiã se fecit imitandum. Erat sane illi etiã de nouis contuberniũ uiri iusti, & laudabilis memoriæ Cæciliani, & ætate tunc & honore presbyteri, qui eũ ad agnitionẽ ueræ diuinitatis a sæculari errore correxerat. Hunc toto honore, atq; omni obseruantia diligebat, obsequenti ueneratione suspiciens, nõ iam ut amicum animæ coæqualem, sed tanquam nouæ uitæ parentem. Denique, ille demulsus obsequiis, in tantum dilectionis immensæ merito prouocatus est, ut de sæculo excedens, arcessitione iam proxima, commendaret illi coniugem ac liberos suos, & quẽ fecerat de sectæ cõmunione participem, postmodum faceret pietatis heredem. Longum est ire per singula: sancta eius facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum, solum hoc arbitror satis esse. quod

iudicio Dei & plebis fauore, ad officiũ ſacerdotii,& epiſcopatus gradum adhuc neophytus, & ut putabatur, nouellus, electus eſt. Quamuis in primis fidei ſuæ adhuc diebus, & rudi uitæ ſpiritalis ætate, ſic generoſa indoles reluceret, ut etſi nondum officii, ſpei tamẽ fulgore reſplendens, imminentis ſacerdotii totam fiduciam polliceretur. Non prætoribo etiã illud eximium, quemadmodũ cum in dilectionẽ eius & honorem totus populus aſpirante Domino proſiliret, humiliter ille ſeceſſit: antiquioribus cedens,& indignum ſe titulo tanti honoris exiſtimans,ut dignus magis fieret. Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur excuſat. Quo tunc ardore plebs æſtuans fluctuabat, ſpiritali deſiderio cõcupiſcens (ut exitus docuit) non tantum epiſcopum(in eo enim quem tunc latenti diuinitatis præſagio taliter flagitabat) non ſolummodo ſacerdotem, ſed & futurum martyrem requirebat. Obſederat fores domus copioſa fraternitas, & per omnes aditus ſollicita caritas circuibat. Potuiſſet fortaſſe tunc illi apoſtolicum illud euenire,quod uoluit, ut per feneſtrã deponeretur, ſi cum apoſtolo etiam ordinationis honore ſimilaret. Erat uidere ceteros omnes ſuſpenſos anxio ſpiritu expectare uenturum,cum gaudio nimio excipere uenientẽ. Inuitus dico; ſed dicam neceſſe eſt. Quidã illi reſtiterunt, etiam ut uinceret. Quibus tamẽ quanta lenitate ſuſ penſos, quam beniuolenter indulſit, quam clementer ignouit, amiciſſimos eos poſtmodum & inter neceſſarios cõputans mirantibus multis. Cui enim poſſet nõ eſſe miraculo, tam memorioſæ mentis obliuio? Exinde queãdmodum ſe geſſerit,quis referre ſufficiat? quæ illi pietas? qui uigor? miſericordia quanta? quanta cenſura? Tantum ſanctitatis & gratiæ ex ore lucebat, ut confunderet intuentium mentes grauis uultus & lætus. Nec ſeueritas triſtis nec comitas nimia, admixta utrinque temperies: ut eſſet ambigere, uereri an diligi mereretur: niſi quod & uereri & diligi merebatur. Sed nec cultus fuit diſpar a uultu, temperatus & ipſe de medio. Non illum ſuperbia ſæcularis inflauerat: nec tamen prorſus affectata penuria ſordidarat: quiã & hoc ueſtitus genus a iactantia minus non eſt, quam oſtentata taliter ambitioſa frugalitas. Quid autem circa pauperes epiſcopus faceret, quos cathecumenus diligebat? Viderint pietatis Antiſtites, ſeu quos ad officium boni operis inſtruxit ipſius ordinis diſciplina: ſeu quos ſacramenti religio communis, ad obſequium exhibendæ dilectionis artauit. Cyprianum de ſuo talem accepit cathedra, non fecit. Statim deniq; pro talibus meritis etiã proſcriptionis gloriam conſecutus eſt. Nec enim aliud oportebat,quam ut eũ, qui intra ſecretã conſcientiæ latebrã,religionis & fidei toto honore florebat,etiã publice celebrata gentiliũ fama titularet. Poſſet quidẽ tunc pro uelocitate qua ſemper omnia cõſecutus eſt,etiam martyrii circa eum debita corona

prope-

properare: maxime cū & suffragiis sæpe repetitis ad leonē postularetur: nisi per omnes ordines gloriarū transeundum illi esset, & sic ad summa ueniendum. et nisi imminens ruina operam fecundi pectoris indigeret. Finge enim tunc illum martyrii indignatione translatum. Quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis ostenderet? Quis uirgines ad congruentem pudicitiæ disciplinam, & habitum sanctimonia dignum, uelut frenis quibusdam lectionis dominicæ coerceret? Quis doceret pænitentiam lapsos, ueritatem hæreticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem, & euangelicæ precis legem? per quem gentiles blasphemi repercussis in se iis, quæ nobis ingerunt uincerentur? A quo Christiani mollioris affectus circa amissionem suorū, aut quod magis est, fidei paruioris consolarentur spe futurorum? Vnde sic misericordiam, unde patientiam disceremus? quis liuorem de uenenata inuidiæ malignitate uenientem dulcedine remedii salutaris inhiberet? Quis martyras tantos exhortatione diuini sermonis erigeret? Quis denique tot confessores frontiū notatarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrii superstites reseruatos, incentiuo tubæ cælestis animaret? Bene tunc, & uere spiritaliter contigit quod uir necessarius, tam multis, & tam bonis rebus a martyrii consummatione dilatus est. Vultis scire secessum illum non fuisse formidinem? ut nihil aliud excusem, ipse postmodum passus est. Quā passionem utique ex more uitaret, si & ante uitasset. fuit uero formido illa, sed iusta, formido quæ Dominum timeret offendere: formido quæ præceptis Dei mallet obsequi, quā sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides diuinis admonitionibus mancipata, credidit se nisi Domino latebram tunc iubenti paruisset, etiam ipsa passione peccare. Puto denique etiam nunc aliqua de dilationis utilitate dissserenda, tamersi iamdudū pauca perstrinximus: dum enim quæ uidentur postmodum subsecuta sciamus, sequitur ut probemus secessum illum non hominis pusillanimitate conceptum, sed, sicuti est, uere fuisse diuinum. Vastauerat Dei populū persecutionis infestæ, insolens, atque acerba grassatio, & quia omnes decipere una fraude non poterat artifex hostis: quacunq; miles incautus prodiderat latus nudū, dispari genere sæuiendi, singulos diuersa strage deiecerat. Debebat esse qui posset saucios homines & uaria expugnantis inimici arte iaculatos, adhibita medicinæ cælestis medela pro qualitate uulneris uel secare interim, uel fouere. Seruatus est uir, ingenii præter cetera etiam spiritaliter temperati: qui inter resultantes confidentium schismatum fluctus, Ecclesiæ iter medium, librato limite gubernaret. Non hæc, oro, consilia diuina sunt? Hoc fieri sine Deo potuit? Viderint qui putant posse fortuitu ista contingere. Ecclesia illis clara uoce respondet, dicens: Ego sine Dei nutu necessa

rios reseruari non admitto. Percurramus tamen cetera si uidetur. Erupit post modum lues dira, & detestabilis morbi uastitas nimia: Innumeros per diem populos ad suam quemque sedem abrupto impetu rapiens, continuatas per ordinem domos uulgi trementis inuasit. Horrere omnes, fugere, uitare contagium; exponere suos impie, quasi cum illo peste morituro, etiam mortem ipsam aliquis posset excludere. Iacebant interim tota ciuitate, non iam corpora, sed cadauera plurimorum: & misericordiam in se transeuntium, contemplatione sortis mutuæ flagitabant. Nemo respexit aliud, præter quam lucra crudelia. Nemo similis euentus recordatione trepidauit. Nemo fecit alteri quod pati noluit. Quid inter hæc egerit Christi & Dei pontifex, qui pontifices mundi huius tanto plus pietate, quãto religionis ueritate præcesserat, scelus erat præterire. Aggregatã primo in loco plebem, de misericordiæ bonis instruit: & docens diuinæ lectionis exemplis, quantũ ad promerendum Deum prosint officia pietatis. Tunc deinde subiungit nõ esse mirabile si nostros tantũ debito caritatis obsequio fouerimus; eum perfectũ posse fieri, qui plus aliquid publicano, uel ethnico fecerit. Qui malum bono uincens, & diuinæ clementiæ instar exercens, inimicos quoque dilexerit, qui pro persequentium se salute, sicuti Dominus monet, & hortatur, orarit. Oriri facit Deus iugiter solem suum, & pluuias subinde nutriẽdis seminibus impertit: exhibẽs cuncta ista non suis tantũ, sed etiã alienis: & qui se Dei etiam filiũ esse profitetur, cur non exemplũ patris imitatur? Respondere nos decet natalibus nostris, & quos renatos per Deum constat, degeneres esse non congruit: sed probare potius in sobole traducem boni patris æmulatione bonitatis. Multa alia & quidẽ magna prætereo, quæ temperandi uoluminis ratio non patitur prolixiore sermone replicari. De quibus hoc tantum dixisse satis est. Quod si illa gentiles pro rostris audire potuissent, forsitan statim crederent. Quid Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est? Distributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum atque ordinum ministeria. Multi qui paupertatis beneficio sumptus exhibere non poterant, plus sumptibus exhibebant: compensantes proprio labore mercedem diuitiis omnibus cariorem. Et quis non sub tanto doctore properaret inuenire partem aliquam talis militiæ, per quam placeret & Deo patri, & iudici Christo, & interim sacerdoti? Fiebat itaque exuberantium operum largitate quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fidei. Fiebat plus aliquid quam Thobiæ incomparabili pietate signatum est. Ignoscat ille, & ignoscat iterum, & frequenter ignoscat: aut, ut uerius dixerim, merito concedat, tametsi ante Christum plurimum licuit, plus aliquid licuisse post Christum: cuius temporibus plenitudo debetur. Necatos ille a rege &

proiectos sui tantum generis colligebat. His tam bonis & tam piis actibus superuenit exiliũ. Hanc enim uicem semper repræsentat impietas, ut melioribus peiora restituat. Et ut quid sacerdos Dei proconsule interrogante respõderit taceã, sunt acta quæ referant. Excluditur interim e ciuitate ille qui fecerat boni aliquid pro ciuitatis salute: ille qui laborauerat, ne uiuentium oculi paterentur infernæ sedis horrorem: ille inquã qui excubiis pietatis inuigilans (pro nefas) ingrata bonitate prouiderat ne omnibus tetram ciuitatis faciem relinquentibus multos exules deserta respublica, ac destituta patria sentiret. Sed uiderit sæculum cui inter pœnas etiam exilium computatur: Nobis patria minus cara, & commune nomen est; qui parentes ipsos, si contra Dominum suaserint, abhorremus. Illis extra ciuitatẽ suã uiuere grauis pœna est. Christiano, totus hic mundus, una domus est. Vnde licet in abditum & abstrusum locum fuerit relegatus, admixtus Dei sui rebus, exilium non potest computare. Adde quod Deo integre seruiens, etiam propria in ciuitate peregrinus est. Dum enim se carnalibus desiderijs continentia Sancti spiritus abstinet, conuersationem prioris hominis exponens, inter ciues suos, aut prope dixerim, inter parentes ipsos, uitæ terrestris alienus est. Accedit, quod & si hæc talia pœna possent uideri, in huiusmodi tamen causis atq; sententiis, quas ob approbandæ uirtutis experimenta perpetimur, non est pœna; quia gloria est. Sed esto sane nobis pœna exilium. Illis ultimum crimen, & pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis adscribat, qui possunt innocentibus irrogare quod putant pœnã. Nolo nunc describere loci gratiam; & deliciarum omnium paraturã interim transeo. Fingamus locum illum situ sordidum, squalidum uisu, non salubres aquas habentem, non amœnitatem uiroris, non uiciniam litoris, sed rupes uastas siluarum, inter inhospitas fauces desertæ admodum solitudinis auia mundi parte summotum. Posset licet talis locus habere nomen exilii, quo Cyprianus sacerdos Dei uenerat; non, si hominum ministeria deficerent, uel alites, ut Heliæ, uel ut Danieli angeli ministrarẽt? Absit, ut credat aliquis cuilibet minimo, dummodo in confessione nominis Christi constituto, aliquid defuturum. Tantum abest ut Dei pontifex, ille qui misericordiæ semper rebus institerat, horum omnium opibus indigeret. Iam nunc quod secundo posuerã loco, cum gratiarum actione repetamus. Prouisum esse diuinitus etiam pro animo tanti uiri, apricum & competentem locum hospitium pro uoluptate secretum, & quidquid apponi eis ante promissum est, qui regnum & iustitiã Dei quærunt. Atque ut omittam frequentiam uisitantium fratrum, & ipsorum inde ciuium caritatem, quæ repræsentabat omnia, quibus uidebatur esse fraudatus, admirabilem uisitationem Dei non præteribo: qua Antistitem

tem suum sic in exilio esse uoluit de secutura passione securum, ut immi nentis martyrij pleniore fiducia, non exulem tantummodo Curubi, sed & martyrem possideret. Eo enim die quo in exilij loco mansimus, (nam & me inter domesticos comites dignatio caritatis eius elegerat exu lem uoluntarium (quod utinam in passione licuisset) Apparuit mihi, inquit, nondum somni quiete sopito, iuuenis ultra modum hominis enormis: qui cum me quasi ad prætorium duceret, uidebar mihi tribunali sedentis tum Proconsulis admoueri. Is ut in me respexit, adnotare statim cœpit in tabula sententiam quã non sciebam. Nihil enim de me so lita interrogatione quæsierat: sed enim iuuenis, qui a tergo eius stabat, admodum curiosus legit quidquid fuerat adnotatum. Et quia inde uerbis referre non poterat, nutu declarante monstrauit, quid in litteris tabulæ illius haberetur. Manu enim expansa & complanata ad spatæ modum ictus solitæ animaduersionis imitatus, quod uolebat intelligi, ad instar liquidi sermonis expressit. Intellexi sententiam passionis futuram. Rogare cœpi, & petere continuo, ut dilatio mihi uel unius diei proroga retur, donec res meas legitima ordinatione disponerem. Et cum preces frequenter iterassem, rursus in tabula nescio quid cœperat adnotare. Sensi tamen de uultus serenitate, iudicis mentem, quasi iusta petitione commotam. Sed & ille iuuenis, qui iamdudum de passionis indicio gestu potius, quam sermone prodiderat, clandestino identidem nutu, con cessam dilationem, quæ in crastinum petebatur, contortis post inuicem digitis, significare properauit. Ego quamuis non esset lecta sententia, & si de gaudio dilationis acceptæ læto admodum corde resipisco: metu tamen impetrationis incertæ sic tremebam, ut reliquiæ formidinis, cor exultans, adhuc toto pauore pulsarent. Quid hac reuelatione manifestius? quid hac dignatione felicius? Ante illi prædicta sunt omnia, quæcunque postmodum subsecuta sunt. Nihil de Dei uerbis imminutum: nihil de tam sancta promissione mutilatum. Singula denique, secundũ quod ostensa sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini cum de passionis sententia cogitaretur: postulans ut res suas die illo, quo impetraue rat, ordinaret. Hic dies unus significabat annum, quo ille post uisioné acturus in sæculo fuerat. Nam ut manifestius dicam, eo die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. Diem autem Domini, & si non annum in diuinis litteris legimus, promissioni tamen futurorum, debitum illud tempus accepimus. Vnde nihil interest, si sub diei significatione solus annus ostensus est: quia illud plenius debet esse quod maius est. Quod uero nutu potius, & non sermone prolatum est, repræsentationi temporis seruatur sermonis expressio. Solet enim tunc uerbis quodcunque proferri, quotiens quidquid pro-

fertur impletur. Nam & uere nemo cognouit quare hoc ostensum fuisset, nisi postquam eodem die quo uiderat, coronatus est. Medio nihilominus tempore imminens passio pro certo ab omnibus sciebatur. Passionis tamen dies certus ab eisdem omnibus quasi ignorantibus, tacebatur. Sane & in scripturis tale aliquid inuenio. Nam Zacharias sacerdos, promisso sibi per angelum filio, quia non crediderat obmutuit: ita ut filii nomen, scripturus potius quam relaturus, nutu tabulas postularet. Merito & hic, ubi Dei nuncius passionem Antistitis imminentem nutu potius expressit: & fidem admonuit & sacerdotem. Dilationis autem petendæ ratio, de ordinatione rerum & de uoluntatis dispositione ueniebat. Quæ uero res illi, aut quæ uoluntas ordinanda, nisi ecclesiastici status? Suprema accepta dilatio est, ut quidquid circa pauperum fouendorum curam supremo iudicio disponendum fuerat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, immo uero propter hoc tantũ, etiam indulgentia ab ipsis, qui eiecerant, & qui occisuri erant, admissa est. quam ut præsens præsentes pauperes, nouissimæ dispensationis extremis, * & ut plenius dixerim, totis sumptibus ministraret. Ordinatis ergo tam pie rebus & sic uoluntate disposita, proximabat dies crastinus. Iã de Xisto bono & pacifico sacerdote, ac propterea beatissimo martyre, ab urbe nuncius uenerat. Sperabatur iã iamque carnifex ueniens, qui deuota sanctissimæ uictimæ colla percuteret: & sic erant oẽs dies illi quotidiana expectatione moriendi, ut corona singulis posset ascribi. Cõueniebant interim plures egregii & clarissimi ordinis & sanguinis, sed & sæculi nobilitate generosi: qui propter amicitiam eius antiquam, secessum subinde suaderent. Et ne parum esset nuda suadela, etiam loca in quæ secederet offerebant. Ille iam mundum suspensa ad cælum mente neglexerat: nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam, quod a plurimis & fidelibus petebatur, si diuino imperio iuberetur. Sed nec illa sublimis tanti uiri gloria sine præconio transeunda est: qua iam, sæculo tumescente & de fiducia principum infestationem nominis anhelante: ille seruos Dei, prout dabatur occasio, exhortationibus dominicis instruebat, & ad calcandas passiones huius temporis, contemplatione superuenturæ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit cupido sermonis, ut opotaret sic sibi passionis uota contingere, ut dum Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur: Et hi erant quotidiani actus, destinati ad placentem Deo hostiam. Ecce proconsulis iussu ad hortos eius, ad hortos inquam, quos inter initia fidei suæ uenditos, & Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum in usus pauperum uendidisset, nisi inuidiam de persecutione uitaret: cum militibus suis princeps repente subitauit, immo, ut uerius dixerim subitasse se credidit. Vnde enim posset tanquam

tanquam improuiso impetu mens semper parata subitari. Processit ergo, iam certus expungi, quod diu fuerat retardatũ. processit animo sublimi, & erecto, hilaritatem præferens, & corde uirtutem. Sed dilatus in crastinum ad domum principis a prætorio reuertebatur, cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increpuit, productum esse iam Tascium, quem præter celebrem gloriosa opinione notitiam etiam de commemoratione præclarissimi operis nemo non nouerat. Concurrebant undiqueuersus omnes ad spectaculũ, nobis pro deuotione fidei gloriosum, gentilibus & dolendum. Receptum eum tamen & in domo principis constitutum una nocte continuit custodia delicata, ita ut conuiuæ eius, & cari in contubernio ex more fuerimus. Plebs interim tota sollicita ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores principis excubabat. Concessit ei diuina tunc bonitas uere digno ut Dei populus etiã in sacerdotis passione uigilaret. Forsitan tamen quærat aliquis, quæ causa fuerit a prætorio reuertendi ad principem. Et uolunt hoc scilicet quidam de suo tunc proconsule noluisse. Absit ut in rebus diuinitus gestis segnitiam siue fastidium procunsulis conquerar. Absit ut malum hoc intra conscientiam religiosæ mentis admittam; ut de tam beatissimo martyre ructus hominis iudicaret. Sed crastinus dies ille, quem ante annum dignatio diuina prædixerat, uere crastinus esse debebat. Illuxit denique dies alius, ille signatus, ille promissus, ille diuinus, quem si tyrannus ipse differre uoluisset, nunquam prorsus ualeret: dies de conscientia futuri martyris lætus; & discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Egressus est domum principis, sed Christi, & Dei princeps, & agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte uallatus est. Sic autem commitatui eius infinitus exercitus adhærebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta ueniretur. Eundi autem interfuit transitus stadij. Bene uere, & quasi de industria factum, ut & locum congruentis certaminis præteriret, qui ob coronam iustitiæ consummato agone curreba‹t›. Sed ubi ad prætorium uentum est, nondum procedente proconsule, secretior locus datus est. Illic cum post iter longum nimio sudore madidatus sederet, (sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut & sub ictu passionis episcopatus honore frueretur) quidam ex tesserarijs quondam Christianus res suas obtulit; quasi uellet ille uestimentis suis humidis ficciora mutare; qui uidelicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, quam ut proficiscentis ad Deum martyris sudores iam sanguineos possideret. Cui ille respondit, & dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forsitan non erunt. Mirum, si contempsit laborem corpore, qui mortem mente contempserat. Quid plura? saluto proconsuli nunciatus est, producitur, admouetur; interrogatur de suo nomine, se esse

respon-

respondit, & hactenus uerba; legit itaque de tabula iam sententiam iudex, quam nuper in uisione non legerat: sententiam spiritalem non temere dicendam; sententiam episcopo tali, & tali teste condignam; sententiam gloriosam; in qua dictus est sectæ suæ signifer, & inimicus deorum, & qui suis futurus esset ipse documento, & quod sanguine eius inciperet disciplina sanciri. Nihil hac sententia plenius, nihil uerius; omnia quippe, quæ dicta sunt, licet a gentili dicta, diuina sunt. Nec mirum utique, cum soleant de passione pontifices prophetare. Signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat: inimicus deorũ, qui idola destruenda mandabat: documento autem suis fuit, qui multis pari genere secuturis, prior in prouincia martyrii primitias dedicauit. Sanciri etiam cœpit eius sanguine disciplina: sed martyrum, qui doctorem suum imitatione gloriæ consimilis æmulati, ipsi quoque disciplinam exempli sui proprio cruore sanxerunt. Et cum exiret prætorii fores, ibat comes militum turba, & ne quid in passione deesset, centuriones, & tribuni latus texerant: ipse autem locus æqualis est ubi pati contigit, ut arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum præbeat. Sed per enormitatem spatij longioris uisu denegato per confusam nimis turbam, personæ fauentes in ramos arborũ repserant, ne uel hoc illi negaretur ut ad Zachei similitudinem de arboribus uideretur. Sed iam ligatis per manus suas oculis moram carnificis urgere tentabat, cuius munus est ferrum; & labente dextera gladium uix trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam pretiosi uiri mortem clarificationis hora matura, centurionis manum concesso desuper uigore firmatam, permissis tandem uiribus expediret. O beatum Ecclesiæ populum, qui episcopo suo talis, & oculis pariter & sensibus, & quod est amplius publicata uoce compassus est, & sicut ipso tractante semper audierat, Deo iudice coronatus est. Quamuis enim non potuerit euenire, quod optabant uota communia, ut consortio patris gloriæ simul plebs tota pateretur, quicunque sub Christi spectantis oculis, & sub auribus sacerdotis ex animo pati uoluit, per idoneum uoti sui testem legationis quodam modo litteras ad Deum misit. Sic consummata passione perfectum est, ut Cyprianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Africa primus imbueret; quia & talis esse post apostolos prior cœperat. Ex quo enim Carthagini episcopatus ordo numeratur, nunquam aliquis quamuis ex bonis, & sacerdotibus ad passionem uenisse memoratur, licet semper Deo mancipata deuotio dicatis hominibus pro martyrio deputetur: Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam Domino consummante profecit, ut in ciuitate ipsa, in qua taliter uixerat, & in qua prior fecerat multa præclara, prior etiã sacerdotij cælestis insignia glorioso cruore decoraret. Quid

hoc

hoc loco faciam, inter gaudium passionis, & remanendi dolorem? in partes diuisus animus: & angustum nimis pectus affectus duplices onerant. Dolebo, quod non comes fuerim? sed illius uictoria triumphanda est. De uictoria triumphabo? sed doleo, quod comes non sim. Verum uobis tamen & simpliciter confitendum est; quod & uos scitis, in hac me fuisse sententia. Multum, ac nimis multum de gloria eius exulto; plus tamen doleo, quod remansi.

SEQVITVR ACTVS PASSIONIS, CVIVS IPSE PONTIVS MEMINIT.

TEMPORE Valeriani & Gallieni, cum gloriosum nomen Christi a gentilibus exosum, intentione maxima conaretur auferri, & esset persecutio apud urbem Romam; beatissimus Cornelius pontificatum prædictæ urbis summis uirtutibus præditus tunc regebat: comprehensusque a præside & diuturnis tormentis afflictus gladio finiuit temporalem uitam, percepturus a Deo sine fine perpetuam. Sed cum hoc odium fuisset etiam in Libycis terminis irrogatum; multi Christianorum populi, malentes transitoriam uitam amittere, & illa quæ a Deo promissa sunt adipisci, diuersis tormentis afflicti consummabantur. Ferunt etiam tunc a præside clibanum calcis accensum, & in ore illius prunas cum ture exhibitas, & præsidem dicere Christianis: Eligite e duobus unum, aut tura super his carbonibus offerte Ioui, aut in calcem demergimini. Tunc trecenti uiri fide armati, fe ictu rapidissimo, Christum Dei filium Deum fatentes, iecerunt in ignem, & inter uapores calcis pulueri sunt demersi: quos sibi Christus consecrauit. In his autem diebus cum talia gererentur, beatus Antistes Cyprianus Carthaginiensem regebat ecclesiam. qui comprehensus a gentilibus sedente Paterno proconsule in ciuitate, iniquis tribunalibus præsentatur. Cui Paternus ait: Nobilium imperatorum ad me scripta uenerũt: ut hi qui diis cæremonias execrantur immolare, ad sacrificandum compellantur inuiti. Exquisiui de nomine tuo: quid respondes? Sanctus Cyprianus respondit: Nullos Deos noui, nisi unum, & uerum, qui fecit cælum & terram, & quæ in eis sunt. huic Deo nos Christiani deseruimus. hunc deprecamur diebus ac noctibus & pro salute populi, & pro statu Imperatorum uestrorum. Proconsul dicit: Ergo in hac uoluntate perseueras, ut non sacrifices? Sanctus Cyprianus respondit: Bona uoluntas quæ Deum nouit mutari non potest. Proconsul dixit: Iussum est etiam ut & presbyteros requiram. uolo ergo scire per te, qui sunt presbyteri, qui in hac ciuitate consistunt. Sanctus Cyprianus respondit: Legibus

uestris

uestris bene atque utiliter censuistis, nos delatores non esse. Itaque eos exhibere non possumus. Sed nec ipsi se ultro offerunt, cum hoc scriptura sancta prohibeat. A te enim quæsiti, inuenientur. Proconsul dixit: Iussum est, ut nulla conciliabula faciant neque cœmiteria ingrediantur. Quod qui facere deprehensus fuerit, capite plectatur. Sanctus Cyprianus respondit: Fac quod tibi præceptum est. Et post hæc ductus est in exiliũ beatus martyr per præceptũ Aspasij proconsulis in ciuitatẽ Corubitanam. Post dies autem multos regressus de exilio, habitabat in hortis suis. Cumque ibidẽ moraretur, uenerunt ad eũ duo principes ex officio proconsulis Galerij Maximi: & leuãtes eum in curriculum suũ duxerunt ad proconsulem in locum ubi pro reparanda sanitate degebat. Et collectus ab adstatore officii secessit in hospitium eius in uicum, qui dicebatur Saturni, & habitabat ibi. Conuenit autem ad eum omnis populus fratrũ. Quod cũ cõperisset beatissimus martyr præcepit custodiri puellas, quæ aduenerant audire uerbum Dei: quoniam ante ostium principis manebant ob amorem martyris gloriosi. Mane autem facto oblatus est beatus Cyprianus proconsuli. Quem intuitus ait: Tu es Tascius Cyprianus qui te Papam sacrilegæ mentis hominibus præbuisti? Iusserunt te sacratissimi Imperatores sacrificare. Consule tibi ne pereas. Sanctus martyr respondit: Ego sum Cyprianus: Christianus sum, & dijs sacrificare non potero. Tu uero quod tibi præceptum est fac. In re enim tam iusta, nulla consultio est. Tunc iratus Proconsul dixit: Diu sacrilega mente uixisti, & plurimos tibi nefariæ conspirationis homines aggregasti, & inimicum te dijs Romanis & sacris religionibus constituisti, nec te pij sacratissimique Imperatores ad consensum cæremoniarum suarum reuocare potuerunt. Et ideo cum sis nequissimi criminis auctor & signifer deprehensus, eris ipse documento his, quos scelere tuo tecũ aggregasti. Sanguine tuo satientur disciplinæ. Et his dictis decretum ex tabella recitauit: Tascium Cyprianũ gladio animaduerti placet. Sãctus Cyprianus hæc audiens dixit: Gratias ago Deo omnipotenti, qui me a uinculis huius corporis dignatur absoluere. Et cũ duceretur, populus fratrũ plangens & eiulans dicebat: Et nos cum eodem decollemur. Perductus autem gloriosus martyr, exuit se lacernum birrum, quem indutus erat: complicans, & posuit ad genua sua. Dehinc tunicam tulit & diaconibus tradidit. Et stans in linea expectabat spiculatorem: cui & uiginti aureos dare præcepit. Fratres uero flentes linteamina & oraria ante eum ponebant: ne sanctus cruor deffuens absorberetur a terra. Ligatis quoque manicis ad ceruicem a Tulliano presbytero ipse sibi manu propria oculos texit: & sic gladio percussus, occubuit. Huiusque corpus propter gentilium curiositatem, cum magna turba populi in proximo collocatum

est. Sed ne a gentilibus tolleretur, nocte adueniente, ex eodem loco ubi positum fuerat sublatum est: & inde cum cereis & scholaribus in area cu iusdam Candidi procuratoris, cum magno triumpho sepultum est. Tale martyrium beatus Cyprianus Carthaginiensis episcopus expleuit pro nomine domini nostri Iesu Christi: cui est gloria in sæcula sæculorũ, Amen. Corubitana ciuitas dicitur, ubi in exilium fuit. Vicus ubi in domo principis officiorum habitauit, dicitur Saturni, inter Veneriam & Salariam. Atrium quoque proconsulis dicitur Sauciolum. Locus in quo decollatus est uocatur Sexti. Sepultus est in areis Macrobij Candidi procuratoris, quæ sunt in uia apellensi iuxta piscinas. Passus est XVIII. Calend. Octobris. Galerius Maximus proconsul post dies paucos discessit e sæculo.

PASSIO BEATI CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, PER PAVLVM DIACONVM EDITA.

TEMPORIBVS Valeriani iniquissimi Imperatoris, fuit in Carthagine, quæ est in Africa, gloriosissimus uir, nomine Cyprianus: qui primo quidẽ rhetoricã docuit: deinde a quodam presbytero, nomine Cæcilio, conuersus ad fidẽ Christi, nomen quoque sortitus est Cæcilius: qui omne culmen gestiens assequi Christianæ religionis, perfectionem (quam Christus consulenti iuueni de uita æterna de prompserat) secutus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ut nudum mater Ecclesia susciperet, quem nudum mater carnea terræ edidisset: ueraciter perspiciens, non posse perfecte in inenarrabili Dei sapientia philosophari, terrenis cupiditatibus innixum. Nanque ita Dei ineffabili sapientiæ contemplandæ se tradidit, ut toto orbe prope notissimus, sole clarius extent eius innumera uolumina, quæ in euangeliis & aliis uoluminibus optime perorauit: chronicam quoque ualde utilem composuit, & exhortatorias ad multos sanctorum epistolas, in quibus ardorem fidei uelut bonus demonstrauit athleta. Post multum uero temporis, ut non abdita maneret lucerna sub modio, sed ut luceret instar stellæ spiritalis solis, posita est super candelabrum, ut præsentes & secuturi agnoscerent, non debere doloribus momentaneis cedere, quibus perpetua beatitudo fixa maneret. Denique comprehensus a ministris Paterni proconsulis Carthaginiensis, ante eum in quoddam secretarium adductus est, cui ita dixit: Sacratissimi imperatores Gallienus & Valerianus ad me litteras dirigere dignati sunt, in quibus sanxerunt, ut omnes homines, deos, quos Romani adorant, debeant adorare: & qui contempserint hoc præceptum, gladio feriantur. Audiui uero, quod tu Deorum cultum

cultum pro nihilo ducas: unde hortor ut consulas tibi & deos honores. Cyprianus respondit: Christianus ego sum, & nullos alios deos noui, nisi unum & uerum Deum, qui creauit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Huic Deo Christiani seruimus: hunc nocteque dieque deprecamur pro omnibus, etiam pro Imperatoribus. Paternus proconsul dixit: Si in hac uoluntate perseueraueris, pessima morte peribis. Sanctus Cyprianus episcopus respondit: Bona uoluntas est, quæ Deũ timet: & ideo non potest immutari. Paternus proconsul dixit: Quia in hac uoluntate permanes, secundum præcepta principum in exilio deputandus es. Sanctus Cyprianus respondit: Exul non erit, qui Deum in mente habebit: quoniam Domini est terra & plenitudo eius. Paternus proconsul dixit ad eum: Antequam proficiscaris, dic ubi sint presbyteri, qui in hac ciuitate esse dicuntur, uel similes tui. Sanctus Cyprianus respondit: Bene atque uiriliter legibus uestris sanxistis, nullos delatores fore debere: iccirco a me prodi non debent, sed a uobis inueniantur: quia & hoc censuistis, ut nullus se ultro offerret. Proconsul dixit: Ego a te cum tormentis eos exquiram. Sanctus Dei respondit: per me non perdentur. Proconsul dixit: Præceptum principum est, ne qui Christiani conciliabula faciant, uel cœmiteria ingrediantur: & si quis hoc uiolauerit, gladio animaduertatur. Sanctus Dei respondit: Fac quod tibi præceptum est. Cum ergo uideret animum eius immutabilem in religione diuina, fecit eum in ciuitate Furabilitana exulari, ubi aliquandiu exemplo boni operis multis profuit, nemini obfuit. Cumque ibi Domino in sanctitate deseruiret, mortuus est Paternus proconsul. Et ipse de exilio regressus, in quodam hortulo commanebat. Cumque de eo perlatum esset ad Galerium Maximum, qui Paterno successerat, misit duos ministros, & iussit eum ad se adduci. Qui cum uenissent ad eum, leuauerunt eum in curru suo, & ad Galerium Maximum perduxerunt. Qui cum uidisset eum, ait: Tu es Statius Cyprianus? Sanctus Cyprianus respondit: Ego. Galerius proconsul dixit: Tu es quem Christiani Papam suum nominant? Sanctus Dei respondit: Ego. Proconsul dixit: Iusserunt tibi principes nostri adorare deos. Sanctus Dei respondit: Non faciam. Proconsul dixit: Melius facies si saluti tuæ consulas, & deos non contemnas. Sanctus Dei respondit: Salus mea & uirtus mea Christus dominus est, cui sine fine seruire desidero. Proconsul dicit: Vitæ tuæ doleo, & uellem consulere tibi. Sanctus Cyprianus respondit: Consultum mihi melius non esse quæro, quam ut Deum meum adorans, ad ipsum tota mentis auiditate festinem: quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Iratus Galerius proconsul, ait: Diu sacrilega mente uixisti, & nefariæ conspirationis homines

aggregasti tibi, & inimicum te dijs & sacris religionibus eorum præbuisti: & non æquissimis consiliis principum assensum unquam præbuisti; sed semper auctor iniqui nominis & signifer extitisti, & propterea ceteris quos sceleri tuo aggregasti, exẽplum eris, & in sanguine tuo discent disciplinam. Tunc ergo dictauit sententiam, dicens: Statiũ Cyprianũ dijs libamina offerre renuentem, gladio animaduerti placet. Cumque duceretur ad decollandum, sequebatur eum multitudo populi, & alij clamabãt: Moriamur simul cũ sancto episcopo. Et cum peruenisset in locũ qui dicitur Sextus, quarto ab urbe miliario, expoliauit se birro, & tradidit carnificibus. Dalmaticã uero tradidit diaconis, & stetit in linteis, expectans spiculatorẽ. Et dum ille appropinquasset, iussit suis, illi dare uiginti aureos. Cumque prostrauisset se se in terram, orauit cũ lacrimis, & a fratribus linteamina offerebantur, unde oculos sibi tergebat. Et cum surrexisset ab oratione, sententia ex tabella recitata est, ita: Statius Cyprianus gladio feriatur. Et statim respõdit sanctus Dei: Amen. Et ceruicem obtulit gladio, tẽporalemque uitã finiuit, recepturus a Deo sine fine perpetuam. Sic ergo beatus Cyprianus subsecutus est fide gloriosa sanctũ Corneliũ, eodem martyrii genere, eodem passionis die, licet non eodẽ ãno, deuicto diabolo, triũphator migrauit ad cælũ. Et sicut scriptũ est: Quo modo in uita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati. Ambo fide clari, ambo constantia inuicti, ambo martyrio gloriosi. Nos ergo fratres oremus omnipotentẽ Deum, pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus qui beatum Cornelium Papã & martyrẽ de Romanis partibus ob munimen sui, cunctorumque fidelium sibi proximari fecit, ac nos de tam magno patrono honorauit: per suffragia huius inclyti martyris beatitudine perennis uitæ sibi concessa, sanctorum omniũ, quos uenerabiliter excoluit, consortia adipisci mereamur perpetuo obtinẽda, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre uiuit & regnat Deus in unitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

SERMO DIVI AVGVSTINI, DE SANCTO CYPRIANO MARTYRE.

SERMONEM a nobis debitum, auribus & cordibus uestris exigit tam grata & religiosa sollemnitas, qua passionem beati martyris celebramus. Tristis proculdubio tunc Ecclesia fuit, & non damno cadentis, sed desiderio recedentis, semper cupiens uidere præsentem tam bonum rectorem atque doctorem. Sed quos afflixerat sollicitudo certaminis, consolata est corona uictoris: & nunc non solum sine ulla tristitia, uerumetiam cum ingenti lætitia, cuncta quæ tunc gesta sunt, legendo recolimus, die que isto nobis gaudere concessum est, non timere. Neque enim formidamus terribiliter uenientem, sed expectamus hilariter redeuntem. Placet ita uniuersam illam fidelissimi, & fortissimi, & gloriosissimi martyris passionem cum exultatione recordari præteritam, quam

tunc

tunc fratres sustinuere futuram. Primo itaque quod pro fide confessionis Christi in exilium Turibin missus est, non sancto Cypriano aliquid nocitum, sed multum illi præstitum ciuitati. Quo enim ipse mitteretur, ubi ille non esset, propter cuius testimonium mittebatur? Christus ergo qui ait: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, in omni loco membrum suum accipiebat, quocunque furor inimici pellebat. O stulta infidelitas persequentis. Si quæris exilium quo Christianus iubeatur ire, prius si potes, inueni unde Christus cogatur exire. De patria sua in alienam te arbitraris excludere hominem Dei, in Christo nusquam exulem, in carne ubique peregrinum. Sed iam memorare & considerare delectat post illud, quod Cyprianus non senserat, sed inimicus putabat exilium, quid ex ordine passionis ipsum consecutum sit. Cum enim Cyprianus sanctus martyr electus a Deo de ciuitate Turibitana, in qua exilio præcepto Aspasii Paterni proconsulis missus fuerat, regrederetur, in hortis suis manebat. Et inde quotidie sperabat uenire ad se, sicut ostensum erat illi. Quid iam fremeret persecutoris Impetus aduersus cor semper paratum, accedente etiam Domini reuelatione firmatum? Quando enim desereret patientem, qui non est passus præoccupari nescientem? Iam ergo quod ad eum passioni exhibendum duo missi sunt, qui eum etiam secum in circulum leuauerunt, in medioque posuerunt, & hoc diuinæ ammonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius se corpus pertinere, qui inter iniquos reputatus est. Christus nanque inter duos latrones ligno suspensus, ad exemplum patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter apparitores ad passionem curru portatus, Christi uestigia sequebatur. Quid illud quod cum in alium diem dilatus apud custodes esset, atque illuc se multitudo fratrum ac sororum congregans, pro fratribus pernoctaret, custodiri puellas præcepit, quanta intentione considerandum, quanta laude prædicandum, quanto præconio commendandum est? Vicina corporis morte, non moriebatur in animo pastoris uigilantia pastoralis, & cura tuendi dominici gregis, usque ad extremum uitæ huius diem mente sobria tenebatur. Nec excutiebat ab animo diligentiam fidelissimi dispensatoris, manus iam proxima cruenti carnificis. Ita se martyrem cogitabat futurum, ut esse non obliuisceretur episcopum, magis curans quam rationem pastorum principi de commissis sibi ouibus redderet, quam quid infideli proconsuli de fide propria responderet. Amabat quippe eum qui Petro dixerat: Amas me: Pasce oues meas. Et pascebat oues eius, pro quibus sanguinem fundere illum imitans properabat. Custodiri puellas præcepit, sciens se non solum habere simplicem Dominum, sed etiam uersipellem aduersarium. Itaque aduersus leonem aperte frementem, in confessione uirile pectus armabat: aduersus insidiantem lupum in gregem sexum femineum muniebat. Ita uere sibi consulit, qui Deum iudicem cogitat, apud quem causam gestæ huius uitæ, atque ab illo sibi muneris iniuncti quisque dicturus est. Vbi omnis homo recipit, sicut testatur apostolus, quæ per corpus gessit, siue in bonum, siue in malum: ita sibi consulit, qui ex fide uiuens, & satagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & sic Deus placidos mores perducit usque ad extremum diem. Ita sibi beatus Cyprianus episcopus misericordissimus, & martyr fidelissimus consulebat: & non sicut eum lingua subdola diaboli per os possessi animæ impii iudicis monere uidebatur, dicens. Consule tibi. Cum enim eius immobilem mentem uideret, quando ei dixit: iusserunt te principes ceremoniari. Respondit que ille, non facio: adiecit & ait. Consule tibi. ipsa est lingua subdola diaboli, & si non huius qui nesciebat quid loqueretur, illius tamen qui per eum loquebatur. Loquebatur enim proconsul non tam secundū principes homines, quorum iussa sibimet iniuncta iactabat, quam secundum principes potestatis aeris, de

Matth. 28.
Ioan. 21
1. Cor. 5.

Ephes. 2. quo apostolus dicit: Qui operatur in filios diffidentiæ. Quem per huius quoque linguam operari Cyprianus nouerat, quod ipse non nouerat. Nouerat, inquam Cyprianus, cum a proconsule audiret: Consule tibi, quod caro & sanguis dicebat stolide, hoc diabolo dicere subdole: atque intuebatur in uno corpore duos, istum oculis, illum fide. Volebat eū iste mori: uolebat ille coronari. Proinde circa istum placidus, circa illum cautus, huic aperte respondebat, & illum uincebat. Fac, inquit, quod tibi præceptum est. In re tam iusta nulla est consultatio. Dixerat quippe ille: consule tibi. Consulit enim qui consilium uel impertit, uel quærit. Sed consul non a Cypriano consilium accipere uolebat, sed eū potius ut a se acciperet admonebat. At ille, in re, inquit, tam iusta, nulla est consultatio. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito. Abstulit enim mihi dubitationem ipsa iustitia. Iustus autem ut securus moriatur in carne, certus uiuit in fide. Præcesserunt Cyprianū multi martyres, quos flagrantibus exhortationibus suis ad uincendum diabolum accenderat. Et erat utiq; iustum, ut quos ueridicus loquendo præmiserat, patiendo intrepidus sequeretur. Ergo in re tam iusta, nulla est cōsultatio. Quid ad hæc dicamus? quid ad hæc exultemus tanta cōceptione gaudiorum? In quid erumpat cor nostrū, & os nostrum, nisi in ipsam uenerabilis martyris ultimam uocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitasset: Thacium Cyprianum gladio animaduerti placet, respondit ille: Deo gratias. Habentes igitur de rei tantæ memoria præsentis loci, festiuitatem sollemnissimi diei propositionem saluberrimi exempli, omnibus medullis nostris & nos dicamus: Deo gratias.

INDEX SEV ORDO OPERVM DIVI CAECILII CYPRIANI.

Et

Legi

DIVI CAECILII CYPRIANI
EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, EPISTOLARVM LIBER I.

ARGVMENTVM EPISTOLAE I.
Ad Cornelium Papam de confeſsione eius.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

OGNOVIMVS, frater cariſſime, fidei, ac uirtutis ueſtræ teſtimonia glorioſa,& confeſſionis ueſtræ honorem ſic exultãter accepimus, ut in meritis ac laudibus ueſtris nos quoque participes & ſocios computemus. nam cũ uobis & Eccleſia una ſit & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis non ſacerdos in conſacerdotis ſui laudibus, tanquam in ſuis propriis gratuletur? aut quæ fraternitas non in fratrum gaudio ubique lætetur? Exprimi ſatis non poteſt, quanta iſtic exultatio fuerit, & quanta lætitia, cum de uobis proſpera & fortia comperiſſemus; ducem te illic confeſſionis fratribus extitiſſe, ſed & confeſſionem ducis de fratrum confeſſione creuiſſe, ut dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confeſſorem populum ſuaſeris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: ut non inueniamus quid prius prædicare in uobis debeamus, utrum ne tuam promptam & ſtabilem fidem, an inſeparabilem fratrum caritatem. Virtus illic epiſcopi præcedentis publice comprobata eſt, adunatio ſequentis fraternitatis oſtenſa eſt, dum apud uos unus animus & una uox eſt, Eccleſia omnis Romana confeſſa eſt. Claruit frater cariſſime fides, quam de uobis beatus apoſtolus prædicauit. hanc laudem uirtutis,& roboris firmitatem iam tunc in ſpiritu præuidebat, & præconio futurorum merita ueſtra conteſtans, dum parentes laudat, filios prouocat: dum ſic unanimes, dum fortes eſtis, magna ceteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuiſtis. Docuiſtis granditer Deum timere, Chriſto firmiter adhærere; plebem ſacerdotibus in periculo iungi; in perſecutione fratres a fratribus non ſeparari; concordiam ſimul iunctam uinci omnino non poſſe; quidquid ſimul petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Proſilierat aduerſarius terrore uiolento Chriſti caſtra turbare: ſed quo impetu uenerat, eodem impetu pulſus eſt; & quantum formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris. ſupplantare ſe iterum poſſe crediderat Dei ſeruos, & uelut tyrones, & rudes, quaſi minus paratos, & minus cautos, ſolito ſuo more concutere. Vnum primo aggreſſus, ut lupus ouem ſecernere a grege, ut accipiter columbam ab agmine uolantium ſeparare tentauerat. nam cui non eſt aduerſus omnes ſatis uirium, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. ſed retuſus adunati exercitus fide pariter & uigore, intellexit milites Chriſti uigilare iam ſobrios,& armatos ad prœlium ſtare; uinci non poſſe, mori poſſe; & hoc ipſo inuictos eſſe, quia mori non timent; nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat; ſed prompte & animas & ſanguinem tradere; ut cum tanta in ſæculo malitia & ſæuitia graſſetur, a malis & ſæuis uelocius recedatur. Quale illud fuit ſub oculis

Rom.1.

Dei spectaculum gloriosum? quale in conspectu Christi eius, Ecclesiæ suæ gaudium; ad pugnam, quam tentauerat hostis inferre, non singulos milites, sed tota semel castra prodisse? omnes enim constat uenturos fuisse, si audire potuissent, quando accurrerit properanter, & uenerit quisquis audiuit. quot illic lapsi, gloriosa confessione sunt restituti? steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prœlium fortiores; ut appareat nuper subitatos esse, & nouæ atque insuetæ rei pauore trepidasse; rediisse ad se postmodum, fidem uerã, & uires suas de Dei timore collectas, ad omnem patientiam constanter & firmiter roborasse, nec iam stare ad criminis ueniam, sed ad passionis coronam. Quid ad hæc Nouatianus, frater carissime? utrum ne iam deponit errorem? an uero (qui dementium mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissensionis & zeli recrudescit insania? nec uulnus suum miser curat, sed adhuc grauius & se, & suos uulnerat? in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundiæ uenenatæ iacula contorquens, magis durus sæcularis philosophiæ prauitate, quam sophiæ dominicæ lenitate pacificus; desertor Ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, proditor caritatis? Agnoscit ne iam qui sit sacerdos Dei? quæ sit Ecclesia & domus Christi? qui sint Dei serui, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos antichristus impugnet? Neque enim quærit illos, quos iam subegit, aut gestit euertere, quos iam suos fecit. Inimicus & hostis Ecclesiæ quos alienauit ab Ecclesia & foras duxit, ut captiuos & uinctos contemnit, & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquã & si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cum constet si occisi eiusmodi extra Ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ, nec in domo Dei inter unanimes habitaturos esse, quos uidemus de pacifica & diuina domo, furore discordiæ, recessisse. Hortamur plane quantum possumus frater carissime pro caritate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, ut (quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, uigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus. incumbamus gemitibus assiduis, & deprecationibus crebris. hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. hæc sunt munimenta spiritalia, & tela diuina, quæ protegunt. memores nostri inuicem simus, concordes atque unanimes, utrobique pro nobis semper oremus, pressuras & angustias mutua caritate releuemus. et si quis istinc nostrũ prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Dominum nostra dilectio; pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam patris non cesset oratio. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Ad Cornelium de pace lapsorum.

EPISTOLA II.

CYPRIANVS, Liberalis, Caldonius, Nicomedes, Cæcilius, Iunius, Marrucius, Felix, Successus, Faustinus, Fortunatus, Victor, Saturninus, Rogatianus, alius Saturninus, Tertullus, Lucianus, Sattius, Secundinus, alius Saturninus, Eutyches, Amplus, alius Saturninus, Aurelius, Priscus, Herculainus, Victoricus, Quintus, Honoratus, Manthanius, Hortensianus, Veranius, Iambus, Donatus, Pomponius, Polycarpus, Demetrius, alius Donatus, Priuatianus, Fortunatus, Rogatus, & Monnullus Cornelio fratri salutem.

Statueramus

STatueramus quidem iam pridem frater cariſſime, participato inuicem nobiſcũ conſilio, ut qui in perſecutionis infeſtatione ſupplantati ab aduerſario & lapſi fuiſſent, & ſacrificiis ſe illicitis maculaſſent, agerent diu pænitentiam plenam, & ſi periculum infirmitatis urgeret, pacem ſub ictu mortis acciperent. nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Eccleſiam pulſantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus ſpei ſalutaris ſubſidium denegari, ut de ſæculo recedentes ſine communicatione, & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiſerit ipſe, qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cælis ligata eſſent; ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in Eccleſia ſoluerentur. ſed enim cum uideamus diem rurſus alterius infeſtationis appropinquare cœpiſſe, & crebris atque aſſiduis oſtenſionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hoſtis indicit, armati & parati ſimus; plebem etiam nobis de diuina dignatione commiſſam exhortationibus noſtris paremus; & omnes omnino milites Chriſti, qui arma deſiderant, & prœlium flagitant, intra caſtra Domini colligamus. neceſſitate cogente, cenſuimus, eis qui de Eccleſia Domini non receſſerunt, ſed pænitentiam agere & lamentari ac Dominum deprecari a primo lapſus ſui die non deſtiterunt, pacem dandam eſſe, & eos ad prœlium, quod imminet, armari & inſtrui oportere. Obtemperandum eſt nanque oſtenſionibus, atque admonitionibus iuſtis, ut a paſtoribus oues in periculo non deſerantur, ſed grex omnis in unum congregetur, & exercitus Domini ad certamen militiæ cæleſtis armetur. merito enim trahebatur dolentium pænitentia tempore longiore, ut infirmis in exitu ſubueniretur, quam diu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lacrimas, & ſubuenire ſero morientibus in infirmitate pateretur. At uero nunc non infirmis, ſed fortibus pax neceſſaria eſt, nec morientibus, ſed uiuentibus cõmunicatio a nobis danda eſt, ut quos excitamus & hortamur ad prœlium, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione ſanguinis, & corporis Chriſti muniamus: & cum ad hoc fiat euchariſtia, ut poſſit accipientibus eſſe tutela, quos tutos eſſe contra aduerſarium uolumus, munimento dominicæ ſaturitatis armemus. Nam quo modo docemus aut prouocamus eos in confeſſione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? aut quo modo ad martyrii poculum idoneos facimus, ſi non eos prius ad bibendum in Eccleſia poculum Domini iure communicationis admittimus? Intereſſe debet frater cariſſime inter eos qui uel apoſtatauerunt, & ad ſæculum cui renunciauerant reuerſi, gentiliter uiuunt, uel ad hæreticos transfugæ facti, contra Eccleſiam parricidalia quotidie arma ſuſcipiunt: & inter eos qui ab Eccleſiæ limine non recedentes & implorantes iugiter ac dolenter diuina & paterna ſolatia, nunc ſe ad pugnam paratos eſſe, & pro Domini ſui nomine, ac pro ſua ſalute ſtare fortiter, & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, ſed uigilantibus damus: pacem non deliciis, ſed armis damus: pacem non ad quietem, ſed ad aciem damus. Si ſecundum quod eos audimus, fortiter ſteterint, & aduerſarium nobiſcum in congreſſione proſtrauerint, non pænitet pacem conceſſiſſe tam fortibus, immo epiſcopatus noſtri honor grandis & gloria eſt, pacem dediſſe martyribus, ut ſacerdotes qui ſacrificia Dei quotidie celebramus, hoſtias Deo & uictimas præparemus. Si autem (quod Dominus auertat a fratribus noſtris) aliquis lapſorum fefellerit, ut pacem ſubdole petat, & impendentis prœlii tempore communicationem non prœliaturus accipiat, ſe ipſum fallit & decipit, qui aliud corde occultat, & aliud uoce pronunciat. Nos inquantum nobis & uidere & iudicare conceditur, faciem ſingulorum uidemus, cor ſcrutari, & mentem perſpicere non poſſumus. De his iudicat occultorum ſcrutator & cognitor cito uenturus, & de arcanis cordis atque ab-

ditis iudicaturus. obesse autem mali bonis non debent, sed magis mali a bonis ad-
iuuari. Nec ideo martyrium facturis pax neganda est, quia sunt quidam negaturi,
cum propter hoc pax danda sit omnibus militaturis, ne per ignorantiam nostram il
le incipiat præteriri, qui habet in prœlio coronari. Nec quisquam dicat, qui mar-
tyrium tollit, sanguine suo baptizatur: nec pax illi ab episcopo necessaria est, habi-
turo gloriæ suæ pacem, & accepturo maiorem de Domini dignatione mercedem.
Primo idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prœ-
lium: & mens deficit, quam non recepta eucharistia erigit, & accendit. Dominus
Matth.10 enim in euangelio suo dicit: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quid lo-
quamini? dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini: non enim uos estis qui
loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Quando autem dicat in
traditis atque in confessione nominis constitutis spiritum patris loqui, quo modo
potest ad confessionem paratus aut idoneus inueniri, qui non prius pace accepta
receperit spiritum patris, qui corroborans seruos suos ipse loquitur & confitetur
Mar.14. in nobis? Tum deinde si relictis omnibus rebus suis fugerit, & in latebris atque in
solitudine constitutus in latrones forte incurrerit, aut in febribus & in languore de-
cesserit: nō ne nobis imputabitur quòd tam bonus miles, qui omnia sua dereliquit,
& contempta domo, aut parentibus, aut liberis, sequi Dominum suum maluit, sine
pace & sine communicatione decedit? Non ne nobis uel negligentia segnis, uel du
ritia crudelis adscribetur in die iudicii, quòd pastores creditas & commissas nobis
oues nec curare in pace, nec in acie uoluerimus armare? non ne ingeretur nobis
Ezech.34 a Domino, quod per prophetam suum clamat & dicit: Ecce lac consumitis, & lanis
uos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas non pascitis, quod infir-
matum est non confortastis, & quod male habuit non corroborastis, & quod
contribulatum est non cōsolati estis, & quod errabat non reuocastis, & quod periit
non inquisistis, & quod forte fuit cōfecistis labore: & dispersæ sunt oues meæ, eo
quòd non sunt pastores, & factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri, & non
fuit qui inquireret, neque qui reuocaret. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego
super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ut non
pascant oues meas, & iam non pascent eas, & extraham oues meas de ore eorum,
& pascam eas cum iudicio. Ne igitur ore nostro, quo pacem negamus, quo duri-
tiam magis humanæ crudelitatis, quàm diuinæ & paternæ pietatis opponimus, o-
ues nobis commissæ a Domino reposcantur, placuit nobis, Sancto spiritu suggeren
te, & Domino per uisiones multas & manifestas admonente, quia hostis nobis im
minere prænunciatur & ostenditur, colligere intra castra milites Christi, &, exami-
natis singulorum causis, pacē lapsis dare, immo pugnaturis arma suggerere: quod
credimus uobis quoque paternæ misericordiæ contemplatione placiturum. Quòd
si de collegis aliquis extiterit, qui urgente certamine pacem fratribus & sororibus
non putat dandam, reddet ille rationem in die iudicii Domino uel importunæ cen
suræ, uel inhumanæ duritiæ suæ. Nos, quod fidei, & caritati, & solicitudini con-
gruebat, quæ erant in conscientia nostra protulimus, diem certaminis appropin-
quasse, hostem uiolentum cito contra nos exsurgere: pugnā non talem qualis fuit,
sed grauiorem multo & acriorem uenire: hoc nobis diuinitus frequenter ostendi:
de hoc nos prouidentia & misericordia Domini sæpius admoneri, de cuius ope &
pietate qui in eum confidimus, possumus esse securi: quia qui in pace militibus suis
futuram prænunciat pugnam, dabit militantibus in congressione uictoriam. Opta-
mus te frater carissime semper bene ualere.

Ad Cornelium de Fortunato & Feliciſſimo.

EPISTOLA III.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Legi litteras tuas frater cariſſime, quas per Saturnum fratrem noſtrum acoluthum miſiſti, & dilectionis fraternæ, & eccleſiaſticæ diſciplinæ, & ſacerdotalis cenſuræ ſatis plenas, quibus ſignificaſti, Feliciſſimum hoſtem Chriſti, non nouum, ſed iam pridē ob crimina ſua plurima & grauiſsima abſtentum, & non tantum mea, ſed plurimorum coepiſcoporum ſententia condemnatum, reiectum a te illic eſſe; & cum ueniſſet ſtipatus caterua & factione deſperatorum, uigore pleno, quo epiſcopos agere oportet, pulſum de Eccleſia eſſe: de qua iam pridem cum ſui ſimilibus, Dei maieſtate, & Chriſti Domini & iudicis noſtri ſeueritate, depulſus eſt, ne ſchiſmatis & diſcidii auctor, ne pecuniæ commiſſæ ſibi fraudator, ne ſtuprator uirginum, ne matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor; ultra adhuc ſponſam Chriſti incorruptam, ſanctā, pudicam, præſentiæ ſuæ dedecore, & impudica atque inceſta contagione uiolaret. Sed enim lecta alia tua epiſtola frater, quam primis litteris ſubiunxiſti, ſatis miratus ſum. cum enim aduertiſſem te minis atque terroribus eorum, qui uenerant, aliquantum eſſe commotum, cum te, ſecundum quod ſcripſiſti, aggreſſi eſſent cū ſumma deſperatione cōminantes, quod ſi litteras quas attulerant nō accepiſſēs, publice eas recitarent, & multa turpia ac probroſa, & ore ſuo digna proferrent. Quod ſi ita res eſt frater cariſſime, ut nequiſſimorum timeatur audacia, & quod mali iure, atque æquitate non poſſunt, temeritate ac deſperatione perficiant: actum eſt de epiſcopatus uigore, & de Eccleſiæ gubernandæ ſublimi ac diuina poteſtate, nec Chriſtiani ultra aut durare, aut eſſe iā poſſumus, ſi ad hoc uentum eſt, ut perditorum minas atque inſidias pertimeſcamus. nam & gentiles, & Iudæi minantur, & hæretici, atque omnes, quorum pectora & mentes diabolus obſedit, uenenatā rabiē ſuam quotidie furioſa uoce teſtantur: non tamen icciro cedendum eſt, quia minātur, aut ideo aduerſarius & inimicus maior eſt Chriſto, quia tantum ſibi uindicat, & aſſumit in ſæculo. Manere apud nos debet frater cariſſime fidei robur immobile, & ſtabilis atque inconcuſſa uirtus contra omnes incurſus, atque impetus oblatrantium fluctuū, uelut petræ obiacentis fortitudine & mole debet obſiſtere. Nec intereſt unde epiſcopo aut terror, aut periculum ueniat, qui terroribus & periculis uiuit obnoxius, & tamen fit de ipſis terroribus ac periculis glorioſus. neque enim ſolas gentilium uel Iudæorum minas cogitare & ſpectare debemus, cum uideamus, ipſum Dominum a fratribus eſſe detentum, & ab eo, quem inter apoſtolos ipſe delegerat, proditum: (Ioan.18 & Mar.14.) inter initia quoque mundi Abel iuſtum non niſi frater occiderit: & Iacob fugientem perſecutus ſit frater infeſtus: & Ioſeph puer uenierit uendentibus fratribus: in euangelio etiam legamus, eſſe prædictum magis domeſticos (Matth.10) inimicos futuros, & qui prius copulati ſacramento unanimitatis fuerint, ipſos inuicem tradituros. Nihil intereſt quis tradat, aut ſæuiat, cum Deus tradi permittat quos diſponit coronari. neque enim nobis ignominia eſt pati a fratribus, quod paſſus eſt Chriſtus: nec illis gloria eſt facere, quod fecerit Iudas. Quæ autem ſui elatio eſt, quæ comminantium tumens & inflata & uana iactatio, illic abſenti minari, cum hic me habeant in poteſtate præſentem? Conuicia eorum, quibus ſe & uitam ſuam quotidie lacerant, non timemus, fuſtes, & lapides, & gladios, quos uerbis parricidalibus iactitant, non perhorreſcimus, quod in illis eſt, homicidæ ſunt apud Deum tales: necare tamen nō poſſunt, niſi eis Dominus necare permiſerit. et cum nobis ſemel moriendum ſit, illi tamen & odio, & uerbis, & delictis ſuis

quotidie perimunt. Sed non iccirco, frater cariſſime, relinquenda eſt eccleſiaſtica diſciplina, aut ſacerdotalis ſoluenda cenſura, quoniam conuiciis infeſtamur, Eſa.5. aut terroribus quatimur, quando occurrat & moneat ſcriptura diuina dicens: Ille uero qui præſumit & contumax eſt, uir ſui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit Abacuc.2 tanquam inferi animam ſuam. Et iterum: Et uerba uiri peccatoris ne timueritis, 1. Macha. 2. quia gloria eius in ſtercora erit & in uermes. Hodie extolletur, & cras non inuenietur, quoniam conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius peribit. Et iterum: Pſal. 36. Vidi impium exaltatum, & extolli ſuper cedros Libani, & tranſiui, & ecce non fuit, & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Exaltatio, & inflatio, & arrogans, ac ſuperba iactatio non de Chriſti magiſterio, qui humilitatem docet, ſed de antichriſti ſpiritu naſcitur, cui exprobrat per prophetam Dominus, & dicit: Eſa. 14. Tu autem dixiſti in animo tuo, in cælum aſcendam, ſuper ſtellas Dei ponā ſedem meam: Sedebo in monte alto ſuper montes altos in aquilone, aſcendam ſuper nubes, ero ſimilis altiſsimo. Et addidit dicens: Tu uero ad inferos deſcendes in fundamenta terræ, & qui uidebunt te, mirabuntur ſuper te. Vnde & parem talibus pœnam ſcriptura diuina loco alio cōminatur & dicit: Dies enim Domini ſabaoth ſuper omnem iniurioſum & ſuperbum, & ſuper omnem elatum & excelſum. De ore itaque ac de uerbis ſuis unuſquiſque ſtatim proditur, & utrum Chriſtum in corde ſuo, an uero antichriſtum habeat, loquendo detegitur: ſecundum quod Do- Matth.3. minus in euangelio ſuo dicit: Progenies uiperarum, quo modo poteſtis bona loqui, cum ſitis nequam? de abundantia enim cordis, os emittit. Bonus homo de bono theſauro emittit bona, & nequam homo de nequā theſauro emittit nequam. Luc. 6. Vnde & diues ille peccator, qui de Eleazaro in ſinu Abrahæ poſito, atque in refrigerio conſtituto implorat auxilium, cum in tormentis cruciabundus flammæ cremantis ardoribus aduratur, inter omnes corporis partes magis os eius & lingua pœnas dat: quia plus ſcilicet lingua ſua & ore peccauerat. Nam cum ſcriptum ſit: Ne- Matth.5. que maledici regnū Dei conſequentur; & iterū Dominus in euangelio ſuo dicat, Qui dixerit fratri ſuo, fatue: & qui dixerit racha, reus erit in gehenna ignis: quo modo poſſunt cenſuram Domini ultoris euadere, qui talia ingerunt non ſolum fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, ut quiſquis ſacerdoti eius & ad tempus hic iudicanti non obtemperaret, ſtatim neca- Deut. 17. retur? In Deuter. loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, ut non exaudiat ſacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit, in diebus illis morietur homo ille: & omnis populus cum audierit, timebit: & non agent im- 1.Reg. 8. pie etiam nunc. Item ad Samuelem, cum a Iudæis ſperneretur, Deus dicit: Non Luc.10. te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et Dominus quoque in euangelio: Qui audit uos, inquit, me audit, & eum qui me miſit: & qui reiicit uos, me reiicit: qui me Matth. 8. reiicit, reiicit eum qui me miſit. Et cum leproſum mundaſſet, Vade, inquit, & demonſtra te ſacerdoti. Et cum poſtea tempore paſſionis alapam accepiſſet a ſeruo Ioan. 18. ſacerdotis, cumque ei dixiſſet, Sic reſpondes pontifici? aduerſus pontificem Dominus contumelioſe nihil dixit, nec quidquam de ſacerdotis honore detraxit, ſed innocentiam ſuam magis aſſerens & oſtendens, Si male, inquit, locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Item in Act. apoſtolorum. Poſt- Act.23. modum beatus apoſtolus Paulus cum ei dictum eſſet: Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo? quamuis Domino iam crucifixo, ſacrilegi, & impii, & cruenti illi eſſe cœpiſſent; nec iam quidquam de ſacerdotali honore & auctoritate retinerent: tamen ipſum quamuis inane nomen & umbram quandam ſacerdotis cogitans Paulus, Neſciebam, inquit, fratres, quia pontifex eſt. ſcriptum eſt enim: Principi plebis tuæ non maledices. Cum hæc tanta ac talia, & multa alia exempla

præcedant

præcedant, quibus facerdotalis auctoritas & poteftas de diuina dignatione firma-
tur; quales putas effe eos, qui facerdotum hoftes, & contra Ecclefiam catholi-
cam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicii ultione
terrentur? neque enim aliunde hærefes obortæ funt, aut nata funt fchifmata, quam
inde, quod facerdoti Dei non obtemperatur. Nec unus in Ecclefia ad tempus fa-
cerdos, & ad tẽpus iudex uice Chrifti cogitatur: cui fi fecundum magifteria diui-
na obtemperaret fraternitas uniuerfa; nemo aduerfum facerdotum collegiũ quid-
quam moueret; nemo poft diuinum iudicium, poft populi fuffragium, poft coe-
pifcoporum confenfum iudicem fe iam non epifcopi, fed Dei faceret; nemo di-
fcidio unitatis, Chrifti Ecclefiã fcinderet; nemo fibi placens ac tumens feorfum fo
ris hærefim nouã cõderet; nifi fi ita eft aliquis facrilegæ temeritatis ac perditæ men
tis; ut putet fine Dei iudicio fieri facerdotem; cum Dominus in euangelio fuo
dicat: Nõ ne duo pafferes affe ueneunt, & neuter eorum cadit in terrã fine patris uo Matth. 10
luntate? Cum ille nec minima fieri fine uoluntate Dei dicat, exiftimat aliquis fum
ma & magna, aut non fciente, aut non permitente Deo, in Ecclefia Dei fieri, &
facerdotes, ideft difpenfatores eius, non de eius fententia ordinari? hoc eft fidem
non habere, qua uiuimus, hoc eft Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio
regi, & gubernari omnia fcimus, & credimus. Plane epifcopi nõ de uoluntate Dei
fiunt, fed qui extra Ecclefiã fiunt, fed qui contra difpofitionẽ & traditionẽ euãgelii
fiũt: ficut ipfe Dominus in duodecim prophetis ponit & dicit: Sibimet ipfi regẽ con Ofee 8.
ftituerunt, & nõ per me. Et iterũ. Sacrificia eorum tanquã panis luctus; omnes qui
manducant ea, contaminabuntur. Et per Efaiam quoque Spiritus fanctus clamat & Efa. 30.
dicit: Væ uobis filii defertores, hæc dicit Dominus: habuiftis cõfilium nõ per me,
& feciftis conuentionem non per fpiritum meum, adiicere peccata fuper peccata.
Ceterum (dico enim prouocatus, dico dolens, dico cõpulfus) quando epifcopus
in locũ defuncti fubftituitur, quãdo populi uniuerfi fuffragio in pace deligitur, quã
do Dei auxilio in perfecutione protegitur, collegis omnibus fideliter iunctus, plebi
fuæ in epifcopatu quadriennio iã probatus, in quiete feruiens difciplinæ, in tempe-
ftate profcriptus, applicito & adiuncto epifcopatus fui nomine, toties ad leonem
petitus, in circo, in amphitheatro dominicæ dignationis teftimonio honoratus:
his ipfis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob facrificia, quæ edicto
propofito celebrare populus iubebatur, clamore popularium ad leonem denuo po
ftulatus in circo: cum talis frater cariffime a quibufdam defperatis & perditis, & ex
tra Ecclefiam conftitutis impugnari uidetur, apparet quis impugnet, non fcilicet
Chriftus qui facerdotes aut conftituit aut protegit, fed ille, qui Chrifti aduerfarius,
& Ecclefiæ eius inimicus, ad hoc Ecclefiæ præpofitũ fua infeftatione perfequitur, ut
gubernatore fublato, atrocius atque uiolentius circa Ecclefiæ naufragia graffetur.
Nec quenquam fidelem & euangelii memorem, atque apoftoli præmonentis man
data retinentem, monere debet frater cariffime, fi quidam in extremis temporibus
fuperbi, & contumaces, & facerdotum Dei hoftes, aut de Ecclefia recedunt, aut con
tra Ecclefiam faciunt, quando tales nunc futuros & Dominus, & apoftoli eius an-
te prædixerint. Nec præpofitũ feruum deferi a quibufdã miretur aliquis, quando ip
fum Dominum magnalia & mirabilia fumma facientem, & uirtutes Dei patris fa-
ctorum fuorum teftimonio comprobantem, difcipuli fui reliquerint, & tamen ille
non increpuit recedentes, aut grauiter comminatus eft, fed magis conuerfus ad
apoftolos fuos dixit: Nunquid & uos uultis ire? feruans fcilicet legem, qua homo
libertati fuæ relictus, & in arbitrio proprio conftitutus, fibimet ipfe uel mortem ap
petit, uel falutem. Petrus tamen, fuper quem ædificata ab eodem Domino fuerat
Ecclefia, unus pro omnibus loquens, & Ecclefiæ uoce refpondens, ait: Domine ad Ioan. 6.
quem

quem imus? uerbum uitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus, quo-
niam tu es filius Dei uiui: Significans scilicet & ostendens eos qui a Christo reces-
serint, culpa sua perire, Ecclesiam tamen quæ in Christum credat, & quæ semel id
quod cognouerit teneat, nunquam ab eo omnino discedere, & eos esse Ecclesiam,
qui in domo Dei permanent. Plantationem uero plantatam a Deo patre non esse
quos uidemus non frumenti stabilitate solidari, sed tanquam paleas dissipantis ini
1. Ioan. 2. mici spiritu uentilari, de quibus & Ioannes in epistola sua dicit: Ex nobis exierunt,
sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. Item
Rom. 3. Paulus monet nos, cum mali de Ecclesia pereunt, non moueri, nec recedentibus
perfidis fidem minui: Quid enim, inquit, si exciderunt a fide quidam eorum, nun-
quid infidelitas illorum fidem Dei euacuabit? absit: est enim Deus uerax, omnis
autem homo mendax. Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ conuenit frater da
re operam, ne quis culpa nostra de Ecclesia pereat. si autem quis ultro & crimine
suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad Ecclesiam redire noluerit, nos in die
iudicii inculpatos futuros, qui consulimus sanitati, illos solos in pœnis remansu-
ros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conui
cia perditorum, quo minus a uia recta, & a certa regula non recedamus, quando &
Galath. 1. apostolus instruat dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. In-
terest utrum quis homines promereri an Deum cupiat. Si hominibus placetur, Do
minus offenditur. si uero id enitimur, & elaboramus ut possimus Deo placere; &
conuicia & maledicta debemus humana contemnere. Quod autem tibi de Fortuna
to isto pseudoepiscopo, a paucis & inueteratis hæreticis constituto, non statim scri
psi, frater carissime, non ea res erat, quæ in notitiam tuam deberet per nos festina-
to statim quasi magna aut metuenda perferri; maxime quando & Fortunati no-
men iam satis nosses, qui est unus ex quinque presbyteris iam pridem de Ecclesia
profugis, & sententia coepiscoporum nostrorum, multorum & grauissimorum ui
rorum, nuper abstentis; qui super hac re priore anno ad te litteras fecerunt: item
Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in iisdem coepiscopo
rum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur: qui non tantum ab iis istic
abstentus, sed abs te illic nuper de Ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse
confiderem; & pro certo hærere memoriæ, & disciplinæ tuæ scirem; necessarium
non putaui, celeriter & urgenter hæreticorum tibi ineptias nunciandas. neque
enim ad catholicæ Ecclesiæ maiestatē pariter, ac dignitatem pertinere debet, qnid
apud se hæreticorum & schismaticorum moliatur audacia. uam & pars Nouatiani
Maximum presbyterum, nuper ad nos a Nouatiano legatum missum, atque a
nostra communicatione reiectum, nunc istic sibi fecisse pseudoepiscopum di-
citur. Nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia cōtemnantur a no
bis, & miserim tibi proxime nomina episcoporum istic constitutorum, qui integri
& sani in Ecclesia catholica fratribus præsunt. Quod utique ideo de omnium no-
strorum consilio placuit scribere, ut erroris diluendi ac perspiciendæ ueritatis com
pendium fieret, & scires tu & collegæ nostri, quibus scribere, & litteras mutuo a
quibus uos accipere oportet: si quis autem præter hos, quos epistola nostra com-
plexi sumus, scribere uobis auderet, sciretis eum uel sacrificio, uel libello esse ma-
culatum, uel unum de hæreticis peruersum scilicet & profanum. nactus tamen oc-
casionem familiarissimi hominis & clerici per Felicianum acoluthum, quem cum
Perseo collega nostro miseras, inter cetera quæ in notitiam tuam perferenda hinc
fuerant, etiā de Fortunato isto tibi scripsi. sed dū istic Felicianus frater noster uel uen
to retardatur, uel accipiendis aliis epistolis, a nobis detinetur, Felicissimo ad uos
properante præuentus est. ita enim semper scelera festinant, quasi contra innocen
tiam

tiam festinatione præualeant. Per Felicianum autem significaui tibi frater, uenisse Carthaginem Priuatum, ueterem hæreticum in Lambesitana colonia, ante multos fere annos ob multa & grauia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum, quod & uestram conscientiam non latet, Fabiani & Donati litteris seuerissime notatum: qui cũ causam suam apud nos in concilio, quod habuimus idibus Maiis, quæ proxime fuerunt, agere uelle se diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum sibi pseudoepiscopum dignum collegio suo fecit. Venerat etiam cum illo & Felix quidam, quem ipse extra Ecclesiam in hæresi, pseudoepiscopum olim constituerat. Sed & Iouinus & Maximus comites cum Priuato hæretico affuerunt, ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententia nouem collegarum nostrorũ condemnati, & iterato quoque a pluribus nobis, in concilio anno priore abstenti. Cum his autem quattuor iunctus est & Repostus Sutunurcensis, qui non tantum in persecutione ipse cecidit, sed & maximam partem plebis suæ sacrilega persuasione deiecit. Hi quinque cum paucis uel sacrificatis, uel male sibi consciis, Fortunatum sibi pseudoepiscopum cooptarunt, ut criminibus in unum conuenientibus talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur. Hinc iam & cetera mendacia frater carissime potes noscere, quæ illic homines desperati, & perditi uentilauerunt, ut cũ de sacrificatis uel de hæreticis amplius quàm quinq; pseudoepiscopi non fuerint qui Carthaginem uenerint, & Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint; illi tamen quasi filii diaboli, & mendacio pleni, ausi sunt, ut scribis, iactitare uigintiquinque episcopos affuisse: quod mendacium & istic prius apud fratres nostros iactitabant, dicentes uigintiquinque episcopos de Numidia esse uenturos, qui sibi episcopum facerent: quo in mendacio suo postea quàm, quinque solis conuenientibus naufragis, & a nobis abstentis, detecti sunt, atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce nauigauerunt, quasi ueritas post eos nauigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ probatione conuinceret. Atque hæc est frater uera dementia, non cogitare, nec scire, quòd mendacia non diu fallant, noctem tam diu esse, quàm diu illucescat dies, clarificato autem die, & sole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quæ grassabantur per noctem latrocinia cessare. Denique si nomina ab eis quæreres, non haberent uel quos falso nominarent: tanta apud eos etiam malorum penuria est, ut ad illos nec de sacrificatis, nec de hæreticis uigintiquinque colligi possint. Et tamen ad decipiendas aures simplicium & absentium mendacio numerus inflatur, quasi, etsi uerus esset hic numerus, aut ab hæreticis Ecclesia, aut ab iniustis iustitia uincatur.

Nec me oportet frater carissime paria nunc cum illis facere, & ea, quæ commiserunt atque hucusque committunt meo, sermone decurrere, cum considerandum sit nobis, quid proferre & scribere sacerdotes Dei oporteat, nec tam dolor apud nos debeat, quàm pudor loqui; & ne uidear prouocatus maledicta potius, quàm crimina & peccata congerere. Taceo itaque de fraudibus Ecclesiæ factis: coniurationes, & adulteria, & uaria delictorum genera prætereo: unũ illud, in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est, de eorum facinore non puto esse reticendum, quòd a primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentiũ facinora feruerent, & sacrificiis nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent, communicare cum lapsis & pænitentiæ agendæ intercedere non destiterunt. Clamat Deus: Sacrificans diis eradicabitur, Exo.22.
nisi Domino soli. Et Dominus in euangelio dicit: Qui me negauerit, negabo il- Matth.10.
lum. Et alio loco indignatio & ira diuina non tacet, dicens: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. super hæc non indignabor? dicit Dominus: Et intercedunt ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt ne exoretur precibus

& ſatisfactionibus Chriſtus, qui negantem ſe negare profitetur. Nos in ipſo perſecutionis tempore de hoc ipſo litteras miſimus, nec auditi ſumus concilio frequenter acto; non conſenſione tantum noſtra, ſed & comminatione decreuimus, ut pænitentiam fratres agerent, ut pænitentiam non agentibus nemo temere pacem daret: & illi contra Deum ſacrilegi, contra ſacerdotes Dei impio furore temerarii, de Eccleſia recedentes, & contra Eccleſiam parricidalia arma tollentes, elaborant (ut opus ſuum diaboli malitia conſument) ne uulneratos diuina clementia in Eccleſia ſua curet, miſerorum pænitentiam mendaciorum ſuorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti ſatisfiat, ne Chriſtum Dominum ſuum, qui Chriſtianus eſſe uel erubuit ante, uel timuit, poſtmodum quærat, ne ad Eccleſiam qui de Eccleſia receſſerat, redeat. Datur opera ne ſatisfactionibus & lamentationibus iuſtis delicta redimantur, ne uulnera lacrimis abluantur. Pax uera falſæ pacis mendacio tollitur, ſalutaris ſinus matris nouerca intercedente præcluditur, ne de pectore atque ore lapſorum fletus, & gemitus audiatur. Compelluntur adhuc inſuper lapſi, ut linguis, atque ore, quo in Capitolio ante deliquerant, ſacerdotibus conuicium faciant, confeſſores, & uirgines, & iuſtos quoſque fidei laude præcipuos atque in Eccleſia glorioſos, contumeliis & maledicis uocibus proſequantur. a quibus quidem non tam noſtrorum modeſtia, & humilitas, & pudor cæditur, quam illorum ipſorum ſpes & uita laceratur. Neque enim qui audit, ſed qui facit cõuicium miſer eſt. nec qui a fratre uapulat, ſed qui fratrem cædit, in lege peccator eſt. et cum nocentes innocentibus iniuriam faciunt, illi patiuntur iniuriam, qui facere ſe credunt. Denique hinc illis percuſſa mens, & hebes animus, & ſenſus alienus eſt. Ira eſt Dei non intelligere delicta, ne ſequatur pænitentia, ſicut ſcriptum eſt: Et dedit illis Deus ſpiritum tranſpunctionis; ne reuertantur ſcilicet, & curentur, & deprecationibus & ſatisfactionibus iuſtis peccata ſanentur. Paulus apoſtolus 2.Theſ.2. in epiſtola ſua ponit & dicit: Dilectam ueritatis non habuerunt ut ſalui fierent, ac propterea mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, ſed ſibi placent in iniuſtitia. Primus felicitatis gradus eſt, non delinquere: ſecundus, delicta cognoſcere. Illic currit innocentia integra & illibata quæ ſeruet, hic ſuccedit medela quæ ſanet, quod utrunque iſti offenſo Deo perdiderunt, ut & amiſſa ſit gratia, quæ de baptiſmi ſanctificatione percipitur, & non ſubueniat pænitentia, per quam culpa curatur. An putas frater leuia eſſe aduerſus Deum facinora, parua & modica delicta; quod per illos non rogatur maieſtas indignantis Dei? quod non timetur ira & ignis, & dies Domini? quod imminente antichriſto, exarmatur fides militantis populi, dum tollitur uigor & timor Chriſti? uiderint laici hoc quo modo curent, ſacerdotibus labor maior incumbit in aſſerenda, & procuranda Dei maieſtate, ne quid uideamur Malach.2. in hac parte negligere, cum admoneat Dominus & dicat: Et nunc præceptum hoc ad uos eſt o ſacerdotes: Si non audieritis, & ſi non poſueritis in corde ueſtro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus: Immittam in uos maledictionem, & maledicam benedictionem ueſtram. Honor ergo datur Deo, quando ſic Dei maieſtas & cenſura contemnitur, ut cum ſe ille indignari & iraſci ſacrificantibus dicat, & cum pœnas æternas & ſupplicia perpetua comminetur, proponatur a ſacrilegis atque dicatur; ne ira cogitetur Dei, ne timeatur iudicium Domini, ne pulſetur ad Eccleſiam Chriſti: ſed ſublata pænitentia, nec ulla exomologeſi criminis facta, deſpectis epiſcopis atque calcatis, pax a presbyteris uerbis fallacibus prædicetur, & ne lapſi ſurgant, aut foris poſiti ad Eccleſiam redeant, cõmunicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam ſatis non fuit ab euangelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pænitentiæ ſuſtuliſſe, fraudibus inuolutos, uel

adulteriis

adulteriis commaculatos, uel sacrificiorum funesta contagione pollutos, ne Deum
rogarent, ne in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu, & fru
ctu pænitentiæ remonisse foris sibi extra Ecclesiam & contra Ecclesiam constituisse
conuenticulum perditæ factionis, cum male sibi consciorum & Deum rogare ac
satisfacere nolentium caterua cōflueret. Post ista adhuc insuper pseudoepiscopo
sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ec-
clesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis & profanis
litteras ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides, apostolo prædican- Rom. 1.
te, laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum. Quæ autem causa ue
niendi & pseudoepiscoporum contra episcopos factum nunciandi? aut enim pla-
cet illis quod fecerunt, & in suo scelere perseuerant: aut si displicet & recedunt,
sciunt quo reuertantur. Nam cum statutum sit ab omnibus nobis, & æquum sit
pariter ac iustum, ut uniuscuiusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum,
& singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & guber
net, rationem sui actus Domino redditurus; oportet utique eos quibus præsumus
non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohærentem sua subdola & falla-
ci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere & te
stes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis & perditis minor uidetur esse au-
ctoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicauerunt, & eo
rum conscientiam multis delictorum laqueis uinctam iudicii sui nuper grauitate
damnarunt. Iam causa eorum cognita est: iam de eis dicta sententia est, nec cen-
suræ congruit sacerdotum mobilis atque inconstantis animi leuitate reprehendi,
cum Dominus doceat & dicat: Sit sermo uester, est est, non non. Si eorum qui Matth. 5.
de illis priore anno iudicauerunt, numerus cum presbyteris & diaconis compute-
tur, plures tunc affuerunt iudicio & cognitioni, quam sunt iidem isti, qui cum For
tunato nunc uidentur esse coniuncti. Scire enim debes frater carissime, eum post-
eaquam pseudoepiscopus ab hæreticis factus est, iam pæne ab omnibus esse deser-
tum. Nanque ii, quibus in præteritum præstigia obtendebantur, & dabantur
uerba fallacia, quod simul ad Ecclesiam regressuri dicerentur, posteaquam uide-
runt illic pseudoepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse didicerunt, & re-
meant quotidie atque ad Ecclesiam pulsant, nobis tamen, a quibus ratio Domino
reddenda est, anxie ponderantibus, & sollicite examinantibus, qui recipi & ad-
mitti ad Ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut crimina sua obsistunt, aut
fratres obstinate & firmiter renituntur; ut recipi omnino non possint cum scanda
lo, & periculo plurimorum. Neque enim sic putamina quædam colligenda sunt,
ut quæ integra & sana sunt, uulnerentur; nec utilis aut consultus est pastor, qui ita
morbidas & contactas oues gregi admiscet, ut gregem totum mali cohærentis af-
flictione cōtaminet. O si posses frater carissime istic interesse nobiscum, cum praui
isti & peruersi de schismate reuertuntur, uideres quis mihi labor sit persuadere pa-
tientiam fratribus nostris, ut animi dolore sopito recipiendis malis curandisq; con
sentiant. Nanque ut gaudent & lætantur, cum tolerabiles & minus culpabiles re-
deunt: ita contra fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles, & proterui, &
uel adulteriis, uel sacrificiis contaminati, & post hæc adhuc insuper & superbi,
sic ad Ecclesiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi persuadeo,
immo extorqueo, ut tales patiantur admitti: & iustior factus est fraternitatis do-
lor, ex eo quod unus atque alius, obnitente plebe, & contradicente, mea ta-
men facilitate suscepti, peiores extiterunt, quam prius fuerant, nec fidem pæni-
tentiæ seruare potuerunt, quia nec cum uera pænitentia uenerant. De istis uero
quid dicā, qui nunc ad te cum Felicissimo omnium criminum reo nauigauerunt,
legati

legati a Fortunato pſeudoepiſcopo miſsi, tã falſas ad te litteras afferentes, quã eſt & ipſe, cuius litteras ferunt, falſus; quã eſt eius peccatorũ multiplex conſcientia, quã execrabilis uita, quam turpis, ut etſi in Eccleſia eſſent, eiici tales de Eccleſia debuiſſent? Denique quia cõſcientiã ſuã norunt, nec audẽt adire, aut Eccleſiæ limen accedere, ſed foris per prouinciam circumueniendis fratribus, & ſpoliandis pererrant, & omnibus iam ſatis noti, atque undique pro ſuis facinoribus excluſi, illuc etiam ad uos nauigant. Neque enim poteſt illis frons eſſe ad nos accedendi, aut apud nos conſiſtendi, cum ſint acerbiſſima & grauiſsima crimina, quæ eis a fratribus ingerantur. Si iudicium noſtrum uoluerint experiri, ueniant. Denique ſi qua illis excuſatio & defenſio poteſt eſſe, uideamus quem habeant ſatisfactionis ſuæ ſenſum, quem afferant pænitentiæ fructum. nec Eccleſia iſtic clauditur, nec epiſcopus alicui denegatur: patientia & facilitas & humanitas noſtra uenientibus præſto eſt. opto omnes in Eccleſiã regredi, opto uniuerſos cõmilitones noſtros intra Chriſti caſtra, & Dei patris domicilia concludi. remitto omnia, multa diſſimulo, ſtudio & uoto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in Deum commiſſa ſunt, non pleno iudicio religionis examino, delictis pluſquam quod oportet remittendis pæne ipſe delinquendo. amplector prompta & plena dilectione cum pænitentia reuertentes, peccatum ſuum ſatiſfactione humili & ſimplici confitentes. Si qui autem ſunt, qui putant ſe ad Eccleſiam non precibus, ſed minis regredi poſſe, aut exiſtimant aditum ſe ſibi non lamentationibus, & ſatiſfactionibus, ſed terroribus facere, pro certo habeant, contra tales clauſam ſtare Eccleſiam Domini, nec caſtra Chriſti inuicta & fortia, & Domino tuente munita, minis cedere. Sacerdos Dei euangelium tenens, & Chriſti præcepta cuſtodiens occidi poteſt, non poteſt

Matth. 23 uinci. Suggerit & ſubminiſtrat nobis exempla uirtutis ac fidei Zacharias antiſtes Dei, qui cum terreri minis & lapidatione non poſſet, in templo dei occiſus eſt, clamans & identidem dicens, quod nos quoque contra hæreticos clamamus & dici-

2.Paral.15 mus: Hæc dicit Dominus: Dereliquiſtis uias Domini, & Dominus derelinquet uos. Neque enim, quia pauci temerarii & improbi, cæleſtes & ſalutares uias Domini derelinquunt, & ſancta non agentes a ſancto ſpiritu deſeruntur, ideo & nos diuinæ traditionis immemores eſſe debemus, ut maiora eſſe furentium ſcelera, quam ſacerdotum iudicia cenſeamus; aut exiſtimemus plus ad impugnandum poſſe humana conamina, quam quod ad protegendum præualet diuina tutela. An ad hoc frater cariſſime deponenda eſt catholicæ Eccleſiæ dignitas, & plebis intus poſitæ fidelis atque incorrupta maieſtas, & ſacerdotalis quoque auctoritas ac poteſtas, ut iudicare uelle ſe dicant de Eccleſiæ præpoſito extra Eccleſiam conſtituti? de Chriſtiano hæretici? de ſano ſaucii? de integro uulnerati? de ſtante lapſi? de iudice rei? de ſacerdote ſacrilegi? Quid ſupereſt, quam ut Eccleſia Capitolio cedat, & recedentibus ſacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in cleri noſtri ſacrum uenerandumq; conſeſſum, ſimulacra atque idola cum aris ſuis tranſeant, & Nouatiano declamandi aduerſum nos atque increpandi largior & plenior materia præſtetur; ſi ii qui ſacrificauerunt, & Chriſtum publice negauerunt, non tantum rogari, & ſine acta pænitentia admitti, ſed adhuc inſuper cœperint terroris ſui poteſtate dominari? Si pacem poſtulant, arma deponant: ſi ſatisfaciunt, quid minantur? aut ſi comminantur, ſciant quia a Dei ſacerdotibus non timentur: neque enim & antichriſtus cum uenire cœperit, introibit Eccleſiam, quia minatur; aut armis eius & uiolentiæ ceditur, quia reſiſtentes perempturum ſe eſſe profitetur. Armant nos hæretici, dum nos putant ſua comminatione terreri, nec in pace nos deiiciunt, ſed magis erigunt, & accendunt, dum ipſam pacem perſecutione peiorem fratribus faciunt. Et optamus quidem ne quod loquuntur furore, impleant

pleant crimine, ne qui uerbis perfidis & crudelibus peccant, factis quoque delinquant. Oramus ac deprecamur Deum, quem prouocare illi & exacerbare non desinunt, ut eorum corda mitescant, ut furore deposito ad sanitatem mentis redeat, ut pectora operta delictorum tenebris pænitentiæ lumen agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes antistitis, quam ipsi fundant sanguinem sacerdotis. si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidiis ac minis suis parricidalibus crudeliter perseuerauerint, nullus Dei sacerdos sic infirmus est, sic iacens, & abiectus sic imbecillitate humanæ mediocritatis inualidus, qui non contra hostes & impugnatores Dei diuinitus erigatur, cuius non humilitas & infirmitas uigore & robore Domini protegentis animetur. Nostra nihil interest, aut a quo, aut quando perimamur, mortis & sanguinis præmium de Domino recepturi. Illorum flenda & lamentanda condicio est, quos sic diabolus excæcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes, antichristi iam propinquantis aduentum conentur imitari. Et quanquam sciam frater carissime pro mutua dilectione quam debemus, & exhibemus inuicem nobis, florentissimo illic clero tecum præsidenti, & sanctissimæ atque amplissimæ plebi legere te semper litteras nostras, tamen nunc & admoneo & peto, ut quod alias sponte atque honorifice facis, etiam petente me facias, ut hac epistola mea lecta, si quod illic contagium uenenati sermonis, & pestiferæ seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus & pectoribus exuatur, & bonorum integra ac sincera dilectio ab omnibus hæreticæ detractionis sordibus repurgetur. Declinent autem de cetero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri uerba & colloquia eorũ quorum sermo ut cãcer serpit: sicut apostolus dicit. Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ. Et iterum: Hæreticum hominem post unam correptionem euita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, & est a semet ipso damnatus. Et per Salomonem loquitur Spiritus sanctus. Peruersus, inquit, in ore suo portat perditionem, & in labiis suis ignem condit. item denuo monet dicens: Sæpi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem non intendit labiis mendacibus. Quod quanquam sciam illic fraternitatem nostram, uestra scilicet prouidentia monitam, sed & sua uigilantia satis cautam, nec capi hæreticorum uenenis posse, nec decipi, tantumque apud illos praualere magisteria & præcepta diuina, quantus illis in Deum timor est: tamen ex abundanti uel sollicitudo nostra, uel caritas scribere ad uos ista persuasit, ut nulla cum talibus commercia copulentur, nulla cũ malis conuiuia uel colloquia misceantur, simusque ab eis tã separati, quã sunt illi de Ecclesia profugi, quia scriptum est: Si autem & Ecclesiam contempserit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: et beatus apostolus non monet tantum, sed & iubet a talibus ut recedatur. Præcipimus, inquit, uobis in nomine Domini Iesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a nobis. Nulla societas fidei & perfidiæ potest esse. qui cum Christo non est, qui aduersarius Christi est, qui unitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus ueniunt, audiantur: Si maledicta & minas ingerunt, respuantur. Opto te frater carissime semper bene ualere.

1.Cor.15. Titum 3. Prou.16. Eccl.28. Prou.17. Matth.18. 2.Thes.3.

Ad clerum & plebes in Hiſpania conſiſtentes, de Baſilide & Martiale.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS Cæcilius, Primus, Polycarpus, Nicomedes, Lucianus, Succeſſus, Sedatus, Fortunatus, Ianuarius, Secundinus, Pomponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Sattius, Petrus, alius Ianuarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quietus, Rogatianus, Tenax, Felix, Fauſtus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincentius, Liboſus, Geminius, Marcellus, Iambus, Adelphius, Victoricus, & Paulus, Felici presbytero, & plebibus conſiſtentibus ad legionem & Aſturicæ; item Aelio diacono & plebi Emeritæ conſiſtentibus, fratribus in Domino, ſalutem.

CVm in unum conueniſſemus, legimus litteras ueſtras, fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum coepiſcopos noſtros pro fidei ueſtræ integritate, & pro Dei timore feciſtis, ſignificantes Baſilidem & Martialem libellis idolatriæ commaculatos, & nefandorũ facinorum conſcientia uinctos, epiſcopatum gerere, & ſacerdotium Dei adminiſtrare non oportere. et deſideraſtis reſcribi ad hæc uobis, & iuſtam pariter ac neceſſariam ſolicitudinem ueſtram uel ſolatio, uel auxilio noſtræ ſententiæ ſubleuari. Sedenim deſiderio huic ueſtro non tam noſtra conſilia, quam diuina præcepta reſpondent, quibus iam pridẽ mandatur uoce cæleſti, & Dei lege præſcribitur, quos & quales oporteat deſeruire altari, & ſacrificia diuina celebrare. in Exodo nanque
Exo. 19. ad Moyſen Deus loquitur, & monet, dicens: Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum, ſanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus. Et iterum: Et cum accedunt miniſtrare ad altare Sancti, non adducent in ſe delictum, ne moriantur.
Leuit. 21. Item in Leuitico præcipit Dominus, & dicit: Homo, in quo fuerit macula & uitium, non accedet offerre dona Deo. Quæ cum prædicta, uel mandata, & manifeſta ſint nobis, præceptis diuinis neceſſe eſt obſequia noſtra deſeruiant, nec perſonam in eiuſmodi rebus accipere, aut aliquid cuiquam largiri poteſt humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit diuina præſcriptio. neque enim immemores eſſe debemus, quid ad Iudæos per Eſaiam prophetã locutus ſit Dominus increpans & indignans, quod contemptis diuinis præceptis, humanas doctrinas ſequerentur: Populus iſte, inquit, labiis ſuis honorificat me, cor uero eorum longe ſeparatum eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. quod item Dominus in Euangelio repetit & dicit: Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem ueſtram ſtatuatis. Quæ ante oculos habentes, & ſollicite ac religioſe conſiderantes in ordinationibus ſacerdotum nõ niſi immaculatos & integros antiſtites eligere debemus, qui ſanctè, & digne ſacrificia Deo offerentes, audiri in precibus poſſint quas faciunt pro plebis dominicæ incolumitate, cum ſcriptũ ſit: Deus peccatorem nõ audit: ſed ſi quis Deum coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. Propter quod plena diligentia, exploratione ſincera oportet eos ad ſacerdotium deligi, quos a Deo conſtet audiri. Nec ſibi plebs blandiatur, quaſi immunis eſſe a contagio delicti poſſit, cum ſacerdote peccatore communicans, & ad iniuſtum atque illicitum præpoſiti ſui epiſcopatum conſenſum ſuum commodans, quando per Oſee prophetam comminetur & dicat cenſura diuina: Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens ſcilicet & oſtendens omnes omnino ad peccatum conſtringi, qui fuerint profani & iniuſti ſacerdotis ſacrificio contaminati. Quod item in Numeris manifeſtari inuenimus, quando Chore, & Dathan, & Abiron contra Aaron ſacerdotem ſacrificãdi ſibi licentiã uindicauerunt. Illic quoque per Moyſen præcepit Dominus ut ab eis populus ſeparetur, ne facinoroſis coniunctus eodem facinore & ipſe perſtringatur.

Eſa. 29. Mar. 7. Matth. 15. Eccl. 12. Ioan. 9. Oſee 9. Num. 20.

ſtringatur: Separamini, inquit, a tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, [Num.16.] & nolite tangere ab omnibus quæ ſunt eis, ne ſimul pereatis in peccato eorum. propter quod plebs obſequens præceptis dominicis, & Deum metuens, a peccatore præpoſito ſeparare ſe debet, nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere, quando ipſa maxime habeat poteſtatem uel eligendi dignos ſacerdotes, uel indignos recuſandi. quod & ipſum uidemus de diuina auctoritate deſcendere, ut ſacerdos plebe præſente, ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur, ſicut in Numeris Dominus Moyſi præcipit dicens: Prehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium eius, & impones eos in mon- [Num. 20.] tem coram omni ſynagoga, & exue Aaron ſtolam eius, & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appoſitus moriatur illic. Coram omni ſynagoga iubet Deus conſti tui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtendit ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri oportere, ut plebe præſente uel detegantur malorum crimina, uel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata, quod poſtea ſecundum diuina magiſteria obſeruatur in Actis apoſtolorum; quando de ordinando in locum Iudæ epiſcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio diſcentium, [Act.1.] fuit autem turba in uno. Nec hoc in epiſcoporum tantum & ſacerdotum, ſed in diaconorum ordinationibus obſeruaſſe apoſtolos animaduertimus, de quo & ipſo in Actis eorum ſcriptum eſt: Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem diſcipulorum & dixerunt eis: Quod utique iccirco tam diligenter & caute cõuocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris miniſterium, uel ad ſacerdotalem locum indignus obreperet. ordinari enim nonnunquã indignos non ſecundum Dei uoluntatem, ſed ſecundum humanam præſumptionem, & hæc Deo diſplicere, quæ non ueniant ex legitima & iuſta ordinatione, Deus ipſe manifeſtat per Oſee prophetam dicens: Sibimet ipſi conſtituerunt regem, & non per me. Propter quod dili- [Oſee 8.] genter de traditione diuina, & apoſtolica obſeruatione ſeruandum eſt & tenendum quod apud nos quoque, & fere per prouincias uniuerſas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpoſitus ordinatur, epiſcopi eiuſdem prouinciæ proximi quique conueniant, & epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum uitam pleniſſime nouit, & uniuſcuiuſque actum de eius conuerſatione perſpexit. Quod & apud uos factum uidemus in Sabini collegæ noſtri ordinatione ut de uniuerſæ fraternitatis ſuffragio, & de epiſcoporum qui in præſentia conuenerant, quique de eo ad uos litteras fecerant, iudicio epiſcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Baſilidis imponeretur. Nec reſcindere ordinationẽ iure perfectam poteſt, quod Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propria confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam noſtrum longe poſitum, & geſtæ rei ac ueritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi ſe iniuſte in epiſcopatum, de quo fuerat iuſte depoſitus. Hoc eo pertinet ut Baſilidis nõ tam abolita ſint, quam cumulata delicta, ut ad ſuperiora peccata eius etiam fallaciæ & circumuentionis crimen acceſſerit. Neque enim tam culpandus eſt ille, cui negligenter obreptum eſt, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepſit. Obrepere autem ſi hominibus Baſilides potuit, Deo non poteſt, cum ſcriptum ſit: Deus non irride [Galat. 8.] tur. Sed nec Martiali poteſt profuiſſe fallacia, quo minus ipſe quoque delictis grauibus inuolutus, epiſcopatum tenere non debeat, quando & apoſtolus moneat, & dicat: Epiſcopum oportet eſſe ſine crimine, quaſi Dei diſpenſatorem. Quapropter [Titum 1.] cum (ſicut ſcripſiſtis fratres dilectiſſimi, & ut Felix & Sabinus collegæ noſtri aſſeuerant, utque alius Felix de Cæſarauguſta fidei cultor ac defenſor ueritatis, litteris ſuis ſignificat) Baſilides & Martialis nefando idolatriæ libello contaminati ſint: Ba-

silides adhuc insuper præter libelli maculam, cum in infirmitate decumberet, in Deum blasphemauerit, & se blasphemasse confessus sit; & episcopatum pro conscientiæ suæ uulnere sponte deponens, ad agendam pænitentiam conuersus sit; Deum deprecans, & satis gratulans, si sibi uel laico communicare contingeret: Martialis quoqué præter gentilium turpia & lutulenta conuiuia, in collegio diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana sepulcra depositos, & alienigenis consepultos, actis etiam publice habitis apud procuratorem Ducenarium obtemperasse se idolatriæ, & Christum negasse contestatus sit: cumque alia multa sint & grauia delicta, quibus Basilides & Martialis implicati tenentur, frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur, cum manifestum sit eiusmodi homines nec Ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere: maxime cum iampridem nobiscum & cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus ac iustus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreuerit eiusmodi homines ad pænitentiam quidem agendam posse admitti; ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Nec uos moueat fratres dilectissimi, si apud quosdam in nouissimis temporibus aut lubrica fides nutat, aut Dei timor irreligiosus uacil- 1. Tim. 4. lat, aut pacifica concordia nō perseuerat. Prænunciata sunt hæc futura in sæculi fi- 2. Petr. 3. ne, & Domini uoce, atque apostolorum contestatione prædictum est, deficiente iam mundo, atque appropinquante antichristo, bona quæque deficere, mala uero & aduersa proficere, non sic tamen, quamuis nouissimis temporibus, in Ecclesia Dei aut euangelicus uigor cecidit, aut Christianæ uirtutis aut fidei robur elanguit, ut non supersit portio sacerdotum, quæ minime ad has rerum ruinas, & fidei naufragia succumbat; sed fortis & stabilis honorem diuinæ maiestatis & sacerdotalem dignitatem plena timoris obseruatione tueatur. Meminimus & tenemus, succumbentibus licet & cedentibus ceteris, Mathatiam legem Dei uindicasse fortiter: Heliam, Iudæis deficientibus atque a religione diuina recedentibus, stetisse, & certasse sublimiter: Danielem nec solitudine regionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deterritum, frequenter ac fortiter gloriose edidisse martyria: tres item pueros nec annis, nec minis fractos, contra ignes Babylonios fideliter obstitisse, & uictorem regem in ipsa sua captiuitate uicisse. Viderit uel præuaricatorum numerus, uel proditorum, qui nunc in Ecclesia contra Ecclesiam surgere, & fidem pariter ac ueritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos sincera mens, & religio integra, & non nisi Domino & Deo suo anima deuota, nec Christianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam, sed magis excitat & exaltat ad gloriam, se- Rom. 3. cundum quod beatus apostolus Paulus hortatur & dicit: Quid enim si exciderunt a fide quidam eorum, nunquid infidelitas illorum, fidem Dei euacuabit? absit. Est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem omnis homo mendax est, & solus Deus uerax; quid aliud serui, & maxime sacerdotes Dei facere debemus, nisi ut humanos errores & mendacia relinquamus, & præcepta dominica cústodientes, in Dei ueritate maneamus? Quare etsi aliqui de collegis nostris, fratres dilectissimi, deificam disciplinam negligendam putant, & cum Basilide & Martiale temere communicant, conturbare fidem nostram res ista non de- Psal. 49. bet, cum Spiritus sanctus in psalmis talibus comminetur, dicens: Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos retro: si uidebas furem concurrebas ei, & cum adulteris particulam tuam ponebas. Consortes & participes ostendit eos alienorum delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed & hoc idem Pau- Rom. 1. lus apostolus scribit & dicit: Susurratores, detractores, abhorrentes Deo, iniuriosi, superbi, iactantes sui, adinuentores malorum, qui cum iustitiam Dei cognouissent,

uissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, morte sunt digni, non tantum qui faciunt ea, sed & qui consentiunt eis qui hæc agunt: quoniam qui talia, inquit, agunt, morte sunt digni. Manifestat, & comprobat morte dignos esse, & ad pœnam uenire nō tantum illos qui male faciunt, sed etiam eos qui talia agentibus consentiunt, qui dum malis & peccatoribus, & pænitentiam non agentibus illicita cōmunicatione miscentur, nocentium contactibus polluuntur, & dum iunguntur in culpa, sic nec in pœna separantur; propter quod integritatis & fidei uestræ religiosam sollicitudinem fratres dilectissimi & laudamus pariter & probamus; & quantum possumus adhortamur litteris nostris, ne uos cum profanis & maculatis sacerdotibus communicatione sacrilega misceatis; sed integram & sinceram fidei uestræ firmitatem religioso timore seruetis. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad Rogatianum, & ceteros confessores de obseruanda disciplina.

EPISTOLA V.

CYPRIANVS ROGATIANO PRESBITERO, ET CETERIS CONFESSORIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

ET iampridem uobis fratres carissimi ac fortissimi litteras miseram, quibus fidei & uirtuti uestræ uerbis exultantibus gratularer, & nunc non aliud in primis uox nostra complectitur, quam ut læto animo frequenter ac semper gloriam uestri nominis prædicemus. quid enim uel maius in uotis meis potest esse, uel melius, quam cum uideo confessionis uestræ honore illuminatum gregem Christi? nam cum gaudere in hoc omnes fratres oportet, tum in gaudio communi maior est episcopi portio. Ecclesiæ enim gloria, præpositi gloria est. Quantum dolemus ex illis, quos tempestas inimica prostrauit; tantum lætamur ex uobis, quos diabolus superare non potuit. Hortamur tamen per communem fidem, per pectoris nostri ueram circa uos & simplicem caritatem, ut qui aduersarium prima hac congressione uicistis, gloriam uestram forti & perseueranti uirtute teneatis. Adhuc in sæculo sumus, adhuc in acie constituti, de uita nostra quotidie dimicamus, danda opera est, ut post hæc initia ad incrementa quoque ueniatur, & consummetur in nobis, quod iam rudimentis felicibus esse cœpistis. Parum est adipisci aliquid potuisse, plus est quod adeptus es posse seruare. sicut & fides ipsa, & natiuitas salutaris non accepta, sed custodita uiuificat. Nec statim consecutio, sed consummatio hominem Deo seruat. Dominus hoc magisterio suo docuit dicens: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Puta hoc Ioan. 5. illum & confessori suo dicere: Ecce confessor factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Salomon denique, & Saul, & ceteri multi quam diu in uiis Domini ambulauerunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt. recedente ab iis disciplina dominica, recessit & gratia. Perseuerandum nobis est in arto & in angusto itinere laudis & gloriæ: & cum quies & humilitas, & bonorum morum tranquillitas Christianis omnibus congruat, secundum Domini uocem, qui neminem alium respicit, nisi humilem & quietum, & trementem sermones suos, tamen magis hoc obseruare & implere confessores oportet, qui exemplum facti estis ceteris fratribus, ad quorum mores omnium uita & actus debeat prouocari. Nam sicut Iudæi a Deo alienati sunt, propter quos nomen Dei blasphematur in gentibus: ita contra Deo cari sunt, per quorum disciplinam nomen Domini laudabili testimonio prædicatur, sicut scriptum est Domino præmonente & dicente: Luceat lumen uestrum coram Matth. 5. hominibus, ut uideant opera uestra bona, & clarificent patrem uestrum qui in cælis est.

Philip. 2. lis eſt. Et Paulus apoſtolus dicit: Lucete ſicut luminaria in mundo. Et Petrus ſimi- 1. Petri 2. liter hortatur: Sicut hoſpites, inquit, & peregrini abſtinete uos a carnalibus deſide riis, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem habentes inter gentiles bonam, ut dum detrectant de uobis, quaſi de malignis, bona opera ueſtra aſpicientes magnificent Dominum. Quod quidẽ maxima pars ueſtrum cum meo gaudio curat, & confeſſionis ipſius honore melior facta, tranquillis & bonis moribus gloriam ſuam cuſtodit & ſeruat: ſed quoſdam audio inficere numerum ueſtrum, & laudem præcipui nominis praua ſua conuerſatione deſtruere: quos etiam uos ipſi, ut pote amatores, & conſeruatores laudis ueſtræ, obiurgare & comprimere & emendare debetis. Cum quanto enim nominis ueſtri pudore delinquitur, quando alius aliquis temulentus & laſciuiens demoratur: alius in eam patriam, unde extorris factus eſt, regreditur, ut deprehenſus non iam quaſi Chriſtianus, ſed quaſi nocẽs Rom. 11. pereat? Inflari aliquos, & timere audio, cum ſcriptum ſit: Noli altum ſapere, Eſaiæ. 53. ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Dominus noſter ſicut ouis ad uictimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſine uoce, ſic non aperuit os ſuum. Non ſum, inquit, contumax, neque contradico. Dorſum meum poſui ad flagella, & maxillas meas ad palmas. Faciem autem meam non auerti a fœditate ſputorum. Et quiſquam per ipſum nunc, atque in ipſo uiuens, extollere ſe audet & ſuperbire, immemor & factorum quæ ille geſſit, Ioan. 13. & mandatorum quæ nobis uel per ſe, uel per apoſtolos ſuos tradidit? Quod ſi non eſt maior domino ſuo ſeruus, qui Dominum ſequuntur, humiles & quieti, & taciturni ueſtigia eius imitentur. Quanto quiſque inferior fuerit, ſublimior fiat dicente Domino: Qui minimus fuerit in uobis, hic erit magnus. Quid deinde illud quam uobis execrandum debet uideri, quod cum ſummo animi noſtri gemitu & dolore cognouimus? Non deeſſe, qui Dei templa, & poſt confeſſionem ſanctificata & illuſtrata plus membra, turpi & infami concubitu ſuo maculent, cubilia cum fœminis promiſcua iungentes, quando & ſi ſtuprum conſcientiæ eorum deſit, hoc ipſum grande crimen eſt, quod illorum ſcandalo in aliorum ruinas exempla naſcantur. Contentiones quoque & æmulationes inter uos nullas eſſe oportet, cũ pa Gal. 5. cem ſuam nobis dimiſerit Dominus, & ſcriptum ſit: Diliges proximum tuum tanquam te. Si autem mordetis & incuſatis inuicem, uidete ne conſumamini ab inuicem. Conuiciis etiam & maledictis quæſo uos abſtinete: quia neque maledici regnum Dei conſequuntur; & lingua, quæ Chriſtum confeſſa eſt, incolumis & pura cum ſuo honore ſeruanda eſt. Nam qui pacifica, & bona, & iuſta ſecundum præceptum Chriſti loquitur, Chriſtum quotidie confitetur. Sæculo renunciaueramus cum baptizati ſumus, ſed nunc uere renunciauimus ſæculo, quando tentati, & probati a Deo, noſtra omnia relinquentes, Dominum ſecuti ſumus, & fide ac timore eius ſtamus & uiuimus. Corroboremus nos exhortationibus mutuis, & magis ac magis proficiamus in Domino, ut cum pro ſua miſericordia pacem fecerit, quã ſe facturum repromittit, noui & pæne mutati ad Eccleſiam reuertamur, & excipiant nos ſiue fratres noſtri, ſiue gentiles circa omnia correctos, atque in melius reformatos: & qui admirari fuerant prius in uirtutibus gloriam, nunc admirentur in moribus diſciplinam. Opto uos frater cariſſimi ſemper bene ualere.

Ad Magnum

Ad Magnum de Nouatiano, & de iis qui in lecto gratiam consequuntur.

EPISTOLA VI.

CYPRIANVS MAGNO FILIO SALVTEM.

PRO tua religiosa diligentia consuluisti mediocritatem nostram fili ca-
rissime, an inter ceteros hæreticos, eos quoque, qui a Nouatiano ue-
niant, post profanum eius lauacrum baptizari & sanctificari in Ecclesia
catholica legitimo, & uero,& unico Ecclesiæ baptismo oporteat. De qua
re quantum fidei nostræ capacitas, & scripturarum diuinarum sanctitas ac ueritas
suggerit, dicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis
ac iuris. propter quod Nouatianus nec debet, nec potest excipi, quo minus
ipse quoque extra Ecclesiam consistens, & contra pacem ac dilectionem Chri-
sti faciens, inter aduersarios & antichristos computetur: neque enim Domi-
nus noster Iesus Christus cum in euangelio suo testaretur, aduersarios suos esse Matth. 12
eos, qui secum non essent, aliquam speciem hæreseos designauit, sed omnes o-
mnino hæreticos qui secum non essent, & secum non colligentes gregem suum
spargerent, aduersarios suos esse ostendit, dicens: Qui non est mecum, aduersum Luc. 11.
me est: et qui mecum non colligit, spargit. Item beatus Ioannes apostolus nec ipse
ullam hæresim, aut schisma discreuit, aut aliquos speciatim separatos posuit, sed
uniuersos qui de Ecclesia exissent, quique contra Ecclesiam facerent, antichristos
appellauit, dicens: Audistis quia antichristus uenit, nunc autem antichristi mul- 2. Ioan. 1.
ti facti sunt. Vnde cognoscimus quia nouissima hora est: ex nobis exierunt, sed
non fuerunt ex nobis. si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. unde ap-
paret aduersarios Domini antichristos omnes esse, quos constet a caritate atque
ab unitate Ecclesiæ catholicæ recessisse. Adhuc quoque Dominus in euangelio suo
ponit & dicit: Si uero & Ecclesiam contempserit, sit tibi tanquam ethnicus & pu- Matth. 18.
blicanus. Si autem qui Ecclesiam contemnunt, ethnici & publicani habentur, mul
to magis utique rebelles & hostes falsa altaria,& illicita sacerdotia, & sacrificia sacri
lega, & nomina adulterata fingentes inter ethnicos & publicanos necesse est com
putentur, quando minora peccantes, & tantum Ecclesiæ contemptores, ethnici
& publicani sententia Domini iudicentur. Quod autem Ecclesia una sit, decla-
rat in cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Christi dicens: Vna est co- Cant. 6.
lumba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ. de qua item de-
nuo dicit: Hortus conclusus, soror mea, sponsa; fons signatus, puteus aquæ ui- Ibidem 4.
uæ. Si autem hortus conclusus est sponsa Christi, quæ est Ecclesia; patere res clau
sa alienis & profanis non potest. Et si fons signatus est, neque bibere inde, neque
consignari potest, cui foris posito accessus ad fontem non est. Puteus quoque a-
quæ uiuæ si unus est, idē qui intus est; uiuificari & sanctificari foris positus ex illa a-
qua non potest, ex qua solis eis, qui intus sunt, usus omnis & potus concessus est.
Quod & Petrus ostendens unam Ecclesiam esse, & solos eos qui in Ecclesia sint, ba
ptizari posse, posuit & dixit: In arca Noe pauci, idest octo animæ hominum saluæ 1. Petri 3.
factæ sunt per aquam, quod & uos similiter saluos faciet baptisma, probans & con
testans unam arcam Noe typum fuisse unius Ecclesiæ. Si potuit tunc in illo expia-
ti & purificati mundi baptismo saluus per aquam fieri, qui in arca Noe non fuit, po
test & nunc uiuificari per baptisma, qui in Ecclesia non est, cui soli baptisma con-
cessum est. Sed & Paulus apostolus hoc idem adhuc apertius & clarius manifestās Ephes. 5.
ad Ephesios scribit & dicit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea,
ut eam

ut eam sanctificaret purgans eam lauacro aquæ. Quod si una Ecclesia, quæ a Christo diligitur, & lauacro eius sola purgatur: quo modo qui in Ecclesia non est, aut diligi a Christo, aut ablui & purgari lauacro eius potest? Propter quod cũ sola Ecclesia habeat aquã uitalẽ, & baptizãdi atque abluendi hominis potestatẽ; qui dicit apud Nouatianum baptizari & sanctificari aliquẽ posse, prius ostendat & doceat Nouatianum in Ecclesia esse, aut Ecclesiæ præsidere. Ecclesia enim una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. si uero apud Cornelium fuit, qui Fabiano episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est; nec episcopus computari potest, qui euangelica & apostolica traditione contempta, nemini succedens, a se ipso ortus est: habere nãque aut tenere Ecclesiam nnllo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersum se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus unitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, eum de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: Exo. 12. In domo una comedetur, non eiicietis de domo carnem foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoqne typum portabat Ecclesiæ, expressum uidemus, cui mandatur & dicitur: Iof. 2. Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, teus sibi erit. Quo sacramento declaratur in unam domum solam, idest, in Ecclesiam uicturos, & ab interitu mundi euasuros colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras exierit, idest, si quis quamuis in Ecclesia gratiam consecutus, recesserit, & ab Ecclesia exierit, reum sibi futurum idest; ipsum sibi quod pereat, imputaturum. Quod apostolus Paulus explanat docens & præcipiens hæreti- Titum 3. cum uitandum esse, ut peruersum & peccatorem, & a semet ipso damnatum. Hic est enim, qui reus sibi erit, nõ ab episcopo eiectus, sed spõte de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione a semet ipso damnatus. Et iccirco Dominus insinuans no- Ioan. 10. bis unitatem de diuina auctoritate uenientem ponit & dicit: Ego & pater unum sumus: ad quam unitatem redigens Ecclesiam suam, denuo dicit: Ibidem Et erit unus grex & unus pastor. Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quo modo potest, qui (manente uero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidente) nemini succedens, & a se ipse incipiens, alienus fit & profanus, dominicæ pacis ac diuinæ unitatis inimicus, non habitans in domo Dei, idest in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque unanimes habitant? loquente in psalmis Spiritu sancto & dicente: Psal. 67. Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Denique unanimitatem Christianam firma sibi atque inseparabili caritate connexam, etiam ipsa dominica sacrificia declarant. nam quando Dominus corpus suum panem uocat de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portabat, indicat adunatum. et quando sanguinem suum uinum appellat, de botris atque acinis plurimis expressum atque in unum coactum, gregem item nostrum significat, commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Si Nouatianus huic pani dominico adunatus est, si Christi poculo & ipse commixtus est, poterit uideri & unici ecclesiastici baptismi habere gratiam posse, si eum constiterit Ecclesiæ unitatem tenere. Denique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, & quam sine spe sint, & perditionẽ sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto episcopo, alium sibi foris pseudoepiscopum constituunt, declarat in libris Regnorum scriptura diuina, ubi a tribu Iuda & Beniamin decem tribus scissæ sunt, & relicto 3. Reg. 12. rege, alterum sibi foris cõstituerunt: Et indignatus est, inquit, Dominus in omne

semen Israel, & dimouit eos, & dedit eos in direptionem donec abiiceret eos a facie sua, quia dissipatus est Israel a domo Dauid, & constituerunt sibi regem Hieroboam filium Nabath. Indignatum esse Dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quod ab unitate dissipati essent, atque alterum sibi regem constituissent. Et tanta indignatio Domini extitit aduersus illos, qui schisma fecerant, ut etiam cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere uetaretur. Quod cum non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim diuinæ censuræ maiestate percussus est, ut inde regrediens impetu, ac morsu leonis in itinere necaretur. Et audet quisquam dicere aquam baptismi salutarem, & gratiam cælestem communem cum schismaticis esse posse, cum quibus nec terrestris, cibus nec sæcularis potus debet esse communis? Satiat adhuc in euangelio suo Dominus, & maiorem intelligentiæ lucem manifestat, quod iidem qui se tunc a tribu Iuda & Beniamin sciderant, & Hierosolymis derelictis, Samariam secesserant, inter profanos & gentiles cõputarentur. nã cum primum discipulos suos in ministerium salutis mitteret, mandauit & dixit: In uiam nationum ne ieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne introieritis, Ad Iudæos prius mittens, gentiles adhuc præteriri iubet. Addendo autem, & ciuitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant schismatici, ostendit schismaticos gentilibus adæquari. Quod si aliquis illud opponit, ut dicat, eandem Nouatianum legem tenere, quam catholica Ecclesia teneat, eodem symbolo quo & nos, baptizare; eundem nosse Deum patrẽ, eundem filium Christum, eundem Spiritum sanctum, ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse, quod uideatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare, sciat quisquis hoc opponendum putat, primum non esse unam nobis & schismaticis symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt: credis remissionem peccatorum, & uitam æternam per sanctam Ecclesiam, mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Ecclesiam. Tunc deinde uoce sua ipsi confitentur remissionem peccatorum non dari, nisi per sanctam Ecclesiam posse, quam non habentes ostendunt remitti illic peccata non posse. Quod uero eundem quem & nos Deum patrem, eundem filium Christum, eundem Spiritum sanctum nosse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege & religione uiuentes, unum & uerum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant. tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei, atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam uindicauerunt, diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus rependerunt; nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia, irreligiose & illicite cõtra ius diuinæ dispositionis oblata. Turibula quoque ipsa, in quibus incensum illicite fuerat oblatum, ne in usu de cetero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis diuinæ memoriã corrigendis posteris exhiberent, iussu Domini cõflata atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundum quod loquitur scriptura diuina. Memoriale, inquit, filiis Israel, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum, ut non fit sicut Chore. et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi, contra Dei sacerdotes impudenter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque unitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi, atque offerendi licentiam uindicare conantur. Quo modo perficere quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur?

Matth. 10.

Num. 26.

Exo. 28.

liuntur? Quare qui Nouatiano, siue ceteris eiusmodi schismaticis patrocinantur, frustra cōtendunt baptizari & sanctificari illic aliquem salutari baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandi licentiā non habere. Atque ut magis intelligi posset contra eiusmodi audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed & participes pœnis destinari, nisi se a communione
Num. 16. malorum separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum: & quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, ut quisquis se a Chore, & Dathon, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur obnoxios omnes & culpæ, & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. sicut etiam per
Osee.9. Osee prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea contaminabuntur: Docens scilicet & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur? aut quo modo tales iustificare & sanctificare baptizatos possunt, qui hostes sacerdotum aliena & illicita, & nullo sibi iure concessa, usurpare conantur? quos tamen ipsos non miramur pro sua prauitate contendere. Asserant necesse est singuli quique quod faciunt, nec uolunt uicti facile succumbere, quamuis sciant id, quod faciant, non licere. Illud mirandum est, immo indignandum potius & dolendum, Christianos antichristis assistere, & præuaricatores fidei atque Ecclesiæ proditores intus in ipsa Ecclesia contra Ecclesiam stare. Qui quoniā pertinaces alias & indociles, uel hoc tamen confitentur, quod uniuersi siue hæretici, siue schismatici non habeant Spiritum sanctum, & ideo baptizare quidem possint, dare autem Spiritum sanctum non possint: in hoc ipso a nobis tenentur, ut ostendamus nec baptizare omnino eos posse, qui non habeant spiritum sanctum. Nam cū in baptismo unicuique peccata sua remittantur, probat & declarat in euangelio suo Dominus, per eos solos peccata posse dimitti, qui habeant Spiritum san-
Ioan.20. ctum: Post resurrectionem enim discipulos suos mittens loquitur ad eos & dicit: Si-
Matth.18. cut misit me pater, & ego mitto uos. Hoc cum dixisset, insufflauit & ait illis: Accipite Spiritum sanctum. Si cuius remiseritis peccata, remittentur illi: si cuius tenueritis, tenebuntur. Quo in loco ostendit, eū solum posse baptizare, & remissionem peccatorum dare, qui habeat Spiritū sanctum. Denique ipsum Christum Dominū nostrum baptizaturus Ioannes accepit ante Spiritum sanctum, cum adhuc esset in utero matris constitutus, ut certum esset atque manifestum, baptizare non posse, nisi eos qui habeant Spiritum sanctum. Itaque qui hæreticis siue schismaticis patrocinantur, respondeant nobis habeant ne spiritum sanctum, an non habeant. Si habent, cur illic baptizatis quando ad nos ueniunt, manus imponitur ad accipiendum Spiritum sanctū, cū iam utique illic acceptus sit, ubi si fuit dari potuit? Si autem foris cuncti hæretici & schismatici non habent Spiritum sanctum, & ideo apud nos manus imponitur, ut hic accipiatur, quod illic nec est, nec dari potest, manifestum est nec remissionem peccatorum dari per eos posse quos constet Spiritum sanctum non habere. Et iccirco ut secundum diuinam dispositionem atque euangelicam ueritatem, peccatorum remissionē consequi & sanctificari, ac templa Dei fieri possint, Ecclesiæ baptismo baptizandi sunt omnes omnino, qui ab aduersariis & antichristis ad Christi Ecclesiam ueniunt.

Ad Epictetum & plebem Assuritanorum de Fortunatiano quondam episcopo eorum.

EPISTOLA VII.

CYPRIANVS EPICTETO FRATRI ET PLEBI ASSVRAS CONSISTENTI SALVTEM.

GRAVITER & dolenter motus sum fratres carissimi quod cognouerim Fortunatianum quondam apud nos episcopum post graue lapsum ruinæ suæ, pro integro nunc agere uelle, & episcopatum sibi uindicare cœpisse: quæ res cõtristauit me, primo propter ipsum, qui miser, uel diaboli tenebris in totum excæcatus, uel quorundã sacrilega persuasione deceptus (cum debeat satisfacere & ad Dominum exorandum, diebus ac noctibus, lacrimis & orationibus, & precibus incumbere) audet sibi adhuc sacerdotium quod prodidit uindicare, quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit; aut non maiorem in se iram & indignationem Domini in die iudicii prouocet qui cum fidei, & uirtutis dux fratribus esse non potuerit, perfidiæ, & audaciæ, & temeritatis magister existat, & qui non docuit fratres in prœlio fortiter stare, doceat eos, qui uicti & prostrati sunt, nec rogare, cum Dominus dicat: Illis fudistis libamina, & il- Esaiæ 57. lis imposuistis sacrificia, super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et alio loco: Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli. Item Dominus denuo loquatur, & dicat: Adorauerunt eos, quos fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & hu- Esaiæ 2. miliatus est uir, & non laxabo illis. In Apocalypsi quoque legamus iram Domini comminantis & dicentis: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, & accipit no- Apoc. 13. tam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ Dei, mixto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum ascendet; nec habebunt requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & & imaginem eius. Cum ergo hæc tormenta, hæc supplicia in die iudicii Dominus comminetur iis, qui diabolo obtemperant, & idolis sacrificant, quo modo se putat posse agere pro Dei sacerdote, qui obtemperauit & seruiuit diaboli sacerdotibus? aut quo modo putat manũ suã trãsferri posse ad Dei sacrificium & precem Domini, quæ captiua fuerit sacrilegio & crimini? quando in scripturis diuinis Deus ad sacrificium prohibeat accedere sacerdotes etiam in leuiori crimine cõstitutos, & in Leuitico dicat: Homo in quo fue- Leuit. 21. rit uitium & macula, nõ accedet offerre dona Deo. Item in Exodo: Et sacerdotes Exo. 29. qui accedunt ad Dominũ Deũ sanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus. & iterum: Et qui accedunt ministrare ad altare Sancti, nõ adducent in se delictũ, ne moriantur. Qui ergo grauia in se delicta adduxerunt, idest, qui idolis sacrificando sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotium Dei sibi uindicare non possunt, nec ullam in conspectu eius precem pro fratribus facere, quando in euangelio scriptum sit: Deus peccatorem non audit, sed si quis Deum coluerit, & uoluntatem Ioan. 6. eius fecerit, illum audit. Quamuis sic quorundã pectora tenebrarum ingruentium profunda caligo cæcauerit, ut de præceptis salubribus nihil lucis admittant, semel a recto limite ueri itineris auersi per præceps & abruptum criminum suorum nocte atque errore rapiantur. Nec mirum si consilia nostra aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negauerunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant, & cænis atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam nuper superstite in dies cruditate ructabant, nunc manifestissime comprobantes nec ante se religioni, sed uentri potius & quæstui profana

cupiditate

cupiditate seruisse. Vnde & ipsam uenisse perspicimus, & credimus de Dei exploratione censuram, ne apud altare consistere & contrectare ulterius perseuerarent, pudorem incesti, fidem perfidi, religionem profani, diuina terreni, sancta sacrilegi. Quod ne tales ad altaris impiamenta, & contagia fratrum denuo redeant, omnibus uiribus excubandum est, omni uigore nitendum, ut quantum possumus ab hac eos sui sceleris audacia retundamus, ne adhuc agere pro sacerdote conentur, qui ad mortis extrema deiecti, ultra lapsos laicos ruinæ maioris pondere proruerunt. Si uero apud insanos furor insanabilis perseuerauerit, & recedente Spiritu sancto, quæ cœpit cæcitas in sua nocte permanserit, consilium nobis erit singulos fratres ab eorum fallacia separare, & nequis in laqueos erroris incurrat, ab eorum contagione secernere, quando nec oblatio sanctificari illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per eius orationes & preces prosit, qui Dominum ipse uiolauit. Quod si Fortunatianus aut immemor criminis sui per diaboli cæcitatem, aut minister & seruus diaboli factus ad decipiendam fraternitatem in hoc suo furore permanserit, uos quantum potestis elaborate, & in hac caligine diaboli sæuientis fratrum mentes ab errore reuocate, ne alienæ dementiæ facile consentiant, ne se desperatorum delictis participes faciant, sed teneant integræ salutis suæ tenorem, & integritatis conseruatæ a se & custodiæ perpetuum uigorem. Lapsi uero magnitudinem delicti sui cognoscentes a deprecando Domino non recedant, nec Ecclesiam catholicam, quæ una & sola est a Domino constituta, derelinquant, sed satisfactionibus immorantes, & Domini misericordiam deprecantes ad Ecclesiam pulsent, ut recipi illic possint, ubi fuerunt, & ad Christum redeant, a quo recesserunt. Nec audiant eos qui se fallaci & mortali circumuentione decipiunt, cum scriptum sit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis: propterea enim uenit ira Dei super filios contumaciæ: Nolite ergo esse participes eorum. Ergo contumaces, & Deum non timentes, & ab Ecclesia in totum recedentes, nemo comitetur. Quod si quis impatiens fuerit ad deprecandum Dominum, qui offensus est, & nobis obtemperare noluerit, sed desperatos & perditos secutus fuerit, sibi imputabit cum iudicii dies uenerit. Quo modo enim deprecari in die illo Dominum poterit, qui & ante hoc Christum, & nunc quoque Ecclesiam Christi negauit, & episcopis sanis & integris & uiuentibus non obtemperans, comitem se & participem morientibus præbuit? Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ephes. 5.

Ad plebem de quinque presbyteris schismaticis.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS PLEBI VNIVERSAE SALVTEM.

Vanquam fratres carissimi Virtius fidelissimus atque integerrimus presbyter, item Rogatianus & Numidicus, presbyteri, confessores, & gloria diuinæ dignationis illustres, sed & diaconi boni uiri & ecclesiasticæ administrationi per omnia obsequia deuoti, cum ceteris ministeriis plenam uobis præsentiæ suæ diligentiam præbeant, & exhortationibus assiduis singulos corroborare, sed & lapsorum mentes consiliis salubribus regere & reformare non desinant: tamen ego quantum possum admoneo, & quo modo possum uisito uos litteris meis, litteris, inquam, fratres carissimi. hoc enim quorundam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad uos ante diem paschæ uenire licuisset, dum coniurationis suæ memores, & antiqua illa contra episcopatum meum, immo contra suffragium uestrum & Dei iudicium uenena retinentes, instaurant ueterem contra nos impugnationem suam, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renouant.

renouant. Et quidem de Dei prouidentia nobis hoc optantibus, immo & ignoſcẽtibus, & tacentibus, pœnas quas meruerat pependerunt, ut a nobis non eiecti ultro ſe eiicerent, ipſi in ſe pro conſcientia ſua ſententiam darent, ſecundum ueſtra diuina ſuffragia coniurati & ſcelerati de Eccleſia ſponte ſe pellerent. Nunc apparuit, Feliciſſimi factio unde ueniſſet, quibus radicibus, & quibus uiribus ſtaret. hi fomẽta olim quibuſdam confeſſoribus & hortamenta tribuebant, ne concordarent cum epiſcopo ſuo, nec eccleſiaſticam diſciplinam cum fide & quiete iuxta præcepta dominica continerent, ne confeſſionis ſuæ gloriam incorrupta & immaculata conuerſatione ſeruarent. Ac ne parum fuiſſet corrupiſſe quorundam confeſſorum mentes, & contra ſacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare uoluiſſe, nunc ſe ad lapſorum perniciem uenenata ſua deceptione uerterunt, ut ægros, & ſaucios, & ad capienda fortiora conſilia per calamitatem ruinæ ſuæ minus idoneos, & minus ſolidos, a medela uulneris ſui auocent, & intermiſſis precibus, & orationibus, quibus Dominus longa & continua ſatisfactione placandus eſt, ad exitioſam temeritatem mendacio captioſæ pacis inuitent. Sed oro uos fratres uigilate contra inſidias diaboli, & pro ueſtra ſalute ſolliciti contra mortiferam fallaciam diligentius excubate. Perſecutio eſt hæc alia, & alia tentatio. & quinque iſti presbyteri nihil aliud ſunt quã quinque primores illi, qui edicto nuper magiſtratibus fuerant copulati, ut fidem noſtram ſubruerent, ut gracilia fratrum corda ad letales laqueos præuaricatione ueritatis auerterent. eadem nunc ratio, eadem rurſus euerſio, per quinque presbyteros Feliciſſimo copulatos, ad ruinam ſalutis inducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negauit Chriſtum, eundẽ Chriſtum quem negauerat, deprecetur; poſt culpam criminis tollatur & pænitentia, nec per epiſcopos & ſacerdotes Domino ſatisfiat, ſed relictis Domini ſacerdotibus contra euangelicam diſciplinam noua traditio ſacrilegæ inſtitutionis exſurgat: cumque ſemel placuerit tam nobis quam confeſſoribus & clericis urbicis, item uniuerſis epiſcopis uel in noſtra prouincia, uel trans mare conſtitutis, ut nihil innouetur circa lapſorum cauſam, niſi omnes in unum conuenerimus, & collocatis conſiliis cum diſciplina pariter & miſericordia temperatam ſententiam fixerimus, cõtra hoc conſilium noſtrum rebelletur, & omnis ſacerdotalis auctoritas & poteſtas factioſis conſpirationibus deſtruatur. Quas nunc pœnas patior fratres cariſſimi, quod ipſe ad uos in præſentiarum uenire non poſſum, ipſe ſingulos aggredi, ipſe uos ſecundum Domini & euangelii eius magiſterium cohortari. non ſuffecerat exilium iam biennii, & a uultibus atq; ab oculis ueſtris lugubris ſeparatio, dolor iugis & gemitus, qui me ſolum ſine uobis continua lamentatione diſcruciat: lacrimæ diebus ac noctibus profluentes, quod ſacerdoti, quem tanto amore & ardore feciſtis, nec dum uos ſalutare, & nec dum complexibus ueſtris inhærere contingat. Acceſſit hic tabeſcenti animo noſtro dolor maior, quod in tanta ſollicitudine, ac neceſſitate excurrere ad uos ipſe non poſſum, dum per minas, & per inſidias perfidorum cauemus, ne aduenientibus nobis tumultus illic maior oriatur: & cum paci & tranquillitati epiſcopus prouidere in omnibus debeat, ipſe materiam ſeditioni dediſſe, & perſecutionem denuo exacerbaſſe uideatur. Hinc tamen fratres dilectiſſimi, hinc admoneo pariter & conſulo, ne pernicioſis uocibus temere credatis, ne fallacibus uerbis conſenſum facile cõmodetis, ne pro luce tenebras, pro die noctẽ, pro cibo famem, pro potu ſitim, uenenum pro remedio, mortem pro ſalute ſumatis. Nec ætas uos eorum nec auctoritas fallat, qui ad duorum presbyterorum ueterem nequitiam re- Dan.13. ſpondentes, ſicut illi Suſannam pudicam corrumpere & uiolare conati ſunt, ſic & hi adulterinis doctrinis Eccleſiæ pudicitiam corrumpere, & ueritatem euangelicam uiolare conantur. clamat & dicit Dominus: Nolite audire ſermones pſeudopro- Hier.23.

phetarum, quoniam uisiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed nō ab ore Domini. Dicunt eis qui abiiciunt uerbum Domini: Pax erit uobis. Pacem nunc offerunt, qui ipsi non habent pacem. In Ecclesiam lapsos reducere & reuocare promittunt, qui de Ecclesia recesserunt. Deus unus est, & Christus unus, & una Ecclesia, & cathedra una super Petrum Domini uoce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri, præter unum altare, & unum sacerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. Adulterum est, impium est, sacrilegum est, quodcunque humano furore instituitur, ut dispositio diuina uioletur. Procul ab huiusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum uelut cancer & pestem fugiendo uitate, præmonente Domino & dicente: Cæci sunt duces cæcorum: cæcus autem cæcum ducens, simul in foueam cadent.

Matth. 15.

Intercedunt precibus uestris, quas nobiscum diebus ac noctibus Deo funditis, ut eum iusta satisfactione placetis: intercedunt lacrimis uestris, quibus commissi delicti crimen abluitis: intercedunt paci, quā uere & fideliter de Domini misericordia postulatis, nec sciunt scriptum esse: Et propheta ille, aut somnium somnians, ille qui locutus est, ut errare te faceret a domino Deo tuo.

Deut. 13.

Nemo uos fratres errare a Domini uiis faciat. Nemo uos Christianos ab euangelio Christi rapiat. nemo filios Ecclesiæ de Ecclesia tollat. pereant sibi soli, qui perire uoluerunt. extra Ecclesiam soli remaneant, qui de Ecclesia recesserunt. Soli cum episcopis non sint, qui contra episcopos rebellarunt. Coniurationis suæ pœnas soli subeant, qui olim secundum uestra suffragia, nunc secundum Dei iudicia, sententiam coniurationis & malignitatis suæ subire meruerunt. Monet nos Dominus in euangelio suo dicens: Reiicitis mandatū Dei ut traditionem uestram statuatis.

Matth. 16.

Qui mandatum Dei reiiciunt, & traditionē suam statuere conantur, fortiter a uobis & firmiter respuantur. Sufficiat lapsis ruina una. nemo uolentes surgere sua circumuentione præcipitet. nemo iacentes, pro quibus nos rogamus, ut Dei manu & brachio subleuentur, prosternat grauius & deprimat. nemo semianimes, & ut salutem suam pristinam recipiant, deprecantes, ab omni spe salutis auertat. nemo nutantibus lapsus sui caligine, omne itineris salutaris lumen extinguat. instruit apostolus dicens: Si quis aliter docet & non acquiescit sanis uerbis Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ eius stupore elatus est, discedite ab huiusmodi.

1. Titum 6

Et iterum dicit ipse: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. propterea enim uenit ira Dei super filios contumaciæ. nolite ergo esse participes eorum.

Ephes. 5.

non est, quod decepti inanibus uerbis, prauitatis eorum incipiatis esse participes. Discedite a talibus quæso uos, & acquiescite consiliis nostris, qui pro uobis quotidie continuas Domino preces fundimus, qui uos ad Ecclesiam reuocari per Domini clementiam cupimus, qui de Deo pacem plenissimā prius matri, tum & filiis eius oramus. Cū precibus atque orationibus nostris uestras quoque orationes & preces iungite, cum fletibus nostris uestras lacrimas copulate. Vitate lupos, qui oues a pastore secernunt: uitate linguam diaboli uenenatam, qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur ut fallat: blanditur, ut noceat: bona promittit, ut malum tribuat: uitā pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoq; uerba eius, & uenena manifesta sunt: pacē pollicetur, ne perueniri possit ad pacem: salutem promittit, ne qui deliquit, ueniat ad salutem: Ecclesiam spondet, quando id agat, ut qui illi credit, in totum ab Ecclesia pereat. Nunc est fratres dilectissimi, ut & qui statis, fortiter perseueretis, & stabilitatem uestram gloriosam, quā in persecutione tenuistis, perpetua firmitate seruetis; & qui circumueniente aduersario lapsi estis, in secunda hac tentatione spei, & paci uestræ fideliter consulatis; & ut uobis Dominus ignoscat, a sacerdotibus Domini non recedatis; cum scriptum sit: Et homo quicunque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem

Deut. 17.

cem quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille. Persecutionis istius nouissima hæc est, & extrema tentatio, quæ & ipsa cito Domino protegente transibit, ut repræsenter uobis post paschæ diem cum collegis meis, quibus præsentibus secundum arbitrium quoque uestrum, & omnium nostrum commune consilium, sicut semel placuit, ea quæ agenda sunt, disponere pariter & limare poterimus. si quis autem pænitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, in Felicissimi & satellitum eius partes concesserit, & se hæreticæ factioni coniunxerit; sciat se postea ad Ecclesiam redire, & cum episcopis & plebe Christi communicare non posse. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere, & circa Domini misericordiã exorandam contiuuis nobiscum precibus insistere.

Ad Clerum & plebem Furnitanorum, de Victore, qui Faustinum presbyterum tutorem nominauit.

EPISTOLA IX.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS, ET PLEBI FVRNIS CONSISTENTIBVS S.

GRauiter cõmoti sumus ego & collegæ mei qui præsentes aderant, & compresbyteri nostri qui nobis assidebant, fratres carissimi, cum cognouissemus quod Geminius Victor, frater noster, de sæculo excedens, Geminium Faustinum presbyterum tutorem testamento suo nominauerit, cũ iam pridem in concilio episcoporum statutum sit, ne quis de clericis, & Dei ministris tutorem uel curatorem testamento suo constituat; quando singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, nõ nisi altari & sacrificiis deseruire, & precibus atque orationibus uacare debeant. scriptum est enim: Nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei cui se probauit. 2. Tim. 2.
quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui diuinis rebus & spiritalibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus uacare non possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terram diuiderent, & possessiones partirentur undecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministeriis diuinis uacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed aliis terram colentibus, illa tantum Deum coleret, & ad uictum atque alimentum suum ab undecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. quod totum fiebat de auctoritate & dispositione diuina, ut qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare, aut agere sæcularia cogerentur. quæ nunc ratio & forma in clero tenetur; ut qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, ne molestiis & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, & die, ac nocte cælestibus rebus, & spiritalibus seruiant. quod episcopi antecessores nostri religiose considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam uel curam clericum nominaret; ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotũ prece, qui ab altari sacerdotes & ministros noluit auocare. et ideo Victor cum contra formam nuper in concilio a sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, nõ est quod pro dormitione eius apud uos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretum religiose & necessarie factum seruetur a nobis: simul & ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros

Dei, altari eius, & Ecclesiæ uacantes, ad sæculares molestias deuocet. obseruari enim de cetero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit uindicatum. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad Eucratium de histrione.

EPISTOLA X.

CYPRIANVS EVCRATIO FRATRI SALVTEM.

PRo dilectione tua, & uerecundia mutua consulendum me existimasti frater carissime, quid mihi uideatur de histrione quodam, qui apud uos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat, án talis debeat cõmunicare nobiscũ. quod ego puto nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. nam cum in lege prohibeantur uiri induere muliebrem uestem, & maledicti eiusmodi iudicentur, quanto maioris est criminis, non tantũ muliebria indumenta accipere, sed & gestus quoque turpes, & molles, & muliebres, magisterio impudicæ artis exprimere? Nec excuset se quisquam si a theatro ipse cessauerit, cum tamen hoc ceteros doceat. non potest enim uideri cessasse, qui uicarios substituit, & qui pro se uno plures succidaneos suggerit, contra institutionem Dei, erudiens & docens quemadmodum masculus frangatur in fœminã, & sexus arte mutetur, & diabolo diuinum plasma maculanti per corrupti atque eneruati corporis delicta placeatur. Quod si penuriã talis & necessitatem paupertatis obtendit, potest inter ceteros qui alimentis Ecclesiæ sustinentur, huius quoque necessitas adiuuari, si tamen contentus sit frugalioribus sed innocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, ut a peccatis cesset, quando hoc non nobis sed sibi præstet. ceterum quantũ uult inde quærat. Qualis quæstus est qui de cõuiuio Abraham, Isaac, & Iacob homines rapit, & male ac perniciose in sæculo saginatos, ad æternæ famis ac sitis supplicia deducit? Et ideo quantum potes, eum ab hac prauitate, & dedecore ad uiam innocentiæ atque ad spem uitæ suæ reuoca; ut sit contentus Ecclesiæ sumptibus parcioribus quidem, sed salutaribus. quod si illic Ecclesia non sufficit, ut laborantibus præstet alimenta, poterit se ad nos transferre, & hic quod sibi ad uictum atque ad uestitum necessarium fuerit accipere, nec alios extra Ecclesiam mortalia docere, sed ipse salutaria in Ecclesia discere. Opto te fili carissime semper bene ualere.

Ad Pomponium de uirginibus.

EPISTOLA XI.

CYPRIANVS, CAECILIVS, VICTOR, SEDATVS, TERTVLLVS, cum presbyteris qui præsentes aderant, Pomponio fratri salutem.

LEgimus litteras tuas frater carissime, quas per Paconium fratrem nostrum misisti, postulans & desiderans, ut tibi rescriberemus, quid nobis de iis uirginibus uideatur, quæ cum semel statum suum cõtinenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sint postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus unum diaconum esse dicis, plane easdem quæ se cum uiris dormisse confessæ sint, asseuerare se integras esse. Circa quam rẽ, quoniam consilium nostrum desiderasti, scias nos ab euangelicis & apostolicis traditionibus non recedere, quo minus fratribus & sororibus nostris constanter & fortiter consulatur,

consulatur, & per omnes utilitatis & salutis uias ecclesiastica disciplina seruetur, cũ Dominus loquatur & dicat: Et dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos pascentes cum disciplina: & iterum scriptum sit: Disciplinam qui abiicit, infelix est: & in psalmo quoque Spiritus sanctus admoneat & instruat dicens: Continete disciplinam, ne forte irascatur Dominus, & pereatis a uia recta, cum exarserit cito ira eius super uos. Primo igitur in loco frater carissime, & præpositis, & plebi nihil aliud elaborandum est, quam ut qui Deum timemus, cum omni obseruatione disciplinæ diuina præcepta teneamus; nec patiamur errare fratres nostros, & pro arbitrio & fructu suo uiuere, sed ad uitam singulis fideliter consulere, nec pati uirgines cum masculis habitare: nõ dico simul dormire, sed nec simul uiuere: quando & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frænari a nobis & regi debeat, ne diabolo insidianti, & sæuire cupienti, ad nocendum detur occasio, quando & apostolus dicat: Nolite locum dare diabolo. Liberanda est uigilanter de periculosis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est uelociter de incendio sarcina, priusquã flammis superuenientibus concremetur. Nemo diu tutus est, periculo proximus. Nec euadere diabolum seruus Dei poterit, qui se diaboli laqueis implicauit. Intercedendum est cito talibus, ut separentur dum adhuc separari innocẽtes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessione nõ poterunt postea quam conscientia grauissima cohæserint. Deniq; quam graues multorũ ruinas hinc fieri uidemus, & per huiusmodi illicitas & periculosas cõiunctiones corrumpi plurimas uirgines cum summo animi nostri dolore conspicimus. quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudice, & caste sine ulla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium uirginitatis expectent. si autem perseuerare nolunt, uel nõ possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant. certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant, cum scriptum sit: Si cibus scandalizat fratem, non manducabo carnem in sæculum, ne fratrem scandelizem. Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod inspici, & probari possit, an uirgo sit; cum & manus obstetricũ & oculus sæpe fallatur. Et si incorrupta inuenta fuerit uirgo ea parte sui, qua mulier potest esse; potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & osculatio, & coniacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur? Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero uideat, nonne indignatur & fremit? & per zeli dolorem fortassis & gladium in manum sumit? Quid? Christus Dominus, & iudex noster, cum uirginẽ suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quam indignatur & irascitur? et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? cuius ut gladium spiritalem, & uenturum iudicii diem unusquisque fratrum possit euadere, omni consilio prouidere & elaborare debemus. Et cum omnes omnino disciplinam tenere oporteat, multo magis præpositos, & diaconos curare hoc fas est, qui exemplum & documentũ ceteris de conuersatione & moribus suis præbeant. Quo modo enim possunt integritati & continentiæ præesse, si ex ipsis incipiant corruptelæ, & uitiorum magisteria procedere? Et iccirco consulte & cum uigore fecisti frater carissime, abstinendo diaconum, qui cum uirgine sæpe mansit, sed & ceteros qui cum uirginibus dormire consueuerunt. Quod si pænitentiam huius illiciti concubitus sui egerint, & a se inuicem recesserint, inspiciantur interim uirgines ab obstetricibus diligenter, & si uirgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur, hac tamen interminatione, ut si ad eosdẽ masculos post modum reuersæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo & sub eodem tecto simul habitauerint, grauiore censura eiiciantur, nec in Ecclesiam postmodum

Hier. 3. Sapien. 3. Psal. 2. Ephes. 4.

facile recipiantur. Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœniten
tiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est. &
ideo æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta ad Ecclesiam redeat. quod
si obstinate perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudi-
ca obstinatione nunquam a nobis admitti in Ecclesiam posse, ne exemplum ceteris
ad ruinã delictis suis facere incipiant. Nec putẽt sibi uitæ aut salutis constare ratio-
nem, si episcopis & sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteron. Domi
Deut. 17. nus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdo-
tem, aut iudicem, quicunque fuerit, in diebus illis, morietur homo ille, & omnis
populus cum audierit, timebit, & non agent impie etiam nunc. Interfici Deus iuf-
sit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus a se ad tempus constitutis non
obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio
carnalis manebat: nunc autem quia circumcisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei
cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur.
neque enim uiuere foris possunt, cum domus Dei una sit, & nemini salus esse, nisi
in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum nõ audiunt nec obtemperant
salubribus præceptis, testatur scriptura diuina quæ dicit: Non diligit indisciplina-
tus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter. Er-
go ne indisciplinati consumantur & pereant, da operam frater carissime, ut quan-
tum potes consiliis salutaribus fraternitatem regas, & singulis ad salutem suam con
sulas. Arta & angusta est uia per quam ingredimur ad uitam, sed summus & ma-
gnus est fructus cum peruenimus ad gloriam. Qui se semel castrauerunt propter re-
gnum cælorum, Deo per omnia placeant, nec sacerdotes Dei, aut Ecclesiam Do-
mini contemnentes, scandalo se fratribus offerant. Et si ad præsens a nobis contri-
stari uidentur, nos tamen in salubri persuasione maneamus, scientes & apostolum
Galat. 4. dixisse: Ergo ego inimicus factus uobis sum, uerum dicens uobis? Quod si obtem-
perauerint nobis, lucrati sumus fratres, & eos ad salutem pariter, & dignitatem no-
stro sermone formauimus. si autem quidam de peruersis obtemperare noluerint,
Galat. 1. sequamur eundem apostolum dicentem: Si hominibus placerem, Christi seruus
non essem: si quibusdam suadere non possumus, ut eos Christo placere faciamus,
nos certe, quod nostrum est, Christo domino & deo nostro, præcepta eius seruan-
do, placeamus. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Ad Ianuarium & ceteros de hæreticis baptizandis.

EPISTOLA XII.

CYPRIANVS, Liberalis, Caldonius, Iunius, Primus, Cæcilius, Polycarpus, Nicomedes, Felix, Marrucius, Successus, Lucianus, Honoratus, Fortunatus, Victor, Donatus, Lucius, Hercula..ius, Pomponius, Demetrius, Quintus, Saturninus, Ianuarius, Marcus, alius Saturninus, alius Donatus, Rogatianus, Sedatus, Tertullus, Hortensianus, item alius Saturninus, Sattius; Ianuario, Saturnino, Maximo, Victori, alteri Victori, Cassio, Proculo, Modiano, Cirino, Gargilio, Eutyciano, alteri Gargilio, alteri Saturnino, Nemesiano, Nampulo, Antoniano, Rogatiano, Honorato, fratribus salutem.

CVm simul in concilio essemus fratres carissimi, legimus litteras uestras,
quas ad nos fecistis, de ijs qui apud hæreticos & schismaticos baptiza-
ri uidentur, an ad Ecclesiam catholicam, quæ una est, uenientes bapti-
zari debeant. De qua re quanquam & ipsi illic ueritatem & firmitatem
catholicæ regulæ teneatis, tamen quoniam consulendos nos pro communi dile-
ctione existimastis, sententiam nostram non nouam promimus, sed iam pridem

ab

ab antecessoribus nostris statutam, & a nobis obseruatam, uobiscum pari consensione coniungimus: censentes scilicet & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra Ecclesiam posse, cum sit baptisma unum in sancta Ecclesia constitutum, & scriptum sit Domino dicente: Me dereliquerunt fontē aquæ uiuæ, & effoderunt [Hier. 2.] sibi lacus detritos qui nō possunt aquam portare. Et iterum diuina scriptura moneat & dicat: Ab aqua aliena abstine te, & a fonte aquæ alienæ ne biberis. Oportet uero mundari & sanctificari aquam prius a sacerdote, ut possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere; quia per Ezechielem prophetā Dominus dicit: Et aspergam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus [Ezech. 36.] immunditijs uestris, & ab omnibus simulacris uestris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in uobis. Quo modo autem mūdare & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est, & apud quem Spiritus sanctus non est? cum dominus dicat in Numeris: Et omnia quæcunq; tetigerit immundus, [Num. 19.] immunda erunt. Aut quo modo baptizans dare alteri remissam peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra Ecclesiam non potest? Sed & ipsa interrogatio quæ fit in baptismo testis est ueritatis. Nā cum dicimus: credis in uitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari; apud hæreticos autem, ubi Ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. itaque qui hæreticos asserunt, aut interrogationem mutent, aut uindicent ueritatem; nisi si eis & Ecclesiam tribuunt, quos baptisma habere contendunt. Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porro autem eucharistia est, unde baptizati unguntur, oleum in altari sanctificatum. sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. unde nec unctio spiritalis apud hæreticos potest esse, quando constet oleum sanctificari, & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Scire autem, & meminisse debemus, scriptum esse: Oleum [Psal. 140.] peccatoris non ungat caput meum, quod ante in psalmis præmonuit Spiritus sanctus, ne quis exorbitans, & a uia ueritatis exerrans, apud hæreticos & Christi aduersarios ungeretur. Sed & pro baptizato quam precem facere potest sacerdos sacrilegus & peccator? cum scriptum sit: Deus peccatorem non audit: sed qui eum [Ioan. 9.] coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. Quis autem potest dare quod ipse non habeat? aut quo modo potest spiritalia agere, qui ipse amiserit Spiritum sanctum? Et iccirco baptizandus est & innouandus qui ad Ecclesiam rudis uenit; ut intus per sanctos sanctificetur, quia scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus [Leuit. 19. & 20.] sum, dicit Dominus: ut qui in errorem seductus est, & foris tinctus, in baptismo uero & ecclesiastico etiam hoc ipsum deponat, quod homo ad Deum ueniens, dum sacerdotem quærit in sacrilegum fraude erroris incurrit. Ceterum probare est hæreticorum & schismaticorum baptisma, consentire in id, quod illi baptizauerint. neque enim potest pars illic inanis esse, & pars præualere. Si baptizare potuit, potuit & Spiritum sanctum dare. si autem Spiritum sanctum dare non potest; quia foris constitutus cum sancto Spiritu nō est; nec baptizare uenientem potest; quando & baptisma unum sit, & Spiritus sanctus unus, & una Ecclesia a Christo Domino super Petrum origine unitatis & ratione fundata. Ita fit, ut cum omnia apud illos inania & falsa sint, nihil eorū, quod illi gesserint, probari a nobis debeat. quid enim potest ratum, & firmatum esse apud Deum, quod illi faciunt, quos Dominus hostes, & aduersarios suos dicit, in euangelio suo ponens: Qui nō est mecum [Luc. 11.] aduersum me est: & qui non mecum colligit, spargit? Er beatus quoque apostolus Ioannes mandata Domini & præcepta custodiens in epistola sua posuerit: Audistis

quia

quia antichristus uenit, nunc autem antichristi multi facti sunt, unde cognoscimus quia nouissima hora est. Ex nobis exierunt, sed nõ fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. Vnde nos quoque colligere & considerare debemus, an qui aduersarii sunt Domini, & appellati sunt antichristi, possint dare gratiam Christi. Quare qui cum Domino sumus, & unitatem Domini tenemus, & secundũ eius dignationẽ sacerdotium eius in Ecclesia administramus, quæcunque aduersarii eius, & antichristi faciunt, repudiare & reiicere, & profana habere debemus, & eis qui de errore & prauitate uenientes agnoscunt unius Ecclesiæ ueram fidem, dare illis per omnia diuinæ gratiæ sacramenta unitatis, & fidei ueritatem. Optamus uos fratres carissimi semper bene ualere.

FINIS LIBRI PRIMI.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

Ad Stephanum Papam de Concilio.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS ET CETERI STEPHANO FRATRI SALVTEM.

AD quædam disponenda & concilii communis examinatione limanda, necesse habuimus frater carissime, conuenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere & celebrare concilium, in quo multa quidem prolata atque transacta sunt. sed de eo uel maxime tibi scribendum & cum tua grauitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat & ad sacerdotalem auctoritatem & ad Ecclesiæ catholicæ unitatem pariter ac dignitatem, de diuinæ dispositionis ordinatione uenientem, eos qui sint foris extra Ecclesiam tincti, & apud hæreticos & schismaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos atque ad Ecclesiam, quæ est, uenerint, baptizari oportere, eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum. tunc enim demum plene sanctificari, & esse filii Dei possunt, si sacramento utroque nascantur, cum scriptum sit: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Inuenimus enim etiam in Actis apostolorum hoc esse ab apostolis custoditum, & salutaris fidei ueritate seruatum, ut cum in domo Cornelii centurionis super ethnicos qui illic aderant, fidei calore feruentes, & in Dominum toto corde credẽtes, descendisset Spiritus sanctus, quo adimpleti uariis linguis Deum benedicerent, nihilominus tamen beatum apostolum Petrũ diuini præcepti atque euangelii memorem præcepisse, ut baptizarentur iidem illi, qui iam fuerant sancto Spiritu pleni, ut nihil prætermissum uideretur, quo minus per omnia diuini præcepti

Ioan. 3.
Act. 10.

præcepti atque euangelii legem apoſtolica magiſteria ſeruarent. Baptiſmum autem non eſſe quo hæretici utuntur, nec quenquam apud eos qui Chriſto aduerſantur, per gratiam Chriſti poſſe proficere, diligenter nuper expreſſum eſt in epiſtola quæ ad Quintum collegam noſtrum in Mauritania conſtitutum, ſuper ea re ſcripta eſt: item in litteris quas collegæ noſtri ad epiſcopos in Numidia præſidentes ante fecerunt, cuius utriuſque epiſtolæ exempla ſubdidi. Addimus plane & adiungimus frater cariſſime, conſenſu & auctoritate communi, ut etiam ſi qui presbyteri aut diaconi, qui uel in Eccleſia catholica prius ordinati fuerint, & poſtmodum perfidi ac rebelles cõtra Eccleſiam ſteterint, uel apud hæreticos a pſeudoepiſcopis & antichriſtis contra Chriſti diſpoſitionem profana ordinatione promoti ſint, & contra altare unum atque diuinũ ſacrificia foris falſa ac ſacrilega offerre conati ſint, eos quoque hac condicione ſuſcipi cum reuertuntur, ut cõmunicent laici; & ſatis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hoſtes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. oportet enim ſacerdotes & miniſtros qui altari & ſacrificiis deſeruiunt, integros atque immaculatos eſſe, cum dominus Deus in Leuitico loquatur & dicat: Homo in quo fuerit macula & uitium, non accedet offerre dona Deo. Item in Exodo hæc eadem præcipiat & dicat: Leuit. 21. Et ſacerdotes qui accedunt ad dominum Deum ſanctificentur, ne forte derelinquat illos Dominus. Et iterum: & cum accedunt miniſtrare ad altare Sancti, non adducent in ſe delictum, ne moriantur. Quod autem maius poteſt eſſe delictum, aut quæ macula deformior, quam ad Chriſtum ſtetiſſe, quam Eccleſiam eius quam ille ſanguine ſuo parauit, & condidit, diſſipaſſe? quam euangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, contra unanimem & concordem Dei populum hoſtilis diſcordiæ furore pugnaſſe? Qui etſi ipſi poſtmodum ad Eccleſiam redeunt, reſtituere tamen eos & ſecum reuocare non poſſunt, qui ab eis ſeducti & foris morte præuenti extra Eccleſiam ſine communicatione & pace perierunt; quorum animæ in die iudicii de ipſorum manibus expetentur, qui perditionis auctores & duces extiterunt. Et iccirco ſatis eſt talibus reuertentibus ueniã dari. non tamen debet in domo fidei perfidia promoueri. nam quid bonis & innocentibus, atque ab Eccleſia non recedentibus reſeruamus, ſi eos qui a nobis receſſerint, aut cõtra Eccleſiam ſteterint, honoramus? Hæc ad conſcientiam tuam frater cariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religioſa pariter & uera ſunt. Ceterũ ſcimus quoſdam quod ſemel imbiberint nolle deponere, nec propoſitum ſuum facile mutare, ſed ſaluo inter collegas pacis, & concordiæ uinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſint uſurpata, retinere. qua in re nec nos uim cuiquam facimus aut legẽ damus; cum habeat in Eccleſiæ adminiſtratione uoluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſque præpoſitus, rationẽ actus ſui Domino redditurus. Optamus te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad Donatum.

EPISTOLA II.

CAECILIVS CYPRIANVS DONATO S.

Ene admones, Donate cariſſime. nam & promiſiſſe me memini, & reddendi tempeſtiuum prorſus hoc tempus eſt, quo, indulgente uindemia, ſolutus animus in quietem ſollemnes ac ſtatas anni fatigantis indutias ſortiatur. locus etiam cum die cõuenit; & mulcendis ſenſibus ac fouendis ad lenes auras blandientis autumni, ortorum facies amœna cõſentit: hic iucundum ſermonibus diem ducere, & ſtudentibus fabulis in diuina præcepta conſcien-

tiam

tiam pectoris erudire: ac ne eloquium nostrum arbiter profanus impediat, aut clamor intemperans familiæ strepentis obtundat, petamus hanc sedē. dant secessum uicina secreta; ubi dum erratici palmitum lapsus nexibus pendulis per arundines baiulas repunt, uiteam porticum frondea tecta fecerunt. bene hic studia in aures damus; & dum in arbores & in uites, quas uidemus, oblectante prospectu, oculos amœnamus, animam simul & auditus instruit, & pascit obtutus. quanquam tibi sola nunc gratia, sola cura sermonis est: contemptis uoluptariæ uisionis illecebris in me oculus tuus fixus est: tam ore, quam mente totus auditor es, & hoc amore, quo diligis. ceterum quale, uel quantum est, quod in pectus tuum ueniat ex nobis? exilis ingenii angusta mediocritas tenues admodum fruges parit, nullis ad copiam fecundi cespitis culminibus ingrauescit: aggrediar tamen facultate, qua ualeo: nam & materia dicendi facit mecum. in iudiciis, in concione, pro rostris opulenta facundia uolubili ambitione iactetur: cum domino Deo uox est: uocis pura sinceritas non eloquentiæ uiribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. denique accipe non diserta, sed fortia; nec ad audientiæ popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad diuinam indulgentiam prædicandam rudi ueritate simplicia: accipe, quod sentitur antequam discitur; nec per moras temporū longa agnitione colligitur, sed compendio gratiæ maturantis hauritur. Ego cum in tenebris, atque in nocte cæca iacerem, cumque in salo iactantis sæculi nutabundus ac dubius uestigiis oberrantibus fluctuarem, uitæ meæ nescius, ueritatis ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset; utque in nouam uitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret; corporis licet manente compage, hominē animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebā, est tanta conuersio; ut repente ac perniciter exuatur, quod uel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, uel usurpatum diu senio uetustatis inoleuit? alta hæc, & profunda penitus radice sederunt. quando parsimoniam discit, qui epularibus cænis, & largis dapibus assueuit? & qui pretiosa ueste conspicuus in auro atque in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultum quando deponit? fascibus ille oblectatus & honoribus, priuatus & inglorius esse non potest. hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. tenacibus semper illecebris necesse est, ut solebat, uinolentia inuitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum: nam ut ipse quamplurimis uitæ prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic uitiis adhærentibus obsecundans eram, & desperatione meliorum malis meis ueluti iam propriis ac uernaculis fauebam. sed postquam undæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postquam cælitus spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa; facultatem dare, quod prius difficile uidebatur; geri posse, quod impossibile putabatur, ut esset; agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium uiueret; Dei esse cœpisse, quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidue contulerit mors ista criminum, uita uirtutum. scis ipse, nec prædico: in proprias laudes odiosa iactatio est: quamuis non iactatum possit esse, sed gratum, quidquid non uirtuti hominis adscribitur, sed de Dei munere prædicatur; ut iam non peccare, esse cœperit fidei; quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei omne quod possumus: inde uiuimus; inde pollemus; inde sumpto & concepto uigore

uigore, hic adhuc positi futurorum indicia prænoscimus. Sit tantum timor innocentiæ custos, ut quod in mentes nostras indulgentiæ cælestis allapsu clementer Dominus influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur, ne accepta securitas indiligentiam pariat, & uetus denuo hostis obrepat. Ceterum si tu innocentiæ, si iustitiæ uiam teneas illapsa firmitate uestigii tui; si in Deū uiribus totis a toto corde suspensus, hoc sis tantum quod esse cœpisti, tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritalis augetur. non enim, qui beneficiorum terrestrium mos est, in capessendo munere cælesti mensura ulla uel modus est, profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coercentibus claustris intra certa metarum spatia frenatur: manat iugiter, exuberat affluenter, nostrum tantum sitiat pectus & pateat. quantum illuc fidei capacis afferimus, tantū gratiæ inundantis haurimus. Inde iam facultas datur castitate sobria, mente integra, uoce pura, uirtute sincera, in medulla adolescentium posse uenenorum uirus extinguere, animorū desipientium labes reddita sanitate purgare, infestis iubere pacem; uiolentis quietē, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos spiritus qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionē minis increpantibus cogere; ut recedant, duris uerberibus urgere; conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere: res illic geritur, nec uidetur: occulta plaga, sed pœna manifesta. ita quod esse iam cœpimus, acceptus spiritus licentia sua potitur, quod nec dum corpus ac membra mutauimus, adhuc carnalis aspectus sæculi nube cæcatur. Quantus hic animi potentatus, quanta uis est? non tantū ipsum esse subtractum perniciosis contactibus mundi, ut quis expiatus & purus nulla incursantis inimici labe capiatur; sed adhuc maiorē, & fortiorem uiribus fieri, ut in omnem aduersarii grassantis exercitum, imperioso iure dominetur? Atque ut illustrius ueritate patefacta diuini muneris indicia clarescant, lucem tibi ad cognitionem dabo, malorum caligine abstersa, operti sæculi tenebras reuelabo. Paulisper te crede subduci in montis ardui uerticem celsiorem: speculare inde rerum infra te iacentium facies; & oculis in diuersa porrectis, ipse a terrenis contactibus liber fluctuantis mūdi turbines intuere. Iam sæculi & ipse misereberis, tuiq; admonitus & plus in Deum gratus maiore lætitia quod euaseris, gratulaberis. Cerne tu itinera latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, cruento horrore castrorum bella ubiq; diuisa. madet orbis mutuo sanguine, & homicidium cum admittunt singuli crimen est, uirtus uocatur cum publice geritur: impunitatem sceleribus acquirit non innocentiæ ratio, sed sæuitiæ magnitudo. Iā si ad urbes ipsas oculos tuos atq; ora conuertas, celebritatem offendes omni solitudine tristiorem. Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibis fortioribus corpus, & a ruinæ toris membrorum moles robusta pinguescit; ut saginatus in pœnam carius pereat. Homo occiditur in hominis uoluptatem, & ut quis possit occidere, peritia est, usus est, ars est: scelus non tātum geritur, sed docetur. quid potest inhumanius, quid acerbius dici? disciplina est, ut perimere quis possit: & gloria est, quod peremit. Quid illud oro te, quale est, ubi se feris obiiciunt, quos nemo damnauit? ætate integra, honesta satis forma, ueste pretiosa uiuentes in ultroneum funus ornantur, malis suis miseri gloriantur: pugnant ad bestias, non crimine, sed furore. spectant filios suos patres. Frater in cauea, & soror præsto est, & spectaculi licet pretium largior muneris apparatus amplificet, ut mæroribus suis mater intersit: hoc, pro dolor, mater & redimit; & in tam impiis spectaculis, tamq; diris esse se non putant oculis parricidas. Conuerte hinc uultus ad diuersi spectaculi nō minus pænitenda contagia: in theatris quoque conspicies, quod tibi & dolori sit, & pudori. Cothurnus est tragicus

priſca facinora carmine recẽſere: de parricidis & inceſtis horror antiquus, expreſſa ad imaginẽ ueritatis actione replicatur, ne ſæculis trãſeuntibus exoleſcat, quod aliquando commiſſum eſt. Admonetur ætas omnis auditu, fieri poſſe, quod factum eſt. nunquam æui ſenio delicta moriuntur, nunquam temporibus crimen obruitur, nunquam ſcelus obliuione ſepelitur. exempla fiunt, quæ eſſe iam facinora deſtiterunt. tum delectat in mimis turpitudinum magiſterio uel quid domi geſſerit, recognoſcere, uel quid gerere poſſit audire. Adulterium diſcitur, dum uidetur; & lenocinante ad uitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta uitiorum, hiſtrionicis geſtibus inquinari? uidere contra fœdus iuſq; naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratam? Euirãtur mares, honor omnis & uigor ſexus eneruati corporis dedecore mollitur, pluſq; illic placet quiſquis uirum in fœminã magis fregerit. in laudem creſcit ex crimine, & peritior quo turpior iudicatur. Spectatur hic pro nefas, & libenter. Quid non poſſit ſuadere qui talis eſt? Mouet ſenſus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conſcientiam fortiorem, nec deeſt probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum ſuum, non magis regno, quam uitiis principem, in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albeſcere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubeſcentium raptus miniſtris auibus proſilire. Quære iam nunc an poſſit eſſe, qui ſpectat, integer uel pudicus. Deos ſuos quos uenerantur imitantur, fiunt miſeris & religioſa delicta. O ſi & poſſis in illa ſublimi ſpecula cõſtitutus oculos tuos inſerere ſecretis, recludere cubiculorum obductas fores, & ad conſcientiam luminum penetralia occulta reſerare: aſpicias ab impudicis geri, quod nec poſſit aſpicere frons pudica. Videas, quod crimen ſit & uidere: uideas quod uitiorum furore dementes geſſiſſe ſe negant, & gerere feſtinant: libidinibus inſanis in uiros uiri proruunt. Fiunt quæ nec illis poſſunt placere, qui faciunt. Mentior niſi alios, qui talis eſt, increpat; turpes turpis infamat, & euaſiſſe ſe conſcium credit, quaſi conſcientia ſatis non ſit. Iidem in publico accuſatores, in occulto rei, in ſemet ipſos cenſores pariter, & nocentes. damnant foris, quod intus operantur. admittunt libenter, quod cum admiſerint, criminantur. audacia prorſus cum uitiis faciens, & impudentia congruens impudicis. Nolo mireris quæ loquuntur huiuſmodi ore illo polluto. quidquid iam uoce delinquitur, minus eſt. Sed tibi poſt inſidioſas uias, poſt diſperſas orbe toto multiplices pugnas, poſt ſpectacula uel cruenta, uel turpia, poſt libidinum probra, uel lupanaribus proſtituta, uel domeſticis parietibus obſepta, quorum quo ſecretior culpa, maior audacia eſt, forum fortaſſe uideatur immune, quod ab iniuriis laceſſentibus liberum, nullis malorum contactibus polluatur. illuc aciem tuam flecte. plura illic quæ deteſteris inuenies, magis oculos tuos inde diuertes. Inciſæ ſint licet leges duodecim tabulis, & publico ære præfixo iura proſcripta ſint, inter leges ipſas delinquitur, inter iura peccatur. innocentia nec illic ubi defenditur, reſeruatur. Sæuit inuicem diſcordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit inſanum, haſta illic & gladius, & carnifex præſto eſt, ungula effodiens, equuleus extẽdens, ignis exurens, ad hominis corpus unum ſupplicia plura quam membra ſunt. Quis inter hæc uero ſubueniat? Patronus? ſed præuaricatur & decipit. Iudex? ſed ſententiam uendit. Qui ſedet crimina uindicaturus, admittit, & ut reus innocẽs pereat, fit nocens iudex. Flagrant ubique delicta, & paſſim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens uirus operatur. Hic teſtamentum ſubicit: ille falſum capitali

capitali fraude conſcribit: hic arcentur hereditatibus liberi: illic bonis donantur alieni. Inimicus inſimulat, calumniator impugnat, teſtis infamat, utrobiq; graſſatur in mendacium criminum proſtitutæ uocis uenalis audacia, cum interim nocentes, nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus eſt: de quæſitore, de iudice pauor nullus. quod poteſt redimi, non timetur: eſſe iam inter nocentes, innoxium crimen eſt: malos quiſquis non imitatur, offendit. Conſenſere iura peccatis, & cœpit licitum eſſe quod publicum eſt. Quis illic rerum pudor, quæ eſſe poſſit integritas, ubi, qui damnent improbos, deſunt? Soli tibi qui dãnentur occurrunt. Sed nos uideamur eligere fortaſſe peiora, & ſtudio deſtruendi, per ea oculos tuos ducere, quorum triſtis atque auerſandus aſpectus ora & uultus conſcientiæ melioris offendat; iam tibi illa quæ ignorantia ſæcularis bona opinatur, oſtendam: illic etiam fugienda cõſpicies. Quos honores putas eſſe? quos faſces? quam affluentiam in diuitiis? quam potentiam in caſtris? in magiſtratibus purpuræ ſpeciem? in principatu licentiæ poteſtatem? malorum blandientium uirus occultum eſt, & arridentis nequitiæ facies quidem læta, ſed calamitatis abſtruſæ illecebroſa fallacia; inſtar quoddam ueneni, ubi in letales ſuccos dulcedine aſperſa, calliditate fallendi, ſapore medicato, poculum uidetur eſſe quod ſumitur: ubi epota res eſt, pernicies hauſta graſſatur. Quippe illum uides, qui amictu clariore conſpicuus fulgere ſibi uidetur in purpura: quibus hoc ſordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium faſtus prius pertulit? quas ſuperbas fores matutinus ſalutator obſedit? quot tumentium contumelioſa ueſtigia ſtipatus in clientium cuneis ante præceſſit, ut ipſum etiam ſalutatum comes poſtmodum pompa præcederet, obnoxia non homini ſed poteſtati? neque enim coli moribus meruit ille, ſed faſcibus. Horum denique uideas exitus turpes: cum auceps temporum, palpator abſceſſit, cum priuati latus nudum deſertor aſſecla fœdauit, tunc laceratæ domus plagæ conſcientiam feriunt, tunc rei familiaris exhauſtæ damna noſcuntur, quibus redemptus fauor uulgi, & caducis atque inanibus uotis popularis aura quæſita eſt. Stulta prorſus & uana iactura, fruſtrantis ſpectaculi uoluptate id parare uoluiſſe, quod nec populus acciperet, & perderet magiſtratus. Sed & quos diuites opinaris continuantes ſaltibus ſaltus, & de confinio pauperibus excluſis infinita ac ſine terminis rura latius porrigentes, quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium uel extructi aggeres, uel defoſſæ ſtrues, hos etiam inter diuitias ſuas trepidos cogitationis incertæ ſollicitudo diſcruciat, ne prædo uaſtet, ne percuſſor infeſtet, ne inimica cuiuſq; locupletioris inuidia calumnioſis litibus inquietet. non cibus ſecuro, ſomnuſue contingit. ſuſpirat ille in conuiuio, bibat licet gemma, & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto ſinu condidit, uigilat in pluma: nec intelligit miſer ſpecioſa ſibi eſſe ſupplicia, auro ſe alligatum teneri, & poſſideri magis, quam poſſidere diuitias. Atque o deteſtabilis cæcitas mentium, & cupiditatis inſanæ profunda caligo: cum exonerare ſe poſſit & leuare ponderibus, pergit magis fortunis angentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio eſt, cum indigentibus nulla partitio, & pecuniam ſuam dicunt, quam uelut alienam domi clauſam ſollicito labore cuſtodiunt. ex qua non amicis, non liberis quidquam, non ſibi deniq; impertiunt. poſſident ad hoc tantũ, ne poſſidere alteri liceat. Et o nominum quãta diuerſitas: bona appellant, ex quibus nullus illis, niſi ad res malas uſus eſt. An tu uel illos putas tutos, illos ſaltem inter honorum infulas & opes largas ſtabili firmitate ſecuros, quos regalis aulæ ſplendore fulgentes armorum excubantium tutela circumſtat? Maior illis quam cæteris metus eſt: tam ille timere cogitur, quam timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore ſublimitas. Sit licet ſatel-

litum manu ſæptus, & clauſum ac protectum latus numeroſo ſtipatore tueatur, quam ſecuros non ſinit eſſe ſubiectos, tam neceſſe eſt non ſit & ipſe ſecurus. Ante ipſos terret poteſtas ſua, quos facit eſſe terribiles. Arridet, ut ſæuiat: blanditur, ut fallat: illicit, ut occidat: extollit, ut deprimat. Fenore quodam nocendi quam fuerit amplior ſumma dignitatis & honorum, tam maior exigitur uſura pœnarum. Vna igitur placida & fida tranquillitas: una ſolida, & firma ſecuritas, ſi quis ab his inquietantis ſæculi turbinibus extractus, ſalutaris portus ſtatione fundatus, ad cœlum oculos tollat a terris, & ad Domini munus admiſſus, ac Deo ſuo mente iam proximus, quidquid apud ceteros in rebus humanis ſublime ac magnum uidetur, intra ſuam iacere conſcientiam glorietur. Nihil appetere iam, nihil deſiderare de ſæculo poteſt, qui ſæculo maior eſt. Quam ſtabilis, quam inconcuſſa tutela eſt, quam perennibus bonis cæleſte præſidium implicantis mundi laqueis ſolui, in lucem immortalitatis æternæ de terrena fæce purgari. Viderit quæ in nos prius infeſtantis inimici pernicies inſidioſa graſſata ſit: plus amare compellimur, quod futuri ſumus, dum & ſcire conceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc pretiis, aut ambitu, aut manu opus eſt, ut hominis ſumma uel dignitas uel poteſtas elaborata mole pariatur: ſed gratuitũ de Deo munus, & facile eſt: ut ſponte ſol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat, ita ſe ſpiritus cæleſtis infundit, poſtquam auctorem ſuum cælum intuẽs anima cognouit, ſole altior & hac omni terrena poteſtate ſublimior, id eſſe incipit, quod eſſe ſe credit. Tu tãtum quem iam ſpiritalibus caſtris cæleſtis militia ſignauit, tene incorruptam, tene ſobriam religioſis uirtutibus diſciplinã. ſit tibi uel oratio aſſidua, uel lectio: nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum: ille te præceptis ſuis inſtruat, ille diſponat: quem ille diuitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria eſſe nulla iam poterit, cum ſemel pectus cæleſtis ſagina ſaturauerit. Iam tibi auro diſtincta laquearia, & pretioſi marmoris cruſtis ueſtita domicilia ſordebunt; cum ſcieris, te excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc eſſe potiorem, quam Dominus inſedit templi uice, in qua Spiritus ſanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum pigmentis innocentiæ, luminemus luce iuſtitiæ. Non hæc unquam procumbet in lapſum ſenio uetuſtatis, nec pigmento parietis, aut auro exoleſcente fœdabitur. Caduca ſunt quæcunque fucata ſunt, nec fiduciam præbent poſſidentibus ſtabilẽ, quæ poſſeſſionis non habent ueritatem. Hæc manet cultu iugiter uiuido, honore integro, ſplendore diuturno, aboleri non poteſt, nec extingui, poteſt tantum in melius corpore redeunte formari. Hæc interim breuibus Donate cariſſime. nam etſi facilem de bonitate patientiam, mentem in Deum ſolidam, fidem tutam ſalutaris auditus oblectat, nihilq; tam tuis auribus gratum eſt, quam quod in Deo gratum eſt, moderari tamen dicenda debemus ſimul iuncti, & ſæpius locuturi. Et quoniam feriata nunc quies, ac tempus eſt otioſum, quidquid inclinante iam ſole in ueſperam diei ſupereſt, ducamus hunc diem læti, nec ſit uel hora conuiuii gratiæ cæleſtis immunis. ſonet pſalmos conuiuium ſobrium, & ut tibi tenax memoria eſt, uox canora, aggredere hoc munus ex more. magis cariſſimos paſces, ſi ſit nobis ſpiritalis auditio, prolectet aures religioſa mulcedo.

Ad

Ad Cæcilium de sacramento dominici calicis.

EPISTOLA III.

CYPRIANVS CAECILIO FRATRI SALVTEM.

Vanquam sciam frater carissime, episcopos plurimos, ecclesiis dominicis in toto mundo diuina dignatione præpositos, euangelicæ ueritatis ac dominicæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Christus magister & præcepit, & gessit, humana & nouella institutione decedere; tamen quoniam quidam uel ignoranter, uel simpliciter in calice dominico sanctificando, & plebi ministrando, non hoc faciunt, quod Iesus Christus, dominns & Deus noster, sacrificii huius auctor & doctor, fecit & docuit; religiosum pariter ac necessarium duxi de hoc ad uos litteras facere, ut si qnis in isto errore adhuc tenebatur, ueritatis luce perspecta ad radicem atq; originem traditionis dominicæ reuertatur. Nec nos putes, frater carissime, nostra & humana conscribere, aut ultronea uoluntate hoc nobis audacter assumere, cum mediocritatem nostram semper humili & uerecunda moderatione teneamus; sed quando aliquid Deo inspirante, & mandante præcipitur, necesse est domino seruus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes, quod nihil sibi arroganter assumat, qui offensam domini timere cōpellitur, nisi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo dominica traditio seruetur, neque alind fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit: Vt calix qui in commemoratione eius offertur, mixtus uino offeratur. Nam cum dicat Christus, ego sum uitis uera, sanguis Christi non aqua est utique, sed uinum. Nec potest uideri sanguis eius, quo redempti & uiuificati sumus, esse in calice; quando uinum desit calici; quo Christi sanguis ostenditur, qui scriptnrarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramentum Noe hoc idem præcurrisse, & figuram dominicæ passionis illic extitisse, quod uinum bibit; quod inebriatus est; qnod in domo sua nudatus est; quod fuit recubans nudis & patentibus femoribus; quod nuditas illa patris a medio filio denotata est, & foras nunciata; a duobus uero maiore, & minore contecta. et cetera quæ necesse non est exequi, cnm satis sit hoc solum complecti, quod Noe typum futuræ ueritatis ostendens, non aquam sed uinum biberit, & sic imaginem dominicæ passionis expresserit. Itē in sacerdote Melchisedech sacrificii dominici sacramentum præfiguratum uidemus, secundum quod scriptura diuina testatur & dicit: Et Melchisedech rex salem protulit panē & uinum. Fuit autem sacerdos Dei summi & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in psalmis Spiritus sanctus ex persona patris ad filium dicens: Ante luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo utiq; hic est de sacrificio illo ueniēs & inde descēdens quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & uinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & uinū, suum scilicet corpus, & sanguinem. Et circa Abraham benedictio illa præcedēs, ad nostrum populum pertinebat. Nā si Abrahā Deo credidit, & deputatū est ei ad institiā: utiq; quisquis Deo credit, & fide uiuit, iustus inuenitur, & iam pridem in Abrahā fideli benedictus & iustificatus ostenditur, sicut beatus apostolus Paulus probat, dicens: Credidit Abrahā Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ. Prouidens autē scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ,

Gen. 9. — Gen. 14. — Psal. 109. — Galat. 3. — Gen. 26.

quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt
Matth. 3. cum fideli Abraham: unde in euangelio inuenimus de lapidibus excitari, id est, de
gentibus colligi filios Abrahæ. Et cum Zacheum laudaret Dominus respondit & di
Luc. 19. xit: Salus hodie domui huic facta est: quia & hic filius est Abrahæ. Vt ergo in Gene
si per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset rite celebrari, præ
cedit ante imago sacrificii in pane & uino scilicet constituta. quam rem perficiens
& adimplens Dominus panem & calicem mixtum uino obtulit, & qui est plenitu-
do, ueritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritus
sanctus typũ dominici sacrificii ante præmonstrat immolatæ hostiæ & panis & uini,
Prou. 9. sed & altaris & apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi
domum, & subdidit columnas septem. Mactauit suas hostias, miscuit in cratera
uinum suum, & parauit mensam suam. Et misit seruos suos conuocans, cum excel
sa prædicatione ad craterem dicens: Qui est insipiens declinet ad me. & egentibus
sensu dixit: Venite edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Vi-
num mixtum declarat, id est, calicem Domini aqua & uino mixtum prophetica uo
ce denunciat, ut appareat in passione dominica id esse gestum quod fuerat ante præ
dictum. In benedictione quoque Iudæ hoc idem significatur, ubi & illic Christi fi-
gura exprimitur, quod a fratribus suis laudari & adorari haberet, quod inimicorũ
dorsa cædentium atque fugientium manibus, quibus crucem pertulit & mortẽ ui-
cit, compressurus fuisset, quodque ipse sit leo de tribu Iuda, & recubet dormiens
in passione, & surgat, & sit ipse spes gentium, quibus scriptura diuina adiungit &
Gen. 49. dicit: Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum. Quando au
tem sanguis uuæ dicitur, quid aliud quam uinum calicis dominici sanguis osten
ditur? Necnon & apud Esaiam hoc idem Spiritus sanctus de Domini passione testa
Esa. 63. tur, dicens: Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumenta tua uelut a calca
tione torcularis pleni & percalcati? Nunquid rubicunda uestimenta aqua potest fa
cere? aut in torculari aqua est, quæ pedibus calcatur, uel prælo exprimitur? Vini
utique mentio est, & ideo ponitur, ut Domini sanguis uino intelligatur; et quod
in calice dominico postea manifestatum est, prophetis annunciantibus prædicare-
tur. Torcularis quoque calcatio & pressura taxatur, quia quo modo ad potandum
uinum ueniri non potest, nisi botrus calcetur ante, & prematur, sic nec nos sangui
nem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & cali
cem prior biberet, in quo credentibus propinaret. Quotienscunque autem aqua
sola in scripturis sanctis nominatur, baptisma prædicatur, ut apud Esaiam signifi-
Esa. 43. cari uidemus. Nolite, inquit, priora meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce
ego facio noua, quæ nunc orientur, & cognoscetis, & faciam in deserto uiam & flu
mina in loco inaquoso adaquare genus meũ electum, plebem meam quam acquisi
ui, ut uirtutes meas exponeret. Prænunciauit illic per prophetã Deus, quod apud
gentes in locis, quæ inaquosa prius fuissent, flumina postmodum redundarent, &
electum genus Dei, id est, per regenerationem baptismi filios Dei factos adaqua-
rent. Item denuo præcanitur, & ante prædicitur, Iudæos, si sitierint, & Christum
quæsierint, apud nos esse poturos, id est, baptismi gratiam consecuturos. Si sitie
Esa. 48. rint, inquit, per deserta, adducet illis aquam, de petra producet illis: findetur pe
tra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. quod in euangelio adimpletur, quando Chri
stus qui est petra, finditur ictu lanceæ in passione. qui & admonẽs quid per prophe
Ioan. 6. tam sit ante prædictum, clamat & dicit: Si quis sitit, ueniat & bibat. Qui credit in
me, sicut scriptura dicit, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Atque ut ma-
gis posset esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur Do-
minus, addidit scriptura dicens: Hoc autem dixit de spiritu, quẽ accepturi erant,
qui

qui in eum credebant. Per baptiſma enim Spiritus ſanctus accipitur, & ſic a bapti-
zatis, & Spiritum ſanctum conſecutis ad bibendum calicem Domini peruenitur.
Neminem autem moueat quod cum de baptiſmo loquatur ſcriptura diuina, ſitire
nos dicit & bibere, quando & Dominus in euangelio dicat: Beati eſurientes & ſi- Matth.5
tientes iuſtitiam; quia quod auida & ſitienti cupiditate ſuſcipitur, plenius & ube-
rius hauritur. ſicut & alio loco ad Samaritanam mulierem Dominus loquitur, di-
cens: Omnis qui biberit ex aqua iſta, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam Ioan.4
ego dedero, non ſitiet in æternum. quo & ipſo baptiſma ſalutaris aquæ ſignificatur,
quod ſemel ſcilicet ſumitur, nec rurſus iteratur, ceterum calix Domini in Eccleſia
ſemper & ſititur & bibitur. Nec argumētis plurimis opus eſt frater cariſſime, ut pro-
bemus appellatione aquæ baptiſma ſignificatum ſemper eſſe, & ſic nos intelligere
debere, quando Dominus adueniens baptiſmi & calicis manifeſtauerit ueritatem,
qui aquam illam fidelem, aquam uitæ æternæ præceperit credentibus in baptiſmo
dari, calicem uero docuerit exemplo magiſterii ſui, uini & aquæ coniunctione mi-
ſceri. calicem etenim ſub die paſſionis accipiens, benedixit, & dedit diſcipulis
ſuis dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis noui teſtamenti, qui pro Matth.26
multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico uobis, non bibam a modo ex
iſta creatura uitis, uſque in diem illum, quo uobiſcum bibam nouum in regno pa
tris mei. Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuiſſe quem Dominus obtulit,
& uinum fuiſſe, quod ſanguinem ſuum dixit. Vnde apparet ſanguinem Chriſti non
offerri, ſi deſit uinum calici; nec ſacrificium dominicū legitima ſanctificatione ce-
lebrari, niſi oblatio & ſacrificium noſtrum reſponderit paſſioni. Quo modo autem
de creatura uitis nouum uinum cum Chriſto in regno patris bibemus, ſi in ſacrifi-
cio Dei patris & Chriſti uinum non offerimus, nec calicem Domini dominica tra-
ditione miſcemus? Beatus quoque apoſtolus Paulus a Domino electus & miſſus, &
prædicator ueritatis euangelicæ conſtitutus, hæc eadem in epiſtola ſua ponit, dicēs:
Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias egit, & fregit, & 1.Cor.11
dixit: hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam com-
memorationem. Simili modo & calicem poſtquam cœnatum eſt accepit, dicens:
hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite quotienſcunque bi-
beritis in meam commemorationem: quotienſcunque enim ederitis panem iſtum,
& calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis quoaduſque ueniat. quod ſi &
a Domino præcipitur, & ab apoſtolo eius hoc idem cōfirmatur & traditur, ut quo-
tienſcunque biberimus, in commemoratione Domini hoc faciamus, quod fecit &
Dominus; inuenimur non obſeruari a nobis quod mandatum eſt, niſi eadem quæ
Dominus fecit, nos quoque faciamus, & calicem pari ratione miſcentes a diuino
magiſterio non recedamus. Ab euangelicis autem præceptis omnino recedendum
non eſſe, & eadem, quæ magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoque obſeruare &
facere debere conſtantius & fortius, alio in loco beatus apoſtolus docet, dicens:
Miror quod ſic tam cito demutamini ab eo qui uos uocauit ad gratiā, ad aliud euan Galat.1
gelium, quod non eſt aliud, niſi ſi ſunt aliqui qui nos turbant, & uolunt conuer-
tere euangelium Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cælo aliter annunciet, præter-
quam quod annunciauimus uobis, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nūc iterum
dico: Si quis uobis annunciauerit præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Cum
ergo neque ipſe apoſtolus, neque angelus de cælo annunciare poſſit aliter aut doce
re, præterquam quod ſemel Chriſtus docuit, & apoſtoli eius annunciauerunt, mi-
ror ſatis unde hoc uſurpatum ſit, ut contra euangelicam & apoſtolicam diſciplinam
quibuſdam in locis aqua offeratur in dominico calice, quæ ſola Chriſti ſanguinem
non poſſit exprimere. cuius rei ſacramentum nec in pſalmis tacet Spiritus ſanctus,

Psal. 22 faciens mentionem dominici calicis, & dicens: Calix tuus inebrians perquam opti
mus. calix autem qui inebriat, utique uino mixtus est. neque enim aqua inebria-
re quenquam potest. Sic autem calix dominicus inebriat, ut & Noe in Genesi ui-
num bibens inebriatus est. Sed quia ebrietas dominici calicis & sanguinis nõ est ta
lis, qualis ebrietas uini sæcularis, cum diceret Spiritus sanctus in psalmo: Calix
tuus inebrians: addidit, perquam optimus, quod scilicet calix dominicus sic bi-
bentes inebriet, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritalem sapientiam redigat, ut a
sopore isto sæculari ad intellectum Dei unusquisque resipiscat: & quemadmodum
uino isto communi mens soluitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur,
ita epoto sanguine Domini & poculo salutari, exponatur memoria ueteris homi-
nis, & fiat obliuio conuersationis pristinæ sæcularis, & mæstum pectus ac triste,
quod prius peccatis augentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia resolua-
tur. quod tunc demum potest lætificare in Ecclesia Domini bibentem, si quod bi-
bitur dominicam teneat ueritatem. Quam uero peruersum est, quamque contra-
Ioan. 2. rium, ut cum Dominus in nuptiis de aqua uinum fecerit, nos de uino aquam fa-
ciamus: cum sacramentum quoque rei illius admonere & instruere nos debeat, ut
in sacrificiis dominicis uinum potius offeramus. Nam quia apud Iudæos defece-
rat gratia spiritalis, defecit & uinum: uinea enim Domini sabaoth domus erat Isra-
el: Christus autem docens & ostendens gentium populum succedere, & in locum
quem Iudæi perdiderant, nos postmodum merito fidei peruenire, de aqua uinum
fecit, id est, quod ad nuptias Christi & Ecclesiæ, Iudæis cessantibus, plebs magis
gentium conflueret, & conueniret, ostendit. Aquas nanque populos significare
Apoc. 7. in Apocalypsi scriptura diuina declarat dicens: Aquæ quas uidisti, super quas se-
det meretrix illa, populi, & turbæ, & gentes ethnicorum sunt & linguæ. Quod sci
licet perspicimus & in sacramento calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat
Christus, qui & peccata nostra portabat, uidemus in aqua populum intelligi, in ui
no uero ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice uino aqua miscetur,
Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur
& iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & uini sic miscetur in calice Domi
ni, ut commixtio illa non possit ab inuicem separari. Vnde Ecclesiam, id est, ple
bem in Ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseueran-
tem, nulla res separare poterit a Christo, quo minus hæreat semper & maneat in-
diuidua dilectione. Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola
non potest, quo modo nec uinum solum potest: nam si uinum tantum quis offe-
rat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si uero aqua sit sola, plebs incipit esse si-
ne Christo: quando autem utrunque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem
copulatur, tunc sacramentum spiritale & cæleste perficitur. sic uero, calix Domini
non est aqua sola, aut uinum solum, nisi utrunque sibi misceatur; quo modo nec
corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrunque adunatum fue-
rit & copulatum, & panis unius compage solidatum. Quo & ipso sacramento po-
pulus noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum colle-
cta, & commolita, & commixta, panem unum faciunt: sic in Christo qui est pa-
nis cælestis, unum sciamus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adu-
natus. Non est ergo frater carissime quod aliquis existimet sequendam esse quorun
dam consuetudinem, si qui in præteritum in calice dominico aquam solam offeren
dam putauerunt: quærendum est enim, ipsi quem sint secuti: nam si in sacrificio
quod Christus obtulit, non nisi Christus sequendus est; utique id nos obaudire &
facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit; quando
Ioan. 15 ipse in euangelio dicat: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos seruos,

sed

sed amicos. Et quod Christus debeat solus audiri, pater etiam de cælo contestatur: dicens: Hic est filius meus dilectissimus in quo bene sensi, ipsum audite. Quare si Matth. 17 solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante omnes est, Christus, prior fecerit. neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei ueritatem, cum per Esaiam prophetam Deus loquatur & dicat: Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Et iterum Dominus in euangelio hoc idem repetat dicens: Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem uestram statuatis. Esaiæ 29 Matth. 15 Sed & alio in loco ponit & dicit: Qui soluerit unum ex mandatis istis minimis, & sic docuerit homines, minimus uocabitur in regno cælorum. Quod si nec minima de mandatis dominicis licet soluere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quam quod diuinitus institutum sit, humana traditione mutare? Nam si Iesus Christus, dominus & Deus noster, ipse & summus sacerdos Dei patris; & sacrificium patri se ipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationē præcepit; utique ille sacerdos uice Christi uere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium uerum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum uideat obtulisse. Ceterum omnis religionis & ueritatis disciplina subuertitur, nisi id quod spiritaliter præcipitur, fideliter reseruetur; nisi si in sacrificiis matutinis hoc quis ueretur, ne per saporem uini redoleat sanguinem Christi. Sic ergo incipit & a passione Christi in persecutionibus fraternitas retardari; dum in oblationibus discit de sanguine eius & cruore confundi. Porro autem Dominus in euangelio dicit: Qui confusus me fuerit, confundetur eum filius hominis. Et apostolus quoque loquitur dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quo modo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, quod etsi mane aqua sola offerri uidetur, tamen cum ad cænandum uenimus, mixtum calicem offerimus. Sed cum cænamus, ad conuiuium nostrum plebem conuocare non possumus, ut sacramenti ueritatem fraternitate omni præsente celebremus. At enim non mane, sed post cænam mixtum calicem obtulit Dominus. Numquid ergo dominicum post cænā celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa uesperam diei, ut hora ipsa sacrificii ostenderet occasum & uesperā mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne uulgus synagogæ filiorum Israel ad uesperam. Exod. 12 Et iterum in psalmis: Adleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Psal. 114 Nos autem resurrectionem Domini mane celebramus. & quia passionis eius mentionem in sacrificiis omnibus facimus (passio est enim Domini, sacrificium quod offerimus) nihil aliud quam quod ille fecit, facere debemus. scriptura enim dicit: Quotienscunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusque ueniat. Quotiēscunque ergo calicem in commemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus. Et uiderit frater carissime si quis de antecessoribus nostris, uel ignoranter, uel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit. potest simplicitati eius de indulgentia Domini uenia concedi, nobis uero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti & instructi sumus, ut calicem dominicum uino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus. et de hoc quoque ad collegas nostros litteras dirigamus, ut ubique lex euangelica & traditio dominica seruetur, & ab eo quod Christus & docuit & fecit, non recedatur. Quæ ultra iam contemnere, & in errore

pristino perseuerare, quid aliud est quam incurrere in obiurgationem Domini in-
Psal.49. crepantis in psalmo & dicentis: Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis
testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermo-
nes meos retro. Si uidebas furem, concurrebas ei, & inter mœchos particulam tuā
ponebas. Exponere enim iustificationes & testamentum Domini, & non hoc idem
facere quod fecerit Dominus, quid aliud est quam sermones eius abiicere, & disci
plinam dominicam contemnere? nec terrena sed spiritalia furta & adulteria com-
mittere; dum quis de euangelica ueritate furatur Domini nostri uerba & facta, &
corrumpit atque adulterat præcepta diuina? sicut apud Hieremiam scriptum est:
Hiere.23 Quid est, inquit, paleis ad triticum? propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit Do
minus, qui furantur uerba mea unusquisque a proximo suo, & seducunt populum
Hiere.3 meum in mendaciis suis, & in erroribus suis. Item apud eundem alio loco: Et mœ
chata est, inquit, lignum & lapidem; & in his omnibus non est reuersa ad me.
Quod furtum & adulterium ne in nos etiam cadat, cauere sollicite & timide, ac re-
ligiose obseruare debemus. Nam si sacerdotes Dei & Christi sumus, non inuenio
quem magis sequi quam Deum & Christum debeamus; quando ipse in euangelio
Ioan.8 maxime dicat: Ego sum lumen sæculi. Qui me secutus fuerit, non ambulabit in te-
nebris, sed habebit lumen uitæ. Ne ergo in tenebris ambulemus, Christum sequi
& præcepta eius obseruare debemus, quia & ipse in alio loco mittens apostolos, di-
Matth.28 xit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete omnes gen-
tes, tingentes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docentes eos obserua-
re omnia quæcunque præcepi uobis. Quare si in lumine Christi ambulare uolu-
mus, a præceptis & monitis eius non recedamus, agentes gratias, quod dum in-
struit in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoscit quod simpliciter er-
rauimus. Et quia iam secundus eius aduentus nobis appropinquat, magis ac ma-
gis benigna eius & larga dignatio corda nostra luce ueritatis illuminat. Religioni
igitur nostræ congruit & timori, & ipsi loco atque officio sacerdotii nostri frater ca-
rissime, in dominico calice miscendo, & offerendo custodire traditionis dominicæ
ueritatem; & quod prius apud quosdam uidetur erratum, Domino monente cor-
rigere; ut cum in claritate sua & maiestate cælesti uenire cœperit, inueniat nos tene
re quod monuit, obseruare quod docuit, facere quod fecit. Opto te frater carissi-
me semper bene ualere.

Ad Moysen & Maximum presbyteros & confessores.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO PRESBYTERIS, ET CETERIS CONFESSORIBVS, FRATRIBVS S.

ET cunctos uos pariter & singulos repræsentauit affectibus nostris fratres carissimi, Celerinus adueniens, fidei ac uirtutis uestræ comes, & gloriosis congressibus Dei miles; uniuersos uos in illo ueniente conspeximus; & cum caritatem circa me uestram dulciter ac sæpe loqueretur, in eius sermonibus uos audiebamus. Satis ac plurimum gaudeo, quando a uobis per tales talia perferuntur: uobiscum illic in carcere quodam modo & nos sumus, diuinæ dignationis ornamenta uobiscum sentire nos credimus, qui sic uestris cordibus inhæremus: honori nos uestro caritas uestra indiuidua connectit. separari dilectionem spiritus non finit: uos illic confessio, me affectio includit. et nos quidem uestri diebus ac noctibus memores, & quando in sacrificiis precem cum pluribus facimus, & cum in secessu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus uestris

plenam Domini ſanentiam poſtulamus. ſed ad reddendam uobis uicem minor eſt noſtra mediocritas: plus uos datis quando noſtri in oratione meminiſtis, qui ſpirantes iam ſola cæleſtia & tantum diuina meditantes, ad faſtigia celſiora mora ipſa paſſionis aſcenditis: longoq; temporum ductu glorias ueſtras non trahitis, ſed augetis. Beatum facit prima, & una confeſſio: uos totiens cõfitemini, quotiens rogari, ut de carcere recedatis, carcerem fide, & uirtute prælegitis: tot ueſtræ laudes, quot dies: quot menſium curricula, tot incrementa meritorum. Semel uincit qui ſtatim patitur: at qui manens ſemper in pœnis, congreditur cum dolore, nec uincitur; quotidie coronatur. Eant nunc magiſtratus & conſules ſiue proconſules, annuæ dignitatis inſignibus & duodecim faſcibus glorientur; ecce dignitas cæleſtis in uobis honoris annui claritate ſignata eſt: & iam reuertentis anni uolubilem circulum uictricis gloriæ diuturnitate tranſgreſſa eſt. Illuminabat mundum ſol oriens & luna decurrens, ſed uobis idem, qui ſolem fecit, & lunam, maius in carcere lumen fuit; & in corde ac mentibus ueſtris Chriſti claritudo reſplendens, horribiles ceteris atq; funeſtas pœnalis loci tenebras æterna illa & candida luce radiauit. Per uiciſſitudines menſium tranſmeauit hibernum, ſed uos incluſi tempora hyemis, perſecutionis hyeme penſaſtis: ſucceſſit hyemi uerna temperies roſis læta, & floribus coronata: ſed uobis roſæ & flores de paradiſi deliciis aderãt, & caput ueſtrum ſerta cæleſtia coronabant. Aeſtas ecce meſſium fertilitate fecunda eſt, & area frugibus plena eſt; ſed uos qui gloriam ſeminaſtis, frugem gloriæ metitis: atque in Domini area conſtituti, exuri paleas inextinguibili igne conſpicitis, ipſi ut tritici grana purgata & frumenta pretioſa, iam probati & conditi, hoſpitiũ carceris horreum computatis. Nec deeſt autumno ad munera fungenda temporis gratia ſpiritalis: uindemia foris premitur, & profutura poculis in torcularibus uua calcatur. Vos de Domini uinea pingues racemi, & iam maturis fructibus botri, preſſuræ ſæcularis infeſtatione calcati, torcular noſtrum carcere torquente ſentitis. Vini uice ſanguinem funditis, ad paſſionis tolerantiam fortes martyrii poculum libenter hauritis. Sic apud ſeruos Dei annus euoluitur. Sic ſpiritalibus meritis, & cæleſtibus præmiis temporum uiciſsitudo celebratur. Beati ſatis qui ex uobis per hæc gloriarum ueſtigia commeantes, iam de ſæculo receſſerunt, confectoq; itinere uirtutis ac fidei ad complexum & oſculum Domini, Domino ipſo gaudente uenerunt. Sed & ueſtra non minor gloria, qui adhuc in certamine conſtituti, & comitũ glorias ſecuturi, pugnam diu geritis, immotaq; & inconcuſſa fide ſtabiles, quotidie ſpectaculum Deo ueſtris uirtutibus exhibetis. Quo longior ueſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon unus, ſed multiplici prœliorum numeroſitate cõgeſtus. Famem uincitis, & ſitim ſpernitis, & ſqualorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris uigore calcatis. Pœna illic ſubiicitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur, quæ ſcilicet immortalitatis præmio uincitur, ut uitæ æternitate, qui uicerit, honoretur. Qui nunc in uobis animus, quam ſublime, quam capax pectus, ubi talia & tanta uoluuntur? Vbi non niſi Dei præcepta & Chriſti præmia cogitantur, uoluntas eſt illic tantum Dei, & in carne adhuc licet uobis poſitis uita iam uiuitur non præſentis ſæculi, ſed futuri. Nunc eſt fratres cariſsimi ut memores mei ſitis, ut inter magnas atq; diuinas cogitationes ueſtras nos quoque animo ac mente uoluatis, ſimq; in precibus & orationibus ueſtris, cum uox illa purificatione confeſsionis illuſtris, & iugi honoris ſui tenore laudabilis, ad Dei aures penetrat, & aperto ſibi cælo de his ſubacti mundi partibus ad ſuperna tranſmiſſa, impetrat de Domini bonitate quod poſtulat. Quid enim petitis de indulgẽtia Domini, quod non impetrare mereamini, qui ſic Domini mandata ſeruaſtis; qui euangelicam diſciplinã ſincero fidei uigore tenuiſtis; qui incorrupto honore

uirtutis, cum præceptis Domini, & cum apostolis eius fortiter stantes, nutantem multorum fidem martyrii uestri ueritate solidastis? Vere euangelii testes, & uere martyres Christi radicibus eius innixi, super petram robusta mole fundati, disciplinam cum uirtute iunxistis, ad timorem Dei ceteros prouocastis, martyria uestra exempla fecistis. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper bene ualere, & nostri meminisse.

Ad Clerum & plebem de Aurelio confessore, lectore ordinato.

EPISTOLA V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS, ITEM PLEBI VNIVERSAE S.

IN ordinationibus clericis fratres carissimi, solemus uos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi cōsilio ponderare. sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt diuina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino iam probatus & Deo carus, & in annis adhuc nouellus, sed in uirtutis ac fidei laude prouectus; minor in ætatis suæ indole, sed maior in honore, gemino hic agone certauit; bis cōfessus, & bis confessionis suæ uictoria gloriosus; & quādo uicit in cursu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prœlio passionis. quotiēs aduersarius prouocare seruos Dei uoluit, totiēs promptissimus ac fortissimus miles & pugnauit & uicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congressum fuisse, meruit & in foro congredi clariore uirtute, ut post magistratus & proconsulem uinceret, & post exilium tormenta superaret. Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam uulnerum, an uerecundiam morum; quod honore uirtutis insignis est, an quod pudoris admiratione laudabilis. ita & dignitate excelsus est, & humilitate submissus, ut appareat illum diuinitus reseruatum, qui ad ecclesiasticam disciplinam ceteris esset exemplo, quo modo serui Dei in confessione uirtutibus uincerent, post confessionem moribus eminerent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incrementa maiora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus; sed interim placuit ut ab officio lectionis incipiat, quia & nihil magis congruit uoci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis diuinis lectionibus personare: post uerba sublimia, quæ Christi martyrium prolocuta sunt, euangelium Christi legere, unde martyres fiunt: ad pulpitum, post catastam uenire: illic fuisse conspicuum gentilium multitudini, hic a fratribus conspici: illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur fratres dilectissimi a me & a collegis qui præsentes aderant, ordinatum sciatis; quod uos scio & libēter amplecti, & optare tales in ecclesia nostra quamplurimos ordinari. Et quoniam semper gaudium properat, nec potest moras ferre lætitia, dominico legit. Interim nobis hoc die auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. Vos orationibus frequenter insistite, & preces nostras uestris precibus adiuuate; ut Domini misericordia fauens nobis cito plebi suæ & sacerdotem reddat incolumem, & martyrem cum sacerdote lectorem. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad martyres, & confessores.

EPISTOLA VI.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI IN DEO PATRE PERPETVAM S.

EXulto lætus & gratulor fortissimi ac beatissimi fratres cognita fide ac uirtute uestra, in quibus mater Ecclesia gloriatur, gloriata & nuper quidē cum confessione perstante suscepta pœna est, quæ confessores Christi fecit extorres. confessio tamen præsens quantum in passione fortior, tantum clarior & maior in honore est. Creuit pugna, creuit & pugnantium gloria. Nec retardati estis ab acie tormentorum metu, sed ipsis tormentis magis estis ad aciem prouocati, fortes & stabiles ad maximi certaminis prœlium prompta deuotione prodistis. Ex quibus quosdam iam comperi coronatos, quosdam uero ad coronam uictoriæ proximos: uniuersos autem, quos agmine glorioso carcer inclusit, pari ac simili calore uirtutis ad gerendum certamen animatos, sicut esse oportet in diuinis castris milites Christi, ut incorruptam fidei firmitatem non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior est qui in nobis est, quam qui est in hoc mundo. Nec plus ad deiiciendum potest terrena pœna, quam ad erigendum tutela diuina. Probata res est certamine fratrum glorioso, qui ad tormenta uincenda ceteris duces facti, exemplum uirtutis ac fidei præbuerunt, congressi in acie donec acies succumberet uicta. Quibus ergo uos laudibus prædicem fortissimi fratres? robur pectoris uestri, & perseuerantiam fidei quo præconio uocis exornem? Tolerastis usq; ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed uobis potius supplicia cesserunt. Finem doloribus quem tormenta non dabant, coronæ dederunt. Laniena grauior ad hoc diu perseuerauit, non ut stantem fidem deiiceret, sed ut homines Dei ad Dominum uelocius mitteret. Vidit admirans præsentium multitudo cæleste certamen Dei, & spiritale prœlium Christi; stetisse seruos eius uoce libera, mente incorrupta, uirtute diuina, telis quidem sæcularibus nudos, sed armis fidei credentes armatos. Steterunt torti torquētibus fortiores, & pulsantes ac laniantes ungulas pulsata ac laniata membra uicerunt. Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæuiens diu plaga repetita, quamuis rupta compage uiscerum torquerentur in seruis Dei iam non membra sed uulnera. Fluebat sanguis, qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret. O quale illud fuit spectaculum Domino, quam sublime, quam magnū, quam Dei oculis sacramento, ac deuotione militis eius acceptum, sicut scriptum est in psalmis Spiritu sancto loquente ad nos pariter & monente: Pretiosa est in cōspectu Domini mors iustorum eius: pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis; quæ accepit coronam de consummatione uirtutis. Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus seruis suis & pugnauit & uicit protector fidei, & dans credentibus tantum, quantum se credit capere, qui sumit; certamini suo adfuit, prœliatores atque assertores sui nominis erexit, corroborauit, animauit. Et qui pro nobis mortē semel uicit, semper uincit in nobis. Cū uos, inquit, tradiderint, nolite cogitare, quid loquamini: dabitur enim nobis in illa hora quid loquamini: nō enim uos estis qui loquimini, sed Spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Documentum rei præsens prœlium præbuit. Vox plena Spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos proconsuli diceret: Videbis cras agonē. Et quod ille cū uirtutis ac fidei testimonio dixit,

Psal. 115.

Matth. 10

dixit, Dominus impleuit. Agon cælestis exhibitus, & Dei seruus in agonis promissi certamine coronatus est. Hic est agon quem propheta Esaias ante prædixit di-
Esa. 7. cens: Non pusillum uobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem. Et ut ostenderet quis hic agon futurus esset, addidit dicens: Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emmanuel. hic est agon fidei nostræ qua congredimur, qua uincimus, qua coronamur. Hic est agon quem nobis ostendit beatus apostolus Paulus, in quo oportet nos currere, & ad coro-
1. Cor. 9. næ gloriam peruenire. Nescitis, inquit, quia qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite ut occupetis, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Item suum
2. Tim. 4. certamen ostendens, & hostiam se Domini cito futurum esse promittens ait: Ego iam libor, & tempus instat assumptionis meæ. Bonum agonem certaui, cursum perfeci, fidem seruaui. Iam superest mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet Dominus in illa die, ille iustus iudex: non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerint aduentum eius. Hunc igitur agonem per prophetas ante prædictum, per Dominum cõmissum, per apostolos gestum, Mappalicus suo & collegarum suorum nomine proconsuli repromisit. nec fefellit in promisso suo uox fidelis; pugnam quam spopondit, exhibuit; & palmam, quam meruit, accepit. Istum nunc beatissimum martyrem & alios participes eiusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione uictores, ut ceteri quoque sectemini, & opto pariter, & exhortor; ut quos uinculum confessionis & hospitium carceris simul iunxit, iungat etiam consummatio uirtutis, & corona cælestis; ut lacrimas matris Ecclesiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, uos uestra lætitia tergeatis; & ceterorum quoque stantium firmitatem uestri exempli prouocatione solidetis. Si uos acies uocauerit, si certaminis uestri dies uenerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes uos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire: qui non sic est, ut seruos suos tãtum spectet; sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Quod si ante diem certaminis uestri de indulgentia Domini pax superuenerit, uobis tamen manet uoluntas integra, & cõscientia gloriosa. Ne contristetur aliquis ex uobis quasi illis minor, qui ante uos tormenta perpessi uicto, & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere uenerunt: Dominus scrutator est renis, & cordis: arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui iudicaturus est. Ergo utraque res, fratres carissimi, sublimis est pariter & illustris. illa securior, ad Dominum uictoriæ consummatione properare: hæc lætior, accepto post gloriam commeatu, in Ecclesia laude florere. O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus eius nec lilia nec rosæ desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. accipiant coronas uel de opere candidas, uel de passione purpureas. In cælestibus castris & pax & acies habent flores suos, quibus miles Christi ob gloriam coronetur. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper in Domino bene ualere, & nostri meminisse. Valete.

Cleri

Cleri Romani ad Cyprianum.

EPISTOLA VII.

CYPRIANO, PRESBYTERI ET DIACONI ROMAE CONSISTENTES SALVTEM.

QVanquam bene ſibi conſcius animus, & euangelicæ diſciplinæ uigore ſubnixus, & uerus ſibi in decretis cæleſtibus teſtis effectus, ſoleat ſe ſolo, Deo iudice, eſſe contentus, nec alterius aut laudes petere, aut accuſationes pertimeſcere: tamen geminata ſunt laude condigni, qui cũ conſcientiam ſciant Deo ſoli debere ſe iudici, actus tamen ſuos deſiderant etiã ab ipſis ſuis fratribus cõprobari. Quod te frater Cypriane facere nõ mirum eſt, qui pro tua uerecundia & ingenita induſtria, conſiliorum tuorum nos non tam iudices uoluiſti, quam participes inueniri; ut in tuis rebus geſtis laudem tecum, dum illas probamus, inueniremus; & tuorum conſiliorum bonorum coheredes, quia & affirmatores eſſe poſſimus. Idem enim omnes credimur operati, in quo deprehendimur eadem omnes cenſuræ & diſciplinæ conſenſione ſociati. Quid enim magis aut in pace tam aptum, aut in bellis perſecutionis tam neceſſarium, quam debitam ſeueritatem diuini uigoris tenere? quam qui remiſerit, inſtabili rerũ curſu erret ſemper neceſſe eſt, & huc atque illuc uariis & incertis negotiorum tempeſtatibus diſſipetur, & quaſi extorto de manibus conſiliorum gubernaculo, nauim eccleſiaſticæ ſalutis illidat in ſcopulos, ut appareat non aliter ſaluti eccleſiaſticæ conſuli poſſe, niſi ſi qui & contra ipſam faciunt, quaſi quidam aduerſi fluctus repellantur, & diſciplinæ ipſius ſemper cuſtodita ratio, quaſi ſalutare aliquod gubernaculum in tempeſtate ſeruetur. Nec hoc nobis nunc nuper conſilium cogitatum eſt, nec hæc apud nos aduerſus improbos modo ſuperuenerunt repentina ſubſidia, ſed antiqua hæc apud nos ſeueritas, antiqua fides, diſciplina legitur antiqua, quoniam nec tantas de nobis laudes apoſtolus protuliſſet dicendo: Quia fides ueſtra prædicatur in toto mundo: niſi iam exinde uigor iſte radices fidei de temporibus illis mutuatus fuiſſet, quarum laudum & gloriæ degenerem fuiſſe, maximum crimen eſt. Minus eſt enim dedecoris nunquam ad præconium laudis acceſſiſſe, quam de faſtigio laudis ruiſſe. Minus eſt criminis honoratum bono teſtimonio non fuiſſe, quam honorem bonorum teſtimoniorũ perdidiſſe. Minus eſt, ſine prædicatione uirtutum, ignobilem ſine laude iacuiſſe, quam exheredem fidei factum laudes proprias perdidiſſe: ea enim quæ in alicuius gloriam proferuntur, niſi anxio & ſollicito labore ſeruentur in inuidiam maximi criminis intumeſcunt. Hoc nos non falſo dicere ſuperiores noſtræ litteræ probauerunt, in quibus uobis ſententiam noſtram dilucida expoſitione protulimus aduerſus eos, qui ſe ipſos infideles illicita nefariorum libellorum profeſſione prodiderant: quaſi hoc, euaſuri irretientes illos diaboli laqueos uiderentur, quo non minus quam ſi ad nefarias aras acceſſiſſent, hoc ipſo quod ipſum conteſtati fuerant, tenerentur; ſed etiam aduerſus illos qui accepta feciſſent, licet præſentes cum fierent non affuiſſent, cum præſentiam ſuam utique ut ſic ſcriberentur mandando feciſſent. Non eſt enim immunis a ſcelere, qui ut fieret impetrauit: nec eſt alienus a crimine, cuius conſenſu, licet non a ſe admiſſum crimen, tamen publice legitur; & cum totum fidei ſacramentum in confeſſione Chriſti nominis intelligatur eſſe digeſtum, qui fallaces in excuſatione præſtigias quærit, negauit; & qui uult uideri propoſitis aduerſus euangelium uel edictis uel legibus ſatisfeciſſe, hoc ipſo iam paruit, quod uideri paruiſſe ſe uoluit; nec non etiam contra illos quoque qui illicitis ſacrificiis manus ſuas atque ora polluerant, pollutis ante mentibus pro-

priis, unde etiam sunt ipsæ manus atque ora polluta, fidem nostram cõsensumque monstrauimus. Absit enim ab Ecclesia Romana uigorem suum tam profana facilitate dimittere, & neruos seueritatis euersa fidei maiestate dissoluere, ut cum adhuc non tantum iaceant, sed & cadant euersorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum utique non profutura præstentur, & noua per misericordiam falsam uulnera ueteribus transgressionis uulneribus imprimantur, ut miseris ad euersionem maiorem eripiatur & pœnitentia. Vbi enim poterit indulgentiæ medicina procedere, si etiam ipse medicus intercepta pœnitentia indulget periculis? si tantummodo operit uulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere cicatricem? Hoc non est curare, sed, si dicere uerum uolumus, occidere. Quanquam confessorum quoque, quos hic adhuc in carcerem dignitas suæ confessionis inclusit, & ad certamen euangelicum sua fides in confessione iam gloriosa semel coronauit, litteras habeas conspirantes cum litteris nostris, quibus seueritatem euangelicæ disciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab Ecclesiæ pudore reuocarunt. nisi hoc fecissent, disciplinæ euangelicæ ruina non facile sarciretur, præsertim cum nulli magis tam congruens esset renorem euangelici uigoris illibatum, dignitatemque seruare, quam qui se excruciandos & excarnificãdos pro euangelio furentibus tradidissent, ne martyrii honorem merito perderent, si in occasione martyrii præuaricatores euangelii esse uoluissent. nam qui quod habet, non custodit in eo ex quo illud possidet, dum id ex quo possidet, uiolat, uiolat illud quod possidebat. In quo loco maximas tibi atque uberes gratias referre debemus & reddimus, quod illorũ carceris tenebras litteris tuis illuminasti, quod ad illos uenisti, quo modo introire potuisti, quod illorum animos, sua fide & confessione robustos, tuis allocutionibus litterisque recreasti, quod felicitates eorum condignis laudibus prosecutus accendisti ad multo ardentiorem cælestis gloriæ cupiditatem; quod pronos impulisti, quod, ut credimus & optamus, uictores futuros uiribus tui sermonis animasti. ut quanquam hoc totum de fide confitentium & de diuina indulgentia uenire uideatur, tamen in martyrio suo tibi ex aliquo debitores facti esse uideantur. Sed ut ad id, unde digressus sermo uidebatur esse, rursus reuertatur, quales litteras in Siciliam quoque miserimus, subiectas habebis. Quanquam nobis differendæ huius rei necessitas maior incumbat, quibus, post excessum nobilissimæ memoriæ uiri Fabiani, nondum est episcopus propter rerum & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum, qui lapsi sunt, possit cum auctoritate & consilio babere rationem. Quanquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipse tractasti prius, Ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus, pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. perquam enim nobis & inuidiosum & onerosum uidetur non per multos examinare, quod per multos commissum uideatur fuisse, & unam sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse; quoniam nec firmum decretum potest esse quod non plurimorum uidebitur habuisse consensum. Aspice totum orbem pæne uastatum, & ubique iacere deiectorum reliquias, & ruinas, & iccirco tam grande expeti consilium, quam late propagatum uidetur esse delictum. Non sit minor medicina, quam uulnus est: non sint minora remedia, quam funera: ut quo modo qui ruerunt, ob hoc ruerunt, quod cæca temeritate nimis incauti fuerunt; ita qui hoc disponere nituntur omni consiliorum moderamine utantur, ne quid nõ ut oportet factum, tanquam irritum ab omnibus iudicetur. Vno igitur eodemque consilio, iisdem precibus & fletibus tã nos qui usque adhuc uidemur tẽporis istius ruinas subterfugisse, quam illi qui in has temporis uidentur clades incidisse, diuinam maiestatem depre

cantes

cantes, pacem ecclesiastico nomine postulemus: mutuis uotis nos inuicem foueamus, custodiamus, armemus: oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usque tententur: oremus ut qui cecidisse referuntur, delicti sui magnitudinem agnoscentes, intelligant non momentaneam neque praeproperam desiderare medicinam: oremus ut effectus indulgentiae lapsorum subsequatur & paenitentia, ut intellecto suo crimine uelint nobis interim praestare patientiã, nec adhuc fluctuantem turbent Ecclesiae statum, ne interiorem nobis persecutionẽ ipsi incendisse uideantur, & accedat ad criminum cumulum, quod etiam inquieti fuerunt. Maxime enim illis congruit uerecundia, quorum in delictis damnatur mens inuerecunda. Pulsent sane fores, sed non utique confringant. Adeant ad limen Ecclesiae, sed non utique transiliant. Castrorum caelestium excubent portis, sed armati modestia qua intelligant se desertores fuisse. Resumant precum suarum tubam, sed qua non bellicum clangant. Arment se quidem modestiae telis, & quem negan do mortis metu fidei dimiserant clypeum, resumant, sed ut contra hostem diabolum uel nunc armati, non contra Ecclesiam, quae illorum dolet casus, armatos esse se credant. Multum illis proficiet petitio modesta, postulatio uerecunda, humilitas necessaria, patientia non otiosa. Mittant legatos pro suis doloribus lacrimas. aduocatione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorẽ probantes com missi criminis & pudorem. Immo si dedecoris admissi magnitudinẽ perhorrescunt, si pectoris & conscientiae suae letalem plagam & sinuosi uulneris altos recessus uere medica manu tractant, erubescant & petere, nisi quia maioris est rursum & periculi & pudoris, auxilium pacis non petisse. Sed hoc totum in sacramento, sed in ipsius postulationis lege temporis facto temperamento, sed postulatione demissa, sed prece subdita, quoniam & qui petitur flecti debet, non incitari, & sicut respici debet diuina clementia, sic respici debet & diuina censura, & sicut scriptum est: Donaui tibi omne debitum, quia me rogasti: sic scriptum est: Qui me negauerit [Matth. 18.] coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, & coram angelis eius. [Matth. 10.] Deus enim ut est indulgens, ita est praeceptorum suorum exactor, & quidem diligens, & sicut ad conuiuia uocat, sic habitum nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra sanctorum coetum foras iactat. Parauit caelum, sed parauit & tartarum. Parauit refrigeria, sed parauit etiam aeterna supplicia. Parauit inaccessibilem lucem, sed parauit etiã perpetuae noctis uastam aeternamque caliginem. Cuius temperamenti moderamen nos hic tenere quaerentes diu, & quidem multi, & quidem cum quibusdam episcopis uicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex aliis prouinciis longe positis persecutionis istius ardor eiecerat, ante constitutionẽ episcopi nihil innouandum putauimus, sed lapsorum curam mediocriter temperan dam esse credidimus, ut interim dum episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspenso eorum, qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur: eorum autem quorum uitae suae finem urgens exitus dilationem non potest ferre, acta paenitentia & professa frequenter suorum detestatione factorum, si lacrimis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac uere paenitentis animi signa prodiderunt, cum spes uiuendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum caute & sollicite subueniri, Deo ipso sciente quid de talibus faciat, & qualiter iudicii sui examinet pondera, nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec uere paenitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Optamus te beatissime ac gloriosissime Papa semper in Domino bene ualere.

De Nouato, & Nouatiano.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI S.

ET cum diligentia & dilectione feciſti, frater cariſſime, feſtinato ad nos mittendo Nicephorum acoluthum, qui nobis & de confeſſoribus regreſſis glorioſam lætitiã nunciaret, & aduerſus Nouatiani & Nouati nouas & pernicioſas ad impugnandam Chriſti Eccleſiam machinas pleniſſime inſtrueret. Nam cum pridie iſtic ueniſſet hæreticæ prauitatis nocens factio ipſa iam perdita, & alios qui ſibi conſenſerint perditura, poſtero die Nicephorus cũ ueſtris litteris ſuperuenit, quibus & didicimus, & docere atque inſtruere ceteros cœpimus, Euariſtum de epiſcopo iam nec laicum remanſiſſe, cathedræ & plebis extorrem, & de Eccleſia Chriſti exulem, per alias longe prouincias oberrare, & ipſum ueritatis ac fidei naufragum factum, circa quoſdam ſui ſimiles paria naufragia concitare: Nicoſtratum uero, diaconio ſanctæ adminiſtrationis amiſſo, eccleſiaſticis pecuniis ſacrilega fraude ſubtractis, & uiduarum ac pupillorum depoſitis denegatis, non tam in Africam uenire uoluiſſe, quam conſcientia rapinarum & criminum nefandorum illinc ab urbe fugiſſe: & nunc Eccleſiæ deſertor ac profugus, quaſi, mutaſſe ſit hominem, mutare regionem, confeſſorem ſe ultra iactat & prædicat, cum Chriſti confeſſor nec dici, nec eſſe iam poſſit, qui Eccleſiam Chriſti negauit. Nam

Eph. 5. cum Paulus apoſtolus dicat: Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & erunt duo in carne una: Sacramentum iſtud magnum eſt, ego autem dico in Chriſtum & in Eccleſiam: Cum hoc, inquam, beatus apoſtolus dicat: & Chriſti pariter atque Eccleſiæ unitatem indiuiduis nexibus cohærentem, ſancta ſua uoce teſtetur, quo modo poteſt eſſe cum Chriſto, qui cum ſponſa Chriſti atque in eius Eccleſia non eſt? aut quo modo aſſumit ſibi regendæ aut gubernandæ Eccleſiæ curam, qui ſpoliauit & fraudauit Eccleſiam Chriſti? Nam de Nouato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos uobis debeat Nouatus oſtendi, rerum nouarum ſemper cupidus, auaritiæ inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogantia & ſtupore ſuperbi tumoris inflatus, ſemper iſtic epiſcopis male cognitus, quaſi hæreticus ſemper, & perfidus omnium ſacerdotum uoce damnatus, curioſus ſemper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad conflanda ſeditionis incendia, turbo & tempeſtas ad fidei facienda naufragia, hoſtis quietis, tranquillitatis aduerſarius, pacis inimicus. Denique Nouato illinc a uobis recedente, id eſt, procella & turbine recedente, ex parte illic quies facta eſt, & glorioſi ac boni confeſſores, qui de Eccleſia illo incitante diſceſſerant, poſteaquam ab urbe ille diſceſſit, ad Eccleſiam reuerterunt. Idem eſt Nouatus qui apud nos primum diſcordiæ & ſchiſmatis incendium ſeminauit, qui quoſdam iſtic ex fratribus ab epiſcopo ſegregauit, qui in ipſa perſecutione ad euertendas fratrum mentes alia quædam perſecutio noſtris fuit. Ipſe eſt, qui Feliciſsimum ſatellitem ſuum diaconum nec permittente me, nec ſciente, ſua factione & ambitione conſtituit, & cum ſua tempeſtate Romæ quoque ad euertendam Eccleſiam nauigans ſimilia illic & paria molitus eſt, a clero portionem plebis auellens, fraternitatis bene ſibi cohærentis & ſe inuicem diligentis concordiam ſcindens. Plane quoniam pro magnitudine ſua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic maiora & grauiora cõmiſit. Qui iſtic aduerſus Eccleſiam diaconum fecerat, illic epiſcopum fecit. Nec hoc quiſquã miretur in talibus. Feruntur ſemper mali ſuo furore dementes, & poſteaquam ſcelera fecerint, conſcientia ipſa ſceleratæ mentis agitãtur. Nec remanere in Eccleſia Dei poſſunt, qui deificam & eccleſiaſticã diſciplinam nec actus ſui conuerſatione, nec

morum

morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ uiduæ, pecuniæ quoq; Eccleſiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conſpicimus. Pater etiam eius in uico fame mortuus, & ab eo in morte poſtmodum nec ſepultus. Vterus uxoris calce percuſſus, & abortione properante in parricidium partus expreſſus. Et damnare nunc audet ſacrificantium manus, cum ſit ipſe nocentior pedibus, quibus filius, qui naſcebatur, occiſus eſt? Hanc conſcientiam criminum iam pridem timebat, propter hoc ſe non de presbyterio excitari tantum, ſed & communicatione prohiberi pro certo tenebat: & ut urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos cauſa eius ageretur, niſi perſecutio ante ueniſſet, quam iſte uoto quodam euadendæ, & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commiſit & miſcuit; ut qui eiici de Eccleſia, & excludi habebat; iudicium ſacerdotum uoluntaria diſceſſione præcederet; quaſi euaſiſſe ſit pœnã, præueniſſe ſententiam. Circa ceteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circumuentos dolemus, ut ueteratoris pernicioſum latus fugiant, ut letales laqueos ſollicitantis euadant, ut de qua ille pelli diuinitus meruit, Eccleſiam repetant. quos quidem Domino adiuuante, per eius miſericordiam regredi poſſe confidimus. neque enim poteſt perire, niſi quem conſtat eſſe periturum; cum Dominus in euangelio ſuo dicat: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cæleſtis, eradi- Matth.15.
cabitur. Qui plantatus non eſt præceptis Dei patris, & monitis; ſolus poterit de Eccleſia ille diſcedere; ſolus epiſcopis derelictis cum ſchiſmaticis & hæreticis in furore remanere. Ceteros uero nobiſcum adunabit Dei patris miſericordia, & Chriſti domini noſtri indulgentia, & noſtra patientia. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad Cornelium de confeſſoribus.

EPISTOLA IX.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

ET religioſum nobis, & neceſſarium exiſtimaui frater cariſſime, ad confeſſores qui illic ſunt, & Nouatiani ac Nouati obſtinatione & prauitate ſeducti, de Eccleſia receſſerunt, litteras breues facere, quibus eos pro affectione mutua conuenirem, ut ad matrem ſuam, id eſt, Eccleſiam catholicam reuertantur: quas litteras tibi a Mettio hypodiacono legi prius mandaui, ne quis aliud me ſcripſiſſe fingeret, quam quod meis litteris cõtinetur. mandaui tamen eidem Mettio a me ad uos miſſo, ut de tuo arbitrio rem gerat, & ſi eaſdem litteras confeſſoribus putaueris eſſe reddendas, tunc eas tradat. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad Cornelium de ordinatione eius.

EPISTOLA X.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

QVod ſeruis Dei & maxime ſacerdotibus iuſtis & pacificis cõgruebat frater cariſſime, miſeramus nuper collegas noſtros Caldonium & Fortunatum, ut non tantum perſuaſione litterarum noſtrarum, ſed præſentia ſua & conſilio omnium ueſtrum eniterentur quãtum poſſent, & elaborarent, ut ad catholicæ Eccleſiæ unitatem ſciſſi corporis membra componerent, & Chriſtianæ caritatis uinculum copularent. ſed quoniam diuerſæ partis obſtinata & inflexibilis pertinacia non tantum radicis, & matris ſinum, atq; complexum

recuſauit; ſed etiam gliſcente in peius, & crudeſcente diſcordia epiſcopum ſibi cõſtituit, & contra ſacramentum ſemel traditum diuinæ diſpoſitionis & catholicæ unitatis, adulterum & contrarium caput extra Eccleſiam fecit, acceptis litteris tã tuis, quam collegarum noſtrorum, item aduentantibus bonis uiris, & nobis cariſſimis collegis noſtris Pompeio & Stephano, a quibus hæc omnia nobis cum lætitia communi aſſeuerata ſunt firmiter & probata, ſecundum quod diuinæ traditionis & eccleſiaſticæ inſtitutionis ſanctitas pariter ac ueritas exigebat, litteras noſtras ad te direximus. Sed & per prouinciam noſtram hæc eadem collegis ſingulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres noſtros cum litteris dirigendos eſſe mandauimus. Quanquam mens noſtra & propoſitum iam tunc fratribus & plebi iſtic uniuerſæ manifeſtatum fuiſſet, quando litteris nuper ab utraq; parte ſuſceptis tuas litteras legimus, & epiſcopatus tui ordinationem ſingulorum auribus intimauimus. Honoris etiam communis memores, & grauitatis ſacerdotalis ac ſanctitatis reſpectum tenentes, ea quæ ex diuerſo in librum ad nos tranſmiſſum congeſta fuerant, aceruationibus criminoſis reſpuimus, conſiderantes pariter & ponderantes quod in tanto fratrum numero, religioſoq; conuentu conſidentibus Dei ſacerdotibus & altari poſito nec legi debeant, nec audiri. neque enim facile promenda ſunt, & incaute ac temere publicanda, quæ diſcordioſo ſtylo ſcripta audientibus ſcandalum moueant, & fratres longe poſitos ac trans mare conſtitutos incerta opinione confundant. Viderint qui uel furori ſuo, uel libidini feruientes, & diuinæ legis ac ſanctitatis immemores, uel iactitare interim geſtiunt quæ probare non poſſunt, & cum innocentiam deſtruere atque expugnare nõ ualeant, ſatis habent fama mendaci, & falſo rumore maculas inſpergere. Certe quod præpoſitus & ſacerdotibus congruit, danda opera eſt, ut talia, cum a quibuſdam ſcribuntur, per nos

Pſal. 33. & 49. reſpuantur. ubi enim erit quod diſcimus, ac docemus ſcriptum eſſe: Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur inſidioſe. Item alibi: Os tuum abundauit malitia, & lingua tua complectebatur inſidias, ſedens aduerſus fratrem tuum detrahebas, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Item quod apoſto-

Eph. 4. lus dicit: Omnis ſermo malus de ore ueſtro nõ procedat, ſed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus? Porro hæc fidei debere oſtendimus, ſi, quando talia quorundam calumnioſa temeritate conſcripta ſunt, legi apud nos patimur; & iccirco frater cariſſime, cum ad me talia aduerſum te & compresbyteros tecum conſidentes ſcripta ueniſſent, clero & plebi legi præcepi, quæ religioſam ſimplicitatem ſonabant, nec ullis maledictorum & conuiciorum latratibus perſtrepebant. Quod autem ſcripta collegarum noſtrorum qui illic ordinationi tuæ affuerant deſiderauimus; non, ueteris moris obliti, nouum aliquid quærebamus; nam ſatis erat, ut tute epiſcopum factis litteris nunciares, niſi eſſet ex diuerſo diſcrepãs factio, quæ criminoſis & calumnioſis commẽtis ſuis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, & corda cõfunderet. Cui rei ſopiendæ neceſſarium duximus, ut ſcribentium nobis inde collegarum noſtrorum firma & ſolida auctoritas pararetur: qui moribus ac uitæ & diſciplinæ tuæ condigna litterarum ſuarum teſtimonia prædicantes, æmulis quoque & rerum uel nouitate, uel prauitate gaudentibus, omnem ambigendi & diſcrepandi ſcrupulum ſuſtulerunt; & ſecundum conſilium noſtrum ſalubri ratione libratum in hoc fluctu æſtuãtium fratrum mentes, ſincere ac firmiter tuum ſacerdotium probauerunt. Hoc enim uel maxime frater & laboramus, & laborare debemus, ut unitatem a Domino, & per apoſtolos nobis ſucceſſoribus traditam, quantum poſſumus, obtinere curemus, &, quod in nobis eſt, palabundas & errantes oues, quas quorundam peruicax factio, & hæretica tentatio a matre ſecernit, in Eccleſiam colligamus, illis ſolis foris remanentibus,

qui

qui obſtinatione ſua uel furore ſuperſederunt, & ad nos redire noluerunt, diſcretionis & ſeparationis a ſe factæ, & Eccleſiæ derelictæ ipſi rationem Domino reddituri. Quantum uero hic ad presbyterium quorundam, & Feliciſſimi cauſam pertinet, quid hic actum ſit ut ſcire poſſes, litteras ad te collegæ noſtri manu ſua ſubſcriptas miſerunt. qui auditis eis quid ſenſerint, & quid pronunciauerint, ex eorum litteris diſces. Melius autem frater facies ſi etiam exempla litterarum, quæ ad te legenda pro dilectione cõmuni per Caldonium & Fortunatum collegas noſtros proxime miſeram, quæ de eodem Feliciſsimo, & de presbyterio eiuſdem ad clerum iſtic noſtrũ & ad plebem ſcripſeram, legi illic fratribus iubeas, quæ & ordinationẽ & rationem rei geſtæ loquantur, ut tam iſtic quam illic circa omnia per nos fraternitas inſtruatur. Exemplaria autem eadem nunc quoque per Mettium hypodiaconum a me miſſum & Nicephorum acoluthum tranſmiſi. Opto te frater cariſsime ſemper bene ualere.

Ad Cornelium de ordinatione Nouatiani.

EPISTOLA XI.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

VEnerunt ad nos frater cariſsime miſsi a Nouatiano Maximus presbyter & Augendus diaconus, & Matthæus quidam, & Longinus. ſed enim cum ex litteris quas ſecum ferebant, & ex eorum ſermone atque aſſeueratione Nouatianum epiſcopum factum comperiſſemus illicitæ, & contra Eccleſiam catholicam factæ ordinationis prauitate commoti, a communicatione eos noſtra ſtatim cohibendos eſſe cenſuimus, & refutatis interim ac retuſis, quæ obſtinate ac pertinaciter aſſerere tentabant, ego & collegæ plurimi qui ad me conuenerant, expectauimus aduentum collegarum noſtrorum Caldonii & Fortunati, (quos ad te nuper & coepiſcopos noſtros qui ordinationi tuæ affuerant, legatos miſeramus) ut eis aduentantibus, & rei geſtæ ueritatem reportantibus, maiore auctoritate & elucidata per eos probatione partis aduerſæ improbitas frangeretur. Superuenerunt uero Pompeius & Stephanus collegæ noſtri, qui & ipſi quoque ad inſtruendos iſtic nos manifeſta ſecundum grauitatem ac fidem ſuam indicia ac teſtimonia protulerunt, ut nec neceſſe fuerit audiri ultra eos qui a Nouatiano uenerant miſſi. Qui cum in ſtatione inuidioſis quoque conuiciis & clamoribus turbulentis prorumperent & flagitarent, ut crimina quæ ſe afferre ac probare dicebant publice a nobis, & a plebe cognoſcerentur, grauitati noſtræ negauimus conuenire, ut collegæ noſtri iam delecti & ordinati, & laudabili multorum ſententia cõprobati, uentilari ultra honorem maledica æmulantium uoce pateremur: & quia, quibus refutati & compreſſi ſunt, & illicitis conatibus hæreſim feciſſe nudati ſunt, in epiſtolam congerere longum fuit, ex Primitiuo compresbytero noſtro pleniſſime ſingula, quando ad uos uenerit, audietis. Ac ne eorum furens audacia unquã deſiſteret, hic quoque in ſchiſmatis partes Chriſti membra diſtrahere, & catholicæ Eccleſiæ corpus unum ſcindere ac laniare nituntur, ut hoſtiatim per multorum domos, uel oppidatim per quaſdam ciuitates diſcurrentes, obſtinationis ſuæ, & erroris ſciſſi ſibi quærant comites. Quibus ſemel reſponſum dedimus, nec mandare deſiſtimus, ut pernicioſa diſſenſione & concertatione depoſita impietatem eſſe ſciant, matrem deſerere: & agnoſcant atque intelligant, epiſcopo ſemel facto, & collegarum ac plebis teſtimonio & iudicio comprobato, alium conſtitui nullo modo poſſe: proinde ſi pacifice ſibi, ac fideliter conſuluiſſe, ſi ſe aſſertores euangelii & Chriſti eſſe confitentur, prius ad Eccleſiã reuertantur. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad

Ad Cornelium de confeſſoribus regreſſis.

EPISTOLA XII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI S.

T egiſſe nos & agere frater cariſſime maximas gratias ſine ceſſatione profitemur Deo patri omniporenti & Chriſto eius Domino & Deo noſtro ſalutari, quod ſic Eccleſia diuinitus protegatur, ut unitas eius & ſanctitas non iugirer, nec in totum perfidiæ & hæreticæ prauitatis obſtinatione uirietur. Legimus enim litteras ueſtras, & uoti communis ampliſſimũ gaudium exultanter excepimus, Maximum presbyterum & Vrbanum confeſſores cum Sidonio & Machario ad Eccleſiam catholicã regreſſos eſſe, id eſt errore depoſito, & ſchiſmatico, immo hæretico furore deſerto, unitatis ac ueritatis domicilium fideli ſanitate repetiſſe, ut unde ad gloriã proceſſerant, illuc glorioſi redirent, ne qui Chriſtum confeſſi eſſent, Chriſti poſtmodum caſtra defererent, nec tentarẽtur caritatis atque unitatis fide, qui uicti robore, & uirtute non fuerant. Ecce incolumis & immaculata laudis integritas, ecce incorrupta & ſolida confitentium dignitas, a deſertoribus, & profugis receſſiſſe, proditores fidei & Eccleſiæ catholicæ impugnatores reliquiſſe. Merito illos reuertentes ſummo, ut ſcribitis, gaudio & clerus & plebs, & fraternitas omnis excepit, quoniam in confeſſoribus gloriam ſuam conſeruantibus & ad unitatem reuertentibus nemo non ſocium ſe & participem eorum gloriæ computat. Huius diei lætitiam de noſtris poſſumus ſenſibus æſtimare. nã cum iſtic ad litteras ueſtras, quas de eorum confeſſione miſiſtis, lætatus ſit omnis fratrum numerus, & ſumma alacritate hunc nuncium communis gratulationis exceperit, quid illic ubi res ipſa & præſens lætitia ſub oculis omnium gerebatur? cum enim Dominus in euangelio ſuo dicat eſſe ſummum gaudium in cælo ſuper peccatore pænitentiam agente, quanto maius eſt gaudium & in terris pariter & in cælo ſuper confeſſoribus ad Eccleſiam Dei cum gloria ſua & cum laude redeuntibus, & redeundi uiam ceteris exempli ſui fide & probatione facientibus? hic enim quoſdã fratres noſtros error induxerat, quod ſibi communicationem confeſſorum ſequi uiderenrur. quo errore ſublato lux omnium pectoribus infuſa eſt, & Eccleſia catholica una eſſe, nec ſcindi, nec diuidi poſſe, monſtrata eſt. Nec quiſquam iam facile poterit ſchiſmatici furentis uerbis loquacibus decipi, quando probatũ ſit bonos & glorioſos Chriſti milites non potuiſſe diu aliena fallacia & perfidia extra Eccleſiam detineri. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Luc. 15.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Diuĩ

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

Ad Lucium de exilio reuerſum.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS CVM COLLEGIS, LVCIO FRATRI S.

T nuper quidem tibi, frater cariſſime, gratulati ſumus, cum te honore geminato in Eccleſiæ ſuæ adminiſtratione confeſſorem pariter & ſacerdotem conſtituit diuina dignatio: ſed & nunc nõ minus tibi & comitibus tuis atque uniuerſæ fraternitati gratulamur, quod cum eadem gloria & laudibus ueſtris reduces uos denuo ad ſuos fecerit benigna Domini & larga protectio, ut paſcendo gregi paſtor, & gubernandæ naui gubernator, & plebi regendæ rector redderetur, & appareret relegationẽ ueſtram ſic diuinitus eſſe diſpoſitam, non ut epiſcopus relegatus & pulſus Eccleſiæ deeſſet, ſed ut ad Eccleſiam maior rediret. neque enim in tribus pueris minor fuit martyrii dignitas, quia morte fruſtrata de camino ignis incolumes exierunt: aut non cõſummatus Daniel extitit in ſuis laudibus, quia qui leonibus miſſus fuerat ad prædam, protectus a Domino uixit ad gloriam. In confeſſoribus Chriſti dilata martyria non meritum confeſsionis minuunt, ſed magnalia diuinæ protectionis oſtendunt. Repræſentatum uidemus in uobis, quod apud regem fortes atque illuſtres pueri prædicauerunt: Ipſos quidem paratos eſſe ardere flammis, ne diis eius ſeruirent, aut imaginem quam fecerat adorarent; Deum tamen quem colebant, quemque & nos colimus, potentem eſſe ut eos de camino ignis eximeret, & de regis manibus ac de pœnis præſentibus liberaret. Quod inuenimus in confeſſionis ueſtræ fide, & in Domini circa uos protectione nunc geſtum, ut cum uos parati fueritis & prompti omne ſubire ſupplicium, Dominus tamen uos pœnæ ſubtraheret, & Eccleſiæ reſeruaret. Regredientibus uobis breuiata non eſt in epiſcopo confeſſionis ſuæ dignitas, ſed magis creuit ſacerdotalis auctoritas, ut altari Dei aſſiſtat antiſtes, qui ad confeſsionis arma ſumenda & facienda martyria, non uerbis plebem, ſed factis cohortetur, & imminente antichriſto paret ad prœlium milites non ſolum ſermonis & uocis incitamento, ſed fidei & uirtutis exemplo. Intelligimus frater cariſsime, & tota cordis noſtri luce perſpicimus diuinæ maieſtatis ſalutaria & ſancta conſilia, unde illic repentina perſecutio nuper exorta ſit, inde cõtra Eccleſiam Chriſti & epiſcopum Cornelium beatum martyrem, uosque omnes ſæcularis poteſtas ſubito proruperit, ut ad confundendos hæreticos & retundendos oſtenderet Dominus quæ eſſet Eccleſia, quis epiſcopus eius unus, diuina ordinatione delectus; qui cum epiſcopo presbyteri ſacerdotali honore cõiuncti; quis adunatus & uerus Chriſti populus dominici gregis caritate connexus; qui eſſent, quos inimicus laceſſeret; qui contra, quibus diabolus ut ſuis parceret. neque enim perſequitur & impugnat Chriſti aduerſarius, niſi caſtra & milites Chriſti: hæreticos proſtratos ſemel & ſuos factos cõtemnit, & præterit: eos quærit deiicere, quos uidet ſtare

ſtare. Atque utinam nunc facultas daretur frater cariſſime, ut intereſſe illic uobis regredientibus poſſemus, qui uos mutua caritate diligimus, ut aduentus ueſtri lætiſſimum fructum præſentes cum ceteris ipſi quoque caperemus. Quæ illic exultatio omnium fratrum? qui concurſus atque complexus occurrẽtium ſingulorum? Vix oculis adhærentium poteſt ſatisfieri, uix uultus ipſi atque oculi plebis poſſunt uidendo ſatiari de aduentus ueſtri gaudio. Cognoſcere illic fraternitas cœpit qualis & quanta ſit ſecutura Chriſto ueniente lætitia: cuius quia cito appropinquabit aduentus, imago iam quædam præceſſit in uobis, ut quo modo Ioannes præcurſor eius & præuius ueniens prædicauit Chriſtum ueniſſe, ſic nunc epiſcopo confeſſore Domini & ſacerdote redeunte, appareat & Dominum iam redire. Vicarias uero pro nobis ego & collegæ & fraternitas omnis has ad uos litteras mittimus frater cariſſime, & repræſentantes uobis per epiſtolam gaudium noſtrum, fida obſequia caritatis expromimus, hic quoque in ſacrificiis atque in orationib. noſtris nõ ceſſantes Deo patri, & Chriſto filio eius Domino noſtro gratias agere, & orare pariter ac petere, ut qui perfectus eſt atque perficiens cuſtodiat & perficiat in uobis confeſſionis ueſtræ glorioſam coronam: qui & ad hoc uos fortaſſe reuocauit, ne gloria eſſet occulta, ſi foris eſſent confeſſionis ueſtræ conſummata martyria. nam uictima quæ fraternitati præbet exemplum uirtutis & fidei, præſentibus debet fratribus immolari. Optamus te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad confeſſores prauos.

EPISTOLA II.

CYPRIANVS MAXIMO, ET NICOSTRATO, ET CETERIS CONFESSORIBVS S.

Vm frequenter, cariſſimi, cognoueritis ex litteris meis, quem & confeſſioni ueſtræ honorem, & fraternitati connexæ dilectionem meo ſermone ſeruauerim, credatis quæſo & acquieſcatis his litteris meis, quibus uobis, & actui, ac laudibus ueſtris & ſcribo, & ſimpliciter ac fideliter conſulo. Grauat enim me atque contriſtat & intolerabilis perculſi & pæne proſtrati pectoris mæſtitia perſtringit, cum uos illic comperiſſem contra eccleſiaſticam diſpoſitionem, contra euangelicam legem, contra inſtitutionis catholicæ unitatẽ, alium epiſcopum fieri cõſenſiſſe, id eſt, quod nec fas eſt, nec licet fieri, Eccleſiam alteram inſtitui, Chriſti membra diſcerpi, dominici gregis animũ & corpus unum diſciſſa æmulatione lacerari. Quod quæſo ut in uobis ſaltem illicitum iſtud fraternitatis noſtræ diſcidium non perſeueret, ſed & confeſſionis ueſtræ & diuinæ traditionis memores ad matrem reuertamini unde prodiſtis, unde ad confeſsionis gloriam cũ eiuſdem matris exultatione ueniſtis. Nec putetis ſic uos euãgelium Chriſti aſſerere, dum uoſmet ipſos a Chriſti grege & ab eius pace & concordia ſeparatis, cum magis militibus glorioſis & bonis congruat intra domeſtica caſtra conſiſtere, & intus poſitos ea, quæ in commune tractanda ſunt, agere ac prouidere. Nam cum unanimitas & concordia noſtra ſcindi omnino non debeat, quia nos Eccleſia derelicta foras exire, & ad uos uenire non poſſumus; ut uos magis ad Eccleſiam matrem, & ad noſtram fraternitatem reuertamini, quibus poſſumus hortamentis petimus & rogamus. Opto uos fratres cariſsimi ſemper bene ualere.

Ad confessores de schismate reuersos.

EPISTOLA III.

CYPRIANVS MAXIMO PRESBYTERO, ITEM VRBANO ET SIDONIO ET MACARIO FRATRIBVS S.

LEctis litteris uestris fratres carissimi, quas ad me de uestra regressione, & de ecclesiastica pace, ac fraterna redintegratione fecistis, intantum me lætatum esse confiteor, inquantum fueram & ante lætatus, quando confessionis uestræ gloriam comperi; & militiæ uestræ cælestem ac spiritalem laudem gratulabundus excepi. Nam & hæc fidei & laudis uestræ alia confessio est, unam esse Ecclesiam confiteri, nec alieni erroris, uel potius prauitatis participem fieri, repetere eadem castra unde prodistis, unde ad gerẽdum prœlium & aduersarium subigendum fortissimis uiribus prosilistis. Illuc enim erant de acie trophæa referenda, unde ad aciem fuerant arma suscepta, ne quos ad gloriã Christus parasset, eosdẽ gloriosos Christi Ecclesia non haberet. Nunc uero & uos congruentem fidei uestræ tenorem, atque indiuiduæ caritatis & concordiæ legem dominica pace tenuistis, & exemplum ceteris dilectionis & pacis uestro itinere fecistis; ut Ecclesiæ ueritas & euangelici sacramenti unitas, quæ a nobis tenebatur, uestro etiam consensu ac uinculo necteretur: nec cõfessores Christi erroris duces fierent, qui uirtutis & honoris auctores laudabiles extitissent. Viderint quantum uobis ceteri gratulentur, uel quantum apud se ipsos singuli glorientur: ego me & gratulari satis uobis, & plus ceteris gloriari in hac uestra pacifica regressione & caritate confiteor: simpliciter enim quid in meo corde fuerit, debetis audire. Dolebam uehemẽter, & grauiter angebar, quod eis cõmunicare non possem quos semel diligere cœpissem. postea quam uos de carcere prodeũtes schismaticus & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi uestra gloria in carcere remansisset. illic enim resedisse uestri nominis dignitas uidebatur, quãdo milites Christi non ad Ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum Ecclesiæ laude & gratulatione uenissent. Nam etsi uidentur in Ecclesia esse zizania, nõ tamen impediri debet aut fides aut caritas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Nobis tantummodo laborãdum est ut frumentum esse possimus, ut cum cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: In domo autem magna non solum uasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam uero inhonorata. Nos operã demus, & quãtum possumus laboremus, ut uas aureum uel argenteum simus. ceterum fictilia uasa confringere Domino soli concessum est, cui & uirga ferrea data est. Esse non potest maior domino suo seruus. Nec quisquam sibi qnod soli filio pater tribuit, uindicare potest: ut putet aut ad aream uentilandam & purgandam, palam ferre se iam posse, aut a frumento uniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quã sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam, plusquam mitis iustitia deposcit, assumunt, de Ecclesia pereunt: & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, ueritatis lumen amittunt. Propter qnod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumq; tractatu inter nos habito iusta moderatione agenda librauimus. quæ omnia penitus potestis inspicere lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad uos quoque legendos pro cõmuni dilectione transmiseram, ubi lapsis nec censura deest, quæ increpet; nec medicina, quæ sanet. Sed

2. Tim. 2.

Ioan. 13.

ſed & catholicæ Eccleſiæ unitatem, quantum potuit, expreſſit noſtra mediocritas. quem libellum magis ac magis nunc uobis placere confido, quando eum iam ſic legitis, ut & probetis, & ametis. ſi quidem quod nos uerbis conſcripſimus, uos factis impletis, quando ad Eccleſiam caritatis ac pacis unitate remeaſtis. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere.

Ad clerum de epiſtolis tam ſuis quam Romanorum edendis.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

QVales litteras ad clerum Romæ agentem fecerim, quidque illi mihi reſcripſerint, quid etiam Moyſes & Maximus presbyteri, & Nicoſtratus, & Rufinus diaconi, & ceteri cum eis confeſſores in cuſtodia conſtituti, atque ad litteras meas reſcripſerint, ut ſcire poſſetis fratres cariſſimi, exempla uobis legenda tranſmiſi. Vos curate quantum poteſtis pro diligentia ueſtra, ut ſcripta noſtra, & illorum reſcripta fratribus noſtris innoteſcant. Sed etſi qui de peregrinis epiſcopi collegæ mei, uel presbyteri, uel diacones præſentes fuerint, uel ſuperuenerint, hæc omnia de uobis audiant. et ſi exempla epiſtolarum tranſcribere, & ad ſuos perferre uoluerint, facultatem tranſcriptionis accipiant. Quamuis & Saturo ſemper lectori fratri noſtro mandauerim, ut ſingulis deſiderantibus deſcribendi faciat poteſtatem, ut in eccleſiarum ſtatu quoquo modo interim cōponendo ſeruetur ab omnibus una & fida cōſenſio. De ceteris uero quæ agenda erunt, ſicut & collegis meis plurimis ſcripſi, plenius cōſilio communi tractabimus, quando conuenire in unum permittente Domino cœperimus. Opto uos fratres cariſſimi ac deſiderantiſſimi ſemper bene ualere. fraternitatem ſalutate. Valete.

Ad clerum Romanorum de ſeceſſione ſua.

EPISTOLA V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS ROMAE CONSISTENTIBVS FRATRIBVS S.

QVoniam comperi fratres cariſſimi minus ſimpliciter & minus fideliter uobis renunciari, quæ hic a nobis & geſta ſunt, & geruntur, neceſſarium duxi has ad uos litteras facere, quibus uobis actus noſtri, & diſciplinæ, & diligentiæ ratio redderetur. Nā ſicut Domini mandata inſtruunt, orto ſtatim turbationis impetu primo, cum me clamore uiolento frequenter populus flagitaſſet, non tam meam ſalutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim ſeceſſi, ne per inuerecundam præſentiam noſtram ſeditio quæ cœperat, plus prouocaretur. abſens tamen corpore, nec ſpiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus ſecundum Domini præcepta fratribus noſtris in quibus poſſem, mea mediocritate conſulerem. & quid egerim, loquuntur uobis epiſtolæ pro temporibus emiſſæ numero tredecim, quas ad uos tranſmiſi, in quibus nec clero conſilium, nec confeſſoribus exhortatio, nec extorribus quando oportuit obiurgatio, nec uniuerſæ fraternitati ad deprecandam Dei miſericordiam allocutio, & perſuaſio noſtra defuit: quantum ſecundum legem fidei, & timorem Dei Domino ſuggerente, noſtra mediocritas potuit eniti. poſtea quam uero & tormenta uenerunt, ſiue iam tortis fratribus noſtris, ſiue adhuc ut torquerentur incluſis, ad corroborādos, & confortandos eos noſter ſermo penetrauit. Itē cum cōperiſſem eos qui ſacrilegis contactibus manus ſuas, atq; ora maculaſſent, uel nefandis libellis nihilominus

nus conſcientiã polluiſſent; exambire ad martyras paſſim, confeſſores quoque importuna & gratioſa deprecatione corrũpere, ut ſine ullo diſcrimine, atque examine ſingulorũ darentur quotidie libellorum millia contra euangelii legem; litteras feci quibus martyras & confeſſores conſilio meo quantum poſſem ad dominica præcepta reuocarem. Item presbyteris & diaconibus non defuit ſacerdotij uigor, ut quidam minus diſciplinæ memores & temeraria feſtinatione præcipites, qui cum lapſis cõmunicare iam cœperant, comprimerentur, intercedentibus nobis. Plebi quoque ipſi quantum potuimus animum compoſuimus, & ut eccleſiaſtica diſciplina ſeruaretur, inſtruximus. Poſtmodum uero cum quidam de lapſis, ſiue ſua ſponte, ſiue aliquo incitatore, audaci flagitatione proruerent, ut pacem ſibi a martyribus & confeſſoribus promiſſam extorquere uiolento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad clerum litteras feci, & legi eis mandaui, ut ad illorum uiolentiam interim quoquo genere mitigandam, ſi qui libello a martyribus accepto de ſæculo excederent, exomologeſi facta, & manu eis in pænitentiam impoſita, cum pace ſibi a martyribus promiſſa ad Dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me auctorem temere conſtitui. ſed cum uideretur & honor martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant impetus comprimendus, & præterea ueſtra ſcripta legiſſem, quæ huc ad clerum noſtrum per Clementium hypodiaconum nuper feceratis, ut iis qui poſt lapſum infirmitate apprehenſi eſſẽt, & pænitentes communicationem deſiderarent, ſubueniretur, ſtandum putaui & cum ueſtra ſententia, ne actus noſter qui adunatus eſſe & conſentire circa omnia debet, in aliquo diſcreparet, plane ceterorum cauſas quamuis libello a martyribus accepto differri mandaui, & in noſtram præſentiã reſeruari, ut cum, pace a Domino nobis data, plures præpoſiti conuenire in unũ cœperimus, communicato etiam uobiſcum conſilio diſponere ſingula & reformare poſſimus. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere.

Ad clerum, ut confeſſoribus in carcere conſtitutis omnis humanitas præbeatur.

EPISTOLA VI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

QVanquam ſciam uos fratres cariſſimi litteris meis frequenter admonitos eſſe, ut glorioſa uoce Dominum confeſſis, & in carcere conſtitutis omnis diligentia præbeatur: tamen identidem uobis incumbo, ne quid ad curam deſit iis quibus ad gloriam nihil deeſt. atque utinam loci & gradus mei condicio permitteret, ut ipſe nunc præſens eſſe poſſem: promptus & libens ſollemni miniſterio cũcta circa fortiſſimos fratres noſtros dilectionis obſequia complerem. ſed officium meum ueſtra diligentia repræſentet, faciat omnia quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac uirtutis ſuæ illuſtrauit diuina dignatio. Corporibus etiam omnium, qui etſi torti non ſunt in carcere, tamen glorioſo exitu mortis excedunt, impertiatur & uigilantia, & cura propenſior. neque enim uirtus eorum aut honor minor eſt, quo minus ipſi quoque inter beatos martyras aggregentur. Quod in illis eſt, tolerauerunt quidquid tolerare parati & prompti fuerunt. Qui ſe tormentis & morti ſub oculis Dei obtulit, paſſus eſt quidquid pati uoluit. Non enim ipſe tormentis, ſed tormenta ipſi defuerunt. ſicut ſcriptũ eſt: Qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego in illo confitebor coram Matt. 10.
patre meo: dicit Dominus. Confeſſi ſunt. Qui tolerauerit uſque ad finem hic ſaluus Luc. 12.

Matth. 1.0 Apoc. 2.

erit: dicit Dominus. Tolerauerunt, & ad finem usque incorrupta & immaculata uirtutum suarum merita pertulerunt. Et iterum scriptũ est. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronã uitæ. Vsque ad mortem fideles, & stabiles, & inexpugnabiles perseuerauerunt. Cum uoluntati & confessioni nostræ in carcere & uinculis accedit moriendi terminus, consummata martyris gloria est. Denique & dies eorum quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. quanquam Tertullus fidelissimus & deuotissimus frater noster pro cetera sollicitudine, & cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, qui nec illic circa curã corporum deest, scripserit & scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatẽ gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic a nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito uobiscum Domino protegente celebrabimus. Pauperibus quoque, ut sæpe iam scripsi, cura ac diligentia uestra non desit, iis tamen qui in fide stantes, & nobiscum fortiter militantes, Christi castra non reliquerunt: quibus quidem nunc maiora a nobis & dilectio & cura præstanda est, quod nec paupertate adacti, nec persecutionis tempestate prostrati, dum Domino fideliter seruiunt, ceteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerunt. Opto uos fratres carissimi ac desideratissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem meo nomine salutate.

Lucii Papæ, & ceterorum tam martyrum, quam confessorum.

EPISTOLA VII.

CYPRIANO FRATRI ET COLLEGAE LVCIVS, ET QVI MECVM SVNT FRATRES OMNES, IN DOMINO S.

EXultantibus nobis & lætantibus in Deo quod nos ad congressionem armauerit, & in prœlio uictores sua dignatione fecerit, superuenerunt litteræ tuæ frater carissime, quas per Herennianum hypodiaconum, & Lucanum, & Maximum, & Amantium acoluthos misisti nobis, quibus lectis recepimus in uinculis laxamentum, in pressura solatium, & in necessitate præsidium, & excitati sumus & robustius animati ad si quid amplius fuerit pœnarum. Nam ante passionem a te sumus ad gloriam prouocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis Christi præbuisti. Nos uero secuti uestigia cõfessionis tuæ parem gratiam tecum speramus. Nam qui prior est in cursu, prior est & ad præmium, & qui prior occupasti, de quo cepisti, inde hoc nobis communicasti, demonstrans scilicet indiuiduam caritatem, qua semper nos dilexisti, ut quibus unus fuit spiritus in coniunctione pacis, esset, precum tuarum gratia, & una corona confessionis. Accessit autem tibi frater carissime ad confessionis coronam retributio operum, abundans mensura; quam accipies a Domino in die remunerationis, qui & te nobis litteris tuis repræsentasti, ut pectus illud tuum candidum & beatum, quod semper nouimus, manifestares; & secundum latitudinem eius nobiscum laudes Deo diceres, non quantum nos meremur audire, sed quantum tu potes dicere. Tuis enim uocibus & quæ minus in nobis instructa erant exornasti, & confirmasti ad sustentationem earundem passionum, quas patienter ferimus, securi de præmio cælesti, & de corona martyrii, & de regno Dei ex prophetia quam litteris tuis Spiritu sancto plenus spopondisti. hoc totum fiet dilectissime, si nos orationibus tuis in mente habueris. quod te facere confido, sicut & nos utique facimus. Accepimus itaque frater desideratissime id quod a Quirino, & a teipso misisti

misisti sacrificium ex omni opere mundo, sicut & Noe obtulit Deo, & delectatus est Deus in odorem suauitatis, & respexit in sacrificium eius. Ita & in uestrum respiciat, & delectetur reddere uobis huius tam boni operis mercedem. Peto autem ut litteras, quas ad Quirinum fecimus, transmitti praecipias. Opto te frater carissime ac desideratissime semper bene ualere, & nostri meminisse: saluta omnes, qui tecum sunt. Valete.

Ad Fidum de infantibus baptizandis.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS ET CETERI COLLEGAE QVI IN CONCILIO AFFVERVNT NVMERO LXVII. FIDO FRATRI S.

Egimus litteras tuas, frater carissime, quibus significasti de Victore quondam presbytero, quod ei antequam paenitentiam plenam egisset, & domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temere Therapius collega noster immaturo tempore & praepropera festinatione pacem dederit. Quae res nos satis mouit recessum esse a decreti nostri auctoritate, ut ante legitimum, & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & cõscientia plebis, nulla infirmitate urgente, ac necessitate cogente pax ei cõcederetur: sed librato apud nos diu consilio, satis fuit obiurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit, & instruxisse, ne quid tale de cetero faciat. Pacem tamen quomodocunq; a sacerdote Dei semel datam non putauimus auferendam, ac per hoc Victori communicationem sibi concessam usurpare permisimus. Quantum uero ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quam nati sint constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circumcisionis antiquae, ut intra octauum diem eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus uisum est. in hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed uniuersi potius iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cum Dominus in euangelio suo dicat: Filius hominis non uenit animas hominum perdere, sed saluare, quantũ in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. (Luc. 9.) Quid enim ei deest, qui semel in utero, Dei manibus formatus est? nobis enim atque oculis nostris secundum dierum saecularium cursum accipere, qui nati sunt, incrementum uidentur: ceterum quaecunq; a Deo fiunt, Dei factoris maiestate & opere perfecta sunt. Esse denique apud omnes, siue infantes, siue maiores natu, unam diuini muneris aequalitatem, declarat nobis diuinae scripturae fides, cum Helisaeus super infantem uiduae filium qui mortuus iacebat, ita se Deum deprecans superstrauit, (4. Reg. 4.) ut capiti caput, & faciei facies applicaretur, & supersusi Helisaei membra singulis paruuli membris & pedes pedibus iungerentur. Quae res si secundum natiuitatis nostrae & corporis qualitatem cogitetur, adulto & prouecto infans non posset aequari, nec cohaerere & sufficere possent parua membra maioribus. sed illic aequalitas diuina & spiritalis exprimitur, quod pares atq; aequales sint omnes homines, quando a Deo semel facti sunt, & possit aetas nostra in incrementis corporum secundum saeculum, non secundum Deum habere discrimen, nisi si & gratia ipsa, quae baptizatis datur, pro aetate accipiẽtium uel minor, uel maior tribuitur, cum Spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate atque indulgentia paterna aequalis omnibus praebeatur. Nam Deus ut personam non accipit, sic nec aetatem, (Coloss. 3.) cum se omnibus ad caelestis gratiae consecutionem aequalitate librata praebeat patrẽ.

Nam & quod ueſtigium infantis in primis partus ſui diebus conſtituti, mundum non eſſe dixiſti, quod unuſquiſque noſtrum adhuc horreat exoſculari, nec hoc putamus ad cæleſtem gratiam dandam impedimento eſſe oportere. ſcriptum eſt enim: Omnia munda ſunt mundis. Nec aliquis noſtrum id debet horrere, quod Deus dignatus eſt facere. Nam etſi adhuc infans a partu nouus eſt, non ita eſt tamen ut quiſquam illum in gratia danda atq; in pace facienda horrere debeat oſculari; quando in oſculo infantis unuſquiſque noſtrum pro ſua religione ipſas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recẽs nato quodam modo exoſculamur, quãdo id quod Deus fecit amplectimur. Nam quod in Iudaica circumciſione carnali octauus dies obſeruabatur, ſacramentum eſt in umbra atque in imagine ante præmiſſum, ſed ueniente Chriſto ueritate completum. Nam quia octauus dies, id eſt poſt ſabbatũ primus dies futurus erat, quo Dominus reſurgeret & nos uiuificaret, & circumciſionem nobis ſpiritalem daret, hic dies octauus, id eſt poſt ſabbatum primus & dominicus præceſſit in imagine. quæ imago ceſſauit ſuperueniente poſtmodum ueritate, & data nobis ſpiritali circumciſione. Propter quod neminem putamus a gratia cõſequenda impediendum eſſe ea lege, quæ iam ſtatuta eſt, nec ſpiritalem circumciſionẽ impediri carnali circumciſione debere, ſed omnem omnino admittendum eſſe ad gratiam Chriſti, Act. 10. quando & Petrus in Actis apoſtolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit neminem communem dicendum & immundum. Ceterum ſi homines impedire aliquid ad conſecutionem gratiæ poſſet, magis adultos, & prouectos, & maiores natu poſſent impedire peccata grauiora. Porro autẽ ſi etiam grauiſſimis delictoribus & in Deũ multum ante peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & a baptiſmo atq; a gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, niſi quod ſecundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata. Et iccirco frater cariſſime, hæc fuit in concilio noſtra ſentẽtia a baptiſmo atque a gratia Dei, qui omnibus miſericors & benignus & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi. quod cum circa uniuerſos obſeruandum ſit atque retinendum, magis circa infantes ipſos & recens natos obſeruãdum putamus, qui hoc ipſo de ope noſtra, ac de diuina miſericordia plus merentur, quod in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes ac flentes nihil aliud faciunt quam deprecantur. Optamus te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad Rogatianum epiſcopum de ſuperbo diacono eius.

EPISTOLA IX.

CYPRIANVS ROGATIANO FRATRI SALVTEM.

GRauiter & dolenter commoti ſumus ego & collegæ mei qui præſentes aderant, frater cariſſime, lectis litteris tuis, quibus de diacono tuo cõqueſtus es, quod immemor ſacerdotalis loci tui, & officii ac miniſterii ſui oblitus, contumeliis & iniuriis ſuis te exacerbauerit. et tu quidem honorifice circa nos & pro ſolita tua humilitate feciſti, ut malles de eo nobis conqueri, cum pro epiſcopatus uigore & cathedræ auctoritate haberes poteſtatẽ, qua poſſes de illo ſtatim uindicari, certus quod collegæ tui omnes ratum haberemus quodcunque circa diaconum tuum contumelioſum ſacerdotali poteſtate feciſſes, habens circa huiuſmodi homines præcepta diuina, cũ dominus Deus in Deuteronomio

nomio dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, ut nō exaudiat sacerdotem Deut. 17.
aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis popu
lus cum audierit, timebit: & non agent impie etiam nunc: & ut sciamus hanc Dei
uocem cum uera & summa maiestate eius processisse ad honorādos ac uindicandos
sacerdotes suos, cum aduersus Aaron sacerdotem tres de ministris Chore, & Da- Num. 16.
than, & Abiron ausi sunt superbi esse, & ceruicem suam extollere, & sacerdoti præ-
posito se adæquare, hiatu terræ absorpti ac deuorati, pœnas statim sacrilegæ auda-
ciæ persoluerunt. Nec soli illi, sed & ceteri ducenti quinquaginta, qui eis comites
ad audaciam fuerunt, prorumpente a Domino igne consumpti sunt, ut probaren-
tur sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit uindicari. In libro quoq; Regnorum,
cum Samuel sacerdos a Iudæorum populo ob senectutem, sicut tu modo, contem-
neretur, exclamauit iratus Dominus & dixit: Nō te spreuerunt, sed me spreuerūt. 1.Reg.8.
Et ut hoc ulcisceretur excitauit eis Saul regem, qui eos iniuriis grauibus affligeret,
& per omnes contumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, ut cō-
temptus sacerdos de superbo populo ultione diuina uindicaretur. Sed & Salomon
in Spiritu sancto constitutus testatur & docet, quæ sit sacerdotalis auctoritas & po-
testas dicens: Ex tota anima tua time Deū, & sacerdotes eius sanctifica. & iterum: Eccl. 7.
Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorū præcepto-
rum memor beatus apostolus Paulus, secundum quod in Actis apostolorum legi-
mus, cum ei diceretur: Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? Respondit & Act.23.
dixit: Nesciebam fratres quia pōtifex est: scriptum est enim: Principem plebis tuæ Exod. 26.
non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus rex & iudex & Deus no-
ster usque ad passionis diem seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quam-
uis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruassent. Nam cum leprosum
emundasset, dixit illi: Vade & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea Luc.5.
qua nos quoque esse humiles docuit, sacerdotem adhuc appellabat quem sciebat
esse sacrilegum. Item sub ictu passionis cum alapam accepisset, & ei diceretur, sic
respondes pontifici? nihil ille contumeliose locutus est in personam pontificis, sed
magis innocentiam suam tutatus est dicens: Si male locutus sum, exprobra de ma Ioan.18.
lo: si autem bene, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atq;
patienter, ut nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sa-
cerdotes ueros legitime & plene honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis exi
stit. Meminisse autem diaconi debent, quoniam apostolos, id est, episcopos &
præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos apo-
stoli sibi constituerunt episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid
audere contra Deum possumus, qui episcopos facit, possunt & contra nos audere
diaconi, a quibus fiunt, & ideo oportet diaconum de quo scribis agere audaciæ
suæ pœnitentiam, & honorem sacerdotis agnoscere, & episcopo præposito suo ple-
na humilitate satisfacere. Hæ sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus
schismaticorum male cogitantium, ut sibi placeant, ut præpositum superbo tumo-
re contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, sic
contra pacem Christi & ordinationem atq; unitatem Dei rebellatur. Quod si ultra
te contumeliis suis exacerbauerit & prouocauerit, fungeris circa eum potestate ho-
noris tui, ut eum uel deponas uel abstineas. Nā si apostolus Paulus ad Timotheum
scribens dixit: Iuuentutem tuam nemo despiciat, quanto magis tibi a collegis tuis 1.Tim.4.
dicendum est: Senectutem tuam nemo despiciat. Et quoniam scripsisti quendam
cum eodem diacono tuo se miscuisse, & superbiæ eius atque audaciæ participē esse,
hunc quoque & si qui alii tales extiterint, & contra sacerdotem Dei fecerint, uel
coercere poteris, uel abstinere. Nisi quod hortamur & monemus, ut peccasse se

potius intelligant, & satisfaciant; & nos propositum nostrum tenere patiantur. magis enim optamus & cupimus contumelias & iniurias singulorum clementi patientia uincere, quam sacerdotali licentia uindicare. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Ad clerum de cura pauperum & quiete confessorum.

EPISTOLA X.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Ptaueram quidem fratres carissimi, ut uniuersum clerum nostrum integrum & incolumem meis litteris salutarem: sed quoniam infesta tempestas, quæ plebem nostram ex maxima parte prostrauit, hunc quoque addidit nostris doloribus cumulum, ut etiam cleri portionem sua strage perstringeret, oramus Dominum, ut uos saltem, quos & in fide, & in uirtute stare cognouimus, tutos quoque in posterum per diuinam misericordiam salute mus. et quanquam causa compelleret, ut ipse ad uos properare & uenire deberem, primo cupiditate & desiderio uestri, quæ res in uotis meis summa est; tum deinde ut ea quæ circa Ecclesiæ gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul & plurimorum consilio examinata limare possemus: tamen potius uisum est adhuc interim latebram & quietem tenere, respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostrorum pertinent & salutem, quarum uobis a Tertullo fratre nostro carissimo ratio reddetur, qui pro cetera sua cura, quam impendens diuinis operibus impertit, etiam huius consilii auctor fuit, ut cautus & moderatus existerem, nec me in conspectum publicũ, & maxime eius loci, ubi totiens flagitatus & quæsitus fuissem, temere committerem. Fretus ergo & dilectione & religione uestra, quam satis noui, his litteris & hortor & mando, ut uos quorum minime illic inuidiosa & non adeo periculosa præsentia est, uice mea fungamini circa gerenda ea, quæ administratio religiosa deposcit. Habeatur interim quantum potest & quo modo potest pauperum cura, si qui tamen inconcussa fide stantes gregem Christi non reliquerunt, ut his ad tolerandam penuriam sumptus per uestram diligentiam suggeratur, ne quod circa fidem tempestas non fecit, circa laborãtes necessitas faciat. Confessoribus etiam gloriosis impertiatur cura propensior. Et quanquam sciam plurimos ex his fratrum uoto & dilectione susceptos, tamen si qui sunt, qui uel uestitu, uel sumptu indigeant, sicut etiam pridem uobis scripserã, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis quæcunque sunt necessaria, modo ut sciant ex uobis & instruantur & discant, quid secundum scripturarum magisterium ecclesiastica disciplina deposcat, humiles & modestos & quietos esse debere, ut honorem sui nominis seruent, ut qui gloriosi uoce fuerint, sint & moribus gloriosi. Faciant se dignos, ut in omnibus Dominũ promerẽtes, ad cælestem coronã laudis suæ consummatione perueniãt. plus enim superest, quã quod trãsactum uidetur, cum
Eccl. 11. scriptum sit: Ante mortẽ ne laudes hominem quenquam. Et iterũ: Esto fidelis usq;
Apoca. 2. ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Et Dominus quoque dicat: Qui tolerauerit
Matth. 10. usque ad finem, hic saluabitur. Imitentur Dominum qui sub ipso tempore passionis non superbior, sed humilior fuit. Tunc enim apostolorum suorum pedes la
Ioan. 13. uit dicens: Si ego laui pedes uestros magister & Dominus, & uos debetis aliorum pedes lauare. Exemplum enim dedi uobis, ut sicut ego feci, & uos faciatis aliis. Item Pauli apostoli documenta sectemur, qui post carcerem sæpe repetitum, post flagella, post bestias, circa omnia mitis & humilis perseuerauit, nec post tertium
2. Thess. 3. cælum & paradisum quidquam sibi insolenter assumpsit dicens: Neque gratis panẽ

man-

manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne
quem uestrum grauaremus. Hæc singula oro uos insinuate fratribus nostris. Et quia Luc. 14.
is exaltabitur, qui se humiliauerit, nunc est ut magis insidiantem aduersarium me
tuant, qui fortiorem quemque magis aggreditur, & acrior factus hoc ipso, quod
uictus est, superantē superare conatur. Dominus faciat, ut & ego iterum illos ma
ture uidere & salutare & exhortatione cōponere mentes eorum ad seruandam glo-
riam suam possim. Doleo enim quando audio quosdam improbe & insolenter dis-
currere ad ineptias, uel ad discordias uacare, Christi membra & iam Christū con-
fessa, per concubitus illicitos inquinare, nec a diaconis aut presbyteris regi posse,
sed id agere, ut per paucorū prauos, & malos, mores multorū & bonorum confesso
rum gloria honesta maculetur: quos uereri debent, ne ipsorum testimonio & iudi-
cio condemnati ab eorum societate priuentur. Is enim demum confessor illustris
& uerus est, de quo postmodum non erubescit Ecclesia, sed gloriatur. Ad id uero
quod scripserunt mihi compresbyteri nostri Donatus & Fortunatus, Nouatus &
Gordius, solus rescribere nihil potui, quando a primordio episcopatus mei statue
rim nihil sine consilio uestro, & sine consensu plebis meæ, priuata sententia gerere,
sed cum ad uos per Dei gratiam uenero, tunc de iis quæ uel gesta sunt, uel geren-
da, sicut honor mutuus poscit, in commune tractabimus. Opto uos fratres carissi
mi ac desideratissimi semper bene ualere, & mei meminisse: fraternitatem quæ uo
biscum est, multum a me salutate: & ut nostri meminerit admonete. Valete.

Ad Cyprianum de confessoribus reuersis.

EPISTOLA XI.

CORNELIUS CYPRIANO FRATRI S.

QVantam sollicitudinem, & anxietatem sustinuimus de iis cōfessoribus,
qui dolo, & malitia hominis callidi, & ueteratoris fuerāt circumuenti,
& pæne decepti, & ab Ecclesia alienati; tanta lætitia adfecti sumus, &
Deo omnipotenti, & Christo domino nostro gratias egimus; cū ii co-
gnito suo errore, & intellecta hominis maligni, uelut serpentis astutia uenenata, ad
Ecclesiam, unde exierant, sicuti ipsi ex suo corde profitentur, simplici uoluntate
uenerunt. Et primo quidem fratres nostri probatæ fidei, amantes pacem, unita-
tem optantes, tumorem illum horum mollitum iam adnunciabant: fides tamen
non idonea; ut facile nobis credere daretur, illos repente esse mutatos. postea ue
ro Vrbanus, & Sidonius confessores ad presbyteros nostros uenerunt, affirman-
tes Maximum confessorem, & presbyterum secum pariter cupere in Ecclesiam re-
dire: sed quoniam multa præcesserant ab eis designata; quæ tu quoque a coepisco
pis nostris ex litteris meis cognouisti; ut non temere eis fides haberetur, ex ipso-
rum ore, & confessione, ista, quæ per legationem mandauerant, placuit audiri.
qui cum uenissent, & a presbyteris, quæ gessissent, exigerentur; nouissime quod
per omnes Ecclesias litteræ calumniis, & maledictis plenæ, eorum nomine frequen
tes missæ fuissent, & pæne omnes Ecclesias perturbassent; circumuentos se esse af-
firmauerunt; nec quid in istis litteris inesset scisse: tantummodo circumductos
commisisse se quoque schismati, & hæresis auctores fuisse; ut paterentur ei manum
quasi in episcopatum imponi: qui, cum hæc, & cetera fuissent exprobata, ut abo-
lerentur, & de memoria tollerentur deprecati sunt. Omni igitur actu ad me perla-
to placuit contrahi presbyterium. Adfuerunt etiam episcopi quinque, qui & ho-
die præsentes fuerunt, ut firmato consilio, quid circa personam eorum obseruari
deberet, consensu omnium statueretur. Et ut motum omnium & consilium singu-

lorum

lorum dignoſceres, etiam ſententias noſtras placuit in notitiã ueſtri perferri, quas & ſubiectas leges. His ita geſtis in presbyterium uenerunt Maximus, Vrbanus, Sidonius, & plerique frarres qui ſe eis adiunxerant, ſummis precibus deſiderantes ut ea quæ ante fuerant geſta, in obliuionem cederent, nullaque eorum menrio haberetur, proinde atque ſi nihil eſſet uel commiſſum, uel dictum, inuicem omnibus remiſſis, cor mundum & purum iam Deo exhiberent, ſequentes euangelicam uocem, beatos eſſe puros corde, quoniam ipſi Deũ uiderent. Quod erat conſequẽs omnis hic actus populo fuerat inſinuandus, ut & ipſos uiderent in Eccleſia conſtituros, quos errantes & palabundos iam diu uiderant & dolebant, quorum uoluntate cognita, magnus frarernitatis concurſus factus eſt. Vna uox erat omnium gratias Deo agentium, gaudium pectoris lacrimis exprimentes, complectentes eos quaſi hodie pœna carceris fuiſſent liberati. et ut ipſorum propria uerba deſignem: Nos, inquiunt, Cornelium epiſcopum ſanctiſſimæ catholicæ Eccleſiæ, electum a Deo omnipotente & Chriſto domino noſtro ſcimus. Nos errorem noſtrum confitemur: nos impoſturam paſſi ſumus: circumuenti ſumus perfidia, & loquacitate captioſa. Nam etſi uidebamur, quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico & hæretico homine habuiſſe; ſincera tamẽ mens noſtra ſemper in Eccleſia fuit. nec enim ignoramus unum Deum eſſe, unum Chriſtum eſſe Dominum, quẽ confeſſi ſumus, unum Spiritum ſanctum, unum epiſcopum in catholica Eccleſia eſſe debere. Iſta eorum profeſſione non moueremur? ur quod apud poteſtatem ſæculi erant confeſſi, in Eccleſia conſtituti comprobarent? Quapropter Maximum presbyterum locum ſuum agnoſcere iuſſimus: ceteros cum ingenti populi ſuffragio recepimus. Omnia autem remiſimus Deo omnipotenti, in cuius poteſtate ſunt omnia reſeruata. Hæc igitur frater cariſſime eadem hora, eodem momento ad te ſcripta tranſmiſimus, & Nicephorum acoluthum deſcendere ad nauigandum feſtinantem, ad uos ſtatim dimiſi, ut nulla procraſtinatione habita uelut præſens in iſto clero, & in iſto populi cætu Deo omnipotenti & Chriſto domino noſtro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo pro certo iam cõfidimus, ceteros quoque qui in errore hoc ſunt conſtituti, in Eccleſiam breui reuerſuros, cum auctores ſuos uiderint nobiſcum agere. Has litteras puro te debere, frater cariſſime, & ad ceteras Eccleſias mittere, ut omnes ſciant ſchiſmatici huius & hæretici dolum & præuaricationem de die in diem euacuari. Bene uale frater cariſſime.

Ad Cyprianum de quibuſdam ſchiſmaticis.

EPISTOLA XII.

CORNELIVS CYPRIANO FRATRI S.

NE quid minus ad pœnam futuram huius ſcelerati hominis deeſſet; proſtrarus uirtutibus Dei (cum Maximus, & Longinus, & Matthæus inde fuiſsẽt expulſi) denuo reſurrexit; & ſicuti prioribus litteris tibi quas per Augendum confeſſorem miſi, ſignificaui, puto Nicoſtratum, & Nouatũ, & Euariſtum, & Primum, & Dionyſium illo iam perueniſſe. Inuigiletur ergo ut omnibus coepiſcopis noſtris & fratribus innoteſcat; Nicoſtratum multorum criminum reum, & non ſolum patronæ ſuæ carnali, cuius rationes geſſit, fraudes & rapinas feciſſe, uerum etiam, quod eſt illi ad perpetuam pœnam reſeruatum, Eccleſiæ depoſita nõ modica abſtuliſſe; Euariſtum uero cum auctor ſchiſmatis fuiſſet ſucceſſorem plebi, cui ante præfuerat, Zetum in locum eius epiſcopum eſſe conſtitutum. Maiora uero & grauiora hic deſignauit malitia & inexplebili prauitate ſua, quam quæ illic apud uos ſemper exercuit, ut ſcias quales duces & protectores iſte ſchiſmaticus & hæreticus lateri ſuo ſemper iunctos habeat.

Ad Stephanum de Marciano Arelatensi, qui Nouatiano consensit.

EPISTOLA XIII.

CYPRIANVS STEPHANO FRATRI SALVTEM.

FAustinus collega noster Lugduni cōsistens, frater carissime, semel atque iterum mihi scripsit, significans ea, quæ etiam uobis scio utique nunciata tam ab eo, quam a ceteris coepiscopis nostris in eadem prouincia constitutis, quod Marcianus Arelate consistens Nouatiano se coniunxerit, & a catholicæ Ecclesiæ unitate atque a corporis nostri & sacerdotii consensione discesserit, tenens hæreticæ præsumptionis durissimam prauitatem, ut seruis Dei pænitentibus & dolentibus, & ad Ecclesiam lacrimis, & gemitu, & dolore pulsantibus, diuinæ pietatis, & lenitatis paternæ solatia & subsidia claudantur, nec ad fouenda uulnera admittantur uulnerati, sed sine spe pacis & communicationis relicti ad luporum rapinam & prædam diaboli proiiciantur. Cui rei nostrum est consulere & subuenire frater carissime, qui diuinam clementiam cogitantes, & gubernandæ Ecclesiæ libram tenentes, sic censuram uigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapsis erigendis, & curandis uulneratis, bonitatis & misericordiæ diuinæ medicinam non denegemus. Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum peruicacem & superbum, & diuinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum, collegio nostro insultare patiantur, quod nec dum uideatur a nobis abstentus, qui iam pridem iactat & prædicat quod Nouatiano studens, & eius peruicaciam sequens a communicatione se nostra segregauerit, cum Nouatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus & hostis Ecclesiæ iudicatus sit: & cum ad nos in Africam legatos misisset, optans ad communicationem nostram admitti, hinc a concilio plurimorum sacerdotum qui præsentes eramus sententiam retulerit se foris esse cœpisse, nec posse a quoquam nostrum sibi communicari, qui, episcopo Cornelio in catholica Ecclesia de Dei iudicio & cleri ac plebis suffragio ordinato, profanum altare erigere, & adulterā cathedram collocare, & sacrilega contra uerum sacerdotem sacrificia offerre tentauerit. Proinde si resipiscere, & ad sanæ mentis consilium redire uellet, ageret pænitentiam & ad Ecclesiam supplex rediret. Quam uanum est frater carissime, ut, Nouatiano nuper retuso & refutato, & per totum orbem a sacerdotibus Dei abstento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, & de maiestate ac dignitate Ecclesiæ iudicare. Dirigantur in prouinciam & ad plebem Arelate consistentem a te litteræ: quibus abstento Marciano, alius in locū eius substituatur, & grex Christi qui in hodiernum ab illo dissipatus & uulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excessisse sine pace; uel ceteris subueniatur qui supersunt, & diebus ac noctibus ingemiscunt, & diuinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostræ opitulationis exposcunt. Iccirco enim frater carissime copiosum corpus est sacerdotum concordiæ mutuæ glutino atque unitatis uinculo copulatum, ut si quis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem Christi lacerare & uastare tentauerit, subueniant ceteri, & quasi pastores utiles & misericordes, qui oues dominicas in gregē colligant. Quid enim si in mari portus aliquis munitionibus suis ruptis infestus & periculosus esse nauibus cœperit, nonne nauigantes ad alios proximos portus naues suas dirigunt, ubi sit tutus & salutaris introitus & statio secura? aut si in uia stabnlum aliquod obsideri & teneri a latronibus cœperit, ut quisquis ingressus fuerit, insidiantium illic infestatione capiatur, nonne commeantes, hac opinione cōperta, stabula alia in itinere appetunt tutiora,

tutiora, ubi sint fida hospitia & receptacula commeantibus tuta? Quod nunc esse
apud nos debet frater carissime, ut fratres nostros, qui uitatis Marciani scopulis pe
tunt Ecclesiæ portus salutares, suscipiamus ad uos prompta & benigna humanita-
Luc. 10. te, & stabulum commeantibus præbeamus tale, quale est in euangelio, quo a latro
nibus sauciati & uulnerati suscipi & foueri, & tutari ab stabulario possint. Quæ est
enim maior aut melior cura præpositorum, quam diligenti sollicitudine & medela
salubri fouendis & conseruandis ouibus prouidere? cum Dominus loquatur & di-
Ezech. 34 cat: Quod infirmatum est, non confortastis: & quod male habuit, non corrobora
stis: & quod contribulatum est, non consolati estis: & quod errauit, non reuoca-
stis: & quod periit, non inquisistis: & dispersæ sunt oues meæ eo quod nō sint pa-
stores, & factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri, & nō fuit qui inquireret,
neque reuocaret. propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego super pastores, & inqui
ram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ut non pascant oues meas, &
iam non pascent eas, & extraham eas de ore eorum, & pascam eas cum iudicio.
Cum ergo pastoribus talibus per quos dominicæ oues negliguntur & pereunt, sic
Dominus comminetur, quid nos aliud facere oportet frater carissime, quam colli
gendis & refouendis Christi ouibus exhibere diligentiam plenam, & curandis la-
psorum uulneribus paternæ pietatis adhibere medicinam, quando & Dominus in
Matth. 9. euangelio moneat & dicat: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Nā
etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, & oues uniuersas quas
Christus sanguine suo & passione quæsiuit, colligere & fouere debemus, nec pati
supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superba quorundā præ-
Esa. 5. sumptione calcari, cum scriptum sit: Ille autē qui cōtumax est uir, sui iactans, nihil
omnino proficiet, qui dilatauit tanquam inferi animam suam: & eiusmodi homi-
Luc. 16. nes Dominus in euangelio suo culpet & damnet, dicens: Vos estis qui iustificatis
uos in conspectu hominum, Deus autem dignoscit corda uestra, quia quod excel
sum est in hominibus, execratio est in conspectu Dei. Execrabiles & detestabiles
dicit esse, qui sibi placeant, qui tumidi & inflati aliquid sibi arroganter assumant.
Ex quibus cum Marcianus esse cœperit, & se cum Nouatiano coniungens, aduer-
sarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat, nec sic
agat quasi ipse iudicauerit de collegio sacerdotum, quando ipse sit ab uniuersis sa-
cerdotibus iudicatus. seruandus est enim antecessorum nostrorum beatorum mar
tyrum Cornelii & Lucii honor gloriosus, quorum memoriam cū nos honoremus,
multo magis tu frater carissime honorificare & seruare grauitate & auctoritate tua
debes, qui uicarius & successor eorum factus es. illi enim pleni spiritu Dei, & in glo
rioso martyrio constituti, dudum esse lapsis pacem censuerunt, & pænitentia acta
fructum communicationis & pacis negandum non esse litteris suis signauerunt,
quam rem omnes omnino ubique censuimus. neque enim poterat esse apud nos
sensus diuersus in quibus unus esset spiritus: & ideo manifestum est eum Spiritus
sancti ueritatem cum ceteris non tenere, quem uidemus diuersa sentire. Significa-
bis plane nobis quis in locum Marciani Arelate fuerit substitutus, ut sciamus ad
quem fratres nostros dirigere, & cui scribere debeamus. Opto te frater carissime
semper bene ualere.

Ad

Ad Cyprianum a Maximo, Vrbano, Sidonio, Macario, cum Cornelio episcopo pacem fecisse.

CYPRIANO FRATRI MAXIMVS, VRBANVS, SIDONIVS, ET MACARIVS S.

CErti sumus frater carissime, te quoque nobiscum pari uoto congaudere, quod nos habito consilio, utilitatibus Ecclesiæ & paci magis consulentes, omnibus rebus prætermissis, & iudicio Dei seruatis, cum Cornelio episcopo nostro pariter & cum uniuerso clero pacem fecisse, cum gaudio etiam uniuersæ Ecclesiæ, prona etiã omnium caritate hoc factum his litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus te frater carissime multis annis bene ualere.

Ad Clerum de presbyteris, qui temere pacem lapsis dederunt, nec dum sedata persecutione.

EPISTOLA XIIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

DIu patientiam meã tenui fratres carissimi, quasi uerecundum silentium nostrum proficeret ad quietem. sed cum quorundam immoderata & abrupta præsumptio temeritate sua & honorem martyrum, & confessorum pudorem, & plebis uniuersæ tranquillitatem turbare conetur, tacere ultra non oportet, ne ad periculum & plebis pariter & nostrum taciturnitas nimia procedat. Quod enim non periculum metuere debemus de offensa Domini, quando aliqui de presbyteris, nec euangelii, nec loci sui memores, sed neque futurum Domini iudicium, neque nunc sibi præpositũ episcopum cogitantes, quod nunquam omnino sub antecessoribus factum est, cum contumelia & contemptu præpositi totum sibi uindicent? atque utinam non contra fratrum nostrorum salutem sibi omnia uindicarẽt. Contumelias episcopatus nostri dissimulare & ferre possem, sicut dissimulaui semper & pertuli. sed dissimulandi nunc locus non est, quãdo decipiatur fraternitas nostra a quibusdam uestrum, qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt. Summum enim delictum esse quod persecutio committi coegit, sciunt ipsi etiam qui cõmiserunt, cum dixerit Dominus & iudex noster: Qui me confessus fuerit coram hominibus, & Luc.12. ego illum confitebor coram patre meo qui in cælis est. Qui autem me negauerit, & ego illum negabo. & iterum dixerit: Omnia peccata remittentur filiis hominum Mar.3. & blasphemiæ. Qui autem blasphemauerit Spiritum sanctum, non habet remissam, sed reus est æterni peccati. Itẽ beatus apostolus dixerit: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum. 1.Cor.10 Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros; ut qui possunt agentes pænitentiam ueram, Deo patri, & misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducãtur, ut magis pereant: & qui erigere se possunt, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pænitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim ueniant, & per manus impositionem episcopi & cleri ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomine eorum, & nondum pænitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab episcopo & clero

impofita

1.Cor.11. imposita, eucharistia illis datur, cum scriptum sit: Qui ederit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Sed nunc illi rei non sunt, qui minus scripturæ legem tenent, erunt autem rei, qui præsunt, & hæc fratribus non suggerunt, ut instructi a præpositis faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo & præscripta obseruatione. Exponunt deinde inuidiæ beatos martyras, & gloriosos seruos Dei cum Dei sacerdote committunt, ut (cum illi memores loci nostri ad me litteras direxerint, & petierint tunc desideria sua examinari, & pacem dari, quando ipsa ante mater nostra Ecclesia pacem de misericordia Domini prior sumpserit, & nos diuina protectio reduces ad Ecclesiam suam fecerit) hi sublato honore, quem nobis beati martyres cum confessoribus seruant, contempta Domini lege & obseruatione, quam iidem martyres & confessores tenendam mãdant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditum nostrum, ante ipsum pæne martyrum excessum, communicent cum lapsis & offerant, & eucharistiam tradant, quando etiam si martyres per calorem gloriæ scripturam minus contemplantes contra legem Domini plus aliquid cuperent, a presbyteris & diaconis suggerentibus admoneri deberent, sicut semper in præteritum factum est. Castigare nos itaque diuina censura nec noctibus desinit, nec diebus. præter nocturnas enim uisiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in extasi uidet oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia quando ad uos reducem me Dominus fecerit, qui ut secederem iussit. Interim temerarii & incauti & tumidi quidam inter uos, qui hominem non cogitant, uel Deum timeant; scientes quoniam si ultra in iisdem perseuerauerint, utar ea admonitione, qua me uti Dominus iubet, ut interim prohibeantur offerre, acturi & apud nos, & apud confessores ipsos, & apud plebem uniuersam causam suam; cum, Domino permittente, in sinum matris Ecclesiæ colligi cœperimus. De hoc & ad martyras, & confessores & plebem litteras feci, quas utrasque uobis legi mandaui. Opto uos fratres carissimi ac desideratissimi in Domino semper bene ualere, & nostri meminisse. Valete.

Ad Martyras, & confessores, qui lapsis petierunt pacem dari.

EPISTOLA XV.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS CARISSIMIS FRATRIBVS SALVTEM.

SOllicitudo loci nostri, & timor Domini compellit, fortissimi ac beatissimi martyres, admonere uos litteris nostris, ut a quibus tam deuote & fortiter seruatur fides Domino, ab iisdem lex quoque & disciplina Domini reseruetur. nam cũ omnes milites Christi custodire oporteat præcepta imperatoris sui, tum uos magis præceptis eius obtemperare plus cõuenit, qui exemplum ceteris facti estis & uirtutis, & timoris Dei. Et credideram quidem presbyteros & diaconos, qui illic præsentes sunt, monere uos & instruere plenissime circa euangelii legem, sicut in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem commeantes martyrum desideria consiliis suis & scripturarum præceptis gubernarent: sed nunc cum maximo animi dolore cognosco, non tantum illic uobis non suggeri diuina præcepta, sed adhuc potius impediri, ut ea quæ a uobis ipsis & circa Deum caute, & circa sacerdotem Dei honorifice fiunt, a quibusdam presbyteris resoluantur, qui nec timorem Dei, nec episcopi honorem cogitantes, cum uos ad me litteras direxeritis, quibus examinari desideria uestra & quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cum persecutione

finita

finita conuenire in unum cum clero & recolligi cœperimus; illi contra euangelii legem contra uestram quoque honorificam petitionem ante actam pænitentiam, ante exomologesin grauissimi atq; extremi delicti factam, ante manum ab episcopo & clero in pænitentiam impositam, offerre lapsis pacem & eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audeant; cum scriptum sit: Qui ederit 1.Cor.11. panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Et lapsis quidem potest in hoc uenia concedi. Quis non mortuus uiuificari properet? Quis non ad salutem suam uenire festinet? Sed præpositorum est præceptum tenere, & uel properantes, uel ignorantes instruere, ne qui ouium pastores esse debent, lanii fiant. Ea enim concedere, quæ in perniciem uertant, decipere Matth. 7. est: nec erigitur sic lapsus, sed per Dei offensam magis impellitur ad ruinam. Vel ex uobis itaque discant, quod docere debuerāt. Petitiones & desideria uestra episcopo seruent, & ad pacem uobis petentibus dandam maturum & pacatum tempus expectent. Ante, Domini pacem mater prior sumat, tunc secundum uestra desideria de filiorum pace tractetur. Et quoniam audio fortissimi & carissimi fratres impudentia uos quorundam premi, & uerecundiam uestram uim pati, oro uos quibus possum precibus, ut euangelii memores, & considerantes, quæ & qualia in præteritum antecessores uestri martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, uos quoque sollicite & caute petentium desideria ponderetis, utpote amici Domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis & actum, & opera, & merita singulorum; ipsorum quoque delictorum genera & qualitates cogitetis, ne si quid abrupte & indigne uel a uobis promissum, uel a nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat. Visitamur enim & castigamur frequenter, & ut Domini mandata incorrupta & inuiolata permaneant, admonemur. quod quidem nec illic apud uos cessare cognosco, quo minus plurimos quoque ex uobis instruat ad Ecclesiæ disciplinam diuina cēsura. hoc autem totum potest fieri, si ea quæ a uobis petuntur religiosa cōtemplatione moderemini, intelligentes & comprimentes eos, qui personas accipientes in beneficiis uestris, aut gratificantur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur. De hoc & ad clerum & ad plebem litteras feci, quas utrasque uobis legi mandaui. Sed & illud ad diligentiam uestram redigere & emendare debetis, ut nominatim designetis eos quibus pacem dari desideratis. audio enim quibusdam sic libellos fieri ut dicatur: Communicet ille cum suis. quod nunquam omnino a martyribus factum est, ut incerta & cæca petitio inuidiā nobis postmodum cumulet. late enim patet quando dicitur, Ille cum suis; & possunt nobis uiceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui & affines, & liberti ac domestici esse asseuerentur eius, qui accipit libellum, & ideo peto ut eos, quos ipsi uidetis, quos nostis, quorum pænitentiam satisfactioni proximam scitis, designetis nominatim libello, & sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis. Opto uos fratres fortissimi ac dilectissimi in Domino semper bene ualere, & nostri meminisse. Valete.

Ad plebem de rescripto martyrum, & lapsis qui pacem petierunt, EPISTOLA XVI.

CYPRIANVS FRATRIBVS IN PLEBE CONSISTENTIBVS S.

INgemiscere uos & dolere ruinas fratrum nostrorum ex me scio fratres carissimi, qui & ipse uobiscum pro singulis ingemisco pariter & doleo, & patior; ac sentio, quod beatus apostolus dixit: Quis infirmatur, in- 2.Cor.11.
quit, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Et iterum posuit in epistola sua dicēs: Si patitur membrum unum, cōpatiuntur & cetera 1.Cor.12.

membra. et si lætatur membrum unum, collætantur & cetera membra. Compatior ego & cōdoleo de fratribus nostris, qui lapsi & persecutionis infestatione prostrati partem nostrorum uiscerum secum trahentes, parem dolorem nobis suis uulneribus intulerunt. quibus potens est diuina misericordia medelam dare: properandum tamen non puto: nec incaute aliquid & festinanter gerēdum, ne, dum temere pax usurpatur, diuinæ indignationis offensa grauius prouocetur. Fecerunt ad nos de quibusdam beati martyres litteras, petentes examinari desideria sua. cum pace nobis omnibus a Domino prius data, ad Ecclesiam regredi cœperimus, tunc examinabuntur singula præsentibus & iudicātibus uobis. audio tamen quosdam de presbyteris nec euangelii memores, nec quid ad nos martyres scripserint cogitantes, nec episcopo honorem sacerdotii sui & cathedræ reseruantes, iam cum lapsis communicare cœpisse, & offerre pro illis, & eucharistiā dare, quando oporteat ad hæc per ordinem peruenire. Nam cum in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, pænitentia agatur iusto tempore, & exomologesis fiat inspecta uita eius, qui agit pænitentiam, nec ad communicationem uenire quis possit, nisi prius illi ab episcopo & clero manus fuerit imposita, quanto magis in his grauissimis & extremis delictis caute omnia & moderate secūdum disciplinam Domini obseruari oportet? Quod quidem nostri presbyteri & diaconi monere debuerant, ut commendatas sibi oues fouerent, & diuino magisterio ad uiam deprecandæ salutis instruerent. Ego plebis nostræ & quietem noui pariter & timorem, qui in satisfactione Dei & deprecatione uigilarent, nisi illos quidam de præpositis, gratificantes decepissent. Vel uos itaque singulos regite, & consilio ac moderatione uestra, & secundum diuina præcepta lapsorum animos temperate. nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpat. nemo nauem suam quassatam & perforatam fluctibus priusquam diligēter refecerit in altum denuo committat. nemo tunicam scissam accipere & induere properet, nisi eam & ab artifice perito sartam uiderit, & a fullone curatam receperit. Audiant quæso patienter consilium nostrū, expectent regressionem nostrā, ut cum ad uos per Dei misericordiam uenerimus, conuocatis coepiscopis pluribus secundum Domini disciplinam & confessorum præsentiam, & uestram quoque sententiam beatorum martyrum litteras, & desideria examinare possimus. De hoc & ad clerum, & ad martyras, & ad confessores litteras feci, quas utrasque legi uobis mandaui. Opto uos fratres carissimi ac desideratissimi in Domino semper bene ualere, & nostri meminisse. Valete.

Ad clerum de lapsis, & catechumenis ne uacui exeant.

EPISTOLA XVII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Miror uos fratres carissimi, ad multas epistolas meas, quas ad uos frequenter misi, nihil rescripsisse, cum fraternitatis nostræ uel utilitas uel necessitas sic utique gubernetur, si a uobis instructi rerum gerendarum consilium limare possimus. Quoniam tamen uideo facultatem ueniendi ad uos nondum esse, & iam æstatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduis & grauibus infestat, occurrēdum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, & prærogatiua eorum apud Deum adiuuare possunt, si incōmodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra apud presbyterum quemcunque præsentem, uel si presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti

fui posſint, ut manu eis in pænitentiam impoſita ueniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis deſiderauerunt. Ceteram quoque partem plebis quæ lapſa eſt, præſentia ueſtra fouete: & ut a fide & miſericordia Domini nõ deficiant, ueſtro ſolatio focillate. neq; enim deſerentur ab ope & auxilio Domini, qui mites & humiles, & pænitentiam uere agentes in bonis operibus perſeuerauerint, quo minus illis quoque diuino remedio conſulatur. Audientibus etiam ſi qui fuerint periculo præuenti, & in exitu conſtituti, uigilantia ueſtra non deſit, implorantibus diuinam gratiam miſericordia Domini non denegetur. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri meminerit admonete, & rogate. Valete.

Ad clerum de eis, qui ad pacem feſtinant.

EPISTOLA XVIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Legi litteras ueſtras fratres cariſſimi, quibus ſcripſiſtis ſalubre conſilium ueſtrum non deeſſe fratribus noſtris, ut temeraria feſtinatione depoſita, religioſam patientiam Deo præbeant: ut cum in unum per eius miſericordiam uenerimus, de omnibus ſpeciebus ſecundum eccleſiaſticam diſciplinam tractare poſſimus: maxime cum ſcriptum ſit: Memento unde cecideris, & age pænitentiam. [Apoc. 2.] Pænitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & ſacerdotibus Dei obtemperãs, obſequiis ſuis & operibus iuſtis Dominum promeretur. Quoniam tamen ſignificaſtis quoſdam immoderatos eſſe, & ad communicationem accipiendam feſtinanter urgere; & deſideraſtis in hac re formam a me uobis dari: ſatis plene ſcripſiſſe me ad hanc rem proximis litteris ad uos factis credo; ut qui libellum a martyribus acceperunt, & auxilio eorum adiuuari apud Dominum in delictis ſuis poſſunt, ſi premi infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologeſi facta, & manu eis a uobis in pænitentiam impoſita, cum pace a martyribus ſibi promiſſa ad Dominum remittantur. Ceteri uero qui nullo libello a martyribus accepto inuidiam faciunt: quoniam non paucorum, nec Eccleſiæ unius, aut unius prouinciæ, ſed totius orbis hæc cauſa eſt, expectent de Domini protectione Eccleſiæ ipſius publicam pacem: hoc enim & uerecundiæ & diſciplinæ & uitæ ipſi omnium noſtrum cõuenit; ut præpoſiti cum clero conuenientes, præſente & ſtantium plebe, quibus & ipſis pro fide & timore ſuo honor habendus eſt, diſponere omnia conſilii communis religione poſſimus. Ceterum quam irreligioſum eſt, & ipſis quoque feſtinantibus pernicioſum, ut cũ extorres facti, & patria pulſi, ac bonis ſuis omnibus ſpoliati nondum ad Eccleſiam redierint, quidam de lapſis confeſſores ipſos præuenire, & ante ad Eccleſiam introire feſtinent. Qui ſi nimium properant, habent in ſua poteſtate quod poſtulant, tempore ipſo ſibi plus quam poſtulant largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur; ſi commiſſi uere & firmiter pænitet, & fidei calor præualet: qui differri non poteſt, poteſt coronari. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri memores ſint admonete. Valete.

Ad clerum, non dandam lapſis pacem ante pænitentiam actam.

EPISTOLA XIX.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Eſa.66. DOminus loquitur & dicit: Super quem reſpiciam, niſi ſuper humilem & quietum,& trementem ſermones meos? Hoc cum debeamus omnes eſſe, tum magis modo illi eſſe debent quibus laborandum eſt, ut poſt grauem lapſum uera pænitentia & humilitate tota promereri Dominum poſſint. Legi autem & uniuerſorum confeſſorū litteras,quas uoluerunt per me collegis omnibus innoteſcere, & ad eos pacem a ſe datā peruenire, quibus apud nos ratio conſtiterit. quid poſt commiſſum egerint, quæ res cum omnium noſtrum cō ſilium & ſententiam ſpectet, præiudicare ego, & ſolus mihi rem communem uindicare non audeo. & ideo inſtetur interim epiſtolis, quas ad uos proxime feceram: quarum exemplum collegis quoq; multis iam miſi, qui perſcripſerunt placere ſibi quod ſtatuimus, nec ab eo recedendū eſſe,donec pace nobis a Domino reddita in unum conuenire,& ſingulorū cauſas examinare poſſimus. Sed & quid mihi Caldonius collega meus ſcripſerit, quidq; ego ei reſcripſerim, ut ſcitetis, utriuſq; epiſtolæ exemplum litteris meis iunxi: quod totum peto fratribus noſtris legatis, ut magis ac magis ad patientiam componantur; nec delicto priori adiiciant adhuc aliud delictum,dum nec nobis nec euangelio uolunt ſeruire,nec ſecundum uniuerſorum confeſſorum litteras cauſas ſuas examinari permittunt. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam ſalutate.

Ad Caldonium prima.

EPISTOLA XX.

CYPRIANVS CALDONIO FRATRI S.

ACcepimus litteras tuas frater cariſſime, ſatis ſobrias & integritatis ac fidei plenas. Nec miramur ſi exercitatus & in ſcripturis dominicis peritus caute omnia & conſulte geras. Recte autem ſenſiſti circa impertiendam fratribus noſtris pacem, quam ſibi ipſi uera pænitentia & dominicæ confeſſionis gloria reddiderunt ſermonibus ſuis iuſtificati, quibus ſe ante damnauerant. Cum ergo abluerint omne delictum, & maculam priſtinam aſſiſtente ſibi Domino poſteriore uirtute deleuerint, iacere ultra ſub diabolo quaſi proſtrati non debent, qui extorres facti, & bonis ſuis omnibus ſpoliati erexerunt ſe, & cum Chriſto ſtare cœperunt. Atq; utinam ſic & ceteri poſt lapſum pænitentes in ſtatum priſtinum reformentur: quos nunc urgentes,& pacem temere atque importune extorquentes, quo modo diſpoſuerimus, ut ſcires, librum tibi cum epiſtolis numero quinque miſi: quas ad clerum,& ad plebem,& ad martyras quoque & confeſſores feci. quæ epiſtolæ iam plurimis collegis noſtris miſſæ placuerunt, & reſcripſerunt ſe quoque nobiſcum in eodem conſilio ſecundum catholicam fidem ſtare. quod ipſum etiam tu ad collegas noſtros, quos potueris, tranſmitte, ut apud omnes unus actus & una conſenſio ſecundum Domini præcepta teneatur. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Ad

Ad clerum Romanum de dormitione epiſcopi Vrbici.

EPISTOLA XXI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS, ROMAE CONSISTENTIBVS, S.

CVm de exceſſu boni uiri collegæ mei rumor apud nos incertus eſſet fratres cariſſimi, & opinio dubia nutaret, accepi a uobis diaconi litteras ad me miſſas per Clementium hypodiaconum, quibus pleniſſime de glorioſo exitu inſtruerer. & exultaui ſatis, quod pro integritate administrationis eius conſummatio quoque honeſta proceſſerit. In quo uobis quoque plurimum gratulor, quod eius memoriam tam celebri & illuſtri teſtimonio proſequamini: ut per uos innoteſceret nobis, quod & uobis eſſet circa præpoſiti memoriam glorioſum, & nobis quoque fidei ac uirtutis præberet exemplum. Nam quantum pernicioſa res eſt ad ſequentium lapſum ruina præpoſiti, intantum contra utile eſt, & ſalutare, cum ſe epiſcopus per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum. Legi etiam alias litteras, in quibus nec qui ſcripſerint, nec ad quos ſcriptum ſit, ſignificanter expreſſum eſt. Et quoniam me in iiſdem litteris & ſcriptura, & ſenſus, & chartæ ipſæ quoque mouerunt, ne quid ex uero uel ſubtractum ſit uel immutatum, eandem ad uos epiſtolam autenticam remiſi, ut recognoſcatis an ipſa ſit quam Clementio hypodiacono perferendam dediſtis: perquam etenim graue eſt, ſi epiſtolæ clericæ ueritas mēdacio aliquo & fraude corrupta eſt. hoc igitur ut ſcire poſſimus, & ſcriptura, & ſubſcriptio an ueſtra ſit, recognoſcite, & nobis quid ſit in uero reſcribite. Opto uos fratres cariſſimi, ſemper bene ualere.

Ad clerum de litteris Romam miſſis, & de Saturo lectore, & hypodiacono Optato factis.

EPISTOLA XXII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS S.

NE quid conſcientiam ueſtram lateret fratres cariſſimi, quid mihi ſcriptū ſit, quidque ego reſcripſerim, utriuſque epiſtolæ exemplum uobis miſi: & credo uobis id quod reſcripſi, non diſplicere. Sed & illud ad uos perferre litteris meis debui, urgente cauſa clero in urbe conſiſtenti litteras me miſiſſe. & quoniam oportuit me per clericos ſcribere: ſcio autem noſtros plurimos abſentes eſſe, paucos uero, qui illic ſunt, uix ad miniſterium quotidiani operis ſufficere: neceſſe fuit nouos aliquos conſtituere, qui mitterentur. Feciſſe me autem ſciatis lectorem Saturum, & hypodiaconum Optatum confeſſorem: quos iam pridem communi conſilio clero proximos feceramus, quando aut Saturo die Paſchæ ſemel atque iterum lectionem dedimus: aut modo cum presbyteris doctoribus lectores diligenter probaremus, Optatum inter lectores doctorum audientium conſtituimus, examinantes an congruerent illis omnia, quæ eſſe debent in his, qui ad clerum parabantur. Nihil ergo a me abſentibus uobis nouū factum eſt: ſed quod iam pridem communi conſilio omnium noſtrum cœperat, neceſſitate urgente promotum eſt. Opto uos fratres cariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. fraternitatem ſalutate. Valete.

Ad Fortunatum, & ceteros, de his qui per tormenta superantur

EPISTOLA XXIII.

CYPRIANVS FORTVNATO, AHYMO, OPTATO, PRIVATIANO, DONATVLO, ET FELICI FRATRIBVS S.

SCripsistis mihi fratres carissimi, quod cum in Capsensi ciuitate propter ordinationem episcopi essetis, pertulerit ad uos Superius frater & collega noster, Ninum, Clementianum, Florum, fratres nostros, qui in persecutione apprehensi prius fuerant, & nomen Domini confessi uiolentiam magistratus & populi frementis impetum uicerant, postmodum cum apud proconsulem pœnis grauibus excruciarentur, ui tormentorum subactos esse, & de gradu gloriæ, ad quam plena fidei uirtute tendebant, diutinis cruciatibus excidisse: nec tamen post hunc grauem lapsum, non uoluntate, sed necessitate susceptum, a pænitentia agenda per hoc triennium destitisse: de quibus consulendum putastis an eos ad communicationem iam fas esset admittere. Et quidem quod ad mei animi sententiam pertinet, puto his indulgentiam Domini non defuturã, quos constat stetisse in acie, nomen Domini confessos esse: uiolentiam magistratuum, & populi furentis incursum immobilis fidei obstinatione uicisse, passos esse carcerem diu, inter minas proconsulis & fremitum populi circumstantis, tormentis laniantibus ac longa iteratione cruciantibus repugnasse: ut quod in nouissimo infirmitate carnis subactum uidetur, meritorum præcedentium defensione releuetur: & sit satis talibus gloriam perdidisse, non tamen debere nos eis & ueniæ locum claudere; atque eos a paterna pietate, & a nostra communicatione priuare, quibus existimamus ad deprecandam clementiam Domini posse sufficere, quod triennio iugiter ac dolenter, ut scribitis, cum summa pænitentiæ lamentatione planxerunt, certe non puto incaute & temere his pacem committi, quos uidemus militiæ suæ fortitudine nec prius pugnæ defuisse: & si acies etiã denuo uenerit, gloriam suam posse reparare. Nam cum in concilio placuerit pænitentiam agentibus in infirmitatis periculo subueniri & pacem dari, debent utique in accipienda pace præcedere quos uidemus non animi infirmitate cecidisse, sed in prœlio congressos & uulneratos per imbecillitatem carnis confessionis suæ coronam non potuisse perferre; maxime cum cupientibus mori non permitteretur occidi, sed tamdiu fessos tormenta laniarent, quamdiu nõ fidem, quæ inuicta est, uincerent, sed carnem, quæ infirma est, fatigarent. Quoniã tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenissime tractem, & res tanta exigit maius & impensius de multorum collatione consilium, & nunc omnes fere inter paschæ prima sollemnia apud se cum fratribus demorantur, quando sollemnitati celebrandæ apud suos satisfecerint, & ad me uenire cœperint, tractabo cum singulis plenius, ut de eo quod consuluistis figatur apud nos, & rescribatur uobis firma sententia, multorum sacerdotum consilio ponderata. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad clerum propter curam pauperum, & peregrinorum; ut de pecunia eius stipendientur.

EPISTOLA XXIIII.

Cyprianus

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS CARISSIMIS S.

SAluto uos fratres carissimi per Dei gratiam, incolumis optans cito ad uos uenire, ut desiderio tam meo quam uestro & omnium fratrum satisfiat. Oportet nos tamen paci communi consulere, & interdum quãuis cum tædio animi nostri deesse uobis, ne præsentia nostri inuidiam & uiolentiam gentilium prouocet; & simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo uos scripseritis rebus compositis me uenire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad uos ueniam. ubi enim mihi aut melius possit esse, aut lætius, quam illic, ubi me Dominus esse decreuit? Viduarum, & infirmorum & omnium pauperum curam peto diligenter habeatis: sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria, quã apud Rogatianum compresbyterum nostrum dimisi: quæ quantitas ne forte iam uniuersa erogata sit, misi eidem per Naricum acoluthum aliam portionem, ut largius & promptius circa laborantes fiat operatio. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad martyras & confessores in metallo constitutos.

EPISTOLA XXV.

CYPRIANVS Menesiano, Felici, Lucio, alteri Felici, Litteo, Polyano, Victori, Iaderi, Datiuo coepiscopis: item compresbyteris, & diaconibus, & ceteris fratribus in metallo constitutis, martyribus Dei patris omnipotentis, & Iesu Christi domini & Dei conseruatoris nostri, æternam salutem.

GLoria quidem uestra poscebat beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum uestrum uenire ipse deberem, nisi me quoque ob confessionem nominis relegatum præfiniti loci termini coercerẽt. sed quo modo possum repræsento me uobis, & ad uos etiam si corpore & gressu uenire non datur, dilectione tamen & spiritu uenio, exprimẽs litteris animum meum, quo in istis uirtutibus & laudibus uestris lætus exulto, participem me computans uobis etsi non passione corporis, consortio caritatis. An ego possim tacere & uocem meam silentio premere, cum de carissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iam martyrii sui consummatione præcesserit meritorum suorum coronam de Domino receptura: pars adhuc in carcerum claustris, siue in metallis & uinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cælestibus præmiis, quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidem uobis fortissimi ac beatissimi fratres pro merito religionis ac fidei uestræ accidisse non miror, ut uos sic Dominus ad gloriarũ sublime fastigium clarificationis suæ honore prouexerit, qui semper in Ecclesia eius custoditæ fidei tenore uiguistis, conseruantes firmiter dominica mandata, in simplicitate innocentiam, in caritate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiã in administratione, uigilantiam in adiuuandis laborantibus, misericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda ueritate constantiam, in disciplinæ seueritate censuram. Ac ne aliquid ad exemplum bonorum factorum deesset in uobis, etiam nunc in confessione uocis & passione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces uos exhibendo uirtutibus, ut dum grex pastores suos sequitur, & quod fieri a præpositis cernit, imitatur, paribus obsequiorum meritis a Domino coronetur. Quod autem fustibus cæsi prius grauiter & afflicti per eiusmodi pœnas ini-

initiastis confessionis uestræ religiosa primordia, execranda nobis ista res non est. Neque enim ad fustes Christianum corpus expauit, cuius est spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi seruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno prouectus est ad coronam. Quid uero mirum, si uasa aurea & argentea in metallum, id est, auri & argenti domicilium dati estis, nisi quod nunc metallorum natura conuersa est, locaq; quæ aurum & argentum dare ante cõsueuerant, accipere cœperunt? imposuerunt quoque compedes pedibus uestris, & membra felicia ac Dei templa infamibus uinculis ligauerunt, quasi cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum uestrum ferri contagione maculetur. Dicatis Deo hominibus & fidem suam religiosa uirtute testantibus, ornamenta sunt ista, non uincula; nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam. O pedes feliciter uincti, qui non a fabro, sed a Domino resoluuntur. O pedes feliciter uincti, qui itinere salutari ad paradisum diriguntur. O pedes in sæculo ad præsens ligati, ut sint semper apud Dominum liberi. O pedes compedibus & transuersariis interim cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri. Quantum uult hic uel inuida crudelitas, uel maligna, nexibus uos suis & uinculis teneat, cito a terris & pœnis istis ad cælorum regna uenietis. Non fouetur in metallis, lecto & culcitis corpus, sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus uiscera, sed pœna non est cum Christo iacere.. Squalent sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur quod foris carnaliter sordidatur. Deut.8. Panis illic exiguus: At non in solo pane uiuit homo, sed in sermone Dei. Luc.4. Vestis algentibus deest: Sed qui Christum induit, & uestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit, sed cum sit caput uiri Christus, qualecunque illud caput deceat necesse est, quod ob Domini nomẽ insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis & tætra gentilibus quali splendore pensabitur? Sæcularis hæc & breuis pœna, quam clari & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati apostoli uocem transformauerit Dominus corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ? Sed nec in illo fratres dilectissimi aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura sentiri, quod illic nunc sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis immo atq; offertis sacrificium Deo & pretiosum pariter & gloriosum, & plurimum nobis ad retributionem præmiorum cælestium profuturum, cum scriptura diuina loquatur & dicat: Psal.50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Hoc uos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Deo & uosmet ipsos sanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, sicut apostolus adhortatur & dicit: Rom.12. Oro ergo uos fratres per misericordiam Dei ut constituatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, placẽtem Deo, nec configuremini sæculo huic, sed transformamini in renouatione sensus, ad probandum quæ sit uoluntas Dei bona & placẽs, & perfecta. Hoc est enim quod præcipue Deo placeat: hoc est, in quo maioribus meritis ad promerendam uoluntatem Dei opera nostra proueniant: hoc est, quod solum Domino de beneficiis eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obsequia retribuant; Psal.115. prædicante in psalmis & contestante Spiritu sancto: Quid retribuam, inquit, Domino de omnibus quæ tribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Pretiosa in conspectu Domini mors iustorum eius. Quis non libenter & prompte calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudibundus & lætus, in quo aliquid & ipse Domino suo retribuat? quis non pretiosam in conspectu Dei mortem fortiter & constanter excipiat, placiturus eius oculis, qui nos in congressione nominis sui desuper spectans uolentes comprobat, adiuuat dimicantes, uin-

centes

centes coronat, retributione bonitatis, ac pietatis paternæ remunerans in nobis quidquid ipse præstitit, & honorans quod ipse perfecit? ipsius enim esse quod uincimus, & quod ad maximi certaminis palmam subacto aduersario peruenimus, declarat & docet Dominus in euangelio suo, dicens: Cum autem uos tradiderint, Matth.10. nolite cogitare quo modo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini: non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus uestris non præmeditari excusare. Luc.21. Ego enim dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarii uestri. In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa grauissima perfidorum, non credere ei qui se opem suam daturum confitentibus pollicetur, nec rursus eumdem timere qui æternam pœnam negantibus cōminatur. Quæ uos omnia fortissimi ac fidelissimi milites Christi insinuastis fratribus nostris, implentes factis quod uerbis ante docuistis, futuri maximi in regno cælorum pollicente Domino & dicente: Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabitur in regno cælorum. De- Matth.5. nique exemplum uestrum secuta multiplex plebis portio, confessa est uobiscum pariter, & pariter coronata est; connexa uobis uinculo fortissimæ caritatis, & a præpositis suis nec carcere, nec metallo separata. Cuius numero nec uirgines desunt, quibus ad sexagenarium fructum centenus accessit, quasque ad cælestem coronam gloria geminata prouexit. In pueris quoque uirtus maior ætate annos suos confessionis laude transcendit, ut martyrii uestri beatum gregem & sexus, & ætas omnis ornaret. Qui nunc uobis, dilectissimi fratres, conscientiæ uictricis uigor? quæ sublimitas animi? quæ in sensu exultantia? qui triumphus in pectore? unumquemque uestrum stare ad promissum Dei præmium, de iudicii die esse securum? ambulare in metallo, captiuo quidem corpore; sed corde regnante scire Christum secum esse præsentem, gaudentem tolerantia seruorum suorum per uestigia & uias suas ad regna æterna gradientium? Expectatis quotidie læti profectionis uestræ salutarem diem, & iam iamq; de sæculo recessuri ad martyrum munera & domicilia diuina properatis, post has mundi tenebras uisuri candidissimam lucem, & accepturi maiorem passionibus omnibus & conflictationibus claritatem, apostolo contestante & dicente: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam Rom.8. claritatem quæ reuelabitur in nobis. Plane quia nunc uobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur facilior oratio est: petite impensius, & rogate ut confessionem omnium nostrum dignatio diuina consummet, ut de istis tenebris & laqueis mundi nos quoq; uobiscum integros & gloriosos Deus liberet, ut qui hic caritatis & pacis uinculo copulati, cōtra hæreticorum iniurias & pressuras gentilium simul stetimus, pariter in regnis cælestibus gaudeamus. Opto uos beatissimi ac dilectissimi fratres in Domino bene ualere, & nostri semper & ubique meminisse. Valete.

FINIS LIBRI TERTII.

Diui

DIVI CAECILII CYPRIANI
EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, EPISTOLARVM LIBER QVARTVS.

Ad Rogatianum,& ceteros confessores.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS SERGIO ROGATIANO, ET CETERIS CONFESSORIBVS IN DOMINO PERPETVAM S.

Aluto uos fratres carissimi, optans ipse quoque cōspectu uestro frui, si me ad uos peruenire loci condicio permitteret. quid enim mihi optatius & lætius posset accidere, quam nunc uobis inhærere, ut complecteremini me manibus illis, quæ puræ & innocentes & dominicam fidem seruantes sacrilega obsequia respuerunt? quid iucundius & sublimius quam osculari nunc ora uestra, quæ gloriosa uoce Dominum confessa sunt, cōspici etiam præsentem ab oculis uestris, qui despecto sæculo, conspiciendo Deo digni extiterunt? sed quoniam huic lætitiæ interesse facultas non datur, has pro me ad aures & ad oculos uestros uicarias litteras mitto, quibus gratulor pariter & exhortor, ut in confessione cælestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis, & ingressi uiam dominicæ dignationis ad accipiendam coronam spi- Matth. 28 ritali uirtute pergatis, habentes Dominum protectorem & ducem, qui dixit: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem mundi. O beatum carcerem quem illustrauit uestra præsentia. o beatum carcerem qui homines Dei mittit ad cælum. o tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mundi clariores, ubi modo constituta sunt Dei templa, & sanctificata diuinis confessionibus membra uestra. Nec quidquam nunc uersetur in cordibus & mentibus uestris, quam diuina præcepta & mandata cælestia, quibus uos ad tolerātiam passionis Spiritus sanctus semper animauit. Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem; nec tempora- Psal. 115. & 50. riam pœnam, sed gloriam sempiternam, cum scriptum sit: Pretiosa est in cōspectu Domini mors iustorum eius. Et iterum: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Et iterum ubi loquitur scriptura Sap. 3. diuina de tormentis quæ martyras Dei consecrant & in ipsa passionis probatione sanctificant: etsi coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probauit illos, et quasi holocaustam hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quādo ergo iudicaturos uos & regnaturos cum Christo domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis, scientes ab initio mundi sic institutum, ut laboret istic in sæculari conflictatione iustitia, quādo Gen. 4. in origine statim prima Abel iustus occiditur: & exinde iusti quiq; & prophetæ, & apostoli missi, quibus omnibus Dominus quoque in se ipso cōstituit exemplum, docens ad suum regnum non nisi eos qui se per uiam suam secuti sint, peruenire,

uenire, dicens: Qui amat animam suam in isto sæculo, perdet illam. Et qui odit animam suam in isto sæculo, in uitam æternam conseruabit illam. Et iterum: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam uero non possunt occidere. Magis autem metuite eum qui potest & animam & corpus occidere in gehennam. Paulus etiam nos adhortatur, ut qui ad Domini promissa uenire cupimus, imitari Dominum in omnibus debeamus. Sumus, inquit, filii Dei: si autem filii, & hæredes Dei, cohæredes autem Christi, siquidem compatiamur, ut & commagnificemur. Addidit etiam comparationem præsentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multæ pressuræ iustorũ, ex omnibus tamen liberãtur, qui in Deum fidunt. Beatas etiam feminas, quæ uobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutæ, quæ dominicam fidem tenentes, & sexu suo fortiores non solum ipsæ ad coronam proximæ sunt, sed & ceteris quoq; feminis exemplum de sua constantia præbuerunt. Ac ne quid deesset ad gloriam numeri uestri, ut omnis uobiscum & sexus, & ætas esset in honore, pueros etiam uobis gloriosa confessione sociauit diuina dignatio, repræsentans nobis tale aliquid, quale Ananias, Azarias, & Misahel illustres pueri aliquando fecerunt; quibus inclusis in caminum cesserunt ignes, & refrigerii locum flammæ dederũt, præsente cum illis Domino, & probante quod in cõfessores & martyras eius nihil posset gehennæ ardor operari, sed quod qui in Deum crederent incolumes semper & tuti in omnibus perseuerent. Et consideretis diligentius peto pro uestra religione, quæ apud illos pueros fides fuerit, quæ promereri Dominum plenius potuit. ad omnia enim parati, sicuti omnes esse debemus, aiunt regi Nabuchodonosor: Rex non opus est nobis de hoc uerbo respõdere tibi. est enim Deus, cui nos seruimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, liberabit nos: & si non; notum tibi sit quoniam diis tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus. Cum se crederent, & pro fide sua scirent posse etiam de præsenti supplicio liberari, iactare hoc tamen, & uindicare sibi noluerunt, dicentes; & si non; ne minor esset confessionis uirtus sine testimonio passionis, addiderunt posse omnia Deum facere, sed tamen non in hoc fidere, ut liberari in præsentia uellent, sed illam libertatis, & securitatis æternæ gloriam cogitarent. Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditãtes toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium futura tantummodo cogitemus, fructum regni æterni, complexum & osculum domini, conspectum Dei, ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem, uiam uobis ad gloriam temporis nostri religiosa uirtute & diuina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper & sobrio excipiens ferocientis populi impetum, primum hospitium uobis in carcere præparauit, & metator quodam modo uester, nunc quoque uos antecedit. quod ut consummetur in uobis, afsiduis orationibus Dominum deprecamur, ut initiis ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto uos fratres carissimi ac beatissimi in Domino semper bene ualere, & ad coronam cælestis gloriæ peruenire.

Ioan. 12. Matt. 10. Rom. 8. Dan. 3.

Ad Antonianum de Cornelio & Nouatiano.

EPISTOLA II.

Cyprianus

CYPRIANVS ANTONIANO FRATRI S.

Ccepi primas litteras tuas frater chariſſime, concordiam collegii ſacerdotalis firmiter obtinentes, & catholicæ Eccleſiæ cohærentes, quibus ſignificaſti cum Nouatiano te non communicare, ſed ſequi conſilium noſtrum, & cum Cornelio coepiſcopo noſtro unum tenere cōſenſum. Scripſiſti etiam, ut exemplum earundem litterarum ad Cornelium collegam noſtrum tranſmitterem, ut depoſita omni ſollicitudine iam ſciret te ſecum, hoc eſt, cum catholica Eccleſia communicare. Sed enim ſuperuenerunt poſtmodum aliæ litteræ tuæ per Quintum compresbyterum miſſæ, in quibus animaduerti animum tuum Nouatiani litteris motum nutare cœpiſſe. Nam cum & conſilium & conſenſum tuum firmiter ante fixiſſes, deſideraſti in his litteris, ut reſcriberem tibi quam hæreſim Nouatianus introduxiſſet, uel Cornelius, qua ratione Trophimo & thurificatis communicet. Quod quidem ſi pro ſollicitudine fidei anxie curas, & rei dubiæ ueritatem ſollicitus exploras, reprehendenda non eſt in timore diuino æſtuantis animi ſollicitudo ſuſpenſa. quoniam tamen uideo poſt primam ſententiam epiſtolæ tuæ Nouatiani litteris poſtmodum te eſſe commotum, illud frater cariſsime, primo in loco pono, graues uiros, & ſemel ſuper petram ſolida ſtabilitate fundatos, nō dico aura leui, ſed nec uento aut turbine commoueri, ne animus dubius & incertus uariis opinionibus, uelut quibuſdam uentorum incurſantium flatibus, frequenter agitetur, & a propoſito ſuo cum quadam leuitatis reprehenſione mutetur. quod ne uel apud te uel apud quemquam Nouatiani litteræ faciant, ut deſideraſti frater, rationem rei tibi breuiter exponam. & quidem primum, quoniam de meo quoque actu motus uideris, mea apud te & perſona, & cauſa purganda eſt, ne me aliquis exiſtimet a propoſito meo leuiter receſsiſſe: & cum euangelicum uigorem primo & inter initia defenderim, poſtmodum uidear animum meum a diſciplina, & cenſura priore flexiſſe, ut his, qui libellis conſcientiam ſuam maculauerint, uel nefanda ſacrificia commiſerint, laxandam pacem putauerim. Quod utrunq; non ſine librata diu & ponderata ratione a me factum eſt. Nam cum acies adhuc inter manus eſſet, & prœlium glorioſi certaminis in perſecutione ferueret, toto hortatu, & pleno impetu militum uires fuerant excitandæ, & maxime lapſorum mentes claſsico quodam noſtræ uocis animandæ, ut pœnitentiæ uiam non ſolum precibus, & lamentationibus ſequerentur, ſed, quoniam repetendi certaminis & reparandæ ſalutis dabatur occaſio, ad confeſsionis potius ardorem, & martyrii gloriam noſtris increpiti uocibus prouocarentur. Denique cum de quibuſdā ad me presbyteri & diaconi ſcripſiſſent, eos immoderatos eſſe, & ad communicationem accipiendam feſtinanter urgere, reſcribens eis in epiſtola mea quæ extat, & hoc addidi. Qui ſi nimium properant, habent in ſua poteſtate quod poſtulant, tempore ipſo ſibi plus quam poſtulāt largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si commiſsi uere & firmiter pœniter, & fidei calor præualet, qui differri non poteſt, poteſt coronari: de eo tamen quod ſtatuendum eſſet circa cauſam lapſorum diſtuli, ut cum quies & trāquillitas data eſſet, & epiſcopis in unum conuenire indulgētia diuina permitteret, tunc communicato & librato de omniū collatione conſilio, ſtatueremus quid fieri oporteret: ſi quis uero ante conſilium noſtrum, & ante ſententiam de omnium conſilio ſtatutam lapſis temere communicare uoluiſſet, ipſe a communicatione abſtineretur. quod etiam Romam ad clerum tunc adhuc ſine epiſcopo agentem, & ad confeſſores Maximum presbyterum & cæteros in cuſtodia conſtitutos, nunc in Eccleſia cum Cornelio iunctos, pleniſsime ſcripſi: quod me ſcripſiſſe, de eorum reſcriptis poteris noſcere. nam in epiſtola ſua ita poſuerunt; Quamquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipſe

ipſe tractaſti; prius eſſe Eccleſiæ pacem ſuſtinendam; deinde ſic collatione conſiliorum cum epiſcopis, presbyteris, diaconibus, confeſſoribus pariter ac ſtantibus laicis facta, lapſorum tractare rationem. Additum eſt etiam Nouatiano tunc ſcribente, & quod ſcripſerat ſua uoce recitante, & presbytero Moyſe, tunc adhuc cõfeſſore, nunc iam martyre ſubſcribente, ut lapſis infirmis, & in exitu conſtitutis pax daretur. Quæ litteræ per totum mundum miſſæ ſunt, & in notitiam Eccleſiis omnibus & uniuerſis fratribus perlatæ ſunt. Secundum quod tamẽ ante fuerat deſtinatum perſecutione ſopita, cum data eſſet facultas in unum conueniendi, copioſus epiſcoporum numerus, quos integros & incolumes fides ſua & Domini tutela protexit, in unum conuenimus, & ſcripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum ſalubri moderatione librauimus, ut nec in totum ſpes communicationis & pacis lapſis clauderetur, ne plus deſperatione deficerent, & eo quod ſibi Eccleſia denegaretur, ſecuti ſæculum gentiliter uiuerent: nec tamẽ rurſus cenſura euangelica ſolueretur, ut ad communicationem temere proſilirent, ſed traheretur diu pænitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur cauſæ, & uoluntates, & neceſſitates ſingulorum, ſecundum quod libello continetur, quem ad te perueniſſe confido, ubi ſingula placitorum capita conſcripta ſunt. Ac ſi minus ſufficiens epiſcoporum in Africa numerus uidebatur, etiam Romam ſuper hac re ſcripſimus ad Cornelium collegam noſtrum, qui & ipſe cum plurimis coepiſcopis habito conſilio, in eandem nobiſcum ſententiam pari grauitate & ſalubri moderatione conſenſit, de quo tibi neceſſe nunc fuit ſcribere, ut ſcias me nihil leuiter egiſſe, ſed ſecundum quod litteris meis fueram ante complexus, omnia ad commune concilii noſtri conſilium distuliſſe, & nemini quidem ex lapſis prius communicaſſe; quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, ſed & coronam lapſus acciperet; poſtea tamen ſicut collegii concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medendi uulneris utilitas exigebat, neceſſitati temporum ſuccubuiſſe, & ſaluti multorum prouidendum putaſſe, & nunc ab his non recedere, quæ ſemel in conſilio noſtro de communi collatione placuerunt, quamuis multa multorum uocibus uentilentur, & mendacia aduerſus ſacerdotes Dei, de diaboli ore prolata, ad rumpendam catholicæ unitatis concordiam ubique iactentur. Sed te oportet ut bonum fratrem atque unanimem conſacerdotem, non quid maligni atque apoſtatæ dicant facile ſuſcipere, ſed quid collegæ tui modeſti & graues uiri faciant, de uitæ & diſciplinæ noſtræ exploratione perpendere. Venio iam nunc, frater cariſſime, ad perſonam Cornelii collegæ noſtri, ut Cornelium nobiſcum uerius noueris, non de malignorum & detrahentium mendacio, ſed de domini Dei iudicio, qui epiſcopum fecit, & coepiſcoporum teſtimonio, quorum numerus uniuerſus per totum mundum concordi unanimitate conſenſit. Nam, quod Cornelium cariſſimum noſtrum Deo, & Chriſto & Eccleſiæ eius, item conſacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat; non iſte ad epiſcopatum ſubito peruenit, ſed per omnia eccleſiaſtica officia promotus, & in diuinis adminiſtrationibus Dominum ſæpe promeritus, ad ſacerdotii ſublime faſtigium cunctis religionis gradibus aſcendit. Tum deinde epiſcopatum ipſum nec poſtulauit, nec uoluit, nec ut ceteri quos arrogantiæ & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat, inuaſit; ſed quietus & modeſtus, & quales eſſe conſueuerunt, qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore uirginalis conſcientiæ ſuæ, & pro humilitate ingenitæ ſibi & cuſtoditæ uerecundiæ, non ut quidam uim fecit, ut epiſcopus fieret; ſed ipſe uim paſſus eſt ut epiſcopatum coactus exciperet. Et factus eſt epiſcopus a plurimis collegis noſtris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos litteras honorificas, & laudabiles, & teſtimonio ſuæ prædicationis illuſtres de eius ordinatione miſerunt. Factus eſt autem Cor-

nelius epiſcopus de Dei & Chriſti eius iudicio, de clericorum pæne omnium teſtimonio, de plebis, quæ tunc affuit, ſuffragio, & de ſacerdotum antiquorum & bonorum uirorum collegio, cum nemo ante ſe factus eſſet, cnm Fabiani locus, id eſt, cum locus Petri & gradus cathedræ ſacerdotalis uacaret, quo occupato de Dei uoluntate atque omnium noſtrum conſenſione firmato, quiſquis iam epiſcopus fieri uoluerit, foris fiat neceſſe eſt, nec habeat eccleſiaſticã ordinationem, qui Eccleſiæ non tenet unitatem, quiſquis ille fuerit, multùm de ſe licet iactans, & ſibi plurimum uindicans, profanus eſt, alienus eſt, foris eſt. Et cum poſt primum ſecundus eſſe non poſſit, quiſquis poſt unum, qui ſolus eſſe debeat, factus eſt, nõ iam ſecundus ille, ſed nullus eſt. Tum deinde poſt epiſcopatum non exambitum nec exortum, ſed de Dei, qui ſacerdotes facit, uoluntate ſuſceptum, quanta in ipſo ſuſcepto epiſcopatu ſuo uirtus? quãtum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos ſimplici corde & perſpicere penitus, & laudare debemus: ſediſſe intrepidum Romæ in ſacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infeſtus ſacerdotibus Dei ſanda, atq; infanda comminaretur; cum multo patientius & tolerabilius audiret leuari aduerſus ſe æmulum principem, quam cõſtitui Romæ Dei ſacerdotem. Nonne hic frater cariſſime ſummo uirtutis & fidei teſtimonio prædicandus eſt? nonne inter glorioſos confeſſores & martyras deputandus, qui tantum temporis ſedit expectans corporis ſui carnifices, & tyranni ferocientis ultores; qui Cornelium aduerſus edicta feralia reſiſtentem, & minas, & cruciatus, & tormenta fidei uigore calcantem, uel gladio inuaderent, uel cruci figerent, uel igne torrerent, uel quolibet inaudito genere pœnarum uiſcera eius & membra laniarent? Etiam ſi maieſtas Domini protegẽtis & bonitas ſacerdotem quem fieri uoluit, factum quoque protexit, tamen Cornelius, quãtum ad eius deuotionem pertinet & timorem, paſſus eſt quidquid pati potuit, & tyrannum armis, & bello poſtmodum uictum, prior ſacedotio ſuo uicit. Quod autẽ quædam de illo inhoneſta & maligna iactantur, nolo miteris; cum ſcias hoc eſſe opus ſemper diaboli, ut ſeruos Dei mendacio laceret, & opinionibus falſis glorioſum nomen infamet, ut qui conſcientiæ ſuæ luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidentur. Exploraſſe autem collegas noſtros ſcias, & ueriſſime comperiſſe nulla illum libelli, ut quidam iactant, labe maculatum eſſe; ſed neque cum epiſcopis qui ſacrificauerunt, communicationem ſacrilegam miſcuiſſe; ſed eos demum quorum cauſa audita & innocẽtia comprobata ſit, coniunxiſſe nobiſcum. Nam & de Trophimo, de quo tibi ſcribi deſideraſti, non ita res eſt, ut ad te pertulit rumor, & mendacium malignorum. Nam ſicut anteceſſores noſtri ſæpe fecerunt, colligendis fratribus noſtris, cariſſimus frater noſter neceſſitate ſuccubuit: & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abſceſſerat, redeunte nunc ad Eccleſiam Trophimo, & ſatisfaciente, & pænitentia deprecationis errorem priſtinum confitente, & fraternitatem quam nuper abſtraxerat, cum plena humilitate & ſatisfactione reuocante, auditæ ſunt eius preces, & in Eccleſiã Domini non tam Trophimus quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admiſſus eſt: qui omnes regreſſuri ad Eccleſiam non eſſent, niſi cum Trophimo comitante ueniſſent. Tractatu ergo illic cum collegis plurimis habito, ſuſceptus eſt Trophimus; pro quo ſatisfaciebat fratrum reditus, & reſtituta multorum ſalus: ſic tamen admiſſus eſt Trophimus, ut laicus communicet, non ſecundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quaſi locum ſacerdotis uſurpet. Sed & quod paſſim communicare ſacrificatis Cornelius tibi nunciatus eſt, hoc etiã de apoſtatarum fictis rumoribus naſcitur. Neque enim poſſunt laudare nos, qui recedunt: aut expectare debemus ut placeamus illis, qui nobis diſplicentes, & contra Eccleſiam rebelles, ſollicitandis de Eccleſia fratribus uiolenter inſiſtunt. Quare

&

& de Cornelio, & de nobis quæcunque iactantur, nec audias facile, nec credas frater carissime. Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subuenitur: postea quam tamen subuentum est, & periclitantibus pax data est, suffocari a nobis non possunt, aut opprimi, aut ui & manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morię̃tibus pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem: cum magis in hoc iudicium diuinæ pietatis, & paternæ lenitatis appareat, quod qui pignus uitæ in data pace percipiunt, hic quoque ad uitam percepta pace teneantur. Et iccirco si accepta pace commeatus a Deo datur, nemo hoc debet in sacerdotibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subueniri. Nec tu existimes frater carissime, sicut quibusdam uidetur, libellaticos cum sacrificatis æquari oportere, quando inter ipsos etiã qui sacrificauerint, & condicio frequenter & causa diuersa sit. Neq; enim æquandi sunt, ille qui ad sacrificium nefandum statim uoluntate prosiliuit, & qui reluctatus & cógressus diu ad hoc funestum opus necessitate peruenit: ille qui & se & omnes suos prodidit, & qui ipse pro cũctis ad discrimen accedens, uxorem, & liberos, & domum totam periculi sui perfunctione protexit: ille qui inquilinos uel amicos suos ad facinus compulit, & qui inquilinis & colonis pepercit: fratres etiam plurimos qui extorres & profugi recedebant in sua tecta & hospitia recepit, ostendens & offerens Domino multas uiuentes & incolumes animas, quæ pro una saucia deprecentur. Cum ergo inter ipsos qui sacrificarint, multa sit diuersitas; quæ inclementia est, & quam acerba duritia libellaticos cum iis qui sacrificauerint iungere, quando is cui libellus acceptus est, dicat: Ego prius legeram, & episcopo tractante cognoueram non sacrificandum idolis, nec simulacra seruum Dei adorare debere; & iccirco ne hoc facerem, quod non licebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum uel ueni, uel alio eunte mandaui Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me uenire nõ posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Nunc tamen etiam iste qui libello maculatus est, posteaquam nobis admonentibus didicit nec hoc se facere debuisse, & si manus pura sit, & os eius feralis cibi contagia nulla polluerint, conscientiam tamen eius esse pollutam; flet auditis nobis, & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & nõ tam crimine, quam errore deceptus, quod iam de cetero instructus, & paratus sit, contestatur. Quorum si pænitentiam respuamus habentium aliquam fiduciam tolerabilis conscientiæ, statim cum uxore, cum liberis quos incolumes reseruauerant, in hæresim uel schisma diabolo inuitãte rapiuntur. Et adscribetur nobis in die iudicii, nec ouem sauciã curasse, & propter unam sauciam [Luc. 15.] multas integras perdidisse. Et cum Dominus relictis nonaginta nouem sanis [Matth. 18] unam errantem & lassam quæsierit, & inuentam humeris suis ipse portauerit, nos non tantum non quæramus lapsos, sed & uenientes arceamus, & cum pseudoprophetæ gregem Christi nunc uastare & lacerare non desinant, occasionem canibus & lupis demus, ut quos persecutio infesta non perdidit, eos nos duritia nostra & inhumanitate perdamus. Et ubi erit frater carissime quod apostolus dicit? Omnibus [1. Cor. 9.] per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis ut saluẽtur. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. [1. Cor. 4.] Et iterum: Factus sum infirmus infirmis, ut infirmos lucrarer. [1. Cor. 9.] Et iterum: Si patitur membrum unum, compatiuntur & cetera membra: & si lætatur unum membrum, collætãtur & cetera membra. Alia est philosophorum & Stoicorum ratio frater carissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & uirum grauem nõ facile flecti oportere. inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cum apostolus dicat: Videte ne quis uos de- [Coloss. 2.] prædetur per philosophiam & inanem fallaciam, uitanda sunt quæ non de Dei

clementia ueniunt, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt. De
Num.12. Moyse autem legimus in scripturis dictum: Et fuit Moyses homo lenis nimis. Et
Luc.6. Dominus in euangelio suo dicit: Estote misericordes, sicut & pater uester mi-
Matth.9. sertus est uestri. Et iterum: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.
Quam potest exercere medicinam, qui dicit: ego solos sanos curo, quibus medicus necessarius non est? Opem nostram, medelam nostrã uulneratis exhibere debemus. Nec putemus mortuos esse, sed magis semianimes iacere eos, quos persecutione funesta sauciatos uidemus: qui si in totum mortui essent, nunquam de eisdem postmodum & confessores & martyres fierent. Sed quoniã est in illis quod pænitentia sequente reualescat, ad fidem, & ad uirtutem de pænitentia robur armatur, quod armari non poterit, si quis desperatione deficiat, si ab Ecclesia dure & crudeliter segregatus ad gentiles se uias & sæcularia opera conuertat, uel ad hæreticos & schismaticos reiectus ab Ecclesia transeat. Vbi etsi occisus propter nomen postmodum fuerit extra Ecclesiam constitutus, & ab unitate atque a caritate diuisus, coronari in morte non poterit. Et ideo placuit frater carissime examinatis causis singulorum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subueniri, quia exomologesis apud inferos non est, nec ad pænitentiam quis a nobis compelli potest; si fructus pænitentiæ subtrahatur. Si prœliũ prius uenerit, corroboratus a nobis inuenietur armatus ad prœlium. si uero ante prœlium infirmitas urserit, cum solatio pacis & communicationis abscedit. neque enim præiudicamus Domino iudicaturo, quo minus si pænitẽtiam plenam & iustam peccatoris inuenerit, tunc ratum faciat quod a nobis fuerit hic statutum. Si uero nos aliquis pænitentiæ simulatione deluserit, Deus qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perspeximus iudicet, & seruorum sententiam Dominus emendet,
Prou.18. dum tamen nos meminisse frater debeamus scriptum esse: Frater fratrem adiuuans
Gal.6. exaltabitur. Et apostolum quoque dixisse: In cõtemplatione habentes unusquisque, ne & uos tentemini, alterutrum onera sustinete, & sic adimplebitis legem Christi. Item quod superbos redarguens & arrogantiam frangens in epistola sua
1.Cor.10. ponat: Et qui se putat stare, uideat ne cadat. Et alio in loco dicat: Tu quis es qui
Rom.14. iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit, stabit autem, potẽs est enim Deus statuere eum. Ioannes quoque Iesum Christum dominum aduocatum & de-
1.Ioan.2. precatorem pro peccatis nostris probet dicens: Filioli mei ista scribo uobis ne delinquatis, & si quis deliquerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est deprecatio pro delictis nostris. Et Paulus quoque aposto-
Rom.5. lus in epistola sua posuit: Si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis nunc iustificati in sanguine illius eliberabimur per illum ab ira, cuius pietatem & clementiam cogitantes, non acerbi adeo, nec duri, nec in fouendis fratribus inhumani esse debemus, sed dolere cum dolentibus, & cum flentibus flere; & eos quantum possumus auxilio & solatio nostræ dilectionis erigere, nec adeo immites & pertinaces ad eorum pænitentiam retundendam, nec iterum soluti & faciles ad communicationem temere laxandam. Iacet ecce saucius frater ab aduersario in acie uulneratus. Inde diabolus conatur occidere quem uulnerauit, hinc Christus hortatur ne in totum pereat, quem redemit. Cui de duobus assistimus, in cuius partibus stamus? utrum ne diabolo fauemus ut perimat, & semianimem fratrem iacentem, sicut in euãgelio sacerdos & leuites præterimus? an uero ut sacerdotes Dei & Christi, quod Christus & docuit, & fecit imitantes, uulneratum de aduersarii faucibus rapimus, ut curatum Deo iudici reseruemus? Nec putes frater carissime hinc aut uirtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit pænitentia, & quod pænitentibus spes pacis oblata. Manet

uere

uere fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum stabilis & fortis perseuerat integritas. Nam & mœchis a nobis pænitentiæ tempus conceditur, & pax datur, non tamen iccirco uirginitas in Ecclesia deficit, aut cõtinentiæ propositũ gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot uirginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat, nec quia adultero pænitentia & uenia laxatur, continentiæ uigor frangitur. Aliud est, ad ueniã stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & uirtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere diem iudicii ad sententiam Domini, aliud statim a Domino coronari. Et quidem apud antecessores nostros quidam de episcopis istic in prouincia nostra dandam pacem mœchis non putauerunt, & in totum pænitentiæ locum contra adulteria clauserunt, nõ tamen a coepiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ Ecclesiæ unitatem uel duritiæ, uel censuræ suæ obstinatione ruperunt, ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de Ecclesia separaretur, manente concordiæ uinculo: & perseuerante catholicæ Ecclesiæ indiuiduo sacramento, actum suum disponit & dirigit unusquisque episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus. Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent lapsis pænitentiam, aut pænitentibus existiment ueniam denegandam, cum scriptum sit: Memento unde [Apoc. 2.] cecideris, & age pænitentiam, & fac priora opera. Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem Dominus hortatur per opera rursus exsurgere, quia scriptum est: Eleemosyna a morte liberat, & non utique ab illa morte, quam semel [Tob. 4.] Christi sanguis extinxit, & a qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberauit, sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit. Alio item loco pænitẽtiæ tempus datur, & pænitentiam non agenti Dominus comminatur: Habeo, in- [Apoc. 2.] quit, aduersus te multa, quod uxorem tuam Iezabel, quæ se dicit prophetem, sinis docere & seducere seruos meos, fornicari & mãducare de sacrificio, & dedi illi tempus ut pænitentiam ageret, & pænitere noluit a fornicatione. Ecce mitto eam in lectum, & qui cum ea fornicati sunt, in maximam tribulationem, nisi pænitentiam gesserint ab operibus suis. Quos utique ad pænitentiam Dominus non hortaretur, nisi quia pænitentibus indulgentiam pollicetur. Et in euangelio: Dico, in- [Luc. 15.] quit uobis, sic erit gaudium in cælo super uno peccatore pænitentiam agente, quã super nonaginta nouem iustis, quibus non est opus pænitentia. Nam cũ scriptum sit: Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum, utique qui nemi- [Sapien. 1.] nem uult perire, cupit peccatores pænitentiam agere, & per pænitentiam denuo ad uitam redire. Ideo & per Iohel prophetam clamat & dicit: Et nunc dicit dominus Deus: Reuertimini ad me ex toto corde uestro, simulq; & ieiunio, & fletu, & [Iohel. 2.] planctu, & discindite corda uestra, & nõ uestimenta uestra, & reuertimini ad dominum Deum uestrum, quia misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. In psalmis etiam legimus censuram pariter & clementiam Dei comminantis simul atque parcentis, punientis ut corrigat, & cum correxerit reseruantis. Visitabo, inquit, in uirga facinora [Psal. 58.] eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergã ab eis. Dominus quoque in euangelio pietatem Dei patris ostendens ait: Quis est ex [Matth. 7.] uobis homo quem si petierit filius eius panem, lapidem porrigat illi? aut si piscem postulauerit, serpentem illi porrigat? Si ergo uos, cum sitis nequam, scitis bona data dare filiis uestris, quanto magis pater uester cælestis dabit bona poscentibus eum? Comparat hic Dominus carnalem patrem & Dei patris æternam largamque

pietatem, quod si iste in terris nequam pater offensus grauiter a filio peccatore & malo, si tamen eundem postmodum uiderit reformatum, & depositis prioris uitæ delictis ad sobrios & bonos mores, & ad innocentiæ disciplinam pænitentiæ dolore correctum gaudet & gratulatur, & susceptum quem ante proiecerat cum uoto paternæ exultationis amplectitur, quanto magis unus ille & uerus pater bonus, misericors & pius, immo ipse bonitas & misericordia, & pietas lætatur in pænitētia filiorum suorum, nec iram pænitentibus, aut plangentibus & lamentantibus pœnam comminatur, sed ueniam magis & indulgentiam pollicetur. unde Dominus Matth. 5. in euangelio beatos dicit plangentes, quia qui plangit, misericordiam prouocat: qui peruicax & superbus est, iram sibi & pœnam iudicii uenientis exaggerat. Et iccirco frater carissime, pænitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorū toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari, quia rogare illos non delicti pænitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum. Quod uero ad Nouatiani personā pertinet frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi quam hæresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat cū foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. Iactet se licet & philosophiam uel eloquentiam suam superbis uocibus prædicet, qui nec fraternam caritatem, nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit: nisi si episcopus tibi uidetur, qui episcopo in Ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur, & cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra diuisa: item episcopatus unus, episcoporum multorum cōcordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam & ubique coniunctam catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conetur Ecclesiam facere, & per plurimas ciuitates nouos apostolos suos mittat, ut quædā recentia institutionis suæ fundamenta constituat, cumq; iam pridem per omnes prouincias & per urbes singulas ordinati sint episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudoepiscopos audeat, quasi possit aut totum orbem noui conatus obstinatione peragrare, aut ecclesiastici corporis compaginem discordiæ suæ seminatione rescindere: nesciens schismaticos semper inter initia feruere, incrementa uero habere nō posse, nec augere quod illicite cœperint, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Episcopatum autem tenere non posset, etiam si episcopus prius factus a coepiscoporum suorum corpore & ab Ecclesiæ unitate desci- Ephes. 4. sceret, quando apostolus admoneat, ut inuicem nosmet ipsos sustineamus, ne ab unitate quam Deus constituit, recedamus, & dicat: Sustinentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatem Spiritus in cōiunctione pacis. Qui ergo nec unitatem Spiritus nec coniunctionē pacis obseruat, & se ab Ecclesiæ uinculo atque a sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus nec unitatem uoluit tenere, nec pacem. Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, arrogantiæ suæ quanta iactatio, ut quis aut audeat, aut facere se posse credat, quod nec apostolis Matth. 13 concessit Dominus, ut zizania a frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi 2. Tim. 2. palam ferre & aream purgare cōcessum sit, paleas conetur a tritico separare. cumq; apostolus dicat: In domo autem magna non solum uasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia, aurea & argentea uasa uideatur eligere, lignea uero & fictilia contemnere, abiicere, damnare, quando non nisi die Domini uasa lignea diuini ardoris

ardoris incendio concrementur, & fictilia ab eo, cui data est ferrea uirga, frangantur. Aut si se cordis & renis scrutatorem constituit & iudicem, per omnia æqualiter iudicet, & cum sciat scriptum esse: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne Ioan. 3. quid tibi deterius fiat: fraudatores & mœchos a latere atque a comitatu suo separet, quando multo & grauior, & peior sit mœchi quam libellatici causa, cum hic necessitate, ille uoluntate peccauerit: hic existimans sibi satis esse quod non sacrificauerit, errore deceptus sit, ille matrimonii expugnator alieni, uel lupanar ingressus ad cloacam & cænosam uoraginem uulgi, sanctificatum corpus & Dei templum detestabili colluuione uiolauerit, sicut apostolus dicit: Omne peccatū quod- 1. Cor. 6. cunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem mœchatur, in corpus suum peccat. Quibus tamen & ipsis pænitentia conceditur, & lamentandi ac satisfaciendi spes relinquitur, secundum ipsum apostolum dicentem: Timeo ne forte ueniens 1. Cor. 12. ad uos lugeam multos ex iis qui ante peccauerunt, & non egerunt pænitentiam de immunditiis quas fecerunt, & fornicationibus & libidinibus. Nec sibi in hoc noui hæretici blandiantur, quod se dicant idololatris nō communicare, quando sint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneantur idololatriæ crimine, secundum apostolum dicentem: Hoc enim scitote intelligentes quia omnis fornicator aut Coloss. 3. immundus, aut fraudator, quod est idololatria, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Et iterum: Mortificate itaque membra uestra quæ in terra sunt, exponentes fornicationem, immunditiam, & concupiscentiam malam, & cupiditatem, quæ sunt idolorum seruitus, propter quæ uenit ira Dei. Nam cum corpora nostra membra sint Christi, & singuli simus templum Dei, quisquis adulterio tēplum Dei uiolat, Deum uiolat, & qui in peccatis committendis uoluntatem diaboli facit, dæmoniis & idolis seruit. Neque enim mala facta de Sancto spiritu ueniunt, sed de aduersarii instinctu, & de immundo spiritu natæ cōcupiscentiæ contra Deum facere, & diabolo seruire compellunt. Ita fit ut si peccato alterius inquinari alterum dicunt, & idololatriam delinquentis ad non delinquentem transire sua asseueratione contendunt, excusari secundum suam uocem non possint ab idololatriæ crimine, cum constet de apostolica probatione mœchos & fraudatores, 1. Cor. 10. quibus illi communicant idololatras esse. Nobis autem secundum fidem nostram, & diuinæ prædicationis datam formam competit ratio ueritatis, unumquemque in peccato suo ipsum teneri, nec posse alterum pro altero reum fieri cum Dominus præmoneat & dicat: Iustitia iusti super eum erit, & scelus scelerati super eum erit. Ezech. 18. Et iterum: Non morientur patres pro filiis, & filii non morientur pro patribus. 4. Reg. 14. Vnusquisque in peccato suo morietur. Quod legentes scilicet & tenentes, neminem putamus a fructu satisfactionis & spe pacis arcendum, cum sciamus iuxta scripturarum diuinarum fidem, auctore & hortatore ipso Deo, & ad agendam pænitentiam peccatores redigi, & ueniam atque indulgentiam pænitentibus non denegari.

Atque o frustrandæ fraternitatis irrisio, o miserorum lamentantium caduca deceptio, o hæreticæ institutionis inefficax & uana traditio, hortari ad satisfactionis pænitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam, dicere fratribus nostris, plange & lacrimas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluēdo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris: quæcunque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem, quam quæris, accipies. Quis non statim pereat? quis nō ipsa desperatione deficiat? Quis non animum suum a proposito lamentationis auertat? Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce; culturis diligenter insiste; sed nullam messem metes, nullam uindemiam premes, nullos olìueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes? Vel si ei, cui dominiū & usum nauium

suadeas,

suadeas, dicas: Materiam de excellentibus syluis mercare frater: carinam prævalidis & electis roboribus intexe, clauo, funibus, uelis, ut fabricetur atque armetur nauis, operare: sed cum hæc feceris, fructum de actibus eius & cursibus non uidebis? Præcludere est atque abscidere iter doloris ac pænitendi uiam, ut cum in scri- Luc.17. pturis dominus Deus reuertentibus ad se & pænitentibus blandiatur, nostra duritia & crudelitate dum fructus pænitentiæ intercipitur, pænitentia ipsa tollatur. Quod si inuenimus a pænitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus,& pænitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos cõfessio non est, nec exomologesis illic fieri potest, qui ex toto corde pænituerint & rogauerint, in Ecclesiam debent interim suscipi, & in ipsa Domino reseruari, qui ad Ecclesiam suam uenturus de illis utique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Apostatæ uero & desertores, uel aduersarii & hostes & Christi Ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundum apostolum possunt ad Ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec Ecclesiæ tenuerunt unitatem. Hæc interim frater carissime pauca de multis quantum potui breuiter decucurri, quibus & desiderio tuo satisfacerem, & te magis ac magis collegii & corporis nostri societati coniungerem. Si autem tibi ueniendi ad nos opportunitas & facultas fuerit, plura in commune conferre, & uberius ac plenius, quæ in salutarem concordiam faciant, tractare poterimus. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Ad Moysen & Maximum presbyteros, & ceteros confessores.

EPISTOLA III.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO PRESBYTERIS, ET CETERIS CONFESSORIBVS, DILECTISSIMIS FRATRIBVS, S.

Loriam fidei & uirtutis uestræ fortissimi ac beatissimi fratres, iã pridem de opinione cognoueram, lætatus satis & plurimum gratulatus, quod uos confessione sui nominis parauerit ad coronam Domini nostri præcipua dignatio. Vos enim primores & duces ad nostri tẽporis prælium facti cælestis militiæ signa mouistis. uos spiritale certamen, quod nunc geri Deus uoluit, uestris uirtutibus imbuistis. uos surgentis belli impetus primos immobili robore atque inconcussa stabilitate fregistis. inde initia felicia pugnandi orta sunt, inde uincendi auspicia cœperunt. Contigit hic per tormenta cõsummare martyria, sed qui in congressione præcedens, exemplum uirtutis fratribus factus est, cũ martyribus in honore communis est. Coronas uestra manu sertas inde huc tradidistis, & de poculo salutari fratribus propinastis. Accessit ad confessionis exordia gloriosa, & militiæ uictricis auspicia, disciplinæ tenor, quem de epistolæ uestræ uigore perspeximus, quam modo ad collegas uestros in confessione uobiscum Domini copulatos, sollicita admonitione misistis, ut euangelii sancta præcepta, & tradita nobis semel mandata uitalia, forti & stabili obseruatione teneantur. Ecce alius gloriæ uestræ sublimis gradus, ecce iterum cum confessione geminatus promerendi Dei titulus. Stare firmo gradu, & in hac acie quæ euangelium conatur irrumpere, & præceptis Domini subruendis, manus impias inferentes, fidei robore submouere; præbuisse ante initia uirtutum, nunc & morum magisteria præbere. Domi- Matth.28 nus post resurrectionem mittens apostolos mandat, & dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete gentes omnes, tinguentes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docẽtes eos obseruare omnia quæcunq; præcepi uobis.

uobis. Et Ioannes apoſtolus mandati memor in epiſtola ſua poſtmodum ponit: In hoc, inquit, intelligimus quia cognouimus eum, ſi præcepta eius cuſtodiamus: Qui dicit quoniam cognouit eum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & ueritas in illo non eſt. Hæc præcepta cum cuſtodienda ſuggeritis, diuina & cæleſtia mandata ſeruatis. Hoc eſt eſſe confeſſorem Domini, hoc eſt eſſe martyrem Chriſti, ſeruare uocis ſuæ inuiolatam circa omnia & ſolidam firmitatem, nec per Dominum martyrem fieri, & præcepta Domini deſtruere conari, uti aduerſus illum dignatione, quam tibi dederit, armis ab illo acceptis rebellem quodammodo fieri, hoc eſt Chriſtum confiteri uelle, & euangelium Chriſti negare. Lætor igitur ex uobis fortiſſimi ac fideliſſimi fratres, & quantum gratulor martyribus iſtic honoratis ob uirium gloriam, tantum gratulor pariter & uobis ob dominicæ etiam diſciplinæ coronam. Dignationem ſuam Dominus multiplici genere largitatis infudit, bonorum militum laudes & glorias ſpiritales copioſa uarietate diſtribuit, honoris ueſtri participes & nos ſumus, gloriam ueſtram noſtram gloriam cõputamus, quorum tempora illuſtrauit tanta felicitas, ut ætate noſtra uidere contingeret probatos ſeruos Dei, & Chriſti milites coronatos. Opto uos fortiſſimi ac beatiſſimi fratres ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. 1.Ioan.2.

Ad clerum de deprecando Deo pro peccatis noſtris.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS FRATRIBVS SALVTEM.

Vanquam ſciam fratres cariſſimi, pro timore, quem ſinguli debemus Deo, uos quoque illic aſſiduis orationibus & enixis precibus inſtanter incumbere, admoneo tamen etiam ipſe religioſam ſollicitudinem ueſtram, ut ad placandum atque exorandnm Dominum non uoce ſola, ſed & ieiuniis, & lacrimis, & omni genere deprecationis ingemiſcamus. Intelligendum eſt enim & confitendum, preſſuræ iſtius tam turbidam uaſtitatẽ, quæ gregem noſtrum maxima ex parte populata eſt, & adhuc uſque populatur, ſecundum peccata noſtra ueniſſe, dum uiam Domini non tenemus, nec data nobis ad ſalutem cæleſtia mandata ſeruamus. Fecit Dominus noſter uoluntatem patris, & nos non facimus Domini uoluntatem, patrimonio & lucro ſtudentes, ſuperbiam ſectantes, æmulationi & diſſenſioni uacantes, ſimplicitatis & fidei negligentes, ſæculo uerbis ſolis & non factis renunciantes, unuſquiſque ſibi placentes, & omnibus diſplicentes. Vapulamus itaque ut meremur, cum ſcriptum ſit: Seruus autem ille qui cognoſcit uoluntatem Domini ſui, & non paruerit uoluntati eius, uapulabit multis. Quas autem plagas, quæ uerbera non meremur, quando nec confeſſores qui exemplo ceteris ad bonos mores eſſe debuerant, teneant diſciplinam? Itaque dum quoſdam inſolenter extollit cõfeſſionis ſuæ tumida & inuerecunda iactatio, tormenta uenerunt, & tormenta ſine fine tortoris, ſine exitu damnationis, ſine ſolatio mortis, tormenta quæ ad coronam non facile dimittũt, ſed tamdiu torquceant, quamdiu deiiciant; niſi ſi aliquis diuina dignatione ſubtractus inter ipſa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino ſupplicii, ſed uelocitate moriendi. Hæc patimur delicto & merito noſtro, ſicut præmonuit diuina cenſura, dicens: Si dereliquerint legem meam & in iudiciis meis non ambulauerint, ſi iuſtificationes meas profanauerint, & præcepta mea nõ obſeruauerint, uiſitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Virgas igitur & flagella ſentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis ſatisfacimus. Rogemus de intimo Luc.12. Pſal.88.

intimo corde & de tota mente misericordiam Dei, quia & ipse addidit, dicens: Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Petamus & accipiemus: & si accipiendi mora & tarditas fuerit, quoniam grauiter offendimus, pulsemus, quia & pulsanti aperitur, si modo pulsent ostium preces, & gemitus, & lacrimæ nostræ, quibus insistere & immorari oportet, & si sit unanimis oratio. Nam quod magis suasit & compulit, ut has ad uos litteras scriberem, scire debetis (sicut Dominus [Matth. 7.] ostendere & reuelare dignatur) dictum esse in uisione: Petite & impetrabitis: Tunc deinde præceptum plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent: In petendo autem fuisse dissonas uoces, & dispares uoluntates, & uehementer hoc displicuisse illi qui dixerat: Petite & impetrabitis, quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex & iuncta cõcordia, cum [Psal. 97.] scriptum sit: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Et in actis apostolorũ [Act. 4.] legamus: Turba autem eorum qui crediderant, anima, ac mente una agebant: & [Ioan. 5.] Dominus sua uoce mandauerit, dicens: Hoc est mandatum meum, ut diligatis [Matth. 18] inuicem. Et iterum: Dico autem uobis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra, de omni re quamcumque petieritis, continget uobis a patre meo qui in cælis est. Quod si duo unanimes tantum possunt, quid si unanimitas apud omnes esset? Quid si secundum pacem quam nobis Dominus dedit, uniuersis fratribus conuenitret? Iampridem de diuina misericordia impetrassemus quod petimus, nec tamdiu in hoc salutis & fidei nostræ periculo fluctuaremus. immo uero nec uenissent fratribus hæc mala, si in unum fraternitas fuisset animata. Nam & illud ostensum est, quod sederet paterfamilias sedente sibi ad dexteram iuuene; qui iuuenis anxius & cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenẽs, mæsto uultu sedebat. Alius uero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur: & cum miraretur, quid hoc esset, ille qui uidit, dictum est ei: Iuuenem qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere quod præcepta sua non obseruarentur: illum uero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio ut a patrefamilias potestatem sumeret sæuiendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas uastitatis huius oriretur. Et uidemus impletũ quod fuerat ostensum, ut dum Domini præcepta contemnimus, dum datæ legis mandata salutaria non tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet; minus armatos, & ad repugnandum minus cautos iactu retis operiret. Oremus instanter, & assiduis precibus ingemiscamus. Nam & hoc nobis non olim per uisionem fratres carissimi exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec uigilanter oremus, & Deus utique qui quem corripit, diligit; quando corripit, ad hoc corripit ut emendet, ad hoc emendat ut seruet. Excutiamus itaque & abrumpamus somni uincula, & instanter ac uigilanter oremus: sicut Paulus apostolus præcipit dicens: [Coloss. 4.] Instate orationi uigilantes in ea. Nam & apostoli orare diebus ac noctibus non destiterunt, & Dominus quoque ipse disciplinæ magister & exempli nostri uia fre- [Luc. 6.] quenter & uigilanter orauit, sicut in euangelio legimus: Exiit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei, & utique quod orabat, orabat ille pro nobis, cum peccator ipse non esset, sed nostra peccata portaret. Adeo autem pro nobis ille de- [Luc. 22.] precabatur, ut legamus alio loco: Dixit autem Dominus ad Petrum: Ecce satanas postulauit ut uos uexaret quo modo triticum, ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quod si pro nobis ac pro delictis nostris ille & laborat, & uigilat, & precatur, quanto nos magis insistere precibus & orare, & primo ipsum Dominum rogare, tum deinde per ipsum Deo patri satisfacere debemus? Habemus aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris Iesum Christum dominum & Deum nostrũ, si modo nos in præteritum peccasse pœniteat, & confitentes atque intelligentes delicta

delicta nostra, quibus nunc Dominum offendimus, uel de cetero nos ambulare in uiis eius, & præcepta eius metuere spondeamus. Pater nos & corrigit & tuetur, stantes tamen in fide & in pressuris atque in angustiis licet, Christo eius firmiter adhærentes, sicut scriptum est: Quis nos separabit a dilectione Christi? pressura, Rom.8. an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Nihil horum potest separare credentes, nihil potest auellere corpori eius & sanguini cohærentes. Persecutio ista examinatio est atque exploratio peccati nostri: excuti nos Deus uoluit & probari sicut suos semper probauit: nec tamẽ in probationibus eius aliquando auxilium credentibus defuit. Denique ad minimum famulum suũ, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione eius indignum, tamen ille pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est. Dic illi, inquit, securus sit, quia pax uentura est. Sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui qui probentur. Sed & de uictu parco, & sobrio potu diuinis dignationibus admonemur, scilicet ne uigore cælesti sublime iam pectus illecebra sæcularis eneruet, uel ne largioribus epulis mens grauata minus ad preces orationis euigilet. Dissimulare hæc singula & apud conscientiam meam solus occultare non debui, quibus unusquisque uestrum & instrui & regi possit. Nec ipsi denique apud uos hanc epistolam teneatis occultam, sed legendam fratribus suggeratis. Intercipere enim quibus nos Dominus admonere & instruere dignatur, eius est qui admoneri & instrui fratrem suum nolit. Probari nos a Domino nostro sciant, nec a fide qua in eum semel credidimus, præsentis pressuræ conflictatione deficiant. Delicta sua singuli tecognoscentes, uel modo conuersationem ueteris hominis exponant. Nemo enim retro attẽ- Luc.9. dens, & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei. Denique uxor Loth, quæ liberata contra præceptum retro respexit, quod euaserat, perdi- Gen. 19. dit. Attendamus non posteriora, quo diabolus reuocat, sed priora, quo Christus uocat. Oculos erigamus ad cælum, ne oblectamentis & illecebris nos suis terra decipiat. Vnusquisque oret Deum non pro se tantum, sed pro omnibus fratribus, sicut Dominus orare nos docuit, ubi non singulis priuatam precem mandauit, sed oratione cõmuni, & concordi prece orantes pro omnibus iussit orare. Si nos Dominus humiles & quietos, si nobis inuicem copulatos, si circa irã suam timidos, si præsenti tribulatione correctos, emendatosq; conspexerit, tutos ab inimici infestationibus exhibebit. præcessit disciplina, sequetur & uenia. nos tantum sine cessatione poscendi, & cum fide accipiendi simplices & unanimes Dominum deprecemur, cum gemitu pariter & fletu deprecantes, sicut deprecari oportet eos, qui sint positi inter plangentium ruinas, & timẽtium reliquias, inter numerosam languentium stragem, & exiguam stantium paucitatem. Rogemus pacem maturius reddi, cito latebris nostris & periculis subueniri; impleri quæ famulis suis Dominus dignatur ostendere, redintegrationẽ Ecclesiæ suæ, securitatem salutis nostræ, post pluuias serenitatem, post tenebras lucem, post procellas & turbines placidam lenitatem. Pia paternæ dilectionis auxilia, diuinæ maiestatis solita magnalia, quibus & persequentium blasphemia retundatur, & lapsorum pænitentia reformetur, & fortis & stabilis perseuerãtium fiducia glorietur. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad clerum & plebem de Celerino confessore lectore ordinato.

EPISTOLA V.

Cyprianus

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS, ET PLEBI VNIVERSAE, FRATRIBVS S.

Gnoſcenda & amplectenda ſunt fratres dilectiſſimi beneficia diuina, quibus Eccleſiam ſuam Dominus illuſtrare temporibus noſtris & honeſtare dignatus eſt, commeatum dando bonis confeſſoribus ſuis & martyribus glorioſis, ut qui ſublimiter Chriſtum confeſſi eſſent, clerum poſtmodum Chriſti miniſteriis eccleſiaſticis adornarent. Exultate itaque & gaudete nobiſcum lectis litteris noſtris, quibus ego & collegæ mei qui præſentes aderant, referimus ad uos Celerinum fratrem noſtrum uirtutibus pariter & moribus glorioſum clero noſtro non humana ſuffragatione, ſed diuina dignatione cõiunctum, qui, cum conſentire dubitaret, Eccleſiæ ipſius admonitu & hortatu in uiſione per noctem compulſus eſt ne negaret; nobis ſuadentibus, cui plus licuit, & coegit, quia nec fas fuerat nec decebat ſine honore eccleſiaſtico eſſe, quem ſic Dominus honorauit cæleſtis gloriæ dignitate. Hic ad tẽporis noſtri prœlium primus, hic inter Chriſti milites anteſignanus, hic inter perſecutionis initia feruentia cum ipſo infeſtationis principe & auctore congreſſus, dum inexpugnabili firmitate certaminis ſui aduerſarium uincit, uincendi ceteris uiam fecit; non breui compendio uulnerum uictor, ſed adhærentibus diu & permanentibus pœnis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem & nouem dies cuſtodia carceris ſeptus, in neruo ac ferro fuit. ſed poſito in uinculis corpore, ſolutus ac liber ſpiritus manſit. Caro famis, ac ſitis diuturnitate contabuit; ſed animam fide & uirtute uiuentem nutrimentis ſpiritalibus Deus pauit. Iacuit inter pœnas pœnis ſuis fortior, incluſus includentibus maior, iacens ſtantibus celſior, uincientibus firmior uinctus, ſublimior iudicantibus iudicatus. et quamuis ligati neruo pedes eſſent, calcatus ſerpens & obtritus & uictus eſt. Lucent in corpore glorioſo clara uulnerum ſigna, eminent & apparent in neruis hominis membris longa tabe conſumptis expreſſa ueſtigia. Sũt magna, ſunt mira, quæ de uirtutibus eius ac laudibus fraternitas audiat. Et ſi aliquis thomæ ſimilis extiterit, qui minus auribus credat, nec oculorum fides deeſt; ut quis quod audit, & uideat. In ſeruo Dei uictoriam gloria uulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria cuſtodit. Nec rudis iſte aut nouus eſt in Celerino cariſſimo noſtro titulus gloriarũ: per ueſtigia cognationis ſuæ graditur, parentibus, ac propinquis ſuis honore cõſimili diuinæ dignationis æquatur. Quia eius Celerina iam pridem martyrio coronata eſt. item patruus eius & auunculus Laurentinus & Egnatius in caſtris & ipſi quondam ſæcularibus militantes, ſed ueri & ſpiritales Dei milites, dum diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas a Domino & coronas illuſtri paſſione meruerunt. Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paſſiones & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Nec deneger ergo eſſe, nec minor poterar, quem ſic domeſticis exemplis uirtutis ac fidei prouocabat familiæ dignitas & generoſa nobilitas. Quod ſi in familia ſæculari prædicationis & laudis eſt, eſſe patricium, quanto maioris laudis & honoris eſt, fieri in cæleſti prædicatione generoſum? Non inuenio quem beatiorem magis dicam, utrumne illos de poſteritate tam clara, an hunc de origine glorioſa. ita æqualiter apud eos recurrit & commeat diuina dignatio, ut & illorum coronam dignitas ſobolis illuſtret, & huius gloriam ſublimitas generis illuminet. Hunc ad nos fratres dilectiſſimi cum tanta Domini dignatione uenitẽtem teſtimonio & miraculo eius ipſius, qui ſe perſecutus fuerat, illuſtrem, quid aliud quam ſuper pulpitum, id eſt, ſuper tribunal Eccleſiæ oportebat imponi, ut loci altioris celſitate ſubnixus, & plebi uniuerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta & euangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter ſequitur? uox

Dominum

Dominum confessa in his quotidie, quæ Dominus locutus est, audiatur? Viderit an sit ulterior gradus ad quem profici in Ecclesia possit. Nihil est in quo magis cōfessor fratribus prosit, quam ut dum euangelica lectio de ore eius auditur, lectoris fidem quisquis audierit, imitetur. Iungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate coniunctus est, cum quo omnibus uirtutis & laudis insignibus copulatus est. pares ambo, & uterque consimiles. in quantum gloria sublimes, in tantum uerecundia humiles. quantum diuina dignatione promoti, tantum sua quiete & tranquillitate summissi, & uirtutum pariter & morum singulis exempla præbentes, & congressioni & paci congruentes. illic robore, hic pudore laudabiles. In talibus seruis lætatur Dominus. In eiusmodi confessoribus gloriatur, quorum secta & conuersatio sic proficit ad præconium gloriæ, ut magisterium ceteris præbeat disciplinæ. Ad hoc eos Christus esse hic in Ecclesia diu uoluit, ad hoc de media morte subtractos, quadam dixerim resurrectione circa eos facta, incolumes reseruauit, ut dum nihil in honore sublimius, nihil in humilitate submissius a fratribus cernitur, hos eosdem fraternitas secuta comitetur. Hos tamen lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum Eccl.16. poni, unde omnibus luceat, & gloriosos uultus in loco altiore constitui, ubi ab Matth.5. omni populo circumstante conspecti incitamentum gloriæ uidentibus præbeant. Ceterum presbyterii honorē designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur, sessuri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis, quamuis in nullo minor possit uideri ætatis indole, qui consummauit ætatem gloriæ dignitate. Opto uos fratres carissimi & desideratissimi semper bene ualere.

Ad Thibaritanos de exhortatione martyrii.

EPISTOLA VI.

CYPRIANVS PLEBI THIBARI CONSISTENTI S.

Cogitaueram quidem fratres dilectissimi, atque in uotis habebam, si rerum ratio ac temporis condicio permitteret, secundum quod frequenter desiderastis, ipse ad uos uenire, & quantulacumque mediocritate exhortationis nostræ præsens illic fraternitatem corroborare. sed quoniam sic rebus urgentibus detinemur, ut longe istinc excurrere, & diu a plebe, cui de diuina indulgentia præsumus, abesse non datur facultas, has interim pro me ad uos uicarias litteras misi. Nam cum Domini instruentis dignatione instigemur sæpius & admoneamur, ad uestram quoque conscientiam admonitionis nostræ sollicitudinem perferre debemus. Scire enim debetis & pro certo credere ac tenere, 1.Ioan.2. pressuræ diem super caput esse cœpisse, & occasum sæculi atque antichristi tempus appropinquasse, ut parati omnes ad prœlium stemus, nec quidquam nisi gloriam uitæ æternæ, & coronam confessionis dominicæ cogitemus, nec putemus talia esse, quæ ueniunt, qualia fuerunt illa quæ transierunt. Grauior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta, & uirtute robusta parare se debēt milites Christi, considerantes iccirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere. hoc est enim uelle cum Christo inueniri, id quod Christus & docuit, & fecit imitari: secundum Ioannem apostolum dicentem: Qui dicit se in Christo manere, debet quo modo ille ambulauit & ipse 1.Ioan.2. ambulare. Item beatus apostolus Paulus exhortatur & docet, dicens: Sumus filii Rom.8. Dei. Si autem filii, & hæredes Dei, cohæredes autem Christi, siquidem compatiamur ut & commagnificemur. Quæ nunc omnia consideranda sunt nobis, ut

nemo quidquam de sæculo iam moriente desideret, sed sequatur Christum, qui &
uiuit in æternum, & uiuificat seruos suos in fide sui nominis cōstitutos. Venit enim
tempus fratres dilectissimi, qnod iampridem Dominus noster prænnnciauit, & do
Ioan. 16. cuit aduenire, dicens: Veniet hora, ut omnis qui uos occiderit, putet se officium
Deo facere. Sed hæc facient, quoniam non cognouerunt patrem, neque me. Hæc
autem locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorum, memores sitis quia ego di-
xi uobis. Nec quisquam miretur persecutionibus nos assiduis fatigari, & pressuris
angentibus frequentet nrgeri, quando hæc futura in nouissimis temporibus Domi
nus ante prædixerit, & militiam nostram magisterio & hortamento sui sermonis
instruxerit: Petrus qnoque apostolus eius docuerit, ideo persecutiones fieri, ut
probemur, & ut dilectioni Dei iustorum præcedentium exemplo, nos etiam mor-
1. Pet. 4. te & passionibus copulemur: posuit enim in epistola sua, dicens; Carissimi nolite
mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit, nec excidatis
tanquam nouum uobis contingat, sed quotienscūque communicatis Christi paf-
sionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes
exultetis. Si improperatur nobis in nomine Christi, beati estis, quia maiestatis &
uirtutis Domini nomen in uobis requiescit. Quod quidem secundū illos blasphe-
matur, secundum nos autem honoratur. Docuerunt autem nos apostoli ea quæ
de præceptis dominicis & cælestibus mandatis ipsi quoque didicerunt, Domino
Luc. 18. ipso scilicet corroborante nos, & dicente: Nemo est qui relinquat domum, aut
agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, &
non recipiat, septies tantum in isto tempore, in sæculo autem uenturo uitam æter-
Matth. 19 nam. Et iterum: Beati, inquit, eritis, cum odio nos habuerint homines, & sepa-
Luc. 6. rauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro, quasi neqnam propter
filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa in
cælis. Gaudere nos & exultare uoluit in persecutionibus Dominus, quia qnando
persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc
martyribus patent cæli. Neqne enim sic nomen militiæ dedimus, ut pacē tantum-
modo cogitare, & detrectare, & recusare militiam debeamus, quando in ipsa mi-
litia primus ambulauerit Dominus, humilitatis & tolerantiæ & passionis magister,
ut quod fieri docuit, prior faceret, & qni pati hortatur, prior pro nobis ipse pate-
retur. Sit ante oculos fratres dilectissimi, quod qui omne iudicium a patre solus
accepit, & qui uenturus est iudicaturus, iam indicii sui & cognitionis futuræ sen-
tentiam protulerit, prænuncians & cōtestans confessurum se coram patre suo con-
fitentes, & negaturum negātes. Si mortem possemns euadere, merito mori time-
remus. Porro autem cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de
diuina promissione & dignatione uenientem, & fungamur exitu mortis cum præ-
mio immortalitatis; nec uereamur occidi, quos constet quando occidimur, coro-
nari: nec quisquam fratres dilectissimi, cum populum nostrum fugari conspexerit
metu persecutionis & spargi, conturbetur, quod collectam fraternitatem non ui-
deat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tunc omnes esse nō possunt, quibus
occidere non licet, sed occidi necesse est. Vbicunque in illis diebus unusquisque
fratrum fuerit a grege interim necessitate temporis corpore non spiritu separatus,
non moueatur ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens deserti loci solitudi-
ne terreatur. Solus non est, cui Christus in fuga comes est. Solus non est, qui tem-
plum Dei seruans, ubicunq; fuerit, sine Deo non est. Etsi fugientem in solitudi-
ne ac montibus latro oppresserit, fera inuaserit, fames aut sitis aut frigus afflixerit,
uel per maria præcipiti nauigatione properantem tempestas, ac procella submerse-
rit, expectat militem suum Christus ubicunque pugnātem, & persecutionis causa
pro

pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturũ se in resurrectione promisit. Nec minor est martyrii gloria, non publice & inter multos perisse, cũ pereundi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad testimonium martyris sui, testis ille qui probat martyras & coronat. Imitemur fratres dilectissimi Abel iustum, qui initiauit martyria dum propter iustitiam primus occiditur. Imitemur Abraham Dei amicum, qui non est cunctatus ut filium uictimam suis manibus offerret, dum Deo fide deuotionis obsequitur. Imitemur tres pueros, Ananiã, Azariam, & Misahelem, qui nec ætate territi, nec captiuitate fracti, Iudæa deuicta & Hierosolymis captis, in ipso regno suo regem fidei uirtute uicerunt, qui adorare statuam, quam Nabuchodonosor rex fecerat, iussi, & minis regis & flammis fortiores extiterunt, proclamantes & fidem suam per hæc uerba testantes: Nabuchodonosor rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim Deus cui nos seruimus potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberabit nos: et si non; notum sit tibi quia diis tuis nõ seruimus, & imaginem auream quam statuisti non adoramus. Credebant se illi secundum fidem posse euadere, sed addiderunt; et si non; ut sciret rex illos propter Deum quem colebant & mori posse. Hoc est enim robur uirtutis & fidei, credere & scire quod Deus a morte præsente liberare possit, & tamen mortem non timere, nec cedere; ut probari fortius fides possit. Erupit per os eorum Spiritus sancti incorruptus & inuictus uigor, ut appareat uera esse quæ in euangelio suo Dominus edixit, dicens: Cum autem uos apprehenderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Dixit quid loqui & respondere possimus dari nobis in illa hora diuinitus & offerri, nec nos tunc esse qui loquimur, sed spiritum Dei patris, qui cum a confitentibus non discedit, neque diuiditur, ipse in nobis & loquitur, & coronatur. Sic & Daniel cum cõpelleretur adorare idolum Bel, quem tunc populus & rex colebat, in asserendum Dei sui honorem plena fidei libertate prorupit, dicens: Nihil colo ego nisi dominum Deum meum, qui condidit cælum & terram. Quid in Machabæis beatorum martyrum grauia tormenta, & multiformes septem fratrum pœnæ, & confortans liberos suos mater in pœnis, & moriens ipsa quoque cum liberis, nonne magnæ uirtutis & fidei documenta testantur, & nos ad martyrii triumphum suis passionibus adhortãtur? Quid prophetæ quos ad præscientiam futurorum Spiritus sanctus animauit? Quid apostoli quos Dominus elegit? Nonne cum iusti occiduntur propter iustitiam, mori nos quoque docuerunt? Christi natiuitas a martyriis infantum statim cœpit, ut ob nomen eius a bimatu & infra qui fuerant, necarentur. Aetas necdum habilis ad pugnam, idonea extitit ad coronam; ut appareret innocentes esse, qui propter Christum necantur, infantia innocens ob nomen eius occisa est. Ostensum est neminem esse a periculo persecutionis immunem, quando & tales martyria fecerunt. Quam uero grauis causa sit hominis christiani, seruum pati nolle, cum prior passus sit Dominus, & pro peccatis nostris nos pati nolle, cum peccatum suum proprium ille non habens passus sit ille pro nobis? Filius Dei passus est, ut nos filios Dei faceret, & filius hominis pati non uult, ut esse Dei filius perseueret? Si odio sæculi laboramus, odium sæculi sustinuit prior Christus. Si contumelias in hoc mundo, si fugam, si tormẽta toleramus, grauiora expertus est mundi factor, & Dominus, qui & admonet, dicens: Si sæculum, inquit, uos odit, mementote quoniam me primo odiit. Si de sæculo essetis, sæculum quod suum esset amaret. Sed quia de sæculo non estis, & ego elegi uos de sæculo, propterea odit uos sæculum. Memẽtote sermonis quem dixi uobis, non est seruus maior Domino suo. Si me persecuti sunt, & uos perse-

Dan. 3. Matth. 10. Dan. 14. Ioan. 13.

quentur. Dominus & Deus noster quidquid docuit & fecit, ut discipulus excusatus esse non possit, qui discit & non facit? Neque aliquis ex uobis fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut antichristi imminentis aduentu sic terreatur, ut non euangelicis exhortationibus & præceptis ac monitis cælestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit antichristus, sed & superuenit Christus. Grassatur & sæuit inimicus, sed statim sequitur Dominus, passiones nostras & uulnera uindicaturus. Irascitur aduersarius & minatur, sed est qui possit de eius manibus liberare. Ille metuendus est, cuius iram nemo poterit euadere, ipso præmonente & di-
Matth. 10. cente: Ne timueritis eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem meruite eum qui potest & corpus & animã occidere in gehen-
Ioan. 12. nam. Et iterum: Qui amat animam suam, perdet illam, & qui odit animam suam in isto sæculo, in uitam æternam conseruabit illam. in Apocalypsi instruit & præ-
Apoc. 14. monet, dicens: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, & accipit notã in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ Dei mixto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habebunt requiem die ac nocte, quicunque adorant bestiam & imaginem eius. Ad agonem sæcularem exercentur homines & parantur; & magnam gloriam computãt honoris sui, si illis spectanre populo, & imperatore præsente contigerit coronari. Ecce agon sublimis & magnus, & coronæ cælestis præmio gloriosus, ut spectet nos certantes Deus, & super eos quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens certaminis nostri spectaculo perfruatur. Prœliantes nos & fidei congressione pugnanres spectat Deus, spectant angeli eius, spectat & Christus. Quanta est gloriæ dignitas, quanta felicitas præside Deo congredi, & Christo iudice coronari? Armemur fratres dilectissimi uiribus totis, & paremur ad agonem mente incorrupta, fide integra, uirtute deuota. Ad aciem quæ nobis indicitur, Dei castra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper stetit. Armentur & lapsi, ut & lapsus recipiat quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad prœlium prouocet. Armari autem & parari
Ephes. 6. nos beatus apostolus docet, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mundi & harum tenebrarũ, aduersus spiritus nequitiæ in cælestibus. Propter quod induite arma ut possitis resistere in die nequissimo: ut cum omnia perfeceritis, stetis accincti lumbos uestros in ueritate, induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelii pacis, assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignita iacula nequissimi extinguere, & galeam salutis, & gladium spiritus qui est sermo Dei. Hæc arma sumamus, his nos tutamentis spiritalibus & cælestibus muniamus, ut in die nequissimo resistere diaboli minis & repugnare possimus. Induamus loricam iustitiæ, ut contra inimici iacula munitum sit pectus & tutum. Calciati sint euangelico magisterio & armati pedes, ut cum serpens calcari a nobis & obteri cœperit, mordere & supplantare non possit. Portemus fortiter scutum fidei, quo protegente quidquid iaculatur inimicus, possit extingui. Accipiamus quoque ad tegumentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia: muniantur oculi, ne uideant detestanda simulacra: muniatur frons, ut signum Dei incolume seruetur: muniatur os, ut dominum suum Christum uictrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spiritali, ut sacrificia funesta fortiter respuat, & eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accipit, ipsum complectatur, a Domino sumptura præmium cælestium coronarum. O dies ille qualis & quãtus adueniet fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores

tores

tores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis uero mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, ut Deum uideas; honorari, ut cum Christo domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudiū capias? Abraham, & Isaac, & Iacob, & patriarchas omnes, & prophetas, & apostolos, & martyras salutare, cum iustis & Dei amicis in regno cælorum datæ immortalitatis uoluptate gaudere; sumere illic quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? maiora enim nos accipere, quam quod hic aut operamur, aut patimur, apostolus prædicat, dicens: Non sunt condignæ passiones [1. Cor. 2.] huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. [Roma. 8.] Cum reuelatio illa uenerit, cum claritas super nos Dei fulserit, tam beati erimus, & læti, dignatione Domini honorati; quam rei remanebunt, & miseri, qui Dei desertores, aut contra Deum rebelles uoluntatem fecerunt diaboli, ut eos necesse sit cum ipso simul inextinguibili igne torqueri. Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus uestris. hæc sit armorum nostrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus uoluere iniquorum supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis superuenerit persecutionis dies, miles Christi, præceptis eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad Magnum secunda de iis qui in lecto gratiam consequuntur.

EPISTOLA VII.

QVæsisti etiam fili carissime, quid mihi de illis uideatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aqua salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini uerecundia & modestia nostra præiudicat, quo minus unusquisque quod putat, sentiat, & quod senserit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, æstimamus in nullo mutilari & debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plena & tota fide & dantis & sumētis accipitur, quod de diuinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, ut in lauacro carnali & sæculari sordes cutis & corporis abluuntur, ut aphronitris, & ceteris quoque adiumentis, & solio & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente totum credentibus conferunt diuina compendia. Nec quemquam mouere debet, quod aspergi uel perfundi uidentur ægri, cum gratiam dominicam consequuntur, quando scriptura sancta per Ezechielem prophetam loquatur & dicat: Et aspergam super uos aquam mūdam, [Ezech. 16.] & mundabimini ab omnibus immūditiis uestris, & ab omnibus simulacris uestris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in uobis. Item in Numeris: Et homo qui fuerit immundus usque ad uesperam, hic purificabitur [Num. 19.] die tertio & die septimo, & mundus erit. Si autem non fuerit purificatus die tertio & die septimo, non erit mundus, & exterminabitur anima illa de Israel, quoniam aqua aspersionis non est super eum sparsa. Et iterum: Et locutus est Dominus [Num. 8.] ad Moysen dicens: Accipe Leuitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos. Et ita facies eis purificationem eorum, circumsparges eos aqua purificationis. Et iterum: Aqua aspersionis purificatio est. Vnde apparet aspersionem quoque aquæ

inſtar ſalutaris lauacri obtinere, & quando hæc in Eccleſia fiunt, ubi ſit & dantis & accipientis fides integra, ſtare omnia & conſummari ac perfici poſſe maieſtate Domini, & fidei ueritate. Porro autem quod quidam eos ſalutari aqua & fide legitima Chriſti gratiam conſecutos non Chriſtianos ſed Clinicos uocant, non inuenio unde hoc nomen aſſumāt, niſi forte qui plura & ſecretiora legerunt apud Hippocratem uel Soranum, Clinicos iſtos deprehenderunt. ego enim qui Clinicum de euangelio noui, ſcio paralytico illi, & debili per longa ætatis curricula in lecto iacenti nihil infirmitatem ſuam obfuiſſe, quo minus ad firmitatē cæleſtem pleniſſime perueniret: nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato eſſe, ſed ipſum grabatum ſuum reparatis & uegetatis uiribus ſuſtuliſſe. Et iccirco quantum fide concipere & ſentire nobis datur, mea ſententia hæc eſt, ut Chriſtianus iudicetur legitimus, quiſquis fuerit in Eccleſia lege & iure fidei diuinam gratiam conſecutus. Aut ſi aliquis exiſtimat eos nihil conſecutos, eo quod aqua ſalutari tantum perfuſi ſint, ſi inanes & uacui ſunt, non decipiantur, ut ſi incommodum languoris euaſerint, & conualuerint baptizentur. Si autem baptizari non poſſunt, qui iam baptiſmo eccleſiaſtico ſanctificati ſunt, cur in fide ſua & Domini indulgentia ſcandalizentur? An conſecuti ſunt quidem gratiam dominicam, ſed breuiore & minore menſura muneris diuini ac Spiritus ſancti, ut habeantur quidem Chriſtiani, non ſint tamen ceteris adæquandi? Quinimmo Spiritus ſanctus non de menſura datur, ſed ſuper credentem totus infunditur. Nam ſi dies omnibus æqualiter naſcitur, & ſi ſol ſuper omnes pari & æquali luce diffunditur, quāto magis Chriſtus ſol & dies uerus in Eccleſia ſua lumen uitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cuius æqualitatis ſacramentum uidemus in Exodo eſſe celebratum, cum de cælo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cæleſtis & cibum Chriſti uenientis oſtenderet. Illic enim ſine diſcrimine uel ſexus, uel ætatis gomor a ſingulis æqualiter *Exod. 16.* colligebatur. Vnde apparebat Chriſti indulgentiam & cæleſtem gratiam poſtmodum ſecuturam æqualiter omnibus diuidi ſine ſexus uarietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ ſuper omnem Dei populum ſpiritalis gratiæ munus infundi. Plane eadem gratia ſpiritalis, quæ æqualiter in baptiſmo a credentibus ſumitur, in conuerſatione atque actu noſtro poſtmodum uel minuitur, uel *Matth. 13* augetur, ut in euangelio dominicum ſemen æqualiter ſeminatur, ſed pro uarietate terræ aliud abſumitur, aliud in multiformem copiam uel triceſimi, uel ſexageſimi, uel centeſimi numeri fructu exuberante cumulatur. Adhuc uero cum ſinguli ad denarium uocentur, quid eſt ut quod a Deo æqualiter diſtribuitur, humana interpretatione minuatur? Quod ſi aliquis in illo mouetur quod quidam de iis qui ægri baptizantur, ſpiritibus adhuc immundis tentantur, ſciat diaboli nequitiam pertinacem uſque ad aquam ſalutarem ualere: in baptiſmo uero omne nequitiæ ſuæ uirus amittere. Quod exemplum cernimus in rege Pharaone, qui diu reluctatus, & in ſua perfidia demoratus, tam diu reſiſtere potuit & præualere, donec ad aquam ueniret: quo cum ueniſſet, & uictus eſt, & extinctus. Mare autem illud ſa- *1.Cor.10.* cramentum baptiſmi fuiſſe, declarat beatus apoſtolus Paulus dicens. Nolo enim uos ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. & addidit dicens: Hæc autem omnia figuræ noſtræ fuerunt. Quod hodie etiam geritur, ut per exorciſtas uoce humana & poteſtate diuina flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus: et cum exire ſe, & homines Dei dimittere ſæpe dicat, in eo tamen quod dixerit fallat, & id quod per Pharaonem prius geſtum eſt, eodem mendacio obſtinationis & fraudis exerceat. cum tamen ad aquam ſalutarem, atque ad baptiſmi ſanctificationem uenitur, ſcire debemus, & fidere quia illic diabolus opprimitur,

&

& homo Deo dicatus diuina indulgentia liberatur. Nam si scorpii & serpentes, qui in sicco præualent, in aquam præcipitati, præualere non possunt, aut sua uenena retinere: & spiritus nequam, qui scorpii & serpentes appellantur, & tamē per nos data a Domino potestate calcantur, permanere ultra non possunt in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit Spiritus sanctus habitare. Hoc deniq; & rebus ipsis experimur, ut necessitate urgente in ægritudine baptizati & gratiam consecuti careant immundo spiritu, quo antea mouebantur, & laudabiles ac probabiles in Ecclesia uiuant, plusq; per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa proficiant. Et contra sæpe nonnulli de illis qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur, ut manifestum sit diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides postmodum defecerit, regredi. Nisi si iustum quibusdam uidetur, ut illi qui extra Ecclesiam apud aduersarios & antichristos profana aqua polluuntur, baptizati iudicentur: hi uero qui in Ecclesia baptizantur, minus indulgentiæ & gratiæ diuinæ consecuti esse uideantur; & tantus honor habeatur hæreticis, ut inde uenientes non interrogentur utrumne loti sint, an perfusi; utrumne Clinici sint an Peripatetici. apud nos autem de integra fidei ueritate detrahitur, & baptismo ecclesiastico maiestas sua & sanctitas derogatur. Rescripsi fili carissime ad litteras tuas quātum parua nostra mediocritas ualuit, & ostendi quid nos quantum in nobis est sentiamus: nemini præscribentes, quo minus statuat quod putat unusquisque præpositus; actus sui rationem Domino redditurus, secundum quod beatus apostolus Paulus in epistola sua ad Romanos scribit & dicit: Vnusquisque nostrum pro se rationem dabit. Rom.14.
Non ergo nos inuicem iudicemus. Opto te fili carissime semper bene ualere.

Ad Cornelium de Polycarpo Hadrumetino.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Legi litteras tuas frater carissime, quas per Primitiuum cōpresbyterum nostrum misisti, in quibus te comperi motum, quod cum de Adrumetina colonia Polycarpi nomine ad te litteræ dirigerentur, posteaquam nos, ego & Liberalis in eundem locum uenissemus, cœpissent illuc ad presbyteros & diaconos litteræ dirigi. Quod scire te uolumus & pro certo credere, nulla id leuitate aut contumelia factum: sed cum statuissemus collegæ complures, qui in unum conueneramus, ut legatis ad uos coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis, omnia interim integra suspēderentur, donec ad nos iidem collegæ nostri rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro ueritate compertis redirent, presbyteri & diaconi in Hadrumetino consistentes, Polycarpo coepiscopo nostro absente, ignorabant enim quid nobis in commune placuisset. At ubi nos in præsentiam uenimus, comperto consilio nostro, ipsi quoque quod & ceteri obseruare cœperunt, ut in nullo Ecclesiarum istic consistentium cōsensio discreparet. Quidam tamen mentes nonnunquam & animos sermonibus suis turbant, dum aliter quædam quam se habet ueritas, nunciant. Nos enim singulis nauigantibus, ne cum scandalo ullo nauigarent, rationem reddentes, scimus uos hortatos eos esse ut Ecclesiæ catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent. Sed quoniam latius fusa est nostra prouincia; habet etiam Numidiam, & Mauritanias duas sibi cohærentes, ne in urbe schisma factum absentium animos incerta opinione confunderet, placuit ut per episcopos, retenta a nobis rei ueritate, & ad comprobandam ordinationem tuam facta auctoritate maiore, tum demum scrupulo omni de singu-

singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino istic positos litteræ fierent; sicuti fiunt, ut te uniuersi collegæ nostri & communicationem tuam, id est, catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter & caritatem probarent firmiter ac tenerēt. Quod diuinitus euenisse, & consilium nostrum prouidenter profecisse gaudemus. ita enim nunc episcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertissima, luce manifestissima, & firmissima comprobatione fundata est, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde fecerunt, & ex relatione ac testimoniis coepiscoporū Pompeii, & Stephani, & Caldonii, ac Fortunati ordinationis tuæ & origo necessaria, & ratio iusta, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. Quod ut simul cum ceteris collegis nostris stabiliter ac firmiter administremus, atque ut catholicæ Ecclesiæ pacem concordiæ unanimitate teneamus, perficiet diuina dignatio; ut Dominus qui sacerdotes sibi in Ecclesia sua eligere & constituere dignatur, electos quoque, & constitutos sua uoluntate atque opitulatione tueatur, gubernantes inspirans: ac subministrans, & ad improborum contumaciam frenandam, uigorem; & ad lapsorum fouendam pænitentiam, lenitatem. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Ad Florentium, quem & Puppianum.

EPISTOLA IX.

CYPRIANVS, QVI ET THASCIVS, FLORENTIO, CVI ET PVPPIANO, FRATRI S.

EGo te frater credideram tandem iam ad pænitentiam conuerti, quod in præteritum tam infanda, tam turpia, tam etiam gentilibus execranda aut audisses de nobis temere, aut credidisses. Porro autem etiam nunc in litteris tuis animaduerto eumdem te adhuc esse, qui prius fueras, eadem te de nobis credere, & in eo quod credideras, perseuerare, & ne forte claritatis & martyrii tui dignitas, nostra communicatione maculetur, in mores nostros diligenter inquirere, & post Deum iudicem qui sacerdotes facit, te uelle, nō dicam de me, quātus enim ego sum? sed de Dei & Christi iudicio iudicare: hoc est in Deum non credere, hoc est, rebellē aduersus Christum & aduersus euangelium eius existere, ut cum ille dicat: Nonne duo passeres asse ueneunt, & neuter eorum cadit in terrā sine patris uoluntate? & probet maiestas eius & ueritas sine conscientia & permissu Dei etiam minora non fieri, tu existimes sacerdotes Dei sine conscientia eius in Ecclesia ordinari? Nam credere quod indigni & incesti sint qui ordinantur, quid aliud est quam credere quod nō a Deo, nec per Deum sacerdotes eius in Ecclesia constituantur? An putas maius esse de me meum, quam Dei testimonium? cum Dominus ipse doceat & dicat testimonium non esse uerum, si quis ipse de se testis existat, eo quod unusquisque utique sibi faueat, nec contra se aliquis infesta & aduersa depromat; fides uero sincera sit ueritatis, si in prædicationibus nostris alius sit prædicator ac testis. Si testimonium, inquit, dixero de me, testimonium meum non est uerum: alius est enim qui testis est de me. Quod si ipse Dominus omnia postmodum iudicaturus noluit de testimonio suo sibi credi, sed maluit de iudicio ac testimonio Dei patris probari: quanto magis hoc seruos eius obseruare oportet, qui iudicio ac testimonio Dei non probantur tantum, sed etiam gloriantur? Præualuit autem apud te contra diuinam sententiam, & contra scientiam nostram, fidei suæ uiribus nixam, inimicorum & malignorum commētum; quasi apud lapsos & profanos, & extra Ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit Spiritus sanctus, esse aliud possit nisi mens praua, & fallax lingua, & odia uene-

Matth. 10.

Ioan. 5.

uenenata, & facrilega mendacia, quibus qui credit, cum illis neceffe eft inueniatur, cum iudicii dies uenerit. Quod uero dixifti facerdotes humiles effe debere, quia & Dominus & apoftoli eius humiles fuerunt, humilitatem meam & fratres omnes, & gentiles quoque optime norunt & diligunt, & tu quoque noueras & diligebas, cum adhuc in Ecclefia effes, & mecum communicares. Quis autem noftrum longe eft ab humilitate, utrũne ego qui quotidie fratribus feruio, & uenientes ad Ecclefiam fingulos benigne & cum uoto & gaudio fufcipio: an tu qui te epifcopum epifcopi, & iudicem iudicis ad tempus a Deo dati conftituis? cum dominus Deus in Deuteronomio dicat: Et homo quicunque fecerit in fuperbia, ut non Deut.17. exaudiat facerdotem, aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc. Et iterum ad Samuelem loquitur & dicit: Non te fpreuerunt, fed me fpreuerunt. 1.Reg.8. Et adhuc Dominus in euangelio, cum ei dictum effet: Sic refpondes pontifici? Ioan.18. cuftodiens & docens facerdotalem honorem feruari oportere, contra pontificem nihil dixerit, fed innocentiam fuam tantummodo purgans refponderit dicens: Si male locutus fum, exprobra de malo: fi autem bene, quid me cædis? Item beatus apoftolus, cum ei dictum effet: Sic infilis in facerdotem Dei maledicendo? nihil Act.23. contumeliofe locutus fit aduerfus facerdotem: quando & potuerit fe conftanter exerere aduerfus eos qui Dominum crucifixiffent, & qui iam Deum, & Chriftum, & templum, & facerdotium perdidiffent. Sed quamuis in falfis & fpoliatis facerdotibus umbram tamen ipfam inanem facerdotalis nominis cogitans dixerit: Nefciebam fratres quia pontifex eft: fcriptum eft enim: Principem plebis tuæ non Exod.22. maledices; nifi fi facerdos tibi fui ante perfecutionem, quando mecum communicabas, poft perfecutionem facerdos effe defiui. Perfecutio enim ueniens te ad fummam martyrii fublimitatem prouexit: me autem profcriptionis onere depreffit, cum publice legeretur: Si quis tenet uel poffidet de bonis Cæcilii Cypriani epifcopi Chriftianorum, ut etiam qui non credebat Deo epifcopum conftituenti, uel diabolo crederet epifcopum profcribenti. Nec hæc iacto, fed dolens profero, cum te iudicem Dei conftituas & Chrifti, qui dicit ad apoftolos, ac per hoc ad omnes præpofitos, qui apoftolis uicaria ordinatione fuccedunt: Qui audit uos, me audit, & qui me audit, audit eum qui me mifit. Et qui reiicit uos, me reiicit, & eum Luc.10. qui me mifit. Inde enim fchifmata & hærefes obortæ funt & oriuntur, dum epifcopus qui unus eft, & Ecclefiæ præeft, fuperba quorundam præfumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Quis enim hic eft fuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem fuam præpofitos & facerdotes uocare, ac nifi apud te purgati fuerimus, & fententia tua abfoluti, ecce iam fex annis nec fraternitas habuerit epifcopum, nec plebs præpofitum, nec grex paftorem, nec Ecclefia gubernatorem, nec Chriftus antiftitem, nec Deus facerdotem? Subueniat Puppianus & fententiam dicat: & iudicium Dei & Chrifti in acceptum referat; ne tantus fidelium numerus, qui fub nobis accerfitus eft, fine fpe falutis & pacis exiffe uideatur, ne nouus credentium populus nullam per nos confecutus effe baptifmi & Spiritus fancti gratiam iudicetur, ne tot lapfis & pænitentibus pax data, & communicatio noftra examinatione conceffa iudicii tui auctoritate foluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & epifcopatum noftrum cognitionis tuæ auctoritate firmare, ut Deus & Chriftus eius agere tibi gratias poffint, quod per te fit antiftes & rector altari eorum pariter & plebi reftitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem feruant. Latrones mancipi obfequio pleno humilitatis obtemperant. Quãto fimpliciores & meliores uobis funt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti

licet

licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpoſitus illic agnoſci-
tur & timetur, quem non ſententia diuina conſtituit, ſed in quem factio perdita
& nocens caterua conſenſit. Dixiſti ſane ſcrupulum tibi eſſe tollendum de animo,
in quem incidiſti. Incidiſti, ſed tua credulitate inreligioſa. Incidiſti, ſed tua mē-
te, & uoluntate ſacrilega, dum inceſta, dum impia, dum nefanda contra fratrem,
contra ſacerdotem facile audis, libenter credis, aliena mendacia quaſi propria &
Eccl. 28. priuata defendis; nec recordaris ſcriptum eſſe: Sæpi aures tuas ſpinis, & noli audi-
Prou. 17. re linguam nequam; & iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iuſtus autem
non intendit labiis mendacibus. Quare in hunc ſcrupulum non inciderunt marty-
res Sancto ſpiritu pleni, & ad conſpectum Dei & Chriſti eius, paſſione iam proxi-
mi? qui ad Cyprianum epiſcopum litteras de carcere direxerunt, ſacerdotem Dei
agnoſcentes & conteſtantes ei. Quare in hunc ſcrupulum nó inciderunt tot coepi-
ſcopi collegæ mei, qui uel cum de medio recederēt, proſcripti ſunt, uel apprehen-
ſi in carcere & in catenis fuerunt, aut qui in exilium relegati, illuſtri itinere ad Do
minum profecti ſunt, aut qui quibuſdā locis animaduerſi cæleſtes coronas de Do-
mini clarificatione ſumpſerunt? Quare in hunc ſcrupulum non inciderunt de ple-
be iſta noſtra quæ apud nos eſt, & nobis de Dei dignatione commiſſa eſt, tot con-
feſſores quæſtionati & torti, & inſignium uulnerum & cicatricum memoria glo-
rioſi? tot uirgines integræ? tot laudabiles uiduæ? Eccleſiæ denique uniuerſæ per
totum mundum nobiſcum unitatis uinculo copulatæ? niſi ſi omnes iſti communi-
cantes mecum, ſecundum quod ſcripſiſti, polluto noſtro ore polluti ſunt, & ſpem
uitæ æternæ, communicationis noſtræ contagione perdiderunt; Puppianus ſolus
integer, inuiolatus, ſanctus, pudicus, qui nobis miſcere ſe noluit, in paradiſo
atque in regno cælorum ſolus habitabit. Scripſiſti quoq; quod Eccleſia nunc pro-
pter me portionem ſui in diſperſo habeat, quando omnis Eccleſiæ populus & col-
lectus ſit & adunatus, & indiuidua concordia ſibi iunctus, ſoli illi foris remanſe-
tint, qui & ſi intus eſſent, eiiciendi fuerāt. nec patiatur Dominus populi ſui pro-
tector & tutor triticum de area ſua diripi, ſed ſolæ poſſint paleæ de Eccleſia ſepara-
Rom. 3. ri, quādo & apoſtolus dicat: Quid enim ſi exciderūt a fide quidam illorum? Nun-
quid infidelitas illorum fidem Dei euacuauit? abſit. Eſt enim Deus uerax, omnis
autem homo mendax. Et Dominus quoque in euangelio, cum eum loquentem
diſcipuli derelinquerent, conuerſus ad duodecim dixerit: Nunquid & uos uultis
Ioan. 6. ire? Reſpondit ei Petrus dicens: Domine ad quem imus? uerbum uitæ æternæ ha-
bes, & nos credidimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei uiui. Loquitur
illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine docēs & oſtē-
dens, quia etſi cótumax ac ſuperba obaudire uolentium multitudo diſcedat, Eccle-
ſia tamen a Chriſto non recedit; & illi ſunt Eccleſia plebs ſacerdoti adunata, & pa-
ſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam
in epiſcopo; & ſi qui cum epiſcopo non ſit, in Eccleſia nó eſſe, & fruſtra ſibi blan-
diri eos, qui pacē cum ſacerdotibus Dei non habentes obrepūt, & latenter apud
quoſdam communicare ſe credunt; quando Eccleſia quæ catholica una eſt, ſciſſa
non ſit, neque diuiſa, ſed ſit utique connexa, & cohærentium ſibi inuicem ſacer-
dotum glutino copulata. Quamobrem frater ſi maieſtatem Dei, qui ſacerdotes or-
dinat, cogitaueris: ſi Chriſtum, qui arbitrio, & nutu, ac præſentia & præpoſitos
ipſos, & Eccleſiam cum præpoſitis gubernat, aliquando reſpexeris; ſi de innocen-
tia ſacerdotum non humano odio, ſed diuino iudicio credideris; ſi temeritatis &
ſuperbiæ atque inſolentiæ tuæ agere uel ſero pœnitētiam cœperis; ſi Deo, & Chri-
ſto eius, quibus ſeruio, & quibus puro atque immaculato ore ſacrificia & in per-
ſecutione pariter & in pace indeſinenter offero, pleniſſime ſatisfeceris; communi-
cationis

cationis tuæ poterimus habere rationem, manente tamen apud nos diuinæ censuræ respectu, & metu; ut prius Dominum meum consulam an tibi pacem dari, & te ad communicationem Ecclesiæ suæ admitti sua ostensione & admonitione permittat. Memini enim quid iam mihi sit ostensum, immo quid seruo obsequenti, & timẽti de dominica & diuina auctoritate præceptum, qui inter cetera quæ ostendere & reuelare dignatus est, & hoc addidit: Itaque qui Christo non credit sacerdotem facienti, postea credere incipiet sacerdotem uindicanti. Quamquam sciam somnia ridicula, & uisiones ineptas quibusdam uideri, sed utique illis qui malunt contra sacerdotes credere, quam sacerdoti. Sed nihil mirum, quando de Ioseph fratres sui dixerunt: Ecce somniator ille uenit. Nunc ergo uenite, occidamus illum, & somniator postea quod somniauerat, consecutus sit; & occisores ac uenditores confusi sint: ut qui uerbis prius non credidissent, factis postmodum crederent. De iis autem quæ tu egisti uel in persecutione, uel in pace, stultum est, ut uelim te iudicare, quando tu magis iudicem te nostri cõstitueris. Hæc pro animi mei pura conscientia, & domini & Dei mei fiducia rescripsi. Habes tu litteras meas, & ego tuas: in die iudicii ante tribunal Christi utræque recitabuntur. Gen. 37.

Ad plebem de Numidio confessore presbytero ordinato.

EPISTOLA X.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIB. ET PLEBI VNIVERSAE, CARISSIMIS AC DESIDERATISSIMIS FRATRIBVS, SALVTEM.

NVnciandum uobis fuit fratres carissimi, quod pertineat & ad communem lætitiam, & ad Ecclesiæ nostræ maximam gloriam. nam admonitos nos & instructos sciatis dignatione diuina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginiẽsium numero, & nobiscum sedeat in clero, luce clarissima cõfessionis illustris, & uirtutis ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo gloriosum martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante se misit: quiq; uxorem adhærentem lateri suo, concrematam simul cum ceteris (uel conseruatam magis dixerim) lætus aspexit; ipse semiustulatus, & lapidibus obrutus, & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadauer patris inquireret, semianimis inuentus, & extractus, & focillatus a comitibus, quos ipse præmiserat, remãsit inuitus. sed remanendi (ut uidemus) hæc fuit causa, ut eum clero nostro Dominus adiungeret, & desolatã per lapsum quorundam presbyterii nostri copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et promouebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorẽ locum religionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino uenerimus. Interim quod ostenditur fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini eiusmodi ornamenta complura, ut redintegrato Ecclesiæ suæ robore, tam mites, & humiles faciat in consessus nostri honore florere. Opto uos fratres carissimi in Domino permanere.

FINIS LIBRI QVARTI.

DIVI CAECILII CYPRIANI, EPISCOPI CARTHAGINIENSIS, ET ALIORVM, EPISTOLARVM LIBER QVINTVS.

Ad clerum de ſeceſſu eius.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS, ET PLEBI VNIVERSAE S.

VM perlatum ad nos fuiſſet fratres cariſſimi frumentarios eſſe miſſos, q̃ui me Vticam perducerent, & conſilio cariſſimorum perſuaſum eſſet, ut de hortis noſtris interim ſecederemus, iuſta interueniente cauſa conſenſi; eo quod congruat epiſcopum in ea ciuitate, in qua Eccleſiæ dominicæ præeſt, illic Dominum confiteri, & plebem uniuerſam præpoſiti præſentis confeſſione clarificari. Quodcumque enim ſub illo confeſſionis momento cõfeſſor epiſcopus loquitur, aſpirante Deo ore omnium loquitur: ceterum mutilabitur honor Eccleſiæ noſtræ tam glorioſæ, ſi ego epiſcopus alterius Eccleſiæ præpoſitus, accepta apud Vticam ſuper confeſſione ſententia, exinde martyr ad Dominum proficiſcar. quandoquidem ego & pro me, & pro uobis apud uos confiteri, & ibi pati, & exinde ad Dominum proficiſci, orationibus continuis deprecer, & uotis omnibus exoptem, & debeam. Expectamus ergo hic in ſeceſſu addito conſtituti aduentũ proconſulis ad Carthaginem redeuntis; audituri ab eo, quid Imperatores ſuper Chriſtianorum laicorum, & epiſcoporum nomine mandauerint; & dicturi, quod ad horam Dominus dici uoluerit. Vos autem fratres cariſſimi pro diſciplina, quam de mãdatis dominicis a me ſemper accepiſtis, & ſecundum quod me tractante ſæpiſſime didiciſtis, quietem, & tranquillitatem tenete: nec quiſquam ueſtrum aliquẽ tumultum de fratribus moueat, aut ultro ſe gentilibus offerat: apprehenſus enim, & traditus loqui debet; ſiquidem in nobis Dominus poſitus illa hora loquatur: qui nos confiteri magis uoluit quam profiteri. Quid autem de cetero nos obſeruare conueniat, antequam in me ſuper confeſſione nominis Dei proconſule ſententiam ferat, inſtruente Domino in commune diſponemus. Incolumes uos fratres cariſſimi Dominus noſter in Eccleſia ſua permanere faciat, & conſeruare dignetur.

Ad clerum de cura pauperum, & quiete plebis.

EPISTOLA II.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS, FRATRIBVS CARISSIMIS, SALVTEM.

SAluto uos incolumis per Dei gratiam fratres carissimi, lætus quod circa incolumitatem quoque uestram omnia integra esse cognóuerim. Et quoniam mihi interesse nunc non permittit loci cõdicio; peto uos pro fide, & religione uestra, fungamini illic & uestris partibus, & meis, ut nihil uel ad disciplinam, uel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos siue illis, qui gloriosa uoce Deum confessi, in carcere sunt cõstituti; siue iis qui pauperes, & indigentes laborant, & tamẽ in Domino perseuerant; peto nihil desit: cum summa omnis, quæ redacta est, illic sit apud clericos distribura propter eiusmodi casus; ut haberent plures, unde ad necessitates, & pressuras singulorum operari possent. Peto quoque ad procurandam quietem sollertia & sollicitudo uestra non desinat; etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conueniendum, & uisitandum confessores bonos, quos illustrauit iam gloriosis initiis diuina dignatio, tamen caute hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem semel iunctam puto esse faciendum: ne ex hoc ipso inuidia concitetur, & introeundi aditus denegetur: & dum insatiabiles multum uolumus, totum perdamus. Consulite ergo & prouidete ut cum temperamento hoc agi tutius possit: ita ut presbyteri quoque qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per uices alternent: quia & mutatio personarum, & uicissitudo conuenientium minuit inuidiam. Circa omnia enim mites & humiles, ut seruis Dei congruit, temporibus seruire, & quieti prospicere, & plebi prouidere debemus. Opto uos fratres carissimi ac desideratissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam salutate. Salutant uos Victor diaconus, & qui mecum sunt. Valete.

Ad clerum de Gaio Diddensi presbytero, & Philumeno hypodiacono, & Fauorino acolutho.

EPISTOLA III.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS, FRATRIBVS SALVTEM.

INtegre & cum disciplina fecistis fratres carissimi, quod consilio collegarum meorum qui præsentes erãt, Gaio Diddensi presbytero, & diacono eius censuistis non communicandum: qui communicando cum lapsis & offerendo oblationes eorum in prauis erroribus suis frequẽter deprehensi, & semel atque iterum, secundum quod mihi scripsistis, a collegis meis moniti ne hoc facerent, in præsumptione, & audacia sua pertinaciter perstiterunt; decipientes quosdam fratres ex plebe nostra; quibus nos omni humilitate consultum cupimus, & quorum saluti non adulatione composita, sed sincera fide, prospicimus; ut uera pænitentia, & gemitu & dolore pleno Dominum deprecentur, quia scriptum est; Memento unde cecideris, & age pænitentiam. & iterum loquitur [Apoc. 2.] scriptura diuina: sic dicit Dominus. cum conuersus gemueris, tunc saluaberis; [ex Ezech.] & scies ubi fueris: ingemescere autem & agere pænitentiam quo modo possunt; [18. & 33] quorum gemitibus, & lacrimis intercedunt quidam de presbyteris, ut communicandum cum illis temere existiment? nescientes quia scriptum est; qui uos felices [Isa. 3.] dicunt, in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant; merito salubria nostra & uera cõsilia nihil promouent, dum blanditiis & palpationibus perniciosis salutaris ueritas impeditur; & patitur lapsorũ saucia, & ægra mens; quod

corporaliter quoque ægri, & infirmi sæpe patiuntur: ut dum salubres cibos & utiles potus, quasi amaros & abborrētes respuunt, & illa quæ oblectare & ad præsens suauia uidentur esse, appetunt, perniciem sibi, & mortem per inaudientiam & intemperantiam prouocent: nec proficiat ad salutem artificis medela uera; dum blandimentis decipit dulcis illecebra. Vos itaque secundum litteras meas fideliter & salubriter consulentes, a cōsiliis melioribus ne recedatis: legite uero has easdem litteras & collegis meis; siqui aut præsentes fuerint, aut superuenerint, ut unianimes, & concordes ad fouenda, & sananda lapsorum uulnera consilium salubre teneamus; tractaturi plenissime de omnibus, cum conuenire in unum per Domini misericordiam cœperimus. Interea siquis immoderatus, & præceps de nostris presbyteris uel diaconis, siue de peregrinis ausus fuerit ante sententiam nostrā communicare cum lapsis, communicatione nostra arceatur; apud omnes nos causam dicturus temeritatis suæ, quando in unum permittente Domino conuenerimus. Desiderastis quoque ut de Philumeo, & Fortunato hypodiaconis, & Fauorino acolutho, qui medio tempore recesserūnt, & nunc uenerunt, quid mihi uideatur rescribam. cui rei non potui me solum iudicem dare, cum multi adhuc de clero absentes sint, nec hoc solū uel sero repetendum putauerint; & hæc singulorum tractanda sit, & limanda plenius ratio, non tantum cum collegis meis, sed & cum plebe ipsa uniuersa: expensa enim moderatione libranda, & pronuncianda res est; quæ in posterum circa ministros Ecclesiæ cōstituat exemplum. Interim se a dictione mensurantium contineant; non quasi a ministerio ecclesiastico priuati esse uideantur; sed ut integris omnibus ad nostram præsentiam differantur. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere. Fraternitatem uniuersam salutate, & ualete.

Ad clerum Romanorum de multis confessoribus, & de Luciani inuerecundia, & Celerini confessoris modestia.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIBVS, ROMAE CONSISTENTIBVS, FRATRIBVS S.

Post factas ad uos litteras fratres carissimi, quibus actus noster expositus, & disciplinæ ac diligentiæ quantulacumq; ratio declarata est, aliud accessit, quod nec ipsum latere uos debuit. Nam frater noster Lucianus & ipse unus de confessoribus, fide quidem calidus & uirtute robustus, minus dominica lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti iampridem se uulgi auctorem constituens, ut manu eius scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur; cum Mappalicus martyr cautus & uerecundus, legis ac disciplinæ memor nullas contra euangelium litteras fecerit, sed tantū domestica pietate commotus matri suæ, quæ lapsa fuerat, mandauerit pacem dari: Saturninus quoque post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas eiusmodi litteras emiserit: Lucianus uero non tantum Paulo adhuc in carcere posito, nomine illius libellos manu sua scriptos passim dedit, sed & post eius excessum eadem facere sub eius nomine perseuerauit; dicens hoc sibi ab illo mandatum; nesciens Domino magis quam conseruo obtemperandum. Aurelii quoque adulescentis tormenta perpessi nomine libelli multi dati sunt eiusdem Luciani manu scripti, quod litteras ille nō nosset. cui rei ut aliquatenus posset obsisti; litteras ad eos feci, quas ad uos sub epistola priore transmisi; quibus petere & suadere non destiti, ut dominicæ legis, & euangelii ratio teneretur. postquam uero ad eos litteras misi, ut quasi moderatius aliquid

quid & temperantius fieret uniuersorum confessorum nomine idem Lucianus epistolam scripsit, qua pæne omne uinculum fidei, & timor Dei, & mandatum Domini, & euangelii sanctitas, & firmitas solueretur. scripsit enim omnium nomine, uniuersis eos pacem dedisse, & hāc formam per me aliis episcopis innotescere: cuius epistolæ exemplum ad uos transmisi. Additum est plane quibus ratio constiterit, quid post commissum egerint. quæ res maiorem nobis cōflat inuidiam, ut nos cum singulorum causas audire, & excutere cœperimus, uideamur multis negare, quod se nunc omnes iactant a martyribus, & confessoribus accepisse. Denique huius seditionis origo iam cœpit: nam in prouincia nostra per aliquot ciuitates in præpositos impetus multitudinum factus est; & pacem quam semel cunctis a martyribus & confessoribus datam clamitabant, cōfestim sibi repræsentari coegerunt, territis & subactis præpositis suis, qui ad resistendum minus uirtute animi, & robore fidei præualebant. Apud nos etiam quidam turbulenti qui uix a nobis in præteritum regebantur, & in nostram sententiam differebantur, per hanc epistolam, uelut quibusdam facibus accensi plus exardescere, & pacem sibi datam extorquere cœperunt. de quibus quales ad clerum nostrum litteras fecerim, exemplum uobis misi: & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide sua scripserit, quidque ego ei rescripserim, utrumque ad uos legendum transmisi. Exempla quoque epistolæ Celerini boni & robusti confessoris, quam ad Lucianum eumdem confessorem scripserit, item quid Lucianus ei rescripserit, misi uobis; ut sciretis & laborem circa omnia & diligentiam nostram; & ueritatem ipsam disceretis. Celerinus confessor, quam sit moderatus & cautus, & humilitate ac timore sectæ nostræ uerecundus: Lucianus uero circa intelligentiam dominicæ lectionis, ut dixi, minus peritus, & circa inuidiam uerecundiæ nostræ relinquendam facilitate sua modestus. Nam cum Dominus dixerit in nomine patris, & filii, & spiritus sancti gentes tin- Matth. 28
gui, & in baptismo præterita peccata dimitti, hic præcipit, ut legis ignarus, & mādat pacē dari, & peccata dimitti in Pauli nomine; & hoc sibi dicit ab illo esse mandatum: sicut in litteris eiusdem Luciani ad Celerinum factis animaduertetis: quibus minime considerauit, quod non martyras euāgelium faciant; sed per euangelium martyras fiant: quando & Paulus apostolus, quem Dominus uas electionis suæ dixit, posuerit in epistola sua, dicens. Miror quod sic tam cito demutamini ab Gal. 1.
eo, qui uos uocauit in gratiam, ad aliud euangelium, quod non est aliud, nisi si sunt aliqui, qui uos turbant, & uolunt conuertere euangelium Christi: sed licet nos, aut angelus de cælo aliud adnunciet, præterquā adnunciauimus uobis, anathema sit: sicut prædiximus, & nunc iterum dico, siquis uobis adnunciauerit præterquam quod accepistis, anathema sit. Opportune uero superuenerunt litteræ uestræ, quas accepi ad clerum factas, item quas beati confessores Moyses & Maximus Nicostratus & ceteri Saturnino, & Aurelio, & ceteris miserūt, in quibus euangelii plenus uigor & disciplina robusta legis dominicæ continentur, laborantes hic nos, & contra inuidiæ impetum totis fidei iuribus resistentes, multum sermo uester adiuuit, ut diuinitus compendium fieret, & priusquam uenirent ad nos litteræ, quas uobis proxime misi, declararetis nobis, quod secundum euangelii legem stet nobiscum fortiter atque unanimiter etiam uestra sententia. Opto uos fratres semper bene ualere.

Ad clerum Romanorum de iis, qui sibi pacem a Paulo martyre datam uindicabant.

EPISTOLA V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS, ET DIACONIBVS ROMAE CONSISTENTIBVS, FRATRIBVS SALVTEM.

ET dilectio communis & ratio exposcit fratres carissimi nihil conscientiæ uestræ subtrahere de his quæ apud nos geruntur, ut sit nobis circa utilitatem ecclesiasticæ administrationis commune consilium: nam postea quam ad uos litteras feci, quas misi per Saturum lectorē, & Optatum hypodiaconum de quorundam temeritate, qui pænitentiam agere, & Deo satisfacere detrectant; litteras ad me fecerunt; pacem non dandam sibi postulantes, sed quasi iam datam sibi uindicantes, quod dicant Paulum omnibus pacem dedisse, sicut in litteris eorum, quarum exemplum ad uos transmisi, legetis: simul quid & ego eis breuiter interim rescripserim; sed & quales postea ad clerum litteras fecerim; ut scire possetis; huius quoque rei exemplum uobis misi. quod si ultra temeritas eorum nec meis nec uestris litteris compressa fuerit, nec consiliis salutaribus obtemperauerit, agemus ea quæ secundum euangelium Dominus agere præcepit. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad lapsos, qui illi de usurpata pace scripserunt.

EPISTOLA VI.

CYPRIANVS LAPSIS.

DOminus noster, cuius præcepta metuere & obseruare debemus, episcopi honorem, & Ecclesiæ suæ rationem disponens in euāgelio loquitur, & dicit Petro. Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non uincent eam: & tibi dabo claues regni cælorum, & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Inde per temporum & successionum uices, episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super episcopos constituatur; & omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Cum hoc itaque diuina lege fundatum sit; miror quosdam audaci temeritate mihi scribere noluisse, cum Ecclesia in episcopo, & clero, & in omnibus stantibus sit constituta. Absit enim, nec Domini misericordia & potestas eius inuicta patiatur, ut Ecclesia esse dicatur lapsorum numerus; cum scriptum sit, Deus non est mortuorum, sed uiuorum. Omnes quidem uiuificari optamus, & ut in statum pristinum restituantur, precibus nostris & gemitibus oramus. si autē quidam lapsi Ecclesiam se uolunt esse, & si apud illos, atque in illis est Ecclesia; quid superest, quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos ad Ecclesiam dignentur admittere? summissos ergo & quietos & uerecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent; nec Ecclesiæ nomine litteras facere, cum se magis sciant Ecclesiæ scribere. scripserunt autem mihi nuper quidam de lapsis humiles, & mites, & trementes, & metuentes Deum, & qui in Ecclesia semper gloriose, & granditer operati sunt; & opus suum nunquam Domino imputauerunt, scientes illum dixisse, Et cum hæc omnia feceritis, dicite serui superuacui sumus; quod debuimus facere fecimus. Quæ illi cogitantes & quamuis libello a martyribus accepto, ut tamen a Domino satisfactio sua admitti possit, orantes scripserunt mihi, se delictum suum

Matth. 16.

Matth. 22.

ſuum cognoſcere, & pænitentiam ueram agere, nec ad pacem temere, aut importune properare, ſed expectare præſentiam noſtram; dicentes pacem quoque ipſam ſi eam nobis præſentibus acceperint, dulciorem ſibi futuram. Quibus quantum gratulatus ſim, Dominus teſtis eſt: qui potens eſt oſtendere quid eiuſmodi & tales ſerui de eius benignitate mereantur. Quas litteras cum nuper acceperim, & nunc aliud ſcripſiſſe uos legerim, peto diſcernatis deſideria ueſtra, & quicunque eſtis qui has litteras nunc miſiſtis, nomina ueſtra libello ſubiiciatis, & libellum cum ſingulorum nominibus ad me tranſmittatis. ante eſt enim ſcire quibus reſcribere habeam: tunc ad ſingula quæ ſcripſiſtis pro loci, & actus noſtri mediocritate reſcribam. Opto uos fratres cariſsimi ſemper bene ualere, & ſecundum Domini diſciplinam quiete & tranquille agere. Valete.

Ad Caldonium, & Herculanium epiſcopos.

EPISTOLA VII.

CYPRIANVS CALDONIO, ET HERCVLANIO COLLEGIS, ITEM ROGATIANO ET NVMIDICO COMPRESBYTERIS S.

Vehementer contriſtatus ſum fratres cariſſimi, acceptis litteris ueſtris, ut cum mihi propoſitum ſemper & uotum ſit, uniuerſam fraternitatem noſtram incolumem cōtinere, & illi beatum gregem, ſecundum quod caritas exigit, reſeruare; nunc nuncietis Feliciſſimum multa improbe & inſidioſe eſſe molitum; ut præter fraudes ueteres, & rapinas; de quibus iam pridem multa cognoueram; nunc quoque cum epiſcopo portionem plebis diuidere, ideſt a paſtore oues, & filios a parentibus ſeparare, & Chriſti membra diſſipare; cumque ego uos pro me uicarios miſerim; ut expūgeretis neceſſitates fratrum noſtrorum ſumptibus, ſiqui etiam uellent ſuas artes exercere, additamento quantum ſatis eſſet, deſideria eorum iuuaretis; ſimul etiam & ætates eorum, & cōdiciones, & merita diſcerneretis; ut iam nunc ego, cui cura incumbit, omnes optime noſſem; & dignos quoque, & humiles, & mites ad eccleſiaſticæ adminiſtrationis officia promouerem; ille interceſſerit nequis poſſet expungi, ne ue ea, quæ deſideraueram, poſſent diligenti examinatione diſcerni: comminatus ſit etiam fratribus noſtris qui primi expungi acceſſerant, potētatu improbo & terrore uiolentó, quod ſecum in monte non communicarent qui nobis obtemperare uoluiſſent. Cumque poſt hæc omnia, nec loci mei honore motus, nec ueſtra auctoritate & præſentia fractus, inſtinctu ſuo quietem fratrum turbās, proripuerit ſe cum plurimis, ducem ſe factionis, & ſeditionis principem temerario furore conteſtans: in quo quidem gratulor plurimos fratres habentes audaciam receſſiſſe, & uobis acquieſcere maluiſſe; ut cum Eccleſia remanerent; & ſtipendia eius epiſcopo diſpenſate retraherent. quod quidem & ceteros pro certo ſcio cum pace facturos, & cito ab errore receſſuros. Interim cum Feliciſsimus comminatus ſit, non communicaturos in monte ſecum, qui nobis obtemperaſſent, ideſt qui nobis communicarent; accipiat ſententiam quam prior dixit, ut abſtētum ſe a nobis ſciat; quando ad fraudes eius & rapinas, quas dilucida ueritate cognouimus, adulterii etiā crimē accedit: quod fratres noſtri graues uiri deprehendiſſe ſe nunciauerunt, & probaturos ſe aſſeuerarunt. quæ omnia tūc cognoſcemus, quādo in unum cum collegis pluribus permittente Deo conuenerimus. Sed & Augendus, qui nec epiſcopum, nec Eccleſiam cogitans, pariter ſe cum illius conſpiratione ſociauit, ſi ultra cum eo perſeuerauerit, ſententiam ferat, quam ille in ſe factioſus, & temerarius prouocauit. Sed & quiſquis ſe conſpirationi & factioni eius adiunxerit, ſciat ſe in Eccleſia nobiſcum non

esse communicaturum; qui sponte maluit ab Ecclesia separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, & Carthaginem ad clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, quicunque se Felicissimo iunxerunt. Opto uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad episcopos Numidas de redemptione fratrum ex captiuitate barbarorum.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS IANVARIO MAXIMO, PROCVLO, VICTORI MODIANO, NEMESIANO, NAMPVLO, ET HONORATO, FRATRIBVS SALVTEM.

Vm maximo animi nostri gemitu, & non sine lacrimis legimus litteras uestras fratres carissimi, quas ad nos pro dilectionis uestræ sollicitudine, de fratrum nostrorum & sororum captiuitate fecistis. Quis enim nõ doleat in eiusmodi casibus? aut quis non dolorem fratris sui suum pro-
1.Cor. 12. prium computet? cum loquatur apostolus Paulus & dicat. Si patitur unum membrum, compatiuntur & cetera membra: si lætatur membrum unum, collætantur
2.Cor. 11. & cetera membra. & alio loco: Quis infirmatur, inquit, & non ego infirmor? Quare nunc & nobis captiuitas fratrum nostra captiuitas computanda est: & periclitantium dolor pro nostro dolore numerandus est. cum sit scilicet adunationis nostræ corpus unum & non tantum dilectio, sed & religio instigare nos debeat, & confortare ad fratrum membra redimenda. Nam cum denuo apostolus Paulus di-
1.Cor. 6. cat: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Etiam si caritas nos minus adigeret ad opem fratribus ferendam; considerandum tamen hoc in loco fuit Dei templa esse, quæ capta sunt; nec pati nos longa cessatione, & neglecto dolore debere, ut diu Dei templa captiua sint, sed quibus possumus uiribus elaborare, & uelociter gerere, ut Christum iudicem, & Dominum, & Deum no-
Gal. 3. strum promereamur obsequiis nostris. Nam cũ dicat Paulus apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: in captiuis fratribus nostris cõtemplandus est Christus; & redimendus de periculo captiuitatis; qui nos redemit de periculo mortis: ut qui nos de diaboli faucibus exuit, nunc ipse, qui manet & habitat in nobis, de barbarorum manibus exuatur; & redimatur nummaria quantitate, qui nos cruce redemit, & sanguine: qui iccirco hæc fieri interim patitur, ut fides nostra tentetur an faciat unusquisque pro altero, quod pro se fieri uellet, si apud barbaros teneretur ipse captiuus. Quis enim non humanitatis memor, & mutuæ dilectionis admonitus, si pater est, illic esse nunc filios suos computet? si maritus est, uxorem suam illic captiuam teneri cum dolore pariter ac pudore uinculi maritalis existimet? quantus uero communis omnibus nobis mæror est, & cruciatus de periculo uirginum, quæ illic tenentur; pro quibus non tantum libertatis, sed & pudoris iactura plangenda est; nec tam uincula barbarorum, quã lenonum, & lupanarum stupra deflenda sunt; ne membra Christo dicata, & in æternum continentiæ honore pudica uirtute deuota, insultantium libidine, & contagione fœdentur? Quæ omnia istic secundum litteras uestras fraternitas nostra cogitans, & dolenter examinans, prompte omnes & libenter ac largiter subsidia nummaria fratribus contulerunt; semper quidem secundum fidei suæ firmitatem ad opus Dei proni; nunc tamen magis ad opera salutaria contemplatione tanti doloris accensi. Nam cum Dominus in euangelio suo dicat; Infirmus fui, & uisitastis me: quanto nunc

nunc quoque cum maiore operis nostri mercede dicturus est: Captiuus fui, & redemistis me? Et cum denuo dicat, In carcere fui, & uenistis ad me; quanto plus est cum cœperit dicere; in carcere captiuitatis fui, & clausus, & uinctus apud barbaros iacui; & de carcere illo seruitutis liberastis me, cum iudicii dies uenerit præmium de Domino recepturi? Denique maximas uobis gratias agimus, quod nos uestræ sollicitudinis, & tam bonæ ac necessariæ operationis participes esse uoluistis: ut offerretis nobis agros uberes, in quibus spei nostræ semina mitteremus, expectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac cælesti, & salutari operatione proueniunt. Misimus autem sestertia centum millia nummum, quæ istic in ecclesia, cui de Domini indulgentia præsumus, cleri & plebis apud nos consistentis collatione collecta sunt: quæ uos illic pro uestra diligentia dispensabitis. Et optamus quidem nihil tale de cetero fieri, & fratres nostros Domini maiestate protectos ab eiusmodi periculis incolumes reseruari. si tamen ad explorandam nostri animi caritatem, & examinandam nostri pectoris fidem, tale aliquid acciderit, nolite cunctari nunciare hæc nobis litteris uestris; pro certo habentes, ecclesiam nostram & fraternitatem istic uniuersam ne hæc ultra fiant precibus orare; si facta fuerint, libenter, & largiter subsidia præstare. Vt autem fratres nostros ac sorores qui adhuc opus tam necessarium prompte ac libenter operati sunt, ut semper operentur, in mentem habeatis in orationibus uestris, & eis uicem boni operis in sacrificiis & precibus repræsentetis, subdidi nomina singulorũ; sed & collegarum quoque & consacerdotum nostrorum, qui & ipsi cum præsentes essent, & suo, & plebis suæ nomine, quædam pro uiribus cõtulerunt, nomina addidi; & præter quantitatem propriam nostram, eorum quoq; summulas significaui, & misi. quorum omnium secundum quod fides & caritas exigunt, in orationibus & precibus uestris meminisse debetis. Optamus uos fratres carissimi semper bene ualere.

Ad Successum episcopum de nunciis Roma reuersis.

EPISTOLA IX.

CYPRIANVS SVCCESSO FRATRI SALVTEM.

VT non uobis in cõtinenti scriberem frater carissime, illa res fecit; quod uniuersi clerici sub ictu agonis constituti, recedere istinc omnino non poterant, parati omnes pro animi sui deuotione ad diuinam & cælestem gloriam. Sciatis autem eos uenisse, quos ad Vrbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi ueritatem ad nos referrent. multa enim & incerta opinionibus uẽtilantur; quæ autem sunt in uero, ita se habent. Rescripsisse Valerianum ad senatum, ut episcopi, & presbyteri, & diacones in continenti animaduertantur; senatores, uiri egregii, & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spolientur, & si ademptis facultatibus Christiani perseuerauerint, capite quoq; multentur: matronæ ademptis bonis in exilium relegentur: Cæsariani quicumque uel prius confessi fuerant, uel nunc confitentur, uincti in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subiecit etiam Valerianus Imperator orationi suæ exemplum litterarum, quas ad præsides prouinciarum de nobis fecit: quas litteras quotidie speramus uenire, stãtes secundum fidei firmitatem ad passionis tolerãtiam, & expectantes de ope, & indulgentia Domini uitæ æternæ coronam. Xistum autẽ in cœmiterio animaduersum sciatis, octauo iduum Augustarũ die, & cum eo diacones quattuor. Sed & huic persecutioni quotidie insistũt præfecti in Vrbe; ut si qui sibi oblati fuerint, animaduertantur; & bona eorum fisco uindicentur. Hæc peto per uos & collegis nostris inno-

tescant;

teſcant, ut hortatu eorum poſſit fraternitas corroborari, & ad agonem ſpiritalem præparari: ut ſinguli ex noſtris, non magis mortem cogitent, quam immortalitatem: & plena fide ac tota uirtute Domino dicata gaudeant magis, quam timeant in hac confeſſione; in qua ſciunt Dei & Chriſti milites non perimi, ſed coronari. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

Incipiunt ad Cyprianum reſcripta martyrum, ſiue confeſſorum.

EPISTOLA X.

CYPRIANO FRATRI NEMESIANVS, DATVIVS, FELIX, ET VICTOR, IN DOMINO AETERNAM S.

SEmper magnis ſenſibus pro temporis condicione litteris tuis locutus es Cypriane dilectiſſime; quibus aſſidue lectis, & praui corriguntur; & bonæ fidei homines corroborantur: dum enim non deſinis tractatibus tuis ſacramenta occulta nudare, ſic nos in fide facis creſcere, & de ſæculo homines ad credulitatem accedere. Nam quæcunque bona in multis libris tuis intuliſti, neſcius ipſum te nobis deſignaſti: es enim omnibus in tractatu maior, in ſermone facundior, in conſilio ſapientior, in patientia ſimplicior, in operibus largior, in abſtinentia ſanctior, in obſequio humilior, & in actu bono innocentior. ſcis & ipſe cariſſime noſtrum optabile uotum eſſe, quod te uideamus doctorem noſtrum ad coronam magnæ confeſſionis perueniſſe: nam quaſi bonus & uerus doctor quid nos diſcipuli ſecuti apud præſidē dicere deberemus, prior apud acta proconſulis pronunciaſti; & tuba canens Dei milites cæleſtibus armis inſtructos ad congreſſionis prœlium excitaſti: & in acie prima pugna ſpiritali gladio diabolum interfeciſti: agmina quoque fratrum hinc, & inde uerbis tuis compoſuiſti, ut inſidiæ inimico undique tenderentur, & cadauera ipſius publici hoſtis neruis conciſis calcarentur. Crede nobis cariſſime, quoniam non eſt a centeſimo præmio minor tua innocens anima; quæ nec ſæculi primos impetus timuit, nec ire in exilium recuſauit, nec relinquere ciuitatem dubitauit, nec in deſerto loco commorari horruit; & quoniam multis documentum confeſſionis dedit, ipſa martyrium prior dixit; alios enim ad martyria facienda exemplo ſuo prouocauit; & non tantum martyrum de ſæculo iam excedentium ſocia eſſe cœpit; ſed & cum futuris cæleſtem amicitiam copulauit. Agunt ergo tibi nobiſcum damnati maximas apud Deum gratias Cypriane dilectiſſime, quod litteris tuis laborantia pectora recreaſti; fuſtibus uulnerata membra curaſti; compedibus pedes ligatos reſoluiſti; ſemitonſis capitis capillaturam adæquaſti; tenebras carceris illuminaſti; mōtes metalli in planum deduxiſti; naribus etiam flagrantes flores impoſuiſti; & tetrum odorem fumi excluſiſti. Fecit autem & proſecutum miniſterium tuum, & Quirini dilectiſſimi noſtri, quod per Hennianum hypodiaconum, & Lucanum, & Maximum, & Amantium acoluthos diſtribuendum miſiſti quæcunque neceſſitatibus corporum defuerant expediri. Simus ergo orationibus noſtris alterutrum adiutores, & rogemus, ſicut mandaſti, ut Deum, & Chriſtum, & angelos in omnibus actis habeamus fautores. Optamus te domine frater ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Saluta omnes qui tecum ſunt: omnes noſtri, qui nobiſcum ſunt, te amant, & ſalutant, & uidere deſiderant.

Epiſtola

EPISTOLA XI. Pam. 80

CYPRIANO CARISSIMO ET DILECTISSIMO FELIX IADER, POLIANVS VNA CVM PRESBYTERIS, ET OMNIBVS NOBISCVM COMMORANTIBVS APVD METALLVM SIBVENSE S.

RESalutamus te cariſſime per Victorium, Herennianum, Lucanum, & Maximum fratres noſtros fortes & incolumes adiuuantibus orationibus tuis: a quibus accepimus oblationis nomine quantitatem una cum litteris quas ſcripſiſti; in quibus dignatus es de uerbis cæleſtibus nos tamquam filios confortare: & Deo patri omnipotenti per Chriſtum eius gratias egimus, & agimus; quod ſic confortati, & corroborati ſumus per tuam adlocutionem; petentes de animi tui candore, ut nos adſiduis orationibus tuis in mēte habere digneris: ut cōfeſſionem ueſtram, & noſtram, quam Dominus in nobis conferre dignatus eſt, ſuppleat. Saluta omnes qui tecum commorantur. Optamus te frater cariſſime in Deo bene ualere.

EPISTOLA XII. Pam. 41. 26

CYPRIANO PAPAE MOYSES, ET MAXIMVS PRESBYTERI, ET NICOSTRATVS, ET RVFFINVS DIACONI, ET CETERI CONFESSORES, QVI CVM EIS SVNT, S.

INter uarios & multiplices frater dolores nobis conſtitutis propter præſentes multorum per totum pæne orbem ruinas, hoc præcipuum nobis ſolatium ſuperuenit; quod acceptis litteris tuis erecti ſumus, & dolentis animi mæroribus fomenta ſuſcepimus. Vnde intelligere iam poſſumus gratiam diuinæ prouidentiæ forſitan nō ob aliam cauſam nos tam diu clauſos uinculis carceris reſeruare uoluiſſe; niſi ut inſtructius & robuſtius animati litteris tuis, uoto proniore ad coronam deſtinatam poſſemus peruenire. Illuxerunt enim nobis litteræ tuæ, ut in tempeſtate quadam ſerenitas, & in turbido mari exoptata trāquillitas, & in laboribus requies; ut in periculis & doloribus ſanitas; ut in denſiſſimis tenebris candida lux & refulgens. ita illas animo ſitiēte perbibimus, & uoto eſuriente ſuſcepimus; ut ad certamen inimici, ex illis nos ſatis paſtos, & ſaginatos gaudeamus. Reddet tibi Dominus pro iſta tua caritate mercedem, & huius tam boni operis repræſentabit debitam frugem. Non minus enim coronæ mercede condignus eſt, qui hortatus eſt, quam qui & paſſus eſt: non minus laude condignus, qui fecit, quam qui & docuit: non minus honorandus eſt, qui monuit, quam qui exoptauit: niſi quoniam nonnunquam magis gloriæ cumulus redundat ad eum, qui inſtituit, quam ad eum, qui ſe docibilem diſcipulum ſubminiſtrauit. hic enim fortaſſis hoc quod exercuit non habuiſſet; niſi ille docuiſſet. Percepimus igitur (iterum dicimus) frater Cypriane magna gaudia, magna ſolatia, magna fomenta, maxime quod & glorioſas martyrum non dicam mortes, ſed immortalitates, glorioſis & condignis laudibus proſecutus es: tales enim exceſſus, talibus uocibus perſonandi fuerunt; ut quæ referebātur ſic dicerentur, qualiter facta ſunt: ex tuis ergo litteris uidimus glorioſos illos martyrum triumphos, & oculis noſtris quodammodo cælum illos petentes proſecuti ſumus; & inter angelos ac poteſtates dominationesq; cæleſtes conſtitutos cōtemplati ſumus: ſed & Dominum apud patrem teſtimonium ſuum illis promiſſum perhibētem auribus noſtris quodammodo ſenſimus. Hoc eſt ergo quod & nobis animum in dies ſingulos erigit, & ad conſequendos gradus tantæ dignationis intendit. Quid enim glorioſius, quid ue felicius ulli hominum poterit ex diuina dignatione contingere, quam inter ipſos carnifices Luc. 12.

nifices interritum confiteri dominum Deum? quam inter sæuientia sæcularis potestatis uaria & exquisita tormẽta etiam extorto, & excruciato, & excarnificato corpore Christum Dei filium etsi recedente, sed tamen libero spiritu confiteri? quam relicto mundo cælum petisse? quam desertis hominibus inter angelos stare? quam impedimentis omnibus sæcularibus ruptis in cõspectu Dei iam se liberum sistere? quam cæleste regnum sine ulla cũctatione retinere? quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? quam iudicis sui diuina dignatione iudicem factum fuisse? quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse? quam humanis & sacrilegis legibus contra fidem nõ obedisse? quam ueritatem uoce publica contestatum fuisse? quam ipsam, quæ ab omnibus metuatur, moriendo mortem subegisse? quam per ipsam mortem immortalitatem consecutum fuisse? quam omnibus sæuitiæ instrumentis excarnificatum & extortum, ipsis tormentis tormenta superasse? quam omnibus dilaniati corporis doloribus robore animi reluctatum fuisse? quam sanguinem suum profluentem non horruisse? quam supplicia sua post fidem amare cœpisse? quam detrimentum uitæ suæ putare non exisse? Ad hoc enim prœlium quasi quadam tuba euãgelii sui nos excitat Dominus dicendo. Matth. 10 Qui plus diligit patrem aut matrem, quam me, non est me dignus. Et qui plus diligit animam suam quam me, non est me dignus; & qui nõn Matth. 5. tollit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Et iterum: Beati qui persecutionem passi fuerint propter iustitiam; ipsorum enim est regnum cælorum. Beati eritis cũ uos persecuti fuerint, & oderint: gaudete, & exultate; sic enim & pro- Matth. 10 phetas persecuti sunt, qui ante uos fuerunt, patres eorum. Et iterum: quoniam ante reges & potestates stabitis, & tradet frater fratrem ad mortem, & pater filium; Apoc. 3. & qui perseuerauerit usque ad finem, hic saluus erit. Et; uincenti dabo sedere super thronum meum, sicut & ego uici; & sedi super thronum patris mei. Sed & apo- Rom. 8. stolus. Quis nos separabit a caritate Christi? pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius, sicut scriptum est, quia propter te interficimur tota die, æstimati sumus uelut oues uictimæ, sed in iis omnibus superuincimus pro eo, qui nos dilexit. Hæc, & huiusmodi cum in euangelio conlata perlegimus, & quasi faces quasdam ad inflammandam fidem dominicis uocibus, suppositas nobis sentiamus; hostes ueritatis iam non tantum non perhorrescimus, sed prouocamus; & inimicos Dei iam hoc ipso, quod non cessimus, uicimus: & nefarias contra ueritatem leges subegimus; & si nondum nostrum sanguinem fudimus, sed fudisse parati sumus. Nemo hãc dilationis nostræ morã clementiam iudicet; quæ nobis officit; quæ impedimentum gloriæ facit; quæ cælum differt, quæ gloriosum Dei conspectum inhibet. in huiusmodi enim certamine, & in huiusmodi, ubi decertat fides, prœlio, mora martyras nõ distulisse, uera clementia est. Pete ergo Cypriane carissime, ut nos gratia sua Dominus magis ac magis in dies singulos quosque uberius, atque propensius & armet, & illustret; & uiribus potentiæ firmet, ac roboret: ut quasi optimus imperator milites suos, quos usque adhuc in castris carceris exercuit, & probauit, producat iã ad propositi certaminis campum: porrigat nobis arma diuina, illa tela, quæ nesciunt uinci; loricam iustitiæ, quæ nunquam solet rumpi; clypeum fidei, qui non potest perforari; & gladium spiritus, qui non consueuit uulnerari. cui enim magis hæc, ut pro nobis petat, mandare debemus, quam glorioso episcopo, ut hostiæ destinati petant auxilium de sacerdote? Ecce aliud gaudium nostrum, quod in officio episcopatus tui, licet a fratribus pro temporis condicione distractus es, tamen non defuisti: quod litteris confessores frequenter corroborasti; quod etiam sumptus necessarios de tuis laboribus iustis præbuisti; quod omnibus te præsentẽ quodammodo exhibuisti:

buisti: quod in nulla officii tui parte quasi aliquis desertor claudicasti. Sed quod nos ad maiorem lætitiam robustius prouocauit, tacere non possumus, quin omni uocis nostræ testimonio prosequamur. Animaduertimus enim te congruente censura, & eos digne obiurgasse, qui immemores delictorum suorum pacem a presbyteris per absentiam tuam festinata & præcipiti cupiditate extorsissent; & illos qui sine respectu euangelii sanctum Domini canibus, & margaritas porcis profana facilitate donassent; Matth. 7 cum grande delictum, & per totum pæne orbem incredibili uastatione grassatum, non oporteat nisi, ut ipse scribis, caute moderateque tractari; consultis omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, confessoribus, & ipsis stantibus laicis, ut in tuis litteris & ipse testaris; ne dum uolumus importune ruinis subuenire, alias maiores ruinas uideamur parare. Vbi enim diuinus metus relinquetur, si tam facile peccantibus uenia præstetur? fouêtibus sunt sane ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi; & de scripturis sanctis, quam ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi: nec hoc animentur, quia multi sunt; sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. nihil ad extenuationem delicti numerus impudens ualere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas; atque subiectio; sed alienum de se expectasse iudicium; sed alienam de suo actu sustinuisse sententiam. Hoc est, quod pænitentiam probat; hoc est, quod impresso uulneri inducit cicatricem; hoc est, quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit, quod ardentem delictorum æstuantium uaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: ne importunis cibis tempestatem ualetudinis sæuientis non reprimat, sed accendat: scilicet, ne quod potuisset maturius ieiunio attenuante sanari, uideatur per impatientiam longius passiua cruditate produci. Eluendæ sunt igitur impio sacrificio manus inquinatæ, operibus bonis: & nefario cibo ora misera polluta, pænitentiæ sunt ueræ sermonibus expianda. & in secretis cordis fidelis nouellandus, & consecrandus est animus: crebri pænitentium gemitus audiantur; & iterum fideles ex oculis lacrimæ profundantur: ut illi ipsi oculi, qui male simulacra conspexerunt, quæ inlicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant. Non est impatientia in morbis necessaria; luctantur cum suo dolore qui languent; & ita demum sperant sanitatem, si tolerâtia superarint dolorem. infidelis enim cicatrix, quam cito festinans medicus induxit; & ad quemlibet casum medela rescinditur; si non fideliter de ipsa tarditate remedia præstentur. Cito rursus in incêdium flamma reuocatur, nisi totius ignis etiam usque ad extremam scintillam materia rescinditur; ut merito huiusmodi homines sciant sibi etiam de ipsa mora magis consuli, & fideliora necessariis dilationibus remedia præstari. Cæterum ubi erit quod custodia squalidi carceris includuntur, qui Christum confitentur; si sine periculo fidei sunt, qui negauerunt? ubi quod in nomine de catenarum ambitu uinciuntur, si sine communicatione non sunt, qui confessionem Dei nô retinuerunt? ubi quod detenti gloriosas animas suas ponunt, si, qui dereliquerunt fidem, periculorum & delictorum suorum non sentiunt magnitudinem? quod si nimiam impatientiam præ se ferunt, & intolerabili festinatione communicationem exposcunt; frustra querula ista, & inuidiosa, ac nihil aduersus ueritatem ualentia iactant petulanti, & infreni ore conuicia: quandoquidem licuerit illis suo iure retinere, quod nunc sua sponte quæsita necessitate cogûtur postulare: fides enim quæ potuit Christum confiteri, potuit a Christo in communicatione retineri. Optamus te beatissime ac gloriosissime Papa in Domino semper bene ualere, & nostri meminisse.

Epistola

EPISTOLA XIII. *Ed. Pam. ep. 30*

CYPRIANO PAPAE PRESBYTERI, ET DIACONI, ROMAE CONSISTENTES, SALVTEM.

CVm perlegissemus frater litteras tuas, quas per Fortunatum hypodiaconum miseras, gemino sumus dolore perculsi, & duplici mœrore confusi, quod neque tibi requies ulla in tantis persecutionis necessitatibus traderetur; & lapsorum fratrum immoderata petulantia usque ad periculosam temeritatem producta denotaretur. Sed quamquam nos atque animum nostrum ista, quæ diximus, grauiter adfligerent, tamen mœroris nostri tam grauem sarcinam, uigor tuus, & secundum euangelicam disciplinam adhibita seueritas temperat: dum & quorumdam improbitatē iuste coercet; & hortando ad pænitentiam, uiam legitimam salutis ostendit. Quos quidem satis mirati sumus ad hoc usque prosilire uoluisse, ut tam urgenter, & tam immaturo, atq; acerbo tempore, in tam ingenti & immenso crimine, atque delicto, pacem sibi non tam peterent, quam uindicarent, immo iam & in cælis habere se dicerent: qui si habent; quid petunt, quod tenent? si autem non habere illos probatur, hoc ipso quod petunt; cur non iudicium eorum sustinent, a quibus petendam pacem, quam utiq; non habent, putauerunt? Quod si alicunde prærogatiuam communicationem habere se credunt; cum euangelio illam conferre conentur; ut ita demum firmiter ualeat, si ab euangelica lege non dissonat. Ceterum quo pacto euangelicam poterit præstare communicationem, quod contra euangelicam decretum uidetur ueritatem? Nam cum omnis prærogatiua ita demum ad indulgentiæ priuilegium spectet; si ab eo cui sociari quærit non discrepet; a Deo, cui sociari quærit, discrepat, necesse est indulgentiam & priuilegium societatis amittat. Videant igitur quid in hoc negotio agere conentur. nam si aliud quidem euāgelium, aliud autem martyras dicunt posuisse decretum; collidentes contra euangelium martyres utrobiq; periclitabuntur. Nam & euangelii fracta iam, & iacens uidebitur esse maiestas; si potuit alterius decreti nouitate superari; & de martyrum capite gloriosa confessionis corona detracta; si non illam de euangelii conseruatione inuenientur consecuti; unde martyres fiunt; ut merito nulli magis sit competens nihil contra euangelium decernere, quam qui martyris nomen ex euangelio laborat accipere. Illud præterea uellemus addiscere si martyres non propter aliud martyres fiunt; nisi ut non sacrificantes teneant Ecclesiæ usq; ad effusionem sanguinis sui pacem; ne cruciatus dolore superati perdēdo pacem perdāt salutem: quo pacto salutem, quam si sacrificassent se habituros non putauerunt, illis existiment donandam, qui sacrificasse dicantur; cum legem hanc debeant in aliis tenere, quam ipsi uidebantur sibi antepósuisse? In quo negotio, hoc ipsum, quod pro se ipsis facere putauerunt, animaduertimus contra se ipsos protulisse. Nam si dandam illis pacem martyres putauerunt, cur ipsi non dederunt? cur illos ad episcopum, ut ipsi dicunt, remittendos censuerunt? Is enim qui iubet fieri, potest utique facere, quod fieri iubet. Sed ut intelligimus, immo ut res ipsa loquitur & clamat, sanctissimi martyres utrobique adhibendum putauerunt temperamentum & pudoris & ueritatis. Nam & quia a multis urgebantur dum ad episcopum illos remittunt, uerecundiæ propriæ ne ulterius inquietarentur consulendum putauerunt: & dum illis non ipsi communicant, euangelicæ legis illibatam sinceritatem custodiendam iudicauerunt. Tu tamen frater nunquam pro tua caritate desistas lapsorum animos temperare, & errantibus ueritati præstare medicinam; licet animus ægrorum medētium respuere soleat industriam. Recens est lapsorum nuper hoc uulnus, & adhuc in tumorem

plaga

plaga conſurgens: & iccirco certi ſumus, quod ſpatio productioris temporis impetu iſto conſeneſcente, amabunt hoc ipſum, ad fidelem ſe dilatos eſſe medicinam; ſi tamen deſint, qui illos arment ad periculum proprium, & in peruerſum inſtruentes pro ſalutaribus dilationum remediis exitioſa depoſcant illis properatæ communicationis uenena. neque enim credimus ſine inſtinctu quorumdam auſuros fuiſſe omnes tam petulanter ſibi pacem uindicare. nouimus Carthaginienſis eccleſiæ fidem, nouimus inſtitutionem, nouimus humilitatem; unde etiam mirati ſumus, quod quædam in te per epiſtolam iniecta durius notaremus: cum amorem ueſtrum mutuum, & charitatem exemplis multis reciprocæ adfectionis in uos inuicem ſæpe compeſiſſemus. Tempus eſt igitur ut agant delicti pænitentiam, ut probent lapſus ſui dolorem, ut oſtendant uerecundiam, ut monſtrent humilitatem; ut exhibeant modeſtiam; ut de ſubmiſſione prouocent in ſe Dei clementiam, & de honore debito in Dei ſacerdotem, eliciant in ſe diuinam miſericordiã.quanto meliores ipſorum litteræ fuiſſent, ſi pro ipſis preces ſtantium humilitate ipſorum adiutæ fuiſſent, quoniam & facilius impetratur, quod petitur, quando is,pro quo petitur,condignus eſt, ut quod petitur impleretur. Quod autem pertineat ad Priuatum Lambeſitanum, pro tuo more feciſti, qui rem nobis ſollicitam nunciare uoluiſti: omnes enim nos decet pro corporis totius Eccleſiæ,cuius per uarias quaſque prouincias membra digeſta ſunt, excubare: ſed nos etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis latere non potuit. nam cum antehac quidam ex ipſius nequitiæ cohorte ueniſſet uexillarius Priuati, & furto ac fraudulenter litteras a nobis elicere curaret; nec quis eſſet, latuit; nec litteras, quas uolebat, accepit. Optamus te in Domino bene ualere.

EPISTOLA XIIII. *Ed. Pamel. ep. 17.*

VNIVERSI CONFESSORES CYPRIANO PAPATI SALVTEM.

SCias nos uniuerſis,quibus apud te ratio conſtiterit, quid poſt commiſſum egerint, dediſſe pacem: & hanc formam per te & aliis epiſcopis innoteſcere uoluimus. Optamus te cum ſanctis martyribus pacem habere. Presbyter de clero, & exorciſta, & lector Lucianus ſcripſit.

EPISTOLA XV. *Pamelii ep. 19*

CYPRIANO, ET COMPRESBYTERIS, CARTHAGINI CONSISTENTIBVS, CALDONIVS S.

NEceſſitas temporum facit, ut non temere pacem demus. Sed quoniam oportebat uobis ſcribere, quoniam ii qui poſteaquam ſacrificauerunt, iterato tentati, extorres ſunt facti: uidentur ergo mihi abluiſſe prius delictum, dum poſſeſſiones & domos dimittunt, & pænitentiam agentes Chriſtum ſequuntur. Ergo Felix,qui presbyterium ſubminiſtrabat ſub Decimo, proximus mihi uicinus cognoui eundem Felicem & Victoriam cõiugem eius & Lucium fideles extorres factos reliquiſſe poſeſſiones, quas nunc fiſcus tenet; ſed & mulierẽ nomine Bona; quæ tracta eſt a marito ad ſacrificandum, quæ cõſcientiam

L non

non commiſit, ſed tenentes manus eius ipſi ſacrificauerunt; ſic ipſa cœpit dicere, contra nō feci, uos feciſtis; ſic & ipſa extorris facta eſt. Cum ergo uniuerſi pacem peterent; dicētes & recuperauimus fidem, quam amiſeramus, pænitentiam agentes & Chriſtum publice ſumus confeſſi; quamuis mihi uideantur debere pacem accipere, tamen ad conſultum ueſtrum eos dimiſi; ne uidear aliquid temere præſumere. ſi quid ergo ex communi conſilio placuerit; ſcribite mihi. Salutate noſtros, uos noſtri. Opto uos feliciſſimos bene ualere.

EPISTOLA XVI. *Pamel. 39.*

CALDONIVS, HERCVLANEVS, ET VICTOR COLLEGIS, ITEM NOVATIANO CVM NVMIDICO PRESBYTERIS, S.

ABſtinuimus communicatione Feliciſſimum, & Augendum, item Repoſtum de extorrentibus, & Irenem, Rutilorum, & Paulam ſarcinatricem; quod ex annotatione mea ſcire debuiſti. Item abſtinuimus Sophronium, & ipſum de extorrentibus Soliaſum budinarium.

Finis libri quinti epiſtolarum diui Cypriani.

DIVVS CAECILIVS CYPRIANVS, EPISCOPVS CARTHAGINIENSIS, AD DEMETRIANVM.

Blatrantem te & aduersus Deum, qui unus & uerus est, ore sacrilego & uerbis impiis obstrepentem frequenter Demetriane contempseram, uerecundius ac melius existimans errantis imperitiã silentio spernere, quam loquendo dementis insaniam prouocare. Nec hoc sine magisterii diuini auctoritate faciebam, cum scriptum sit: In aures imprudentis noli quidquam dicere, ne quando audierit irrideat sensatos sermones tuos. & iterum: Noli respondere imprudenti ad imprudentiam eius, ne similis fias illi: Prou. 9. & sanctum quoque iubeamur intra conscientiam nostram tenere, nec inculcandum porcis & canibus exponere, loquente Domino & dicente: Ne dederitis sanctum canibus, neque miseritis margaritas uestras ante porcos; ne conculcent ea pedibus, & conuersi elidant uos. Matth. 7. Nam cum ad me sæpe studio magis contradicendi, quã uoto discendi uenires, & clamosis uocibus personans malles tua impudenter ingerere, quam nostra patienter audire, ineptum uidebatur congredi tecum, quando facilius esset & leuius turbulenti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quam tuam rabiem tractatibus coercere. Certe & labor irritus & nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapiẽtiam bruto: cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Hæc considerans sæpe conticui, & impatientem patientia uici, cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furentem lenitate cohibere. Sed enim cum dicas plurimos conqueri, quod bella crebrius surgant, quod lues, quod fames sæuiant, quodque imbres, & pluuias serena longa suspendant, nobis imputari, tacere ultra non oportet; ne iam non uerecundiæ, sed diffidentiæ esse incipiat, quod tacemus; & dum criminationes falsas contemnimus refutare, uideamur crimen agnoscere. Respondeo igitur & tibi Demetriane pariter, & ceteris, quos tu forsitan concitasti, & aduersum nos odia tuis maledicis uocibus seminando, comites tibi plures, radicis, atque originis tuæ pullulatione, fecisti, quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem. nam qui ad malum motus est fallente mendacio, multo magis ad bonum mouebitur, ueritate cogente. Dixisti per nos fieri, & quod nobis debeant imputari omnia ista, quibus nunc mundus quatitur & urgetur, quod dii uestri a nobis non colantur. Qua in parte (quia ignarus diuinæ cognitionis & ueritatis alienus es) illud primo in loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis uiribus stare, quibus prius steterat, nec uigore & robore eo ualere quo antea præualebat. Hoc etiã nobis tacentibus, & nulla de scripturis sanctis prædicationibusq; diuinis documenta promentibus, mundus ipse iam loquitur, & occasum sui rerum labentium probatione testatur: non hyeme nutriendis seminibus tanta imbrium copia est; non frugibus æstate torrendis solita flagrantia est, nec sic uerna de temperie sua læta sunt, nec adeo arboreis fetibus autũna fecunda sunt. Minus de effossis & fatigatis montibus eruũtur marmorum crustæ, minus argenti & auri opes suggerunt exhausta iam metalla: & pauperes uenæ breuiantur in dies singulos, & decrescunt: deficit in agris agricola, in

mari nauta, miles in caſtris, innocentia in foro, iuſtitia in iudicio, in amicitiis concordia, in artibus peritia, in moribus diſciplina. Putasne tu tantam poſſe ſubſtantiam rei ſeneſcentis exiſtere, quantum prius potuit nouella adhuc & uegeta iuuenta pollere? Minuatur neceſſe eſt quidquid fine iã proximo in occidua & extrema deuergit. ſic ſol in occaſu ſuo radios minus claro & igneo ſplendore iaculatur. ſic declinante iam curſu exoletis cornibus luna tenuatur; & arbor quæ fuerat ante uiridis & fertilis, areſcentibus ramis fit poſtmodum ſterili ſenectute deformis. Et fons qui exundantibus prius uenis largiter profluebat, ſenectute deficiens uix modico ſudore deſtillat. Hæc ſententia mundo data eſt: hæc Dei lex eſt, ut omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant; & infirmentur fortia, & magna minuãtur; & cum infirmata & deminuta fuerint, finiantur. Chriſtianis imputas, quod minuantur ſingula mundo ſeneſcente: quid ſi & ſenes imputent Chriſtianis, quod minus ualeant in ſenectute? quod non perinde ut prius uigeãt auditu aurium, curſu pedum, oculorum acie, uirium robore, ſucco uiſcerum, mole membrorum? & cum olim ultra octingentos, & nongentos annos uita hominum longæua procederet, uix nunc poſſit ad centenarium numerum peruenire? Canos uidemus in pueris, capilli deficiunt antequam creſcunt, nec ætas in ſenectute deſinit, ſed incipit a ſenectute: ſic in ortu adhuc ſuo ad finem natiuitas properat, ſic quodcunque nunc naſcitur mundi ipſius ſenectute degenerat; ut nemo mirari debeat ſingula in mundo cœpiſſe deficere, quando totus ipſe iam mundus in defectione ſit & in fine. Quod autem crebrius bella continuãt, quod ſterilitas & fames ſollicitudinem cumulant, quod ſæuientibus morbis ualitudo frangitur, quod humanum genus luis populatione uaſtatur, & hoc ſcias eſſe prædictum, in nouiſſimis temporibus multiplicari mala, & aduerſa uariari, & appropinquante iam iudicii die magis ac magis in plagas generis humani cenſuram Dei indignantis accendi. Non enim ſicut tua falſa querimonia & imperitia ueritatis ignara iactat, & clamitat, iſta accidunt, quod dii ueſtri a nobis non colantur, ſed quod a uobis non colatur Deus. Nam cum ipſe ſit mundi Dominus & rector, & cuncta arbitrio eius & nutu gerantur, nec quidquam fieri poſſit, niſi quod aut fecerit, aut fieri ipſe permiſerit, utique quando ea fiunt, quæ iram Dei indignantis oſtendunt, nõ propter nos fiunt, a quibus Deus colitur, ſed delictis & meritis ueſtris irrogantur, a quibus Deus omnino nec quæritur, nec timetur; nec relictis uanis ſuperſtitionibus religio uera cognoſcitur; ut qui Deus unus eſt omnibus, unus colatur ab omnibus & rogetur. Ipſum denique
Luc.4. audi loquentem, ipſum uoce diuina inſtruentem nos pariter ac monẽtem: Domi-
Exod.20. num Deum tuum adorabis, inquit, & ipſi ſoli ſeruies. & iterum: Non erunt tibi
Hiere.7. dii alii abſque me. & iterum: Nolite ambulare poſt Deos alienos, ut ſeruiatis eis, & ne adoraueritis eos; & ne inciretis me in operibus manuum ueſtrarum ad diſperdendos uos. Propheta item Spiritu ſancto plenus conteſtatur & denunciat iram
Aggei.1. Dei, dicens: Hæc dicit dominus Deus omnipotens: Eo quod domus mea deſerta eſt, uos autem ſectamini unuſquiſque in domum ſuam, propterea abſtinebit cælum a rore, & terra ſubtrahet procreationes ſuas, & inducã gladium ſuper terram, & ſuper frumentum, & ſuper uinum, & ſuper oleum, & ſuper homines, & ſuper pecora, & ſuper omnes labores manuum eorum. Item propheta alius repetit & di-
Amos.4. cit: Et pluam ſuper unam ciuitatem, & ſuper aliam nõ pluam. Pars una compluetur, & pars, ſuper quam non pluero, areſcet. Et congregabuntur duæ & tres ciuitates in unam ciuitatem potandæ aquæ cauſa, nec ſatiabuntur; & non conuertimini ad me, dicit Dominus. Indignatur ecce Dominus & iraſcitur, & quod ad eum non conuertamini comminatur: & tu miraris aut quereris in hac obſtinatione, & contemptu ueſtro, ſi rara deſuper pluuia deſcendat, ſi terra ſitu pulueris ſqualeat,

ſi uix

ſi uix ieiunas & pallidas herbas ſterilis gleba producat, ſi uineam debilitet grando cædens, ſi oleam detruncet turbo ſubuertens, ſi fontem ſiccitas ſtatuat, aerem peſtilens aura corrumpat, hominem morbida ualitudo conſumat, cum omnia iſta peccatis prouocantibus ueniant, & plus exacerbetur Deus quãdo nihil talia & tanta proficiant? Fieri enim iſta uel ad diſciplinam contumacium, uel ad pœnam malorum, declarat in ſcripturis ſanctis idem Deus dicens: Sine cauſa percuſſi filios ueſtros, diſciplinam non exceperunt. Et propheta deuotus ac dicatus Deo ad hæc eadem reſpondet & dicit: Verberaſti eos, nec doluerunt: flagellaſti eos, nec uo- Hiere.5. luerunt credere, nec accipere diſciplinam. Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus Dei metus eſt. Ecce uerbera deſuper & flagella nõ deſunt, & trepidatio nulla, nulla formido eſt. Quid ſi non intercederet rebus humanis uel iſta cenſura, quanto adhuc maior in hominibus eſſet audacia, facinorum impunitate ſecura? Quereris quod minus nunc tibi uberes fontes, & auræ ſalubres, & frequens pluuia, & fertilis terra obſequium præbeant, quod non ita utilitatibus tuis, & uoluptatibus elementa deſeruiant. Tu enim Deo ſeruis, per quem tibi cuncta deſeruiunt. Tu famularis illi, cuius nutu tibi uniuerſa famulantur. Ipſe de ſeruo tuo exigis ſeruitutem, & homo hominem parere tibi & obedire compellis; & cum ſit uobis eadem ſors naſcendi, condicio una moriendi, corporum materia conſimilis, animarum ratio communis, æquali iure, & pari lege uel ueniatur in iſtum mundum, uel de mundo poſtmodum recedatur, tamen niſi tibi pro arbitrio tuo ſeruiatur, niſi ad uoluntatis obſequium pareatur, imperioſus & nimis ſeruitutis exactor flagellas, uerberas, fame, ſiti, nuditate, ferro frequenter, & carcere affligis, & crucias; & non agnoſcis miſer dominum Deum tuum, cum ſic exerceas ipſe in homine dominatum? Merito ergo incurſantibus plagis nõ deſunt Dei flagella nec uerbera: quæ cum nihil iſtic promoueant, nec ad Deum ſingulos tanto cladium terrore conuertant, manet poſtmodum carcer æternus, & iugis flamma, & pœna perpetua, nec audietur illic rogantium gemitus; quia nec hic Dei indignantis terror auditus eſt; qui per prophetam clamat, & dicit: Audite ſermonem Domini filii Iſrael, quia Oſee.4 iudicium eſt Domini aduerſus incolas terræ, quod neque miſericordia, neque ueritas, neque agnitio Dei ſit ſuper terram, ſed execratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffuſum eſt ſuper terram, ſanguinem ſanguini ſupermiſcent. Iccirco terra lugebit cum uniuerſis incolis ſuis, cum beſtiis agri, cũ ſerpentibus terræ, cum uolucribus cæli, & deficient piſces maris, ut nemo iudicet, nemo reuincat. Indignari ſe Deus dicit quod agnitio Dei non ſit in terris, & Deus non agnoſcitur nec timetur. Delicta mendaciorum, libidinum, fraudum, crudelitatis, impietatis, furoris, Deus increpat & incuſat, & ad innocentiam nemo conuertitur. Fiunt ecce quæ uerbis Dei ante prædicta ſunt, nec quiſquam fide præſentium, ut in futurum cõſulat, admonetur. Inter ipſa aduerſa, quibus uix coartata & concluſa anima reſpirat, uacat malos eſſe, & in periculis tantis non de ſe magis, ſed de altero iudicare. Indignamini indignari Deum, quaſi aliquid boni male uiuendo mereamini, quaſi non omnia iſta quæ accidunt, minora adhuc ſint & leuiora peccatis ueſtris. Qui alios iudicas, aliquando eſto & tui iudex, cõſcientiæ tuæ latebras inſuere, immo (quia nullus iam delinquendi uel pudor eſt, & ſic peccatur, quaſi magis per ipſa peccata placeatur) qui perſpicuus & nudus a cunctis uideris, & ipſe te reſpice. Aut enim ſuperbia inflatus es, aut auaritia rapax, aut iracundia ſæuus, aut alea prodigus, aut uinolentia temulentus, aut liuore inuidus, aut libidine inceſtus, aut crudelitate uiolentus, & miraris in pœnas generis humani iram Dei creſcere, cum creſcat quotidie quod puniatur? Hoſtem quereris exſurgere, quaſi & ſi hoſtis deſit, eſſe pax inter ipſas togas poſſit. Hoſtem quereris

exsurgere, quasi non, etsi externa de barbaris arma, & pericula comprimantur, ferocius intus & grauius, de calumniis, & iniuriis potentium ciuium, domesticæ impugnationis tela grassentur. De sterilitate aut fame quereris, quasi famem maiorem siccitas quam rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ ardor excrescat. Quereris cludi imbribus cælum, cum sic horrea cludantur in terris. Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt, indigentibus præbeantur. Pestem & luem criminaris, cum peste ipsa & lue uel detecta sint, uel aucta crimina singulorum; dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat ac rapina; iidem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarii, fugientes morientium funera, & appetentes spolia mortuorum; ut appareat in ægritudine sua miseros ad hoc forsitan & derelictos esse, ne possint, dum curantur, euadere. Nam perire ægrum uoluit, qui censum pereuntis inuadit. Tantus cladium terror dare non potest innocentiæ disciplinam; & inter populum frequenti strage morientem, nemo considerat & se esse mortalem. Passim discurritur, rapitur, occupatur. Prædandi dissimulatio nulla, nulla cunctatio. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille, qui non rapit, damnum & dispendium proprium sentiat, sic unusquisque rapere festinat. In latronibus est utcunque aliqua scelerum uerecundia, auias fauces & desertas solitudines deligunt, & sic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris & nocte ueletur. Auaritia palam sæuit, & ipsa audacia sua tuta in fori luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. Inde falsarii, inde uenefici, inde in media ciuitate sicarii, tam ad peccandum præcipites, quam impune peccantes. A nocente crimen admittitur, nec innocens qui uindicet, inuenitur. De accusatore uel iudice metus nullus. Impunitatem consequuntur mali, dum modesti tacent, timent conscii, ueneunt iudicaturi. Et iccirco per prophetam diuino spiritu & instinctu rei ueritas promitur, certa & manifesta ratio mõstratur, Deum posse aduersa prohibere, sed ne ille subueniat merita peccantium facere.

Hiere.42. Nunquid, ait, non ualet manus Dei, ut saluos uos faciat, aut grauauit aurem, ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & Deum separant. Et propter delicta uestra auertit faciem suam a uobis, ne misereatur. Peccata itaque & delicta reputentur, conscientiæ uulnera cogitentur, & desinet unusquisque de Deo uel de nobis conqueri, si quod patitur, intelligat se mereri. Ecce id ipsum quale est, unde nobiscum maxime sermo est, quod nos infestatis innoxios, quod in contumeliam Dei impugnatis, atq; opprimitis Dei seruos. Parum est quod furentium uarietate uitiorũ, quod iniquitate feralium criminum; quod cruentarum compendio rapinarum uita uestra maculatur, quod superstitionibus falsis religio uera subuertitur, quod Deus omnino nec quæritur, nec timetur, adhuc insuper Dei seruos & maiestati ac nomini eius dicatos iniustis persecutionibus flagitatis. Satis non est, quod ipse tu Deum non colis, adhuc insuper eos qui colunt sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec coli omnino permittis; & cum ceteri, qui non tantum ista inepta idola, & manu hominis facta simulacra, sed & portenta quædam & monstra uenerantur, tibi placeant, solus displicet Dei cultor. Fumant ubique in templis uestris hostiarum busta & rogi pecorum, & Dei altaria uel nulla sunt, uel occulta. Crocodili & cynocephali & lapides & serpentes coluntur, & Deus solus in terris aut non colitur, aut non est impune quod colitur: innoxios, iustos, Deo caros domo priuas, patrimonio spolias, catenis premis, carcere includis, bestiis, gladio, ignibus punis. Nec saltem contentus es dolorum nostrorum compendio & simplici ac ueloci breuitate pœnarum: admoues laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis uisceribus numerosa supplicia, nec feritas atque immanitas tua usitatis potest contenta

esse

esse tormentis; excogitat nouas pœnas ingeniosa crudelitas. Quæ hæc est insatiabilis carnificinæ rabies? quæ inexplebilis libido sæuitiæ? Quin potius elige tibi alterum de duobus: Christianum esse, aut est crimē, aut non est. Si crimen est, quid non interficis confitentem? si crimen non est, quid persequeris innocētem? Torqueri enim debui si negarem. Si pœnam tuam metuens id quod prius fueram, & quod Deos tuos non colueram, mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuissem, tunc ad confessionem criminis ui doloris adigendus, sicut in ceteris quæstionibus torquentur rei, qui se negant crimine quo accusantur teneri, ut facinoris ueritas, quæ indice uoce nō promitur, dolore corporis exprimatur. Nunc uero cum sponte confitear & clamē, & crebris ac repetitis identidem uocibus, Christianum me esse contester, quid tormenta admoues confitenti? & Deos tuos non in abditis & secretis locis, sed palam, sed publice, sed in foro ipso magistratibus & præsidibus audientibus, destruenti? ut etsi parum fuerat, quod in me prius criminabaris, creuerit quod & odisse & punire plus debeas, quod dum me Christianum celebri loco & populo circumstante pronuncio, & uos & Deos uestros clara & publica prædicatione cōfundo, quid te ad infirmitatem corporis uertis? quid cum terrenæ carnis imbecillitate contendis? Cum animi uigore congredere, uirtutē mentis infringe, fidem destrue, disceptatione si potes uince, uince ratione. uel si quid diis tuis numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgant, ipsi se sua maiestate defendant. aut quid præstare colentibus possunt, qui se de non colentibus uindicare non possunt? Nam si eo qui uindicatur pluris est ille qui uindicat, tu diis tuis maior es. Si autem iis quos colis maior es, non tu illos colere, sed ab ipsis potius coli debes. Sic illos læsos ultio uestra defendit, quo modo & clausos, ne pereant, tutela uestra custodit. Pudeat te eos colere, quos ipse defendis: pudeat tutelam de iis sperare, quos tu ipse tueris. O si audire eos uelles, & uidere, quando a nobis adiurantur & torquentur spiritalibus flagris, & uerborum tormentis de obsessis corporibus eiiciuntur, quando eiulantes & gementes uoce humana & potestate diuina, flagella & uerbera sentientes, uenturum iudicium confitentur. Veni & cognosce uera esse, quæ dicimus. Et quia sic Deos colere te dicis, uel ipsis quos colis, crede: aut si uolueris & tibi credere; de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcauit. uidebis nos rogari ab eis, quos tu rogas; timeri ab eis, quos tu adoras. uidebis sub manu nostra stare uinctos, & tremere captiuos, quos tu suspicis, & ueneraris ut dominos. Certe uel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, quando conspexeris & audieris Deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim prodere, & præsentibus licet uobis, præstigias illas, & fallacias suas non posse celare. Quæ ergo mentis ignauia est, immo quæ desipientium cæca, & stulta demētia, ad lucem de tenebris nolle uenire? & mortis æternæ laqueis uinctos, spem nolle immortalitatis excipere? non metuere Deum comminantem & dicentem: Sacrificans diis eradi- Exod. 22.
cabitur nisi Domino soli? Et iterum: Adorauerunt eos quos fecerūt digiti eorum, Esa. 2.
& incuruatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Quid te ad falsos Deos humilias & inclinas? Quid ante inepta simulacra & figmenta terrena captiuum corpus incuruas? Rectum te Deus fecit, & cum cetera animalia prona, & ad terram situ uergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cælum atque ad Deum sursum uultus erectus est. Illuc intuere, illuc oculos tuos erige, in supernis Deum quære. Vt carere inferis possis, ad alta & cælestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis cum serpente quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis a Deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue. Vt

cogno-

cognoscere Deum possis, te ante cognosce. Relinque idola, quæ humanus error inuenit. Ad Deum conuertere, quem si imploraueris subuenit. Christo crede, quem uiuificandis ac reparandis nobis pater misit. Lædere seruos Dei & Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos ultio diuina defendit. inde est enim quod nemo nostrum quando apprehenditur, reluctatur: nec se aduersus iniustam uiolentiam uestram, quamuis nimius & copiosus noster populus ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Insontes pœnis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quod inultum non remaneat quodcunque perpetimur, quantoque maior fuerit persecutionis iniuria, tanto & iustior fiat & grauior pro persecutione uindicta. Nec umquam impiorum scelere in nostrum nomen exsurgitur, ut non statim diuinitus uindicta comitetur. Vt memorias taceamus antiquas, & ultiones pro cultoribus Dei sæpe repetitas, nullo uocis præconio reuoluamus, documentum recentis rei satis est, quod sic celeriter, quodque in tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis regum, iacturis opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidisse aliquis existimet, aut fuisse fortuitum putet, cum iam pridem scriptura diuina

Deut. 32. posuerit & dixerit: Mihi uindictam, ego retribuã, dicit Dominus. Et iterum Spiritus sanctus præmoneat & dicat: Ne dixeris: ulciscar me de inimico meo, sed exspecta Dominum, ut tibi auxilio sit. Vnde clarum est atque manifestum, quia non per nos, sed pro nobis accidunt cuncta ista, quæ de Dei indignatione descendunt. Nec ideo quis putet Christianos iis quæ accidunt non uindicari, quod & ipsi uideantur accidentium incursatione perstringi. Pœnam de aduersis mundi ille sentit, cui & lætitia & gloria omnis in mũdo est. Ille mæret & deflet, si sibi male sit in sæculo, cui bene non potest esse post sæculum, cuius uiuendi fructus omnis hic capitur, cuius hic solatium omne finitur, cuius caduca & breuis uita hic aliquam dulcedinem computat & uoluptatem; quãdo istinc recesserit, pœna iam sola superest ad dolorem. Ceterum nullus iis dolor est de incursatione malorum præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternamur aduersis, nec frangimur nec dolemus, neque in ulla aut rerum clade, aut corporum ualitudine mussitamus; spiritu magis quam carne uiuẽtes, firmitate animi infirmitatem corporis uincimus. Per ipsa, quæ uos cruciant & fatigant, probari & corroborari nos scimus & fidimus. Putatis nos aduersa uobiscum æqualiter perpeti, cum eadem aduersa uideatis a nobis & uobis non æqualiter sustineri? Apud uos impatientia clamosa semper & querula est; apud nos fortis & religiosa patientia, quieta semper, & semper in Deum grata est, nec quidquam istic lætũ aut prosperum sibi uindicat, sed mitis & lenis, & contra omnes fluctuantis mundi turbines stabilis, diuinæ pollicitationis tempus exspectat. Quã diu enim corpus hoc permanet, cõmune cum ceteris sit necesse est, & corporalis condicio cõmunis: nec separari generi humano ab inuicem datur, nisi istinc de sæculo recedatur. Intra unam domum boni & mali interim continemur. quidquid intra domum euenerit, pari sorte perpetimur, donec æui temporalis fine cõpleto, ad æternæ uel mortis uel immortalitatis hospitia diuidamur. Non ergo iccirco compares uobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mundo & carne hac constituti mundi & carnis incommoda uobiscum pariter incurrimus. nam cum in sensu doloris sit omne quod punit, manifestum est eum non esse participem pœnæ tuæ, quem tecum uideas non dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei, & inter ipsas sæculi labentis ruinas erecta mens est, & immobilis uirtus, & nunquam non læta patientia & de Deo suo semper anima secura; sicut per prophetam Spiritus sanctus loquitur & hortatur, spei ac fidei no-

Abac. 3. stræ firmitatem cælesti uoce corroborans: Ficus, inquit, non afferet fructum, &

non

non erunt nascentia in uineis. Mentietur opus oliuæ, & campi non præstabunt cibum. Deficient a pabulo oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem in Domino exultabo, & gaudebo in Deo salutari meo. Dei hominem, & cultorem Dei subnixum spei ueritate, & fidei stabilitate fundatum, negat mundi huius & sæculi infestationibus commoueri. Vinea licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus arescat, quid hoc ad Christianos? quid ad Dei seruos, quos paradisus inuitat, quos gratia omnis & copia regni cælestis expectat? Exultāt semper in Domino, & lætātur, & gaudent in Deo suo; & mala atq; aduersa mundi fortiter tolerant, dum dona & prospera futura prospectant. Nam qui exposita natiuitate terrena, spiritu recreati & renati sumus, nec iam mundo, sed Deo uiuimus, non nisi cum ad Deum uenerimus, Dei munera & promissa capiemus: & tamen pro arcendis hostibus, & imbribus impetrādis, & uel auferendis uel temperandis aduersis, rogamus semper & preces fundimus: & pro pace ac salute uestra propitiantes, ac placātes Deum diebus ac noctibus iugiter atque instanter oramus. Nemo itaque sibi blandiatur, quod nobis & profanis Dei cultoribus, & Deo aduersantibus, sit interim per æqualitatem carnis & corporis laborum sæcularium condicio communis, ut ex hoc opinetur nō omnia ista, quæ accidūnt, uobis irrogari, cum Dei ipsius prædicatione & prophetica contestatione ante prædictum sit, uenturam super iniustos iram Dei, persecutiones quæ nos humanitus læderent nō defuturas, sed & ultiones quæ læsos diuinitus defenderent secuturas. Et quanta sunt quæ istic pro nobis interim fiunt? In exemplum aliquid datur ut Dei uindicis ira noscatur: ceterum retro est iudicii dies, quem scriptura sancta denunciat, dicens: Vlulate, proximus est enim dies Domini, & obtritio a Deo aderit. Ecce [Esa. 13.] enim dies Domini uenit insanabilis indignationis & iræ, ponere orbem terræ de- [Malach. 4.] sertum, & peccatores perdere ex eo. Et iterum: Ecce dies Domini uenit ardens uelut clibanus, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula: & succendet illos aduenienis dies: dicit Dominus. Succēdi & cremari alienigenas præcinit Dominus, id est, alienos a diuino genere, & profanos, spiritaliter nō renatos, nec Dei filios factos. Euadere enim solos posse, qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco Deus loquitur, quando ad uastationem mundi & interitum generis humani angelos suos mittens, grauius in ultimo comminatur, dicens: Vadite & [Ezech. 3.] cædite, & nolite parcere oculis uestris. Nolite misereri senioris aut iuuenis, & uirgines & mulieres & paruulos interficite, ut deleātur. Omnem autem, super quem signum scriptum est, ne tetigeritis. Quod autem sit hoc signum, & qua in parte corporis positum, manifestat alio in loco Deus, dicens: Transi per mediam Hierusalem, & notabis signum super fontes uirorum, qui ingemunt & mærent ob iniquitates, quæ fiunt in medio ipsorum. Et quod ad passionem & sanguinem Christi pertineat hoc signum, & ille saluus atque incolumis reseruetur, quisquis in hoc signo inuenitur, item Dei testimonio comprobatur dicentis: Et erit sanguis in si- [Exod. 12.] gno uobis super domos, in quibus ibi eritis: & uidebo sanguinem & protegam uos: & non erit in uobis plaga deminutionis, cum percutiam terram Aegypti. Quod ante occiso agno præcedit in imagine, impletur in Christo, secuta postmodum ueritate. Vt illic percussa Aegypto, Iudaicus populus euadere nō nisi sanguine & signo agni potuit: ita & cum uastari cœperit mundus & percuti, quisquis in sanguine & signo Christi inuentus fuerit, solus euadet. Respicite itaque dum tempus est ad ueram & æternam salutem: & quia iam mundi finis in proximo est, ad Deum mentes uestras Dei timore conuertite. Nec uos delectet in sæculo inter iustos & mites impotens ista & uana dominatio, cum & in agro inter cultas & fertiles segetes lolium & auena dominetur. Nec dicatis mala accidere, quia dii uestri

a nobis

a nobis non colantur, sed sciatis hanc iram, Dei esse censuram: ut qui beneficiis non intelligitur, uel plagis intelligatur. Deum uel sero quærite, quia iam pridem

Amos. 5. per prophetam Deus præmonens hortatur & dicit: Quærite Deum, & uiuet anima uestra. Deum uel sero cognoscite, quia Christus adueniens hoc admonet &

Ioan. 17. docet dicens: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Credite illi, qui omnino non fallit. Credite illi, qui hæc omnia futura prædixit. Credite illi, qui credentibus præmium uitæ æternæ dabit. Credite illi, qui incredulis æterna supplicia gehennæ ardoribus irrogabit. Quæ tunc erit fidei gloria, quæ pœna perfidiæ, cum iudicii dies uenerit? quæ lætitia credentium, quæ mæstitia perfidorum, noluisse istic prius credere, & ut credant, iam redire non posse? Cremabit addictos ardens semper gehenna, & uiuacibus flammis uorax pœna: nec erit unde habere tormenta uel requiem possint aliquando uel finem. Seruantur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem: spectabitur illica nobis semper, qui hic nos spectauit ad tempus: & in persecutionibus factis oculorum crudelium breuis fructus, perpetua uisione pen-

Marci. 9. sabitur, secundum scripturæ sanctæ fidem dicentis: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt ad uisionem uniuersæ carni. Et iterum:

Sap. 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se, pænitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in risu & in similitudine improperii. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quo modo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors eorum est? Ergo errauimus a uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. Erit tunc sine fructu pænitentiæ, dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam sero credunt, qui in uitam æternam credere noluerunt. Securitati igitur & uitæ, dum licet, prouidete. Offerimus uobis animi & consilii nostri salutare munus. Et quia odisse non licet nobis, & sic Deo plus placemus, dum nullam pro iniuria uicē reddimus, hortamur dum facultas adest, dum adhuc aliquid de sæculo superest, Deo satisfacere, & ad ueræ religionis candidam lucē de profundo tenebrosæ superstitionis emergere. Non inuidemus commodis uestris, nec beneficia diuina celamus. Odiis uestris beniuolentiam reddimus, & pro tormentis ac suppliciis, quæ nobis inferuntur, salutis itinera monstramus. Credite & uiuite; & qui nos ad tempus persequimini, in æternum gaudete nobiscum. Quando istinc excessum fuerit, nullus iam pænitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus. hic uita aut amittitur, aut tenetur; hic saluti æternæ cultu Dei, & fructu fidei prouidetur. Nec quisquam aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus ueniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti pænitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam Dei aditus. & quærentibus atque intelligentibus ueritatem facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu & uitæ temporalis occasu, pro delictis roges: & Deum, qui unus & uerus est, confessione & fide agnitionis eius implores. uenia confitenti datur; & credenti indulgentia salutaris de diuina pietate conceditur; & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. hanc gratiam Christus impertit, hoc munus misericordiæ suæ tribuit subigēdo mortem trophæo crucis, redimendo credentem pretio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cælesti. Hunc (si fieri potest) sequa-

sequamur omnes, huius sacramento & signo censeamur: hic nobis uiam uitæ aperit, hic ad paradisum reduces facit, hic ad cælorum regna perducit. cum ipso semper uiuemus, facti per ipsum filii Dei: cum ipso exultabimus semper, ipsius cruore reparati. Erimus Christiani cum Christo simul gloriosi, de Deo patre beati, de perpetua uoluptate lætantes semper in conspectu Dei, & agentes Deo gratias semper. Neque enim poterit nisi & lætus esse semper & gratus, qui cum morti fuisset obnoxius, factus est immortalitate securus.

DE HABITV VIRGINVM.

Disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra uirtutis, facit in Christo manere semper ac iugiter Deo uiuere, ad promissa cælestia & diuina præmia peruenire. Hanc & sectari salubre est, & auersari ac negligere letale. In
psalmis loquitur Spiritus sanctus. Continete disciplinam, ne forte irascatur Domi- Psal. 2.
nus, & pereatis a uia recta, cum exarserit cito ira eius super uos. Et iterum: Pecca- Psal. 49.
tori autem dixit Deus. Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos retro. Et denuo legimus: Disciplinam qui abiicit, infelix est. Et de Salomone man
data sapientiæ monētis accipimus. Fili ne neglexeris disciplinam Domini, nec de- Prou. 3.
feceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus corripit. Si autem Deus quem diligit corripit; & corripit ut emendet; fratres quoque & maxime sacerdotes nō oderunt, sed diligunt eos quos corripiunt ut emēdent; quādo & Deus per Hieremiam ante prædixerit, & tēpora nostra significauerit, dicens: Et dabo uobis pastores secundum cor meū, & pascent uos pascentes cum disciplina. Quod si in scripturis sanctis, tam ueteribus quā etiam nouis, freqūeter & ubiq; disciplina præcipitur, & fundamētum omne religionis ac fidei de obseruatione ac timore proficiscitur; quid cū pidius appetere, quid magis uelle ac tenere nos cōuenit, quam ut radicibus fortius fixis, & domiciliis nostris super petrā robusta mole solidatis, incōcussi ad procellas & turbines sæculi stemus, ut ad Christi munera per diuina præcepta ueniamus, cōsiderātes pariter ac scientes quod tēpla Dei sint membra nostra, ab omni fæce contagionis antiquæ lauacri uitalis sanctificatione purgata, nec uiolari ea aut pollui fas sit, quando qui uiolat & ipse uioletur? Eorum nos templorum cultores & antisti-
tes sumus: seruiamus illi, cuius esse iam cœpimus. Paulus in epistolis suis dicit, 1.Cor.6.
quibus nos ad curricula uiuendi per diuina magisteria formauit. Non estis uestri: empti enim estis magno. glorificate & portate Deum in corpore uestro. Glorificemus & portemus Deum puro & mundo corpore & obseruatione meliore; qui per sanguinem Christi domini nostri redempti sumus, per omnia seruitutis obsequia redemptoris imperio pareamus, demusq; operam, ne quid immundum & profanum templo dei inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat, derelinquat. Sospitantis
domini uerba sunt & docentis, curantis pariter & monentis: Ecce, inquit, sanus fa- Ioan. 5.
ctus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat: Dat uiuendi morem, dat innocentiæ legem; postquam contulit sanitatem; nec habenis liberis & solutus uagari postmodum patitur, sed ipsis potius, quibus sanatus fuerat, mancipato, grauius comminatur; quod sit scilicet minor culpa deliquisse ante, cum needum nosses disciplinam Dei, nulla sit uenia ultra delinquere, postquā Deum nosse cœpisti: & quidem hoc tam uiri quam mulieres, tam pueri quam puellæ, sexus omnis atque omnis ætas obseruet: & curet pro religione & fide, quam Deo debet, ne quod sanctum & purum de Domini dignatione percipitur, minus sollicito timore teneatur. Nunc

nobis

nobis ad uirgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atq; incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas atq; in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fecunditas: quantoque plus copiosa uirginitas numero suo addit, gaudium matris augescit. Ad has loquimur, has adhortamur affectione potius quam potestate: nec quod extremi & minimi & humilitatis nostræ admodum conscii, aliquid ad censuram licentiæ uindicemus; sed quod ad sollicitudinem magis cauti plus de diaboli infestatione timeamus. Neque inanis hæc cautio est, & uana formido, quæ ad salutis uiam consuluit, quæ dominica & uitalia præcepta custodit, ut quæ se Christo dicauerint, & a carnali concupiscentia recedentes tam carne quã mente se Deo uouerint, consumment opus suum magno præmio destinatum, nec ornari iam aut placere cuiquam nisi Domino suo studeant, Matth. 19 a quo & mercedem uirginitatis exspectant, dicente ipso: Nõ omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datũ est. Sunt enim spadones qui ex utero matris nati sunt, & sunt spadones qui coacti sunt ab hominibus, & sunt spadones qui seipsos castraue Apoc. 14. runt propter regnum cælorũ. Denuo quoq; per hanc angeli uocem cõtinentiæ munus ostenditur, uirginitas prædicatur. Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: hi sunt qui sequuntur agnum quocunque ierit. Neque enim tantum masculis continentiæ gratiam Dominus repromittit; & feminas præterit; sed quoniam femina uiri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in scripturis fere omnibus ad protoplastum Deus loquitur: quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur & femina. Quod si Christum continentia sequitur, & regno Dei uirginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt, non cogitantes esse prædictum, qui hominibus placent cõfusi sunt: quoniam Deus ni- Gal. 1. hil fecit illos. Et Paulum quoque gloriose & sublimiter prædicasse: Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem. Continentia uero & pudicitia nõ in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum apostolum, quæ innupta est, sancta sit & corpore, & spiritu. In- 1.Cor. 7. struit Paulus & dicit: Cælebs cogitat ea quæ sunt Domini, quo modo placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quo modo placeat uxori. Sic & uirgo & mulier innupta cogitat ea, quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu. Virgo nõ esse tantum, sed & intelligi debet, & credi. nemo cum uirginem uidet, dubitet, an uirgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si uirgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & diuina se seruat. Quæ uirum non habent, cui placere se simulent, integræ & puræ non tãtum corpore, sed etiam spiritu perseuerent. Neque enim fas est uirginem ad speciem formæ suæ comi; aut de carne, & de eius pulchritudine gloriari; cum nulla sit illis magis quam aduersus carnem colluctatio, & uincendi corporis ac domandi obstinata certatio. Paulus forti ac Gal. 6. sublimi uoce proclamat: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: & uirgo in Ecclesia Ibid. 5. de specie carnis ac de corporis pulchritudine gloriatur? Addit Paulus & dicit: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis. Et quæ se concupiscentiis carnis & uitiis renunciasse profitetur, in iisdem quibus renunciauerat, inuenitur? Deprehenderis uirgo, detegeris. Aliud esse te iactas, & aliud affectas. Maculis te concupiscentiæ carnalis aspergis, cum integritatis candi-

data sis, & pudoris. Clama, inquit Esaiæ Dominus: Omnis caro fenum, & omnis Esaiæ 40. claritas eius ut flos feni. Aruit fenum, & flos decidit: uerbum autem Domini manet in æternum. Neminem Christianum decet, & maxime uirginem non decet claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum appetere sermonē Dei, bona in æternum mansura complecti. Aut si in carne sit gloriandum, tunc plane quando in nominis Domini cōfessione cruciatur, quando fortior femina uiris torquentibus inuenitur; quando ignes, aut cruces, aut ferrum, uel bestias patitur, ut coronetur. Illa sunt carnis pretiosa monilia, illa corporis ornamenta meliora. Sed sunt aliquæ diuites, & facultatum ubertate locupletes, quæ opes suas præferant, & se bonis suis uti debere contendant. Sciant primo illam diuitem esse, quæ in Deo diues est: illam esse locupletem, quæ locuples in Christo est: bona illa esse, quæ sunt spiritalia, diuina, cælestia, quæ nos ad Deum ducant, quæ nobiscum apud Deum perpetua possessione permaneant. ceterum quæcunque terrena sunt in sæculo accepta, & hic cum sæculo remansura, tam contemni debent, quā mundus ipse contemnitur, cuius pompis & deliciis iam tunc renunciauimus, cum meliore transgressu ad Deum uenimus. Ioannes nos excitat & hortatur spiritali & cælesti uoce contestans: Nolite, ait, diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. 1. Ioan. 2. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo: quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex cōcupiscentia sæculi. Et mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem Dei, manet in æternum, quo modo & Deus manet in æternum. Aeterna igitur & diuina sectanda sunt, & omnia de Dei uoluntate facienda sunt, ut Domini nostri uestigia, & magisteria sectemur, qui monuit & dixit: Non descendi de cælo ut faciam uoluntatem meam, sed uo- Ioan. 6. luntatem eius qui me misit. Quod si non est maior domino suo seruus, & liberatori debet obsequiū liberatus, qui esse cupimus Christiani, debemus quod Christus fecit, imitari. Scriptum est, & legitur, & auditur, & in exēplum nostri Ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in Christo manere, debet quo modo ille ambulauit 1. Ioan. 8. & ipse ambulare. Ambulandum est igitur uestigiis paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis, sectatio ueritatis, & credenti præmium datur, si quod creditur, & geratur. Locupletem te dicis & diuitem, sed diuitiis tuis Paulus occurrit, & ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum, sua uoce præscribit. Sint, inquit, mulieres cū uerecundia & pudicitia com- 1. Timo. 2 ponentes se, non in tortis crinibus, neque auro, neq; margaritis, aut ueste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem. Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit, & dicit: Sit in muliere non exterior 1. Pet. 3. ornamēti, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Quod si illi mulieres quoque admonent coercendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum: quanto id magis obseruare uirginem fas est, cui nulla ornatus sui competat uenia; nec deriuari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? Locupletem te dicis & diuitem: sed non omne quod potest, debet & fieri; nec desideria prolixa & de sæculi ambitione nascentia ultra honorem ac pudorem uirginitatis extēdi, cum scriptum sit: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non o- 1. Cor. 6. mnia ædificant. Ceterum si tu te sumptuosius comas, & per publicū notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, sperandi fomenta succendas, ut etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & uelut gladium te & uenenum uidentibus præbeas, excusari non potes quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus improbus & im-

pudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas & uirgines Christi, quæ sic uiuis ut possis adamari. Locupletem te dicis & diuitem; sed iactare diuitias suas Sap. 5. uirginem non decet. Cum dicat scriptura diuina: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra: 1. Cor. 7. & apostolus rursum moneat & dicat: Et qui emunt sic sint quasi non possidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur: præterit enim figura huius mundi. Petrus etiam, cui oues suas Dominus pascendas, tuendasq; commendat, super Act. 3. quem posuit & fundauit Ecclesiam, aurum quidem sibi esse & argentum negat, sed esse se dicit Christi gratia diuitem, esse fide eius & uirtute locupletẽ; quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloriæ bonis spiritalibus abundaret. Has opes, has diuitias possidere non potest, quæ se diuitem sæculo mauult esse quam Christo. Locupletem te dicis & diuitem; & utendum putas iis, quæ possidere te Deus uoluit. utere, sed ad res salutares, & bonas artes, utere sed ad illa, quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Diuitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonio tuo Deum fenera, Christum ciba; ut uirginitatis perferre gloriam liceat, ut ad Domini præmia uenire contingat, multorum precibus exora. Commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quo nullus insidians grassator irrumpat. Possessiones tibi, sed cælestes magis compara, ubi fructus tuos iuges ac perennes & ab omni contactu iniuriæ sæcularis immunes, nec rubigo atterat, nec grãdo cædat, nec sol urat, nec pluuia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo diuitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & uocem Deus homini dedit, & tamen non sunt iccirco amatoria cantanda nec turpia; & ferrum esse ad culturam terræ Deus uoluit, nec homicidia sunt iccirco facienda; aut quia tura & merũ, & ignem Deus instituit, sacrificãdum est inde idolis, uel quia abundant pecudum greges in agris tuis, uictimas & hostias immolare debebis. Alioqui tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur, ut patrimonio suo unusquisque locupletior magis redimere debeat quam augere delicta. Ornamentorum ac uestium insignia & lenocinia fucorum non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt, & nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor uilis est. Sic in scripturis sanctis, quibus nos instrui Dominus uoluit, & moneri, describitur ciuitas meretrix, compta pulchrius & ornata, & cum ornamentis suis, ac propter ipsa potius ornamenta, peritura. Et uenit, inquit, unus ex septem angelis habentibus Apoc. 17. phialas septem, & aggressus est me, dicens: Veni ostẽdam tibi damnationem meretricis magnæ sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et duxit me in spiritu: & uidi mulierem sedentem super bestiam, & mulier illa amicta erat pallio purpureo, & coccino, & adornata erat auro & lapidibus pretiosis, & margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum & immunditiæ, & fornicationis totius terræ. Fugiãt castæ uirgines, & pudicæ incestarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Clamat etiam Spiritu sancto plenus Esaias, & filias Sion auro & argẽto, ac ueste corruptas increpat, & obiurgat perniciosis opibus affluentes, & a Deo per sæculi delicias Esaiæ 3. recedentes: Exaltatæ sunt, ait, filiæ Sion, & ambulauerunt alto collo, & nutu oculorum, & incessu pedum trahentes tunicas, & pedibus simul ludentes. Et humiliabit Deus principales filias Sion, & reuelabit Dominus habitum earum, & auferet Dominus gloriam uestis illarum, & ornamẽta earum & crines, & cincinnos, & lunulas, & discriminalia, & armillas, & botronatum, & specula, & annulos, & inaures, & serica contexta cum auro, & hyacintho, & bysso torto, & cocco neto. Et erit pro odore suauitatis puluis, & pro cingulo reste cingeris, & pro ornamento capitis aureo calui-

caluitium habebis. Hoc Deus culpat, hoc denotat: hinc corruptas esse uirgines, hinc a cultu uero atq; diuino desciuisse pronunciat. Exaltatæ ceciderunt: compræ turpitudinem fœditatemque meruerunt: sericū & purpurā indutæ, Christum induere non possunt: auro, & margaritis, & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur & fugiat, quod alii fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necē alterius pro gladio fuerit, & telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, uenenum scires esse quod ille potauit. Si accepto cibo, qui acceperat, interiret; scires esse letale quod acceptū potuit occidere, nec ederes inde, nec biberes, unde interisse alios ante conspiceres. Nunc quanta ignorantia ueri est, animi quanta dementia, id uelle, quod & nocuerit semper, & noceat: & putare quod inde ipsa non pereas, unde alios periisse cognoscas? Neque enim Deus coccineas aut purpureas oues fecit, aut herbarum succis, & conchiliis tingere & colorare lanas docuit. Nec distinctis auro lapillis, & margaritis, contexta serie & numerosa compage digestis, monilia instituit, quibus ceruicem, quam fecit, absconderes, ut operiatur illud quod Deus in homine formauit, & conspiciatur id desuper, quod diabolus adinuenit. An uulnera inferri auribus Deus uoluit, quibus innocēs adhuc infantia, & mali sæcularis ignara crucietur, ut postea de aurium cicatricibus & cauernis pretiosa grana dependeant grauia etsi non suo pondere, mercium quantitate? Quæ omnia peccatores & apostatæ angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, a cælesti uigore recesserunt. Illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis ueritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quā fraternitas exigit, non uirgines tantum, aut uiduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei & factura eius & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flauo colore, uel nigro puluere, uel rubore, aut quolibet deniq; liniamenta natiua corrumpente medicamine. Dicit Deus: Faciamus hominē ad imaginem Gen. 1. & similitudinem nostram, & audet quisquam mutare & cōuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare, & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli, quodcunq; mutatur. Si quis pingendi artifex uultum alicuius & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummatoque simulacro, manus alius afferret, ut iam formata, iā picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio uideretur. Tu te existimas impune laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? Ut impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus nō sis, corruptis uiolatisq; quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio est ista diuini operis, præuaricatio est ueritatis. Momentis apostoli uox est: Expurgate uetus fer- 1. Cor. 5. mentum, ut sitis noua cōspersio, sicut estis azymi. nam & pascha nostrum immolatus est Christus. itaq; festa celebremus, non in fermento uetere, neq; in fermēto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Num sinceritas perseuerat & ueritas, quando quæ sincera sunt polluuntur colorum adulterijs, & medicaminum fucis in mendacium uera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere Matth. 5. capillum unum album aut nigrum: & tu ad uincendā Domini tui uocem uis te esse potiorem? Audaci conatu & sacrilego contēptu crines tuos inficis, malo præsagio futurorum capillos iam tibi flammeos auspicaris, & peccas pro nefas, capite, id est, corporis parte meliore; & cum scriptum sit de Domino; Caput autem eius & capilli erant albi uelut lana, aut nix; tu execraris canitiem, detestaris alborem, qui sit

ad domini caput ſimilis. Non metuis oro quæ talis es, ne cum reſurrectionis dies uenerit, artifex tuus te non recognoſcat? ad ſua præmia & promiſſa uenientem remoueat & excludat? increpans uigore cenſoris & iudicis dicat: Opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt: cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti: expugnata eſt mendacio facies, figura corrupta eſt, uultus alienus eſt: Deum uidere non poteris, quando oculi tibi non ſunt quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. Illum tu ſectata es, rutilos atque depictos oculos ſerpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arſura. Hæc oro cogitanda non ſunt Dei ſeruis? non die ſemper ac nocte metuenda? uiderint quid ſibi nuptæ per placendi ſtudium de coniugum ſolatio blandiantur, quos dum in excuſationem ſuam proferunt, ad ſocietatem criminoſæ cōſenſionis adſciſcunt. Virgines certe, quibus hic ſermo nunc conſulit, quæ ſe eiuſmodi artibus compſerint, inter uirgines non putem debere numerari, ſed tanquam contactas oues & morbidas pecudes, a ſancto & puro grege uirginitatis arceri, ne cōtagio ſuo ceteras polluant, dum ſimul degunt, ne perdant alias quæcunq; perierunt. Et quoniam continentiæ bonum quærimus, pernicioſa quæq; & infeſta uitemus. Nec illa prætereo, quæ dum negligentia in uſum ueniunt, cōtra pudicos & ſobrios mores licentiā ſibi de uſurpatione fecerunt. Quaſdā non pudet nubentibus intereſſe, & in illa laſciuientium libertate ſermonum colloquia inceſta miſcere, audire quod non decet, quod non licet dicere, obuerſari & eſſe præſentes inter uerba turpia & temulenta cōuiuia, quibus libidinū fomes accenditur, ſponſa ad patientiam ſtupri, ad audaciam ſponſus animatur. quis illi in nuptijs locus eſt cui animus ad nuptias non eſt? aut uoluptaria illic, & læta eſſe quæ poſſunt, ubi & ſtudia & uota diuerſa ſunt? quid illic diſcitur, quid uidetur? quantum a propoſito ſuo uirgo deficit, quanto impudicior, quæ uenerat pudica, diſcedit? corpore licet uirgo ac mente permaneat; oculis, auribus, lingua minuit illa quæ habebat. Quid uero quæ promiſcuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curioſis, pudori ac pudicitiæ corpora dicata proſtituunt, quæ cum uiros, atque a uiris nudæ uident turpiter & uidentur, nonne ipſæ illecebram uitiis præſtant? nonne ad corruptelam & iniuriam ſuam deſideria præſentium ſollicitant & inuitant? Viderit, inquis, qua illuc mēte quis ueniat: mihi tantum reficiendi corpuſculi cura eſt, & lauandi. Non te purgat iſta defenſio, nec laſciuiæ, & petulantiæ crimen excuſat. Sordidat lauatio iſta, non abluit; nec emundat membra, ſed maculat. Impudice tu neminē conſpicis, ſed ipſa conſpiceris impudice: oculos tuos turpi oblectatione non polluis, ſed dū oblectas alios, ipſa pollueris. Spectaculum de lauacro facis: theatro ſunt fœdiora quo conuenis; uerecundia illic omnis exuitur, ſimul cum amictu ueſtis, honor corporis ac pudor ponitur; denotanda & contrectanda uirginitas reuelatur. Iam nunc cōſidera an cum ueſtita es, uerecunda ſis inter uiros, talis, cui ad inuerecundiam proficit audacia nuditatis. Sic ergo frequenter Eccleſia uirgines ſuas plangit, ſic ad infames earum ac deteſtabiles fabulas ingemiſcit, ſic flos uirginum extinguitur, honor continentiæ ac pudor cæditur, gloria omnis ac dignitas profanatur: ſic ſe expugnator inimicus per artes ſuas inſerit: ſic inſidiis per occulta fallentibus diabolus obrepit: ſic dum ornari cultius, dum liberius euagari uirgines uolunt, eſſe uirgines deſinunt, furtiuo dedecore corruptæ, uiduæ antequam nuptæ, non mariti ſed Chriſti adulteræ; quam fuerant præmiis ingentibus uirgines deſtinatæ, tam magna ſupplicia pro amiſſa uirginitate ſenſuræ. Audite itaque uirgines ut parentem, audite, quæſo uos, timentem pariter ac monentem, audite utilitatibus & commodis ueſtris fideliter conſulentem. Eſtote tales quales uos Deus artifex fecit: eſtote tales quales uos manus patris inſtituit: maneat in uobis facies incorrupta, ceruix

pura,

pura, forma sincera. Non inferantur auribus uulnera, nec brachia includat aut
colla de armillis & monilibus catena pretiosa; sint a compedibus aureis pedes libe
ri, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo Deo digni. Celebrentur lauacra
cum feminis, quarum pudica lauatio est. Nuptiarum festa improba, & conuiuia
lasciua uitentur, quorum periculosa contagio est. Vince uestem, quæ uirgo es:
uince aurum, quæ carnem uincis & sæculum. Non est eiusdem non posse a maiori-
bus uinci, & imparem minoribus inueniri. Arta & angusta est uia, quæ ducit ad Matth. 7
uitam: durus & arduus limes qui tendit ad gloriam. Per hunc uiæ limitem mar-
tyres pergunt, eunt uirgines, iusti quique gradiuntur. Lata & spatiosa itinera
uitate: letales illic illecebræ & mortiferæ uoluptates: illic diabolus blanditur, ut
fallat; arridet, ut noceat; illicit, ut occidat. Primus centenarius martyrum fru-
ctus est, secundus sexagenarius uester est. Vt apud martyras non est carnis & sæcu-
li cogitatio, nec parua & leuis & delicata congressio: sic & in uobis, quarum ad
gloriam merces secunda est, sit & uirtus ad tolerantiam proxima. Non est ad ma-
gna facilis ascensus. quem sudorem perpetimur, quem laborem, cum conamur
ascendere colles & uertices montium? quid ut ascẽdamus ad cælum? Si præmium
pollicitationis attendas, minus est quod laboras. immortalitas perseueranti da-
tur, perpetua uita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate uirgines,
seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna uos merces manet, præ-
mium grande uirtutis, munus maximum castitatis. Vultis scire quo malo careat,
& quid boni teneat continentiæ uirtus? Multiplicabo, inquit mulieri Deus, tri- Gen. 3.
stitias tuas, & gemitus tuos; & in tristitia paries filios, & conuersio tua ad uirum
tuum, & ipse tui dominabitur. Vos ab hac sententia liberæ estis, uos mulierum
tristitias & gemitus non timetis: nullus uobis de partu circa filios metus est, nec
maritus est dominus. dominus uester & caput, Christus est ad instar & uicem
masculi: sors uobis & condicio communis est. Domini uox est illa dicentis: Filii Luc. 20.
sæculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem sæculi il-
lius & resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt: ne-
que enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filii resurrectio-
nis. Quod futuri sumus, iam uos esse cœpistis: uos resurrectionis gloriam in isto
sæculo iam tenetis: per sæculum sine sæculi contagione transitis. Cum castæ per-
seueratis & uirgines, angelis Dei estis æquales, tantum maneat & duret solida &
illæsa uirginitas, & ut cœpit fortiter, iugiter perseueret. Nec moniliũ aut uestium
quærat ornamenta, sed morum. Deum spectet & cælum, neque oculos ad subli-
me porrectos, ad carnis & mundi concupiscentiam deprimat, aut ad terrena de-
ponat. Prima sententia crescere & generare præcepit: secunda continentiam sua-
sit. Cum adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fecunditate generantes pro-
pagamur, & crescimus ad humani generis augmentum. Cum iam refertus est or-
bis & mundus impletus, qui capere continentiam possunt spadonum more uiuen-
tes, castrantur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum ne-
cessitatis imponit, quando maneat uoluntatis arbitrium liberum. Sed cum habi-
tationes multas apud patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demõstrat:
habitacula ista meliora uos petitis, carnis desideria castrantes maioris gratiæ præ-
mium in cælestibus obtinetis. Omnes quidem qui ad diuinum munus & patrium
baptismi sanctificatione perueniunt, hominem illic ueterem gratia lauacri salu-
taris exponunt, & innouati Spiritu sancto a sordibus contagionis antiquæ ite-
rata natiuitate purgantur. Sed natiuitatis iteratæ uobis maior sanctitas & ueritas
competit, quibus desideria iam carnis & corporis nulla sunt. sola in uobis, quæ
sunt uirtutis & spiritus, ad gloriam remanserũt. Apostoli uox est, quem Dominus

1.Cor.15. uas electionis suæ dixit, quem ad promenda mandata cælestia Deus misit: Primus homo, inquit, e terræ limo: secundus homo e cælo. Qualis ille e limo, tales & qui de limo: & qualis cælestis, tales & cælestes. Quo modo portauimus imaginē eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cælo est. Hanc imaginem uirginitas portat, portat integritas, sanctitas portat & ueritas. Portant disciplinæ Dei memores, iustitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam iniuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace unanimes atque concordes. Quæ uos singula o bonæ uirgines obseruare, diligere, implere deberis, quæ Deo & Christo uacantes ad Dominū, cui uos dicastis, & maiore & meliore parte præceditis. Prouectæ annis, iunioribus facite magisterium: minores natu præbete comparibus incitamentum: hortamentis uos mutuis excitate, æmulis de uirtute documentis ad glotiam prouocate. Durate fortiter, spiritaliter pergite, peruenite feliciter: tantū mementote tunc nostri, cum incipiet in uobis uirginitas honorari.

DE VNITATE ECCLESIAE, SIVE (VT IN ALIIS INSCRIBITVR) DE SIMPLICITATE PRAELATORVM.

Matth.5. Vm moneat Dominus & dicat: Vos estis sal terræ: cumque esse nos iubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum simplicitate prudentes: quid aliud fratres dilectissimi, quam prouidere nos conuenit, & sollicito corde uigilantes subdoli hostis insidias intelligere pariter & cauere, ne qui Christum sapientiam Dei patris induimur, minus sapere in tuenda salute uideamur? Neque enim persecutio sola metuēda est, & ea quæ subruendis ac deiiciendis Dei seruis aperta impugnatione grassantur. Facilior cautio est, ubi manifestior formido est: & ad certamen animus ante præstruitur, quando se aduersarius confitetur. Plus metuendus est & cauendus inimicus, cum latentet obrepit; cum per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit, unde & nomen serpentis accepit. ea est eius semper astutia, ea est circumueniendi hominis cæca & latebrosa fallacia. sic ab initio statim mundi fefellit: & uerbis mendacibus blandiens, rudes animas incauta credulitate decepit: sic Dominum ipsum tentare conatus, quasi obreperet, rursus & falleret, latenter accessit: intellectus tamen est & retusus, & ideo prostratus, quia agnitus, atq; detectus. unde nobis exemplum datum est ueteris hominis uiam fugere, uestigiis Christi uincentis insistere, ne denuo incauti in mortis laqueum reuoluamur, sed ad periculum prouidi accepta immortalitate potiamur. Inmortalitate autem potiri quo modo possumus, nisi ea quibus mors
Matth.19 expugnatur & uincitur, Christi mandata seruemus? ipso monente & dicente: Si
Ioan.15. uis ad uitam uenire, serua mandata. Et iterum: Si feceritis quæ mando uobis, iam non dico uos seruos, sed amicos. Hos deniq; fortes dicit & stabiles: hos super petram robusta mole fundatos: hos contra omnes tempestates & turbines sæculi im-
Matth.7. mobili & inconcussa firmitate solidatos. Qui audit, inquit, uerba mea, & facit ea, similabo eum uiro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram. Descendit pluuia, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim fuit super petrā. Verbis igitur eius insistere, quæcunq; & docuit & fecit, discere & facere debemus. Ceterum credere se in Christum quo modo dicit, qui nō facit quod Christus facere præcepit? aut unde perueniet ad præmium fidei, qui fidem non uult seruare mādati? Nutet necesse est & uagetur, & spiritu erroris arreptus, uelut puluis quem uentus excutit, uentiletur: nec ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris uiæ nō tenet ueritatem. Cauenda sunt autē non solum quæ

quæ ſunt aperta atq; manifeſta, ſed & aſtutæ fraudis ſubtilitate fallentia. Quid uero aſtutius, quidue ſubtilius, quã ut Chriſti aduentu detectus ac proſtratus inimicus (poſtquam lux gentibus uenit, & ſoſpitandis hominibus ſalutare lumen effulſit, ut ſurdi auditum gratiæ ſpiritalis admitterẽt, aperirent ad Deum oculos ſuos cæci, infirmi æterna ſanitate reualeſcerent, claudi ad Eccleſiam currerent, muti claris uoci bus & precibus orarent) uidens ille idola derelicta, & per nimium credentium populum ſedes ſuas ac templa deſerta, excogitauerit nouam fraudẽ, ut ſub ipſo Chriſtiani nominis titulo fallat incautos? Hæreſes inuenit & ſchiſmata, quibus ſubuerteret fidem, ueritatem corrumperet, ſcinderet unitatem. Quos detinere non poteſt in uiæ ueteris cæcitate, circumſcribit & decipit noui itineris errore. Rapit de ipſa Eccleſia homines, & dum ſibi appropinquaſſe iam lumini, atque euaſiſſe ſæculi noctem uidentur, alias neſcientibus tenebras rurſus infundit; ut cum euangelio Chriſti, & cum obſeruatione eius, & lege non ſtantes, Chriſtianos ſe uocẽt; & ambulantes in tenebris, habere ſe lumen exiſtiment; blandiente aduerſario atque fallente, qui ſecundum apoſtoli uocem, transfigurat ſe uelut angelum lucis, & miniſtros ſubornat ſuos uelut miniſtros iuſtitiæ, aſſerentes noctẽ pro die, interitum pro ſalute, deſperationem ſub obtentu ſpei, perfidiam ſub prætextu fidei, antichriſtum ſub uocabulo Chriſti, ut dum uerisimilia mentiuntur, ueritatem ſubtilitate fruſtrentur. Hoc eo fit fratres dilectiſsimi, dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magiſtri cæleſtis doctrina ſeruatur. Quæ ſi quis conſideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non eſt. Probatio eſt ad fidem facilis compendio ueritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & ſuper iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non uincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum, & quæ ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Et eidem poſt reſurrectionem ſuam dicit: Paſce oues meas. ſuper illum unum ædificat Eccleſiam ſuam, & illi paſcendas mandat oues ſuas. Et quamuis apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat & dicat: Sicut miſit me pater, & ego mitto uos, accipite Spiritum ſanctum: Si cui remiſeritis peccata, remittentur illi: ſi cui tenueritis, tenebuntur: tamen ut unitatem manifeſtaret, unam cathedram conſtituit, & unitatis eiuſdem originem ab uno incipientem ſua auctoritate diſpoſuit. Hoc erant utiq; & ceteri apoſtoli, quod fuit & Petrus, pari conſortio præditi & honoris & poteſtatis, ſed exordium ab unitate proficiſcitur, & primatus Petro datur, ut una Chriſti Eccleſia & cathedra una monſtretur: & paſtores ſunt omnes, et grex unus oſtenditur, qui & apoſtolis omnibus unanimi conſenſione paſcatur; ut Eccleſia Chriſti una monſtretur. quam unam Eccleſiam etiam in cantico cãticorum Spiritus ſanctus ex perſona Domini deſignat & dicit: Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Hanc Eccleſiæ unitatem qui non tenet, tenere ſe fidem credit? qui Eccleſiæ renititur & reſiſtit, in Eccleſia ſe eſſe confidit? quãdo & beatus apoſtolus Paulus hoc idẽ doceat, & ſacramentum unitatis oſtendat, dicens: Vnum corpus & unus ſpiritus, una ſpes uocationis ueſtræ, unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus? Quam unitatem firmiter tenere & uindicare debemus, maxime epiſcopi, qui in Eccleſia præſidemus, ut epiſcopatum quoque ipſum unum atq; indiuiſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuaricatione corrumpat. Epiſcopatus unus eſt, cuius a ſingulis in ſolidum pars tenetur. Eccleſia una eſt, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur: quo modo ſolis multi radij, ſed lumen unum: & rami arboris multi, ſed arbor una, tenaci radice fundata: et cum de fonte uno riui plurimi defluunt, numeroſitas licet diffuſa

uideatur

2. Cor. 11.

Matth. 16

Ioan. 21.

Ioan. 20.

Cant. 6.

Ephes. 4.

uideatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen seruatur in origine. Auelle radium solis a corpore, diuisionẽ lucis unitas nõ capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: a fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter riuos latius pandit: unum tamen caput est, & origo una, & una mater, fecunditatis successibus copiosa. Illius fetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: unam domum nouit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, hæc filios regno quos generauit, assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iũgitur, a promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquis extra arcam Noe fuit: & Matth. 12 qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadit. Monet Dominus, & dicit: Qui non est mecum, aduersus me est: & qui non mecum colligit, spargit. Qui pacem Christi & concordiam rumpit, aduersus Christum facit. Qui alibi præter Ecclesiam colligit, Ioan. 10. Christi Ecclesiam spargit. Dicit Dominus: Ego & pater unum sumus. Et iterum 1. Ioan. 5. de patre & filio & Spiritu sancto scriptum est: & hi tres unum sunt: & quisquã credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, sacramentis cælestibus cohærentem scindi in Ecclesia posse, & uoluntatũ collidentium diuortio separari? Hanc unitatem qui nõ tenet, Dei legẽ non tenet, nõ tenet patris & filii fidem, uitam nõ tenet & salutem. Hoc unitatis sacramentum, hoc uinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur, quãdo in euangelio tunica domini Iesu Christi non diuiditur omnino nec scinditur, sed sortientibus de ueste Christi, quis ipsam potius indueret, integra uestis accipitur, & incorrupta atque indiuidua tunica possidetur. Ioan. 19. Loquitur ac dicit scriptura diuina: De tunica autem, quia de superiore parte non consutilis, sed per totum textilis fuerat, dixerunt ad inuicem: Non scindamus illam, sed sortiamur de ea cuius sit. Vnitatem ille portabat de superiore parte uenientem, id est de cælo & a patre uenientem, quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat, sed totam semel & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Possidere non potest indumentum Christi, qui scindit & diuidit Ecclesiam Christi. Contra denique cum, Salomone moriente, regnum eius & populus scinderetur, Achias propheta Ieroboam regi obuius factus in campo, in duodecim scissuras ue- 1. Reg. 11. stimentum suum discidit, dicens: Sume tibi decem scissuras, quia hæc dicit Dominus: Ecce scindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem sceptra, & duo sceptra erunt ei propter seruum meum Dauid, & propter Hierusalem ciuitatem quam elegi, ut ponam nomen meum illic. Cum duodecim tribus Israel scinderentur, uestimentum suum propheta Achias discidit. At uero quia Christi populus non potest scindi, tunica eius per totum textilis & cohærens diuisa a possidentibus non est: indiuidua, copulata, connexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohærentem: sacramento uestis, & signo declarauit Ecclesiæ unitatem. Quis ergo sic est sceleratus & perfidus, quis sic discordiæ furore uesanus, ut aut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatem Dei? uestem Domini? Ec- Ioan. 10. clesiam Christi? Monet ipse in euangelio suo, & docet dicens: Et erunt unus grex, & unus Pastor. Et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos pastores, aut plures greges? Apostolus item Paulus hanc eandem nobis insinuans unitatem, ob- 1. Cor. 1. secrat & hortatur dicens: Obsecro inquit uos, fratres, per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Sitis autem

compositi

compositi in eodem sensu, & in eadem sententia. Et iterum dicit: Sustinentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. Eph.4. Stare tu & uiuere putas posse de Ecclesia recedentem? sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cum dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & erit, omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit. Iosuæ 2. Item sacramentum paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quam ut agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo una edatur. Exo.21.g. Loquitur Deus dicens: In domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras. Caro Christi & sanctum domini eiici foras non potest, nec alia ulla credentibus præter unam Ecclesiam domus est. Hanc domum, hoc unanimitatis hospitium designat, & denunciat Spiritus sanctus in psalmis, dicens: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Psal.67. In domo Dei, in Ecclesia Christi unanimes habitant, concordes & simplices perseuerant. Iccirco & in columba uenit Spiritus sanctus, simplex animal & lætum, non felle amarum, non morsibus sæuum, non unguium laceratione uiolentum: hospitia humana diligere, unius domus consortium nosse, cum generant simul filios edere, cum commeant uolatibus inuicem cohærere, communi conuersatione uitam suam degere, oris osculo concordiam pacis agnoscere, legem circa omnia unanimitatis implere. Hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc caritas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ouibus æquetur. Quid facit in pectore christiano luporum feritas? & canum rabies? & uenenum letale serpētum? & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oues Christi sæua sua & uenenata contagione prædentur. Cohærere & coniungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, cum fecunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempestas. Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit uentus, nec arborem solida radice fundatam procella subuertit. Inanes paleæ tempestate iactantur, inualidæ arbores turbinis incursione euertuntur. Hos execratur & percutit Ioannes apostolus dicens: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. 1.Ioan.2. Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet unitatem. Fieri uero hæc Dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio, ut dum corda & mentes nostras ueritatis discrimen examinat, probatorum fides integra, manifesta luce clarescat. Per apostolum præmonet Spiritus sanctus & dicit: Oportet & hæreses esse, ut probati manifesti sint in uobis. Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur: sic & ante iudicii diem hic quoque iam iustorum atque iniustorum animæ diuiduntur, & a frumēto paleæ separantur. Hinc sunt qui se ultro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt: quos designat in psalmis Spiritus sanctus, sedentes in pestilentiæ cathedra pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ ueritatis artifices, uenena letalia linguis pestiferis euomentes: Psal.1. quorum sermo ut cancer serpit: quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum mortale uirus infundit. Contra eiusmodi clamat Dominus, ab his refrenat & reuocat errantē plebem suam dicens: Nolite audire sermones pseudoprophetarum: quoniam uisiones cordis eorum frustrantur eos. Ier.14.27. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abiiciunt uerbum Dei: Pax erit uobis, & omnibus ambulantibus in uoluntatibus suis: omnis qui ambulat in errore cordis sui, non uenient super eum mala. Non locutus sum ad

eos,

eos, & ipsi prophetauerunt. Si stetissent in substãtia mea, & audissent uerba mea, & si docuissent populum meum, conuertissem eos a malis cogitationibus eorum.
Ier. 2. Hos eosdem denuo Dominus designat & denotat dicens: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. Quando aliud baptisma præter unum esse non possit, baptizare se posse opinantur.
Ephes. 4. Vitæ fonte deserto, uitalis & salutaris aquæ gratiam pollicentur. Non abluuntur illis homines, sed potius sordidantur: nec purgantur delicta, sed immo cumulantur. Non Deo natiuitas illa, sed diabolo filios generat. Per mendacium nati, ueritatis promissa non capiunt. De perfidia procreati, fidei gratiam perdunt. Ad pacis præmium uenire non possunt, qui pacem Domini discordiæ furore ruperunt.
Matth. 18. Nec se quidam uana interpretatione decipiant, quod dixerit Dominus: Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum. Corruptores euangelii atque interpretes falsi extrema ponunt, & superiora prætereunt, partis memores, & partem subdole comprimentes. Vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindũt. Dominus enim cum discipulis suis unanimitatem suaderet & pacem: dico, inquit, uobis: quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra, de omni re, quamcunque petieritis, continget uobis a patre meo qui in cælis est. Vbicunque enim fuerint duo, aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duobus, inquit, ex uobis conuenerit in terra: unanimitatem prius posuit: concordiam pacis ante præmisit, ut conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quo modo autem potest ei cum aliquo cõuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ & cum uniuersa fraternitate non conuenit? Quo modo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo & ab eius euangelio separari? nõ enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt. Et cum hæreses & schismata postmodum nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, ueritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, & ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, ut si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet, collecti unanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego, inquit, cum eis sum, cum simplicibus scilicet, atque pacatis, cum Deum timentibus, & Dei præcepta seruãtibus. Cum his duobus uel
Dan. 3. tribus licet, esse se dixit. Quo modo & cum tribus pueris in camino ignis fuit; & quia in Deum simplices, atque inter se unanimes permanebant, flammis ambien-
Act. 5. tibus medios spiritu roris animauit. Quo modo apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unanimes erant, ipse affuit, ipse resolutis carceris claustris, ut uerbnm quod fideliter prædicabant, multitudini traderent, ad forum rursus imposuit. Quando ergo in præceptis suis ponit & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cũ eis sum. non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam; sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pacem sua uoce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus unanimiter orantibus, quam cum diffidentibus plurimis, plusque impetrari posse paucorum concordi prece, quam discordiosa oratione multorum. Ideo & cum orandi legem
Marc. 10. daret, addidit dicẽs: Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis ad-
Matth. 5. uersus aliquem, ut & pater uester qui in cælis est, remittat uobis peccata. Et ad sacrificium cum dissensione uenientem reuocat ab altari, & iubet prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntem Domino munus offerre, quia nec ad Cain munera respexit Deus: neque enim pacatum habere Deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici

inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? an secum esse Christum cum collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus dedit: concordes atque unanimes esse præcepit: dilectionis & caritatis fœdera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit caritatem. Docet hoc & contestatur Paulus apostolus dicens: Et si habuero fidem ita ut montes 1.Cor.13. transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil proficio. Caritas magnanima est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non agit perperam, non cogitat malum. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: caritas nunquam excidet. Nunquam, inquit, excidet caritas: hæc enim semper in regno erit; hæc in æternum fraternitatis sibi cohærentis unitate durabit. Ad regnum cælorum non potest peruenire discordia, nec ad præmia Christi qui dixit: Hoc est manda- Ioan.15. tum meum ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi uos. Pertinere non poterit ad præmium Christi, qui dilectionem Christi perfida dissensione uiolauit. Qui caritatem non habet, deum non habet. Ioannis beati apostoli uox est: Deus, in- 1.Ioan.4. quit, dilectio est, & qui manet in dilectione, in deo manet, & deus in illo manet. Cum deo manere non possunt, quia esse in Ecclesia Dei unanimes noluerunt: ardeant licet flammis & ignibus traditi, uel obiecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ, nec religiosæ uirtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Sic se Christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus sæpe mentitur, ipso Domino præmonente & dicente: Multi uenient in nomine meo dicentes: Ego sum Chri- Marc.13. stus: & multos fallent. Sicut ille Christus non est, quamuis fallat in nomine illius: ita nec Christianus uideri potest, qui non permanet in euangelii eius & fidei ueritate. Nam & prophetare, & dæmonia excludere, & uirtutes magnas in terris facere, sublimis utique & admirabilis res est, non tamen regnum cæleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicẽt in illo die: Domine Domine, Matth.7. nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam uos cognoui, recedite a me qui operamini iniquitatem. Iustitia opus est, ut promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem. Dominus in euangelio cum spei & fidei nostræ uiam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit Deus, unus est: &: Di- Matth.22. liges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit. Quam uero unitatem seruat, quam dilectionem custodit aut cogitat, qui discordiæ furore uæsanus Ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, caritatem dissipat, sacramenrum profanat? Malum hoc fidelissimi fratres iam pridem cœperat, sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades, & surgere ac pullulare plus cœpit hæreticæ peruersitatis & schismatum uenenata pernicies: quia & sic in occasu mundi fieri oportebat, prænunciante per apostolum nobis & præmonente

1.Timo.3 nente Spiritu sancto: In nouissimis, inquit, diebus aderunt tempora molesta, &
erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemi, parentibus in-
obedientes, ingrati, impii, sine affectu, sine fœdere, delatores, incontinentes,
immites, bonum non amantes, proditores, procaces, stupore inflati, uoluptates
magis quam Deum diligentes, habentes deformationem religionis, uirtutem au-
tem eius abnegantes. Ex iis sunt qui repunt in domos, & prædantur mulierculas
oneratas peccatis, quæ ducuntur uariis desideriis; semper discentes, & nunquam
ad scientiam ueritatis peruenientes. Et quo modo Iamnes & Mambres restiterunt
Moysi: sic & hi resistunt ueritati, sed nõ proficient plurimum. Imperitia enim eo-
rum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Adimplentur quæcunque præ-
dicta sunt, & appropinquante iam sæculi fine, hominum pariter ac temporum pro-
batione uenerunt. Magis ac magis aduersario sæuiente error fallit, extollit stupor,
liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia
exasperat, ira præcipitat. Non tamen nos moueat aut turbet multorum nimia &
abrupta perfidia, sed potius fidem nostram prænunciatæ rei ueritate corroboret.
Vt quidam tales esse cœperunt, quia hæc ante prædicta sunt: ita ceteri fratres ab
eiusmodi caueant, quia & hæc ante prædicta sunt, instruente Domino & dicente:
Marc.13. Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Vitate, quæso, uos eiusmodi ho-
mines, & a latere atque auribus uestris perniciosa colloquia uelut contagium mor-
Eccl.28. tis arcete, sicut scriptum est: Sæpi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequã.
1.Cor.15. Et iterum: Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ. Docet Dominus
Matth.15 & admonet a talibus recedendum. Cæci sunt, inquit, duces cæcorum. Cæcus au-
tem cæcum ducens, simul in foueam cadent. Auersandus est talis atque fugiendus
Ad Tit.3. quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & est a se-
metipso damnatus. An esse sibi cũ Christo uidetur, qui aduersus sacerdotes Chri-
sti facit? qui se a cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam
portat, contra Dei dispositionẽ repugnat: hostis altaris aduersus sacrificium Chri-
sti rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius
impius, frater inimicus, contemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis con-
stituere audet aliud altare, precem alteram illicitis uocibus facere, dominicæ ho-
stiæ ueritatem per falsa sacrificia profanare, nec dignatur scire quoniam qui contra
ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione puni-
Num.16. tur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem
sacrificandi licentiam uindicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pe-
penderunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque
uiuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui auctores fuerãt, Dei
indignantis ira percussit: sed & ceteros ducentos quinquaginta participes eiusdem
furoris & comites, qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens a
Domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens con-
tra Deum fieri, quidquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei hu-
2.Para.16 mana uoluntate conati. Sic & Ozias rex, cum turibulum ferens, & contra legem
4.Reg.5. Dei sacrificium sibi uiolenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtem-
perare nollet & credere, diuina indignatione confusus, & lepræ uarietate in fron-
te maculatus est, ea parte corporis notatus offenso Domino, ubi signãtur qui do-
Leuit.10. minum promerentur. Et filii Aaron qui imposuerunt altari ignem alienum, quem
non præceperat Dominus, in conspectu statim Domini uindicantis extincti sunt:
quos imitantur scilicet atque sectantur, qui Dei traditione contempta alienas do-
ctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt; quos increpat Do
Marc.7. minus & obiurgat in euangelio suo dicens: Reiicitis mandatum Dei, ut traditio-
nem

nem nestram statuatis: peius hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi uidentur; qui tamen in pœnitentia criminis constituti, Deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quæritur & rogatur: illic Ecclesiæ repugnatur. Hic potest necessitas fuisse: illic uoluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit: illic qui hæresim uel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit. Hic animæ unius est damnum: illic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic & intelligit, & lamentatur & plangit: ille tumens in peccato suo, & in ipsis sibi delictis placẽs, a matre filios segregat, oues a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat. Et cum lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus, martyrium postmodum consecutus potest regni promissa percipere: ille si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda tam grauia peccare. Neque enim confessio immunem facit ab insidiis diaboli: aut contra tentationes, & pericula, & incursus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendit: ceterum nunquam in confessoribus fraudes, & stupra, & adulteria postmodum uideremus, quæ nunc in quibusdam uidentes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone maior, aut melior, aut Deo carior nõ est, qui tamen quamdiu in uiis Domini ambulauit, tamdiu gratiam, quam de Domino fuerat consecutus, obtinuit. Postquam dereliquit Domini uiã, perdidit & gratiam Domini, sicut scriptum est; Et excitauit Dominus Satanan ipsi Salomoni: & ideo in (3.Reg.11) Apocalypsi Dominus ad Ioannem grauiter cõminatur. Tene quod habes, ne alius (Apoc. 3.) accipiat coronam tuam. Quod utique Dominus nón minaretur auferri posse coronam iustitiæ, nisi quia recedente iustitia, recedat necesse est & corona. Confessio exordium gloriæ est, non meritum iam coronæ; nec perficit laudem, sed initiat dignitatem. cumque scriptum sit; Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit: (Matth. 10) quidquid ante finem fuerit, gradus est quo ad fastigium salutis ascenditur, non terminus quo iã culminis summa teneatur. Confessor est, sed post confessionem periculum maius est: quia plus aduersarius prouocatus est. Confessor est, hoc magis stare debet cum Domini euangelio, per euangelium gloriam consecutus a Domino. Cui multum datur, multum quæretur ab eo; & cui plus di- (Luc. 12.) gnitatis adscribitur, plus de illo exigitur seruitutis. Nemo per confessoris exemplum pereat: nemo iniustitiam, nemo insolentiam, nemo perfidiam de confessoris moribus discat. Confessor est, sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus; ut qui Christi confessor dicitur, Christum quem cõfitetur imitetur. Nam cum dicat ille: Qui se extollit, humiliabitur; & qui humiliat se, exal- (Luc. 18.) tabitur; & ipse a patre exaltatus sit, quia se in terris sermo, & uirtus, & sapientia Dei patris humiliauit: quo modo potest extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem sua lege mandauit, & ipse a patre amplissimum nomen præmio humilitatis accepit? Confessor est Christi, sed si non postea blasphemetur per ipsum maiestas & dignitas Christi. Lingua Christum confessa non sit maledica, non turbulenta, non conuiciis & litibus perstrepens audiatur: non contra fratres & Dei sacerdotes post uerba laudis serpentis uenena iaculetur. Ceterum si culpabilis & detestabilis postmodum fuerit, si confessionem suam mala conuersatione prodiderit, si uitam suam turpi fœditate maculauerit, si Ecclesiam denique, ubi confessor factus est, derelinquens, & unitatis concordiam scindens fidem primam perfidia posteriore mutauerit, blandiri sibi per confessionem non potest, quasi electus ad gloriæ præmium, quando ex hoc ipso magis creuerint merita pœnarum. nam & Iudam inter apostolos Dominus elegit, & tamen Dominum Iudas postmodum

N pro-

prodidit. Non tamen iccirco apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor
Iudas ab eorum societate defecit: sic & hic non statim confessorum sanctitas & di-
gnitas comminuta est, quia quorundam fides fracta est. Beatus apostolus in epi-
Rom.3. stola sua loquitur dicens: Quid enim si exciderunt a fide quidam illorum, nunquid
infidelitas illorum fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus uerax, omnis au-
tem homo mendax. Stat confessorum pars maior & melior in fidei suæ robore, &
in legis ac disciplinæ dominicæ ueritate. Nec ab Ecclesiæ pace discedunt, qui se in
Ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt. atqui hoc ipso am-
pliorem consequuntur fidei suæ laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui iun-
cti confessionis consortio fuerunt, a contagio criminis recesserunt, uero illuminati
euangelii lumine, pura & candida Domini luce radiati, tam sunt in conseruanda
Christi pace laudabiles, quam fuerunt in diaboli congressione uictores. Opto equi
dem dilectissimi fratres, & consulo pariter & suadeo, ut, si fieri potest, nemo de fra
tribus pereat, & consentientis populi corpus unum gremio suo gaudens mater in-
cludat. Si tamen quosdam schismatum duces, & dissensionis auctores, in cæca &
obstinata dementia permanentes, non potuerit ad salutis uiam consilium salubre
reuocare: ceteri tamen uel simplicitate capti, uel errore inducti, uel aliqua fallen-
tis astutiæ calliditate decepti, a fallaciæ uos laqueis soluite, uagantes gressus ab er-
roribus liberate, iter rectum uiæ cælestis agnoscite. Contestantis apostoli uox est:
2.Thess.3 Præcipimus uobis, inquit, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut recedatis ab
omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam
Eph.5. acceperunt a nobis. Et iterum dicit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propte-
rea enim uenit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum.
Recedendum est a delinquentibus, uel immo fugiendum, ne dum quis male ambu-
lantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, a uia ueri itineris ex-
errans, pari crimine & ipse teneatur. Deus unus est, & Christus unus, & una Eccle
sia eius, & fides una, & plebs in solidam corporis unitatem concordiæ glutino
copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum discidio compaginis separa-
ri, diuulsis laceratione uisceribus in frusta discerpi. Quidquid a matrice discesse-
rit, seorsum uiuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit. Monet nos
Psal.33. Spiritus sanctus & dicit: Quis est homo, qui uult uitam, & amat uidere dies opti-
mos? Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur insidiose. Declina
a malo & fac bonum, quære pacem & sequere eam. Pacem quærere debet & sequi
filius pacis: a dissensionis malo continere linguam suam debet, qui nouit & diligit
uinculum caritatis. Inter sua diuina mandata & magisteria salutaria, passioni iam
Ioan.14. proximus Dominus addidit dicens: Pacem dimitto uobis, pacem meam do uobis.
Hanc nobis hereditatem Christus dedit: dona omnia suæ pollicitationis & præmia
in pacis conseruatione promisit. Si heredes Christi sumus, in Christi pace manea-
Matth.5. mus. Si filii Dei sumus, pacifici esse debemus. Beati, inquit, pacifici, quoniam
ipsi filii dei uocabuntur. Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone sim
plices, affectione concordes, fideliter sibi unanimitatis nexibus cohærentes. Hæc
unanimitas sub apostolis olim fuit: sic nouus credentium populus Domini manda
Actu.4. ta custodiens caritatem suā tenuit, probat scriptura quæ dicit: Turba autem eorum
Actu.1. qui crediderant, anima & mente una agebant. Et iterum: Et erant perseuerantes
omnes unanimes in oratione cum mulieribus, & Maria quæ fuerat mater Iesu, &
fratribus eius. Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia
poterant quodcunque de Domini misericordia postulabant. In nobis uero sic una-
nimitas diminuta est, ut largitas operationis infracta est. Domos tunc & fundos
uenundabant, & thesauros sibi in in cælo reponentes, distribuenda in usus indi-
gentium

gentium pretia apostolis offerebant. At nunc de patrimonio nec decimas damus: & cum uendere iubeat Dominus, emimus potius & augemus. Sic in nobis emarcuit uigor fidei, sic credentium robur elanguit: & icciroo Dominus tempora nostra respiciens, in euangelio suo dicit: Filius hominis cum uenerit, putas inueniet fidem in terra? Luc. 18. Videmus fieri quod ille prædixit. In Dei timore, in lege iustitiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorum metum cogitat, diem Domini, & iram Dei: & incredulis uentura supplicia, & statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat. quod metueret conscientia nostra si crederet: quia non credit omnino, nec metuit. si autem crederet, & caueret: si caueret, euaderet. Excitemus nos quantum possumus, dilectissimi fratres, & somno inertiæ ueteris abrupto ad obseruanda & gerenda Domini præcepta uigilemus. Simus tales, quales esse nos ipse præcepit dicens: Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes: & uos Luc. 12. similes hominibus expectantibus Dominum suum quādo ueniat a nuptijs, ut cum uenerit & pulsauerit, aperiant ei. Beati serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Accinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies uenerit, impeditos & implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac sæculi nocte perducat. Expectemus solliciti semper & cauti aduētum Domini repentinum, ut quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra, uigilantiæ præmium de Domino receptura. Si hæc mandata seruentur, si hæc monita & præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus. serui uigiles Christo dominante regnabimus.

QVOD IDOLA DII NON SINT, ET QVOD PER CHRISTVM SALVS CREDENTIBVS DATA SIT. VEL, VT IN ALIIS, DE IDOLORVM VANITATE.

DEos non esse quos colit uulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt qui ob regalem memoriam coli apud suos, postmodum etiam in morte cœperunt. inde illis instituta templa: inde ad defunctorum uultus per imaginem detinendos expressa simulacra: & immolabant hostias, & dies festos dando honores celebrabant: inde posteris facta sunt sacra, quæ primis fuerant assumpta solatia. Et uideamus an stet hæc apud singulos ueritas. Melicertes & Leucothea præcipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina. Castor & Pollux alternis moriuntur, ut uiuant. Aesculapius ut in Deum surgat, fulminatur. Hercules ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecus pauit. Laomedonti muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. Antrum Iouis in Creta uisitur, & sepulcrum eius ostenditur, & ab eo Saturnum fugatum esse manifestum est: inde Latium de latebra eius nomen accepit. Hic litteras imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, inde ærarium Saturni uocatur: & rusticitatis hic cultor fuit, inde falcem ferens pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus exceperat, de cuius nomine Ianiculum dictum est, & mensis Ianuarius institutus est. Ipse bifrons exprimitur, quòd in medio constitutus annum incipientem pariter & recedentem spectare uideatur. Mauri uero manifeste reges colunt, nec ullo uelamento hoc nomen obtexunt: inde per gentes & prouincias singulas uaria Deorum religio mutatur, dum non unus ab omnibus Deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura seruatur. Hoc ita esse Alexander Magnus insigni uolumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis proditum sibi de diis hominibus a sacerdote secretum, quod maiorum & regum memoria seruata sit; inde colendi, & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dii

nati sunt, cur non hodie quoque nascuntur? nisi si forte Iuppiter senuit, aut partus in Iunone defecit. Cur uero deos putas pro Romanis posse, quos uideas nihil pro suis aduersus eorum arma ualuisse? Romanorum enim uernaculos deos nouimus: est Romulus peierãte Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus, & Consus, quem deum fraudis, uelut consiliorum deum, coli Romulus uoluit; postquam in raptum Sabinarum perfidia prouenit. Deã quoque Cloacinam Tatius & inuenit & coluit; Pauorem Hostilius atque Pallorem. mox a nescio quo Febris dedicata, & Acca & Flora meretrices. hi dii Romani. Ceterum Mars Thracius, & Iuppiter Creticus, & Iuno uel Argiua, uel Samia, uel Pœna, & Diana Taurica, & deum mater Idæa, & Aegyptia portenta, non numina: quæ utique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna seruassent. Plane sunt apud Romanos & uicti penates, quos Aeneas profugus aduexit. Est & Venus Calua, multo hic turpius calua, quam apud Homerum uulnerata. Regna autem non merito accidunt, sed sorte uariantur. Ceterum imperium ante tenuerunt & Assyrii, & Persæ: & Græcos & Aegyptios regnasse cognouimus. Ita uicibus potestatum Romanis quoq; ut & ceteris imperandi tempus obuenit. Ceterum si ad originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & Asylo constituto facit numerum impunitas criminum. Tunc ut rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque ut matrimonium faciat, rem concordiæ per discordias auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiæ sunt illis rupta hospitii fœdera, & cum soceris bella crudelia. Est & gradus summus in Romanis honoribus consulatus: sic cõsulatum cœpisse uidemus ut regnum. Filios interficit Brutus, ut crescat de suffragio sceleris commẽdatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Ceterum & Regulus auspicia seruauit, & captus est: & Mancinus religionem tenuit, & sub iugum missus est. Et pullos edaces Paulus habuit, & apud Cannas tamen cæsus est. C. Cæsar ne ante brumam in Africam nauigia transmitteret, auguriis & auspiciis retinentibus, spreuit, & eo facilius nauigauit & uicit. Horum autem omnium ratio est illa, quæ fallit & decipit, & præstigiis cæcantibus ueritatem, stultum & prodigum uulgus inducit. Spiritus insinceri & uagi, qui postea quam terrenis uitiis immersi sunt, & a uigore cælesti, terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere. Hos & poetæ dæmonas norunt; & Socrates instrui se & regi ad arbitrium dæmonis prædicabat; & Magis inde est ad perniciosa uel ludicra potentatus, quorum tamen præcipuus Ostanes & formã ueri Dei negat conspici posse, & angelos ueros sedi eius dicit assistere. In quo & Plato pari ratione consentit, & unum Deum seruans, ceteros angelos, uel dæmonas dicit. Hermes quoque Trismegistus unum Deum loquitur, eumq; incomprehensibilem atq; inæstimabilem confitetur. Hi ergo spiritus sub statuis atq; imaginibus consecratis delitescunt. hi afflatu suo uatum pectora inspirant, extorum fibras animant, auium uolatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa ueris semper inuoluunt. nam & falluntur, & fallunt: uitam turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam in corporibus occultæ mentes terrent, membra distorquent, ualetudinem frangunt, morbos lacessunt, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, & rogis pecorum saginati, remissis, quæ cõstrinxerant, curasse uideantur. Hæc est de illis medela, cum illorum cessat iniuria: nec aliud illis studium est, quam a Deo homines auocare, & ad superstitionem sui ab intellectu ueræ religionis auertere; cum sint ipsi pœnales, quærere sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suum fecerint errore participes. Hi tamẽ adiurati per Deum uerũ a nobis, statim cedunt, & fatentur; & de

& de obsessis corporibus exire cogitur. Videas illos nostra uoce & operatione maiestatis occultæ flagris cædi, igne torreri, incremento pœnæ propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari: unde ueniant, & quando discedant, ipsis etiam qui se colunt audientibus confiteri, & uel exiliunt statim, uel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curãtis aspirat. Hinc uulgus in odium nostri nominis cogunt, ut nos odisse incipiant homines antequam nosse, ne cognitos aut imitari possint, aut damnare non possint. Vnus igitur omnium dominus est Deus. neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem. Ad diuinum imperium etiam de terris mutuemur exemplum. Quando umquam regni societas aut cũ fide cœpit, aut sine cruore desijt? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogis dissidentibus etiam in morte discordia: & Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cœpit hospitium. Pompeius & Cæsar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt. Nec tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex unus est apibus, & dux unus in gregibus, & in armentis rector unus: multo magis mundi unus est rector, qui uniuersa, quæcunque sunt, uerbo iubet, ratione dispensat, uirtute consummat. Hic nec uideri potest, uisu clarior est: nec comprehendi, tactu purior est: nec æstimari, sensũ maior est. & ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Quod uero templum habere possit Deus, cuius templum totus est mundus? & cum homo latius maneat, intra unam ædiculam uim tantæ maiestatis includam? In nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore. Nec nomen Dei quæras: Deus nomen est illi. illic uocabulis opus est, ubi propriis appellationum insignibus multitudo diri menda est. Deo qui solus est, Dei uocabulum totum est. Ergo unus est, & ubique totus diffusus est. Nam & uulgus in multis Deum naturaliter confitetur, cum mens & anima sui auctoris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, o Deus; & Deus uidet; & Deo commendo; & Deus mihi reddet; & quod uult Deus; & si Deus dederit. Atq; hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis. Quod uero Christus sit, & quo modo per ipsum nobis salus uenerit, sic est ordo, sic ratio. Iudæis primum erat apud Deũ gratia: sic olim iusti erant, sic maiores eorum religionibus obediebant. inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. sed illi negligentes disciplinarũ postmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum diuina præcepta contemnunt, datam sibi gratiam perdiderunt. Quam uero fuerit illis profana uita, quæ contracta sit uiolatæ religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui etsi uoce tacent, exitu confitentur. dispersi & palabundi uagantur, soli & cæli sui profugi, per hospitia aliena iactantur. Necnon Deus ante prædixerat fore, ut uergente sæculo, & mundi fine iam proximo, ex omni genere, & populo, & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quam acceptam Iudæi contẽptis religionibus perdidissent. Huius igitur gratiæ disciplinæque arbiter, & magister sermo, & filius Dei mittitur, qui per prophetas omnes retro illuminator, & doctor humani generis prædicabatur. Hic est uirtus Dei, hic ratio, hic sapientia eius, & gloria: hic in uirginem illabitur; carnem, Spiritu sancto cooperante, induitur; Deus cum homine miscetur; hic Deus noster, hic Christus est; qui mediator duorum, hominẽ induit, quem perducat ad patrem. Quod homo est, esse Christus uoluit, ut & homo possit esse quod Christus est. Sciebant & Iudæi Christum esse uenturum: nam hic illis semper prophetis admonentibus adnunciabatur: sed significato duplici eius aduẽtu, uno, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, altero, qui Deum fateretur; non intelligendo primum aduentum, qui in passione præcessit occultus;

unum tantum credunt, qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Iudæorum populus intelligere non potuit, delictorum meritum fuit. sic erant sapientiæ & intelligentiæ cæcitati multati, ut qui uita indigni essent, haberent uitam ante oculos, nec uiderent. Itaque cum Christus Iesus secundum a prophetis ante prædicta uerbo & uocis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret cæcos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elementa famulari, seruire uentos, maria obedire, inferos cedere, Iudæi qui illum crediderant hominem tantum de humilitate carnis & corporis; existimabant magum, de licentia potestatis. Hinc magistris eorum atque primoribus, hoc est, quos & doctrina ille, & sapientia reuincebat, accensa ira & indignatio prouocata est: ut postremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, offerrent, crucem eius & mortē suffragiis uiolentis ac pertinacibus flagitarent. Hoc eos facturos & ipse prædixerat, & prophetarum omnium testimonium sic ante præcesserat, oportere illum pati, nō ut sentiret mortem, sed ut uinceret: & cum passus esset, ad superos denuo regredi, ut uim diuinæ maiestatis ostenderet. Fidem itaque rerum cursus impleuit. nam & crucifixus, præuento carnificis officio, spiritum sponte dimisit; & die tertio rursus a mortuis sponte surrexit. Apparuit discipulis suis talis ut fuerat, agnoscendum se uidentibus præbuit, simul iunctus & substantiæ corporalis firmitate conspicuus, ad dies quadraginta remoratus est, ut denuo ad præcepta uitalia instrui possent, & discerent quæ docerent. Tunc in cælum circumfusa nube sublatus est, ut hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem uictor imponeret. Iam uenturus e cælo ad pœnam diaboli, & ad censuram generis humani, ultoris uigore, & iudicis potestate: per orbem uero discipuli magistro & Deo monente diffusi præcepta Dei in salutem darent, ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent: cæcos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent. Ac ne esset probatio minus solida, & de Christo delicata confessio: per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolor qui ueritatis testis est admouetur, ut Christus Dei filius, qui hominibus ad uitam datus creditur, non tantum præconio uocis, sed & passionis testimonio prædicaretur. Hunc igitur comitamur, hunc sequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, salutis auctorem, cælum pariter & patrem quærentibus, & credentibus pollicentem. Quod est Christus, erimus Christiani, si Christum fuerimus imitati.

DE OPERE, ET ELEEMOSYNIS.

Vlta & magna sunt, fratres carissimi, beneficia diuina, quibus in salutem nostram Dei patris & Christi larga & copiosa clementia & operata sit, & semper operetur; quod conseruandis ac uiuificandis nobis pater filium suum misit, ut reparare nos posset, quodque filius missus, esse & hominis filius uoluit, ut nos Dei filios faceret. Humiliauit se, ut populum qui prius iacebat, erigeret: uulneratus est, ut uulnera nostra sanaret: seruiuit, ut ad libertatem seruientes extraheret: mori sustinuit, ut immortalitatem mortalibus exhiberet. Multa hæc sunt & magna diuinæ misericordiæ munera. Sed adhuc qualis prouidentia illa, & quanta clementia est, quod nobis salutari ratione prospicitur, ut homini qui redemptus est, reseruando plenius consulatur? Nam cum Dominus aduenieus sanasset illa quæ Adam portauerat uulnera, & uenena serpentis antiqua curasset; legem dedit sano, & præcepit ne ultra iam peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coartati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione cōclusi.

Ioan. 5.

Nec

Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi
iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, uiam
quandam tuendæ salutis aperiret; ut sordes postmodum quascunque contrahimus,
eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis Spiritus sanctus & dicit: Eleemosy- Tob. 4.
nis & fide delicta purgantur. Non utique illa delicta, quæ fuerant ante contracta: Prou. 13.
nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuo dicit. Sicut a- Eccl. 3.
qua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur
& probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita elee-
mosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptis-
mo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata,
Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in euangelio Dominus docet: nam cum
denotarentur discipuli eius quod ederent, nec prius manus abluissent, respondit
& dixit: Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: uerum date eleemosynam, Luc. 11.
& ecce uobis munda omnia: docens scilicet, & ostendens non manus lauandas
esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius quam extrinsecus detrahendas; uerum
qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod foris est repurgasse, & emun-
data mente, cute quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porro autem monens
& ostendens unde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse facien
das. Misericors monet misericordiam fieri. & quia seruare quærit, quos magno re-
demit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuo posse purgari. Agnoscamus
itaque, fratres carissimi, diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis pur-
gandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ uulnere esse non possu-
mus, medelis spiritalibus uulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro
atque immaculato corde blandiatur, ut innocentia sua fretus medicinam non pu-
tet adhibendam esse uulneribus: cum scriptum sit: Quis gloriabitur castum se ha- Prou. 20.
bere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis? Et iterum in epistola sua
Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos deci
pimus, & ueritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fide 1. Ioan. 1.
lis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine pec-
cato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est; quam
necessaria, quam benigna est diuina clementia? quæ cum sciat non deesse sanatis
quædam postmodum uulnera, dedit curandis denuo sanandisque uulneribus reme
dia salutaria. Nunquam denique fratres dilectissimi admonitio diuina cessauit,
nunquam & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam ueteribus, quam nouis sem
per & ubique ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur; & canente atque
exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemo
synas iubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, Esa. 58.
& noli parcere: sicut tuba exalta uocem tuam, & nuncia plebi meæ peccata ipso-
rum, & domui Iacob facinora eorum. Et cum peccata eis sua exprobrari præcepis-
set, cumque eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetque
eos, nec si orationibus & precibus & ieiunijs uterentur, satisfacere pro delictis pos-
se, nec si in cilicio & cinere uoluerentur, iram Dei posse lenire; in nouissima ta-
men parte demonstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens:
Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uide Ibidem.
ris nudum, uesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet tem
poraneum lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur, & præibit ante te iustitia,
& claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: dum adhuc
loqueris, dicet: ecce adsum. Remedia propitiando Deo ipsius Dei uerbis data
sunt: quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt; operationibus

Eccl. 29. iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem le- Prou. 21. gimus: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterum: Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini pote rit, qui misericors ipse non fuerit; aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis Spiri- Psal. 40. tus sanctus declarat & probat dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstuaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium dedit dicens: Propterea rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias tuas miseratio nibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ uiderat & infesta perpessus est: quæ euadere & uitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoque angelus paria testatur, & ut eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit ora tiones nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parum ad impetrandum ualere, nisi factorum & operum accessione adiuuentur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis uitam de periculis redimi, eleemosynis a morte animas liberari. Nec sic, fratres carissimi, ista proferimus, ut non quod Raphael angelus dixit ueritatis testimonio comprobemus. In Actis apostolorum facti fides posita est, & quod eleemosynis non tantum a secunda, sed a prima morte animæ liberentur, ge- Act. 9. stæ & impletæ rei probatione compertum est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstandis plurimum dedita, cum infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est: qui cum impigre pro apostolica humanitate uenisset, circumsteterunt eum uiduæ flentes, & rogantes, pallia & tunicas & omnia illa quæ prius sumpserant indumenta monstrantes, nec pro defuncta suis uocibus, sed ipsius operibus deprecantes. Sensit Petrus impetrari posse, quod sic petebatur; nec defuturum Christi auxilium uiduis deprecantibus, quando esset in uiduis ipse uestitus. Cum itaque genibus nixus orasset, & uiduarum ac pauperum idoneus aduocatus legatas sibi preces ad Dominum pertulisset, conuersus ad corpus, quod in tabula iam lotum iacebat, Tabitha, inquit, exsurge in nomine Iesu Christi: nec defuit Petro, quo minus statim ferret auxilium, qui in euangelio dari dixerat quidquid fuisset eius nomine postulatum. Mors itaque suspenditur, & spiritus redditur: & mirantibus ac stupentibus cunctis, ad hanc mundi denuo lucem rediuiuum corpus animatur. tantum potuerunt misericordiæ merita: tantum opera iusta ualuerunt. Quæ laborantibus uiduis largita fuerat subsidia uiuendi, meruit ad uitam uiduarum petitione reuocari. Itaque in euangelio Dominus, doctor uitæ nostræ, & magister salutis æternæ, uiuificans credentium populum, & uiuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cælestia nihil crebrius mandat & præcipit, quam ut insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus in- Luc. 12. cubemus, sed cælestes thesauros potius recondamus. Vendite, inquit, res uestras, Matth. 6 & date eleemosynam. Et iterum: Nolite uobis condere thesauros super terram, ubi tinea & comestura exterminat; & ubi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem uobis thesauros in cælo, ubi neque tinea, neque comestura exterminat, & ubi fures non effodiunt, nec furãtur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuũ. Matth. 19 Et cum obseruata lege perfectum & consummatum uellet ostẽdere: Si uis, inquit, perfectus esse, uade & uẽde omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælo,

& ueni,

& ueni, sequere me. Item alio loco negotiatorem cælestis gratiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, pretiosam margaritam, hoc est, uitam æternam Christi cruore pretiosam, de quantitate patrimonii sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negotiatori quærenti Matth.13. bonas margaritas. Vbi autem inuenit pretiosam margaritam, abiit & uendidit omnia quæ habuit, & emit illam. Eos denique & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisque pauperibus operarios cernit. Nam cum Zachæus dixisset: Ecce Luc.19. dimidium ex substantia mea do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit Iesus: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam: utiq; qui secundum præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei ueritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideo quia credit, quia scit uera esse quæ prædicta sunt uerbis Dei, nec scripturam sanctam posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum uocari. Qui & alio in loco operarios, & fructuosos fideles appellat: infru- Luc.16. ctuosis uero & sterilibus fidem derogat dicens: Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est uerum quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est uestrum quis dabit uobis? Si uereris & metuis, ne si operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriã forte redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest, unde in usus Christi impenditur, unde opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui au- Prou.28. tem auertit oculos suos, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes agere non posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Item beatus apostolus Paulus dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem uestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut in omnibus locupletemini. Et iterum: Administratio huius officii non tantum supplebit 1.Cor.9. ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis, Dei tributione cumulatur. Et Dominus in euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, perfidis atque incredulis præscia uoce denuncians, contestatur & dicit: Nolite cogitare Matth.6. dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester quia omnium horum indigetis. Quærite primum regnum Dei, & omnia ista apponentur uobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cum iudicii dies uenerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times ne res familiaris deficiat, uita ipsa & salus deficit: & dum ne quid de rebus tuis minuatur attendis, non respicis quod ipse minuaris; amator magis mammonæ quam animæ tuæ; ut dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideo bene apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre possumus: habentes 1.Tim.6. itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium ma-

lorum

lorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, ſi operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum eſt ut iuſto poſſent deeſſe ſubſidia uitæ, 3.Reg.17 cum ſcriptum ſit: Non occidet fame Dominus animam iuſtam. Helias in ſolitudi- Dan.4. ne coruis miniſtrantibus paſcitur: & Danieli in lacu ad leonum prædam iuſſu regis incluſo, prandium diuinitus apparatur: & tu metuis ne operanti & Dominum promerenti deſit alimentum? quando ipſe in euangelio ad exprobrationem eo- Matth.6. rum, quibus mens dubia eſt & fides parua, conteſtetur & dicat: Aſpicite uolatilia cæli, quoniam non ſeminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater ueſter cæleſtis alit illa: nonne uos pluris illis eſtis? Volucres Deus paſcit, & paſſeribus alimenta diurna præſtantur, & quibus nullus diuinæ rei ſenſus eſt, eis nec potus, nec cibus deeſt. tu Chriſtiano, tu Dei ſeruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino ſuo caro aliquid exiſtimas defuturum? Niſi ſi putas quia qui Chriſtum paſcit, a Chriſto ipſe non paſcitur: aut eis terrena deerunt, quibus cæleſtia & diuina tribuuntur. Vnde hæc incredula cogitatio? unde impia & ſacrilega iſta meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui Chriſto omnino non credit, appellatur & dicitur Chriſtianus? Phariſæi tibi magis congruit nomen. Nam cum Dominus in euangelio de eleemoſynis diſputaret, & ut nobis amicos de terreſtribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos poſtmodum in tabernacula æterna ſuſciperent, fideliter ac ſalubriter præmoneret, addidit poſt hæc ſcriptura di- Luc.16. cens: Audiebant autem hæc omnia Phariſæi qui erant cupidiſſimi, & irridebant eum. Quales nunc in Eccleſia quoſdam uidemus, quorum præcluſæ aures & corda cæcata nullum de ſpiritalibus ac ſalutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet quòd contemnant in tractatibus ſeruum, quando a talibus ipſum Dominum uideamus eſſe contemptum. Quid tibi in iſtis ineptis & ſtultis cogitationibus plaudis, quaſi metu & ſollicitudine futurorum ab operibus retarderis? quid umbras & præſtigias quaſdam uanæ excuſationis obtẽdis? Confitere immo quæ uera ſunt, & quia ſcientes non poteſt fallere, ſecreta & abdita mentis exprome. Obſederunt animum tuum ſterilitatis tenebræ, & recedente inde lumine ueritatis, carnale pectus alta & profunda auaritiæ caligo cæcauit: pecuniæ tuæ captiuus & ſeruus es: catenis cupiditatis & uinculis alligatus es, & quem iam ſoluerat Chriſtus, denuo uinctus es: ſeruas pecuniam, quæ te ſeruata non ſeruat: patrimonium cumulas, quod te pondere ſuo onerat: nec meminiſti quid Deus reſpon- Luc.12. derit diuiti exuberantium fructuum copiam ſtulta exultatione iactanti: Stulte, inquit, hac nocte expoſtulatur anima tua a te: quæ ergo paraſti, cuius erũt? quid diuitiis tuis ſolus incubas? quid in pœnam tuam patrimonii tui pondus exaggeras, ut quo locupletior ſæculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cũ domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Chriſto: fac tibi poſſeſſionum terreſtrium Chriſtum participem, ut & ille te ſibi faciat regnorum cæleſtium coheredem. Erras & falleris quiſquis te in ſæculo diuitem credis. Audi in Apocalypſi Domini tui Apoc.3. uocem, eiuſmodi homines iuſtis obiurgationibus increpantem: Dicis, inquit, diues ſum, & ditatus ſum, & nullius rei egeo, & neſcis quoniam tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum de igni, ut ſis diues, & ueſtem albam ueſtiaris, & non appareat in te fœditas nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos ut uideas. Qui ergo locuples & diues es, eme tibi a Chriſto aurum ignitum, ut ſordibus tuis tanquam igne decoctis, eſſe aurum mundum poſſis, ſi eleemoſynis & iuſta operatione purgeris. Eme tibi albam ueſtem, ut qui ſecundum Adam nudus fueras, & horrebas ante deformis, indumento Chriſti candido ueſtiaris. Et quæ matrona locuples & diues es, unge oculos

tuos

tuos non stibio diaboli, sed collyrio Christi, ut peruenire ad uidendũ Deum possis, dum Deum & operibus bonis & moribus promereris. Ceterum quæ talis es, nec operari in Ecclesia potes: Egentem enim & pauperem non uident oculi tui superfusi nigroris tenebris, & nocte cõtecti. Locuples & diues es, & dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis; quæ in dominicum sine sacrificio uenis; quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Intuere in euangelio uiduam præceptorum cælestium memorem, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quæ sola sibi fuerant minuta, mittentem. Quam cum animaduerteret Dominus & uideret, non de patrimonio, sed de animo opus eius examinans, & considerans non quantum, sed ex quanto dedisset, respondit & dixit: Amen dico uobis, quoniam uidua ista plus omnibus Luc. 21. misit in dona Dei. Omnes enim isti de eo quod abundauit illis, miserunt in dona Dei: hæc autem de inopia sua omnem quemcumque habuit uictum misit. Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem iudicii meruit iudicis uoce laudari. Pudeat diuites sterilitatis atque infidelitatis suæ: uidua, & inops uidua in opere larga inuenitur. Cumque uniuersa quæ dantur, pupillis & uiduis conferantur, dat illa quam oportebat accipere, ut sciamus quæ pœna sterilem diuitẽ maneat, quando hoc documento operari etiam pauperes debeant. Atque ut intelligamus hæc opera Deo dari, & eum quisquis hæc faciat, Dominum promereri, Christus illud Dei dona appellat, & in dona Dei uiduam duos quadrantes misisse significat, ut magis ac magis possit esse manifestum, quia qui miseretur pauperis, Deum fenerat. Prou. 19. Sed nec illa res fratres carissimi, a bonis operibus & iustis refrenet & reuocet Christianum, quod excusari se posse aliquis existimet beneficio filiorum, quando in impensis spiritalibus Christum cogitare, qui accipere se professus est, debeamus; nec conseruos liberis nostris, sed Dominum præferamus, ipso instruente & monente. Qui diligit, inquit, patrem aut matrẽ super me, non est me dignus: & Matth. 10 qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus. Item in Deuteronomio ad corroborationem fidei & dilectionem Dei paria conscripta sunt: Qui dicunt, inquit, Deut. 33. patri aut matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Nam si Deum toto corde diligimus, nec parentes, nec filios Deo præferre debemus. Quod & Ioannes in epistola sua ponit, caritatem Dei apud eos non esse, quos uideamus operari in pauperem nolle: Qui habuerit, inquit, substantiam mundi, & uiderit fratrem suum desiderantẽ, 1. Ioan. 3. & clauserit uiscera sua, quo modo caritas Dei manet in illo? Si enim Deus eleemosynis pauperum feneratur, & cum datur minimis, Christo datur: non est quod quis terrena cælestibus præferat, nec diuinis humana præponat. Sic uidua illa in tertio Regnorum libro (cum in siccitate & fame consumptis omnibus de mo- 3. Reg. 17. dico farre & oleo quod superfuerat, fecisset subcinericium panem, quo assumpto moritura cum liberis esset, superuenit Helias, & petit sibi prius ad edendum dari: tunc quod superfuisset, inde illam cum filiis suis uesci) nec obtemperare illa dubitauit, aut Heliæ filios mater in fame, & egestate præposuit. Fit immo in conspectu Dei, quod Deo placeat: prompte ac libenter quod petebatur, offertur: nec de abundantia portio, sed de modico totum datur, & esurientibus liberis alter prius pascitur, neque in penuria & fame cibus, antequam misericordia, cogitatur; ut dum in opere salutari carnaliter uita contemnitur, spiritaliter anima seruetur. Helias itaque typum Christi gerens, & quod ille pro misericordia uicem singulis reddat, ostendens; respondit & dixit: Hæc dicit Dominus: fidelia farris nõ deficiet, & capsaces olei non minuetur usque in diem, quo dabit Dominus imbrem super terram. Secundum diuinæ pollicitationis fidem multiplicata sunt uiduæ & cumu-

lata quæ præstitit; & operibus iustis, ac misericordiæ meritis, augmenta & incrementa sumentibus; farris & olei uasa completa sunt. Nec filiis abstulit mater quod Heliæ dedit, sed magis contulit filiis, quod benigne & pie fecit. Et illa nondum Christum sciebat, nondum præcepta eius audierat: non cruce & passione eius redempta, cibum & potum pro sanguine rependebat; ut ex hoc appareat quantum in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponens, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas: atquin hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum depreceris: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandæ. Vt in hac uita sæculari alendis sustinendisque pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ita & in uita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantusq; erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergeri. probat scriptura diuina, dicens: Iob homo uerus & iustus, habuit filios septem, & filias tres, & emundabat illos offerens pro eis hostias Deo secundum numerum illorum, & pro peccatis eorum uitulum unum. Si ergo uere filios tuos diligis, si eis exhibes plenam & paternam dulcedinem caritatis, operari magis debes, ut filios tuos Deo iusta operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & temporarius & infirmus est: sed illum pares qui æternus & firmus filiorũ spiritalium pater est. Illi assigna facultates tuas, quas heredibus seruas: ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille cõtra omnes iniurias sæculares diuina maiestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit. In tuto hereditas ponitur, quæ Deo custode seruatur. Hoc est caris pignoribus in posterum prouidere: hoc est futuris heredibus paterna pietate consulere, secundum fidem scripturæ sanctæ dicentis: Psal. 36. Iunior fui, & senui, & non uidi iustum derelictum, neque semen eius egens pane. Prou. 20. Tota die miseretur & fenerat: & semen eius in benedictione est. Et iterum: Qui conuersatur sine uituperatione in iustitia, beatos post se filios relinquit. Præuaricator itaque & proditor pater es, nisi filiis tuis fideliter consulas, nisi conseruandis eis religiosa & uera pietate prospicias. Qui studes terreno magis quam cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quam Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plus amare quam Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Da utilia & salutaria præcepta pignoribus, qualia ille filio dedit: manda filiis tuis, quod & ille filio mandauit, dicens: Et nunc fili mando tibi, serui Deo in ueritate, & fac corã illo, quod illi placet, & filiis tuis manda ut faciant iustitiam & eleemosynas, & sint memores Dei, Tobiæ. 4. & benedicant nomen eius omni tempore. Et iterum: Omnibus diebus uitæ tuæ, fili dilectissime, Deum in mente habe, & noli præterire præcepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis, quoniam agente te ex ueritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere: Ita fiet ut nec a te auertatur facies Dei. Prout habueris fili, sic fac: si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam: si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris cum facis eleemosynam: præmium enim bonum reponis tibi in diem necessitatis. Quia

elee-

eleemoſyna a morte liberat, & non patitur ire in gehennã. Munus bonum eſt eleemoſyna omnibus quĩ faciunt eam coram ſummo Deo. Quale munus eſt fratres cariſſimi, cuius editio Deo ſpectante celebratur? Si in gẽtilium munere grande & glorioſum uidetur, procõſules uel imperatores habere præſentes, & apparatus ac ſumptus apud munerarios maior eſt, ut poſſint placere maioribus: quãto illuſtrior muneris & maior eſt gloria, Deum & Chriſtum ſpectatores habere? Quãto iſtic & apparatus uberior, & ſumptus largior exhibendus eſt; ubi ad ſpectaculũ conueniunt cælorum uirtutes, conueniunt angeli omnes, ubi munerario non quadriga uel conſulatus petitur, ſed uita æterna præſtatur: nec captatur inanis & temporarius fauor uulgi, ſed perpetuum præmium regni cæleſtis accipitur? Atque ut pigros & ſteriles, & cupiditate nummaria nihil circa fructum ſalutis operãtes magis pudeat, ut plus conſcientiam ſordidam dedecoris ac turpitudinis ſuæ rubor cædat, pônat unuſquiſque ante oculos ſuos diabolũm cum ſeruis ſuis, id eſt, cum populo perditionis ac mortis in medium proſilire, plebem Chriſti præſente & iudicante ipſo comparationis examine prouocare dicentem: Ego pro iſtis quos mecum uides, nec alapas accepi, nec flagella ſuſtinui, nec crucem pertuli, nec ſanguinem fudi, nec familiam meam pretio paſſionis & cruoris redemi: ſed nec regnum illis cæleſte promitto, nec ad paradiſum reſtituta immortalitate denuo reuoco, & munera mihi quam pretioſa, quam grandia, quam nimio & longo labore quæſita ſumptuoſiſſimis apparatibus comparant, rebus ſuis uel obligatis in muneris comparatione, uel uenditis, ac niſi editio honeſta ſucceſſerit, conuiciis ac ſibilis eiiciuntur, & furore populari non nunquam pæne lapidantur? Tuos tales munerarios Chriſte demonſtra præceptis tuis monitos; & pro terrenis cæleſtia recepturos illos diuites, illos copioſis opibus affluentes, an in Eccleſia præſidente & ſpectante te eiuſmodi munus edant, oppignoratis uel diſtractis rebus ſuis, immo ad cæleſtes theſauros mutata in melius poſſeſſione translatis? In iſtis muneribus meis caducis atque terrenis nemo paſcitur, nemo ueſtitur, nemo cibi alicuius aut potus ſolatio ſuſtinetur, cuncta inter furorem edentis & ſpectantis errorem, prodiga & ſtulta uoluptatum fruſtrantium uanitate depereunt. Illic in pauperibus tuis tu ueſtiris & paſceris, tu æternam uitam operantibus polliceris, & uix tui meis perdentibus adæquantur, qui a te diuinis mercedibus & præmiis cæleſtibus honorãtur. Quid ad hæc reſpondemus fratres cariſſimi? Sacrilega ſterilitate, & quadam tenebrarum nocte coopertas diuitum mentes qua ratione defendimus? qua excuſatione purgamus? qui diaboli ſeruis minores ſumus, ut Chriſto pro pretio paſſionis & ſanguinis, uicem nec in modicis rependamus? Præcepta ille nobis dedit: quid facere ſeruos ſuos oporteret inſtruxit: operantibus præmium pollicitus, & ſupplicium ſterilibus comminatus ſententiam ſuam protulit: quid iudicaturus ſit, ante prædixit. Quæ poteſt excuſatio eſſe ceſſanti? quæ defenſio ſterili? niſi quod non faciente ſeruo quod præcipitur, Dominus faciet quod minatur; qui & dicit: Cum uenerit filius hominis in gloria ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & ſegregabit eos abinuicem, quemadmodum paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues ad dexteram ſuam, hœdos autem ad ſiniſtram: tunc dicet rex iis, qui ad dexteram ſuam erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum eſt ab origine mundi: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & potaſtis me: hoſpes fui, & abduxiſtis me: nudus, & ueſtiſtis me: infirmatus ſum, & uiſitaſtis me: in carcere fui, & ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quãdo te uidimus eſurientem, & pauimus: ſitientem, & potauimus: quãdo te uidimus hoſpitem, & abduximus: nudum, & ueſtiuimus: quando autem te uidimus infirmari, & in carcere, & ueni-

Tobiæ 10.

Matth. 15

mus ad te? Tunc respondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quam diu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & illis, qui ad sinistram eius erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis me: hospes fui, & non abduxistis me: nudus, & non uestistis me: infirmus & in carcere, & non uisitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Et respondebit illis: Amen dico uobis, quam diu non fecistis uni ex minimis his, neq; mihi fecistis. Et habibunt isti in ambustionem æternam, iusti autem in uitam æternam. Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quam quod præstari dixit sibi, quidquid egenti præstetur & pauperi: & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi, ut qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, uel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque in egestate conseruum, uel Dominum cogitet in ipso illo quem despicit constitutũ. Et iccirco fratres carissimi, quibus metus in Deum pronus est, & spreto calcatoque iam mundo ad superna & diuina animus erectus est, fide plena, mente deuota, operatione cõtinua promerendo, Domino obsequium præbeamus: demus Christo uestimenta terrena, indumenta cælestia recepturi. Demus cibum & potum sæcularem, cum Abraham Isaac & Iacob ad conuiuium cæleste uenturi: ne parum metamus, plurimum seminemus. Securitati ac saluti æternæ, dum tempus est, consulamus, Paulo apostolo admonente

Gal. 6. & dicente: Ergo dum tẽpus habemus, operemur quod bonũ est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus. Cogitemus fratres dilectissimi, quid sub apostolis fecerit credentium populus, quando inter ipsa primordia maioribus uirtutibus mens uigebat; quando credentium fides nouo adhuc fidei calore feruebat: domicilia tunc & prædia uenumdabant, & dispensandam pauperibus quantitatem libenter ac largiter apostolis offerebant, terreno patrimonio uendito atque distracto fundos illuc transferentes, ubi fructus caperent possessionis æternæ: illic comparantes domos, ubi inciperent semper habitare. Talis tunc fuit in operationibus cumulus, qualis

Act. 4. in dilectione consensus, sicut legimus in Actis apostolorũ. Turba autem eorum qui crediderant, anima ac mente una agebant: nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quidquam suum iudicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia communia. Hoc est natiuitate spiritali uere Dei filios fieri, hoc est lege cælesti æquitatem Dei patris imitari. quodcumque enim Dei est, in nostra usurpatione commune est, nec quisquam a beneficiis eius & muneribus arcetur, quo minus omne humanum genus bonitate ac largitate diuina æqualiter perfruatur. sic æqualiter dies illuminat, sol radiat, imber rigat, uentus aspirat, & dormientibus somnus unus est, & stellarum splendor ac lunæ communis est. Quo æqualitatis exemplo, qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur; dum largitionibus gratuitis communis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit fratres carissimi, operantium gloria, quam grandis & summa lætitia, cum populum suum Dominus cœperit recensere, & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit, æternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui uiuificatione reparauit, reduces ad paradisum denuo facere, regna cælorum fide & ueritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelli-

telligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres carissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medella peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis; uerum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac prompte certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus, & qui sæculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla sæculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos uel reditionis, uel persecutionis inuenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit. in pace uincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

DE ZELO, ET LIVORE.

ZElare quod bonum uideas, & inuidere melioribus, leue apud quosdam & modicum crimen uidetur fratres dilectissimi: dumque existimatur leue esse & modicum, non timetur: dum non timetur, contemnitur: dum contemnitur, non facile uitatur: & fit cæca & occulta pernicies: quæ dum minus perspicitur ut caueri a prouidentibus possit, improuidas mentes latenter affligit. Porro autem Dominus prudentes esse nos iussit, & cauta sollicitudine uigilare præcepit; ne aduersarius uigilans semper, & semper insidians, ubi in pectus obrepsit, de scintillis conflet incendia, de paruis maxima exaggeret, & dum remissis & incautis leniore aura & flatu molliore blanditur, procellis ac turbinibus excitatis ruinas fidei & salutis ac uitæ naufragia moliatur. Excubandum est itaque fratres dilectissimi, atque omnibus uiribus elaborandum, ut inimico sæuienti, & iacula sua in omnes corporis partes, quibus percuti & uulnerari possumus, dirigenti, sollicita, & plena uigilantia repugnemus, secundum quod Petrus apostolus in epistola sua præmonet & docet, dicens: Sobrii estote & uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens, & aliquid deuorare quærens, circuit. 1.Pet.5. Circuit ille nos singulos, & tanquam hostis clausos obsidens, muros explorat, & tentat an sit pars aliqua membrorum minus stabilis, & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uoluptates, ut uisu destruat castitatem. Aures per canoram musicam tentat, ut soni dulcioris auditu soluat & molliat Christianum uigorem. Linguam conuicio prouocat, manum iniuriis lacessentibus ad petulantiam cædis instigat: ut fraudatorem faciat, lucra opponit iniusta: ut animam pecunia capiat, ingerit perniciosa compendia: honores terrenos promittit, ut cælestes adimat: ostenta falsa, ut uera subripiat. & cum latenter non potest fallere, exerte atque aperte minatur: terrorem turbidæ persecutionis intentans, ad debellandos Dei seruos inquietus semper & semper infestus. in pace subdolus, in persecutione uiolentus. Quamobrem, fratres dilectissimi, contra omnes diaboli uel fallaces insidias, uel apertas minas stare debet instructus animus & armatus, tam paratus semper ad repugnandum, quam est ad impugnandum semper paratus inimicus. Et quoniam frequentiora sunt tela eius, quæ latenter obrepunt; magisque occulta & clandestina iaculatio, quo minus perspicitur, hoc & grauius & crebrius in uulnera nostra grassatur: ad hæc quoque intelligenda & depellenda uigilemus, ex quibus est zeli & liuoris malum. Quod si quis penitus inspi-

ciat, inueniet nihil magis Christiano cauendū, nihil cautius prouidendum, quam
ne quis inuidia & liuore capiatur: ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implica-
tus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio suo nesciens ipse perimatur:
quòd ut colligere plenius, & manifestius perspicere possimus, ad caput eius atque
originem recurramus. Videamus unde zelus, & quando, & quo modo cœperit.
facilius enim a nobis malum tam perniciosum uitabitur, si eiusdem mali & origo
& magnitudo noscatur. Hinc diabolus inter initia statim mundi & periit primus, &
perdidit. Ille angelica maiestate subnixus, ille Deo acceptus & carus, postquam
hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum maliuolo liuore prorupit,
non prius alterum deiiciens instinctu zeli, quam ipse zelo ante deiectus, captiuus
antequam capiens: perditus, antequam perdens, dum stimulante liuore homini
gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoq; id, quod prius fuerat, amisit. Quale
malum est fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti
alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse qui decepit? Exinde in-
uidia grassatur in terris, dum liuore periturus, magistro perditionis obsequitur,
Sap. 2. dum diabolum qui zelat, imitatur. sicut scriptum est: Inuidia autem diaboli mors
introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergo illum qui sunt ex parte eius. Hinc de-
Gen. 4. nique nouæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel
iustum Cain zelat iniustus, dum bonum malus inuidia & liuore persequitur. Tan-
tum ualuit ad consummationem facinoris æmulationis furor, ut nec caritas fratris,
nec sceleris immanitas, nec timor Dei, nec pœna delicti cogitaretur. Iniuste op-
pressus est, qui iustitiam primus ostenderat: odia perpessus est, qui odisse non no-
Gen. 17. uerat: occisus est impie, qui moriens non repugnabat. Et quod Esau fratri suo
37. Iacob inimicus extitit, zelus fuit. Nam quia ille benedictionem patris acceperat,
hic in odium persecutionis facibus liuoris exarsit. Et quod Ioseph fratres sui uendi-
derunt, causa uendendi de æmulatione descendit, postquam id quod sibi in uisio-
nibus prosperum fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in inui-
1. Reg. 18. diam maliuolus animus erupit. Saul quoque rex ut Dauid odisset, ut persecutio-
nibus sæpe repetitis innocentem, misericordem, miti lenitate patientem necare
Ibid. 15. cuperet, quid aliud quam zeli stimulus prouocauit? quia Goliad interfecto & ope
ac dignatione diuina tanto hoste deleto, populus admirans in laudes Dauid prædi-
cationis suffragio prosiliit, Saul simultatis atque infectationis furias de liuore con-
cepit. Et ne longum faciam singulos recensendo, pereuntis semel populi attenda-
mus interitum. Iudæi nonne inde perierunt, dum Christo malunt inuidere quam
credere? Obtrectantes magnalibus quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt,
nec ad diuina noscenda cordis oculos aperire potuerunt. Quæ nunc considerantes
fratres dilectissimi, contra tantam mali perniciem uigilanter & fortiter dicata Deo
pectora muniamus. Aliorum mors proficiat ad nostram salutem, imprudentium
pœna prouidentibus conferat sanitatem. Non est autem quod aliquis existimet
malum istud una specie contineri, aut breuibus terminis, & angusto fine conclu-
di. Late patet zeli multiplex & fecunda pernicies, radix est malorum omnium, fons
cladium, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit, animo-
sitas inde procedit, auaritiam zelus inflammat, dum quis suo non potest esse con-
tentus, uidens alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis
alium in honoribus auctiorem, zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem
suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligi-
tur, iudicii dies non prouidetur. Inflatur superbia, exacerbatur sæuitia, perfidia
præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam po-
test cohibere, uel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ pacis
uin-

uinculum rumpitur, hinc caritas fraterna uiolatur, hinc adulteratur ueritas, unitas ſcinditur, ad hæreſes atque ad ſchiſmata proſilitur, dum obtrectatur ſacerdotibus, dum epiſcopis inuidetur, dum quis aut queritur non ſe potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpoſitum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo ſuperbus, de æmulatione peruerſus, animoſitate & liuore non hominis, ſed honoris inimicus. Qualis uero eſt animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero uel uirtutem eius, uel felicitatem, id eſt, odiſſe in eo uel merita propria, uel beneficia diuina; in malum proprium bona aliena conuertere, illuſtrium proſperitate torqueri, aliorum gloriam facere ſuam pœnam, uelut quoſdam pectori ſuo admouere carnifices, cogitationibus & ſenſibus ſuis adhibere tortores, qui ſe inteſtinis cruciatibus lacerẽt, qui cordis ſecreta maliuolentiæ ungulis pulſent. non cibus talibus lætus, non potus poteſt eſſe iucũdus; ſuſpiratur ſemper & ingemiſcitur & doletur. Dumq; ab inuidis nũquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur. Mala cetera habent terminum; & quodcunq; delinquitur, delicti cõſummatione finitur: in adultero ceſſat facinus perpetrato ſtupro: in latrone cõquieſcit ſcelus homicidio admiſſo: & prædoni rapacitatem ſtatuit præda poſſeſſa: & falſario modum ponit impleta fallacia: zelus terminum non habet, permanens iugiter malum, & ſine fine peccatum. quantoque ille cui inuidetur ſucceſſu meliore profecerit, tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardeſcit. Hinc uultus minax, toruus aſpectus, pallor in facie, in labiis tremor, ſtridor in dentibus, uerba rabida, effrenata conuicia, manus ad cædis uiolentiam prompta, etiam ſi a gladio interim uacua, odio tamen furiatæ mentis armata. & iccirco Spiritus ſanctus dicit in pſalmis: Noli zelare bene Pſal. 16. ambulantem in uia ſua. Et iterum: Obſeruabit peccator iuſtum, & ſtridet ad eum dentes ſuos. Deus autem irridebit eum, quoniam prouidet quia ueniet dies eius. Hos beatus apoſtolus Paulus deſignat & denotat dicens: Venenum aſpidum ſub la- Rom. 3. biis eorum, & os eorum maledictione & amaritudine plenum eſt. Veloces ad effun Pſ. 13. 138. dendum ſanguinem pedes eorum: cõtribulatio & calamitas in uiis eorũ, qui uiam pacis non agnouerunt, nec eſt timor Dei ante oculos eorum. Multo malum leuius, & periculum minus eſt, cum membra gladio uulnerantur. Facilis cura eſt, ubi plaga perſpicua eſt: & cito ad ſanitatem medella ſubueniente perducitur uulnus, quod uidetur: zeli uulnera abſtruſa ſunt & occulta: nec remedium curæ medentis admittunt, quæ ſe intra conſcientiæ latebras cæco dolore clauſerunt. Quicunque es inuidus & malignus, uideris quam ſis eis quos odiſti inſidioſus, pernicioſus, infeſtus: nullius magis quam tuæ ſalutis inimicus es. Quiſquis ille eſt quem zelo perſequeris, ſubterfugere & uitare te poterit: tu te non potes fugere: ubicunque fueris, aduerſarius tuus tecum eſt, hoſtis ſemper in pectore tuo eſt, pernicies intus incluſa eſt, ineluctabili catenarum nexu ligatus & uinctus es, zelo dominante captiuus es, nec ſolatia tibi ulla ſubueniunt. Perſeuerans malum eſt, hominem perſequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas ſine remedio eſt, odiſſe felicem. Et iccirco, fratres dilectiſſimi, huic periculo conſulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cum eum diſcipuli interrogarent quis inter illos maior eſſet: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus uobis, hic magnus. Ampu- Luc. 22. tauit omnem æmulationem reſponſo ſuo, omnem cauſam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abſcidit. Diſcipulo Chriſti zelare non licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non poteſt eſſe contentio, de humilitate ad ſumma creſcimus, didicimus unde placeamus: denique & apoſtolus Paulus inſtruens & monens, ut qui illuminati Chriſti lumine tenebras nocturnæ conuerſationis euaſimus, in factis atque in operibus luminis ambulemus, ſcribit & dicit: Nox tranſiuit, dies Rom. 13.

autem appropinquauit; abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis, tanquam in die decenter ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus: non in concupiscentiis & impudicitiis: non in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ: si nox inde discussa est: si caligo detersa est: si illuminauit sensus tuos splendor diei: si homo lucis esse cœpisti, quæ sunt Christi gere: quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluis? quid inuidiæ cæcitate omne pacis & caritatis lumen extinguis? quid ad diabolum, cui renunciaueras, redis? quid Cain similis existis? Homicidii namque facinore constringi eum quisquis zelauerit, & odio habuerit fratrem suum, decla-
Ioan. 3. rat Ioannes apostolus in epistola sua, dicens: Qui fratrem suum odit, homicida est:
Ibid. 2. & scitis quia omnis homicida non habet in se uitam manentem. Et iterum: Qui di-
Ibidem. cit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc, & in tenebris ambulat, & non scit quo eat: quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius. Qui odit, inquit, fratrem suum, in tenebris ambulat, & non scit quo eat: it enim nescius in gehennam, ignarus & cæcus præcipitatur in pœnam, recedens scilicet a
Ioan. 8. Christi lumine monentis & dicentis: Ego sum lux mundi: qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Sequitur autem Christum, qui præceptis eius insistit, qui per magisterii eius uiam graditur, qui uestigia eius atque itinera sectatur, qui id quod Christus & fecit & docuit, imitatur: secundum
1. Pet. 2. quod Petrus quoque hortatur & monet dicens: Christus passus est pro nobis, relinquens uobis exẽplum ut sequamini uestigia eius. Meminisse debemus quo uocabulo plebem suam Christus appellet, quo titulo gregem suum nuncupet: oues nominat, ut innocentia Christiana ouibus æquetur: agnos uocat, ut agnorum na-
Ioã. 10. 21 turam simplicem simplicitas mentis imitetur. Quid sub uestitu ouium lupus latitat?
Matth. 7. quid gregem Christi, qui se Christianum mentitur, infamat? Christi nomen induere, & non per Christi uiam pergere, quid aliud quam præuaricatio est diuini nominis, quam desertio itineris salutaris? quando ipse doceat & dicat eum ad ui-
Matth. 19 tam uenire, qui mandata seruauerit: & eum esse sapientem, qui uerba eius audierit & fecerit: doctorem quoq; eum maximum in regno cælorum uocari, qui fecerit
Ibid. 5. & sic docuerit; tunc prædicanti profuturum, quod bene atque utiliter prædicatum fuerit, si id quod ore promitur, factis sequentibus impleatur. Quid uero insinuauit crebrius discipulis suis Dominus; quid inter salutaria monita & præcepta cælestia custodiendum magis seruãdumq; mandauit, quam ut eadem dilectione qua
Ioã. 13. 15 discipulos ipse dilexit, nos quoque inuicem diligamus? Quo modo autem uel pacem Domini, uel caritatem tenet, qui intercedente zelo nec pacificus potest esse, nec carus? Ideo & apostolus Paulus cum pacis & caritatis merita depromeret, cumque asseueraret firmiter & doceret nec fidem sibi, nec eleemosynas, nec passionem quoque ipsam confessionis & martyrii profuturam, nisi caritatis fœdera integra at-
1. Cor. 13. que inuiolata seruasset, adiecit & dixit: Caritas magnanima est, caritas benigna est, caritas non zelat. Docens scilicet & ostendens eum posse caritatem tenere, quisquis magnanimus fuerit & benignus, & zeli ac liuoris alienus. Item alio loco cum moneret, ut homo iam sancto spiritu plenus & natiuitate cælesti Dei filius factus,
Ibid. 3. nõn nisi spiritalia & diuina sectetur, ponit & dicit: Et ego quidem fratres, non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi infantibus in Christo. Lac uobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, sed neque nunc potestis, adhuc enim estis carnales: ubi enim in uobis zelus & contentio & dissensiones sunt, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Obterenda sunt fratres dilectissimi uitia & peccata carnalia, & terreni corporis infesta labes spiritali uigore calcanda: ne dum iterum ad ueteris hominis conuersationem reuolui-

mur,

mur, letalibus laqueis implicemur, apostolo hoc idem prouidenter & salubriter
præmonente: Itaque, inquit, fratres, non secundum carnem uiuamus. si enim 1.Cor.10
secundum carnem uixeritis, incipietis mori. si autem spiritu opera carnis mortifi-
caueritis, uiuetis: quotquot enim spiritu Dei agũtur, hi filii Dei sunt. Si filii Dei
sumus, si templa eius esse iam cœpimus, si accepto Spiritu sancto, sancte & spirita-
liter uiuimus, si de terris oculos ad cœlum sustulimus, si ad superna & diuina ple-
num Deo, & Christo pectus ereximus: non nisi quæ sunt Deo & Christo digna fa-
ciamus: sicut & apostolus excitat & hortatur: Si conresurrexistis, inquit, cum Chri- Coloss.3.
sto, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum
sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est
cum Christo in Deo: cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos ap-
parebitis cum ipso in gloria. Qui ergo in baptismo secundum hominis antiqui pec-
cata carnalia & mortui & sepulti sumus, qui regeneratione cælesti Christo consur-
reximus, quæ sunt Christi & cogitemus pariter & geramus: sicut idem apostolus
docet rursus & monet, dicens: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cæ- 1.Cor.15
lo: qualis ille de limo, tales & qui de limo: & qualis cælestis, tales & cælestes. Quo
modo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui
de cælo est. Imaginem autem cælestem portare non possumus, nisi in eo quod esse
nunc cœpimus, Christi similitudinem præbeamus: hoc est enim mutasse quod fue
ras, & cœpisse esse quod non eras, ut in te diuina natiuitas luceat, ut ad patrem
Deum deifica disciplina respondeat, ut honore & laude uiuendi Deus in homine
clarescat, ipso exhortante & monente, & eis qui se clarificant, uicem mutuam pol
licente. Eos, inquit, qui clarificant me, clarificabo: & qui spernit me, spernetur. Ioan.12.
Ad quam clarificationem formans nos ac præparans Dominus & filiis Dei similitu-
dinem Dei patris insinuans, in euangelio suo dicit: Audistis quia dictum est: Di- Leu.19.
liges proximum tibi, & odio habebis inimicum tibi: Ego autem dico uobis, dili- Matth.5.
gite inimicos uestros, & orate pro his qui uos persequuntur, ut sitis filii patris ue-
stri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super
iustos & iniustos. Si hominibus lætum est & gloriosum, filios habere consimiles; &
tunc magis generasse delectat, si ad patrem liniamentis paribus soboles subsiciua
respondeat: quanto maior in Deo patre lætitia est, cum quis sic spiritaliter nasci-
tur, ut in actibus eius & laudibus diuina generositas prædicetur? Quæ iustitiæ pal-
ma est, quæ corona, esse te talem, de quo Deus non dicat: Filios generaui & exal- Esa.1.
taui, ipsi autem spreuerunt me: collaudet te potius Christus, & inuitet ad præ-
mium dicens: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum Matth.25
est ab origine mundi. His meditationibus corroborandus est animus, fratres dile-
ctissimi, eiusmodi exercitationibus contra omnia diaboli iacula firmandus. Sit in
manibus diuina lectio, in sensibus dominica cogitatio. Oratio iugis omnino nõ ces-
set. Salutaris operatio perseueret. Spiritalibus semper actibus occupemur, ut quo-
tiescunq; inimicus accesserit, quoties adire tentauerit, & clausum aduersum se pe-
ctus inueniat & armatum. Non enim Christiani hominis corona una est, quæ tem
pore persecutionis accipitur. Habet & pax coronas suas, quibus de uaria & multi-
plici congressione uictores prostrato & subacto aduersario coronamur. Libidinem
subegisse, continentiæ palma est. Contra iram, contra iniuriam repugnasse, coro
na patientiæ est. De auaritia triumphus est, pecuniam spernere. Laus est fidei, fi-
ducia futurorum mundi aduersa tolerare. Et qui superbus in prosperis non est, glo
riam de humilitate consequitur. Et qui ad pauperum souendorum misericordiam
pronus est, retributionem thesauri cælestis adipiscitur. Et qui zelare non nouit,
quique unanimis & mitis fratres suos diligit, dilectionis & pacis præmio honora-
tur.

tur. In hoc uirtutum stadio quotidie currimus, ad has iustitiæ palmas & coronas sine intermissione temporis peruenimus: ad quas ut peruenire tu etiam possis, qui fueras zelo & liuore possessus, omnem illam malitiam, qua prius tenebaris, abiice, ad uiam uitæ æternæ uestigiis salutaribus reformare. Euelle de pectore tuo spinas & tribulos, ut te dominicum semen fertili fruge locupletet, ut diuina & spiritalis seges in copiam fecundæ messis exuberet. Venena fellis euome, discordiarum uirus exclude: purgetur mens, quam serpentinus liuor infecerat, amaritudo omnis quæ intus insederat, Christi dulcedine leniatur. Si de sacramento crucis & cibum
Exod. 15. sumis & potum, lignum quod apud Mara profecit in imagine ad saporis dulcedi-
Num. 33. nem, tibi in ueritate proficiat ad mulcendi pectoris lenitatem: nec ad medellam prosperandæ ualitudinis laborabis, unde uulneratus fueras, inde curare. Ama eos quos ante oderas, dilige illos quibus iniustis obtrectationibus inuidebas. bonos imitare, si sectari non potes: si sectari non potes, collætare certe & gratulare melioribus: fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio caritatis & fraternitatis uinculo cohæredem. Dimittentur tibi debita, quando ipse dimiseris; accipientur sacrificia tua, cum pacificus ad Deum ueneris. Sensus atque actus tui diuinitus dirigentur, quando ea quæ diuina & iusta sunt cogitaueris, sicut scriptum
Prou. 15. est: Cor uiri cogitet iusta, & a Deo dirigentur gressus eius. Habes autem multa quæ
Gen. 4. cogites, paradisum cogita, quo Cain non redit, qui zelo fratrem peremit. Cogita cæleste regnum, ad quod non nisi concordes atque unanimes Dominus admittit. Cogita quod filij Dei hi soli possint uocari, qui sint pacifici, qui natiuitate cælesti & lege diuina ad similitudinem Dei patris & Christi respondeant adunati. Cogita sub oculis nos Dei stare, spectante ac iudicante ipso conuersationis ac uitæ nostræ curricula decurrere, peruenire nos tunc demum posse ut eum uidere contingat, si ipsum nunc uidentem delectemus actibus nostris, si nos dignos gratia eius & indulgentia præbeamus, si placituri semper in regno, in hoc mundo ante placeamus.

DE BONO PATIENTIAE.

DE patientia locuturus, fratres dilectissimi, & utilitates eius & commoda prædicaturus, unde potius incipiam, quã quod nunc quoq; ad audientiam uestram patientiam uideo esse necessariam, ut nec hoc ipsum quod auditis & discitis, sine patientia facere possitis. Tunc enim demum sermo & ratio salutaris efficaciter discitur, si patienter quod dicitur audiatur. Nec inuenio, fratres dilectissimi, inter ceteras cælestis disciplinæ uias, quibus ad consequenda diuinitus præmia spei ac fidei nostræ secta dirigitur, quid magis sit uel utilius ad uitam, uel maius ad gloriam, quam ut qui præceptis dominicis obsequio timoris ac deuotionis innitimur, patientiam maxime tota obseruatione tueamur: hanc se sectari philosophi quoque profitentur, sed tam illic patientia falsa est, quam & falsa sapientia est. Vnde enim uel sapiens esse uel patiens possit, qui nec sapientiam, nec patientiam Dei nouit? quando ipse de iis qui sibi sapere in mundo
Esa. 59. uidentur, moneat & dicat: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam pruden-
tium reprobabo. Item beatus apostolus Paulus plenus Spiritu sancto, & uocan-
Coloss. 2. dis formandisque gentibus missus, contestetur & instruat dicens: Videte ne quis uos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum, quia in ipso in-
1. Cor. 3. habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et alio loco: Nemo se, inquit decipiat: Si quis putat sapientem se esse in uobis, mundo huic stultus fiat, ut fiat sapiens. Sa-
Iob. 5. pientiam enim mũdi huius, stultitia est apud Deum. Scriptũ est enim: Reprehendam

dam sapientes in astutia ipsorum. & iterum: Cognouit Dominus cogitationes sapientium quia sunt stultæ. Psal. 39. Quare si sapientia illic uera non est, esse non potest & uera patientia. Nam si patiens ille est, qui est humilis & mitis, philosophos autem nec humiles uidemus esse nec mites, sed sibi multum placentes, & hoc ipso quod sibi placeant Deo displicentes: apparet illic non esse patientiam, ubi sit insolens affectatæ libertatis audacia, & exertiæ seminudi pectoris inuerecunda iactantia. Nos autem, fratres dilectissimi, qui philosophi non uerbis, sed factis sumus, nec uestitu sapientiam, sed ueritate præferimus, qui uirtutum conscientiam magis quam iactantiam nouimus, qui non loquimur magna, sed uiuimus quasi serui & cultores Dei, patientiam quam magisteriis cælestibus discimus, obsequiis spiritalibus præbeamus. Est enim nobis cum Deo uirtus ista communis. Inde patientia incipit, inde claritas eius & dignitas caput sumit. Origo & magnitudo patientiæ Deo auctore procedit. Diligẽda res homini, quæ Deo cara est. Bonum quod amat, maiestas diuina commendat. Si Dominus nobis & pater Deus est, sectemur patientiam Domini pariter & patris: quia & seruos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres. Qualis uero in Deo & quanta patientia, quod in contumeliam suæ maiestatis & honoris instituta ab hominibus profana templa, & terrena figmenta, & sacra sacrilega patientissime sustinens, super bonos & malos æqualiter facit diem nasci, & lumẽ solis oboriri, & cum imbribus terras rigat, nemo a beneficiis eius excluditur, quo minus iustis similiter & iniustis indiscretas pluuias largiatur. Videmus inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus & innoxiis, religiosis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare uentos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus mitescere uinearum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere. Et cum crebris immo continuis exacerbetur offensis Deus, indignationẽ suam temperat, & præstitutum semel retributionis diem patienter expectat. Cumq; habeat in potestate uindictam, mauult diu tenere patientiam, sustinens scilicet clementer & differens, ut si fieri potest, multum malitia protracta aliquando mutetur; & homo in errorum & scelerum contagione uolutatus, uel sero ad Dominum conuertatur, ipso monente & dicente: Nolo mortem morientis, quantum ut reuertatur & uiuat. Ezech. 18 & iterum: Reuertimini ad dominum Deum uestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Malach. 3 Iohel. 2. Quod beatus apostolus Paulus commemorans, & peccatorem ad pænitentiam reuocans, proponit & dicit: An nunquid opulentiam bonitatis eius, Rom. 2. & sustinentiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam patientia & bonitas Dei ad pænitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impænitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Iustũ iudicium Dei dixit esse, quia serum est; quia diu multumque differtur; ut homini ad uitam longa Dei patientia consulatur. Tunc repræsentatur pœna impio & peccatori, quando iam non potest pænitentia prodesse peccanti. Atque ut plenius intelligere possimus, fratres dilectissimi, quia patientia, Dei res est; & quisquis lenis, & patiens, & mitis est, Dei patris imitator est, cum in euangelio suo Dominus præcepta in salutem daret, & diuina monita depromens ad perfectum discipulos erudiret, posuit & dixit: Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Leu. 19. Ego autem dico uobis: Diligite inimicos uestros, & orate pro eis qui uos persequuntur, Matth. 5. ut sitis filii patris uestri qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim dilexeritis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne sic & publicani faciunt? Et si salutaueritis

ueritis fratres ueſtros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici id ipſum faciunt? Eſtote itaque uos perfecti, ſicut pater ueſter cæleſtis perfectus eſt. Sic perfectos dixit fieri Dei filios, ſic conſummari oſtendit & docuit cæleſti natiuitate reparatos, ſi patientia Dei patris maneat in nobis, ſi ſimilitudo diuina, quam peccato Adam perdiderat, manifeſtetur & luceat in actibus noſtris. Quæ gloria eſt ſimilem Deo fieri, qualis & quãta felicitas habere in uirtutibus quod diuinis laudibus poſſit æquari? Nec hoc, fratres dilectiſſimi, Ieſus Chriſtus Deus & dominus noſter tantum uerbis docuit, ſed impleuit & factis. Et qui ad hoc deſcendiſſe ſe dixerat, ut uoluntatem patris faceret, inter cetera admirabilia uirtutum ſuarum, quibus indicia diuinæ maieſtatis expreſſit, paternam quoque patiẽtiam tolerantiæ tenore ſeruauit: omnes denique actus eius ab ipſo ſtatim aduentu, patientia comite ſignantur; quod primum de illa ſublimitate cæleſti ad terrena deſcendens, non aſpernatur Dei filius carnem hominis induere; &, cum peccator ipſe nõ eſſet, aliena peccata portare. Immortalitate interim poſita fieri ſe & mortalem patitur, ut innocens pro nocentium ſalute perimatur. Dominus baptizatur a ſeruo, & temiſſam peccatorũ daturus, ipſe non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere: diebus quadraginta ieiunat, per quem ceteri ſaginantur: eſurit, & famem ſentit, ut qui in fame ſermonis & gratiæ fuerant, cæleſti pane ſaturentur. Cum diabolo tentante congreditur, & inimicum tantum uiciſſe contentus, nihil ultra uerba conatur. Diſcipulis non ut ſeruis dominica poteſtate præfuit, ſed benignus & mitis fraterna eos caritate dilexit. Dignatus eſt etiam pedes apoſtolorum lauare, ut dum circa ſeruos talis eſt dominus, exemplo ſuo doceret, qualis circa compares & æquales debeat eſſe conſeruus. Nec mirandum quod circa obedientes talis extiterit, qui Iudam potuit uſque ad extremum longa patientia ſuſtinere, cibum cum inimico ſumere, hoſtem domeſticum ſcire nec palam oſtẽdere, traditoris oſculum non recuſare. In Iudæis uero tolerandis æquanimitas quanta, & quanta patientia? incredulos ad fidem ſuadendo flectere, obſequio ingratos fouere, contradicentibus reſpondere leniter, ſuperbos ſuſtinere clementer, humiliter perſequẽtibus cedere, prophetarum interfectores & aduerſum Deum ſemper rebelles uſque ad crucis & paſſionis horam uelle colligere: ſub ipſa autem paſſione & cruce, priuſquam ad crudelitatem necis & effuſionem ſanguinis ueniretur, quæ conuiciorum probra patienter audita, quæ contumeliarum tolerata ludibria? ut inſultantium ſputamina patienter exciperet, qui ſputo ſuo cæci oculos paulo ante formaſſet: & in cuius nomine a ſeruis nunc eius diabolus cum angelis ſuis flagellatur, flagella ipſe pateretur: coronaretur ſpinis, qui martyras floribus coronat æternis: palmis in faciem uerberaretur, qui palmas ueras uincentibus tribuit: ſpoliaretur ueſte terrena, qui indumento immortalitatis ceteros ueſtit: cibaretur felle, qui cibum cæleſtem dedit: aceto potaretur, qui ſalutare poculum propinauit. Ille innocens, ille iuſtus, immo innocentia ipſe, & ipſe iuſtitia, inter facinoroſos deputatur, & teſtimoniis falſis ueritas premitur, iudicatur iudicaturus, & Dei ſermo ad uictimam tacens ducitur. Et cum ad crucem Domini confundantur ſidera, elementa turbentur, contremiſcat terra, nox diem claudat, ſol, ne Iudæorũ facinus aſpicere cogatur, & radios, & oculos ſuos ſubtrahat: ille non loquitur, nec mouetur, nec maieſtatem ſuam ſub ipſa ſaltem paſſione profitetur: uſque ad finem perſeuerãter ac iugiter tolerantur omnia, ut conſummetur in Chriſto plena & perfecta patiẽtia. Et poſt iſta adhuc interfectores ſuos, ſi conuerſi ad eum uenerint, ſuſcipit, & patientia ſalutari ad conſeruandum benignus Eccleſiam ſuam nemini cludit: illos aduerſarios, illos blaſphemos, illos nominis ſui ſemper inimicos, ſi pœnitentiam delicti agant, ſi admiſſum facinus agnoſcant, non ſolum ad indulgentiam criminis, ſed & ad

præmium

præmium regni cælestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? uiuificatur Christi sanguine etiam qui fudit sanguinem Christi: talis est Christi ac tanta patientia, quæ nisi talis ac tanta existeret, Paulum quoque apostolum Ecclesia non haberet. Quod si & nos fratres dilectissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ uia, qui Christum uestigiis salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur; sicut Ioannes apostolus instruit dicens: Qui dicit [1. Ioan. 2.] se in Christo manere, debet quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Item Petrus, super quem Ecclesia, Domini dignatione fundata est, in epistola sua ponit & dicit: Christus passus est pro nobis, relinquens uobis exemplum ut sequamini ue- [1. Petr. 2.] stigia eius, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, qui cum malediceretur, non remaledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Tradebat autem se, iudicanti se iniuste. Inuenimus deniq; & patriarchas, & prophetas, & iustos omnes qui figuram Christi imagine præeunte portabant, nihil magis custodisse in laude uirtutum suarum, quam quod patientiam forti & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii & passionem iusti hominis initians [Gen. 4. 22.] primus & dedicans, aduersus fratrem parricidam non resistit, nec reluctatur; sed humilis & mitis patiẽter occiditur. Sic Abraham Deo credens, & radicem ac fundamentum fidei primus instituens, tentatus in filio, non dubitat neq; cunctatur, sed præceptis Dei tota patientia deuotionis obsequitur. Et Isaac ad hostiæ domini- [Gen. 32.] cæ similitudinem præfiguratus, quãdo a patre immolandus offertur, patiens inuenitur. Et Iacob fugatus a fratre, de terra sua patienter excedit, & maiore patientia postmodum supplex adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concordiam redigit. Ioseph uenumdatus a fratribus & relegatus, non tantum patienter ignoscit, sed & gratuita frumenta uenientibus largiter & clementer impertit. Moyses ab ingrato & perfido populo contemnitur frequenter, & pæne lapidatur, & tamen lenis & patiens pro eisdem Dominum deprecatur. In Dauid uero ex quo secundum carnem Christi natiuitas oritur, quam magna & mira & Christiana patientia, habuisse in manu sæpe ut Saul regem persequentem se, & interficere concupiscentem posset occidere; & tamẽ subditum sibi, & traditum maluisse seruare, nec rependisse inimico uicem, sed occisum adhuc insuper & uindicasse? Tot denique prophetæ interfecti, tot martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad cælestes coronas patientiæ laude uenerunt. Neque enim potest accipi dolorum & passionum corona, nisi præcedat in dolore & passione patientia. Quam sit autem patientia utilis & necessaria, fratres dilectissimi, ut manifestius possit & plenius nosci, Dei sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis humani Adam præcepti immemor, & datæ legis transgressor accepit: tunc sciemus quam patientes esse in isto sæculo debeamus, qui sic nascimur, ut pressuris istic & conflictationibus laboremus. Quia audisti, inquit, uocem mulieris tuæ, & man- [Gen. 3.] ducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos eiiciet tibi, & edes pabulum agri. In sudore uultus tui edes panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Huius sententiæ uinculo colligati omnes & constricti sumus, donec expuncta morte de isto sæculo recedamus. In tristitia & gemitu simus necesse est omnibus diebus uitæ nostræ. Edamus panem necesse est cum sudore, & labore. Vnde unusquisque cum nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit a lacrymis: & quamuis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud nouit in illa ipsa prima natiuitate, quam flere: prouidentia naturali lamentatur: uitæ mortalis anxietates, & labores, & procellas mundi quas ingreditur, in exordio statim suo, ploratu

ploratu & gemitu rudi anima testatur. Sudatur enim quamdiu istic uiuitur & laborarur. Nec sudantibus & laborantibus possunt alia magis quam patientiæ subuenire solatia; quæ cũ apta sint & necessaria in isto mundo uniuersis, tum magis nobis qui diabolo impugnante plus quatimur, qui in acie quotidie stantes, inueterati & exercitati hostis colluctationibus fatigamur, quibus præter uarias & assiduas tentationum pugnas in persecutionum quoque certamine patrimonia relinquenda sunt, subeundus carcer, portandæ catenæ, animæ impendendæ, gladius, bestiæ, ignes, cruces, omnia denique tormentorum ac pœnarum genera, fide & uirtute patien- [Ioan. 16.] tiæ perferenda, Domino ipso instruente & dicente: Hæc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis: in mundo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego uici mundum. Si autem qui diabolo & mundo renunciamus, pressuras, & infestationes diaboli & mundi crebrius ac uiolentius patimur, quanto magis patientiam tenere debemus, qua adiutrice & comite omnia infesta toleremus? Domini & ma- [Matth. 10] gistri salutare præceptum est: Qui tolerauerit, inquit, usque ad finem, hic saluus [Ioan. 8.] erit. & iterum: Si permanseritis, inquit, in uerbo meo, uere discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Tolerandum & perseuerandum est, fratres dilectissimi, ut ad spem ueritatis & libertatis admissi, ad ueritatem & libertatem ipsam peruenire possimus: quia hoc ipsum quod Christiani sumus, fidei & spei res est: ut autem spes & fides ad fructum sui possint peruenire, patientia opus est. Non enim præsentem gloriam sequimur, sed futuram, quod Paulus apostolus [Rom. 8.] monet dicens: Spe saluati sumus, spes autem quæ uidetur non est spes: quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus: propterea expectatio & patientia necessaria est, ut id quod esse cœpimus, impleamus: quod credimus, & speramus, Deo præstante capiamus. Denique alio in loco idem apostolus iustos & operantes, & diuini fenoris incremento cælestes thesauros sibi recondentes, ut patientes quoque sint, instruit & docet di- [Gal. 6.] cens: Ergo dum tempus habemus, operemur quod bonum est ad omnes, maxime uero ad domesticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus. Admonet ne quis impatiens in operatione deficiat, ne quis tentationibus aut auocatus, aut uictus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat; & pereant præterita, dum quæ cœperant, desinunt esse perfecta. Sicut scriptum est: [Ezech. 33] Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die exerrauerit. Et iterum: Tene quod [Apoc. 3.] habes, ne alius accipiat coronam tuam. quæ uox adhortatur patienter & fortiter perseuerare, ut qui ad coronam laude iam proxima nititur, durante patientia coronetur. Patientia autem fratres dilectissimi, non tantum bona custodit, sed & repellit aduersa. Spiritui sancto fauens, & cælestibus ac diuinis cohærens, contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur, & capitur, uirtutum suarum propugnaculo reluctatur. Inspiciamus denique pauca de multis, ut de paucis intelligantur & cetera. Adulterium, fraus, homicidium, mortale crimen est. Sit fortis & stabilis in corde patientia: & nec adulterio sanctificatum corpus & Dei templum polluitur; nec iustitiæ dicata innocentia contagione fraudis inficitur; nec post gustatam eucharistiam, manus gladio & cruore maculatur. Caritas fraternitatis uinculum est, fundamenrum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide maior est; quæ & opera & martyria præcedit; quæ nobiscum semper æterna apud Deum in regnis cælestibus permanebit. Tolle illi patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi tolerandique substantiam, & nullis radicibus ac uiribus perseuerat. Apostolus denique cum de caritate loqueretur, tolerantiam illi & patien- [1. Cor. 13.] tiam iunxit: Caritas inquit magnanima est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit,

dit, omnia sperat, omnia sustinet. Ostendit inde illã perseuerare tenaciter posse, quod norit omnia sustinere. Et alio in loco. Sustinentes, inquit, inuicem in dilectione, satis agentes, seruare unitatẽ Spiritus in coniunctione pacis: probauit nec unitatem seruari posse nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant, & concordiæ uinculum patientia intercedente custodiant: quid deinde, ut non iures, neq; maledicas, ut tua ablata non repetas, ut accepta alapa & alteram maxillam uerberanti præbeas, ut fratri in te peccanti non tantũ septuagies septies, sed omnia omnino peccata dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro aduersariis & persecutoribus precẽ facias. Poteris ne ista perferre, nisi patientiæ & tolerantiæ firmitate? quod factum uidemus in Stephano, qui cum a Iudæis ui & lapidibus necaretur, non sibi uindictã, sed interfectoribus ueniam postulabat dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic esse Act. 7. oportuit primum martyrem Christi, qui martyras secuturos gloriosa morte præcurrens, non tantum dominicæ passionis prædicator esset, sed & patientissimæ lenitatis imitator. Quid dicã de ira, de discordia, de simultate, quæ in Christiano esse non debent? sit patientia in pectore, & hæc illic locum habere non possunt: aut si adire tentauerint, cito exclusa discedunt, ut domicilium pacificum perseueret in corde, ubi Deum pacis delectet habitare. Admonet denique apostolus & docet dicens: Nolite Ephes. 4. contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diẽ redemptionis. Omnis amaritudo & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferãtur a uobis. Si enim Christianus a furore & contentione carnali, tanquam de maris turbinibus excessit, & tranquillus ac lenis in portu Christi esse iam cœpit, nec irãm, nec discordiam debet intra pectus admittere, cui nec malum pro malo reddere liceat, nec odisse. Nec non ad uaria quoq; carnis incommoda, & crebros corporis durosque cruciatus, quibus humanum genus quotidie fatigatur & quatitur, patientia necessaria est. Nam cum in illa prima transgressione præcepti firmitas corporis cum immortalitate discesserit; & cum morte infirmitas uenerit, nec possit firmitas recipi, nisi cum recepta & immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atque infirmitate corporea luctari semper & congredi, quæ luctatio & congressio non nisi patientiæ uiribus potest sustineri. Examinandis autem nobis atque explorandis diuersi importantur dolores, & multiplex tentationum qualitas irrogatur, de iacturis facultatum, de ardoribus febrium, de cruciatibus uulnerum, de amissione carorum. Nec aliud magis iniustos discernit & iustos, quam quod in aduersis per impatientiã queritur & blasphemat iniustus, patientia iustus probatur, sicut scriptum est: In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum. Sic Iob examinatus est & probatus, & ad summum fastigium laudis patientiæ uirtute prouectus. Quanta aduersus eum diaboli iacula emissa? quanta admota tormenta? iactura rei familiaris infligitur; numerosæ sobolis orbitas irrogatur; diues in censu Dominus; & in liberis pater ditior, nec Dominus repente, nec pater est: accedit uulnerum uastitas, & tabescentes ac fluentes artus edax quoque uermium pœna consumit. Ac ne quid omnino remaneret, quod non Iob in suis tentationibus experiretur, armat diabolus & uxorem, illo antiquo nequitiæ suæ usus ingenio, quasi omnes per mulierem decipere posset & fallere, quod fecit in origine: nec tamen Iob grauibus ac densis conflictationibus frangitur, quo minus inter illas angustias & pressuras suas Dei benedictio uictrice patientia prædicetur. Tobias quoque post iustitiæ & misericordiæ suæ opera magnifica, luminum amissione tentatus, quantum patienter cæcitatem pertulit, in tantum granditer Deum patientiæ laude promeruit. Atque ut magis, fratres dilectissimi, patientiæ bonum luceat, quid mali econtrario impatientia importet, consideremus. Nam ut patientia bonum Christi est, sic contra impatientia diaboli malum: & sicut in quo habitat & manet Christus patiens,

tiens inuenitur, ita impatiens semper existit, cuius mentem diaboli nequitia possidet. Exordia denique ipsa uideamus. Diabolus hominem ad imaginem Dei factum impatienter tulit, inde & periit primus, & perdidit. Adam contra cæleste præceptum cibi letalis impatiens, in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit: & ut fratrem Cain perimeret, sacrificii eius & muneris impatiens fuit: & quod Esau de maioribus ad minora descendit, primatus suos per impatientiam lentis amisit. Quid? Iudaicus populus circa beneficia diuina perfidus & ingratus, nonne quod a Deo primũ recessit impatientiæ crimen fuit? dum Moysi cum Deo conloquentis moras non potest ferre, profanos Deos ausus est postulare, ut itineris sui duces nuncuparet, caput bubulum, & terrestre figmentum: nec umquam ab eadem impatientia destitit, quo minus semper docilitatis & diuinæ admonitionis impatiens prophetas suos & iustos quosque perimendo, ad crucem quoque & sanguinem Domini prosiliret. Impatientia etiam & in Ecclesia hæreticos facit, & ad Iudæorum similitudinem contra Christi pacem & caritatem rebelles ad hostilia & furiosa odia compellit. Et ne longum sit singula recensere, omnia omnino, quæ patientia operibus suis ædificat ad gloriam, impatientia destruit ad ruinam. Quare fratres dilectissimi & bonis patientiæ, & impatientiæ malis diligenter expensis, patientiam, per quam in Christo manemus, ut uenire cum Christo ad Deum possimus, plena obseruatione teneamus; quæ copiosa & multiplex non angusto fine concluditur, nec breuibus terminis coercetur. Late patet patientiæ uirtus, & ubertas eius & largitas de unius quidem nominis fonte proficiscitur; sed exundantibus uenis per multa gloriarum itinera diffunditur; nec proficere aliquid in actibus nostris potest ad consummandam laudem, nisi inde consummationis accipiat firmitatem. Patientia est, quæ nos Deo & commendat & seruat: ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, quæ mentem gubernat; pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris uiolentiam comprimit, incendium simultatis extinguit, coercet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet: tuetur in uirginibus beatam integritatem, in uiduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam caritatem: facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, contra iniurias & contumelias mites: docet delinquentibus cito ignoscere; si ipse delinquas, diu & multum rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est quæ fidei nostræ fundamenta firmiter munit: ipsa est quæ incrementa spei sublimiter prouehit: ipsa actum dirigit, ut tenere possimus uiam Christi, dum per eius tolerantiam gradimur: ipsa efficit ut perseueremus filii Dei, dum patientiam patris imitamur. Et quoniam plurimos scio, fratres dilectissimi, uel pondere iniuriarum angentium, uel dolore, de iis qui aduersum se grassantur & sæuiunt, uindicari uelociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum est, ut in istis fluctuantis mundi turbinibus, & Iudæorum siue gentilium & hæreticorum quoque persecutionibus constituti, patienter expectemus ultionis diem, nec ad uindictam doloris nostri querula festinatione properemus; cum scriptum sit: Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in

Soph. 3. testimonium; quoniam iudicium meum ad cõgregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam. Expectare nos iubet Dominus, & futu-

Apoc. 22. ræ ultionis diem forti patientia sustinere: qui & in Apocalypsi loquitur dicens: Ne signaueris uerba prophetiæ libri huius; quia iam tempus in proximo est, & ii qui perseuerant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat adhuc: iustus autem adhuc iustior fiat, similiter & qui sanctus est, sanctior. Ecce uenio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum facta sua. Vnde etiã clamantes martyres, & ad uindictam suam dolore erumpente properantes, expectare adhuc iubentur,

bentur, & temporibus consummandis, implendisque martyribus præbere patien-
tiam. Et cum aperuisset, inquit, quintum sigillum, uidi sub arca Dei animas oc- Apoc. 6.
cisorum propter uerbum Dei & martyrium suum, & clamauerunt uoce magna di-
centes: Quousque Domine sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem no
strum, de iis qui in terris inhabitãt? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, & dictum
est eis ut requiescerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruo-
rum & fratrum eorum, qui postea occidentur exemplo ipsorum. Quando autem
ueniat sanguinis iusti diuina uindicta, declarat per Malachiam prophetã Spiritus
sanctus dicens: Ecce dies Domini uẽnit ardens uelut clibanus, eruntq; omnes alie Malach. 4.
nigenæ & omnes iniqui stipula; & succendet illos adueniens dies, dicit Dominus.
Quod item legimus in psalmis, ubi Dei iudicis prædicatur aduentus censuræ suæ
maiestate uerendus: Deus manifestus ueniet, Deus noster, & non silebit. Ignis Psal. 49.
ante eum ardebit, & in circuitu eius procella nimia; aduocabit cælum sursum, &
terram deorsum; ut separet populum suum. Colligite illi iustos eius, eos qui dispo
nunt testamentum eius in sacrificiis: & annunciabũt cæli iustitiam eius, quoniam
Deus iudex est. Et Esaias eadem prænunciat dicens: Ecce enim Dominus sicut Esa. 63.
ignis ueniet, & sicut procella currus eius, retribuere in ira uindictam: in igne enim
Domini iudicabuntur, & in gladio eius uulnerabuntur. & iterum: Dominus Deus Ibid. 42.
uirtutum prodibit & comminuet bellum, excitabit certamen & clamabit super ini
micos suos cum fortitudine: Tacui, nũquid semper tacebo? Quis autem est hic qui Esa. 53.
tacuisse se prius dicit, & non semper tacebit? utique ille, qui sicut ouis ad uictimã
ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sine uoce, non aperuit os suum: uti-
que ille qui non clamauit: neque in plateis uox eius audita est: utique ille qui non
fuit contumax, neque contradixit, cum dorsum suum poneret ad flagella, & ma-
xillas ad palmas; faciem autem suam non auertit a fecunditate sputorum: utique
ille, qui cum accusaretur à sacerdotibus & senioribus, nihil respõdit; & admiran-
te Pilato patientissimum silentium tenuit. Hic est qui cum in passione tacuerit, in
ultione postmodum non tacebit. Hic est Deus noster, id est, non omnium, sed fi-
delium & credentium Deus, qui cum in secundo aduentu manifestus uenerit non
silebit: nam cum in humilitate prius fuerit occultus, ueniet in potestate manife-
stus. Hunc expectemus fratres dilectissimi iudicem, & uindicem nostrum, Eccle-
siæ suæ populum, & ab initio mundi iustorum omnium numerum secum pariter
uindicaturum. Qui ad uindictam suam nimium festinat & properat, consideret
quia necdum uindicatus est ipse, qui uindicat. Pater Deus præcepit filium suum
adorari, & apostolus Paulus diuini præcepti memor ponit & dicit: Deus exaltauit Philip. 2.
illum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen, ut in nomine Iesu omne
genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. & in Apocalypsi angelus
Ioanni uolenti adorare se resistit & dicit: Vide ne feceris, quia conseruus tuus sum Apoc. 19.
& fratrum tuorum. Iesum dominum adora. Qualis dominus Iesus & quanta patien-
tia, ut qui in cælis adoratur, necdum uindicetur in terris? Huius patiẽtiam fratres
dilectissimi in persecutionibus & passionibus nostris cogitemus. Huius aduẽtui ple
num expectationis obsequium præbeamus. Nec defendi ante dominum serui irre
ligiosa & inuerecunda festinatione properemus. Insistamus potius & elaboremus,
& toto corde uigilantes, atque ad omnem tolerantiam stabiles dominica præcepta
seruemus; ut cum ille iræ & uindictæ dies uenerit, non cum impiis & peccatoribus
puniamur, sed cum iustis & Deum timentibus honoremur.

DE MORTALITATE.

ET si apud plurimos ueſtrum, fratres dilectiſſimi, mens ſolida eſt, & fides firma, & anima deuota, quæ ad præſentis mortalitatis copiam non mouetur, ſed tanquam petra fortis & ſtabilis turbidos impetus mundi, & uiolentos ſæculi fluctus frangit potius ipſa, nec frangitur, & tentationibus non uincitur, ſed probatur: tamen quia animaduerto in plebe quoſdam uel imbecillitate animi, uel fidei paruitate, uel dulcedine ſæcularis uitæ, uel ſexus mollitie, uel, quod maius eſt, ueritatis errore minus ſtare fortiter, nec pectoris ſui diuinum atque inuictum robur exerere, diſſimulanda res non fuit nec tacenda, quo minus quantum noſtra mediocritas poteſt, uigore pleno & ſermone de dominica lectione concepto, delicatæ mentis ignauia comprimatur, & qui homo Dei & Chriſti eſſe iam cœpit, Deo & Chriſto dignus habeatur. Agnoſcere enim ſe debet fratres dilectiſſimi, qui Deo militat, qui poſitus in cæleſtibus caſtris diuina iam ſperat, ut ad procellas & turbines mundi trepidatio nulla ſit in nobis, nulla cunctatio, quando hæc uentura prædixerit Dominus, prouidæ uocis hortatu inſtruens & docens, & præparans atque corroborās Eccleſiæ ſuæ populum ad omnem tolerantiam futurorum, bella, & fames, & terræmotus, & peſtilentias per loca ſingula exſurgere prænunciauit & docuit. Et ne inopinatus nos & nouus rerum infeſtantium metus quateret, magis ac magis in nouiſſimis temporibus aduerſa crebeſcere ante præmonuit. Fiunt ecce quæ dicta ſunt; & quando fiunt quæ ante prædicta ſunt, ſequentur & quæcunque promiſſa ſunt, domino ipſo pollicente & dicente: Cum autem uideritis hæc omnia fieri, ſcitote quoniam in proximo eſt regnum Dei. Regnum Dei fratres dilectiſſimi, eſſe cœpit in proximo: præmium uitæ & gaudium ſalutis æternæ, & perpetua lætitia, & poſſeſſio paradiſi nuper amiſſa, mundo tranſeunte iam ueniunt, iam terrenis cæleſtia, & magna paruis, & caducis æterna ſuccedunt. Quis hic anxietatis & ſollicitudinis locus eſt? quis inter hæc trepidus & mæſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? Eius eſt enim mortem timere, qui ad Chriſtum nolit ire: eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credat cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim iuſtum fide uiuere. Si iuſtus es, & fide uiuis, ſi uere in Deum credis, cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, quod ad Chriſtum uoceris, amplecteris; & quod diabolo careas, gratularis? Symeon deniq; ille iuſtus, qui uere iuſtus fuit, qui fide plena Dei præcepta ſeruauit, cum ei diuinitus reſponſum fuiſſet, quod non ante moreretur quam Chriſtum uidiſſet, & Chriſtus infans in templum cum matre ueniſſet; agnouit in ſpiritu natum eſſe iam Chriſtum, de quo ſibi fuerat ante prædictum, quo uiſo ſciuit ſe cito eſſe moriturum. Lætus itaque de morte iam proxima, & de uicina acceſſitione ſecurus, accepit in manus puerum, & benedicens Deum exclamauit & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace: quoniam uiderunt oculi mei ſalutare tuum. Probans, ſcilicet, atque conteſtans tunc eſſe ſeruis Dei pacem, tunc liberam tunc tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem uenimus. Illa eſt enim noſtra pax, illa fida tranquillitas, illa ſtabilis & firma & perpetua ſecuritas. Ceterum quid aliud in mundo, quam pugna aduerſus diabolum quotidie geritur? quam aduerſus iacula eius & tela conflictationibus aſſiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt: cum carnalibus uitiis, cum illecebris ſæcularibus aſſidua, & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis & undique diaboli infeſtatione uallata, uix occurrit ſingulis, uix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt, exſurgit libido: ſi libido com-

Luc. 21.

Luc. 2.

pressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat super-
bia, uinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit.
Cogeris maledicere, quod diuina lex prohibet: compelleris iurare, quod non li-
cet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, &
delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cũ magis concupiscendum sit & optan-
dum ad Christum, subueniente uelocius morte, properare, ipso instruente nos &
dicente: Amen amen dico uobis, quoniam uos plorabitis & plangetis, sæculum Ioan. 16.
autem gaudebit: uos tristes eritis, sed tristitia uestra in lætitiam ueniet. Quis non
tristitia carere optet? quis non ad lætitiam uenire festinet? Quando autem in læti-
tiam ueniat nostra tristitia, Dominus denuo ipse declarat dicens: Iterum uidebo
uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo auferet a uobis. Cum er-
go Christum uidere gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum nisi cum uideri-
mus Christum, quæ cæcitas animi, quæue dementia est, amare pressuras & pœ-
nas, & lacrimas mundi, & non festinare potius ad gaudium quod numquam pos-
sit auferri? Hoc autem fit fratres dilectissimi, quia fides deest; quia nemo credit
futura esse quæ promittit Deus, qui uerax est, cuius sermo credentibus æternus &
firmus est. Si tibi uir grauis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utique pol-
licenti fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes; quem stare in sermonibus atq;
in actibus suis scires: nunc Deus tecum loquitur; & tu mẽte incredula perfidus flu
ctuas? Deus de hoc mundo recedenti tibi immortalitatem atque æternitatem pol-
licetur, & tu dubitas? hoc est Deum omnino non nosse, hoc est, Christum cre-
dendi magistrum peccato incredulitatis offendere, hoc est, in Ecclesia constitu-
tum fidem in domo fidei non habere. Quantum prosit exire de sæculo, Christus
ipse salutis atque utilitatis nostræ magister ostendit, qui cum discipuli eius contri-
starentur, quod se iam diceret recessurum, locutus est ad eos dicens: Si me dilexis- Ioan. 14.
setis, gauderetis, quoniam uado ad patrem: docens scilicet & ostendens, cum ca-
ri quos diligimus de sæculo exeunt, gaudendum potius quam dolendum. Cuius
rei memor beatus apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi uiuere Chri Philip. 1.
stus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam sæculi laqueis non te-
neri, iam nullis peccatis & uitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris an-
gentibus, & uenenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Chri-
sto uocante, proficisci. At enim quosdam mouet, quod æqualiter cum gentilibus
nostros morbi istius ualitudo corripiat; quasi ad hoc crediderit Christianus, ut im-
munis a contactu malorum, mundo & sæculo feliciter perfruatur, & nõ omnia hic
aduersa perpessus ad futuram lætitiam reseruetur. Mouet quosdam quod sit nobis
cum ceteris mortalitas ista communis. Quid enim nobis in hoc mundo non com-
mune cum ceteris, quamdiu adhuc secundum legem primæ natiuitatis manet caro
ista communis? Quoadusque istic in mundo sumus, cum genere humano carnis
æqualitate coniungimur, spiritu separamur. Itaque donec corruptiuũ istud induat 1. Cor. 15.
incorruptionem, & mortale hoc accipiat immortalitatem, & spiritus nos perducat
ad Deum patrem, quæcunque sunt carnis incommoda, sunt nobis cum humano
genere communia. Sic cum fetu sterili terra ieiuna est, neminem fames separat:
sic cum irruptione hostili ciuitas aliqua possessa est, omnes simul captiuitas uastat.
Et qnando imbrem nubila serena suspendunt, omnibus siccitas una est. Et cum na
uem scopulosa saxa constringunt, nauigantibus naufragium sine exceptione cõmu
ne est. Et oculorum dolor, & impetus febrium, & omnium ualitudo membrorum
cum ceteris communis est nobis, quamdiu portatur in sæculo caro ista communis.
Quinimmo si qua cõdicione, qua lege crediderit Christianus, noscat & teneat, sciet
plus sibi, quam ceteris in sæculo laborandum, cui magis sit cum diaboli impugna-

 tione

Eccl.2. tione luctandum. Docet & præmonet scriptura diuina dicens: Fili accedens ad ser-
uitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Et
iterum: In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe; quoniam in igne
probatur aurum & argentum. Sic Iob post rerum damna, post pignorum funera,
uulneribus quoque & uermibus grauiter afflictus, non uictus est sed probatus, qui
in ipsis conflictationibus & doloribus suis patientiam religiosæ mentis ostendens
Iob.1. ait: Nudus exiui de utero matris, nudus etiam ibo sub terram: Dominus dedit,
Dominus abstulit: sicut Domino uisum est, ita factum est: sit nomen Domini be-
nedictum. Et cum eum uxor quoque compelleret, ut ui doloris impatiens aliquid
Iob.2. aduersus Deum querula & inuidiosa uoce loqueretur, respódit & dixit: Tanquam
una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini,
mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ contigerunt ei, nihil peccauit Iob
labiis suis in conspectu Domini. Itaq; illi dominus Deus perhibet testimonium di
cens: Animaduertisti puerum meum Iob? nõ enim est similis illi quisquã in terris,
homo sine querela, uerus Dei cultor. Et Tobias post opera magnifica, post miseri
cordiæ suæ multa & religiosa præconia, cæcitatem luminũ passus, timens & bene-
dicens in aduersis Deum, per ipsam corporis sui cladem creuit ad laudem, quem &
Tob.2. ipsum uxor sua deprauare tentauit dicens: Vbi sunt iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris.
At ille circa timorem Dei stabilis & firmus, & ad omnem tolerantiam passionis fi-
de religionis armatus tentationi uxoris inualidæ in dolore non cessit, sed magis
Deum patientia maiore promeruit; quem postmodum Raphael angelus collaudat
Tob.12. & dicit: Opera Dei reuelare, & confiteri honorificum est. nam quando orabas tu
& Sara nurus tua, ego obtuli memoriam orationis uestræ in conspectu claritatis
Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter: & quia non es cunctatus exsurgere
& derelinquere prandium tuum, & abisti & condidisti mortuum, & missus sum
tentare te. Et iterum: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam: ego enim
sum Raphael unus ex septem angelis sanctis qui assistimus & conuersamur ante cla-
ritatem Dei. Hanc tolerantiam iusti semper habuerunt, hanc apostoli disciplinam
de Domini lege tenuerunt, non mussitare in aduersis, sed quæcunque in sæculo ac-
cidunt fortiter & patienter excipere; cum Iudæorum populus hinc semper offende-
rit, quod aduersus Deum frequentius murmuraret, sicut testatur in Numeris Do-
Num.20. minus Deus Dicens: Desinat murmuratio eorum a me, & non morientur. Mur-
murandum non est in aduersis, fratres dilectissimi, sed patienter & fortiter quid-
Psal.50. quid acciderit sustinendum, cum scriptum sit; Sacrificium Deo spiritus contribu-
latus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit: In Deuteronomio quoque
Deut.8. moneat per Moysen Spiritus sanctus & dicat: Dominus Deus tuus uexabit te, &
famem iniiciet tibi, & cognoscetur in corde tuo si bene custodieris præcepta eius,
Gen.22. siue non. Et iterum: Tentat uos Dominus Deus uester, ut sciat si diligitis Domi-
num Deum uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. Sic Abraham
Deo placuit, quia ut placeret Deo, nec amittere filium timuit, nec gerere parrici-
dium recusauit. Qui filium non potes lege & sorte mortalitatis amittere, quid face
res si filium ibereris occidere? Ad omnia te paratum facere timor Dei & fides de-
bet. Sit licet rei familiaris amissio, sit de infestantibus morbis assidua membrorum
& cruenta uexatio, sit de uxore, de liberis, de excedentibus caris funebris & tristis
auulsio: non sint tibi scandala ista, sed prœlia: nec debilitent aut frangant Christia-
ni fidem, sed potius ostendant in colluctatione uirtutem, cum contemnenda sit
omnis iniuria malorum præsentium, fiducia futurorum bonorum. Nisi præcesse-
rit pugna, non potest esse uictoria: cum fuerit in pugnæ congressione uictoria, tunc
datur uincentibus & corona. Gubernator in tempestate dinoscitur, in acie miles
probatur.

probatur. Delicata iactatio est, cum periculum non est: conflictatio in aduersis, probatio est ueritatis. Arbor quæ alta radice fundata est, uentis incumbentibus non mouetur: & nauis quæ forti compage solidata est, pulsatur fluctibus, nec foratur: & quando area fruges terit, uentos grana fortia & robusta contemnunt, inanes paleæ flatu portante rapiuntur. Sic & apostolus Paulus post naufragia, post flagella, post carnis & corporis multa & grauia tormenta, non uexari, sed emendari 2.Cor.12. se dicit aduersis, ut dum grauius affligitur, uerius probaretur. Datus est mihi, inquit, stimulus carnis meæ angelus satanæ qui me colaphizet, ut non extollar: propter quod ter Dominum rogaui, ut discederet a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Quando ergo infirmitas, & imbecillitas, & uastitas aliqua grassatur, tunc uirtus nostra perficitur: tunc fides si tentata perstiterit, coronatur, sicut scriptum est: Vasa figuli probat fornax, & homines iu- Eccl.27. stos tentatio tribulationis. Hoc denique inter nos & ceteros interest qui Deum nesciunt, quod illi in aduersis queruntur & murmurant: nos aduersa non auocant a uirtutis & fidei ueritate, sed corroborant in dolore. Hoc quod nunc corporis uires solutus in fluxum uenter euiscerat, quod in faucium uulnera conceptus medullitus ignis exæstuat; quod assiduo uomitu intestina quatiuntur, quod oculi ui sanguinis inardescũt, quod quorumdam uel pedes, uel aliquæ membrorum partes contagio morbidæ putredinis amputantur, quod per iacturas & damna corporum prorumpente languore uel debilitatur incessus, uel auditus obstruitur, uel cæcatur aspectus, ad documentum proficit fidei. Contra tot impetus uastitatis & mortis inconcussis animi uirtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas, inter ruinas generis humani stare erectum; nec cum eis quibus spes in Deum nulla est, iacere prostratum? Gratulari magis oportet, & temporis munus amplecti, quod dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi uiam pergimus, præmium uitæ eius & fidei ipso iudicante capiamus. Mori plane timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ igni bus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de sæculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, ut cruciatus eius & gemitus interim differatur. Multi ex nostris in hac mortalitate moriuntur, hoc est, multi ex nostris de sæculo liberantur. Mortalitas ista ut Iudæis & gentibus & Christi hostibus pestis est, ita Dei seruis salutaris excessus est. Hoc quod sine ullo discrimine generis humani cum iniustis moriuntur & iusti, non est quod puteris bonis & malis interitum esse communem. Ad refrigerium iusti uocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti: datur uelocius tutela fidentibus, perfidis pœna. Improuidi & ingrati sumus, fratres dilectissimi, ad diuina beneficia, nec quid nobis conferatur agnoscimus. Excedunt ecce in pace tutæ cum gloria sua uirgines, uenictis antichristi minas & corruptelas & lupanaria nõ timentes: pueri periculum lubricæ ætatis euadunt, ad continentiæ atque innocentiæ præmium feliciter perueniunt: tormenta iam non timet delicata matrona, metum persecutionis & manus, cruciatusque carnificis, moriendi celeritate lucrata. Pauore mortalitatis & temporis accenduntur tepidi, constringuntur remissi, excitantur ignaui: desertores compelluntur, ut redeant: gentiles coguntur, ut credant: uetus fidelium populus ad quietem uocatur: ad aciem recens & copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus sine metu mortis cũ prœlium uenerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud fratres dilectissimi, quale est, quam pertinens, quam necessarium, quod pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis uidetur, explorat iustitiam singulorum; & mẽtes humani generis

ris examinat? an infirmis seruiant sani, an propinqui cognatos pie diligant, an misereantur seruorum languentium Domini, an deprecantes ægros non deserant medici, an feroces uiolentiam suam comprimant, an rapaces auaritiæ furentis insatiabilem semper ardorem uel metu mortis extinguant, an ceruicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an pereuntibus caris, uel sic aliquid diuites largiantur, & donent sine herede morituri. Vt nihil aliud mortalitas ista contulerit, hoc Christianis & Dei seruis plurimum præstitit, quod martyrium cœpimus libenter appetere, dum mortem discimus non timere. Exercitia sunt nobis ista, non funera; dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam.

Sed fortasse aliquis opponat & dicat: Hoc me ergo in præsenti mortalitate cōtristat, quod qui paratus ad confessionem fueram, & ad tolerātiam passionis toto me corde & plena uirtute deuoueram, martyrio meo priuor, dum morte præuenior. Primo in loco nō est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium: nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere: tunc deinde Deus scrutator renis & cordis, & occultorū contēplator & cognitor, uidet te, & laudat, & cōprobat; & qui perspicit apud te paratam fuisse uirtutē, reddit pro uirtute mercedem. Numquid Cain cum Deo munus offerret iam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptū Deus prouidus ante dānauit: ut illic cogitatio mala, & perniciosa conceptio Deo prouidente prospecta est: ita & in Dei seruis, apud quos cōfessio cogitatur, & martyrium mēte concipitur, animus ad bonū deditus Deo iudice coronatur. aliud est enim martyrio animū deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te inuenit Dominus cum uocat, talem pariter & iudicat, quādo ipse testetur & dicat. Et sciēt omnes Ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis. Nec enim Deus sanguinē nostrum sed fidem quærit. Nā nec Abraham, nec Isaac, nec Iacob occisi sunt, & tamē fidei ac iustitiæ meritis honorati inter patriarchas primi esse meruerunt: ad quorum conuiuium congregatur quisquis fidelis & iustus & laudabilis inuenitur. Meminisse debemus uoluntatem nos, non nostram, sed Dei facere debere; secundum quod nos Dominus quotidie iussit orare. Quam præposterum est, quamq; peruersum, ut cum Dei uoluntatē fieri postulemus, quādo euocat nos & accersit de hoc mundo Deus, non statim uoluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicacium more seruorum ad conspectum Domini cum tristitia & mærore perducimur, exeuntes istinc necessitatis uinculo, non obsequio uoluntatis: & uolumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem uenimus inuiti? Quid ergo oramus & petimus ut adueniat regnum cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, ut acceleret dies regni, si maiora desideria, & uota potiora sunt seruire istic diabolo, quam regnare cum Christo? Denique ut manifestius diuinæ prouidentiæ indicia clarescerent, quod Dominus præscius futurorum suis consulat ad ueram salutem; cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus commeatum sibi precaretur, astitit deprecanti, & iam pæne morienti iuuenis honore & maiestate uenerabilis, statu celsus, & clarus aspectu, & quem assistentem sibi uix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem uidere iam poterat de sæculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & uocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non uultis, quid faciam uobis? Increpantis uox & monentis est: qui de persecutione sollicitis, de accersione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod ceteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit ut diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? didicit immo nobis remanentibus, ut dum sacerdotē qui com-

commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnoſceremus. Nobis quoque ipſis minimis & extremis quoties reuelatum eſt, quam frequenter atque manifeſte de Dei dignatione præceptum eſt, ut conteſtarer aſſidue & publice prædicarem, fratres noſtros non eſſe lugendos accerſione dominica de ſæculo liberatos, cum ſciamus non eos amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere: ut proficiſcentes, ut nauigantes ſolent, deſiderari eos debere, non plangi: nec accipiendas eſſe hic atras ueſtes, quando illi ibi indumenta alba iam ſumpſerint: occaſionem dandã non eſſe gentilibus, ut nos merito ac iure reprehendant, quod quos uiuere apud Deum dicimus, ut extinctos & perditos lugeamus; & fidem quam ſermone & uoce depromimus, cordis & pectoris teſtimonio non probemus. Spei noſtræ ac fidei præuaricatores ſumus, ſimulata, ficta, fucata uidentur eſſe quæ dicimus. Nihil prodeſt uerbis proferre uirtutem, factis deſtruere ueritatem. Improbat denique apoſtolus Paulus, & obiurgat, & culpat, ſi qui contriſtentur in exceſſu ſuorum: Nolumus, inquit, ignorare uos fratres de dormientibus, ut non 1.Theſſ.4. contriſtemini ſicut & ceteri, qui ſpem nõ habent. Si enim credimus quia Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ſic & Deus eos qui dormierunt in Ieſu, adducet cum illo. Eos contriſtari dicit in exceſſu ſuorum, qui ſpem non habent. Qui autem ſpe uiuimus, & in Deum credimus, & Chriſtum paſſum eſſe pro nobis, & reſurrexiſſe confidimus, in Chriſto manentes, & per ipſum atque in ipſo reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſtinc de ſæculo nolumus, aut noſtros recedentes quaſi perditos plangimus ac dolemus? ipſo Chriſto Domino & Deo noſtro monente ac dicente: Ego Ioan. 11. ſum reſurrectio, qui credit in me, licet moriatur uiuet: & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. Si in Chriſtum credimus, fidem uerbis & promiſſis eius habeamus, & non morituri in æternum, ad Chriſtum, cum quo & uicturi & regnaturi ſemper ſumus, læta ſecuritate ueniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur: nec poteſt uita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire: non eſt exitus iſte, ſed tranſitus, & temporali itinere decurſo ad æterna tranſgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? Quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem, & ad cæleſtis gratiæ dignitatem uenire citius exoptet? Paulo apoſtolo prædicante: Noſtra autem conuerſatio, inquit, in cælis eſt, unde Philip. 3. & Dominum expectamus Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Tales nos futuros & Chriſtus Dominus pollicetur, quando ut cum illo ſimus, & cum illo in æternis ſedibus uiuamus, atq; in regnis cæleſtibus gaudeamus, patrem pro nobis precatur dicens: Pater quos Ioan. 17. mihi dediſti, uolo ut ubi ego fuero, & ipſi ſint mecum, & uideant claritatem quam mihi dediſti prius quam mundus fieret. Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cæleſtium claritatem, lugere non debet & plangere, ſed potius ſecundum pollicitationem Domini, ſecundum fidem ueritatis in profectione hac ſua & translatione gaudere. Sic denique inuenimus & Enoch translatum eſſe, qui Deo placuit: ſicut in Geneſi teſtatur & loquitur ſcriptura diuina: Et placuit Enoch Deo, & non eſt inuentus poſtmodum, quia Deus illum tranſtulit. Hoc fuit placuiſſe in conſpectu Dei, de hoc contagio ſæculi meruiſſe transferri. Sed & per Salomonem docet Spiritus ſanctus, eos, qui Deo placeant, maturius iſtinc eximi, & citius liberari; ne dum in iſto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur. Raptus Sap. 4. eſt, inquit, ne malitia mutaret intellectum illius: placita enim erat Deo anima eius: propter hoc properauit educere eum de media iniquitate. Sic & in pſalmis ad Dominum properat ſpiritali fide Deo ſuo anima deuota, dicens: Quam dilectiſſimæ Pſal. 58. habitationes tuæ Deus uirtutum, deſiderat & properat anima mea ad atria Dei. Eius eſt in mundo diu uelle remanere, quem mundus oblectat, quem ſæculum blan-

diens atque decipiens, illecebris terrenæ uoluptatis inuitat. Porro cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? Ioannes in epistola sua clamat & loquitur: & ne carnalia desideria sectantes mundum diligamus, hortatur: 1. Ioan. 2. Nolite, inquit, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius: qui autem fecerit uoluntatem Dei, manet in æternum, quo modo & Deus manet in æternum. Potius fratres dilectissimi, mente integra, fide firma, uirtute robusta, parati ad omnem uoluntatem Dei simus: pauore mortis excluso, immortalitatem quæ sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse quod credimus, ut neque carorum lugeamus excessum: & cum accersitionis propriæ dies uenerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipso uocante ueniamus. Quod cum semper faciendum fuerit Dei seruis, nunc fieri multo magis debet corruente iam mundo, & malorum infestantium turbinibus obsesso, ut qui cernimus cœpisse iam grauia, & scimus imminere grauiora, lucrum maximum computemus, si istinc uelocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes uetustate nutarent, tecta desuper tremerent, domus iam fatigata, iam lassa, ædificiis senectute labentibus ruinam proximam minaretur, nonne omni celeritate migrares? Si nauigante te turbida & procellosa tempestas fluctibus uiolentius excitatis, prænunciaret futura naufragia, nonne portum uelociter peteres? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam sui non iam senectute rerum, sed fine testatur: & tu non Deo gratias agis, non tibi gratularis, quod exitu maturiore subtractus, ruinis, & naufragiis, & plagis imminentibus exuaris? Considerandum est fratres dilectissimi, & identidem cogitandum, renunciasse nos mundo, & tamquam hospites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos, & laqueis sæcularibus exsolutos paradiso restituit, & regno cælesti. Quis non peregre constitutus properaret in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, uentum prosperum cupidius optaret, ut uelociter caros liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam nostram uidere, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexum uenire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum uoluptas sine timore moriendi, & cum æternitate uiuendi? quam summa & perpetua felicitas? illic apostolorum gloriosus chorus: illic prophetarum exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis uictoriam coronatus: triumphantes illic uirgines; quæ concupiscentiam carnis & corporis, continentiæ robore subegerunt: remunerati misericordes qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt, qui dominica præcepta seruantes ad cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus; ut cum his cito esse, ut cito ad Christum uenire cōtingat, optemus. Hanc cogitationem nostram Deus uideat, hoc propositum mentis & fidei dominus Christus aspiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorum circa se fuerint desideria maiora.

De

DE LAPSIS.

PAx ecce dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile uidebatur, ope atque ultione diuina securitas nostra reparata est. In lætitiam mentes redeunt, & tempestate pressuræ ac nube discussa, tranquillitas ac serenitas refulserunt. Dandæ laudes Deo, & beneficia eius ac munera cum gratiarũ actione celebranda, quamuis agere gratias nostra uox nec in persecutione cessauerit. neque enim tantum inimico licere potest, ut non qui Dominum toto corde, & anima, & uirtute diligimus, benedictiones eius & laudes semper & ubique cum gloria prædicemus. Exoptatus uotis omnium dies uenit,& post longæ noctis horribilem tætramque caliginem, Domini luce radiatus mundus eluxit. Confessores præconio boni nominis claros, & uirtutis ac fidei laudibus gloriosos, lætis conspectibus intuemur, sanctis osculis adhærẽtes, desideratos diu inexplebili cupiditate complectimur. Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congressione fregerunt, parati ad patientiã carceris, armati ad tolerantiam mortis: repugnastis fortiter sæculo, spectaculum gloriosum præbuistis Deo, secuturis fratribus fuistis exemplo. Religiosa uox Christum locuta est, in quem se semel credidisse confessa est. Illustres manus quæ non nisi diuinis operibus assueuerant, sacrificiis sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerũt. Ab impio sceleratoque uelamine, quo illic uelabantur sacrificantium capita captiua, caput uestrum liberum mansit. Frons cum signo Dei pura diaboli coronã ferre non potuit, coronæ se Domini reseruauit. Quam uos læto sinu excipit mater Ecclesia de prœlio reuertentes? Quam beata, quam gaudens portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste prostrato trophæa referentes? Cum triumphantibus uiris & feminæ ueniunt, quæ cum sæculo dimicantes sexum quoque uicerunt. Veniunt & geminata militiæ suæ gloria uirgines, & pueri annos suos uirtutibus transeuntes. Nec non & cetera stantium multitudo uestram gloriam sequitur, proximus & pæne coniunctis laudis insignibus uestigia uestra comitatur. Eadem & in illis sinceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorum cælestium radicibus nixos, & euangelicis traditionibus roboratos, non præscripta exilia, non destinata tormenta, nõ rei familiaris damna, & corporis supplicia terruerunt. Explorandæ fidei præfiniebantur dies. sed qui sæculo renunciasse se meminit, nullum sæculi diem nouit. nec tempora terrena iam computat, qui æternitatem de Deo sperat. Nemo fratres dilectissimi nemo hãc gloriam mutilet, nemo incorruptam stantium firmitatem maligna obtrectatione debilitet: cum dies negantibus præstitutus excessit, quisquis professus intra diẽ non est, Christianum se esse confessus est. Primus est uictoriæ titulus, gentilium manibus apprehensum, Dominum confiteri. Secũdus ad gloriam gradus est, cauta secessione subtractum Domino reseruari. Illa publica, hæc priuata confessio est. Ille iudicem sæculi uincit, hic contentus Deo suo iudice, conscientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic sollicitudo securior. Ille appropinquante hora sua iam maturus inuentus est, hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto iccirco secessit, quia non erat negaturus: confiteretur utique si fuisset & ipse detentus. Has martyrum cælestes coronas, has confessorum glorias spiritales, has stantium fratrum maximas eximiasque uirtutes mæstitia una contristat, quod auulsam nostrorum uiscerum partem uiolẽtus inimicus populationis suæ strage deiecit. Quid hoc loco faciam dilectissimi fratres, fluctuans uario mentis æstu? quid, aut quo modo dicam?

dicam? Lacrimis magis quam uerbis opus eſt ad exprimendum dolorem, quo corporis noſtri plaga deflenda eſt, quo populi aliquando numeroſi multiplex lamentanda iactura eſt. Quis enim ſic durus ac ferreus, quis ſic fraternæ caritatis oblitus, qui inter ſuorum multiformes ruinas, & lugubres ac multo ſqualore deformes reliquias conſtitutus, ſiccos oculos tenere præualeat, nec erumpẽte ſtatim fletu prius gemitus ſuos lacrimis quam uoce depromat? Doleo fratres, doleo uobiſcum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria, & ſanitas priuata blanditur, quando plus paſtor in gregis ſui uulnere uulneretur. Cum ſingulis pectus meum copulo, mæroris & funeris põdera luctuoſa participo. Cum plangentibus plango: cum deflentibus defleo: cum iacentibus iacere me credo. Iaculis illis graſſantis inimici mea ſimul membra percuſſa ſunt, ſæuientes gladii per mea uiſcera tranſierunt. Immunis & liber a perſecutionis incurſu fuiſſe non poteſt animus: quia in proſtratis fratribus & me proſtrauit affectus. Habenda tamen eſt, fratres dilectiſſimi, ratio ueritatis, nec ſic mentem debet & ſenſum perſecutionis infeſtæ tenebroſa caligo cæcaſſe, ut nihil remanſerit lucis & luminis, unde diuina præcepta perſpici poſſint. Si cladis cauſa cognoſcitur, & medella uulneris inuenitur, Dominus probari familiam ſuam uoluit. & quia traditam nobis diuinitus diſciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & pæne dixerim dormientem, cenſura cæleſtis erexit: cumque nos peccatis noſtris amplius mereremur, clementiſſimus Dominus ſic cuncta moderatus eſt, ut hoc omne quod geſtum eſt, exploratio potius quam perſecutio uideretur. Studebant augendo patrimonio ſinguli; & obliti quid credentes, aut ſub apoſtolis ante feciſſent, aut ſemper facere deberent, inſatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in ſacerdotibus religio deuota, non in miniſteriis fides integra, non in operibus miſericordia, non in moribus diſciplina. Corrupta barba in uiris, in feminis forma fucata. Adulterati poſt Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda ſimplicium callidæ fraudes, circumueniendis fratribus ſubdolæ uoluntates. Iungere cum infidelibus uinculum matrimonii, proſtituere gentilibus membra Chriſti: non iurare tantum temere, ſed adhuc etiam peierare: præpoſitos ſuperbo tumore contemnere, uenenato ſibi ore maledicere, odiis pertinacibus inuicem diſsidere: epiſcopi plurimi, quos & hortamento eſſe oportet ceteris & exemplo, diuina procuratione cõtempta, procuratores rerum ſæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes negotiationis quæſtuoſæ nundinas aucupari. Eſurientibus in Eccleſia fratribus habere argentum largiter uelle, fundos inſidioſis fraudibus rapere, uſuris multiplicantibus fenus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiuſmodi mereremur? cum iam pridem præmonuerit ac dixerit cenſura diuina: Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: ſi iuſtificationes meas profanauerint, & præcepta mea non ſeruauerint, uiſitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Prænunciata ſunt iſta nobis & ante prædicta: ſed nos datæ legis & obſeruationis immemores, id egimus per noſtra peccata, ut dum Domini mandata contemnimus, ad correctionem delicti, & probationem fidei remediis ſeuerioribus ureremur. Nec ſaltem ſero conuerſi ad Domini timorem ſumus, ut hanc correptionem noſtram, probationemque diuinam patienter & fortiter ſubiremus. Ad prima ſtatim uerba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem ſuam prodidit, nec proſtratus eſt perſecutionis impetu, ſed uoluntario lapſu ſe ipſe proſtrauit. Quid oro inauditum, quid nouum uenerat, ut uelut incognitis, atque inopinatis rebus exortis, Chriſti ſacramentum temeritate præcipiti ſolueretur? Nonne hæc & prophetæ ante, & apoſtoli poſtmodũ nunciauerunt? Nonne iuſtorum preſſuras, & gentiliũ ſemper iniurias pleni Sancto

Pſal. 87.

ſpiritu

ſpiritu prædicauerunt? Nonne fidem noſtram ſemper armans, & Dei ſeruos cæleſti uoce corroborãs dicit ſcriptura diuina: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies? Nonne iram diuinæ indignationis oſtendens, & pœne metum præmonens denuo dicit? Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorũ, & curuatus eſt homo, & humiliatus eſt uir, & non laxabo illis. Esa. 2. Et iterum Deus loquitur dicens: Sacrificans diis eradicabitur, niſi Domino ſoli. Exod. 22. In euangelio quoq; poſtmodum Dominus in uerbis doctor, & conſummator in factis; docens quid fieret, & faciens quodcunq; docuiſſet; quidquid nunc geritur & geretur, nonne ante præmonuit? Nonne & negantibus æterna ſupplicia, & ſalutaria confitentibus præmia ante conſtituit? Exciderunt quibuſdam, pro nefas, omnia, & de memoria receſſerunt. Non expectauerunt ſaltem, ut interrogati negarẽt, ut tus accenderent apprehenſi. Ante aciem multi uicti, ſine congreſſione proſtrati: nec hoc ſibi reliquerunt, ut ſacrificare idolis uiderentur inuiti. Vltro ad forum currere, ad mortem ſponte properare, quaſi hoc olim cuperent, quaſi amplecterentur occaſionem datam, quam ſemper optaſſent. Quot illic a magiſtratibus ueſpera urgente dilati ſunt? quot ne eorum differretur interitus, etiam rogauerunt? Quam uim poteſt talis obtendere qua crimen ſuum purget, cum uim magis ipſe fecerit ut periret? Nonne quando ad Capitolium ſponte uentum eſt, quãdo ultro ad obſequium diri facinoris acceſſum eſt, labauit greſſus, caligauit aſpectus, tremuerunt uiſcera, brachia conciderunt? Non ſenſus obſtupuit, lingua hæſit, ſermo defecit? Stare illic potuit Dei ſeruus, & loqui & renunciare Chriſto, qui iam diabolo renũciarat & ſeculo? Nonne ara illa, quo moriturus acceſſit, rogus illi fuit? Nonne diaboli altare, quod fœtore tætro fumare ac redolere conſpexerat, uelut funus & buſtum uitæ ſuæ horrere ac fugere debebat? Quid hoſtiam tecum miſer, quid uictimam immolaturus uel ſupplicaturus imponis? Ipſe ad aras hoſtia, uictima ipſe ueniſti. Immolaſti illic ſalutem tuam, ſpem tuam: fidem tuam funeſtis illis ignibus concremaſti. Ac multis proprius interitus ſatis non fuit: hortamẽtis mutuis in exitium ſuum populus impulſus eſt: mors inuicem letali poculo propinata eſt. Ac ne quid deeſſet ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus uel impoſiti, uel attracti. Amiſerunt paruuli, quod in primo ſtatim natiuitatis exordio fuerant conſecuti. Nonne illi cum iudicii dies uenerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia ſponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas. Illi nobis Eccleſiam matrem, illi patrem Deum negauerunt; ut dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad conſortium criminum iungimur, aliena fraude caperemur? Nec eſt, pro dolor, iuſta aliqua & grauis cauſa, quæ tantum facinus excuſet: relinquenda erat patria, & patrimonii facienda iactura. Cui enim naſcenti atq; morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonii ſui facienda iactura eſt? Vt Chriſtus non relinquatur, ſalutis ac ſedis æternæ iactura timeatur. Clamat ecce per prophetam Spiritus ſanctus: Diſcedite, diſcedite, exite inde, & immundum nolite tãgere. Esa. 52. Exite de medio eius, mundamini qui fertis uaſa Domini: & qui uaſa ſunt Domini ac templum Dei, ne immundum tangere, & feralibus cibis pollui, uiolarique cogantur, non exeunt de medio, nec recedunt? Alibi quoque uox auditur e cælo præmonẽs quid Dei ſeruos facere conueniat dicens: Exi de ea populus meus, ne particeps ſis delictorum eius, & ne perſtringaris plagis eius. Apoc. 18. Qui exit & cedit, delicti particeps nõ fit. Plagis uero & ipſe conſtringitur, qui ſocius criminis inuenitur. Et ideo Dominus in perſecutione ſecedere & fugere mandauit, atque ut id fieret & docuit & fecit. Nam cum corona de Dei dignatione deſcendat, nec poſſit accipi niſi fuerit hora ſumendi, quiſquis in Chriſto manens interim cedit, non fidem denegat, ſed

tempus expectat. Qui autē cū non secederet, cecidit; negaturus remāsit. Dissimulanda fratres ueritas non est, nec uulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonii sui amor cæcus; nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ uelut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus uincula, illæ catenæ; quibus & uirtus retardata est, & fides pressa, & mens uincta, & anima præclusa, ut serpenti terram secundum Dei sententiam deuoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus inhærerent. Et iccirco Dominus bonorum magister, & præmonens in futurū: Si uis, inquit, perfectus esse, uade, uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & ueni, sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias suas non perirent; thesaurum in cælo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent: esset in cælo cor & animus & sensus, si thesaurus esset in cælo. Nec uinci a sæculo posset, qui unde uinceretur in sæculo non haberet: sequeretur Dominum solutus & liber, ut apostoli & sub apostolis multi; & nonnulli sæpe fecerūt, qui & rebus suis & parentibus derelictis, indiuiduis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quo modo possunt, qui patrimonii uinculo detinentur? Aut quo modo cælum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur, census sui serui, nec ad pecuniam suā Domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines apostolus denotat dicens: Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos præmiis ad contemptum rei familiaris inuitat? parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pensat? Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei, & non recipiat centies tantum in isto tempore, in sæculo autem uenturo uitam æternam. Quibus cognitis, & de Domini pollicentis ueritate compertis, non tantum timenda non est eiusmodi, sed & optanda iactura; ipso denuo Domino prædicante & monente: Beati eritis cum persecuti uos fuerint, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro ut nequam, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate; ecce enim merces uestra multa est in cælis. Sed tormenta postmodum uentura erant, & cruciatus graues reluctantibus imminebant. Queri de tormentis potest, qui per tormenta superatus est: excusationem doloris obtendere, qui uictus est in dolore. potest rogare talis & dicere: Certare quidem fortiter uolui, & sacramenti mei memor, deuotionis ac fidei arma suscepi: sed me in congressione pugnantem cruciamenta uaria & supplicia longa uicerunt. Stetit mens stabilis, & fides fortis, & cum torquentibus pœnis immobilis diu anima luctata est: sed cum durissimi iudicis recrudescente sæuitia iam fatigatum, nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret, caro me in colluctatione deseruit, infirmitas uiscerum cessit, nec animus sed corpus in dolore defecit. Potest cito proficere ad ueniam causa talis: potest eiusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto & Aemilio aliquando Dominus ignouit: sic in prima congressione deuictos, uictores in secundo prœlio reddidit; ut fortiores ignibus fierēt, qui ignibus ante cessissent; & unde superati essent, inde superarent. Deprecabantur illi non lacrimarum miseratione, sed uulnerum; nec sola lamentabili uoce, sed laceratione corporis & dolore. Manabat pro fletibus sanguis, & pro lacrimis cruor semiustulatis uisceribus defluebat. Nunc uero quæ uulnera ostendere uicti possunt? quas plagas hiantium

Margin notes: Matth. 19 (beside "rum magister, & præmonens in futurū"); 1. Tim. 6. (beside "notat dicens"); Marci 10. (beside "temporis damna"); Luc. 6. (beside "no prædicante & monente")

hiantium uiscerum? quæ tormenta membrorum, ubi non fides congressa cecidit, sed congressionem perfidia præuenit? Nec excusat oppressum necessitas criminis, ubi crimen est uoluntatis. Nec hoc eo dico ut fratrum causas onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam cum scriptum sit: Qui uos felices [Esa. 3.] dicunt, in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccãdi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. [Apoc. 3.] Sic oportet & Dei sacerdotem non obsequiis decipientibus fallere, sed remediis salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes uulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus uiscerum uirus inclusum dum seruat, exaggerat. Aperiendum uulnus est & secandum, & putredinibus amputatis medella fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias aget postmodum cum senserit sanitatem. Emersit enim, fratres dilectissimi, nouum genus cladis, & quasi parum persecutionis procella sæuierit, accessit ad cumulum sub misericordiæ titulo malum fallens, & blanda pernicies. Contra euangelii uigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam, nec ueram de satisfactione medicinam. Pænitentia de pectoribus excussa est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium uulnera: & plaga letalis altis & profundis uisceribus infixa, dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pæne ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat scriptura diuina & clamet & dicat: Omnis [Leuit. 17.] mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne sacrificii salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Apostolus item testetur & dicat: Non potestis calicem Domini [1 Cor. 10.] bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum. Idem contumacibus & peruicacibus comminetur & denunciet dicens: Quicunque ederit panẽ, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit [Ibid. 11.] corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, uis infertur corpori eius & sanguini: & plus modo in Dominum manibus, atq; ore delinquunt, quam cum Dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minanris, pacem putant esse, quam quidam uerbis fallacibus uenditant. Non est pax illa, sed bellum: nec Ecclesiæ iungitur, qui ab euangelio separatur. Quid iniuriam beneficium uocant? quid impietatem uocabulo pietatis appellant? quid eis qui flere iugiter, & rogare Dominum suum debent, intercepta pænitentiæ lamentatione communicare se simulant? Hoc sunt eiusmodi lapsis; quod grando frugibus; quod turbidum sidus arboribus; quod armenris pestilens uastitas; quod nauigiis sæua tempestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem a radice subuertunt, sermone morbido ad letale contagium serpunt, nauem scopulis, ne in portum perueniat, illidunt. Non concedit pacem facilitas ista, sed tollit: nec communicationem tribuit, sed impedit ad salutem. Persecutio est hæc alia, & alia tentatio, per quam subtilis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria uanescat, comprimatur pectorum gemitus, statuatur

Q ii fletus

fletus oculorum; nec Dominum grauiter offensum longa & plena pænitentia depre
Apoc. 2. cetur; cum scriptum sit: Memento unde cecideris, & age pænitentiam. Nemo se
fallat, nemo decipiat: solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in
ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portauit, qui pro
nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest
maior: nec remittere aut donare indulgentia sua seruus potest, quod in Dominum
delicto grauiore commissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si ne-
Hier.17. sciat esse prædictum: Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus oran-
dus est, Dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit,
qui omne iudicium de patre solus accepit. Credimus quidem posse apud iudicem
plurimum martyrum merita, & opera iustorum: sed cum iudicii dies uenerit, cum
post occasum sæculi huius & mundi ante tribunal Christi populus eius adstiterit.
Ceterum si quis præpropera festinatione temerarius remissionem peccatorum dare
se cunctis putat posse, aut audet Domini præcepta rescindere, non tantum nihil
prodest, sed obest lapsis. Prouocasse est iram, non seruasse sententiam: nec miseri-
cordiam prius Dei deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facilitate
præsumere. Sub ara Dei animæ occisorum martyrum clamant magna uoce dicen-
Apoc.6. tes: Quousque Domine sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem no-
strum de his, qui in terris inhabitant? & requiescere ac patientiam tenere adhuc iu
bentur: & quemquam posse aliquis existimat remittendis passim donandisq; pec-
catis bonum fieri contra iudicem uelle, aut prius quam uindicetur, ipse alios posse
defendere? Mandant aliquid martyres fieri? si iusta, si licita, si non contra ipsum
Dominum, a Dei sacerdote facienda sit: obtemperantis facilis & prona consensio,
si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid martyres fieri? Sed si scripta
non sunt in Domini lege quæ mandant, ante est ut sciamus illos de Deo impetras-
se quod postulant; tunc facere quod mandant. Neque enim statim uideri potest de
diuina maiestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam
& Moyses pro peccatis populi petit, nec tamen peccantibus ueniam, cum petisset,
Exod. 32. accepit: Precor, ait, Domine, deliquit populus hic delictum grande, & nunc si
dimittis eis, delictum dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit
Dominus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, deleam eum de libro meo. Ille a-
micus Dei, ille facie ad faciem locutus sæpe cum Domino, quod petiit impetrare
non potuit, nec Dei indignantis offensam sua deprecatione placauit. Hieremiam
Hier.1. Deus laudat & prædicat dicens: Prius quam te formarem in utero, noui te: & prius
quam exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te. & eidem
Ibidem.7. pro peccatis populi deprecanti frequentius & oranti: Noli, ait, orare pro populo
hoc, & noli postulare pro eis in prece & oratione, quia non exaudiam in tempore
Gen. 6. in quo inuocabunt me, in tempore afflictionis suæ. Quid uero iustius Noe, qui
cum repleta esset terra peccatis, solus inuentus est iustus in terris? Quid gloriosius
Dan. 3. Daniele? Quid ad facienda martyria in fidei firmitate robustius? in Dei dignatio-
ne felicius? qui totiens & cum confligeret uicit, & cum uinceret superuixit? Quid
Iob 1. Iob in operibus promptius, in tentationibus fortius, in dolore patientius, in ti-
more submissius, in fide uerius? Nec his tamen si rogarent concessurum se Deus di
Ezech. 14 xit. Cum propheta Ezechiel pro delicto populi deprecaretur: Terra, inquit, quæ-
cunque peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam super
eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in eam famem, & auferam ab
ea hominem & pecora. Et si fuerint tres uiri hi in medio eius, Noe, & Daniel, &
Iob, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salui erunt. Adeo non omne quod
petitur in præiudicio petentis, sed in dantis arbitrio est. Nec quidquam sibi usur-
pat

pat & uindicat humana sententia, nisi annuat & censura diuina. In euangelio Dominus loquitur dicens: Qui confessus me fuerit coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo, qui in cælis est. Qui autem me negauerit, & ego negabo eum. (Marc. 8. Luc. 12. Matth. 10) Si negantem non negat, nec confitentem confitetur. Non potest euangelium in parte consistere, & in parte nutare. Aut utrumq; oportet ualeat, aut utrumque uim ueritatis amittat. Si negantes rei criminis non erunt, nec confitentes præmium uirtutis accipient. Porro si fides quæ uicerit, coronatur, necesse est, ut uicta perfidia puniatur. Ita martyres aut nihil possunt, si euãgelium solui potest: aut, si euangelium non potest solui, contra euangelium facere non possunt, qui de euangelio martyres fiunt. Nemo, fratres dilectissimi, nemo infamet martyrum dignitatem, nemo eorum glorias destruat & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere aliquid aut facere contra Christũ potest, cuius & spes, & fides, & uirtus, & gloria omnis in Christo est. Vt ab episcopis contra mandatum Dei fiat, auctores esse non possunt, qui ipsi Dei mãdata fecerunt. An quisquam maior Deo, aut diuina bonitate clementior, qui aut infectum uelit quod passus est Deus fieri: aut quasi illi minus potestatis ad protegẽdam Ecclesiam suam fuerit, auxilio nos suo putet posse seruari? nisi hæc ignaro Deo gesta sunt, aut non permittente illo omnia ista uenerunt, cum doceat indociles, & admoneat immemores scriptura diuina, quæ loquitur dicens: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel iis qui prædabantur illum? (Esa. 42.) nonne Deus cui peccauerunt; & nolebant in uiis eius ambulare, neque audire legem eius? Et superduxit super eos iram animationis suæ. Et alibi testatur ac dicit: Numquid non ualet manus Dei ut saluos faciat? aut grauauit aurem ut non exaudiat? (Ibid. 59.) sed peccata uestra inter uos & Deum separant, & propter delicta uestra auertit faciem a uobis ne misereatur. Delicta potius nostra reputemus, actus nostros & animi secreta uoluentes, conscientiæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum non ambulasse nos in uiis Domini, & abiecisse legem Dei; præcepta eius, & monita salutaria numquam seruare uoluisse; quid de eo boni sentias? Quem timorem fuisse apud eum, quem fidem credas, quem corrigere nec metus potuit, quem persecutio ipsa non reformauit? Alta & erecta ceruix nec quia cecidit, inflexa est. Tumens animus & superbus nec quia uictus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris uulneratus minatur: & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque o tuam nimiam furiose dementiam: Irasceris ei, qui abs te auertere irã Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur: qui uulnus tuum sentit, quod ipse non sentis: qui pro te lacrimas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas: & cum sis ipse implacabilis ad antistites & sacerdotes Dei, putas circa te Dominum posse placari? Accipe potius & admitte quæ loquimur: Quid surdæ aures salutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi pænitentiæ iter non uident, quod ostendimus? Quid percussa & alienata mens remedia uitalia non percipit, quæ de scripturis cælestibus & discimus, & docemus? Aut si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, uel præsentibus terreantur. Ecce eorum qui negauerunt quæ supplicia conspicimus? quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine pœna possunt, quamuis necdum dies uenerit pœnæ. Plectuntur interim quidam, quo ceteri corrigantur. Exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Vnus ex his qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam Christum negauit, obmutuit. Pœna inde cœpit, unde cœpit & crimen; ut nec rogare iam posset, qui uerba ad precandam misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini eius & malis deerat, ut & ad balneas statim pergeret, quæ lauacri uitalis gratiam perdi-

differet) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit, laniauit dentibus linguam, qua fuerat uel pasta impie, uel locuta. Postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est. Ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse postmodum potuit, doloribus uentris & uiscerum cruciata defecit. Præsente ac teste me ipso accipite quid euenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente, quibus poterat indiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi uero sollemnibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus ceteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet, de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & uomitus. In corpore atque ore uiolato eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis uisceribus erupit, tanta est potestas Domini, tanta maiestas. Secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad loquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem. At uero ea, quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & uelut quædam uenena letalia intra fauces & pectus admittens, angi & anima exæstuante concuti postmodum cœpit. Et pressuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen, quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio a sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere; sanctum Domini edere, & contrectare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus inuenit; documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur. Quam multi quotidie pænitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitētes, immundis spiritibus adimplentur; quam multi usque ad insaniam mentis excordes, demētiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit uaria, quam delinquentium multitudo numerosa. Vnusquisque consideret non quid alius passus sit, sed quid pati & ipse mereatur. Nec euasisse se credat, si eum interim pœna distulerit, cum timere plus debeat, quem sibi Dei iudicis censura seruauit. Nec sibi quo minus agant pænitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminauerunt, libellis tamen conscientiam polluerunt. Et illa professio denegantis; contestatio est Christiani, quod fuerat, abnuentis; fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum
Matth. 6. sit: Non potestis duobus dominis seruire; seruiuit sæculari Domino, obtemperauit eius edicto. Magis obaudiuit humano imperio, quam Deo. Viderit an minore uel dedecore, uel crimine apud homines publicauerit quod admisit. Deum tamen

men iudicem ſubterfugere & uitare non poterit, cum dicat Spiritus ſanctus in pſalmis: Quod eſt imperfectum meum, uiderunt oculi tui: & in libro tuo omnes ſcribentur. Psal. 138. Et iterum: Homo uidet in facie, Deus autem in corde. 1.Reg. 13. Ipſe quoq; Dominus præmoneat & præſtruat dicens: Et ſcient omnes eccleſiæ quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Hier. 17. Perſpicit ille abdita; & ſecreta atq; occulta conſiderat. Nec Dei oculos poteſt aliquis euadere dicentis: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo nō uidebo eum? Nonne cælum & terram ego impleo? Videt ille corda & pectora ſingulorum, & iudicaturus non tantum de factis, ſed & de uerbis & de cogitationibus noſtris, omnium mentes uoluntatesq; cōceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur. Deniq; quanto & fide maiore, & timore meliore ſunt, qui quamuis nullo ſacrificii, aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamē de hoc uel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter cōfitentes, exomologeſin cōſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponūt, ſalutarem medellam paruis licet & modicis uulneribus exquirunt, ſcientes ſcriptum eſſe: Deus non deridetur. Gal. 6. Derideri & circumueniri Deus non poteſt, nec aſtutia aliqua fallente deludi. Plus immo delinquit, qui ſecundum hominem Deum cogitans, euadere ſe pœnā criminis credit, ſi non palam crimen admiſit. Christus in præceptis ſuis dicit: Qui confuſus me fuerit, confundetur eū filius hominis. Marc. 18. Et Chriſtianum ſe putat, qui Chriſtianus eſſe confunditur, aut ueretur? Quo modo poteſt eſſe cum Chriſto, qui ad Chriſtum pertinere aut erubeſcit, aut metuit? Minus plane peccauerit nō uidendo idola, nec ſub oculis circumſtantis atq; inſultantis populi ſanctitatem fidei profanando, non polluendo manus ſuas funeſtis ſacrificiis, nec ſceleratis cibis ora maculando. Hoc eo proficit ut ſit minor culpa, non ut innocens conſcientia. Facilius poteſt ad ueniam criminis peruenire, non eſt tamen immunis a crimine. Nec ceſſet in agenda pænitentia atq; in Domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti uidetur, in neglecta ſatiſfactione cumuletur. Confiteantur ſinguli, quæſo uos fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti confeſſio eius poteſt, dum ſatiſfactio & remiſſio facta per ſacerdotes apud Dominum grata eſt. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pænitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur. Illi ſe anima proſternat: illi mæſtitia ſatiſfaciat: illi ſpes omnis incumbat. Rogare qualiter debeamus dicit ipſe: Reuertimini, inquit, ad me ex toto corde ueſtro, ſimulq; & ieiunio, & fletu, & planctu; & ſcindite corda ueſtra & non ueſtimenta ueſtra. Ad Dominum toto corde redeamus. Iram & offenſam eius, ieiuniis fletibus, planctibus, ſicut admonet ipſe, placemus. Lamentari eum putamus ex toto corde, ieiuniis, fletibus, planctibus Dominum deprecari, qui ex primo criminis die, lauacra cum feminis quotidie celebrat, qui epulis affluentibus paſtus, & ſagina largiore diſtentus crudi tates ſuas poſtridie ructat, nec cibos & potus ſuos cum pauperum neceſſitate communicat? Qui hilaris ac lætus incedit, quo modo mortem ſuam deflet? Cumque ſcriptum ſit: Non corrumpetis effigiem barbæ ueſtræ, barbam uellit, & faciem ſuam comit? Leuit. 19. Et placere nunc cuiquam ſtudet, qui Deo diſplicet? An illa ingemiſcit & plangit, cui uacat cultum pretioſæ ueſtis induere, nec indumentum Chriſti, quod perdidit, cogitare? accipere pretioſa ornamenta, & monilia elaborata, nec diuini & cæleſtis ornatus damna deflere? Tu licet indumenta peregrina & ueſtes ſericas induas, nuda es. Auro te licet & margaritis gemmiſque condecores, ſine Chriſti decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis, uel nunc in doloribus deſine. Et quæ nigri pulueris ductu oculorum liniamenta depingis, uel nunc lacrimis oculos tuos ablue. Si quem de tuis caris mortalitatis exitu perdidiſſes, ingemiſceres dolenter

lenter & fleres: facie inculta, ueste mutata, neglecto capillo, uultu nubilo, ore deiecto indicia mæroris ostenderes. Animam tuam misera perdidisti, spiritaliter mortua superuiuere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare cœpisti, & non acriter plangis, non iugiter ingemiscis? Non te uel pudore criminis, uel continuatione lamentationis abscondis? Ecce peiora adhuc peccandi uulnera, ecce maiora delicta; peccasse, nec satisfacere: deliquisse, nec delicta deflere. Ananias, Azarias, Misahel illustres ac nobiles pueri, quo minus exomologesin Deo facerent, nec inter flammas & camini exæstuantis incendia quieuerunt. Bene sibi licet conscii, & Dominum fidei ac timoris obsequio sæpe promeriti, humilitatem tamen tenere, & Domino satisfacere, nec inter ipsa gloriosa uirtutum suarum martyria destiterunt. Loquitur scriptura diuina: Stans, inquit, Azarias precatus est, & aperuit os suum, & exomologesin faciebat Deo simul cum sodalibus suis in medio ignis. Daniel quoque post fidei atque innocentiæ suæ multiplicem gratiam, post dignationem Domini circa uirtutes ac laudes suas sæpe repetitam, ieiuniis adhuc promereri Deum nititur, in sacco & in cinere uolutatur, exomologesin faciens dolenter & dicens: Domine Deus magnus & fortis, & metuendus, qui seruas testamentum & miserationes eis qui te diligunt & conseruant imperia tua, peccauimus, facinus admisimus, impii fuimus, transgressi sumus ac deseruimus præcepta tua & iudicia tua, non audiuimus uerba puerorum tuorum prophetarum, quæ locuti sunt in nomine tuo super reges nostros & omnes gentes, & super omnem terram. Tibi Domine gloria, tibi iustitia, nobis autem confusio. Hæc mites, hæc simplices, hæc innocentes in promerenda Dei maiestate fecerunt: & nunc satisfacere, & Dominum rogare detrectant, qui Dominum negauerunt? Quæso uos fratres, acquiescite salubribus remediis, consiliis obedite melioribus; cum lacrimis nostris uestras lacrimas iungite, cum nostro gemitu uestros gemitus copulate. Rogamus uos, ut pro uobis Deum rogare possimus, preces ipsas ad uos prius uertimus, quibus Deũ pro uobis ut misereatur, oramus. Agite pænitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate mæstitiam: nec uos quorumdam moueat aut error improuidus, aut stupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Indignantis Dei maior hæc plaga est, sicut scriptum est: Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis. Et iterum: Dilectum ueritatis non receperunt, ut salui fierent; ac propterea mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui nõ crediderunt ueritati, sed sibi placent in iniustitia. Iniuste sibi placentes, & transpunctæ mentis alienatione dementes, Domini præcepta contemnunt, medellam uulneris negligunt; agere pænitentiam nolunt. Ante admissum facinus improuidi, post facinus obstinati: nec prius stabiles, nec postmodum supplices: quando debuerant stare, iacuerunt; quando iacere & prosternere se Deo debent, stare se opinantur. Pacem sibi ultro nemine dante sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis ac perfidis iuncti errorem pro ueritate suscipiunt. Communicationem non communicantium ratam ducunt, hominibus contra Deum credunt, qui contra homines Deo non crediderunt. Eiusmodi homines quantum potestis effugite, perniciosis contactibus adhærentes salubri cautione uitate. Sermo eorum sicut cancer serpit: colloquium uelut contagium transilit: noxia & uenenata persuasio persecutione ipsa peius interficit, illic superest pænitentia, quæ satisfaciat. Qui autem pænitentiam criminis tollunt, satisfactionis uiam claudunt: ita fit ut dum temeritate quorumdam uel promittitur salus falsa, uel creditur, spes ueræ salutis adimatur. Vos uero fratres, quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, pænitentes ac dolentes peccata uestra perspicite,

gra-

Marginal references: Dan. 3. (at "runt. Loquitur scriptura diuina"); Ibid. 9. (at "& dicens"); Esa. 6. (at "plaga est"); 2. Thess. 2. (at "rum: Dilectum"); ad Tit. 3. (at "tra homines Deo").

grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti uestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam ueniam uindicantes. Deus quantum patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto uulneri diligens & longa medicina non desit: pænitentia crimine minor non sit. Putas ne tu Dominum cito posse placari, quem uerbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione uiolasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum nō esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, uigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrimosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus uolutari: post indumentum Christi perditum, nullum iam uelle uestitum; post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus pecca ta purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus a morte animæ liberantur: quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & uictus est. Pro hoste uitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & ueneno. Ad hoc tantum profuerit quod remansit, ut inde crimen & culpa redimatur. Incūctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medellam uulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est, Dominus feneretur. Sic sub apostolis fides uiguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit: prompti erant, largi erant, distribuendum per apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebāt. Si precem toto corde quis faciat, si ueris pænitentiæ lamentationibus & lacrimis ingemiscat, si ad ueniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit dicens: Cum conuersus Ezech.33. ingemueris, tunc saluaberis, & scies ubi fueris. Et iterum: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum ut reuertatur & uiuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monente declarat: Reuertimini, inquit, ad dominum Ioel.2. Deum uestrum; quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pænitenti, operāti, roganti potest clementer ignoscere: potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes: uel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit, dat ille & arma rursum, quibus uictus armetur: reparat & corroborat uires, quibus fides instaurata uegetetur. Repetet, certamen suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prœlium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pæni tentia facti sui, qui pudore delicti, plus & uirtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus a Domino; quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei ueniam merebitur, sed coronam.

DE ORATIONE DOMINICA.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud quam magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cælestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus uoluit & audiri: sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in prophetis fuit, propria uoce testatur? non iam mandans ut paretur uenienti uia,

ſed ipſe ueniens, & uiam nobis apėriens & oſtendens, ut qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ luminati, iter uitæ duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cetera ſalutaria ſua monita & præcepta diuina, quibus populo ſuo conſuluit ad ſalutem, etiam orandi ipſe formam dedit; ipſe quid precaremur, monuit & inſtruxit. Qui fecit uiuere, docuit & orare, benignitate ea, ſcilicet, qua & cetera dare & conferre dignatus eſt; ut dum prece & oratione quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam uenire, quando ueri adoratores adorarent patrem in ſpiritu & ueritate, & impleuit quod ante promiſit, ut qui ſpiritum, & ueritatem de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoque eius uere & ſpiritaliter adoremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritalis oratio, quam quæ uere a Chriſto nobis data eſt, a quo nobis & Spiritus ſanctus miſſus eſt? Quæ uera magis apud patrem precatio, quam quæ a filio qui eſt ueritas, de eius ore prolata eſt? ut aliter orare quam docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa; quando ipſe poſuerit & dixerit: Matth. 15. Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem ueſtram ſtatuatis. Oremus itaque, fratres dilectiſſimi, ſicut magiſter Deus docuit. Amica & familiaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat pater filii ſui uerba, cum precem facimus: 1 Ioan. 2. qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in uoce. Et cum ipſum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis noſtris: quando peccatores pro delictis noſtris petimus, Ioan. 16. aduocati noſtri uerba promamus. Nam cum dicat, quia quodcunque petierimus a patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficacius impetramus quod petimus in Chriſti nomine, ſi petamus ipſius oratione? Sit autem orantibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare: placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis, & modo uocis. Nam ut impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita contra congruit uerecundo modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus ſecreto orare nos præcepit, in abditis & ſemotis locis, in cubiculis ipſis, quod magis conuenit fidei; ut ſciamus Deum ubique eſſe præſentem, audire omnes & uidere, & maieſtatis ſuæ Hier. 23. plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non uidebo eum? Nonne cælum & terram ego impleo? Et iterum: Prou. 15. In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, uerecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: Non paſſim uentilare preces noſtras inconditis uocibus; nec petitionem commendandam modeſte Deo, tumultuoſa loquacitate iactare. Quia Deus non uocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamoribus, Luc. 15. qui cogitationes hominū uidet, probante Domino & dicente; Quid cogitatis nequam in cordibus ueſtris? Hier. 17. & alio loco: Et ſcient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Quod Anna in primo Regnorū libro Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & ſeruat, quæ Dominum non clamoſa petitione, ſed tacite & modeſte intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide: loquebatur non uoce, ſed corde: quia ſic Deum ſciebat audire, & impetrauit efficaciter quod petiit; quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diui- 1. Reg. 1. na quæ dicit: Loquebatur in corde ſuo, & labia eius mouebantur, & uox eius non Pſal. 4. audiebatur, & exaudiuit eam Deus. Item legimus in pſalmis: Dicite in cordibus, & in ſtratis ueſtris, & tranſpungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritus Hier. 29. ſanctus ſuggerit & docet dicens: In ſenſu autem tibi debet adorari Deus. Adorans autem fratres dilectiſſimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum phariſæo publicanus orauerit; non alleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus inſo-

insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cum sibi pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit; qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus ignoscit. Quæ Dominus in euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare, unus pharisæus, & unus publi- Luc.18. canus. Pharisæus cum stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quo modo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neq; oculos uolebat ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis descendit hic iustificatus in domum suam magis, quam ille pharisæus. Quia omnis qui se ex- Matth. 23 tollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Quæ nos, fratres dilectissimi, de diuina lectione discentes, postquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus; cognoscamus, docente Domino & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cælis; sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tentationem: sed libera nos a malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atque unitatis magister singulatim noluit & priuatim precem fieri, ut quis cum precatur, pro se tantum precetur. Non enim dicimus pater meus, qui es in cælis: nec, panem meum da mihi hodie. nec dimitti sibi tantum unusquisque debitum postulat, aut ut in tentationem non inducatur, atque a malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro uno, sed pro toto populo oramus: quia totus populus unum sumus. Deus pacis & concordiæ magister qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus uoluit, quo modo in uno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & dum docet quo modo orauerint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse possimus. Tunc illi tres, inquit, quasi ex uno ore hymnum canebant, & benedice- Dan.3. bant Dominum. Loquebantur quasi ex uno ore, & nondum illos Christus docuerat orare, & iccirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Dominum pacifica, & simplex, & spiritalis oratio. sic & apostolos cum discipulis post ascensum Domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseuerantes om- Act.1. nes unanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione unanimes, orationis suæ & instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit unanimes in domo, Psal. 67. non admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est unanimis oratio. Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis dominicæ sacramenta, quã multa, quam magna, breuiter in sermone collecta, sed in uirtute spiritaliter copiosa? ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atq; orationibus nostris cælestis doctrinæ cõpendio comprehendatur. Sic ait, orate: Pater noster, qui es in cæ- Matth. 6 lis. Homo nouus renatus, & Deo suo per eius gratiam restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot autẽ eum receperunt, dedit illis potestatẽ, ut filii Dei fierent Ioan. 1. qui credunt in nomine eius. Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cælis Deum: contestetur quoque inter prima statim natiuitatis

uitatis suæ uerba renunciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse se, &
Deut. 33. habere cœpisse, qui sit in cælis, sicut scriptum est: Qui dicunt patri & matri, non
noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamen-
Matth. 23 tum tuum seruauerunt. Item Dominus in euangelio suo præcepit, ne uocemus no-
Ibid. 8. bis patrem in terra, quod sit scilicet nobis unus pater qui est in cælis. Et discipulo
qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepe
liant: dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium pater uiuus. Nec
hoc solum, fratres dilectissimi, animaduertere & intelligere debemus, quod appel-
lemus patrem qui sit in cælis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eo-
rum qui credunt; eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate re-
parati, filii Dei esse cœperunt. Quæ uox Iudæos etiam perstringit & percutit, qui
Christum sibi per prophetas annunciatum, & ad se prius missum, non tantum infi-
deliter spreuerunt, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrē Deum
Ioan. 8. uocare, cum Dominus eos confundat & redarguat dicens: Vos de diabolo patre na
ti estis, & concupiscentias patris uestri facere uultis. Ille enim homicida fuit ab ini-
tio, & in ueritate non stetit, quia ueritas non est in illo. Et per Esaiam prophetam
Esa. 1. Deus clamat indignans: Filios generaui & exaltaui, ipsi autē me spreuerunt. Agno-
uit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non co-
gnouit, & populus me non intellexit. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis,
semel nequam, filii scelesti. Dereliquistis Dominum, & in indignationem misi-
stis illum sanctum Israel. In quorum exprobrationem, Christiani quando oramus,
pater noster dicimus: quia noster esse cœpit, & Iudæorū qui eum reliquerunt, esse
desiit: nec peccator populus potest esse filius; sed quibus remissio peccatorum da-
tur, eis filiorum nomen adscribitur, eis & æternitas repromittitur, Domino ipso di
Ioan. 8. cente: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in
domo in æternum: filius autem manet in æternum. Quanta autem Domini indul-
gentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis ubertas, qui sic nos uoluerit
orationem celebrare in conspectu Dei, ut Deum patrem uocemus, & ut est Chri-
stus Dei filius, sic & nos Dei filios nuncupemus. Quod nomen nemo nostrum in
oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque
fratres dilectissimi, & scire debemus, quia quando patrem Deum dicimus, quasi
filii Dei agere debemus, ut quo modo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi pla
ceat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet ha
bitare. Nec sit degener actus noster a spiritu, ut qui cælestes & spiritales esse cœpi-
mus, non nisi spiritalia & cælestia cogitemus & agamus, quia & ipse dominus Deus
1. Reg. 2. dixit: Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus
1. Cor. 6. quoq; apostolus in epistola sua posuit: Non estis uestri, empti enim estis pretio ma
gno: clarificate & portate Deum in corpore uestro. Post hoc dicimus: Sanctifice-
tur nomen tuum, non quod optemus Deo ut sanctificetur orationibus nostris; sed
quod petamus ab eo, ut nomen eius sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus
Leuit. 20. sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniā & ego
sanctus sum, ideo petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo
quod esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. opus est enim
nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra san-
ctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio quæ nobis de Dei di-
1. Cor. 6. gnatione confertur, Apostolus prædicat dicens: Neque fornicarii, neque idolis
seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque
fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum
Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed
sanctificati

sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio ut in nobis permaneat oramus: & quia Dominus & iudex noster sanato a se & iustificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & uiuificatio quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione: Adueniat regnum tuum. Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, ut in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat? aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire a Deo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum, ut qui in sæculo ante seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Potest uero, fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnũ Dei, quem uenire quotidie cupimus, cuius aduentus ut cito nobis repræsentetur, optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, quia in ipso resurgimus: sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnũ Dei petimus, id est, regnum cæleste: quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam sæculo, maior est & honoribus eius, & regno; & ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed cælestia regna desiderat. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus a regno cælesti, sicut Iudæi, quibus hoc prius promissum fuerat, exciderunt, Domino manifestante & probante: Multi, inquit, uenient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum. Filii autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit quia ante filii regni Iudæi erant, quando & filii Dei esse perseuerabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et ideo Christiani, qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, nos & ut regnum Dei nobis ueniat oramus: addimus quoque & dicimus: Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra: non ut Deus faciat quod uult, sed ut nos facere possimus, quod Deus uult. Nã Deo quis obsistit, quo minus quod uelit faciat? Sed quia nobis a diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur; oramus & petimus ut fiat in nobis uoluntas Dei, quæ ut fiat in nobis, opus est Dei uoluntate, id est, ope eius & protectione; quia nemo suis uiribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatẽ hominis, quem portabat, ostendens ait: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, ut non uoluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cælo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Quod si filius obaudiuit ut faceret patris uoluntatem: quanto magis seruus obaudire debet ut faciat Domini uoluntatem, sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam Dei uoluntatem hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo. Quia omne quod in mundo est concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem Dei, manet in æternum, quo modo & Deus manet in æternum. Qui in æternum manere uolumus, Dei qui æternus est, uoluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & fecit & docuit: Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, uerecundia in uerbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam fa-

Matth. 25

Matth. 8.

Ibid. 26.

1. Ioan. 2.

cere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacē tenere, Deū toto cor
de diligere, amare in illo quod pater est, timere quod Deus est, Christo nihil omni-
no præponere, quia nec nobis quidquā ille præposuit; caritati eius inseparabiliter
adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere: quādo de eius nomine & honore
certamē est, exhibere in sermone constantiā qua cōfitemur: in quæstione fiduciā,
qua congredimur: in morte patientiā, qua coronamur: hoc est coheredē Christi
esse uelle, hoc est præceptū Dei facere, hoc est uoluntatē patris adimplere. Fieri au
tem petimus uoluntatē Dei ut in cælo & in terra, quod utrunq; ad consummationē
nostræ uoluntatis pertinet & salutis. Nā cum corpus e terra, & spiritū possideamus
e cælo, ipsi terra & cælū sumus; & in utroque, id est, & corpore & spiritu, ut Dei uo
luntas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus
aduersus se inuicē quotidiana cōgressio; ut non quæ uolumus ipsa faciamus: dum
spiritus cælestia & diuina quærit, caro terrena & sæcularia concupiscit: & ideo peti
mus impense inter duo ista, ope & auxilio Dei concordiā fieri, ut dum & in spiritu
& in carne uoluntas Dei geritur, quæ per eū renata est, anima seruetur. Quod aperte
Gal. 5. atq; manifeste apostolus Paulus sua uoce declarat: Caro, inquit, cōcupiscit aduer
sus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim inuicē aduersantur sibi, ut non
quæ uultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, for-
nicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitiæ,
contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensio-
nes, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico uo
bis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus
autem spiritus est agape, gaudiū, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo,
cōtinentia, castitas. Et iccirco quotidianis immo continuis orationibus hoc preca-
mur, & in cælo & in terra uoluntatē circa nos Dei fieri: quia hæc est uoluntas Dei,
ut terrena cælestibus cedant, spiritalia & diuina præualeant. Potest et sic intelligi,
fratres dilectissimi, ut quoniam mandat & monet Dominus etiam inimicos dilige
re, & pro iis quoque qui nos persequuntur orare; petamus & pro illis qui adhuc
terra sunt, & necdum cælestes esse cœperunt, ut & circa illos uoluntas Dei fiat,
quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cum di-
Matth. 5. scipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ, & apostolus primum homi-
1 Cor. 15. nem uocet de terræ limo, secundum uero de cælo: merito & nos qui esse debemus
patri Deo similes; qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super
iustos & iniustos, sic Christo monente oramus & petimus, ut precem pro omniū
salute faciamus; Vt quo modo in cælo, id est, in nobis per fidem nostram uoluntas
Dei facta est, ut essemus e cælo; ita & in terra, hoc est, in illis credentibus fiat uo-
luntas Dei; ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cælestes, ex
aqua & spiritu nati. Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie. Quod potest & spiritaliter, & simpliciter intelligi:
quia & uterq; intellectus utilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis uitæ Chri
stus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quo modo dicimus pater
noster, quia intelligentium & credentium pater est; sic & panē nostrum uocamus;
quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Hunc autem pa-
nem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiā quo-
tidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum ab-
stenti & non communicantes a cælesti pane prohibemur, a Christi corpore separe
mur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis uitæ qui de cælo descendi. Si
Ioan. 6. quis ederit de meo pane, uiuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, ca-
ro mea est pro sæculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere, si quis ederit de

eius

eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt,& eucharistiam iure communicationis accipiunt : ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a salute; comminante ipso & dicente : Nisi ederitis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & uiuimus, a sanctificatione eius & corpore non recedamus. Potest uero & sic intelligi, ut qui sæculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fide gratiæ spiritalis abiecimus, cibum nobis tantum petamus & uictum, quando instruat Dominus & dicat : Qui non renunciat omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit *Luc. 14.* esse discipulus, secundum magistri sui uocem renuncians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis extendere, ipso iterum Domino præscribente & dicente : Nolite in crastinum cogitare : crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua. Merito ergo Christi discipulus uictum *Matth. 6.* sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur : quia & contrarium sibi fit & repugnans, ut quæramus in sæculo diu uiuere, qui petimus regnum Dei uelociter aduenire. Sic beatus apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem : Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre possumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. *1. Tim. 6.* Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulam diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum : Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum sæculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens : Stulte hac nocte expostulatur anima tua : quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui uita iam deerat, *Luc. 12.* uictus abundantiam cogitabat. Contra autem Dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis uenditis, atque in usum pauperum distributis, *Matth. 19.* thesaurũ sibi condat in cælo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber facultates suas ad Deum ante præmissas, ipse quoque comitatur. Ad quod ut possit unusquisque nostrum parare se, sic discat orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cum scriptum sit : Non occidet Dominus fame animam iustam. Et iterum : Iunior fui & senui, & non uidi iustum derelictum, neque semen eius quærens pa- *Prou. 10.* nem. Item Dominus promittat & dicat : Nolite cogitare dicentes; quid edemus, *Psal. 36.* aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pa- *Matth. 6.* ter uester, quia horum omnium indigetis. Quærite primo regnũ Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur uobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cum Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes, homo Dei pascitur. Sic *Dan. 14.* alitur Helias in fuga : & in solitudine coruis ministrantibus, & uolucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque o humanæ malitiæ detestanda *3. Reg. 17.* crudelitas : feræ parcunt, aues pascunt, & homines insidiantur & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes : Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & uenia delicti;

ut qui a Deo paſcitur, in Deo uiuat; nec tantum præſenti & temporali uitæ, ſed &
æternæ conſulatur. ad quam ueniri poteſt, ſi peccata donentur: quæ debita Do-
Matth. 18 minus appellat, ſicut in euangelio ſuo dicit: Dimiſi tibi omne debitũ, quia me ro
gaſti. Quam neceſſarie autẽ, quã prouidenter, & ſalubriter admonemur, quod pec
catores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de Deo
petitur conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, &
ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur peccare ſe quotidie, dum quotidie
1. Ioan. 1. pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Ioannes in epiſtola ſua monet dicens: Si
dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & ueritas in nobis
non eſt. Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt Dominus,
qui nobis peccata dimittat. In epiſtola ſua utrunque complexus eſt, quod & roga
re pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fi-
delem dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis ſuæ reſeruan-
tem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam miſericordiam
promiſit & ueniam ſecuturam. Adiunxit plane & addidit legem, certa nos condi-
cione & ſponſione conſtringens, ut ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum
quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus: ſcientes impetrari non poſſe, quod
Matth. 7. pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Iccirco &
Marc. 4. alio in loco dicit: In qua menſura menſi eritis, in ea remetietur uobis. Et qui ſer-
uus poſt dimiſſum ſibi a domino omne debitum, conſeruo ſuo noluit ipſe dimit-
tere, in carcerem relegatur. Quia indulgere conſeruo ſuo noluit, quod ſibi a do-
mino indultum fuerat, amiſit. Quæ adbuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maio-
Marc. 11. re cenſuræ ſuæ uigore proponit: Cum ſteteritis, inquit, ad orationem, remittite ſi
quid habetis aduerſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cælis eſt, remittat pecca
ta uobis: ſi autem uos non remiſeritis, neque pater ueſter qui in cælis eſt, remittet
uobis peccatã ueſtra. Excuſatio tibi nulla in die iudicii supereſt, cum ſecundum
tuam ſententiam iudiceris, & quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim &
concordes atque unanimes eſſe in domo ſua Deus præcipit: & quales nos fecit ſe-
cunda natiuitate, tales uult renatos perſeuerare, ut qui filii Dei eſſe cœpimus, in
dei pace maneamus: & quibus ſpiritus unus eſt, unus ſit & animus & ſenſus: ſic
nec ſacrificium Deus recipit diſſidentis. Et ab altari reuertentem prius fratri recon
ciliari iubet, ut pacificis precibus & Deus poſſit eſſe pacatus. Sacrificium Deo ma
ius, eſt pax noſtra, & fraterna concordia, & de unitate patris & filii & ſpiritus ſan
Gen. 4. cti plebs adunata. Neq; enim in ſacrificiis quæ Abel & Cain primi obtulerunt, mu
nera eorum Deus, ſed corda intuebatur; ut ille placeret in munere, qui placebat
in corde. Abel pacificus & iuſtus dum Deo ſacrificat innocenter, docuit & cete-
ros quando ad altare munus offerunt, ſic uenire cum Dei timore, cũ ſimplici cor-
de, cum lege iuſtitiæ, cum concordiæ pace. merito ille dum in ſacrificio Dei talis
eſt ipſe poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt; ut martyrium primus oſtendens, ini
tiaret ſanguinis ſui gloria dominicam paſſionem, qui & iuſtitiam Domini habue-
rat & pacem. Tales denique a Domino coronantur, tales in die iudicii cum Do-
mino uindicabuntur. Ceterum diſcordans & diſſidens, & pacẽ cum fratribus non
habens, ſecundũ quod beatus apoſtolus & ſcriptura ſancta teſtatur, nec ſi pro no-
mine Chriſti occiſus fuerit, crimen diſſenſionis fraternæ poterit euadere, quia ſi-
1. Ioan. 3. cut ſcriptum eſt: Qui fratrem ſuum odit, homicida eſt, nec ad regnum cælorũ per-
uenit, aut cum Deo uiuit homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto, qui imitator Iu
dæ maluit eſſe, quam Chriſti. Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis
poteſt ablui? quale crimen eſt, quod martyrio nõ poteſt expiari? Illud quoque ne
ceſſarie admonet Dominus ut in oratione dicamus: Et ne nos inducas in tentatio-
nem

nem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit, ut omnis timor noster, & deuotio atque obseruatio ad Deum conuertatur, quando in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur; probat scriptura diuina quæ dicit: Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ 4. Reg. 24 in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Deus in manum eius. Datur autem potestas aduersus nos malo secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis Esa. 42. dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædantur illum? nonne Deus cui peccauerunt, & nolebant in uiis eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? Et iterum: Salomone peccante, & a præceptis atque a uiis Domini recedente positum est: Et excitauit Dominus Satanan ipsi Salomoni. 3. Reg. 11. Potestas uero dupliciter aduersus nos datur, uel ad pœnã cũ delinquimus, uel ad gloriam cum probamur: sicuti de Iob factum uidemus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do: sed ipsum caue ne Iob. 1. tangas. Et Dominus in euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes, Ioan. 19. aduersum me potestatem, nisi data esset tibi desuper. Quando autem rogamus ne in tentationem ueniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate ne ueniatis in tentatio Marc. 14. nem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: ut dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo; quidquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in consummatione orationis uenit clausula, uniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos a malo: comprehendens aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, a quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quando autem dicimus: libera nos a malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, quando semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de sæculo metus est, cui in sæculo Deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem pacem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus Spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia: Esa. 10. quoniam sermonẽ breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cum Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus uenerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina cælesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, uelociter disceret. Sic cum doceret quid sit uita æterna, sacramentum uitæ magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ioan. 17. Item cum de lege & prophetis præcepta prima & maiora decerperet: Audi, inquit, Israel, dominus Deus tuus Deus unus est. Et diliges dominũ Deuter. 6. Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua: hoc est primum, & secundum simile est huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Et iterum: Quæcunque uolueritis ut faciant uobis homines bona, ita & uos facite illis. Matth. 7. Hæc est enim lex & prophetæ. Nec uerbis tantum, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans; & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione de-

Luc. 6. monſtrans, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe autem fuit ſecedens in ſolitudinem, & adorans.
Luc. 9. Et iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quod ſi il
Matth. 14. le orabat qui ſine peccato erat, quãto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per
Marc. 6. totam noctem iugiter uigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in fre
quentanda oratione debemus nocte uigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat
non pro ſe: quid enim pro ſe innocens precaretur? ſed pro delictis noſtris, ſicut &
Luc. 22. ipſe declarat cum dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit ut uos uexaret quo mo-
do triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et poſtmodum pro o-
Ioan. 17. mnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem rogo ſolis, ſed & pro illis
qui credituri ſunt per uerbum ipſorum in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater
in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis ſint. Magna Domini propter ſalutẽ noſtram
benignitas pariter & pietas; ut non contentus quod nos ſanguine ſuo redimeret,
adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem deſiderium uidete quod fue-
rit, ut quo modo unum ſunt pater & filius; ſic & nos in ipſa unitate maneamus: ut
hinc quoque poſſit intelligi quantum delinquat, qui unitatem ſcindit & pacem;
cum pro hoc & rogauerit Dominus, uolens ſcilicet plebem ſuam unire, cum ſciret
ad regnum Dei diſcordiam non uenire. Quando autem ſtamus ad orationem, fra-
tres dilectiſſimi, uigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio
omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quam id ſolum
cogitet quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem, præfatione præmiſſa pa-
rat fratrum mentes dicendo, ſurſum corda, ut dum reſpondet plebs, habemus ad
Dominum, admoneamur nihil aliud ſe quam Dominum cogitare debere. Clauda
tur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei, tempore
orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens
preces noſtras a Deo auocat, ut aliud habeamus in corde, & aliud in uoce, quando
intentione ſincera Dominum debeat non uocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare.
Quæ autem ſegnitia eſt alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum Do
minum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum
Deo loqueris? Quo modo te audiri a Deo poſtulas, cum te ipſe non audias? Vis
eſſe Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt, ab
hoſte in totum non cauere; hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatẽ Dei negligen-
tia orationis offendere; hoc eſt, uigilare oculis & corde dormire, cũ debeat Chri-
ſtianus & cum dormit oculis, corde uigilare: ſicut ſcriptum eſt ex perſona Eccle-
Cant. 5. ſiæ loquentis in Cantico Canticorum: Ego dormio, & cor meum uigilat. Quapro
Coloſſ. 4. pter ſollicite & caute apoſtolus admonet dicens: Inſtate orationi uigilantes in ea,
docens, ſcilicet, & oſtendens, eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos
Deus uideat in oratione uigilare. Orantes autẽ nõ infructuoſis, nec nudis precibus
ad Deum ueniant. inefficax petitio eſt, cũ precatur Deum ſterilis oratio. Nam cum
omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur: utique & ſermo
non habens fructum, promereri Deum non poteſt, qui nulla eſt operatione fecun-
Tob. 12. dus. Et ideo ſcriptura diuina inſtruit dicens: Bona eſt oratio cũ ieiunio & eleemo
ſyna. Nã qui in die iudicii præmium pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt,
hodie quoque ad orationem cum operatione uenienti benignus auditor eſt. Sic
denique Cornelius Centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemo
ſynas in plebem, & ſemper orans Deum, huic circa horam nonam oranti aſtitit an-
Act. 10. gelus teſtimonium reddens ſui operis, & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemo-
ſynæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Cito orationes ad Deum aſcendunt,
quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oran
ti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri ho
norificum

norificum est. Nam quando orabas tu & Sarra, ego obtuli memoriam orationis uestræ in conspectum claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter: et quia non est cunctatus exsurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te; & iterum me misit Deus curare te, & Sarram nurum tuam. Ego enim sum Raphael, unus ex septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque Dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue Esa.58. suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem consignationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuũ, & uestimenta tua cito orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: ecce adsum. Adesse se promittit; & audire ac protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei, secundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcipit fieri, ipsi quoque a Deo merentur audiri. Beatus apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus a fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse: Saturatus sum, inquit, recipiens ab Epaphrodito ea quæ a uobis Philip.4. missa sunt, odorem suauitatis sacrificium acceptum, & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deum fenerat: & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorẽ sacrificat. In orationibus uero celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate uictores, horã tertiam, sextam, nonam, sacramento, scilicet, trinitatis; quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam ueniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando a septima nona cõpletur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precẽ temporibus seruiebant; & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse; quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & uoce Dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiã salutis admitteret, cum de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere & uiuificare nos posset, tunc uictoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. quod olim Spiritus sanctus designabat in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine; mane exaudies uocem meam: mane assistam tibi, & contem Psal.5. templabor te. Et iterum per prophetam loquitur Dominus: Diluculo uigilabunt ad me dicentes: Eamus & rauertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol uerus, & dies est uerus, sole ac die sæculi recedente, quando oramus & petimus ut super nos lux denuo ueniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum declarat in psalmis Spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: a Do- Psal. 117. mino factus est iste, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit Dominus, ambulemus & iucundemur in eo. Item quod sol appellatus sit Malachim propheta testatur dicens: Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur sol iu- Malach.4. stitiæ,

stitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol uerus, & dies uerus est Christus; hora nulla a Christianis excipitur, quo minus frequenter ac semper Deus debeat adorari; ut qui in Christo, hoc est, in sole & in die uero sumus; insistamus per totum diem precibus & oremus: & quando mundi lege decurrens uicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filiis lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna uidua sine intermissione rogans semper & uigilans
Luc. 2. perseuerabat in promerendo Deo, sicut in euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiuniis & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint uel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: uel Iudæi, qui deserti lumine in tenebris remanserunt. Nos, fratres dilectissimi, qui in Domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus, quid esse accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine, non impediamur a tenebris quas euasimus; nulla sint horis nocturnis precum damna; nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem; sic nocte, quasi in lumine uigilemus: oraturi semper & acturi gratias Deo; hic quoque orare, & gratias agere non desinamus.

AD FORTVNATVM DE EXHORTATIONE MARTYRVM.

DESIDERASTI Fortunate carissime, ut quoniam persecutionum & pressurarum pondus incumbit, & in fine atque in consummatione mundi, antichristi tempus infestum appropinquare iam cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de diuinis scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cæleste & spiritale certamen animarem. Obtemperandum fuit desiderio tuo tam necessario, ut quantum sufficit mediocritas nostra auxilio diuinæ inspirationis instructa, quasi arma ac munimenta quædam pugnaturis fratribus de præceptis dominicis promerentur. Parum est enim quod Dei plebem classico nostræ uocis erigimus, nisi credentium fidem, & dicatam Deo deuotamque uirtutem diuina lectione firmemus. Quid autem potius aut maius curæ nostræ ac sollicitudini congruit, quam ut commissum nobis diuinitus populum, & exercitum in castris cælestibus constitutum, aduersus diaboli tela & iacula, exhortationibus assiduis præparemus? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum, qui non exercitatus prius in campo fuerit. Aut qui agonisticam coronam quærit adipisci, in stadio coronabitur, nisi usum, & peritiam uirium ante meditetur? Aduersarius uetus est, & hostis antiquus, cum quo prœlium gerimus. Sex millia annorum iam pæne complentur, ex quo hominem diabolus impugnat. Omnia genera tentandi, & artes atque insidias deiiciendi usu ipso uetustatis edidicit. Si imparatum inuenerit militem Christi, si rudem, si non sollicitum ac toto corde uigilantem, circumuenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum. Si uero quis dominica præcepta custodiens, & fortiter Christo adhærens contra eum steterit, uincatur necesse est: quia Christus quem confitemur inuictus est. Ac ne in longum sermonem meum extenderem, frater carissime, & audientem uel legentem stili latioris copia fatigarem, compendium feci, ut propositis titulis quos quis & nosse debeat & tenere; capitula dominica subnecterem

nectérem, & id quod proposueram diuinæ lectionis auctoritate solidarem, ut non tam tractatum meum uidear tibi misisse, quam materiam tractantibus præbuisse; quæ res in usum singulis proficit utilitate maiore. Nam si cofectam & paratam iam uestem darem; uestis esset mea; qua alius uteretur, & forsitan non pro habitudine staturæ & corporis res alteri facta, minus congruens haberetur. Nunc uero de agno, per quem redempti ac uiuificati sumus, lanam ipsam & purpuram misi, quam cum acceperis, tunicam tibi pro uoluntate conficies, & plus ut in domestica tua atque in propria ueste lætaberis: & ceteris quoque ut conficere & ipsi pro arbitrio suo possint, quod misimus exhibebis, ut uetere illa nuditate contecta perferant omnes indumenta Christi, cælestis gratiæ sanctificatione uestiti. Nec non & illud consilium, frater carissime, utile & salubre prospexi, in exhortatione tam necessaria quæ martyras faciat, amputandas esse uerborum nostrorum moras & tarditates, atque ambages sermonis humani subtrahendas, ponenda sola illa quæ Deus loquitur, quibus seruos suos ad martyrium Christus hortatur. Præcepta ipsa diuina uelut arma pugnantibus suggerenda sunt. Illa sint militaris turbæ hortamenta, illa pugnantibus classica. Inde aures erigantur, inde instruantur mentes, inde & animi & corporis uires ad omnem passionis tolerantiam roborentur. Nos tantum qui Domino permittente primum baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparemus, insinuantes & docentes hoc esse baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius: baptisma in quo angeli baptizant, baptisma post quod nemo iam peccat, baptisma quod fidei nostræ incrementa consummat, baptisma quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aquæ baptismo accipitur peccatorum remissa; in sanguinis, corona uirtutum. Amplectenda res est & optanda, & omnibus postulationum nostrarum precibus expetenda, ut qui serui Dei sumus simus & amici.

CAPVT PRIMVM.

1 IN exhortandis itaque ac præparandis fratribus nostris, uirtutis ac fidei firmitate ad præconium dominicæ confessionis, atque ad prœlium persecutionis & passionis armandis, primo in loco dicendum est, idola deos non esse: quæ homo sibi faciat. Neque enim quæ fiunt, factore suo & fabricatore maiora sunt: aut protegere & seruare quenquam possunt, quæ ipsa de templis suis pereunt, nisi ab homine seruentur. Sed nec elementa colenda esse, quæ homini secundum dispositionem & præceptum Dei seruiunt.

2 Destructis idolis & elementorum ratione monstrata, ostendendum Dominum solum colendum esse.

3 Tunc addendum quæ comminatio Dei sit aduersus eos, qui idolis sacrificant.

4 Præterea docendum non facile ignoscere Deum idololatris.

5 Et quod sic idololatriæ indignetur Deus, ut præceperit etiam eos interfici, qui sacrificare & seruire idolis suaserint.

6 Subiungendum post hæc, quod redempti ac uiuificati Christi sanguine, nihil Christo præponere debeamus: quia nec ille quidquam nobis præposuerit; & ille propter nos mala bonis prætulerit; paupertatem diuitiis, seruitutem dominationi, mortem immortalitati. Nos contra in passionibus nostris paupertati sæculari paradisi diuitias & delicias præferamus; dominatum & regnum æternum temporariæ seruituti, immortalitatem morti, Deum & Christum diabolo & antichristo.

7 Insinuandum quoque, ne erepti de faucibus diaboli, & de laqueis sæculi liberati, si in angustiis & pressuris esse cœperint, regredi denuo ad sæculum uelint, & per dant quod euaserint.

8 Insistendum potius esse & perseuerandum in fide & uirtute, & cælestis ac spiri-

talis

talis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam possit perueniri.

9 Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri ut probemur.

10 Nec timendas esse iniurias, & pœnas persecutionum; quia maior est Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum.

11 Ac ne expauescat quis & conturbetur ad pressuras & persecutiones, quas patimur in isto mundo, probandum ante prædictum esse, quod nos mundus odio habiturus esset, & quod persecutiones aduersum nos excitaret, ut ex hoc ipso quod hæc fiant, manifesta sit fides diuinæ pollicitationis, in mercedibus & præmiis postmodum secuturis. Nec nouum quid accidat Christianis, quando ab initio mundi boni laborauerint, & oppressi atque occisi sint iusti ab iniustis.

12 In nonissima parte ponendum est, quæ spes & quæ merces maneat iustos martyras post conflictationes huius temporis & passiones.

13 Et quod plus accepturi simus in passionis remuneratione, quam quod hic sustinemus in ipsa passione.

CAPVT PRIMVM.

1 Quod idola dii non sint, & quod nec elementa uice deorum colenda sint, in
Psal. 113. psalmo cxiii. Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominum. Os ha-
& 134. bent & non loqunutur, oculos habent & non uident. Aures habent & non audiunt, neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis sint qui faciunt ea. Item
Sap. 15. in Sapientia Salomonis: Omnia idola nationum æstimauerunt deos, quibus neque oculorum usus est ad uidendum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti in manibus ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui spiritum mutuatus est, finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit Deum fingere; cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior est autem ipse iis quos colit,
Exod. 20. quoniam ipse quidem uixit, illi autem nunquam. Item in Exodo: Non facies tibi
Sap. 13. idolum, nec cuiusquam similitudinem. Item apud Salomonem de elementis: Neque opera attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam deos putauerunt. Quorum si propter speciem hoc æstimauerunt, sciant quanto iis Dominus sit speciosior: aut si uirtutes & opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis.

Deut. 6. 2 Quod Deus solus colendus sit, sicut scriptum est. Dominum Deum tnum ado-
Exod. 20. rabis, & illi soli seruies. Item in Deuteronomio: Non erunt tibi dii alii absque me.
Deut. 32. Item illic: Videte quia ego sum, & non est Deus præter me. Ego interimam & uiuere faciam, percutiã & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis. Item
Apoc. 14. in Apocalypsi: Et uidi alium angelum uolantem in medio cælo, habentem euangelium æternum, ut annunciaret super terram per omnes nationes, & tribus, & linguas, & populos dicentem uoce magna: Metuite potius Deum, & date illi claritatem, qnoniam uenit hora iudicii eius; & adorate eum qui fecit cælnm & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Sic & Dominus in euangelio commemorationem facit primi & secundi præcepti dicens: Audi Israel, dominus Deus tuus, De-
Matth. 22 us unus est: Et diliges dominnm Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua; hoc primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Et
Ioann. 17. iterum: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum & uerũ Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Exod. 22. 3 Quæ comminatio Dei sit aduersus eos qui idolis sacrificant, in Exodo: Sacrifi-
Esa. 2. cans diis eradicabitur, nisi Domino soli. Item in Deuteronomio: Sacrificauerunt dæmoniis

dæmoniis, & non Deo. Item apud Esaiam: Adorauerunt eos, quos fecerunt di- Esa. 2.
giti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Et ite-
rum: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Super hæc ergo non in-
dignabor, dicit Dominus? Item apud Hieremiam: Nolite ambulare post deos alie Hier. 7.
nos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me in operibus manuum
uestrarum ad disperdendos uos. Item in Apocalypsi: Si quis adorat bestiam & ima Apoc. 14.
ginem eius, & accipit notam in fronte sua, aut in manu, bibet & ipse de uino iræ
Dei mixto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum an-
gelorum, & sub oculis agni; & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum
ascendet. Nec habebunt requiem die ac nocte quicunque adorant bestiam & ima-
ginem eius.

4 Non facile ignoscere Deum idololatris. Moyses in Exodo pro populo rogat nec
impetrat. Precor, ait, Domine deliquit populus hic delictum grande: fecerunt si- Exod. 32.
bi deos aureos: & nunc si dimittis illis delictum grande, dimitte; sin autem dele
me de libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis delinquit ante
me, deleam eum de libro meo. Item cum Hieremias pro populo deprecaretur, Do
minus ad eum loquitur dicens: Et tu noli orare pro populo hoc, & noli postulare Hier. 7.
pro ipsis in prece & oratione; quia non exaudiam in tempore quo inuocabunt me,
in tempore afflictionis suæ. Ezechiel quoque hanc eandem denunciat indignatio-
nem Dei eis, qui in Deum delinquunt: Et fuit, inquit, uerbum Domini ad me
dicens: Fili hominis terra quæcunque peccauerit mihi, ut delinquat delictum, ex- Ezech. 14.
tendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam
in eam famem, & anferam de ea hominem & pecora. Et si fuerint tres uiri hi in me-
dio eius, Noe, Daniel, & Iob, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salui e-
runt. Item in Regum primo. Si delinquendo peccet uir aduersus uirum, orabunt 1. Reg. 2.
pro eo Dominum: Si autem in Deum peccet homo, quis orabit pro eo?

5 Quod sic idololatriæ indignetur Deus, ut præceperit etiam eos interfici, qni sa-
crificare & seruire idolis suaserint; In Denteronomio: Quod si rogauerit te frater Deut. 13.
tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus tu-
us, qui æqualis est animæ tuæ, latenter dicens: Eamns & seruiamus diis aliis, diis
gentium, non consenties ei, & non exaudies eum, & non parcet oculus tuus super
eum, & non celabis eum, annuncians annunciabis de illo. Manus tna erit super
eum, in primis interficere eum, & manus omnis populi postremo; & lapidabunt
eum & morietur; quoniam quæsiuit auertere te a domino Deo tuo. Et iterum lo-
quitur Dominus & dicit: Nec ciuitati parcendum, etiam si uniuersa consenserit ad
idololatriam, aut si audieris in una ex ciuitatibus, quas dominus Deus tuus dabit
tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus & seruiamus Diis aliis, quos non nosti:
Interficiens necabis omnes qui sunt in ciuitate cæde gladii, & incendes ciuitatem
igni, & erit sine habitaculo in æternum. Non reædificabitur etiam nunc, ut auer-
tatur Dominus ab indignatione iræ suæ. Et dabit tibi misericordiam & miserebitur
tui, & multiplicabit te, si exaudieris uocem domini Dei tui, & obseruaueris præ-
cepta eius. Cuius præcepti & uigoris memor Mathathias interfecit eũ qui ad aram Mach. 1.
sacrificaturus accesserat. Quod si ante aduentum Christi circa Deum colendum &
idola spernenda, hæc præcepta seruata sunt: quanto magis post aduentum Christi
seruanda sunt, quando ille ueniens non uerbis tantum nos hortatus sit, sed & fa-
ctis, post omnes iniurias & contumelias passus quoque & crucifixus; ut nos pati &
mori exemplo suo doceret; ut nulla sit homini excusatio pro se non patienti, cum
passus sit ille pro nobis; & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro
peccatis suis pati unumquenque debere? Et ideo in euangelio comminatur & di-
cit:

Matth. 10 cit: Quicunque confeſſus fuerit me coràm hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui in cælis eſt: Qui autem negauerit me coram hominibus, & ego
2.Tim.2. negabo eum coram patre meo qui in cælis eſt. Itē apoſtolus Paulus: Si enim com-
1. Ioan. 2. morimur, inquit, & conuiuemus: ſi toleramus, & conregnabimus: ſi negabimus, & ipſe negabit nos. Item Ioannes: Qui negat filium; neque patrem habet: qui con
Matth. 10 fitetur filium, & filium & patrem habet. Vnde nos ad contemptum mortis hortatur Dominus & corroborat dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā autem non poſſunt occidere. Magis autem metuite eum qui poteſt animam & cor-
Ioan. 12. pus occidere in gehennam. Et iterum: Qui amat animam ſuam perdet eam; & qui odit animam ſuam in iſto ſæculo, in uitam æternam conſeruabit illam.

6 Quod redempti & uiuificati Chriſti ſanguine nihil Chriſto præponere debea-
Matth. 10 mus: In euangelio Dominus loquitur & dicit: Qui diligit patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus. Et qui diligit filium, aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accepit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Sic
Deut. 33. & in Deuteronomio ſcriptum eſt. Qui dicunt patri & matri, non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruaue-
Rom. 8. runt. Item apoſtolus Paulus: Quis nos, inquit, ſeparabit a caritate Chriſti, preſſura, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?
Pſal. 43. Sicut ſcriptū eſt: Quia propter te occidimur tota die æſtimati ſumus ut oues uicti-
1.Cor.6. mæ, ſed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Et iterum: Non eſtis ueſtri, empti enim eſtis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpo-
1.Cor.5. re ueſtro. Et iterum: Pro omnibus mortuus eſt, ut & qui uiuunt, iam non ſibi uiuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

7 Ereptos de faucibus diaboli, & de laqueis ſæculi liberatos non debere denuo ad ſæculum reuerti, ne perdant quod euaſerint. In Exodo Iudaicus populus ad umbram noſtri & imaginem præfiguratus, cum Deo tutore & uindice euaſiſſet Pharaonis atque Aegypti, id eſt, diaboli, & ſæculi duriſſimam ſeruitutem; circa Deum perfidus & ingratus, aduerſus Moyſen muſſitat reſpiciens ſolitudinis ac laboris incōmoda, & nō intelligens libertatis ac ſalutis beneficia diuina; & reuerti quærit ad Aegypti, hoc eſt, ad ſæculi ſeruitutē unde fuerat exutus; cum magis fidere deberet in Deum & credere: quoniam qui a diabolo & ſæculo liberat populum ſuum, pro-
Exod. 14. tegit liberatum: Quid hoc nobis, inquiunt, feciſti in eiiciendo nos de Aegypto? Melius eſt nobis ſeruire Aegyptiis quam mori in ſolitudine hac: Et dixit Moyſes ad populum: Fidite, & ſtate, & cernite ſalutem quæ a Domino eſt, quam uobis faciet hodie: Dominus ipſe pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Quod nos admonens in euangelio ſuo Dominus & docens, ne ad diabolum rurſus & ad ſæculum, quibus
Luc. 9. & 17. renunciauimus, & unde euaſimus, reuertamur, dicit: Nemo retro attendens & ſuperponens manum ſuam ſuper aratrum aptus eſt regno Dei. Et iterum: Et qui in agro eſt, non conuertatur retro. Memores eſtote uxoris Loth. Ac ne quis aliqua uel cupiditate rerum, uel ſuorum dulcedine retardetur quo minus Chriſtum ſequatur, addit & dicit: Qui non renunciat omnibus quæ ſunt eius, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

8 Inſiſtendum eſſe & perſeuerandum in fide & uirtute, & cæleſtis ac ſpiritalis gratiæ conſummatione, ut ad palmam & coronam poſſit perueniri: In Paralipomenon
2.Para. 15 primo: Dominus uobiſcum eſt, quam diu & uos eſtis cum ipſo. Si autem dereliqueritis eum, derelinquet uos. Item apud Ezechielem: Iuſtitia iuſti non liberabit eum in quacunque die exerrauerit. Item in euangelio Dominus loquitur & dicit:
Matth. 10 Qui perſeuerauerit uſque in finem hic ſaluus erit. Et iterum: Si permanſeritis in
Ioan. 8. uerbo meo, uere diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.

uos. Præmonens quoque nos paratos semper esse debere, & expeditos in procinctu firmiter stare, addit & dicit: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes; Luc.12. & uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur a nuptiis, ut cum uenerit & pulsauerit aperiant ei. Felices serui illi, quos aduenies dominus inuenerit uigilantes. Item beatus apostolus Paulus ut fides nostra proficiat & crescat, & ad summa perueniat hortatur dicens: Nescitis quoniam qui in stadio 1 Cor.9. currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite ut occupetis; omnis enim qui agonizatur in omnibus continens est. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, uos autem incorruptam. Et iterum; Nemo militās 1 Tim.2. Deo, implicat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit quis, non coronabitur nisi legitime pugnauerit. Et iterum: Oro autem Rom.12. uos fratres per misericordiam Dei ut constituatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, placentem Deo, nec configuremini sæculo huic, sed transformamini in renouatione spiritus ad probandum quæ sit uoluntas Dei bona, & placens & perfecta. Et iterum: Sumus filii Dei: si autem filii, & heredes Dei, coheredes autem Rom.8. Christi. Si quidem compatiamur, ut & commagnificemur. Et in Apocalypsi eadem loquitur diuinæ prædicationis hortatio dicens: Tene quod habes, ne alius ac- Apoc.3. cipiat coronam tuam. Quod exemplum perseuerandi & permanendi designatur in Exodo, ubi Moyses ad superandum Amalech, qui figuram portabat diaboli, in signo & sacramento crucis adleuabat supinas manus. Nec uincere aduersarium potuit, nisi postquam stabilis in signo adleuatis iugiter manibus perseuerauit. Et fa- Exod.17. ctum est, inquit, cum leuabat Moyses manus, præualebat Israel: ubi autem submiserat manus, inualescebat Amalech. Et accepto lapide supposuerunt sub eo, & sedebat super eum. Et Aaron & Vr sustentabant manus eius hinc & inde; & factæ sunt manus Moysi stabiles usq; in occasum solis. Et fugauit Iesus Amalech, & omnem populum eius. Et dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc, ut sit memoria in libro, & da in aures Iesu; quoniā deletione deleam memoriā Amalech de sub cælo.

9 Ad hoc pressuras & persecutiones fieri ut probemur, in Deuteronomio: Tentat Deut. 32. uos dominus Deus uester, ut sciat si diligitis dominum Deum uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra, & ex tota uirtute uestra. Et iterum apud Salomonem: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Pau- Eccl.27. lus quoque paria testatur ac loquitur dicens: Gloriamur in spe claritatis Dei. Non Rom.5. solum autem, sed & gloriamur in pressuris, scientes quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia autem probationem, probatio autem spem: spes autem non confundit quia dilectio Dei infusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et Petrus in epistola sua ponit & dicit: Carissimi, nolite mirari ar- 1 Pet.4. dorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit; nec excidatis tanquam nouum aliquid uobis contingat. Sed quotienscunque communicatis Christi passionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius, gaudentes exultetis. Si improperatur uobis in nomine Christi, beati estis; quia maiestatis & uirtutis Domini nomen in uobis requiescit: quod quidem secundum illos blasphematur, secundum nos autem honoratur.

10 Timendas non esse iniurias & pœnas persecutionum, quia maior est Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum. Ioannes in epistola sua probat dicens: Maior est qui in uobis est, quam qui in isto mundo. Item in psalmo 117: 1 Ioan.4. Non metuam quid mihi faciat homo, Dominus mihi auxiliator est. Et iterum: Isti Psal. 13.& in equis, nos autem in nomine domini Dei nostri magnificabimus. Ipsi obligati 119. sunt & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus. Et adhuc fortius docens, & ostendens Spiritus sanctus castra diaboli non timenda, & si bellum nobis hostis

indixerit, in ipſo magis bello ſpem noſtram conſiſtere, & congreſſione illa iuſtos
ad diuinæ ſedis & ſalutis æternæ præmium peruenire in pſalmo 26. ponit & dicit:
Pſal. 26. Si directa fuerint in me caſtra, non timebit cor meum: Et ſi exſurrexerit ſuper me
bellum, in illud ego ſpero: Vnum petii a Domino, hoc exquiram, ut inhabitem in
domo Domini per omnes dies uitæ meæ. Item in Exodo declarat ſcriptura diuina
Exod. 1. preſſuris multiplicari nos potius & augeri, dicens: Quantoque eos deprimebant,
tanto plures fiebant, & inualeſcebant magis. Et in Apocalypſi protectio diuina pro
Apoc. 2. mittitur paſſionibus noſtris: Nihil, inquit, eorum timeas quæ paſſurus es. Nec a-
lius ſecuritatem nobis & protectionem pollicetur, quam qui & per Eſaiam prophe-
Eſa. 43. tam loquitur dicens: Noli timere, quia te redemi, & uocaui te nomine tuo, meus
es tu. Et ſi tranſieris per aquam, tecum ſum, & flumina te non inundabunt. Et ſi
tranſieris per ignem, flamma te non comburet: quoniam ego dominus Deus tuus
ſanctus Iſrael, qui te ſaluum facio. Qui & in euangelio promittit auxilium diuinum
Matth. 10 Dei ſeruis in perſecutionibus nõ defuturũ, dicens: Cum autem uos tradiderint no
Marc. 13. lite cogitare quo modo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid
loquamini: non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loqui-
Luc. 21. tur in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus ueſtris non præmeditari excuſare: ego
enim dabo uobis os & ſapientiam, cui nõ poſſint reſiſtere aduerſarii ueſtri. Sicut in
Exod. 4. Exodo ad Moyſen cunctantẽ & ad populũ ire trepidantem Deus loquitur dicens:
Quis dedit os homini? & quis fecit mutum? & quis ſurdum? & quis uidentem &
cæcum? nonne ego dominus Deus? Et nunc perge, & ego aperiam os tuum, & in-
ſtruam te quid loquaris. Nec difficile eſt Deo aperire os hominis deuoti ſibi, & con
Num. 22. feſſori ſuo inſpirare conſtantiam & fiduciam loquendi, qui in Numeris aduerſus Ba
laam prophetam etiam aſinam fecerit loqui. Quare in perſecutionibus nemo cogi-
tet quod periculum diabolus importet, ſed immo conſideret quod auxilium Deus
præſtet: nec mentem labefactet humana infeſtatio, ſed corroboret fidem diuina pro
tectio, quando unuſquiſque ſecundum dominica promiſſa, & fidei ſuæ merita tan-
tum accipiat de Dei ope, quantum ſe credat accipere; nec ſit quod omnipotens præ
ſtare non poſſit, niſi accipientis fides caduca defecerit.

11 Ante prædictum eſſe, quod nos mundus odio habiturus eſſet, & quod perſecu-
tiones aduerſum nos excitaret, & quod nihil nouum Chriſtianis accidat, quando
ab initio mundi boni laborauerint, & oppreſſi atque occiſi ſint iuſti ab iniuſtis; Do
Ioan. 15. minus in euangelio præmonet & prænunciat dicens: Si mundus uos odit, ſcitote
quoniam me primo odiit. Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſſet amaret:
ſed quia de mundo non eſtis, & ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mun
dus. Mementote ſermonis quem dixi uobis: Non eſt ſeruus maior domino ſuo: Si
Ioan. 16. me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Et iterum: Veniet hora ut omnis qui uos
occiderit, putet ſe officium Deo facere: ſed hoc facient, quoniam non cognouerũt
patrem neque me. Hæc autem locutus ſum uobis, ut cum uenerit hora, eorum me-
mores ſitis, quia ego dixi uobis. Et iterum: Amen amen dico uobis, quoniam uos
plorabitis & plangetis, ſæculum autem gaudebit: uos triſtes eritis, ſed triſtitia ue-
ſtra in lætitiam ueniet. Et iterum: Hæc locutus ſum uobis ut in me pacem habeatis,
in ſæculo autem preſſuram: ſed fidite quoniam ego uici ſæculum. Et cum a diſcipu-
lis ſuis interrogaretur de ſigno aduentus ſui & conſummationis mundi, reſpondit
Luc. 21. & dixit: Cauete ne quis uos fallat, multi enim uenient in nomine meo dicentes:
Marc. 13. Ego ſum Chriſtus, & multos fallent. Incipietis autem audire bella & auditus bello
Matth. 24 rum: uidete, nolite tumultuari: oportet enim hæc fieri, ſed nondum eſt finis. Ex-
ſurget autẽ gens ſuper gentẽ, & regnum ſuper regnũ; & erunt fames & terræmotus
& peſtilentiæ per ſingula loca. omnia autem iſta initia parturitionum ſunt. Tunc

tradent

tradent uos in pressuram, & interficient uos; & eritis odibiles omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent & odient inuicem. Et multi pseudoprophetæ exsurgent & seducent multos: & eo quod facinus abundet, refrigescet caritas multorum. Qui autem tolerauerit usque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur euangelium istud regni per totum orbem terræ in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. Cum ergo uideritis abominationem uastationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, [Dan. 9.] stantem in loco sancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes; & qui in tecto est, non descendat tollere quidquam de domo: & qui in agro est, non conuertatur retro auferre uestimentum suum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem ne fiat fuga uestra hieme, neque sabbato. Erit enim tunc pressura magna, qualis non fuit ab initio mundi usque nunc, sed neque fiet: & nisi breuiati essent dies illi, non esset salua omnis caro; propter electos autem breuiabuntur illi dies. Tunc si quis dixerit uobis: ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia ad errorem faciendum si fieri potest etiam electis. Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Si ergo dixerint uobis: Ecce in solitudine est, nolite exire: ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruscatio quæ exit ab oriente, & apparet usque ad occidentem, ita erit & aduentus filii hominis. Vbi fuerit corpus illuc colligentur aquilæ. Continuo autẽ post pressurã dierum illorum sol tenebrescet, & luna non dabit lumen suũ, & stellæ cadent de cælo, & uirtutes cælorum mouebuntur. Et tunc apparebit signum filii hominis in cælo, & lamentabuntur omnes tribus terræ; & uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cæli cum uirtute magna & claritate. Et mittet angelos suos cum tuba magna. Et colligent electos eius a quattuor uentis a summis cælorũ usque ad summitates eorũ. Nec noua aut repentina hæc sunt quæ nunc accidũt Christianis, cũ boni semper & iusti, & Deo innocentiæ lege ac ueræ religionis timore deuoti, per pressuras & iniurias, & graues ac multiformes infestationũ pœnas angusti itineris difficultate gradiantur. Sic in origine statim mundi Abel iustus a fratre primus occiditur: [Gen. 4.] & Iacob fugatur, & Ioseph uenundatur: & Dauid misericordem Saul rex persequitur, [1. Reg. 14.] & Heliã maiestatem Dei constanter ac fortiter asserentem rex Achab opprimere conatur. [3. Reg. 19.] Zacharias sacerdos interficitur in medio templi & altaris, ut illic hostia ipse fiat, ubi Deo hostias immolabat. Tot deniq; martyria iustorum sæpe celebrata, tot edita in posterum fidei & uirtutis exempla. Tres pueri, Ananias, Azarias, Misahel, ætate compares, dilectione concordes, fide stabiles, uirtute constantes, flammis ac pœnis urgentibus fortiores, soli se Deo seruire, solum nosse, solum colere proclamãt dicentes: Nabuchodonosor rex, non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Etenim Deus, cui nos seruimus, potens est nos eripere de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare nos. [Dan. 3.] Quod si noluerit, notũ sit tibi, quia diis tuis non seruimus, & statuã auream quam statuisti, non adoramus. Et Daniel Deo deuotus, & sancto spiritu plenus exclamat & dicit: Nihil colo ego nisi Dominum Deum meum, qui condidit cælum & terram. [Dan. 14.] Tobias quoque sub regali licet ac tyrannica seruitute, sensu tamen ac spiritu liber, confessionem suam Deo seruat, & uirtutem maiestatemque diuinã sublimiter prædicat dicens: Ego in terra captiuitatis meæ confiteor illi, & ostendam uirtutem eius in natione peccatrice. [Tob. 13.] Quid uero in Machabæis septem fratres & natalium pariter & uirtutum sorte consimiles septenarium numerum sacramento perfectæ consummationis implentes? [Mach. 7.] sic septem fratres in martyrio cohærentes, ut primi in dispositione diuina septem dies annorum septem millia continentes, ut septem

ſpiritus & angeli ſeptem qui aſſiſtunt & conuerſantur ante faciem Dei & lucerna ſeptiformis in tabernaculo martyrii, & in Apocalypſi ſeptem candalabra aurea, & apud Salomonem columnæ ſeptem, ſuper quas ædificauit domum ſapientia: ita & iſtic ſeptem fratrum numerus, eccleſias ſeptem numeri ſui quantitate complexus, ſecundum quod in primo Regum libro legimus, ſterilem ſeptem peperiſſe. Et apud
Eſa. 4. Eſaiam: Septem mulieres unum hominem apprehendunt, cuius inuocari ſuper ſe nomen expoſcunt. Et apoſtolus Paulus qui huius legitimi numeri & certi memi-
Apoc. 1. nit, ad ſeptem eccleſias ſcribit. Et in Apocalypſi Dominus mandata ſua diuina, & præcepta cæleſtia ad ſeptem eccleſias, & earundem angelos dirigit, qui nunc iſtic in fratribus numerus inuenitur, ut cõſummatio legitima impleatur. Cum ſeptem liberis plane copulatur & mater origo & radix; quæ eccleſias ſeptem poſtmodum peperit, ipſa prima & una ſuper Petrum Domini uoce fundata. Nec uacat quod in paſſionibus ſola cum liberis mater eſt. Martyres enim qui ſe Dei filios in paſſione teſtantur, iam non niſi Deo patre cenſentur; ſicut in euangelio Dominus docet di-
Matth. 23 cens: Ne uocaueritis uobis patrẽ ſuper terram, unus eſt enim pater ueſter qui in cælis eſt. Quæ uero ediderunt confeſſionum præconia, quam præclara, quam magna documẽta fidei præbuerunt? Rex Antiochus infeſtus, immo in Antiocho antichri-
2. Mach. 7 ſtus expreſſus, ora martyrum glorioſa & ſpiritu confeſſionis inuicta contagio ſuillæ carnis maculare quærebat, & cum flagellis grauiter uerberaſſet, ac nihil promouere potuiſſet, ſartagines iuſſit igniri: quibus ignitis & accenſis, eum qui primus locutus fuerat, & magis regem uirtutis & fidei conſtantia prouocauerat, admoueri præcepit & frigi, producta & exſecta prius lingua, quæ confeſſa Deum fuerat: quod martyri glorioſius contigit; lingua enim confeſſa nomen Dei, prior ad Deũ debuit ipſa proficiſci. Poſt in ſecundo excogitatis acrioribus pœnis, antequam cetera membra torqueret, cutem capitis cum capillis detraxit, odio ſcilicet certo. Nam cũ caput uiri Chriſtus ſit, & caput Chriſti, Deus, qui caput laniabat in martyre, Deum, & Chriſtum perſequebatur in capite. At ille in martyrio ſuo fidens, & reſurrectionis ſibi præmium de Dei remuneratione promittens exclamauit & dixit: Tu quidem impotens ex hac præſenti uita nos perdis; ſed mundi rex defunctos nos pro ſuis legibus in æternam uitæ reſurrectionem ſuſcitabit. Tertius linguã poſtulatus cito protulit: nam pœnam linguæ exſecandæ iam didicerat a fratre contemnere; manus quoque amputandas conſtanter extendit, multum beatus genere iſto ſupplicii, cui contigit extenſis ad pœnam manibus paſſionis dominicæ inſtar imitari. Nec non & quartus pari uirtute tormenta contemnens, & ad retundendum regem cæleſti uoce reſpõdens exclamauit & dixit: Potius eſt ab hominibus morti datos expectare ſpem a Deo iterum ab eo ſuſcitandos in uitam æternam: tibi enim reſurrectio ad uitam non erit. Quintus præter quod carnificinam regis, & duros uariosque cruciatus fidei uigore calcabat, ad præſcientiam quoque & notitiam futurorum ſpiritu diuinitatis animatus prophetauit regi, indignationem Dei & ultionem uelociter ſecuturam. Poteſtatem, inquit, inter homines habens, cum ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus noſtrum a Deo derelictum eſſe. Suſtine & uide magnam poteſtatem eius, qualiter te & ſemen tuum torquebit. Quale illud leuamentum fuit martyrii, quam magnum, quam grande ſolatium in cruciatibus ſuis non tormenta propria cogitare, ſed tortoris ſui ſupplicia prædicare? In ſexto uero non uirtus ſola, ſed & humilitas prædicanda eſt, nihil ſibi martyrem uindicaſſe, nec confeſſionis ſuæ honorem ſuperbis uocibus uentilaſſe, peccatis potius ſuis adſcripſiſſe, quod perſecutionem a rege pateretur; Deo uero dediſſe quod poſtmodum uindicaretur. Docuit eſſe martyras uerecundos, de ultione fidere, & nihil in paſſione iactare. Noli, inquit, fruſtra errare: nos enim propter noſmet ipſos,

met ipsos hæc patimur peccantes in Deum nostrum. Tu autem ne te existimes impunitum futurum, aggressus pugnare cum Deo. Admirabilis quoque mater, quæ nec sexus infirmitate fracta, nec multiplici orbitate commota, morientes liberos spectauit libenter, nec pœnas illas pignorum, sed glorias computauit, tam grande martyrium Deo præbens uirtute oculorum suorum, quam præbuerant filii eius tormentis & passione membrorum. Cum sex punitis & occisis superesset unus ex fratribus, cui rex diuitias, & potentatus, & multa pollicebatur, ut crudelitas eius ac feritas uel unius subacti solatio foueretur, & peteret ut ad filium deiiciendum secum deprecaretur & mater; deprecata est illa, sed ut decebat martyrum matrem, ut decebat legis & Dei memorem, ut decebat filios suos non delicate, sed fortiter diligentem. Deprecata est enim, sed ut Deum confiteretur: deprecata est ne a fratribus suis frater in consortio laudis & gloriæ separaretur: tunc se septem filiorum computans matrem, si sibi contingeret filios septem Deo potius peperisse, non sæculo. Armans itaque eum & corroborans, & feliciore tunc partu filium generans: Fili, inquit, miserere mei, quæ te in utero mensibus nouem portaui, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam produxi. Oro fili, aspicias cælum & terram, & omnibus quæ in eis sunt aspectis, intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus: Itaque fili ne timeas carnificem istum, sed dignus fratribus effectus excipias mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Magna laus matris in exhortatione uirtutis; sed maior in Dei timore & in fidei ueritate, quod nihil sibi aut filio de sex martyrum honore promisit, nec fratrum precem profuturam credidit ad negantis salutem: persuasit potius participem passionis fieri, ut in iudicii die posset cum fratribus inueniri. Post hæc liberis suis commoritur & mater: neque enim aliud iam decebat, quam ut quæ martyras pepererat, & fecerat, in consortio illis gloriæ iungeretur: & quos ad Deum præmiserat, ipsa quoque sequeretur. Ac ne quis uel libelli, uel alicuius rei oblata sibi occasione qua fallat, amplectatur decipientium malum munus, nec Eleazarus tacendus est, qui cum sibi a ministris regis offerretur facultas, ut accepta carne qua liceret sibi uesci, ad circumueniendum regem simularet se illa edere, quæ de sacrificiis atque illicitis cibis ingerebantur; consentire ad hanc fallaciã noluit, dicens nec ætati suæ, nec nobilitati conuenire id fingere, quo ceteri scandalizarentur, & in errorẽ inducerentur, existimantes & Eleazarum nonaginta annos natum ad alienigenarum morem, relicta & prodita Dei lege transisse: nec tanti esse lucrari breuia uitæ momenta, ut offenso Deo incurreret æterna supplicia. Atque ille excruciatus diu, & in extremo iam constitutus, cum inter uerbera & tormenta moreretur, ingemiscens ait: Domine qui sanctam habes scientiam, manifeste tu scis, quia cum possem a morte liberari, durissimos dolores corporis tolero flagellis uapulans, animo autem propter tui ipsius metum libenter hæc patior. Sincera prorsus fides & uirtus integra ac satis pura, nõ regem Antiochum cogitasse, sed Deum iudicem; & scisse proficere sibi ad salutẽ non posse, si hominem derideret ac falleret, quando Deus qui conscientiæ nostræ iudex est, & solus timendus est, nec derideri possit omnino nec falli. Si igitur & nos dicati ac deuoti Deo uiuimus, si supra iustorum antiqua & sancta uestigia iter facimus: per eadem documenta pœnarum, per eadem passionum martyria pergamus, hoc ampliorem gloriam computantes temporis nostri, quod cum uetera exempla numerentur, exuberante postmodum copia uirtutis ac fidei, numerari nõ possunt martyres Christiani, testante Apocalypsi & dicente: Post hæc uidi turbã magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu & populo & lingua, stantes in conspectu throni, & agni: & erant amicti stolis albis, & palmæ fuerunt in manibus eorum & magno clamore dicebant: Salus Deo nostro sedenti su-

2.Mach.6.

Apoc.7.

per thronum, & agno: & respondit unus ex senioribus dicens mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & unde uenerunt? Et dixi ei: Domine mi tu scis: & ait mihi: Hi sunt qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni: propter hoc sunt in conspectu throni Dei, & seruiunt ei die ac nocte in tẽplo eius. Quod si tantus ostenditur & probatur Christianorum martyrum populus, nemo difficile uel arduum putet esse martyrem fieri, quando uideat martyrum populum non posse numerari.

12 Quæ spes & merces maneat iustos & martyras post conflictationes huius temporis & passiones, per Salomonem Spiritus sanctus ostendit & prænuntiat, dicens: (Sap. 3.) Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis uexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos, dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausta hostiæ accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus eorum in perpetuum. Item apud eundem uindicta nostra describitur, & persequentiũ nos atq; infestantium pœnitentia prædicatur. (Ibid. 5.) Tunc stabunt, inquit, iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum: uidentes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam habentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quo modo ergo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus a uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra. Item in psalmo 115. pretium & merces passionis ostenditur: Pretiosa est, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Itẽ in psalmo 125. tristitia conflictationis, & lætitia retributionis exprimitur. Qui seminant, inquit, in lacrimis, in gaudio metent. Ambulantes ambulabant & flebant, mittentes semina sua. Et iterum in psalmo 118. Beati qui immaculati sunt in uia, qui ambulant in lege Domini. Beati qui perscrutantur martyria eius, in toto corde inquirunt eum. Item Dominus in euangelio, ultor ipse persecutionis nostræ & remunerator passionis: Beati, inquit, qui persecutionem passi fuerint propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cælorum. (Matth. 5.) Et iterum: Beati eritis cũ odio uos habuerint homines, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro, quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exsultate: ecce enim merces uestra multa est in cælis: Et iterum: Qui perdiderit animam suam propter me, hic saluabit illam. Nec solos animaduersos & interfectos diuinæ pollicitationis manent præmia, sed etiam si ipsa passio fidelibus desit, fides tamen integra atque inuicta perstiterit, & contemptis ac relictis suis omnibus Christum se sequi Christianus ostenderit, ipse quoque a Christo inter martyras honoratur, (Luc. 18) pollicente ipso & dicente: Nemo est qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat centies tantum in isto tempore, in sæculo autem uenturo uitam æternam. Item in Apocalypsi (Apoc. 20.) hoc idem loquitur: Et uidi, inquit, animas occisorum propter nomen Iesu & sermonẽ Dei, & cum primo in loco posuisset occisos, addidit dicens: Et quicunque imaginem bestiæ non adorauerunt, nec acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua, quos uniuersos a se in eodem loco simul uisos coniungit & dicit: & uixerunt & regnauerunt cum Christo. Viuere omnes dicit & regnare cum

Chriſto, non tantum qui occiſi fuerint, ſed & quique in fidei ſuæ firmitate, & Dei timore perſtantes, imaginem beſtiæ non adorauerint, neque ad funeſta eius & ſacrilega edicta conſenſerint.

13 Plus nos accipere in paſſionis mercede, quam quod hic ſuſtinemus in ipſa paſſione, probat beatus apoſtolus Paulus: qui dignatione diuina uſque in tertium cælum 1.Cor.11. atque in paradiſum raptus, audiſſe ſe inenarrabilia teſtatur, qui occulta fide Ieſum Dominum uidiſſe ſe gloriatur, qui id quod & didicit & uidit, maiori conſcientiæ ueritate profitetur. Nõ ſunt, inquit, condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatẽ, quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8. Quis ergo non omnibus uiribus elabotet ad tantam claritatem peruenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Chriſto ſtatim gaudeat? ut poſt tormenta & ſupplicia terrena, præmia diuina percipiat? Si militibus ſæcularibus glorioſum eſt, ut hoſte deuicto redeant in patriam triumphantes: quanto potior & maior eſt gloria uicto diabolo ad paradiſum triumphantem redire, & unde Adam peccator eiectus eſt, illuc proſtrato eo qui ante deceperat, trophæa uictricia reportare? offerre Deo acceptiſſimum munus, incorruptam fidem, & uirtutem mentis incolumem, laudem deuotionis illuſtrem? comitari eum, cum uenire cœperit, uindictam de inimicis recepturus, lateri eius aſſiſtere, cum ſederit iudicaturus? coheredem Chriſti fieri? angelis adæquari? cum patriarchis, cum apoſtolis, cũ prophetis cæleſtis regni poſſeſſione lætari? Has cogitationes quæ perſecutio poteſt uincere, quæ poſſunt tormenta ſuperare? Durat fortis & ſtabilis religioſis meditationibus fundata mens: & aduerſus omnes diaboli terrores & minas mundi, animus immobilis perſtat; quem futurorum fides certa & ſolida corroborat. Clauduntur oculi in perſecutionibus terræ, ſed patet cælum: minatur antichriſtus, ſed Chriſtus tuetur: mors infertur, ſed immortalitas ſequitur: occiſo mundus eripitur, ſed reſtituto paradiſus exhibetur: uita temporalis extinguitur, ſed æterna reparatur. Quanta eſt dignitas & quanta ſecuritas, exire hinc lætum, exire inter preſſuras & anguſtias glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines uidebantur & mundus, & aperire eoſdem ſtatim ut Deus uideatur & Chriſtus? Tam feliciter migrandi, quanta uelocitas? terris repente ſubtraheris, ut in regnis cæleſtibus reponaris. Hæc oportet mente & cogitatione complecti, hæc die ac nocte meditari. Si talem perſecutio inuenerit Dei militem, uinci nõ poterit uirtus ad prœlium prompta. Vel ſi acceſſitio ante præuenerit, ſine præmio non erit fides, quæ erat ad martyrium præparata. Sine damno temporis merces iudice Deo redditur: in perſecutione militia; in pace, conſcientia coronatur.

Liber primus aduerſus Iudæos, ad Quirinum.

CYPRIANVS QVIRINO LIFIO S.

BTEMPERANDVM fuit fili cariſſime deſiderio tuo ſpiritali, impenſiſſima petitione diuina magiſteria poſcenti, quibus nos Dominus per ſcripturas ſanctas erudire & inſtituere dignatus eſt, ut a tenebris erroris abducti, & luce eius pura & candida luminati, uiam uitæ per ſalutaria ſacramenta teneamus. Et quidem ſicut petiſti, ita a nobis ſermo compoſitus, & libellus compendio breuiante digeſtus eſt: ut quæ ſcribebantur non copia latiore diffunderem, ſed quantum mediocris memoria ſuggerebat, excerptis capitulis & annexis neceſſaria quæque colligerem, quibus non tam tractaſſe, quam tractantibus materiã præbuiſſe uideamur. Sed & legentibus breuitas eiuſmodi plurimum prodeſt, dum non intellectum legentis & ſenſum liber longior ſpargit, ſed ſubtiliore compendio id quod legitur tenax memoria cuſtodit. Complexus ſum uero libellos duos pari æqualitate moderatos: Vnum, quo oſtendere eniſi ſumus Iudæos ſecundum quæ fuerant ante prædicta, a Deo receſſiſſe, & indulgentiam Domini, quæ ſibi & pridem data, & in poſterum promiſſa fuerat, perdidiſſe: ſucceſſiſſe uero in eorum locum Chriſtianos fide Dominum promerentes, & de omnibus gentibus ac de toto orbe uenientes. Item libellus alius continet Chriſti ſacramentum; quod idem uenerit, qui ſecundum ſcripturas annunciatus eſt, & geſſerit ac perfecerit uniuerſa, quibus intelligi & cognoſci poſſe prædictus eſt. quæ legenti tibi interim proſunt ad prima fidei liniamenta formanda. Plus roboris tibi dabitur, & magis ac magis intellectus cordis operabitur ſcrutanti ſcripturas ueteres ac nouas plenius, & uniuerſa librorum ſpiritalium uolumina perlegenti. Nam nos nunc de diuinis fontibus impleuimus modicum, quod tibi interim mitteremus. Bibere uberius & ſaturari copioſius poteris, ſi tu quoque ad eoſdem diuinæ plenitudinis fontes nobiſcũ pariter potaturus acceſſeris. Opto te fili cariſſime, ſemper bene ualere.

CAPVT I.

1 Iudæos in offenſam Dei grauiter deliquiſſe, quod Dominum reliquerint, & idola ſecuti ſint.
2 Item quod prophetis non crediderint, & eos interfecerint.
3 Ante prædictum quod Dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi eſſent.
4 Quod ſcripturas ſanctas intellecturi Iudæi non eſſent, intelligi autem haberent in nouiſſimis temporibus, poſteaquam Chriſtus ueniſſet.
5 Nihil poſſe Iudæos intelligere de ſcripturis, niſi prius crediderint in Chriſtum.
6 Quod Hieruſalem perdituri eſſent, & terram quam acceperant, relicturi.
7 Item quod eſſent amiſſuri lumen Domini.
8 Quod circumciſio prima carnalis euacuata ſit, & ſecũda ſpiritalis repromiſſa ſit.
9 Quod lex prior quæ per Moyſen data eſt, ceſſatura eſſet.
10 Quod lex noua dari haberet.
11 Quod diſpoſitio alia & teſtamentum nouum dari haberet.
12 Quod baptiſma uetus ceſſaret, & nouum inciperet.
13 Quod iugum uetus euacuaretur, & iugum nouum daretur.
14 Quod paſtores ueteres ceſſaturi eſſent, & noui inciperent.

15 Quod

15 Quod domus & templum Dei Christus futurus esset, & cessasset templum uetus, & nouum cœpisset.

16 Quod sacrificium netus euacuaretur & nouum celebraretur.

17 Quod sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ueniret, qui in æternum futurus esset.

18 Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet, qui testamentum nouum daret, & qui magis andiri deberet.

19 Quod duo populi prædicti sint maior & minor, idest, uetus Iudæorum, & nouus qui esset ex nobis futurus.

20 Quod ecclesia, quæ prius sterilis fuerit, plures filios habitura esset ex gentibus, quam quot synagoga ante habuisset.

21 Quod gentes magis in Christum crediturae essent.

22 Quod panem & calicem Christi, & omnem gratiam eius amissuri essent Iudæi, nos uero accepturi: & quod Christianorum nouum nomen benediceretur in terris.

33 Quod ad regnum cælorum magis gentes quàm Iudæi perueniant.

34 Quod solo hoc Iudæi accipere ueniam possint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint, & in Ecclesiam transeuntes præceptis eius obtemperauerint.

LIBRI PRIMI CAP. I.

1 Iudæos in offensam Dei grauiter deliquisse quod Dominum reliquerint, & idola secuti sint, in Exodo populus ad Aaron: Exsurge, & fac nobis Deos qui nos Exod. 32.
præcedant, quia Moyses uir hic qui nos eiecit de Aegypto, quid ei acciderit, non scimus. Item illic Moyses ad Dominum: Precor ait Domine, deliquit populus hic delictum grande: fecerunt sibi deos aureos & argenteos, & nunc si dimittis eis delictum, dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, deleam illum de libro meo. Item in Deuteronomio: Sacrificauerunt dæmoniis & nõ Deo. Item in libro Iudicum: Et fecerunt Deut. 32.
filii Israel malignum contra Dominum Deum patrum suorũ, qui eiecit eos de terra Iudic. 20.
Aegypti, & secuti sunt Deos a gentibus, quæ circa illos & offenderunt Dominũ, & reliquerunt Deum, & seruierunt Baal. Item illic: Et adiecerunt filii Israel iterum facere malignum contra Dominnm, & non seruierunt illi. Derelictus est Iuda, & abominatio facta est in Israel & in Hierusalem, qnoniam profananit Iudas sancta Domini, in quibns dilexit & affectauit deos alienos. Exterminabit Dominus hominem qui facit hæc, & humilis efficietur in tabernaculis Iacob apud Malachiel.

2 Item quod prophetis non crediderint & eos interfecerint, apud Hieremiam Dominus dicit: Misi ad uos seruos meos prophetas, ante lncem mittebam, & non au Hier. 7.
diebatis me, neque intendebatis auribus uestris, dicens: Conuertatur unusquisq; a uia sua mala, & a nequissimis affectationibus uestris; & habitabitis in terra ista, quam dedi uobis & patribus uestris, a sæculo & usque in sæcula. Nolite ambulare post deos alienos nt seruiatis eis, & ne adorauceritis, eos; & ne incitetis me in operibus manuũ uestrarum ad disperdendos uos; & non audistis me. Item in Regum libro tertio Helias ad Dominum: Aemulando æmulatus sum Domino Deo omni- 3. Reg. 19
potẽti quia dereliquerunt te filii Israel, altaria tua demolierunt; & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remansi ego solitarius, & quærunt animam meam auferre eam. Item in Hesdra: Desciuerunt a te & abiecerunt legem tuam post dorsum suũ & prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur eos ut reuerterentur ad te.

3 Ante prædictum quod Dominnm neque cognituri, neque intellectnri, neque recepturi essent, apud Esaiam: Audi cælum, & præbe aures terra, quoniam Do- Esa. 1.

minus

minus locutus est: Filios generaui & exaltaui, ipsi autem me reprobauerunt.
Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me
non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno
peccatis, semini nequam: filii scelesti reliquistis Dominum, & in indignationem
misistis illum sanctum Israel. Item apud eundem Dominus dicit: Vade & dic
populo isti: Aure audietis, & non intelligetis: & uidentes uidebitis, & non uide-
bitis. Incrassaui enim cor populi huius; & auribus grauiter audierunt, & ocu-
los suos concluserunt, ne forte uideant oculis, & auribus audiant, & corde in-
telligant, & reuertantur, & curem illos. Item apud Hieremiam Dominus dicit: Me
Hier. 2. dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non po-
Ibid. 20. terunt aquam portare. Item apud eundem: Ecce sermo Domini factus est eis in
& 8. maledictum, & non uolunt illum. Item apud eundem Dominus dicit: Cognouit
tempus suum turtur & hirundo, ruris passeres custodierunt tempora introitus sui:
populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Quo modo dicetis, sapien-
tes sumus, & lex Domini nobiscum est? Incassum facta est metatura uestra, scribæ
confusi sunt, sapientes trepidauerunt, & capti sunt, quia uerbum Domini repro-
bauerunt. Item apud Salomonem: Quærunt me mali, & non inuenient: odio e-
nim habuerunt sapientiam; sermonem autem Domini non receperunt. Item in psal
Psal. 27. mo 27. Redde eis retributionem eorum, quoniam non intellexerunt in operibus
& 13. Domini. Item in psalmo 81. Non cognouerunt neque intellexerunt, in umbra de-
Ioan. 1. ambulabunt. Item in euangelio secundum Ioannem: In sua propria uenit, & sui
eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem ut filii Dei
fierent, qui credunt in nomine eius.

4 Quod scripturas sanctas intellecturi Iudæi non essent, intelligi autem haberent
Esa. 29. in nouissimis temporibus, posteaquam Christus uenisset, apud Esaiam: Et erunt
uobis hi omnes sermones sicut sermones libri qui signatus est: quem si dederis ho-
mini scienti litteras ad legendum, dicet: Non possum legere, signatus est enim.
Sed in illa die audient surdi sermones libri, & qui in tenebris & qui in nebula sunt:
Hier. 23. oculi cæcorum uidebunt. Item apud Hieremiam: In nouissimo dierum cognosce-
Dan. 12. tis ea. Item apud Danielem: Muni sermones, & signa librum usque ad tempus con
summationis, quoad discant multi, & impleatur agnitio; quoniam cum fiet disper
1. Cor. 10. sio, cognoscent omnia hæc. In epistola Pauli ad Corinthios prima: Nolo enim
uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt. Item in epistola
2. Cor. 3. ad Corinthios secunda: Obtusi sunt sensus eorum usque in hunc diem, hoc eodem
uelamento in lectione ueteris testamenti manente, quod nō reuelatur, quia in Chri-
sto euacuatur: & usque in hodiernum si quando legitur Moyses, uelamentum est
super cor eorum. Mox autem ut conuersus est ad Dominum, aufertur uelamentum.
Luc. 24. In euangelio Dominus post resurrectionem: Isti sunt sermones, quos locutus sum
ad uos, cum adhuc essem uobiscum: quia oportet adimpleri omnia scripta in lege
Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum, ut intelligerēt
scripturas, & dixit illis: Quia scriptum est Christum pati, & resurgere a mortuis
tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam & remissam peccatorum usque
in omnes gentes.

5 Nihil posse Iudæos intelligere de scripturis, nisi prius crediderint in Christum,
Esa. 7. apud Esaiam: Et si non credideritis, neque intelligetis. Vnde Dominus in euan-
Ioan. 8. gelio: Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Fide
Abacuc 2 autem stare iustitiam, & illic esse uitam, prædictum est apud Abacuc: Iustus autem
Gen. 15. ex fide mea uiuet. Inde Abraham pater gentium credidit. In Genesi: Credidit A-
Gal. 3. braham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Item Paulus ad Galatas: Abraham

credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ. Prouidens autem scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt cum fideli Abraham.

6 Quod Hierusalem perdituri essent, & terram quam acceperant relicturi, apud Esaiam: Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igni exustæ, regionem uestram in con- Esa. 1. spectu uestro, alieni comedent eam, & deserta & subuersa a populis alienis derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & sicut custodiarium in cucumerario, quasi ciuitas quæ expugnatur. Et nisi Dominus Sabahot reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similaremus. Item in euangelio Dominus dicit: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas missos ad te: quo- Matth. 23 ties uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos sub alas suas, & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta.

7 Item quod essent amissuri lumen Domini, apud Esaiam: Venite ambulemus in Esa. 1. lumine Domini: dimisit enim populum suum domum Israel. Item in euangelio: Fuit lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundũ. Ioan. 1. In hoc mundo fuit, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Item illic: Qui non crediderit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine uni- Ioan. 3. ci filii Dei. Hoc autem est iudicium quoniam lux uenit in sæculum, & magis dilexerunt tenebras quam lucem.

8 Quod circumcisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis repromissa sit, apud Hieremiam: Hæc dicit Dominus uiris Iuda, & qui inhabitant Hierusalem. Renouate inter uos nouitatem, & ne seminaueritis in spinis: circumcidite uos Deo uestro, & circumcidite præputium cordis uestri, ne exeat sicut ignis ira mea, & exurat, & non sit qui extinguat. Item Moyses dicit: In nouissimis diebus circumcidet Deut. 30. Deus cor tuum & cor seminis tui, ad dominum Deum amandum. Item apud Iesum Naue: Et dixit Dominus ad Iesum: Fac tibi culrellos petrinos nimis acutos, & Iosu. 5. adsidens circumcide secundo filios Israel. Item Paulus ad Colossenses: Circumcisi Coloss. 2. estis circumcisione nõ manufacta in expoliatione carnis, sed in circumcisione Chri- C sti. Item quod Adam primus a Deo factus incircumcisus, & Abel iustus, & Enoch qui Deo placuit & translatus est. Et Noe qui in terris, omnibus ob delicta pereuntibus solus in quo humanũ genus seruaretur electus est: & Melchisedech sacerdos, secundum cuius ordinem Christus repromissus est, tum quod illud signaculum feminis non proficit. Signo autem Domini omnes signantur.

9 Quod lex prior quæ per Moysen data est, cessatura esset, apud Esaiam: Tunc manifesti erunt qui signant legem, ne discant. Et dices: Expecto Deum qui auertit faciem suam a domo Iacob, & fidens oro in illum. Item in euangelio: Omnes pro- Matth. 11. phetæ & lex usque ad Ioannem prophetauerunt.

10 Quod lex noua dari haberet, apud Micheam: Quoniam lex de Sion proficiscetur, Micheæ 4. & sermo Domini ab Hierusalem. Et iudicabit inter plurimos populos, & reuincet, & deteget ualidas nationes. Item apud Esaiam: De Sion enim procedet Esa. 2. lex, & uerbum Domini ab Hierusalem, & iudicabit inter gentes. Item in euangelio secundum Matthæum: Et ecce uox de nube dicens: Hic est filius meus dilectissi Matth. 3. mus, in quo bene sensi, ipsum audite.

11 Quod dispositio alia & testamentum nouum dari haberet, apud Hieremiam: Ec Hier. 2. ce dies ueniunt dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Iuda testamentum nouum. Non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit Dominus. Quia hoc te-

stamentum

ſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos dicit Dominus: Dans leges meas, in ſenſum illorum ſcribam illa, & ero illis in Deum, & ipſi erunt mihi in plebem, & non docebunt unuſquiſque fratrem ſuum dicentes: Dinoſce Dominum, quia omnes ſcient me a minimo uſque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum nõn ero memor amplius.

Esa. 43. 12 Quod baptiſma uetus ceſſaret, & nouum inciperet, apud Eſaiam: Nolite ergo priora meminiſſe, & antiqua nolite reputare. Ecce facio noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis, & faciam in deſerto uiam, & flumina in loco inaquoſo adaquare genus meum electum; plebem meam quam acquiſiui, ut uirtutes meas exponerer. Itẽ Esa. 48. apud eundem: Si ſitierint per deſerta, adducet illis aquam de petra, findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Item in euangelium ſecundũ Matthæum Io- Matth. 3. annes dicit: Ego quidem uos baptizo in aqua in pænitentiam; qui uenit autẽ poſt me, fortior me eſt, cuius non ſum idoneus calciamenta portare. Ipſe uos baptizat Ioan. 3. in Spiritu ſancto & igni. Item ſecundum Ioannem: Niſi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei. Quod enim natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt.

13 Quod iugum uetus euacuaretur, & iugum nouum daretur: in pſalmo ſecundo. Psal. 2. Ad quid tumultuatæ ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes collecti ſunt in unum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Diſrumpamus uincula eorum, & abiiciamus a nobis iugum eorum. Item in Matth. 11 euangelio ſecundum Matthæum dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos requieſcere faciam. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ue- Hier. 30. ſtris: Iugum enim meum bonum eſt, & ſarcina mea leuis. Apud Hieremiam: In illa die contribulabo iugum a ceruice illorum, & uincula illorum diſrumpam, & nõ operabuntur aliis, ſed operabuntur domino Deo, & Dauid regem ſuſcitabo ipſis.

14 Quod paſtores ueteres ceſſaturi eſſent & noui inciperent: apud Ezechielẽ: Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ut non paſcant oues meas, & iam non paſcent eas, & extraham oues meas de ore eorum, & paſcam eas cum iudicio. Apud Hieremiam Hier. 3. & 31. Dominus dicit: Et dabo uobis paſtores ſecundum cor meũ, & paſcent uos paſcentes cum diſciplina.

15 Quod domus & templum Dei Chriſtus futurus eſſet, & ceſſaſſet templum ue- 2. Reg. 7. tus & nouum cœpiſſet: Regum ſecundo: Et fuit uerbum Domini ad Nathan dicens: Vade & dic ſeruo meo Dauid: Hæc dicit Dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum: ſed erit, cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, qui erit de utero tuo, & parabo regnũ eius; hic ædificabit mihi domum in nomine meo, & erigam thronum eius in ſæcula, & ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium, & fidem conſequetur domus eius, & regnum eius uſque in ſæcula in conſpectu meo. Item in euangelio Domi- Marc. 13. nus dicit: Non relinquetur in templo lapis ſuper lapidem qui non diſſoluatur, & poſt triduum aliud excitabitur ſine manibus.

Esa. 1. 16 Quod ſacrificiũ uetus euacuaretur, & nouum celebraretur, apud Eſaiam: Quid mihi multitudinem ſacrificiorum ueſtrorum dicit Dominus? Plenus ſum. holocauſtomata arietum & pinguamina agnorum, & ſanguinem taurorum, & hircorum nolõ. Quis enim exquiſiuit iſta de manibus ueſtris? Item in pſalmo quadrageſimo nono: Non edam carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum bibam. Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo uota tua: Inuoca me in die preſſuræ, & eruam te, & clarificabis me. Item in pſalmo eodem: Sacrificium laudis clarificabit me, &

illic uia

illic uia est in qua ostendam illi salutare Dei. Item in psalmo quarto: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Dominum. Item apud Malachiam: Non est mihi uoluntas circa uos, dicit Dominus, & sacrificium acceptum non habebo ex manibus uestris. Quoniam a solis ortu & usque in occasum clarificatum est nomen meũ apud gentes, & in omni loco odores incensi offeruntur nomini meo, & sacrificium mundum; quoniam magnum est nomen meum apud gentes, dicit Dominus. Malach. 1

17 Quod sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ueniret, qui in æternum futurus esset: in psalmo 109. Ante luciferum genui te. Iurauit Dominus & non pænitebit, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Item in Regum primo Deus ad Heli sacerdotem: Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui omnia quæ sunt in corde meo faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & transibit in conspectu Christorum meorum omnibus diebus; & erit, qui remãserit in domo tua, ueniet adorare in obolo pecuniæ & in pane uno. 1. Reg. 2.

18 Quod propheta alius, sicut Moyses, promissus sit, scilicet qui testamentum nouum daret, & qui magis audiri deberet: in Deuteronomio Deus ad Moysen: Et dixit Dominus ad me: Prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut te; Et dabo uerbum meum in ore eius, & loquetur ad eos ea quæ præcepero ei. Et quisquis non audierit quæ loquetur propheta ille in nomine meo, ego uindicabo. De quo & Christus in euangelio secundum Ioannem: Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam æternam habere, hæ sunt quæ testimonium perhibent de me; & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Nolite putare quia ego uos accuso apud patrem, est qui uos accuset Moyses, in quem uos speratis. Si enim credidissetis Moysi, crederetis & mihi; de me enim ille scripsit: Si autem illius scripturis nõ creditis, quo modo uerbis meis credetis? Deut. 18. Ioan. 5.

19 Quod duo populi prædicti sint maior & minor, id est, uetus Iudæorum, & nouus qui esset ex nobis futurus, in Genesi: Et dixit Dominus Rebeccæ: Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de utero tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. Item apud Osee: Vocabo non populum meum, populum meum; & non dilectum, dilectum: Erit enim quo loco dicetur non populus meus, illo loco uocabuntur filii Dei uiui. Gen. 25. Osee 2.

20 Quod Ecclesia quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quam quod synagoga ante habuisset, apud Esaiam: Iucundare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis; quia multi filii desertæ magis quam eius quæ habet uirum. Dixit enim Dominus: Dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Noli parcere, longas fac mensuras tuas, & palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam & in sinistrã extende, & semen tuum gentes possidebit, & ciuitates desertas inhabitabit. Noli timere quia reuinces. Nereuerearis, quia maledicta es; quoniam confusionem æternam obliuisceris. Sic & Abrahæ cum de ancilla natus esset prior filius, Sarra sterilis diu mansit, & sero in senecta de pollicitatione peperit filium Isaac, qui fuit typus Christi. Sic & Iacob accepit uxores duas, maiorem Liam oculis infirmioribus in typum synagogæ, minorem speciosam Rachel in typum Ecclesiæ, quæ & sterilis diu mansit, & postea peperit Ioseph, qui & ipse fuit typus Christi. & in Regum primo legitur, Helcana habuisse uxores duas, Fenennam cum filiis, & Annam sterilem, ex qua nascitur Samuel, non secundum ordinem generandi, sed secundum Dei miserationem & pro missionem, cum illa orasset in templo: & natus Samuel typus fuit Christi. Item in Regum primo: Sterilis septem peperit, & quæ plurimos habebat filios infirmata est. Filii autem septem sunt ecclesiæ septem. Vnde & Paulus septem ecclesiis scripsit; & Apocalypsis ecclesias septem ponit, ut seruetur septenarius numerus: ut dies se- Esa. 54. Apoc. 1.

ptem, quibus Deus mundum fecit: ut angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciem Dei, sicut Raphael angelus in Tobia dicit: & lucerna septiformis in tabernaculo testimonii: & oculi Domini septem, qui mundum speculantur: & lapis cum oculis septem, ut Zacharias dicit: & spiritus septem: & candelabra in Apocalypsi septem: & columnæ septem, super quas ædificauit domum sapientia apud Salomonem.

21 Quod gentes magis in Christum crediture essent, in Genesi: Et dixit dominus
Gen. 12. Deus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui; & uade in illam terram quam tibi ostendero, & faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus: & benedicam qui te benedixerit, & maledicam qui te maledixerit, & benedicentur in te omnes tribus
Ibid. 27. terræ. de hoc ipso in Genesi: Et benedixit Isaac Iacob; Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus de rore cæli, & a fertilitate terræ multitudinem frumenti, & uini & olei; & seruient tibi gentes, & adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui; & qui te maledixerit erit maledictus, & qui te benedixerit benedictus. De hoc ipso in Ge-
Ibid. 48. nesi: Vt uidit autem Ioseph quoniam superposuit pater suus manum dexteram super caput Effraim, graue illi uisum est, & apprehendit Ioseph manum patris sui auferre eam a capite Effraim ad caput Manasse. Dixit autem Ioseph ad patrem suum: Non sic pater, hic est primitiuus meus, superpone dexteram tuam super caput eius. Ille autem noluit, & dixit: Scio fili, scio; & hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit; & semen eius erit in multitudinem gen-
Ibid. 49. tium. Item in Genesi: Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. Adorabunt te filii patris tui: catulus leonis Iuda, de frutice fili mi ascendisti, recubans obdormisti uelut leo, & uelut catulus leonis. Quis excitabit illum? Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, quoadusque ueniant deposita illi, & ipse est spes gentium. Deligans ad uitem pullum suum, & ad helicem pullum asinæ suæ. Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum. Formosi oculi eius a uino, & candidi dentes eius magis quam lac. Inde in Numeris de populo nostro scriptum est: Ecce populus quasi populus leoni-
Deut. 28. nus exsurget. In Deuteronomio: Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in caudam. Item apud Ezechielem: Audite uocem tubæ, & dixerunt: Non audiemus, propter hoc audient gentes, & qui pascent pecora in eis. In psalmo 16. Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in audi-
Hiere. 1. tu auris obediuit mihi. De hoc ipso apud Hieremiam Dominus dicit: Priusquam te formarem in utero, noui te; & priusquam exires de uulua, sanctificaui te, & pro
Esa. 55. phetam in gentibus posui te. Item apud Esaiam: Ecce testem illum nationibus manifestaui; principem & imperantem gentibus. Item apud eundem: Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te: & populi qui ignorabant te, ad te confugient.
Esa. 11. Item apud eundem: Et erit in illa die radix Iesse, qui surget imperare omnibus gen
Esa. 9. tibus: in illo gentes sperabunt, & erit requies eius honor. Item apud eundem: Terra Zabulon & terra Neptalim uia maris, & ceteri qui maritima inhabitatis, & trans Iordanem gentium populus, ambulans in tenebris, uidete lumen magnum: qui habitatis in regione umbræ mortis, lumen lucebit super uos. Item apud eundem:
Esa. 45. Sic dicit dominus Deus Christo meo domino, cuius tenui dexteram, ut exaudiat eum gentes. Et fortitudinē regum disrumpam; aperiam ante illum portas, & ciui-
Esa. 66. tates non claudentur. Item apud eundem: Venio colligere omnes gentes & linguas & uenient & uidebunt claritatem meam, & dimittam super eos signum, & mittam ex eis conseruatos in gentes quæ longæ sunt, quæ non audierunt nomen meum,

neque

neque uiderunt gloriam meam, & nunciabunt claritatem meam in gentes. Item apud eundem: Et in omnibus his non sunt conuersi: igitur extollet signum in gentes quæ sunt longe, & attrahet illos a summo terræ. Item apud eundem: Quibus nõ est nunciatum de eo, uidebunt; & qui non audierunt, intelligent. Item apud eundem: Manifestus factus sum eis, qui me non quærunt; inuentus sum ab eis, qui me Esa. 65. non interrogabant. Dixi ecce sum genti, quæ non inuocauit nomen meũ. De hoc ipso in Actis apostolorum Paulus: Vobis primum oportuerat indicari uerbum Dei: Act. 13. sed quia expulistis illud, nec uos dignos uitæ æternæ iudicastis, ecce conuertimus nos ad gentes: sic enim dixit per scripturas Dominus: Ecce lucem posui te inter gentes, ita ut sis in saluationem usque ad fines terræ.

22 Quod panem & calicem Christi, & omnem gratiam eius amissuri essent Iudæi, nos uero accepturi, & quod Christianorum nouum nomen benediceretur in terris, apud Esaiam sic dicit Dominus: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt; uos Esa. 65. autem esurietis: ecce qui mihi seruiunt, bibent; uos autem sitietis: ecce qui mihi seruiunt, iucundabuntur, uos autem confundemini; uos interficiet Dominus. Eis autem qui seruiunt mihi, nomen nominabitur nouum, quod benedicetur in terra. Item illic: Igitur extollet signum in gentes quæ sunt longe, & attrahet illos a summo terræ. Et ecce cito leuiter uenient, non esurient, neque sitient. Item illic: Ecce itaque dominator Dominus Sabaoth auferet a Iuda, & ab Hierusalem ualentem & ualidum, ualentiam panis, & ualentiam aquæ. Item in psalmo tricesimo tertio: Gustate & uidete quoniam dulcis est Dominus: felix est uir qui sperat in eum. Timete dominũ Deum omnes sancti eius; quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Diuites eguerunt & esurierunt: qui autem inquirunt Dominum, non indigebunt omni bono. Item in euangelio secundum Ioannẽ Dominus dicit: Ego sum Ioan. 6. panis uitæ: qui uenerit ad me, non esuriet; & qui in me crediderit, non sitiet unquam. Item illic ipse: Si quis sitit, ueniat & bibat. Qui credit in me, flumina de Ibib. 7. uentre eius fluent aquæ uiuæ. Item illic ipse: Nisi ederitis carnem filii hominis, & Ibid. 6. biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in nobis.

23 Quod ad regnum cælorum magis gentes quam Iudæi perueniant, in euangelio Dominus dicit: Multi uenient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abrahã Matth. 8. & Isaac & Iacob in regno cælorum. Filii autem regni exibunt in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium.

24 Quod solo hoc Iudæi accipere ueniam possint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint; & in Ecclesiam eius transeuntes, præceptis eius obtemperauerint; apud Esaiam Dominus dicit: Iam non laxabo peccata uestra. Esa. 1. Cum extenderitis manus, auertam faciem a uobis: & si multiplicaueritis preces, non exaudiam uos: manus enim uestræ sanguine plenæ. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab animis uestris, a conspectu oculorum meorum, cessate a nequitiis uestris. Discite bonum facere, exquirite iudicium, conseruate eum qui iniuriam patitur, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus, dicit Dominus; & si fuerint peccata uestra ut phœniceum, ut niuem exalbabo: & si fuerint quasi coccum, ut lanam inalbabo: & si uolueritis, & audieritis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius uos consumet. Os enim Domini locutum est ista.

Finis libri primi.

LIBRI II. CAP. I.

1 Christum primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam Dei, per quem omnia facta sint.
2 Quod sapientia Dei Christus, & de sacramento incarnationis eius,& passionis, & calicis & altaris, & apostolorum qui missi prædicauerunt.
3 Quod Christus idem sit & sermo.
4 Quod Christus idem sit manus, & brachium Dei.
5 Quod idem angelus, & Deus.
6 Quod Deus Christus.
7 Quod Christus Deus uenturus esset illuminator & saluator generis humani.
8 Quod cum a principio filius Dei fuisset, generari denuo haberet secundum carnem.
9 Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur homo & Deus, hominis & Dei filius.
10 Quod homo, & Deus Christus ex utroque genere concretus ut mediator esse inter nos, & patrem posset.
11 Quod de semine Dauid secundum carnem nasci haberet.
12 Quod in Bethleem nasceretur.
13 Quod humilis in primo aduentu suo ueniret.
14 Quod ipse sit iustus, quem Iudæi occisuri essent.
15 Quod ipse dictus sit ouis & agnus, qui occidi haberet: & de sacramento passionis.
16 Quod idem & lapis dictus sit.
17 Quod deinde idem lapis mons fieret, & impleret totam terram.
18 Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem gentes uenirent, & in quem iusti quique ascenderent.
19 Quod ipse sit sponsus, Ecclesiam habens sponsam, de qua filii spiritaliter nascerentur.
20 Quod cruci illum fixuri essent Iudæi.
21 Quod in passione crucis & signo uirtus omnis sit & potestas.
22 Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in frontibus notentur.
23 Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent.
24 Quod a morte non uinceretur, nec apud inferos remansurus esset.
25 Quod ab inferis tertio die resurgeret.
26 Quod cum resurrexisset, acciperet a patre omnem potestatem, & potestas eius æterna sit.
27 Quod perueniri non possit ad Deum patrem, nisi per filium eius Iesum Christum.
28 Quod ipse iudex uenturus sit.
29 Quod ipse sit rex in æternum regnaturus.
30 Quod ipse sit & iudex & rex.

Liber secundus aduersus Iudæos, ad eundem.

CAPVT I.

CHRISTVM primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam Dei, per quem omnia facta sint, apud Salomonem: Dominus condidit me initium [Prou.9.] uiarũ suarum, in opera sua ante sæculum fundauit me in principio antequã terram faceret, & antequam abyssos constitueret, priusquã procederent fontes aquarum, antequam montes collocarentur, ante omnes colles genuit me Dominus. Fecit regiones & inhabitabilia, & fines inhabitabiles sub cælo. cũ pararet cælum, aderam illi, & cum secerneret suam sedem. Cum super uentos ualidas faceret desuper nubes, & cum confirmatos ponebat fontes sub cælo, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum disponens; ego eram, cui adgaudebat: quotidie autem iucundabar ante faciem eius in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto: Item apud eundem in ecclesiastico: Ego ex ore altissimi pro [Eccl. 24.] diui ante omnem creaturam. Ego in cælis feci, ut oriretur lumen indeficiens, & nebula texi omnẽ terram. Ego in altis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuiui, & in profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti: Et in omni populo & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium & humilium corda propria uirtute calcaui. In me omnis spes uitæ & uirtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me. Item in psalmo 88. Et ego primogenitum ponam eum altissimum apud reges terræ. In æternũ seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele illi. Et ponam in sæculum sæculi semen eius. Si dereliquerint filii eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: si iustificationes meas profanauerint, & præcepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum, Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Item in euangelio secundum Ioannem Dominus dicit: Hæc autem est uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum [Ioan.17.] Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ego te clarificaui in terra: opus perfeci quod dedisti mihi ut faciam: Et nunc tu clarifica me apud te ipsum claritate, quam habui apud te prius quam mundus fieret. Item Paulus ad Colossenses: Qui est ima [Coloss. 1.] go Dei inuisibilis, & primogenitus totius creaturæ. Item illic: Primogenitus a mortuis, ut fieret in omnibus ipse primatum tenens. Item in Apocalypsi: Ego sum α, [Apoc. 21.] & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uitæ gratis. Quod idem [1. Cor. 1.] sit & sapientia & uirtus Dei, Paulus ad Corinthios prima: Quoniam Iudæi signa desiderant, & græci prudentiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem uocatis Iudæis & Græcis, Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam.

2 Quod sapientia dei Christus; & de sacramento incarnationis eius, & passionis, & calicis, & altaris, & apostolorum qui missi prædicauerunt; apud Salomonem in prouerbiis: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem. Macta [Prou.9.] uit suam hostiam, miscuit in cratera uinum suum, & parauit suam mensam, & misit seruos suos conuocans cum excelsa prædicatione ad craterem dicens: Qui est insipiens declinet ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite, edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Derelinquite stultitiam, & quærite prudentiam, & corrigite scientiam & intelligentiam.

3 Quod Christus idem sit sermo Dei; in psalmo 44. Eructauit cor meum sermonē bonū, dico ego opera mea regi. Item in psalmo 32. Sermone Dei cæli solidati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum: Item apud Esaiam; Verbum consummans Esa. 10. & breuians in iustitia: quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Item in psalmo 105. Misit sermonem suum, & curauit illos. Item in euangelio Ioan. 1. secundum Ioannem: In principio fuit sermo, & sermo erat apud Deū, & Deus erat sermo. Hic fuit in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In illo uita est, & uita fuit lux hominum; & lux lu Apoc. 6. cet in tenebris, & tenebræ illam non comprehenderunt. Item in Apocalypsi: Et uidi cælum apertum, & ecce equus albus: & qui sedebat super eum, uocabatur fidelis & uerus, æquum iustumque iudicans, & prœliabatur; eratque coopertus ueste conspersa sanguine, & dicitur nomen eius sermo Dei.

Esa. 50. & 59. 4 Quod Christus idem manus & brachium Dei sit, apud Esaiam: Nunquid non ualet manus Dei ut saluos faciat? aut grauauit aurem ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & Deum separant, & propter peccata uestra auertit faciem suam a uobis ne misereatur; manus enim uestræ inquinatæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis. Labia autem uestra locuta sunt facinus, & lingua uestra iniustitiam meditatur. Nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum. Fidunt in uanis, & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus. Item illic: Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Dei cui reuelatū est? Item apud eundem sic dicit Dominus: Cælum mihi thronus, & terra suppedaneum pedum meorum. Quam mihi sedem ædificabitis? aut quis locus ad requiem mihi? omnia enim Esa. 52. ista fecit manus mea. Item apud eundem: Domine Deus altum est brachium tuū; & non sciebant: cum cognouerint autem, confundentur. Item apud eundem: Re Psal. 97. uelauit Deus brachium suum illum sanctum in conspectu omnium gentium, uidebunt omnes gentes ipsa suprema terra salutem a Deo.

Gen. 22. 5 Quod idem angelus & Deus Christus, in Genesi ad Abraham: Et uocauit eum angelus Domini de cælo, & dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli imponere manum tuā super puerum, neque feceris illi quidquam. Nunc enim cognoui quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio Gen. 31. tuo dilectissimo propter me. Item illic ad Iacob: Et dixit mihi angelus Domini in somnis: Ego sum Deus quem uidisti in loco Dei, ubi unxisti mihi titulum lapi- Exod. 13. deum, & uouisti mihi uotum. Item in Exodo: Deus autem præibat eos, dic quidem per columnam nubis, ostendere illis iter, noctu autem in columna ignis. Et postea illic: Promouit autem angelus Dei, qui præcedebat exercitum filiorū Israel. Item illic. Ecce ego præmitto angelum meum ante faciem tuam ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi præparaui. Obserua eum & obaudi eum, & ne fueris inobediens ei, & non deerit tibi; nomen enim meum in illo est. Ioan. 5. Vnde ipse in euangelio dicit: Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me: cum alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. Et item in psalmo 117. Benedictus est qui uenit in nomine Domini.

Gen. 35. 6 Quod deus Christus, in Genesi: Dixit autē Deus ad Iacob: Exsurge & ascende in locum Bethel, & habita illic, & fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit cum fu Esa. 45. geres a facie Esau fratris tui. Item apud Esaiam: Sic dicit Dominus Deus Sabaoth: Fatigata est Aegyptus, & negotiatio Aethiopum & Sabaim, uiri alti ad te transgredientur, & tui erunt serui, & post te ambulabunt uincti cōpedibus; & adorabunt te, & in te præcabuntur; quoniam in te Deus est, & non est Deus alius præter te. Tu enim es Deus, & non sciebamus, Deus Israel saluator. Confundentur & reuerebuntur omnes qui aduersantur tibi, & cadent in confusionem. Item apud eundem:

dem: Vox clamantis in deserto: parate uiam Domino, rectas facite semitas Dei nostri. [Esa. 40.] Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur; & erunt omnia tortuosa in directum, & aspera in campum, & uidebitur claritas Domini, & uidebit omnis caro salutare Dei, quoniam Dominus locutus est. Item apud Baruch. Hic Deus noster & non deputabitur alius absque illo: qui inuenit omnem [Baruc 3.] uiam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto sibi: post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Item apud Zachariam Deus dicit: Et transibunt per mare angustum, & percutient in mari fluctus, & arefacient omnes [Zach. 10.] altitudines fluminum: & confundetur omnis iniuria Assyriorum, & sceptrum Aegypti auferetur, & confortabo eos in Domino Deo ipsorum, & in nomine eius gloriabuntur, dicit Dominus. Itē apud Osee dicit Dominus: Non faciam iuxta iram [Osee 11.] indignationis meæ, non sinam deleri Effraim: quoniam Deus ego sum, & non homo in te sanctus, & non introibo in ciuitatem, post Deum ibo. Item in psalmo 44 Thronus tuus Deus in sæcula sæculorum, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis super participes tuos. Item in psalmo 45. Vacate & cognoscite, quoniā ego sum Deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Item in psalmo 81. Nō cognouerunt neque intellexerunt, in umbra deambulabunt. Item in psalmo 67. Cantate Deo, psallite nomini eius, uiam facite ei qui ascendit in occasu, Deus nomen illi. Item in euangelio secundum Ioannem: In principio fuit sermo, & sermo erat [Ioan. 1. & 20.] apud Deum, & Deus erat sermo. Item in eodē Dominus ad Thomam: Infice huc digitum tuum, & uide manus meas, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit illi: Dominus meus & Deus meus. Dicit illi Iesus, quia uidisti me credidisti: Felices qui non uiderunt & crediderunt. Item Paulus ad Romanos: Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus cognatis meis secundum [Rom. 9.] carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio & claritas, & testamentum, & legis constitutio, & famulatus, & promissiones, quorum patres, ex quibus Christus secundum carnē, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Item in Apocalypsi: Ego sum α, & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uitæ gratis: qui uicerit possidebit ea, & eorum hereditatem: & ero eius Deus, & ille erit mihi filius. Item in psalmo 81. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. Et iterum illic: Ego dixi dii estis, & filii altissimi omnes: uos autem sicut homines moriemini. Quod si iusti qui fuerint & præceptis diuinis obtemperauerint, dii dici possunt: quāto magis Christus Deus dei filius? Sicut ipse in euangelio dicit secundum Ioannem: Nonne scriptum est in lege, quoniam ego [Ioan. 10.] dixi dii estis? Si illos dixit deos, & non potest solui, quem pater sanctificauit & misit in sæculum, uos dicitis: quoniam blasphemas, quia dixi filius Dei sum? Quod si non facio facta patris, nolite mihi credere, quod si facio & mihi non uultis credere, factis credite, & cognoscite, quoniam in me est pater, & ego in illo. Item in euangelio secundum Matthæum: Et uocabitis nomen eius Emmanuel, quod est [Matth. 1.] interpretatum nobiscum Deus.

7 Quod Christus Deus uenturus esset illuminator & saluator generis humani, apud Esaiam: Confortamini manus resolutæ & genua debilia: exhortamini, qui [Esa. 35.] estis pusillanimi, nolite metuere. Deus noster iudicium retribuet, ipse ueniet & saluos faciet nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua mutorum: quia rupta est in deserto aqua, & riuus in terra sitienti. Item illic: Non senior neq; angelus, sed ipse Dominus liberabit illos, quia diliget eos & parcet eis: & ipse redimet eos. Item illic: Ego Dominus Deus uocaui te in iustitia, ut teneam manum tuam, & confor-

tabo

tabo te, & dedi te in testamentum generis mei in lumen gentium; aperire oculos
cæcorum, producere a uinculis uinctos, & de domo carceris sedentes in tenebris.
Esa. 42. Ego dominus Deus, hoc mihi nomen est: claritatem meam alii non dabo, neque
uirtutes meas sculptilibus. Item in psalmo 24. Vias tuas Domine ostende mihi, &
semitas tuas edoce me, & deduc me ad ueritatem tuam: quoniam tu es Deus sal-
Ioan. 8. uator meus. Vnde in euangelio secundum Ioannem Dominus dicit: Ego sum lu-
men mundi: qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen
Matth. 1. uitæ. Item secundum Matthæum: Gabriel angelus ad Ioseph: Ioseph fili Dauid,
ne metueris assumere Mariam uxorem tuam. Quod enim ex illa natum fuerit, de
Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic enim sal
uum faciet populum suum a peccatis eorum. Item secundum Lucam: Et Zacharias
Luc. 1. impletus est Spiritu sancto, & prophetauit dicēs: Benedictus dominus Deus Israel,
qui prospexit redemptionem populo suo, & excitauit nobis cornu salutis in domo
Dauid pueri sui. Item illic: Angelus ad pastores: Ne timueritis: ecce enim adnun
cio uobis, quoniam natus est uobis hodie saluator, qui est Christus Iesus in ciui-
tate Dauid.

8 Quod cum a principio filius Dei fuisset, generari denuo haberet secundum car-
nem: in psalmo 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Po
stula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos
terræ. Item in euangelio secundum Lucam: Et factum est, ut audiuit salutationem
Mariæ Helisabet, exultauit infans in utero eius; & impleta est Spiritu sancto, & ex-
clamauit uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus
uentris tui. Et unde hoc mihi contingit ut ueniat mater Domini mei ad me? Item
Galat. 4. Paulus ad Galatas: At ubi aduenit impletio temporis, misit Deus filium suum na-
1 Ioan. 4. tum de muliere. Item in epistola Ioannis: Omnis spiritus, qui confitetur Iesum
Christum in carne uenisse, de Deo est: quia autem negat in carne uenisse, de Deo
non est, sed est de antichristi spiritu.

9 Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur homo
Esa. 7. & Deus, hominis & Dei filius, apud Esaiam: Et adiecit Dominus loqui ad Achaz:
dicens: Pete tibi signum a domino Deo tuo in altitudinem sursum, & in altitudi-
nem deorsum. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo dominū Deum meum.
Et dixit: Audi itaque domus Dauid; Non pusillum uobis certamen cum homini-
bus, quoniam Deus præstat agonem. Propter hoc dabit Deus ipse uobis signum:
Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emmanuel
Butyrum & mel manducabit, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Hoc se
men prædixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli; in Gene-
Gen. 3. si. Tunc dixit Deus ad serpentem: Quia tu hoc fecisti, maledictus tu ab omni pe-
core, & ab omni genere bestiarum terræ. Pectore tuo & uentre repes, & erit tibi ter
ra cibus in omnibus diebus uitæ tuæ. Et ponam inimicitiam inter te & mulierem, &
inter semen tuum & semen eius: ipse tuum obseruabit caput, & tu obseruabis
calcaneum eius.

10 Quod & homo & deus Christus, ex utroque genere concretus, ut mediator es-
Hier. 17. se inter nos & patrem posset, apud Hieremiā: Et homo est, & quis cognoscet eum?
Num. 24. Item in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & exsurget homo ex Israel. Item illic: Pro
cedet homo de semine eius, & dominabitur multarum gentium, & exaltabitur re-
gnum, & augebitur regnum eius, & Deus eduxit eum ex Aegypto, quasi claritas
unicornis ei, & edet carnes inimicorū suorū, & crassitudines illorum emedullabit, &
ballistis suis configet inimicum: recubans requieuit quasi leo, & quasi catulus leo-
nis. Quis suscitabit eum? qui benedicunt te benedicti sunt: & qui maledicunt te,

maledicti

maledicti sunt. Item apud Esaiam: Spiritus Domini super me, propter quod unxit Esa. 61.
me, bene nunciare pauperibus misit me, curare contribulatos corde, prædicare ca-
ptiuis remissionem, & cæcis uisum, uocare annum Domini acceptabilem & diem
retributionis. unde in euangelio Gabriel ad Mariã: Et respondens angelus dixit ad
illam: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit te: quapro
pter qui nascetur ex te sanctus, uocabitur filius Dei. Item in epistola Pauli ad Co-
rinthios priore: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cælo: qualis ille e 1 Cor. 15.
limo, tales & qui de limo: & qualis cælestis, tales & cælestes: quo modo portauimus
imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cælo est.
11 Quod de semine Dauid secundum carnem nasci haberet, in Regum 2. Et fuit 2. Reg. 7.
uerbum Domini ad Nathan dicens: Vade & dic seruo meo Dauid: Hæc dicit Do-
minus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum: sed erit, cum impleti
fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui
erit de utero tuo, & parabo regnũ eius. Hic ædificabit mihi domũ in nomine meo,
& erigam thronũ eius usque in sæculum. Et ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi
in filium; & fidem consequetur domus eius, & regnũ eius usque in sæculum in con
spectu meo. Item apud Esaiam: Et exibit uirga de radice Iesse, & flos de radice eius Esa. 11.
ascendet: & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus,
spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum spiritus
timoris Domini. Item in psalmo 131. Iurauit Deus ipsi Dauid ueritatem, & non re
probauit eam, de fructu uentris tui ponam super thronum meum. Item in euange-
lio secundum Lucam: Et dixit angelus ad illam: Ne timeas Maria, inuenisti enim
gratiam ante Deum: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen
eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur: et dabit illi Dominus
Deus thronum Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in sæcula, & regni
eius non erit finis. Itẽ in Apocalypsi: Et uidi librum in dextera Dei sedentis super Apoc. 5.
thronum, scriptum intus & retro, signatum signis septem: & uidi angelum fortem
prædicantem uoce magna: Quis dignus est accipere librum, & aperire signa eius?
Nec quisquam poterat neque in cælo, neque super terram, neque sub terra aperi-
re librum, sed neque perspicere eum. Et ego flebam multum quod nemo dignus
repertus esset qui aperiret librum, aut uideret illum. Et unus ex senioribus dixit mi
hi: Ne fleueris, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & solue-
re septem signa eius.
12 Quod in Bethleem nasceretur, apud Micheam: Et tu Bethleem domus illius Ef- Mich. 5.
frata non exigua es, ut constituaris in millibus Iuda: ex te mihi procedet, ut sit prin
ceps apud Israel, & possessiones eius a principio a diebus sæculi. Item in euangelio:
Et cum Iesus natus esset in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce magi ab Matth. 2.
oriente uenerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum?
Vidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus cum muneribus adorare illum.
13 Quod humilis in primo aduentu suo ueniret, apud Esaiam: Domine quis cre- Esa. 53.
didit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Annunciauimus co
ram ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitienti. Nõ est figura eius neque claritas:
& uidimus illum, & non habuit figuram neque speciem: sed figura eius sine hono-
re, & deficiens præter ceteros homines. Homo in plaga positus, & sciens ferre im
becillitatem: quia auersa est facies eius, inhonoratus est, & non est computatus.
Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus illum esse in dolo-
re, & in plaga, & in uexatione: ipse autem uulneratus est propter facinora nostra,
& infirmatus est propter peccata nostra. Doctrina pacis nostræ super illum, & liuo-
re eius sanati sumus. Omnes sicut oues errauimus, homo a uia sua errauit. Et Deus Ibid. 59
tradidit

tradidit illum pro peccatis nostris, & ipse propterea quod uexatus est, nō aperuit
os suum. Item apud eundem: Non sum contumax, neq; contradico: dorsum meū
Esa. 42. posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas: faciem autem meam non auerti a foe
ditate sputorum, & fuit Deus auxiliator meus. Item apud eundem: Non clamabit,
neque audiet quis in plateis uocem eius: arundinem quassatam non confringet, &
linum fumigans non extinguet, sed in ueritate proferet iudicium. Fulgebit & non
quassabitur quoadusque ponat in terra iudicium: & in nomine eius gentes cre-
dent. Item in psalmo 21. Ego autem sum uermis & non homo, maledictum homi-
num & abiectio populi. Omnes qui me uidebant despiciebant me: & locuti sunt in
labiis & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum,
quoniam uult eum. Item illic: Aruit uelut testa uirtus mea, & lingua mea adgluti
Zach. 3. nata est faucibus meis. Item apud Zachariam: Et ostendit mihi Dominus Iesum sa-
cerdotem illum magnum, stantem ante faciem angeli Domini, & diabolus stabat
ad dexteram eius aduersari ei. Et Iesus erat indutus uestimenta sordida, & sta-
bat ante faciem ipsius angeli, & respondit, & ait ad eos qui stabant ante faciem
eius dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo, & induite eum poderem, & im-
ponite cidarim mundam super caput eius, & dixit ad eum: Ecce abstulit iniqui-
Philip. 2. tates tuas. Item Paulus ad Philippenses: Qui in figura Dei constitutus, non rapi-
nam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed se met ipsum exinaniuit, formam ser-
ui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Hu-
miliauit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter
quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen
ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum: &
omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.
Sap. 2. 14 Quod ipse sit iustus, quem Iudaei occisuri essent, in sapientia Salomonis: Cir-
cumueniamus iustum, quoniam insuauis est nobis. & contrarius est operibus no-
stris, & exprobrat nobis peccata legis. Promittit scientiam Dei se habere, & filium
Dei se nominat. Factus est nobis in traductione cogitationum nostrarū, grauis est
nobis etiam ad uidendum: quoniam dissimilis est aliis uita illius, & mutatae sunt
uiae illius: tanquam nugaces aestimati sumus ab illo, & cōtinet se a uiis nostris quasi
ab immunditiis, & praefert nouissima iustorū, & gloriatur patrem se habere Deum.
Videamus ergo si sermones illius ueri sunt, & tentemus quae uentura sunt illi. Con
tumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiā illius, & probemus
patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum. Haec cogitauerunt, & er-
rauerunt: excaecauit enim illos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta Dei. Item
Esa. 57. apud Esaiam: Videte quo modo iustus perit, & nemo intelligit: & uiri iusti tollun
Exod. 23. tur, & nemo recognoscit. A facie enim iniustitiae sublatus est iustus, & erit in pace
sepultura eius. de hoc ipso in Exodo ante praedictum: Innocentem & iustum non
Matth. 27 occides. Item in euangelio: Iudas paenitentia ductus, sacerdotibus & senioribus di
xit: Peccaui tradens sanguinem iustum.
15 Quod ipse dictus sit ouis & agnus qui occidi haberet, & de sacramento passio-
Esa. 53. nis apud Esaiam: Sicut ouis ad uictimam ductus est, & sicut agnus coram tonden-
te se sine uoce, sic non aperuit os suum: in humilitate iudicium eius sublatum est:
natiuitatem eius quis enarrabit? Quoniam auferetur a terra uita eius, a facinoribus
populi mei adductus est ad mortem, & dabo malos pro sepultura eius, & ipsos di-
uites pro morte eius: quia facinus non fecit, neque insidias ore suo; propterea ipse
consequetur multos, & fortium diuidet spolia: propterea quod tradita est ad mor
tem anima eius, & inter facinorosos deputatus est. Et ipse peccata multorum per-
Hiere. 11. tulit, & propter facinora illorum traditus est. Item apud Hieremiam: Domine
significa

ſignifica mihi & cognoſcam, tunc uidi meditationes eorum. Ego ſicut agnus ſine malitia perductus ſum ad uictimam: in me cogitauerunt cogitatum dicentes: Venite mittamus lignum in panem eius, & eradamus a terra uitã eius, & nomen eius non erit in memoria amplius. Item in Exodo Deus ad Moyſen: Accipiant ſibi ſinguli Exod. 12. ouem per domos tribuum, ouem ſine uitio, perfectum maſculum anniculum erit uobis. Ab agnis & ab hædis accipietis, & occident illum omne uulgus ſynagogæ filiorum Iſrael ad ueſperam; & accipient de ſanguine eius, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen in domibus, in quibus eum edent in ipſis: & edent carnes iſtas nocte aſſatas igni, & azyma cum picridibus edent. Non edetis de eis crudam, neque coctam in aqua, niſi aſſatam igni; caput cum pedibus & interaneis; nihil derelinquetis ex eis in mane, & os non confringetis ex eo. Quæ autem relicta fuerint de eo uſque in mane, igni crementur. Sic autẽ comedetis eum: Lumbi ueſtri præcincti, & caligæ ueſtræ in pedibus ueſtris, & bacula ueſtra in manibus ueſtris, & edetis eum feſtinanter, paſcha eſt enim Domini. Item in Apocalypſi: Et Apoc. 5. uidi in mediũ throni & quattuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem quaſi occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi per orbem terræ. Et uenit & accepit librum de dextera Dei ſedentis in throno. Et cum accepiſſet librum, quattuor animalia, & uiginti quattuor ſeniores proſtrauerunt ſe ante agnum, habentes ſinguli aureas citharas & pateras aureas plenas odoramentis ſupplicationũ quæ ſunt orationes ſanctorum, & cantauerunt canticum nouum dicentes: Dignus es Domine accipere librum & aperire ſigna eius, quoniam occiſus es, & emiſti nos ſanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo, & natione: & feciſti nos regnum Deo noſtro, ſacerdotesque feciſti, & regnabunt ſuper terram. Item in euangelio: Altera die uidet Ioannes Ieſum uenientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei: & ecce qui aufert peccata mundi. Ioan. 1.

16 Quod idem & lapis dictus ſit, apud Eſaiam ſic dicit Dominus: Ecce ego im- Eſa. 28. mitto in fundamenta Sion lapidem pretioſum electum, ſummum, angularem, honoratum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Item in pſalmo 117. Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factus eſt iſte, & eſt admirabilis in oculis noſtris. Iſte dies quem fecit Dominus, exultemus & iucundemur in eo. O Domine ſalua igitur, o Domine dirige igitur: benedictus eſt qui uenit in nomine Domini. Item apud Zachariam: Ecce ego Zach. 3. adduco puerum meum, oriens nomen eſt ei: quoniam lapis quẽ dedi ante faciẽ Ieſu, ſuper lapidem ipſum unum ſeptem oculi ſunt. Item in Deuteronomio: Et ſcri- Deut. 27. bes ſuper lapidem omnem legem hanc manifeſte nimis. Item apud Ieſum Naue: Et accepit lapidem magnum, & ſtatuit eum illic contra Dominum, & ait Ieſus ad Ioſue 24. populum: Ecce lapis iſte erit uobis in teſtimonium, quia iſte audiuit omnia quæ dicta ſunt a Domino, quanta locutus eſt ad uos hodie: & erit uobis in teſtimonium in nouiſſimo dierum, quando receſſeritis a Deo ueſtro. Item in Actis apoſtolorũ: Petrus: Principes populi, & ſeniores Iſrael ecce nos hodie interrogamur a uobis ſu- Act. 4. per benefacto hominis infirmi in quo iſte ſaluatus eſt. Sit uobis omnibus notum, & omni populo Iſrael, quia in nomine Ieſu Chriſti Nazareni quem uos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit a mortuis, in illo iſte in conſpectu ueſtro ſanus adſtat, in alio autem nullo. Hic eſt lapis qui contemptus eſt a uobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli. Non eſt enim nomen aliud ſub cælo datum hominibus, in quo oportet ſaluari nos. Hic eſt lapis in Geneſi, quem ponit Iacob ad caput ſuum, quia Gen. 28. caput uiri Chriſtus: Et dormiens uidit ſcalam ad cælum pertingentem, in qua conſtitutus erat Dominus, & angeli aſcendebant, & deſcendebant, quem lapidem conſecrauit & unxit, ſacramento unctionis Chriſtũ ſignificans. Hic eſt lapis in Exodo, Exod. 17.

ſuper

super quem sedit Moyses in cacumine collis, quando Iesus Naue contra Amalech dimicauit, & sacramento lapidis, & stabilitate sessionis Amalech superatus est
1. Reg. 4. ab Iesu, id est, diabolus a Christo uictus est. Hic est lapis magnus in Regum primo, super quem posita est arca testamenti, quando eam ab Allophylis remissam & redditam in plaustro boues reportauerunt. Item hic est lapis, in Regū, quo Dauid
1. Reg. 17. frontem Goliæ percussit & occidit, significans diabolum & seruos eius inde prosterni, uicta scilicet ea capitis parte, quam signatam non habent. Quo signo nos & tuti semper sumus, & uiuimus. Hic est lapis, quem cum alienigenas Israel uicisset, statuit Samuel, & appellauit nomen eius Abennezer, id est, lapis auxiliator.

17 Quod deinde idem lapis mons fieret & impleret totam terram, apud Danielem:
Dan. 2. Et ecce imago nimis magna, & contemplatio eius imaginis metuēda & elata stabat contra te, cuius caput fuit ex auro bono, pectus & brachia eius argentea, uenter & femora ærea, pedes autem ex parte quidem ferrei, ex parte autem fictiles, quoadusque abscisus est lapis de monte sine manibus concidentium, & percussit imaginē super pedes ferreos, & fictiles, & comminuit eos minutatim, & factum est simul ferrum & testa, & æramentum & argentum & aurum: & facta sunt minuta quasi palea, aut puluis in area æstate, & uentilauit illa uentus, ita ut nihil remanserit ex illis: & lapis qui percussit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit totam terram.

18 Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem gentes
Esa. 2. uenirent, & in quem iusti quique ascenderent, apud Esaiam: Et erit in nouissimis tēporibus manifestus mons Domini & domus Dei super uertices montium, & exaltabitur super colles, & uenient super illum omnes gentes, & ambulabunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob, & nunciabit nobis uiam eius, & ambulabimus in illa. De Sion enim procedet lex, & uerbum Domini ab Hierusalem: & iudicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & iam non discent pugnare. Item in psalmo 23. Quis ascendet in montem Domini: aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animam suam, & non iurauit subdole proximo sibi: iste accipiet benedictionē a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo. Ista natiuitas eorum qui eum quærunt, qui quærunt faciem Dei Iacob.

19 Quod ipse sit sponsus Ecclesiam habens sponsam, de qua filii spiritaliter nasce-
Ioel 2. rentur, apud Iohel: Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, & indicite curationem; aggregate populum, sanctificate Ecclesiam, excipite maiores natu, colligite paruulos lactantes, procedat sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Item
Hiere. 16. apud Hieremiam: Et auferam de ciuitatibus Iuda, & de quadriuiis Hierusalem uocem lætantium & uocem gaudentium, uocem sponsi, & uocē sponsæ. Item in psalmo 18. Et ipse uelut sponsus egrediens de thalamo suo. Exultauit ut gigas uiam currere, a summo cæli egressio eius, & decursio eius, usque ad summum eius, & non
Apoc. 21. est qui lateat a calore eius. Item in Apocalypsi: Veni ostendam tibi nouam nuptā uxorem agni; & duxit me in spiritu in montem magnum, & ostendit mihi ciuitatē sanctam Hierusalem descendentem de cælo, a Deo habentem claritatem Dei. Item
Ioan. 3. in euangelio secundum Ioannem: Vos mihi testes estis, quoniam dixi eis, qui missi sunt ab Hierosolymis ad me, quia nō sum Christus, sed quoniam missus sum ante illum. Qui enim habet sponsam, sponsus est. Amicus autem sponsi est qui stat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem sponsi. Huius rei mysterium ostensum est apud Iesu Naue, quando iussus est excalciare se, quod scilicet sponsus non ipse esset. Erat enim in lege, ut quisquis nuptias recusaret, calciamentum deponeret;

calciare-

calciaretur uero ille qui sponsus futurus esset. Et factum est cum esset Iesus in agro Iosue 5.
Iericho, circumspexit oculis, & uidit hominem stantem ante faciem suam, & fra-
meam tenentem in manu eius, & dixit: Noster es, an aduersariorum? Ille autem
dixit: Ego sum dux uirtutis Domini, nunc adueni. Et Iesus cecidit in faciem ad
terram, & ait illi: Domine quid imperas famulo tuo? & ait dux uirtutis Domini:
Solue calciamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas terra sancta est. Item
in Exodo Moyses iubetur calciamentum deponere, quod nec ipse sponsus esset. Et Exod.3
apparuit ei angelus Domini in flamma ignis de rubo, & uidit quoniam rubus arde-
ret igni, rubus autē non cremabatur. Et dixit Moyses: Transiens uidebo hoc gran
de uisum, cur utique non crematur rubus. Vt uidit autem quoniam accedit uidere,
uocauit eum dominus Deus de rubo dicens: Moyses Moyses. Qui dixit: Quid est?
& dixit, ne accesseris huc, nisi solueris calciamentum de pedibus tuis: locus enim
in quo stas terra sancta est. Et dixit ei, ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, &
Deus Isaac, Deus Iacob. Hoc autem manifestatum est in euangelio secundum Ioan
nem. Et respondit illis Ioannes: Ego quidem baptizo in aqua, in medio autem ue Ioan.1.
strum stat, quem uos nescitis, ipse est enim de quo dixi: Post me ueniens homo
ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Item secun
dum Lucam: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes: & uos similes homi- Luc.12
nibus expectātibus Dominū suū, quādo ueniat a nuptiis, ut cū uenerit & pulsauerit,
aperiant ei. Felices serui illi, quos adueniēs Dominus inuenerit uigilantes. Item in
Apocalypsi: Regnauit dominus Deus omnipotens, gaudeamus & exultemus, & Apoc.19.
demus ei gloriæ claritatē, quoniā uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius se præparauit.

20 Quod cruci illum fixuri essent Iudæi, apud Esaiam: Expandi manus meas to- Esa.65.
ta die ad plebem contumacem, & contra dicentem mihi, qui ambulant uias non
bonas, sed post peccata sua. Item apud Hieremiam: Venite mittamus lignum in Hiere.11.
panem eius, & eradamus a terra uitam eius. Item in Deuteronomio: Et erit pen- Deut.28.
dens uita tua ante oculos tuos, & timebis die & nocte, & non credes uitæ tuæ. Item
in psalmo 21. Et foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa
mea. Ipsi autem contemplati sunt, & uiderunt me, & diuiserunt uestimenta mea
sibi, & super uestem meam sortem miserunt. Tu autem Domine ne elongaueris auxi
lium tuum: in auxilium meum attende. Libera a gladio animam meam, & de ma-
nu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis, & a cornibus unicornium humili-
tatem meam. Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te.
Item in psalmo 118. Confige clauis de metu tuo carnes meas. Item in psalmo 140.
Alleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. De quo sacrificio Sophonias
dixit: Metuite a facie domini Dei, quoniam prope est dies eius: quia apparauit Do
minus sacrificium suum, sanctificauit electos suos. Item apud Zachariam: Et intue- Soph.1.
buntur in me, in quem transfixerunt. Item in psalmo 87. Exclamaui ad te Domine Zach.12.
tota die, extendi ad te manus meas. Item in Numeris: Non quasi homo Deus su-
spenditur, neque quasi filius hominis minas patitur. unde in euangelio Dominus Num.23
dicit: Sicut Moyses exaltauit serpentem in eremo: ita exaltari oportet filium homi Ioan.3.
nis, ut omnis qui crediderit in filium habebit uitam æternam.

21 Quod in passione crucis & signo uirtus omnis sit & potestas, apud Abacuc: Te- Abacuc 3
xit cælos uirtus eius, & laudis eius plena est terra: & splendor eius ut lux erit, cor-
nua in manibus eius erunt. Et illic constabilita est uirtus gloriæ eius, & constituet
dilectionem ualidam: ante faciem suam ibit uerbum, & præcedet in campos secun
dum gressus suos. Item apud Esaiam: Ecce natus est nobis puer, & datus est nobis Esa.9.
filius, cuius imperium super humeros eius: & uocatum est nomen eius, magnæ co
gitationis nuncius. Hoc signo crucis & Amalech uictus est ab Iesu per Moysen. In

Exod. 17. Exodo dixit Moyses ad Iesum: Elige tibi uiros & exi,& constitue cum Amalech in crastinum. Ecce ego stabo in cacumine collis, & uirga Dei in manu mea. Et factũ est cum leuabat manus Moyses, præualebat Israel. Vbi autem submiserat manus Moyses, inualescebat Amalech: sed manus Moysi erant graues,& accepto lapide supposuerunt sub eo, & sedebat super eum; & Aaron & Vr sustentabant manus eius hinc & inde, & factæ sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis, & fugauit Iesus Amalech, & omnem populum eius. Et dixit Dominus ad Moysen, scribe hoc, ut sit memoria in libro, & da in aures Iesu; quoniam deletione deleam memoriam Amalech de sub cælo.

22 Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in frontibus notentur, apud E-
Ezech. 9. zechielem dicit Deus: Transi mediam Hierusalem, & notabis signum super frontes uirorum qui ingemunt & mærent ob iniquitates quæ fiunt in medio ipsorum. Item illic: Vadite & cædite, & nolite parcere oculis uestris, nolite misereri. Seniores,& iuuenes,& uirgines,& paruulos,& mulieres interficite,ut perdeleantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis, & ab ipsis sanctis meis incipite.
Exod. 12 Item in Exodo Deus ad Moysen: Et erit sanguis in signo uobis super domos,in quibus ibi eritis; & uidebo sanguinem,& protegam uos, & non erit in uobis plaga deminutionis cum percutiam terram Aegypti. Item in Apocalypsi: Et uidi agnũ stantem in monte Sion,& cum eo centum quadraginta quattuor millia,& habebant no-
Apoc. 21 men eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Item illic: Ego sum α, & ω, primus & nouissimus, initium & finis. Felices eos qui faciunt præcepta eius, ut sit potestas eorum super lignum.

Amos 8. 23 Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent, apud Amos: Et erit in illo die, dicit Dominus, occidet sol meridie, & obtenebrabitur dies lucis; & conuertam dies festos uestros in luctum, & omnia cantica uestra in lamentationem.
Hiere. 15. Item apud Hieremiam: Et territa est quæ parit, & tæduit anima eius. Subiit sol ei, cum adhuc medius dies esset, confusa est & maledicta; reliquos eorum in gladio
Matth. 17 dabo, in conspectu inimicorum suorum. Item in euangelio: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super totam terram, usque ad horam nonam. Item in psalmo 29. Domine abstraxisti ab inferno animam meam.

24 Quod a morte non uinceretur,nec apud inferos remansurus esset,in psalmo 15. Non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Item in psalmo 28. Domine imposuisti ab inferis animam meam, Item in psalmo 3. Ego dormiui, & somnum cepi, & exsurrexi, quoniam Dominus auxiliatus est mihi. Item secundum Ioannem: Nemo aufert animam meam a me, sed ego a me pono eam; potestatem habeo ponendi eam,& potestatem habeo iterum sumendi eam. hoc enim mandatum accepi a patre meo.

Osee 6. 25 Quod ab inferis tertio die resurgeret, apud Osee: Viuificabit nos post biduum
Exod. 19 die tertio resurgemus. Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moysen; descende & testificare populo, & sanctifica illos hodie & cras, & lauent uestem suam, & sint parati in perendinum diem: die enim tertio descendet Dominus in montẽ Sina. Item
Luc. 11 in euangelio: Progenies nequã & adultera signũ quærit,& signũ non dabitur illi nisi signũ Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in uetre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Dan. 7. 26 Quod cum resurrexisset acciperet a patre omnem potestatem,&potestas eius æterna sit, apud Danielem: Videbam in uisu nocte, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis ueniens, uenit usque ad ueterem dierum, & stetit in conspectu eius, & qui assistebant ei obtulerunt eum; & data est ei potestas regia, & omnes reges terræ per genus:& omnis claritas seruiens ei: & potestas eius æterna, quæ nõ auferetur, & regnum

& regnum eius non corrumpetur. Item apud Esaiam: Esa.42. Nunc exsurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor, nunc uidebitis, nunc intelligetis, nunc confundemini: uana erit fortitudo spiritus uestri, ignis uos consumet. Item in psalmo 109. Dixit Dominus domino meo, sede ad dexteram meam, quoad usque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum: Virgam uirtutis tuæ mittet Deus a Sion; & dominaberis in medio inimicorum tuorum. Item in Apocalypsi: Apoc.1. Et conuersus respexi, ut uiderem uocem quæ mecum loquebatur; & uidi septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum similem filio hominis uestitum podere, & erat præcinctus supra mamillas zona aurea. Caput autẽ eius & capilli erant albi uelut lana aut nix, & oculi eius ut flamma ignis, & pedes eius similes aurichalco, sicut de fornace ignis; & uox eius ut sonus aquarum multarũ: & habebat in dextera sua septẽ stellas, & ex ore eius gladius utraq; parte acutus exibat, & facies eius splendebat ut sol in uirtute sua. Et cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquã mortuus, & imposuit super me dexteram suam dicens: Noli timere, ego sum primus & nouissimus, & uiuus qui fueram mortuus: & ecce sum uiuens in sæcula sæculorũ, & habeo claues mortis & inferorum. Item in euangelio Dominus post resurrectionem discipulis dicit: Matth.28 Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: ite ergo, & docete omnes gentes, tingentes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, docentes eos obseruare omnia quæcunque præcepi uobis.

27 Quod perueniri non possit ad Deum patrem, nisi per filium eius Iesum Christũ, in euangelio: Ioan.14. Ego sum uia & ueritas & uita: nemo uenit ad patrem nisi per me. Itẽ illic: Matth.13 Ego sum ostium; per me si quis introierit, saluabitur. Item illic: Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uidetis, & non uiderunt, & audire quæ auditis & non audierunt. Item illic: Ioan.3. Qui credit in filium, habet uitam æternam: Qui dicto non audiens est in filium, non habet uitam: sed ira Dei manebit super eum. Itẽ Paulus ad Ephesios: Ephes.2. Et cum uenisset, annunciauit uobis pacem qui longe, & pacem iis qui prope: quia per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. Item ad Romanos: Rom.3. Omnes enim peccauerunt, & egent claritate Dei; iustificantur autem dono ipsius & gratia per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Item in epistola Petri apostoli: 1.Pet.3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Item illic: In hoc enim & mortuis prædicatum est ut suscitentur. Item in epistola Ioannis: 1.Ioan.2. Qui negat filium, neque patrem habet: qui confitetur filium, & filium & patrem habet.

28 Quod ipse iudex uenturus sit, apud Malachiam: Malach.4 Ecce dies Domini uenit ardẽs uelut clibanus, eruntque omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula, & succendet illos adueniens dies, dicit Dominus. Item in psalmo 49. Deus deorum dominus locutus est, & uocauit terram. A solis ortu usque ad occasum, ex Sion species decoris eius. Deus manifeste ueniet, Deus noster, & non silebit. Ignis ante eum ardebit: & in circuitu eius procella nimia. Vocauit cælum sursum, & terram ut separaret populum suum. Colligite illi iustos eius, eos qui disponunt testamentum eius in sacrificiis; & annunciabunt cæli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est. Item apud Esaiam: Esa.35. dominus Deus uirtutum prodibit, & comminuet bellum. Excitabit certamen, & clamabit super inimicos suos cum fortitudine. Tacui, nunquid semper tacebo? Item in psalmo 67. Exsurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant a facie eius qui oderunt eum. Sicut deficit fumus, deficiant: Sicut tabescit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei, & iusti iucundentur, & exultent in conspectu Dei: & lætentur in iucunditate. Cantate Deo, psallite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit in occasum, Deus nomen illi. Turbabuntur a facie eius patris orfanorum, & iudicis uiduarum. Deus in loco sancto suo, Deus qui

inhabitare facit unanimes in domo, producens uinctos in uirtute, similiter eos qui
in itam prouocant, qui inhabitant in monumentis. Deus dum prodires in conspe-
ctu populi tui, in transeundo in eternum. Item in psalmo 81. Exsurge Deus iudica
terram, quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus. Item in euangelio secun-
Matth. 8. dum Matthæum: Quid nobis & tibi fili Dauid? Quid huc uenisti ante tempus puni-
Ioan. 5. re nos? Item secundum Ioannem: Nihil pater iudicat, sed iudicium omne filio de-
dit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat
filium, non honorificat patrem qui eum misit. Item in epistola Pauli ad Corinthios
2. Cor. 5. secunda: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unus-
quisque sui corporis propria secundum quæ egit, siue bona, siue mala.
Zach. 9. 29 Quod ipse sit rex in æternum regnaturus, apud Zachariam: Dicite filiæ Sion:
Ecce rex tuus uenit tibi iustus & saluans, mitis sedens super asinum indomitum.
Esa. 33. Item apud Esaiam: Quis nunciabit uobis, quia ignis ardet? quis nunciabit uobis lo
cum illum æternum? Ambulans in iustitia, & manus abstinens a muneribus, gra-
uans aures ut non audiat iudicium sanguinis, & comprimens oculos suos ne uide-
at iniustitiam, hic habitabit in alta spelunca petræ fortis. Panis illi dabitur, & aqua
Malach. 1 eius fidelis: regem cũ claritate uidebitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum
ego, dicit Dominus, & nomen meum illustre est apud gentes. Item in psalmo 2.
Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, adnuncians
imperium ipsius. Itẽ in psalmo 20. Commemorabuntur & conuertentur ad Domi-
num omnes termini terræ: & adorabunt in conspectu tuo omnes patriæ gentium,
quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur omnium gentium. Item in psal
mo 23. Auferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit
rex claritatis. Quis est iste rex claritatis? Dominus fortis & potens; Dominus for-
tis in prœlio. Auferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, &
introibit rex claritatis. Quis est iste rex claritatis? Dominus uirtutũ ipse est rex cla-
ritatis. Item in psalmo 44. Eructauit cor meum sermonem bonum, dico ego opera
mea regi. Lingua mea calamus scriptoris acute scribentis, decorus specie super fi-
lios hominum. Effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in sæcu-
la. Accingere ense tuo ad femur potentissime. Decori & speciei tuæ & intende, &
dirige, & regna propter ueritatem & mansuetudinem & iustitiam. Itẽ in psalmo 5.
Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies uocem
meam; mane assistam tibi, & contemplabor te. Item in psalmo 96. Dominus re-
gnabit, exultet terra, iucundentur insulæ multæ. Item in psalmo 44. Assistit regina
ad dexteram tuam in ueste inaurata. Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, &
obliuiscere populi tui & domus patris tui. Quoniam desiderauit rex speciem tuam;
quia ipse est dominus Deus tuus. Item in psalmo 72. Deus autem rex noster ante
sæculum operatus est salutem in medio terræ. Item in euangelio secundum Matthæ
Matth. 2. um: Et cum Iesus natus esset in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis: ecce magi
ab oriente uenerunt Hierosolimam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum?
Vidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum. Item secundum
Ioan. 18. Ioannem dixit Iesus: Regnum meum non est de isto sæculo: si de isto sæculo esset re
gnum meum, ministri mei turbarentur ne traderer Iudæis: nunc autem regnum me
um non est hinc. Dixit Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quoniã
rex sum: Ego in hoc natus sum, & in hoc ueni in sæculum, ut testimonium perhi-
beam ueritati. Omnis qui est de ueritate audit uocem meam.
30 Quod ipse sit & iudex & rex, in psalmo 70. Deus iudicium tuum regi da, & iu-
stitiam tuam filio regis. Iudicare populum tuum in iustitia. Item in Apocalypsi:
Apoc. 19. Et uidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum uocabatur
fidelis

fidelis & uerus æquum iuſtumque iudicat, & prœliatur. Oculi autem eius erunt tanquam flamma ignis: & ſuper caput eius diademata multa: & portabat nomen ſcriptum, nemini alii niſi ſibi notum. Et erat coopertus ueſte aſperſa ſanguine, & dicitur nomen eius uerbum Dei; & exercitus qui ſunt in cælo ſequebantur eum in equis albis induti byſſino mundo, & de ore eius exibat gladius utrinque acutus, ut ex eo percuteret nationes, quas ipſe paſturus eſt in uirga ferrea, & ipſe calcabit torcular uini iræ Dei omnipotentis. habet etiam in ueſte & in femore ſuo nomen ſcriptum, rex regum & dominus dominantium. Item in euangelio: Cum uenerit filius hominis in claritate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit Matth. 25
in throno claritatis ſuæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & ſegregabit illos abinuicem, quemadmodum paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet oues ad dexteram ſuam, hædos autem ad ſiniſtram. Tunc dicet rex eis qui ad dexteram eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum eſt ab origine mundi: eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & potaſtis me: hoſpes fui, & abduxiſtis me: nudus, & texiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: in carcere fui, & ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quando te uidimus eſurientem, & pauimus? ſitientem, & potauimus? quando autem te uidimus hoſpitem, & abduximus? nudum, & ueſtiuimus? quando autem te uidimus infirmum, & in carcere, & uenimus ad te? Et reſpondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quamdiu feciſtis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet illis, qui ad ſiniſtram eius erunt: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non potaſtis me: hoſpes fui, & non abduxiſtis me: nudus, & non ueſtiſtis me: infirmus, & in carcere, & nõ uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes: Domine, quando te uidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Et reſpondebit illis: Amen dico uobis, quamdiu non feciſtis uni ex minimis his, neque mihi feciſtis: & abibunt iſti in ambuſtionem æternam, iuſti autem in uitam æternam.

Libri ſecundi finis.

Ad Quirinum liber tertius.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

PRO fide ac deuotione tua quam domino Deo exhibes, filii cariſſime, petiſti ut ad inſtruendum te excerperem de ſcripturis ſanctis quædam capitula ad religioſam ſectæ noſtræ diſciplinam pertinentia: lectionis diuinæ ſuccinctam diligentiam quærens, ut animus Deo deditus, nõ longis aut multis librorum uoluminibus fatigetur, ſed eruditus breuiario præceptorum cæleſtium, habeat ad fouendam memoriam ſuam ſalubre & grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obſequium debeo, feci quod petiſti, ut laborem ſemel, ne tu ſemper laborares. Quantum potuit itaque mediocritas noſtra complecti, collecta ſunt a me quædam præcepta dominica & magiſteria diuina, quæ eſſe facilia & utilia legentibus poſſint, dum in breuiarium pauca digeſta, & uelociter perleguntur, & frequenter iterantur. Opto te fili cariſſime ſemper bene ualere.

CAPITVLA TERTII LIBRI.

1 De bono operis & misericordiæ.
2 In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatem minus fiat, ipsam uoluntatem satis esse.
3 Agapem & dilectionem fraternam religiose & firmiter exercendam.
4 In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit.
5 Humilitatem, & quietem in omnibus tenendam.
6 Bonos quosque & iustos plus laborare, sed tolerare debere quia probantur.
7 Non contristandum Spiritum sanctum, quem accepimus.
8 Iracundiam uincendam esse, ne cogat delinquere.
9 Inuicem se fratres sustinere debere.
10 In Deum solum fidendum, & in ipso gloriandum.
11 Eum qui fidem consecutus est, exposito priore homine, cælestia tantum & spiritalia cogitare debere, nec attendere ad sæculum cui iam renunciauit.
12 Non iurandum.
13 Non maledicendum.
14 Nunquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt benedicendum Deũ.
15 Ad hoc tentari homines a Deo ut probentur.
16 De bono martyrii.
17 Minora esse quæ in sæculo patimur, quam sit præmium quod promissum est.
18 Dilectioni Dei ac Christi nihil præponendum.
19 Voluntati non nostræ, sed Dei obtemperandum.
20 Fundamentum, & firmamentum spei, & fidei esse timorem.
21 Non temere de altero iudicandum.
22 Accepta iniuria remittendum & ignoscendum.
23 Vicem malis non reddendam.
24 Non posse ad patrem perueniri, nisi per Christum.
25 Ad regnum Dei nisi baptizatus & renatus quis fuerit, peruenire non posse.
26 Parum esse baptizari & eucharistiã accipere, nisi quis factis & opere proficiat.
27 Baptizatum quoque gratiam perdere, quam consecutus sit, nisi innocentiam seruet.
28 Non posse in Ecclesia remitti ei, qui in Deum deliquerit.
29 De odio nominis ante prædictum.
30 Quod quis Deo uouerit, cito reddendum.
31 Eum qui non crediderit, iam iudicatum esse.
32 De bono uirginitatis & continentiæ.
33 Nihil patrem iudicare, sed filium: & patrem ab eo non honorificari, a quo non honorificetur filius.
34 Fidelem gentiliter uiuere non oportere.
35 Deum ad hoc patientem esse, ut nos pæniteat peccati nostri & reformemur.
36 Mulierem ornari sæculariter non debere.
37 Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri.
38 Seruum Dei innocentem esse debere, ne incidat in pœnam sæcularem.
39 Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo.
40 Non iactanter nec tumultuose operandum.
41 Inepte & scurriliter non loquendum.
42 Fidem in totum prodesse, & tantum nos posse quantum credimus.
43 Posse eum statim consequi qui uere crediderit.

44 Fideles inter se disceptantes, non debere gentilem iudicem experiri.
45 Spem futurorum esse, & ideo fidem circa ea quæ promissa sunt, patientem esse debere.
46 Mulierem in ecclesia tacere debere.
47 Delicto & merito nostro fieri ut laboremus, nec Dei opem in omnibus sentiamus..
48 Non fenerandum.
49 Inimicos quoque diligendos.
50 Sacramentum fidei non esse profanandum.
51 Quod nemo in opere suo extolli debeat.
52 Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam.
53 Dei arcana perspici non posse, & iccirco fidem nostram simplicem esse debere.
54 Neminem sine sorde & sine peccato esse.
55 Non hominibus, sed Deo placendum.
56 Deum nihil latere ex his quæ geruntur.
57 Fidelem emendari & reseruari.
58 Neminem contristari morte debere, cum sit in uiuendo labor & periculum, in moriendo pax& resurgendi securitas.
59 De idolis quæ gentiles deos putant.
60 Ciborum nimiam concupiscentiam non appetendam.
61 Possidendi concupiscentiam & pecuniam non appetendam.
62 Matrimonium cum gentilibus non iungendum.
63 Graue delictum esse fornicationis.
64 Quæ sint carnalia, quæ mortem pariant; & quæ spiritalia, quæ ad uitã ducant.
65 Omnia delicta in baptismo deponi.
66 Disciplinam Dei in ecclesiasticis præceptis obseruandam.
67 Prædictum, quod disciplinam sanam aspernaturi essent.
68 Recedendum ab eo qui inordinate, & contra disciplinam uiuat.
69 Non in sapientia mundi, nec in eloquentia esse regnum Dei, sed in fide crucis, & uirtute conuersationis.
70 Parentibus obsequendum.
71 Patres quoque asperos circa filios esse non oportere.
72 Seruos cum crediderint, plus dominis carnalibus seruire debere.
73 Item dominos mitiores esse debere.
74 Viduas probatas quasque honorandas.
75 Suorum & maxime fidelium curam plus unumquemque habere debere.
76 Maiorem natu non temere accusandum.
77 Peccantem publice obiurgandum.
78 Cum hæreticis non loquendum.
89 Innocentiam fidenter petere, & impetrare.
80 Nihil licere diabolo in hominem, nisi Deus permiserit.
81 Mercedem mercenario cito reddendam.
82 Non augurandum.
83 Cirrum in capite non habendum.
84 Barbam non uellendam.
85 Surgendum, cum episcopus aut presbyter ueniat.
86 Schisma non faciendum, etiam si in una fide, & in eadem traditione permaneat qui recedit.
87 Fideles simplices cum prudentia esse debere.

Fratrem

88 Fratrem non circumueniendum.
89 Subito uenire finem mundi.
90 Vxorem a uiro non recedere, aut si recesserit innuptam manere.
91 Tantum unumquemque tentari, quantum potest sustinere.
92 Non quidquid licet esse faciendum.
93 Prædictum quod hæreses futuræ essent.
94 Cum timore & honore eucharistiam accipiendam.
95 Bonis conueniendum, malos autem uitandos.
96 Factis non uerbis operandum.
97 Et ad fidem & ad consecutionem properandum.
98 Cathecumenum peccare iam non debere.
99 Iudicium secundum tempora futurum, æquitatis ante legem, uel legis post Moysen.
100 Gratiam Dei gratuitam esse debere.
101 Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse.
102 Correptionem bonos quosque libenter audire debere.
103 A multiloquentia temperandum.
104 Non mentiendum.
105 Frequenter emendandos qui delinquunt in domestico ministerio.
106 Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem relinquendam.
107 Non detrahendum.
108 Non esse proximo insidiandum.
109 Infirmos uisitandos.
100 Susurrones maledictos esse.
111 Sacrificia malorum acceptabilia non esse.
112 Grauius iudicari de his qui in sæculo plus habuerint potestatis.
113 Viduam & pupillos protegi oportere.
114 Dum in carne est quis exomologesin facere debere.
115 Adulationem perniciosam esse.
116 Plus ab eo diligi Deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur.
117 Fortem congressionem esse aduersus diabolum, & ideo fortiter nos stare debere, ut possimus uincere.
118 De antichristo quod in homine ueniat.
119 Graue fuisse iugum legis, quod a nobis abiectum est: & leue esse iugum Domini, quod a nobis susceptum est.
120 Orationibus insistendum.

DIVI CAECILII CYPRIANI AD QVIRINVM, LIBER TERTIVS. CAP. I.

Esa. 58.

E bono operis & misericordiæ apud Esaiam: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta uocem tuam, adnuncia plebi meæ peccata ipsorum, & domui Iacob facinora eorum. Me de die in diem quærunt, & cognoscere uias meas concupiscunt, quasi plebs quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei non deseruerit. Postulant me nunc iudicium iustum, & appropinquare Deo concupiscunt dicentes: Quid quia ieiunauimus & non uidisti, humiliauimus animas nostras, & non cognouisti? In diebus enim ieiunii inueniuntur uoluntates uestræ: aut enim subiectos uobis subpungitis, aut ad iudicia & lites ieiunatis, aut proximos cæditis pugnis, ut quid mihi ieiunatis, ut

hodie

hodie audiatur uox uestra in clamore? Non hoc ieiunium quod ego elegi, nisi humiliet homo animam suam. Et si con torseris quasi circulum collum tuũ, & saccum & cinerem substraueris, nec sic uocabitur ieiunium acceptum. Non tale ieiuniũ elegi, dicit Dominus: sed solue omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem & omnem consignationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, uesti: & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuũ, & uestimenta tua cito orientur. Et præibit ante te iustitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te. Dum adhuc loqueris dicet: ecce adsum. De hoc ipso apud Iob: Conseruaui egenum de manu potentis, & pupillo cui non erat adiutor, auxiliatus sum. Os uiduæ benedixit me, cum essem oculus cæcorum, pes quoque claudorum ego essem, & inualidorum pater. Iob.29. De hoc ipso apud Tobiam: Et dixi Tobiæ filio meo: Vade & adduc quemcumque pauperem inueneris ex fratribus nostris, qui tamen in mẽte habeat Deum ex toto corde suo: hunc adduc, & manducabit pariter mecum prandium hoc: Ecce sustineo te fili donec uenias. Tob.2. Item illic: Omnibus diebus uitæ tuæ, fili, Deum in mente habe, & noli præterire præcepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis: quoniam agente te ex ueritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere: ita fiet ut nec a te auertatur facies Dei. Quo modo habueris fili, sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam: si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris, cũ facis eleemosynam præmium bonum reponis tibi in diem necessitatis: quoniam eleemosyna a morte liberat, & non patitur ire in tenebras. Munus bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eam coram summo Deo. De hoc ipso apud Salomonem in Parœmiis: Qui pauperi miseretur, Deo fenerat. Prou. 19. Item illic: Qui dat pauperibus, numquam indigebit. Qui autem auertit oculum suum, in multa penuria erit. Prou. 28. Item illic: Eleemosynis & fide peccata purgantur. Prou.15. Itẽ illic: Si esurierit inimicus tuus pasces eum, & si sitierit potabis eum: hoc enim faciens, carbones uiuos superfundes capiti eius. Rom.10. Item illic. Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Eccel. 3. Apud eumdem in Parœmiis: Nec dixeris, abi & reuertere, cras ego dabo, cum possis continuo benefacere: non enim scis quid contingat sequenti die: Prou.3. Item illic: Qui obturat aures suas ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Prou. 21. Item illic: Qui conuersatur sine uituperatione in iustitia, beatos filios relinquit. Prou.21. Apud eundem in Ecclesiastico: Fili si habes, bene fac tecum, & Deo dignas oblationes offer, memorare quoniam mors non tardat. Eccl.14. Item illic: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Ibid. 29 De hoc ipso in psalmo 36. misericordiam & posteris prodesse: Iunior fui, etenim senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur & fenerat, & semen eius in benedictione est. De hoc ipso in psalmo 40. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit illum Deus. Item in psalmo 111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manebit in sæculum sæculi. De hoc ipso apud Osee: Misericordiam malo quam sacrificium, & agnitionem Dei plusquam holocaustomata. Osee 6. De hoc ipso in euangelio secundũ Matthæum. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Item illic: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Matth. 5. Itẽ illic: Thesaurizate uobis thesauros in cælo, ubi neque tinea, neque comestura exterminat, & ubi fures non effodiunt, & furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuum. Item illic: Simile est regnum cælorum homini negotianti, quærenti bonas margaritas: Matth. 13

ubi

ubi autem inuenit pretiosam margaritam, abiit & uendidit omnia quæ habuit, &
Ibid.10. emit illam. Etiam modicum opus prodesse. Item illic: Et qui potauerit unum ex
minimis istis calicem aquæ frigidæ in nomine discipuli, amen dico uobis, nõ per-
Luc.6. ibit merces eius. Nemini negandam eleemosynam. Item illic: Omni poscenti te
Matth.19. da: & ab eo qui uoluerit mutuari, ne auersatus fueris. Item illic: Si uis ad uitam ue
nire, serua mandata. Dicit ille, quæ? dicit illi Iesus: Non occides, non mœchabe
ris, non falsum testimonium dices. Honora patrem & matrem, & diliges proximũ
tibi tanquam te. Dicit illi iuuenis: Omnia ista obseruaui: quid adhuc mihi deest?
Dicit illi Iesus: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, &
Ibid.25. habebis thesaurum in cælo, & ueni sequere me. Item illic: Cum uenerit filius ho-
minis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis
suæ, & colligentur ante eum omnes gentes. Et segregabit illos ab inuicem, quem-
admodum pastor segregat oues ab hædis. Et statuet oues ad dexteram suam, hædos
autem ad sinistram. Tunc dicet rex eis qui ad dextram suam sunt: Venite benedi-
cti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Esuri-
ui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me: hospes fui, & abduxi-
stis me: nudus, & texistis me: infirmatus sum, & uisitastis: in carcere fui, & uenistis
ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes: Domine quando te uidimus esurien-
tem, & pauimus; sitientem, & potauimus? Quando te uidimus hospitem, & ab-
duximus; nudũ, & uestiuimus? Quando autem te uidimus infirmum, & in carcere,
& uenimus ad te? Et respondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quã diu fecistis
uni horum ex fratribus meis minimis, & mihi fecistis. Tunc dicet illis, qui a sinistris
eius sunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus
diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, &
non potastis me: hospes fui; & non abduxistis me: nudus fui, & non uestistis
me: infirmus, & in carcere, & non uisitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicen-
tes: Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nu
dum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Et respondebit il-
lis: Amen dico uobis, quam diu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi feci-
stis. Et abibunt isti in ambustionem æternam, iusti autem in uitam æternam. De
Luc.11.&12. hoc ipso in euangelio secundum Lucam: Res uestras uendite, & date eleemosynã.
Item illic: Qui fecit quod est intus, fecit & quod foris est. Verumtamen date elee-
Ibid.19. mosynam, & ecce uobis omnia sunt munda. Item illic: Ecce dimidium ex sub-
stantia mea do egenis; & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo. Dixit autem
Iesus, quia salus hodie domui huic facta est, quoniam & ipse filius est Abrahæ. De
2.Cor.8. hoc ipso ad Corinthios secunda: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut
& illorum abundantia uestræ inopiæ sit supplementum, ut sit æqualitas sicut scri-
Exod.16. ptum est: Qui multum habuit, non abundauit: & qui modicũ, non indiguit. Item
2.Cor.9. illic: Qui parce seminat, parce & metet. Et qui seminat in benedictione, de bene-
dictione & metet. Vnusquisque autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristi-
tia, uel ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Item illic: Sicut scri-
Psal.3. ptum est: Distribuit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Item illic:
Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad edendum præstabit: Et mul
tiplicabit semen uestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut in omni
bus locupletemini. Item illic: Administratio huius officii non tantum suppleuit ea
quæ sanctis desunt; sed & abundauit per multam gratiarum actionem in Deum. De
1.Ioan.3. hoc ipso in epistola Ioannis: Qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem
suũ desiderantẽ, & clauserit uiscera sua ab eo; quo modo caritas Dei manet in illo?
Luc.14. De hoc ipso in euangelio secundum Lucam: Cum facis prandium aut cænam, noli
uocare

uocare amicos tuos, neque fratres, neque uicinos, neque diuites, ne forte & illi
reinuitent te & fiat tibi retributio. Sed cum facis epulum, uoca pauperes, debiles,
cæcos, & claudos, & beatus eris: quoniam non habent retribuere tibi. retribue-
tur autem tibi in resurrectione iustorum.

2 In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatem minus fiat, ipsam uolunta
tem satis esse, in epistola Pauli ad Corinthios secunda: Si uoluntas prompta est, se- 2.Cor.8.
cundum quodcunque habuerit, acceptabile est, non secundum quod non habue-
rit: neque sit aliis refrigerium, uobis autem pressura.

3 Agapem & dilectionem fraternam religiose & firmiter exercendam, apud Mala-
chiam: Nonne Deus unus condidit nos? Nonne pater unus est omnium nostrum? Malach. 2
Quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum? de hoc ipso secundum Ioan
nem: Pacem uobis remitto, pacem meam do uobis. Item illic: Hoc est mandatum Ioan. 14.
meum ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi uos. Maiorem hac caritatẽ ne-
mo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Item illic: Beati pa-
cifici, quoniam ipsi filii Dei uocabuntur. Item illic: Amen dico uobis, quoniam
si duobus ex uobis conuenerit in terra, de omni re quamcunque petieritis, contin
get uobis a patre meo qui in cælis est. ubicunque enim fuerint duo aut tres colle-
cti in nomine meo, ego cum eis sum. De hoc ipso ad Corinthios prima: Et ego 1.Cor. 3.
quidem fratres non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus; quasi
infantibus in Christo lac uobis potum dedi, non escam. dum enim adduc pu-
pilli eratis, non poteratis, sed neque nunc potestis: adhuc enim estis carnales.
Vbi enim in uobis æmulatio & contentio & dissensiones, nonne carnales estis, & se
cundum hominem ambulatis? Item illic: Et si habuero omnem fidem, ita ut mon-
tes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos distribuero
omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autẽ non habeam,
nihil proficio. Caritas magnanima est, benigna est: caritas non æmulatur, non
agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super
iniustitiam, conlætatur autem in ueritate. Omnia diligit, omnia credit, omnia spe
rat, omnia sustinet. Caritas nunquam excidet. De hoc ipso ad Galatas: Diliges Gal. 5.
proximum tibi tanquam te. Si autẽ mordetis, & incusatis inuicem, uidete ne con
sumamini ab inuicem. De hoc ipso in epistola Ioannis: In hoc apparent filii Dei, & 1.Ioan. 3
filii diaboli. Omnis qui non est iustus, non est de Deo: & qui non diligit fratrem
suum. Item illic: Qui enim fratrem suũ odit, homicida est: & scitis quia omnis ho
micida non habet in se uitam æternam in se manentem. Item illic: Si quis dixerit
quoniam diligit Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit
fratrem suum quem uidet, Deum quem non uidet, quo modo potest diligere? De
hoc ipso in Actis apostolorum: Turba autẽ eorum qui crediderant, anima ac men- Act. 4.
te una agebant: nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quidquam suum iudica-
bant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia cõmunia. De hoc ipso in euan
gelio secundum Matthæum: Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recorda- Matth. 5.
tus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum
ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueni et offer munus tuum
ad altare. Item in epistola Ioannis: Deus caritas est, & qui manet in caritate, in 1.Ioan.4.
Deo manet, & Deus in eo. Item illic: Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit,
mendax est, & in tenebris ambulat usque adhuc.

4 In nullo gloriandum quando nostrũ nihil sit, in euangelio secundum Ioannem:
Nemo potest quidquã accipere, nisi datum fuerit illi de cælo. Item in epistola Pau- Ioan.19.
li ad Corinthios prima: Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepisti, 1,Cor 1.
quid gloriaris quasi non acceperis? Item in Regum primo: Nolite gloriari, neque 1. Reg. 2.
loquamini

loquamini elata, & non procedat magniloquentia ex ore uestro: quia Deus scien-
tiarum Dominus. Item illic: Inualidus factus est arcus potentium, & infirmi accin
2.Mach. 9 cti sunt uirtute. De hoc ipso in Machabæis: Iustum est subditum Deo esse, & mor-
talem nõ paria Deo sentire. Item illic: Et uerba uiri peccatoris ne timueriris: quia
gloria eius in stercora erit & in uermes. Hodie extolletur, & cras non inuenietur:
quoniam conuersus est in terram suam, & cogitatio eius peribit.

Esa.6. 5 Humilitatem & quietem in omnibus tenendam, apud Esaiam sic dicit Dominus
Deus: Cælum mihi thronus, & terra scabellum pedum meorũ. Quam mihi sedem
ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea,
& sunt mea omnia ista. Et super quẽ aspiciam alium nisi super humilem & quie-
tum, & trementem sermones meos? De hoc ipso in euangelio secundum Matthæũ:
Matth. 5. Felices mites, quoniam ipsi hereditabunt terram. De hoc ipso secundum Lucam:
Luc.9. Qui minimus erit in omnibus uobis, hic erit magnus. Item illic: Qui se extollit, hu
Rom.11. miliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. De hoc ipso ad Romanos: Noli al
tum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec
tibi parcat. De hoc ipso in psalmo 33. Et humiles spiritu saluabit. Item ad Roma-
Ibid. 13 nos: Reddite omnibus quæ debentur: cui tributũ, tributum: cui uectigal, uectigal:
cui timorem, timorem: cui honorem, honorẽ. Nemini quidquam debeatis nisi
ut inuicem diligatis. Item in euangelio secundum Matthæum: Diligunt primũ re-
cumbendi locum in cænis, & primam sessionem in synagogis, & salutationes in fo-
ro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos autem ne uocaueritis rabbi: unus est enim
Ioan.13. uobis magister. Item in euangelio secundum Ioannem: Non est seruus maior Do-
mino suo, neque apostolus maior eo qui se misit. Hæc scientes beati eritis, si ea fe
ceritis. Item in psalmo 81. Humilem & pauperem iustificate.

6 Bonos quosque & iustos plus laborare, sed tolerare debere, quia probantur;
Eccel. 27. apud Salomonem: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulatio
nis. Item in psalmo 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, &
humiliatum Deus non despiciet. Item in psalmo 33. Proximus est Dominus contri
tis corde; & humiles spiritu saluabit. Item illic: Multæ pressuræ iustorum, sed ex
Iob.1. omnibus illis liberabit eos Dominus. De hoc ipso apud Iob: Nudus exiui de ute-
ro matris meæ, nudus etiam ibo in terram: Dominus dedit, Dominus abstulit: si-
cut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. In his omni-
bus quæ contigerunt ei, nihil peccauit Iob labiis suis in cõspectu Domini. De hoc
Matth. 5. ipso in euangelio secundum Matthæum: Beati plangentes, quoniam ipsi consola-
Ioan.16. buntur. Item secundum Ioannem: Hæc locutus sum uobis ut in me pacem habea-
tis, in sæculo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego uici mundum.
2.Cor.12. De hoc ipso ad Corinthios secunda: Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus
satanæ, qui me colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogaui,
ut discederet a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmita-
Rom.5. te perficitur. De hoc ipso ad Romanos: Gloriamur in spe claritatis Dei: nõ solum
autem, sed & gloriamur in pressuris, scientes quoniam pressura tolerantiam ope-
ratur, tolerantia autem probationem, probatio autem spem. Spes autem non con
fundit, quia dilectio Dei infusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum qui da-
tus est nobis. De hoc ipso secundum Matthæum: Quam lata & spatiosa uia est quæ
Matth. 1. ducit ad interitum, & multi sunt qui intrant per eam. Quam arta & angusta uia est,
Tob.2. quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui eam inueniunt. De hoc ipso in Tobia: Vbi
Eccl.3. sunt iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris. Item in Sapientia Salomonis: In locis impio-
rum gemunt iusti: in illorum autem perditionem abundabunt iusti.

Ephes.4. 7 Non contristandum Spiritum sanctum, quẽ accepimus; apud Ephesios: Nolite
contristare

contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferantur a uobis.

8 Iracundiam uincendam esse, ne cogat delinquere, apud Salomonem in Parœmiis: Melior est uir patiens forti. Qui enim iracundiam continet, melior est, quam Prou. 16 qui urbem capit. Item illic: Imprudens eadem die enunciat iram suam; abscondit autem inhonorationem suam astutus. De hoc ipso ad Ephesios: Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Item in euangelio secundũ Matthæum: Audistis quia dictum est antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio.

9 Inuicem se fratres sustinere debere, ad Galatas: In contemplatione habentes Gal. 6 unusquisque, ne & uos tentemini. Alterutrum onera sustinete, & sic adimplebitis legem Christi.

10 In Deum solum fidendum, & in ipso gloriandum, apud Hieremiam: Non glorietur sapiens in sapientia sua, neque glorietur fortis in fortitudine sua: neque Hiere. glorietur diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & nosse quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam super terram: quoniam in his est uoluntas mea, dicit Dominus. De hoc ipso in psalmo 54. In Domino speraui, non timebo quid faciat mihi homo. Item illic: Non nisi soli Deo subiecta est anima mea. Item in psalmo 117. Non metuam quid faciat mihi homo, Dominus mihi auxiliator est. Item illic: Bonum est confidere in Dominum, quam fidere in homine. Bonum est sperare in Dominum, quam sperare in principibus. De hoc ipso apud Danielem: Responderunt autem Sidrac, Misac, Dan. 3 & Abdenago & dixerunt regi Nabuchodonosor: Rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim Deus cui nos seruimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberabit nos. Et si non, notum sit tibi quia diis tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti non adoramus. Item apud Hieremiam: Maledictus homo qui spem habet in homine: & benedictus Hiere. 17 homo qui fidet in Domino, & erit in Deo spes eius. De hoc ipso in Deuteronomio: dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. De hoc ipso ad Romanos: Et Deut. 6 coluerunt & seruierunt creaturæ, relicto creatore, propter quod & tradidit illos De Rom. 1 us in passiones ignominiæ. De hoc ipso apud Ioannem: Maior est qui in uobis est, quam qui in hoc mundo.

11 Eum qui fidem consecutus est exposito priore homine, cælestia tantum & spiritalia cogitare debere, nec attendere ad sæculum, cui iam renunciauit, apud Esaiam: Quærite Dominum, & cum inueneritis, inuocate eum. Cum autem appropinqua Esa. 55 uerit uobis, relinquat impius uias suas, & uir facinorosus cogitationes suas: & conuertatur ad Dominum, & misericordiam consequetur; quia in multũ remittet peccata uestra. De hoc ipso apud Salomonem: Vidi uniuersa opera quæ facta sunt sub Eccl. 1 sole, & ecce omnia uanitas. De hoc ipso in Exodo: Sic autem comedetis eum. Lum Exod. 12 bi uestri præcincti, & calciamenta uestra in pedibus uestris, & bacula uestra in manibus uestris, & edetis eum festinanter: pascha est enim Domini. De hoc ipso in euangelio secundum Matthæum: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. scit autem pater uester, quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum Dei, & iustitiã eius & omnia ista apponentur uobis. Item illic: Nolite cogitare in crastinum. crastinus Matth. 6 enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua. Item illic: Nemo retro attendens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei. Item illic: Aspicite uolatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in

horrea, & pater uester cælestis pascit illa. Non ne uos pluris estis illis? De hoc ipso secundum Lucam: Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes. Et uos similes
Luc.12. hominibus expectantibus dominum suum, quando ueniat a nuptiis, ut cum uenerit & pulsauerit, aperiant illi: Felices serui illi, quos adueniens dominus inuenerit
Matth. 8 uigilantes. De hoc ipso apud Matthæum: Vulpes foueas habent, & uolucres cæli diuersoria; filius autem hominis non habet ubi caput suum inclinet. Item illic: Qui non renunciat omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. De hoc
1.Cor.6. ipso ad Corinthios prima: Non estis uestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in corpore uestro. Item illic: Tempus collectum: superest ergo ut & qui habent uxores, quasi non habentes sint; & qui flent, quasi non flentes; & qui gaudent, quasi non gaudentes; & qui emunt, quasi non ementes; & qui possident, quasi non possidentes; & qui hoc mundo utuntur, quasi non utantur. Præterit enim figura huius mundi. Item illic: Primus homo de terræ limo, secundus
Ibid. 15. homo de cælo. Qualis ille e limo, tales & qui de limo, & qualis cælestis, tales & cælestes. Quo modo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cælo est. De hoc ipso ad Philippenses: Omnes sua quærunt, & non
Philip.3. quæ sunt Christi: quorum finis est interitus, quorum Deus uenter est: & gloria in confusionem eorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cælis est, unde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ. De hoc ipso ad Galatas: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per
Gal.6. quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. De hoc ipso ad Timotheũ: Ne
2.Tim.2. mo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certabit quis, non coronabitur, nisi legitime pugnauerit. De hoc
Coloss.2 ipso ad Colossenses: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquã uiuentes in mundo uana sectamini? Item de hoc ipso: Si cõsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ terrena sunt. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum eo apparebitis in gloria. De hoc ipso ad Ephesios: Exponite prioris conuersationis ueterem hominem, qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis. Innouamini autem spiritu sensus uestri, & induite nouum hominem, eum qui secundum Deum constitutus est in iustitia, & sanctitate, & ueritate. De hoc ipso in epistola Petri: Quasi hospites, & peregrini abstinete uos a carnalibus desideriis, quæ militant
1.Petr.2. aduersus animam: conuersationem autem habentes inter gentes bonam, ut dum detrectant de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnificent Deum. De hoc ipso in epistola Ioannis: Qui dicit se in Christo manere, debet quo modo
1.Ioan.2. do ille ambulauit, & ipse ambulare. Item illic: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi quæ non est a patre, sed ex concupiscentia sæculi: & mundus transibit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem Dei, manet in æternum, quo modo Deus manet in æternum. Item in epistola Pauli ad Corinthi-
1.Cor.5: os prima: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus: Itaque festa celebremus nõ in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & ueritatis.

12 Non iurandum, apud Salomonem: Vir multum iurans implebitur iniquitate, &
Eccl.23. non discedet a domo eius plaga: & si nane iurauerit, non iustificabitur. De hoc ipso

ipso secundum Matthæum: Dico uobis nõ iurare in totum. Sit autem sermo uester Matth. 5 est, est: non, non. De hoc ipso in Exodo: Non accipies nomen domini Dei tui Exod. 10. in uanum.

13 Non maledicendum, in Exodo: Non maledices, neque principi populi tui detraxeris. Exod. 22. Item in psalmo 33. Quis est homo qui uult uitam, & amat uidere dies bonos? Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. De hoc ipso in Leuitico: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Produc eum, qui maledixerit, Leuit. 24. foras extra castra, & imponent omnes qui audierunt manus suas super caput eius, & lapidabit eum omnis synagoga filiorum Israel. De hoc ipso in epistola Pauli ad Ephesios: Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed bonus ad ædificationem Ephes. 4. fidei, ut det gratiam audientibus. De hoc ipso ad Romanos: Benedicentes, Rom. 12. & non maledicentes. De hoc ipso in euangelio secundum Matthæum: Qui dixerit Matth. 5 fratri suo fatue, reus erit in gehennam ignis. De hoc ipso secundum eundem Matthæum: Dico autem uobis, quia omne uerbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicii. De sermonibus enim tuis iustificaberis, & de sermonibus tuis condemnaberis.

14 Nunquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt, benedicendum Deum apud Iob: Dic uerbum aliquod in Dominum, & morere. At ille intuitus eam dixit: Iob. 2. Tanquam una ex ineptis mulieribus locuta es: Si bona excepimus de manu Domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labiis suis in conspectu Domini. Item illic: Animaduertisti ad puerum meum Iob? non enim est similis illi quisquam in terris, homo sine querela, uerus dei cultor, abstinens se ab omni malo. De hoc ipso in psalmo 33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. De hoc ipso in Numeris: Desinat Num. 11. murmuratio eorum a me, & non morientur. De hoc ipso in Actis apostolorum: Circa mediam autem noctem Paulus & Silas orantes gratias agebant Deo; audiebãt Act. 6. autem eos uincti. Item in epistola Pauli ad Philippenses: Omnia autem pro dilectio Philip. 2. ne facientes, sine murmurationibus & reputationibus, ut sitis sine querela & immaculati filii Dei.

15 Ad hoc tentari homines a Deo ut probentur, in Genesi: Et tentauit Deus Abraham, Gen. 22. & dixit ad illum: Accipe filium tuum unicum quem diligis Isaac, & uade in terram altam, imponens illum ibi in holocaustum hostiam, in uno ex montibus de quo tibi dixero. De hoc ipso in Deuteronomio: Tentat dominus Deus uester Deut. 13. uos, ut sciat, si diligitis dominum Deum uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. De hoc ipso in Sapientia Salomonis: Et si coram hominibus tormenta Sap. 4. passi sunt, spes eorum immortalitate plena est; & in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquã aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus eorum in perpetuum. De hoc ipso in Machabæis: Abraham non- 1. Mach. 2 ne in tentatione inuentus est fidelis, & deputatum est ei ad iustitiam?

16 De bono martyrii, in Prouebiis Salomonis: Liberat de malis animam martyr Prou. 14. fidelis. Item illic: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se an- Sap. 5. gustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pænitentiam habentes, & per angustiã spiritus gementes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii. Nos insensati uitã illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quo modo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus a uia ueritatis, & iustitiæ lumen

X ii non

non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra. De hoc ipso in psal. 115. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Item in psalmo 125. Qui semināt in lacrimis, in exultatione metent. Ambulantes ambulabant, & plorabant mittentes semina sua: uenientes autem uenient in exultatione tollentes gremia sua. De hoc ipso in euangelio Ioan.12. secundum Ioannem: Qui amat animam suam, perdet illam: & qui odit animā suam Matth.10 in isto sæculo, in uitam æternam inueniet illam. Item illic. Cū autem tradiderint uos nolite cogitare quid loquamini, non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus Ioan.16. patris uestri qui loquitur in uobis. Item illic: Veniet hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequiuum se Deo facere. Sed & hoc facient, quoniam non co- Matth.5. gnouerunt patrem neque me. De hoc ipso apud Matthæum: Beati qui persecutionem passi fuerint propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Item il- Matth.10. lic: Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest animam & corpus perdere in ghennam. Itē illic: Quicunque me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum co- Luc.6. ram patre meo, qui in cælis est. Qui autem me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cælis est. Qui autem sustinuerit usque in finē, hic saluus erit. De hoc ipso secundum Lucam: Beati eritis cum uos oderint homines, & separauerint uos & expulerint, & maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra Luc.18. multa est in cælis. Item illic: Amen dico uobis, nemo est qui relinquat domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat centies tantum in isto tempore, in sæculo autem futuro uitam æternam. De hoc Apoc.6. ipso in Apocalypsi: Et cum aperuisset quintum signum, uidi sub ara Dei animas occisorum propter uerbum Dei & martyrium suum, & clamauerunt magna uoce dicentes: Quousque Domine sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? Et datæ sunt eis singulis stolæ albæ, & dictum est eis ut requiescerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruorum, & fratrum eorum, quique postea occidentur exemplo ipsorum. Item il- Apoc.7. lic: Post hæc uidi turbam multam, quam dinumerare ex his nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & ex omni populo & lingua, stantes in conspectu throni, & in conspectu agni, & erant amicti stolis albis, & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Salus Deo nostro sedenti super thronum, & agno. Et respondit unus ex senioribus, dicens mihi: Qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & unde uenerunt? Et dixi ei: Domine mi tu scis. Et ait mihi: Hi sunt qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni: Ideo sunt in conspectu throni Dei, & seruiunt ei diebus & noctibus in templo eius. Et is qui sedet in throno, inhabitabit super eos: neque esurient neque sitient unquam, sed neque sol super eos cadet, neque ullum æstum patientur. Quoniam agnus qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad fontes ui- Apoc.2. tæ aquarum, & absterget Deus omnem lacrimam ex oculis eorum. Item illic: Qui uincet, dabo illi edere de ligno uitæ, quod est in paradiso Dei mei. Item illic: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Beati erunt qui uigilabunt, & seruabunt uestimenta sua ne nudi ambulent, & uideant turpitudinem suā. De hoc 2.Tim.4. ipso ad Timotheū in secunda: Ego iam delibor, & tempus instat meæ assumptionis. Bonum certamen certaui, cursum perfeci, fidem seruaui: iam superest mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet Dominus in illo die iustus iudex: non solum autem mihi,

mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius. De hoc ipso ad Romanos: Su Rom. 8.
mus filii Dei, si autem filii, & hæredes Dei, cohæredes autem Christi: si quidem
compatiamur, ut & commagnificemur. De hoc ipso in psalmo 118. Beati qui imma
culati sunt in uia, & qui ambulant in lege Domini. Beati qui perscrutantur mar-
tyria eius.

17 Minora esse quæ in sæculo patimur, quam sit præmium quod promissum est: in Rom. 8.
epistola Puali ad Romanos: Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad fu-
peruenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis.

18 Dilectioni Dei & Christi nihil præponendum, in Deuteronomio: Diliges domi Deut. 6.
num Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua; & de tota uirtute tua.
In euangelio secundum Matthæum: Qui amat patrem aut matrem super me, nō est Matth. 10
me dignus: & qui amat filiū aut filiam super me, non est me dignus; & qui non acci-
pit crucem suam & sequitur me, non est meus discipulus. Item in epistola Pauli ad
Romanos: Quis nos separabit a caritate Christi, pressura, an angustia, an persecutio, Rom. 8.
an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quoniam cau- Psal. 43.
sa tui occidimur tota die, deputati sumus ut oues uictimæ: sed in his omnibus su-
peruincimus, pro eo qui dilexit nos.

19 Voluntati non nostræ, sed Dei obtemperandum, in euangelio secundum Ioannē
Non descendi de cælo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me Ioan. 6.
misit. De hoc ipso secundum Matthæum: Pater, si fieri potest, transeat a me calix Matth. 26
iste: ueruntamen non quod ego uolo, sed quod tu. Item in prece quotidiana: Fi- Matth. 7
at uoluntas tua sicut in cælo & in terra. Item secundum Matthæum: Nō omnis qui
mihi dicit Domine Domine, introibit in regnum cælorum, sed is qui facit uolunta
tem patris mei qui in cælis est, ipse introibit in regnum cælorum. Item secundum
Lucam: Ille autem seruus qui cognoscit uoluntatem domini sui, & non paruerit Luc. 12
uoluntati eius, uapulauit multis. In epistola Ioannis: Qui autem fecerit uolunta- Ioan. 2.
tem Dei, manet in æternum, quo modo & ipse manet in æternum.

20 Fundamentum & firmamentum spei, & fidei esse timorem, in psalmo 110. Ini
tium sapientiæ timor Domini. De hoc ipso in Sapientia Salomonis: Initiū sapien- Eccl. 1.
tiæ, metuere Deum. Item in Parœmiis eiusdem: Beatus homo est qui ueretur o- Prou. 28.
mnia per metum. De hoc ipso apud Esaiam: Et super quem alium respiciam, nisi Esa. 28.
super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? De hoc ipso in Gene-
si: Et uocauit eum angelus domini de cælo, & dixit illi: Abraham Abraham. Ille Gen. 22.
autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli imponere manum tuam super puerum, neq;
feceris illi quidquam. Nunc enim cognoui, quoniam times Deum tuum, & non
pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Item in psalmo 2. Seruite Domino in ti
more, & exultate ei cum tremore. Item in psalmo 33. Timete Dominum omnes
sancti eius; quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Item in psalmo 18. Ti-
mor Domini castus perseuerans in sæcula sæculorum.

21 Non temere de altero iudicandum, in euangelio secundum Lucam: Nolite iu- Luc. 6.
dicare, ne iudicemini: nolite condemnare, ne condemnemini. De hoc ipso ad Ro
manos: Tu quis es qui iudicas alienum seruum? domino suo stat aut cadit; stabit Rom. 14.
autem, potens est enim Deus statuere eum. Et iterum: Propterea sine excusatione Rom. 2.
es o homo omnis qui iudicas, in quo enim iudicas alium, te ipsum condemnas, ea-
dem enim agis, quæ iudicas. Speras autem tu qui iudicas eos qui mala agunt, & ea-
dem facis, quia ipse effugies iudicium Dei? Item in epistola Pauli ad Corinthios pri
ma: Et qui se putat stare, uideat ne cadat. Et iterum: Si quis se putat scire aliquid 1. Cor. 10.
non dum scit quemadmodum oporteat eum scire. 1. Cor 8.

22 Accepta iniuria remittendū & ignoscendum, in euangelio in prece quotidiana:

Matth. 6. Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Item
Marc. 11. ſecundum Marcum: Et cũ ſteteritis ad orationem, remittite ſi quid habetis aduer-
ſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cælis eſt, remittat peccata uobis. Si autem uos
non dimiſeritis, neque pater ueſter qui in cælis eſt, dimittet uobis peccata ueſtra.
Ibid. 4. Item illic: In qua menſura metieritis, in ea remetietur uobis.
Rom. 12 23 Vicem malis non reddendam, in epiſtola Pauli ad Romanos: Nemini malum
pro malo reddentes. Item illic: Noli uinci a malo, ſed uince in bono malum. De
hoc ipſo in Apocalypſi: Et dixit mihi, ne ſignaueris uerba prophetiæ libri huius,
Apoc. 22. quia iam tempus in proximo eſt; & hi qui perſeuerant nocere, noceant; & qui in
ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: iuſtus autem adhuc iuſtiora faciat, ſimiliter & ſan-
ctus ſanctiora. Ecce uenio cito, & merces mea mecum eſt reddere unicuique ſecun
dum facta ſua.
24 Non poſſe ad patrem perueniri, niſi per filium eius Ieſum Chriſtum, in euan-
gelio ſecundum Ioannem: Ego ſum uia ueritas & uita: nemo uenit ad patrem niſi
Ioan. 14. per me. Item illic: Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur.
Ioan. 10. 25 Ad regnum Dei niſi baptizatus & renatus quis fuerit, peruenire non poſſe, in
euangelio ſecundum Ioannem: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto,
Ioan. 3 non poteſt introire in regnum Dei. Quod enim natũ eſt de carne, caro eſt: & quod
Ibid. 6. natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt. Item illic: Niſi ederitis carnem filii hominis, & bi
beritis ſanguinem eius, non habebitis uitam in uobis.
26 Parum eſſe baptizari, & euchariſtiã accipere, niſi quis factis & opere perficiat,
in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: Neſcitis quia qui in ſtadio currunt, omnes
1. Cor. 9. quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite ut occupetis; & illi qui-
dem ut corruptibilem coronam accipiant, nos uero incorruptam. In euangelio ſe
Matth. 3 cundum Matthæum: Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in
& 7. ignẽ mittetur. Itẽ illic: Multi mihi dicẽt in illa die: Domine Domine, nonne in no
mine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia excluſimus, & in tuo no-
mine uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis. Nunquam uos noui, recedite
Matth. 9 a me qui operamini iniquitatem. Item illic: Luceat lumen ueſtrum coram homini
bus, ut uideant bona opera ueſtra, & clarificent patrem ueſtrum qui in cælis eſt.
Philip. 2 Item Paulus ad Philippenſes: Lucete ſicut luminaria in mundo.
27 Baptizatum quoque gratiam perdere quam conſecutus ſit, niſi innocentiã ſer-
Ioan. 5. uet, in euangelio ſecundum Ioannem: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne
1. Cor. 5. quid tibi deterius fiat. Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: Neſcitis quia
templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? ſi quis templum Dei uiolaue-
rit, diſperdet illum Deus. De hoc ipſo in Paralipomenon: Deus uobiſcum eſt,
2. Paralip. dum eſtis uos cum ipſo: ſi dereliqueritis eum, derelinquet uos.
15. 28 Non poſſe in Eccleſia remitti ei, qui in Deum deliquerit, in euangelio ſecun
Matth. 12 dum Matthæum: Qui dixerit uerbum aduerſus filiũ hominis, remittetur illi: qui
autem dixerit aduerſus Spiritum ſanctum, non remittetur illi neque in iſto ſæculo,
Marc. 3 neque in futuro. Item ſecundum Marcum: Omnia peccata remittentur filiis homi
num & blaſphemiæ: qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non remitte-
1. Reg. 2 tur illi, ſed reus erit æterni peccati. De hoc ipſo in Regum primo: Si delinquendo
peccet uir aduerſus uirum, orabunt pro eo Dominum: ſi autẽ in Deum peccet ho
mo, quis orabit pro eo?
29 De odio nominis ante prædictum, in euangelio ſecundum Lucã: Et eritis odi-
Luc. 21. biles omnibus hominibus propter nomen meum. Item ſecundum Ioannem: Si ſæ
Ioan. 15. culum uos odit, ſcitote quoniam me primo odiit: ſi de ſæculo eſſetis, ſæculum
quod ſuum eſſet amaret: ſed quia de ſæculo non eſtis, & ego elegi uos de ſæculo,
propterea

propterea odit uos sæculum. Mementote sermonis quem dixi uobis: Non est maior seruus domino suo, si me persecuti sunt, & uos persequentur.

30 Quod quis Deo uouerit, cito reddendum, apud Salomonem: Pront uoneris uotum Deo, ne moram feceris reddere illud. Eccl. 5 Item in Deuteronomio: Si autem uo- Deut. 23 ueris uotum domino Deo tuo, non tardabis reddere illud, quia inquirens quæret illud dominus Deus tuus a te, & erit in peccatū: ea quæ egredientur per labia tua, obseruabis: & facies donum quod locutus es ore tuo. De hoc ipso in psalmo 49. Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Inuoca me in die pressuræ, & eximam te, & clarificabis me. De hoc ipso in Actis apostolorum: Cur im- Act. 5 pleuit satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, cum esset fundus in tua potestate; non hominibus mentitus es, sed Deo. Item apud Hieremiam: Maledictus Hiere. 48. qui facit opera Dei negligenter.

31 Eum qui nō crediderit, iam iudicatum esse, in euangelio secundum Ioannem: Qui non crediderit, iam iudicatus est; quia non credidit in nomine nnici filii Dei. Ioan. 3 Hoc autem est iudicium, quoniam lux uenit in sæculum, & magis dilexerunt homines tenebras, quam lucem. De hoc ipso in psalmo 1. Propterea non resurgunt impii in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

32 De bono uirginitatis & continentiæ, in Genesi: Multiplicans multiplicabo tri- Gen. 3 stitias tuas, & gemitus tuos: & in tristitia paries filios, & erit cōuersio tua ad uirum tuum, & ipse tui dominabitur. De hoc ipso in euangelio secundum Matthæum: Non omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datum est: sunt enim spadones, qui Matth. 19 ex utero matris nati sunt: & sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus: & sunt spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. Item secundum Lucam: Filii sæculi huius generant & generantur: qui au- Luc. 20 tem habuerint dignationem sæculi illius, & resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque nubuntur. Neque enim incipient mori: æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filii resurrectionis. Resurgere autem mortuos Moyses significat, cum dicit in rubo: Dominus Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorū, sed uiuorum: omnes enim illi uiuunt. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Bonū est homini mulierem non contingere: propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquæque uirum suum habeat. Vxori 1. Cor. 7. uir debitū reddat: similiter & uxor uiro. Vxor corporis sui potestatem nō habet, sed uir, similiter & uir corporis sui potestatē nō habet, sed uxor. Nolite fraudare inuicē, nisi ex conuentione, & ad tempus ut uacetis orationi; & iterū reuertimini ad id ipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Hoc dico secundum ueniam, non secundum imperium: uolo autem omnes homines esse, sicut & me: sed unusquisque proprium habet donū a Deo, alius sic, alius autem sic. Item illic: Cælebs cogitat ea quæ sunt Domini, quo modo placet Deo. Qui autem matrimo- Ibidem nium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quo modo placeat uxori: sic & mulier, & uirgo innupta cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupsit, cogitat de iis quæ sunt mundi huius, quo modo placeat uiro. Item in Exodo: Cum præcepisset Dominus Moysi, ut sanctificaret populum in Exod. 15. diem tertium, sanctificauit ille, & adiecit: Estote parati: tribus diebus non accedetis ad mulieres. Item in Regum primo: Et respondit sacerdos ad Dauid & dixit: Non sunt panes profani in manu mea, nisi panis sanctus unus: si obseruati sunt pueri a mulieribus, manducabunt. Item in Apocalypsi: Hi sunt qui cum mulieribus Apoc. 14. se nō coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: hi sunt qui sequuntur agnum quocunque ierit.

33 Nihil patrem iudicare, sed filium, & patrem ab eo non honorificari, a quo non honori-

Ioan. 9. honorificatur filius: in euangelio secundum Ioannem: Nihil pater iudicat, sed iudicium omne filio dedit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum misit. Item in psalmo 71. Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis iudicare populum
Gen. 19. tuum in iustitia. Item in Genesi: Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem de cælo a Domino.
Hiere. 7. 34 Fidelem gentiliter uiuere non oportere, apud Hieremiã: Hæc dicit Dominus: Secundum uiam gentium ne ambulaueritis. De hoc ipso quod segregare se quis debeat a gentilibus, ne sit socius culpæ, & fiat particeps plagæ eorũ, in Apocalypsi:
Apoc. 18. Et audiui aliam uocem de cælo dicentem: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius: quoniam delicta eius usque ad cælum peruenerunt, & meminit dominus Deus iniquitatum eius. Ideo reddidit ei dupla, & in quo poculo miscuit, duplum remixtum est ei: & inquantum se clarificauit, & deliciarum habuit, intantum datus est ei & cruciatus & luctus: quoniam in corde suo dicit. Regina sum, & uidua esse non possum, nec luctum uisura sum, propterea una hora plagæ eius aduenient mors, luctus & fames, & igni cremabitur: quoniam fortis est dominus Deus qui eam iudicabit. Et flebunt & plangent se in eã reges terræ, qui cum ea fornicati sunt, & in delictis conuersati sunt.
Esa. 3. Item apud Esaiam: Exite de medio eorum, qui fertis uasa Domini.
35 Deum ad hoc patientẽ esse, ut nos pæniteat peccati nostri & reformemur, apud
Eccl. 5. Salomonem in Ecclesiastico: Ne dixeris, peccaui, & quid accidit mihi triste? est enim altissimus patiens redditor. Item Paulus ad Romanos: An nunquid opulentiam bonitatis eius, & sustinentiam & patientiam contemnis, ignorans quia bonitas Dei in pænitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impænitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei; qui reddet unicuique secundum opera sua.
Apoc. 17. 36 Mulierem ornari sæculariter non debere, in Apocalypsi: Et uenit unus ex septẽ angelis habentibus phialas, & aggressus est me dicens: Veni ostendam tibi damnationem mulieris meretricis magnæ, sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et uidi mulierem sedentem super bestiam: & mulier illa amicta erat pallium purpureum, & coccineum, & adornata erat auro, & lapidibus pretiosis, & margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum, &
1. Tim. 2. immunditiæ, & fornicationis totius terræ. Item ad Timotheum: Sint mulieres uestræ cum uerecundia & pudicitia componentes se: non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut ueste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes casti
1. Petr. 3. tatem per bonam conuersationem. De hoc ipso in epistola Petri: Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Item in Ge-
Gen. 38. nesi: Thamar cooperuit se pallio, & adornauit: & cum aspexisset eam Iudas, uisum est ei meretricem esse.
37 Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri, in epistola
1. Petr. 4. Petri: Nec quisquam uestrum tanquã fur aut homicida patiatur; aut tanquam maleficus, aut curas alienas agens, sed tanquam Christianus.
38 Seruum Dei innocentem esse debere, ne incidat in pœnam sæcularem, in epi-
Rom. 13. stola Pauli ad Romanos: Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa.
1. Petr. 2. 39 Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo, in epistola Petri: Christus enim passus est pro nobis, relinquens uobis exemplum, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Qui cum malediceretur, non remaledixit, cum pateretur, nõ minabatur: tradebat autem se iudicanti iniuste.

iniuste. Item Paulus ad Philippenses: Qui in figura Dei constitutus, non rapinam Philip. 2.
arbitratus est esse se æqualem Deo, sed se inaniuit, formam serui accipiens, in simi
litudinem hominis factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit se, factus obe-
diens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit il-
lum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen: ut in nomine Iesu omne ge-
nu curuetur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur,
quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. De hoc ipso in euangelio se-
cundum Ioannem: Si ego laui pedes uestros magister, & dominus, & uos debetis Ioan. 13.
aliorum pedes lauare. Exemplum enim dedi uobis, ut, sicut ego feci, & uos ali-
is faciatis.

40 Non iactanter, nec tumultuose operandum, in euangelio secundum Matthæum:
Nesciat sinistra quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito: & pa- Matth. 6.
ter tuus qui uidet in abscondito reddet tibi palam. Item illic: Cum facis eleemosy-
nam, noli buccinare ante te quo modo hypocritæ faciunt, in uicis & synagogis, ut
clarificentur ab hominibus. Amen dico uobis, compensauerunt mercedem suam.

41 Inepte & scurriliter non loquendum, in epistola Pauli ad Ephesios: Stultiloqui- Ephes. 5.
um & scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, nec nominentur quidem in uobis.

42 Fidem in totum prodesse, & tantum nos posse, quantum credimus: in Genesi:
Et credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Item apud Esaiam: Et Gen. 15.
si non credideritis, neque intelligetis. Item in euangelio secundum Matthæum: Esa. 7.
Modicæ fidei quare dubitasti? Item illic: Si habueritis fidem quasi granum sinapis, Matth. 14.
dicetis monti huic, transi hinc illo, & transibit: & nihil impossibile erit uobis. Item
secundum Marcum: Omnia quæcunque oratis & petitis, credite, quia accipietis, Marc. 11.
& erunt uobis. Item illic: Omnia possibilia credenti. Apud Abacuc: Iustus autem Abacuc 2.
ex fide mea uiuit. Item in Daniele: Ananias, Azarias, Misahel credentes Deo libe- Dan. 3.
rati sunt de flamma ignis.

43 Posse eum statim consequi qui uere crediderit, in Actis apostolorũ: Ecce aqua, Act. 8.
quid est quod me impedit baptizari? Tunc dixit Philippus: si credis ex toto cor-
de tuo, licet.

44 Fideles inter se disceptantes, non debere gentilem iudicem experiri: in episto-
la Pauli ad Corinthios 1. Audet quisquam uestrum aduersus alterum negotium ha- 1. Cor. 6.
bens disceptare apud iniustos, & non apud sanctos? An nescitis quia sancti mun-
dum iudicabunt? Et iterum: Iam quidem in totum delictum in uobis est, quia iudi
ciũ habetis inuicem. Quare non magis iniuriam patimini, aut quare nõ magis frau
dem patimini? Sed uos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus: an nescitis,
quoniam iniusti regnum Dei non consequentur?

45 Spem futurorum esse, & ideo fidem nostram circa ea quæ promissa sunt, patien
tem esse debere, in epistola Pauli ad Romanos: Spe saluati sumus. Spes autem quæ Rom. 8.
uidetur, non est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non ui-
demus speramus, per spectationem speramus.

46 Mulierem in ecclesia tacere debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima: Mu- 1. Cor. 14.
lieres in ecclesia taceant. Si quæ autem quid discere uolunt, domi uiros suos inter-
rogent. Item ad Thimotheum: Mulier cũ silentio discat in omni subiectione. Do- 1 Tim. 2.
cere autem mulierem non permitto, neque præpositam esse uiro, sed esse in silen-
tio. Adam enim primus formatus est, deinde Eua: & Adam seductus non est,
mulier autem seducta est.

47 Delicto & merito nostro fieri ut laboremus, nec Dei opem in omnibus sentia-
mus: apud Osee: Audite sermonem Domini filii Israel: quia iudicium est Domini Osee 4.
aduersus incolas terræ, quod neque misericordia, neque ueritas, neque agnitio
Dei

Dei sit super terram. Sed execratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram. Sanguinem sanguini supermiscent. iccirco terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, cum uolucribus cæli: & deficient pisces maris, ut nemo iudicet, nemo reuincat. De hoc ipso
Esa. 59. apud Esaiam: Numquid non ualet manus Domini ut saluos faciat: aut grauauit aurem ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & Deum separant: & propter delicta uestra auertit faciem a uobis ne misereatur. Manus enim uestræ inquinatæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis: labia autem uestra locuta sunt facinus, & lingua uestra iniustitiam meditatur: nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum: fidunt in uanis, & loquuntur inania: qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus.
Soph. 1. Item apud Sophoniam: Defectione deficiat a facie terræ, dicit Dominus. Deficiat homo, & pecudes deficiant, uolucres cæli & pisces maris: & auferam iniquos a facie terræ.

48 Non fenerandum, in psalmo 13. Qui pecuniam suam non dedit in fenore, & munera super innocentes non accepit: qui ista fecerit, non commouebitur in æternum.
Ezech. 18 Item apud Ezechielem. Homo autem qui erit iustus, hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non faciet, & panem suum esurienti dabit, & nudum operiet, & pecuniam suam in usuram non dabit. Item in Deuteronomio.
Deut. 23. Non fenerabis fratri tuo usura pecuniæ, & usura ciborum.

Luc. 6. 49 Inimicos quoque diligendos, in euangelio secundum Lucam: Si diligitis qui uos diligunt, quæ est uobis gratia? & peccatores diligunt eos qui se diligunt. Item
Matth. 5 secundum Matthæū: Diligite inimicos uestros, & orate pro his qui uos persequuntur: ut sitis filii patris uestri qui in cælis est; qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Prou. 13. 50 Sacramentum fidei non esse profanandum, apud Salomonem in Parœmiis: In aures imprudentis noli quidquam dicere: ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos.
Matth. 7. Item in euangelio secundum Matthæum: Ne dederitis sanctum canibus, neque miseritis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent ea pedibus suis, & conuersi elidant uos.

Eccl. 10. 51 Quod nemo in opere suo extolli debeat, apud Salomonē in Ecclesiastico: Noli te extollere in faciendo opere tuo.
Luc. 17. Item in euangelio secundum Lucam: Quis uestrum habens seruum arantem, aut pastorem, & uenienti de agro dicit continuo, transi, recumbe? Sed dicit illi, para aliquid quod cœnem: & accingere, & ministra mihi, donec manducē & bibam: & postea tu manducabis & bibes. Numquid habet gratiam seruo illi, quia fecit quæ ei imperata sunt? sic itaque & uos cum perfeceritis quæ uobis imperata sunt, dicite: Serui superuacui sumus: quod debuimus facere, fecimus.

52 Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam, in Deuteronomio:
Deut. 30 Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortē, bonum & malum: elige uitā, tibi ut uiuas.
Esa. 1. Item apud Esaiam: Et si uolueritis & audieritis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius uos consumet: os enim Domini locutum est ista. Item in euangelio secundum Lucam: Regnum Dei intra uos est.

53 Dei arcana perspici non posse, & ideo fidem nostrā simplicē esse debere, Paulus
1. Cor. 13. ad Corinthios prima: Videmus nunc per speculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autē cognoscam sicut & ego cognitus sum. Item
Sap. 1. apud Salomonem in Sapientia: Et in simplicitate cordis quærite illū. Item apud eundem. Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter. Item apud eundem: Altiora
Ecc. 3. & 7 te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Item in Salomone: Noli esse multum iustus, & noli argumentari plus quam oportet.
Esa. 3. Item apud Esaiam: Væ qui arguti

arguti ſunt in ſemet ipſis. Item in Machabæis: Daniel in ſua ſimplicitate liberatus 1.Mac. 2
eſt de ore leonum. Paulus ad Romanos: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Rom. 11.
Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & quam inueſtigabiles uiæ eius.
Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? uel quis prior
dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia:
ipſi claritas in ſæcula ſæculorum. Item ad Timotheum: Stultas autem & inerudi- 2. Tim. 2.
tas quæſtiones deuita, ſciens quia lites generant. Seruum autem Dei non oportet
litigare, ſed mitem eſſe ad omnes.

54 Neminem ſine ſorde, & ſine peccato eſſe, apud Iob: Quis enim mundus a ſor- Iob.23.
dibus? nec unus, etiam ſi unius diei ſit uita eius in terra. Item in pſalmo 50. Ecce in
iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis concepit me mater mea. Item in epiſto-
la Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & ue 1. Ioan.1.
ritas in nobis non eſt.

55 Non hominibus, ſed Deo placendum in pſalmo 52. Qui hominibus placent,
confuſi ſunt: quia Deus nihil fecit illos. Item in epiſtola Pauli ad Galatas: Si homi Gal.1.
nibus placere uellem, Chriſti ſeruus non eſſem.

56 Deum nihil latere ex his quæ geruntur: in Sapientia Salomonis: In omni loco Prou.15.
ſpeculantur oculi Dei bonos & malos. Item apud Hieremiam: Ego Deus approxi Hiere.23.
mans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, er-
go ego non uidebo eum? Nonne cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?
Item in Regum primo: Homo uidet in facie, Deus autem in corde. Item in Apo- 1.Reg.14.
calypſi: Et ſcient omnes eccleſiæ quia ego ſum ſcrutator renis & cordis: & dabo Apoc. 2.
unicuique ueſtrum ſecundum opera ſua. Item in pſalmo 18. Delicta quis intelligit? 1. Cor.3
Ab occultis meis munda me Domine. Paulus ad Corinthios ſecunda: Omnes nos
manifeſtari oportet tante tribunal Chriſti, ut recipiat unusquisque ſui corporis pro
pria ſecundum quæ egit, ſiue bona, ſiue mala.

57 Fidelem emendari & reſeruari, in pſalmo 116. Emendans emendauit me Domi
nus, & morti non tradidit me. Item in pſalmo 88. Viſitabo in uirga facinora eorũ,
& in flagellis delicta eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.
Item apud Malachiam: Et ſedebit conflans & expurgans ſicut aurum & argentum; Malach. 3
& emundabit filios Leui. Item in euangelio: Non exibis inde, donec exſoluas no- Matth.5
uiſſimum quadrantem.

58 Neminem contriſtari morte debere, cum ſit in uiuendo labor & periculum, in
in moriendo pax & reſurgendi ſecuritas, in Geneſi: Tunc dixit Dominus ad Adã: Gen. 3.
Quia exaudiſti uocem uxoris tuæ, & manducaſti ex illa arbore de qua ſola præce-
peram tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In triſti
tia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos eiiciet tibi, &
edes pabulum agri in ſudore uultus tui. Edes panem tuum donec reuertaris in ter
ram, de qua & ſumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Item illic: Et placuit E- Ibid.5.
noch Deo, & non eſt inuentus poſtmodum: quia Deus illum tranſtulit. Et apud
Eſaiam: Omnis caro fenum, & omnis claritas eius ut flos feni. Aruit fenum, & Eſa.40.
flos decidit: Verbum autem Domini manet in æternum. Apud Ezechielem: Ipſi di Ezech. 37
cunt, arida facta ſunt oſſa noſtra: periit ſpes noſtra: expirauimus: propterea prophe
tiza, & dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperio monumenta ueſtra, & educam
uos de monumentis ueſtriſ, & inducam uos in terram Iſrael. Et dabo ſpiritum
meum in uos, & uiuetis. Et ponam uos in terram ueſtram, & cognoſcetis quoniam
ego Dominus locutus ſum, & faciam, dicit Dominus. Item in Sapientia Salo-
monis: Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum illius: placita enim erat Deo ani- Sap.4.
ma illius. Item in pſalmo 83. Quam dilectiſſimæ habitationes tuæ Deus uirtutum:

1. Thess. 4 desiderat & properat anima mea ad atria Dei. Et Paulus ad Thessalonicenses: Nolumus autem uos ignorare fratres de dormientibus, ne contristemini sicut & ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quia Iesus mortuus est & resurrexit, sic & Deus eos qui dormierunt in Iesu adducet cum eo. Item ad Corinthios prima: 1. Cor. 15 Stulte, tu quod seminas, non uiuificatur nisi prius mortuum fuerit. Et iterum: Stel- Ibidem la a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Seminatur corpus in corruptione, resurgit sine corruptela. Seminatur in ignominia, resurgit in gloria. Ibidem Seminatur in infirmitate, resurgit in uirtute. Seminatur corpus animale, resurgit spiritale. Et iterum: Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem corruptiuum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem; tunc fiet uerbum quod scriptum est: Absorpta est mors in contentione. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est Ioan. 17 mors contentio tua? Item in euangelio secundum Ioannem: Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego fuero, & ipsi sint mecum, & uideant claritatem meam quam mihi dedisti ante constitutionem mundi. Item secundum Lucam: Nunc dimittis ser- Luc. 2 uum tuum Domine secundū uerbū tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare Ioan. 14 tuum. Item secundum Ioannem: Si me dilexissetis, gauderetis; quoniam uado ad patrem, quia pater maior me est.

Sap. 15 59 De idolis quæ gentiles Deos putant, in sapientia Salomonis: Omnia idola nationum æstimauerunt deos, quibus neque oculorum usus est ad uidendum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti in manibus ad contrectandum: sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui spiritum mutuatus est is finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit Deum fingere. cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior est autem ipse iis quos colit: quoniam ipse quidem uixit, illi nunquā. Sap. 13 Et iterum. Neque opera attendentes cognouerunt quis esset artifex; sed aut ignem aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, & lunam, rectores orbis terræ deos putauerunt. quorum si propter speciem hoc æstimauerunt, sciant quanto his Dominus sit speciosior: aut si uirtutes & opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis. Item in psalmo 134. Idola gentium argentum & aurum, opus manuū hominum. Os habent & non loquuntur: oculos habent & non uident: aures habēt & non audiunt; neque enim est spiritus in ore eorum. Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in illis. Item in psalmo 95. Omnes dii gentium Exod. 20 dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Item in Exodo: Non facietis uobis deos Deut. 5 argenteos neque aureos. Et iterum: Non facietis idolum, nec cuiusquam similitudinem.

60 Ciborum nimiam concupiscentiam non appetendam, apud Esaiam: Edamus Esa. 22 & bibamus, cras enim moriemur. Non remittetur uobis peccatum istud, quoad- Exod. 32 usque moriamini. Item in Exodo: Et consedit populus manducare & bibere, & sur- 1. Cor. 8 rexerunt ludere. Paulus ad Corinthios 1. Cibus nos non commendat Deo: neque si manducauerimus, abundabimus: neque si non manducauerimus, egebimus. Et Ibid. 11 iterum: Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, do- Rom. 14 mi manducet, ut non ad iudicium conueniatis. Item ad Romanos: Non est regnū Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto. In euangelio se- Ioan. 14 cundum Ioannem: Ego cibum habeo, quem uos non nostis. Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui me misit, & perficiam opus eius.

61 Possidendi concupiscentiam, & pecuniam non appetendam, in Ecclesiastico Eccl. 14 apud Salomonem: Qui diligit argentum, non satiabitur argento. Item in Parœmiis:

Captans

Captans annonam maledictus in plebe est; benedictio autem in eius capite est, qui communicat. [Prou.12] Item apud Esaiam: Væ qui coniungunt domum ad domum, & uillam ad uillam, & agrum ad agrum continuant, ut auferant proximi sui aliquid. [Esa. 5.] Numquid habitabitis soli super terram? Item apud Sophoniam: Aedificabunt domos & non inhabitabunt; & instituent uineas, & non bibent uinum earum; quia [Soph.1.] prope est dies Domini. Item in euangelio secundum Lucam: Quid enim prodest homini lucrifacere totum mundum, se ipsum autem perdere? [Luc. 9. & 12.] Et iterum: Dixit autem illi Dominus: Stulte, hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? [Luc.16] Et iterum: Commemorare quoniam percepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc uero hic rogatur, tu autem doles: Et in Actis apostolorum: Dixit autem Petrus ad eum: Argentum quidem & aurum non est mihi: [Act.3.] quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera, excitauit eum. Paulus ad Timotheum prima: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre quid possumus. Habentes [1.Tim.6] itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.

62 Matrimonium cum gentilibus non iungendum: apud Tobiam: Vxorem accipe [Tob.6.] ex semine parentum tuorum, & noli sumere alienam mulierem, quæ non est ex tribu parentum tuorum. Item in Genesi: Mittit puerum suum Abraham, ut de semine suo accipiat Rebeccam filio suo Isaac. [Gen. 24.] Item in Esdra: Satis nō fit Deo cum uastarentur Iudæi, nisi alienigenas uxores cum filiis quoque quos ex illis procrearant, reliquissent. [1.Esdr.10] Paulus ad Corinthios prima: Mulier uincta est quam diu uiuit uir eius: [1.Cor. 7] si autem dormierit, liberata est, ut cui uult nubat, tantum in Domino: felicior autem erit si sic permanserit. [Ibid. 6.] Et iterum: Nescitis quoniam corpora uestra mēbra Christi sunt? Auferens membra Christi, facies membra fornicariæ? absit. Aut nescitis quia qui conglutinatur fornicariæ, unum corpus sunt? Erunt enim duo in una carne. Qui autem se coniunxerit Domino, unus spiritus est. Item ad Corinthios secunda: [2 Cor. 6.] Nolite coniungi cum infidelibus. Quæ autem participatio est iustitiæ & iniquitati? Aut quæ est communicatio luci ad tenebras? Item de Salomone in Regum 3. Et auerterunt uxores alienigenæ cor eius post deos suos. [3.Reg.11.]

63 Graue delictum esse fornicationis, Paulus ad Corinthios: Omne delictum quod [1.Cor.6.] cunque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Non estis uestri: empti enim estis pretio magno. Clarificate & portate Dominum in corpore uestro.

64 Quæ sint carnalia quæ mortem pariant, & quæ spiritalia quæ ad uitam ducant, Paulus ad Galatas: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. [Gal.5.] Hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut nō quæ uultis, ipsa faciatis. Manifesta sunt autem facta carnis, quæ sunt, adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico: quia qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitiis & concupiscentiis.

65 Omnia delicta in baptismo deponi, in epistola Pauli ad Corinthios 1. Neque fornicarii, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum [1.Cor.6.]

lorum appetitores, neque fures, neque fraudatores, neque ebriosi, neque maledi-
ci, neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti
estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei
nostri.

Hiere. 3 66 Disciplinam Dei in ecclesiasticis præceptis obseruandam: apud Hieremiam: Et
dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent oues pascentes cũ disciplina.
Prou.3. Item apud Salomonem in Parœmiis: Fili ne neglexeris disciplinam Dei, neque de-
feceris ab eo correptus. Quem enim Deus diligit, corripit. Item in psalmo 2. Con
tinete disciplinam ne forte irascatur Dominus, & pereatis a uia recta. Cum exarse-
rit cito ira eius super uos: beati omnes qui cõfidunt in eo: Item in psalmo 49. Pec-
catori autem dicit Deus: Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis testamen
tum meum per os tuum; tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos re
Sap. 3 tro? Item in sapientia Salomonis: Disciplinam qui abiecit, infelix est.

67 Prædictum, quod disciplinam sanam aspernaturi essent: Paulus ad Thimothe-
2. Tim. 4 um 2. Erit tempus quando sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum sua de
sideria coaceruabunt sibi magistros prurientes in audiendo; scalpentes aures: Et a
ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

68 Recedendum ab eo qui inordinate, & contra disciplinam uiuit: Paulus ad Thes
2. Tess. 3 salonicenses: Præcipimus autem uobis in nomine Iesu Christi, ut discedatis ab o-
mnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quã ac-
ceperunt a nobis. Item in psalmo 49. Si uidebas furem simul currebas cum eo, &
cum adulteris portionem tuam ponebas.

69 Non in sapientia mundi, nec in eloquentia esse regnum Dei, sed in fide crucis,
1. Cor. 1 & in uirtute cõuersationis: In epistola Pauli ad Corinthios 1. Misit me Christus an-
nunciare non in sermonis sapientia, ne inanis fiat crux Christi: Verbum enim cru
cis stultitia est iis qui pereunt, iis autem qui saluantur, uirtus Dei est. Scriptum est
enim: Perdam sapientiã sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi
sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius sæculi? nonne infatuauit Deus sapien-
tiam huius mundi? Quoniam quidem per sapientiam mundi non cognouit mun-
dus Deum, complacuit Deo per stultitiam prædicationis saluare credentes. Quo-
niam Iudæi signa desiderant, & Græci prudentiam quærunt: nos autem prædica-
mus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam:
ipsis antem uocatis Iudæis, & Græcis Christum Dei uirtutem, & Dei sapientiam.
1. Cor. 3 & iterum: Nemo se decipiat. Si quis putat sapientem se esse in uobis, mundo huic
stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum.
Iob. 5 Scriptum est enim: Reprehendes sapientes in astutia ipsorum. & iterum: Domi-
nus cognouit cogitationes sapientium, quia sunt stultæ.

Ephes. 6 70 Parentibus obsequendum: Paulus ad Ephesios: Filii obsequentes estote parenti
bus uestris, hoc enim est iustum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod
est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longæuus super terrã.

71 Patres quoq; asperos esse circa filios non oportere. Et uos parentes nolite in ira
cundiã mittere filios uestros, sed nutrite eos in disciplina, & correptione Domini.

72 Seruos cum crediderint, plus dominis carnalibus seruire debere: in epistola
Pauli ad Ephesios: Serui obedite dominis carnalibus cum metu & tremore, &
in simplicitate cordis uestri sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi homi-
nibus placentes, sed quasi serui Dei.

73 Item dominos mitiores esse debere. Et uos domini facite ad eos, laxantes ira-
cundiam, scientes quia & uester & ipsorum Dominus est in cælis, & exceptio per-
sonarum non est in illo.

Viduas

74 Viduas probatas quasque honorandas: In epistola Pauli ad Timoth. prima: Viduas honora, quæ uere sunt uiduæ. Quæ autem delicata est uidua, uiua mortua est. & iterum: Iuniores autem uiduas præteri. cum enim indelicatæ fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes iudicium: quoniam primam fidem reprobauerunt. 1. Tim. 5

75 Suorum & maxime fidelium curam plus unumquemque habere debere: ad Timotheum prima: Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, non agit curam, fidem denegat, & est deterior infideli. De hoc ipso apud Esaiam: Si uideris nudum, uesti: & domesticos seminis tui nõ despicies. De quibus domesticis in euangelio dictum est: Si patrem familias beelzebub dixerunt, quanto magis domesticos eius? Esa. 58 Matth. 10

76 Maiorem natu non temere accusandum: ad Timotheum prima: Aduersus maiorem natu accusationem ne receperis. 1. Tim. 5.

77 Peccantem publice obiurgandum: In epistola Pauli ad Timotheum prima: Peccantes coram omnibus corripe, ut & ceteri metum habeant.

78 Cum hæreticis nõ loquendum: ad Titum: Hæreticum hominem post unã correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est huiusmodi & peccat, & est a semet ipso damnatus. De hoc ipso in epistola Ioannis: Ex nobis exierunt, sed nõ fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Item ad Timotheum secunda: Sermo eorum ut cancer serpit. ad Titũ 3. 1. Ioan. 2. 2. Tim. 2

79 Innocentiam fidenter petere & impetrare: in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Deum, & quodcunque petierimus accipiemus ab eo. Item in euangelio secundum Matthæum: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Item in psal. 23. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. 1. Ioan. 3. Matth. 5

80 Nihil licere diabolo in hominem, nisi Deus permiserit. In euangelio secundum Ioannem dixit Iesus: Nullam haberes potestatem aduersus me, nisi data tibi esset desuper. Item in Regum tertio: Et excitauit Dominus satanan ipsi Salomoni. Item in Iob prius Deus permisit, & tunc diabolo licuit. Et in euangelio Dominus ante permisit dicendo Iudæ: Quod facis, fac celerius. Item apud Salomonẽ in Parœmiis: Cor regis in manu Dei. Ioan. 19 1. Reg. 5 Iob. 2. Ioan. 3.

81 Mercedem mercenario cito reddendam: in Leuitico: Nõ dormiet merces mercenarii tui apud te usque in mane. Leut. 19. Prou. 12

82 Non augurandum: in Deuteronomio: Non ominemini neque auguremini. Deut. 18.

83 Cirrum in capite non habendum: Non facietis cirrum ex coma capitis uestri.

84 Barbam non uellendam, apud Esaiam: Nõ corrumpetis effigiem barbæ uestræ. Esa. 15.

85 Surgendum cum episcopus aut presbyter ueniat: A facie senioris exsurges, & honorabis personam presbyteri. Leuit. 16 Ibidem

86 Schisma non faciendum, etiam si in una fide, & in eadem traditione permaneat qui recedit: in Ecclesiastico apud Salomonem: Scindens ligna periclitabitur in eis si exciderit ferrum. Item in Exodo: In domo una comedetur, non eiicietis de domo carnem foras. Item in psalmo 132. Ecce quam bonum & quam iucundum ut habitent fratres in unum. Item in euangelio secundum Matthæum; Qui non est mecum aduersus me est. Et qui mecum non colligit, spargit. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Obsecro autem uos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Sitis autem compositi in eodem sensu, & in eadem sententia. Item in psalmo 67. Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Eccl. 10 Exod. 12. Matth. 12

87 Fideles simplices cum prudentia esse debere, in euangelio secundum Matthæũ: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. et iterum: Vos estis

sal terræ. Si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihil ualet, nisi ut proiiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

1 Thess. 4. 88 Fratrem nõ circumueniendum: Paulus ad Thessalonicenses: Non circumuenire in negotio fratrem suum; quia ultor est Deus de his omnibus.

1 Thess. 5. 89 Subito uenire finem mundi, inquit apostolus: Dies Domini sicut fur in nocte, ita ueniet. Cum dixerint pax & firmitas, tunc illis repentinus adueniet interitus. Item in Actis apostolorum: Nemo potest cognoscere tempus, aut tempora, quæ pater posuit in sua potestate.

1. Cor. 7. 90 Vxorem a uiro non recedere, aut si recesserit innuptam manere: Paulus ad Corinthios: Iis autem quæ nupserunt præcipio, non ego sed Dominus, uxorem à uiro non separari: si autem recesserit, manere innuptam, aut reconciliari uiro: & uirum uxorem non dimittere.

91 Tantum unumquemque tentari, quantum potest sustinere: Paulus ad Corinthios in epistola prima: Tentatio uos non occupauit, nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non patitur uos tentari super quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam euadendi facultatem, ut possitis tolerare.

Ibid. 10. (margin reference)

Ibid. 6. 92 Non quidquid licet esse faciendũ, Paulus in epistola ad Corinthios prima: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant.

93 Prædictum quod hæreses futuræ essent, in epistola Pauli ad Corinthios prima:

Ibid. 11. Oportet & hæreses esse, ut probari manifestati sint in uobis.

Leuit. 7. 94 Cum timore & honore eucharistiam accipiendam: in Leuitico: Anima autem quæcunque manducauerit ex carne sacrificii salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Item Paulus ad Co-

1. Cor. 11. rinthios prima: Quicunque ederit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.

95 Bonis conueniendum, malos autem uitandos: apud Salomonem in Parœmiis: Ne adduxeris impium in habitaculum iustorum. Item apud eundem in Ecclesiastico: Viri iusti sint tibi conuiuæ. & iterum: Amicus fidelis medicamentum uitæ, & immortalitatis. Item illic: Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem. Item illic: Beatus qui inuenit amicum uerũ, & qui enarrat iustitiã auri audienti. Itẽ illic: Sæpi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Item in psal. 17. Cum iusto, iustificaberis; & cum uiro innocente innocens eris; & cum peruerso peruersus eris. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ.

Prou. 3. Eccl. 6. & 9. & 25. & 28. (margin references)

1 Cor. 15. (margin reference)

Eccle. 4. 96 Factis, non uerbis operandum: apud Salomonem in Ecclesiastico: Noli citatus

1 Cor. 4. esse in lingua tua, & inutilis & remissus in operibus tuis. Et Paulus ad Corinthios

Rom. 2. prima: Non in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Item ad Romanos: Nõ auditores legis iusti sunt apud Deũ, sed factores legis iustificabuntur. Item in euan-

Matth. 5. gelio secundum Matthæum: Omnis qui fecerit, & sic docuerit, maximus uocabi-

& 7. tur in regno cælorum. Item illic: Omnis qui audit uerba mea & facit ea, similabo eum uiro sapienti qui ædificauit domum suam super petram. Descendit pluuia, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundatã enim fuit super petrã. Et omnis qui audit uerba mea, & nõ facit ea, similabo eum uiro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam. Descendit pluuia, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna.

97 Et ad fidem, & ad consecutionem properandũ, apud Salomonem in Ecclesiastico: Ne tardes conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem. Subito enim uenit ira illius.

Catechu-

98 Catechumenum peccare iam non debere: Paulus ad Romanos: Faciamus mala dum ueniunt bona, quorum condemnatio iusta est.

99 Iudicium secundum tempora futurum uel æquitatis ante legem, uel legis post Moysen: Paulus ad Romanos: Quotquot sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Et quotquot in lege peccauerunt, per legem & iudicabuntur. Rom.2.

100 Gratiam Dei gratuitam esse debere, in Actis apostolorũ: Pecunia tua tecum sit in perditione; quia existimasti gratiam Dei per pecuniã possideri. Item in euangelio: Gratis accepistis, gratis date. Item illic: Domum patris mei, domum fecistis negotiationis. Item apud Esaiam: Qui sititis, uadite ad aquam, & quotquot non habetis pecuniam, euntes emite, & bibite sine pecunia. Item in Apocalypsi: Ego α, & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uitæ gratis. Qui uicerit, possidebit eorum hereditatem, & ero eius Deus, & ille erit mihi filius. Act.8. Matth.10 Ioan.2. Esa.55. Apoc.21.

101 Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse: In Exodo: Et mons Syna fumabat totus; quoniam descenderat Deus in eum in igne. Item in Actis apostolorum: Et factus est subito de cælo sonus quasi ferretur flatus uehemens, & impleuit totum illum locum, in quo erant sedentes. Et uisæ sunt illis linguæ diuisæ quasi ignis, qui & insedit in unumquenque illorum: & impleti sunt omnes Spiritu sancto. Item in sacrificiis quæcunque accepta habebat Deus, descendebat ignis de cælo, qui sacrificata consumeret. In Exodo: In flamma ignis apparuit angelus Domini de rubo. Exod.19. Act.2. Exod.3.

102 Correptionem bonos quosque libenter audire debere, apud Salomonẽ in Parœmiis: Qui corripit impium, odietur ab eo. Corripe sapientem, & diliget te. Prou.9.

103 A multiloquentia temperandum, apud Salomonem. Ex multiloquentia non effugies peccatum, parcens autem labiis sensatus eris. Prou.10

104 Non mentiendum. Abominatio est Domino labia mendacia. Prou.12

105 Frequenter emendandos qui delinquunt in domestico ministerio: In Salomone: Qui parcit baculo, odit filium. & iterum: Ne destiteris paruulum emendando. Prou.13. & 19.

106 Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem Deo relinquendam: Ne dixeris, ulciscar me de inimico meo, sed sustine Dominum ut tibi auxilio sit. Item alibi: Mihi uindictam, ego retribuam: dicit Dominus. Item apud Sophoniam: Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium: quoniam iudicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam. Deut.32. Rom.12 Soph.3.

107 Non detrahendum, apud Salomonem in Parœmiis: Noli diligere detrahere, ne extollaris. Item in psalmo 49. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Item Paulus ad Coloss. De nullo male loqui, nec litigiosos esse. Prou.13. Coloss.4

108 Non esse proximo insidiandum, apud Salomonem in Parœmiis: Qui fodit foueam proximo suo, ipse incidet in eam. Prou.26

109 Infirmos uisitandos, apud Salomonem in Ecclesiastico: Ne pigriteris uisitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Item in euangelio: Infirmus fui, & uisitastis me: in carcere fui, & uenistis ad me. Eccl.7. Matth.25

110 Susurrones maledictos esse, In Ecclesiastico apud Salomonem: Susurro, & bilinguis maledictus; multos enim turbabit pacem habentes. Eccl.28.

111 Sacrificia malorum acceptabilia non esse, apud eundem: Dona iniquorum reprobat altissimus. Eccl.34.

112 Grauius iudicari de his qui in sæculo plus habuerunt potestatis apud Salomonem. Iudicium durissimum in his qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Item in psalmo 2. Et nunc Sap.2.

reges intelligite, emendamini qui iudicatis terram.

Eccl. 4. 113 Viduam & pupillos protegi oportere, apud Salomonem: Esto pupillis misericors ut pater, & pro uiro matri illorum: & eris uelut filius altissimi si obedieris. Item Exod. 22. in Exodo: Omnem uiduam & orphanum non uexabitis. Si autem uexabitis eos, & uociferantes exclamauerint ad me, exaudiam exclamationes eorum, & irascar animo, & perimam uos gladio; & erunt coniuges uestræ uiduæ, & filii uestri orfani. Esai. 1. Item apud Esaiam: Iudicate pupillo, & iustificate uiduam; & uenite disputemus, Iob 29. dicit Dominus. Item apud Iob: Conseruaui egenum de manu potentis; & pupillo cui non erat adiutor, auxiliatus sum: os uiduæ benedixit me. Item in psalmo 67. Patris orfanorum, & iudicis uiduarum.

114 Dum in carne est quis, exomologesin facere debere. In psalmo 5. Apud inferos autem quis confitebitur tibi? Item in psalmo 29. Numquid exomologesin faciet Ezech. 33. tibi puluis? Item alibi exomologesin malo peccatoris, & pœnitentiam quam mor- Hiere. 8. tem. Item apud Hieremiam: Hæc dicit Dominus: Numquid qui cadit, nō surget? aut qui auertitur, non conuertetur?

Esa. 3. 115 Adulationem perniciosam esse, apud Esaiam: Qui uos felices dicunt, in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant.

116 Plus ab eo diligi Deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur; In euange- Luc. 6. lio secundum Lucam: Cui plus dimittitur, plus diligit: & cui minus dimittitur, modicum diligit.

117 Fortem congressionem esse aduersus diabolum, & ideo fortiter nos stare debe- Ephes. 6. re ut possimus uincere. Paulus ad Ephesios: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mundi & harum tenebrarum, aduersus spiritalia nequitiæ in cælestibus. Propter hoc induite arma Dei ut possitis resistere in die nequissimo, ut cum omnia perfeceritis stetis accincti lumbos uestros in ueritate euangelii induentes loricam iustitiæ, & calciati pedes uestri in præparatione euangelii pacis; in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignea iacula nequissimi extinguere, & galeam salutis assumere, & gladium spiritus, qui est uerbum Dei.

Esa. 14. 118 Item de antichristo quod in hominē ueniat, apud Esaiam: Hic homo qui concitat terram, & commouet reges, qui ponit orbem terræ totum desertum.

119 Graue fuisse iugum legis, quod a nobis abiectum est: & leue esse iugum Domini, quod a nobis susceptum est; In psalmo 2. Ad quid tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes congregati sunt in unum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Dirumpamus uincula eorū, Matth. 11. & proiiciamus a nobis iugum eorum. Item in euangelio secundum Matthæum: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meum super uos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonum est, & onus meum Act. 15. leue est. Itē in Actis apostolorū: Visum est Sancto spiritui & nobis nullam uobis imponere sarcinā, quam ista, quæ ex necessitate sunt, abstinere nos ab idololatriis, & sanguine & fornicatione. Et quæcunque uobis fieri non uultis, aliis ne feceritis.

Colloss. 4. 120 Orationibus insistendum: Paulus ad Colossenses: Instate orationi, uigilantes in ea. Item in psalmo 1. Sed in lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Ad Iubaianum de hæreticis baptizandis.

CYPRIANVS IVBAIANO FRATRI SALVTEM.

SCRIPSISTI mihi, frater cariſſime, deſiderans ſignificari tibi motum animi noſtri, quid nobis uideatur de hæreticorũ baptiſmo, qui foris poſiti & extra Eccleſiam cõſtituti uindicant ſibi rem nec iuris ſui, nec poteſtatis. quod nos nec ratũ poſſumus, nec legitimum iudicare, quando hoc apud eos eſſe conſtet illicitum. Et quoniam ſuper hac re quid ſentiremus, litteris noſtris expreſſimus: ut compendium facerem, exemplum earundem litterarum tibi miſi, quid in concilio cum cõplures adeſſemus decreuerimus; quid item poſtea Quinto collegæ noſtro de eadẽ re quærenti reſcripſerimus. Et nunc quoque cum in unum conueniſſemus tam prouinciæ Africæ, quam Numidiæ, epiſcopi numero ſeptuaginta & unus, hoc idem denuo ſententia noſtra firmauimus, ſtatuentes unum baptiſma eſſe quod ſit in Eccleſia catholica conſtitutum, ac per hoc non rebaptizari, ſed baptizari a nobis. Quicunque ergo ab adultera & profana aqua ueniunt, abluendi ſunt & ſanctificandi ſalutaris aquæ ueritate. Nec nos mouet frater cariſſime quod in litteris tuis cõplexus es; Nouatianenſes rebaptizare eos, quos a nobis ſollicitant: quando ad nos omnino non pertineat quid hoſtes Eccleſiæ faciunt, dummodo teneamus ipſi poteſtatis noſtræ honorem, & rationis ac ueritatis firmitatem. Nam Nouatianus ſimiarum more, quæ cum homines non ſint humana tamen imitantur, uult Eccleſiæ catholicæ auctoritatem ſibi, & ueritatem uindicare, quando ipſe in Eccleſia non ſit; immo adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis & hoſtis extiterit. Sciens etenim unum eſſe baptiſma, hoc unum ſibi uindicat, ut apud ſe eſſe Eccleſiam dicat, & nos hæreticos faciat. Nos autẽ qui Eccleſiæ unius caput & radicem tenemus, pro certo ſcimus & fidimus, nihil illi extra Eccleſiam licere, & baptiſmatis, quod eſt unum, caput nos eſſe, ubi & ipſe baptizatus prius fuerat, quando diuinæ unitatis & rationem & ueritatem tenebat. Quod ſi in Eccleſia baptizatos, rebaptizandos foris extra Eccleſiam Nouatianus exiſtimat, a ſe incipere debuerat, ut prior extraneo & hæretico baptiſmo rebaptizaretur, qui poſt Eccleſiam, immo & contra Eccleſiam baptizandos foris opinatur. Quale eſt autem, ut quia hoc Nouatianus facere audet, nos putemus non eſſe faciendum? Quid ergo? quia & honorem cathedræ ſacerdotalis Nouatianus uſurpat, num iccirco nos cathedræ renunciare debemus? Aut quia Nouatianus altare collocare, & ſacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & ſacrificiis ceſſare nos oportet, ne paria & ſimilia cum illo celebrare uideamur? Vanũ prorſus & ſtultum eſt, ut quia Nouatianus extra Eccleſiam uindicat ſibi ueritatis imaginem, relinquamus Eccleſiæ ueritatem. Apud nos autem non noua, aut repentina res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos qui ab hæreticis ad Eccleſiam ueniunt, quando multi iam anni ſint, & longa ætas ex quo ſub Agrippino bonæ memoriæ uiro conuenientes in unum epiſcopi plurimi hoc ſtatuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in prouinciis noſtris ad Eccleſiam conuerſi, non aſpernati ſint neque cunctati, immo & rationabiliter, & libenter amplexi ſint, ut lauacri uitalis & ſalutaris baptiſmi gratiam conſequerentur. Neque enim difficile eſt doctori uera & legitima inſinuare eis, qui hæretica prauitate damnata, & eccleſiaſtica ueritate comperta, ad hoc ueniunt ut diſcedant, ad hoc diſcunt, ut uiuant. Nos non debemus ſtuporem hæreticis patrocinio conſenſus noſtri augere: cum libenter ac prompte obtemperent ueritati. Plane quoniam inueni in epiſtola, cuius exemplum ad me tranſmiſiſti, ſcriptum eſſe,

quod quærendum non ſit quis baptizauerit; quando is qui baptizatus ſit, accipere remiſſam peccatorum potuerit ſecundum quod credidit; prætereundum hunc locum non putaui; maxime cum in eadem epiſtola animaduerterim etiam Marcionis fieri mentionem; ut nec ab ipſo uenientes dicat baptizari oportere, quod iam in nomine Ieſu Chriſti baptizati eſſe uideantur. Conſiderare itaque debemus fidē eorum qui foris credunt, an ſecundū eandem fidē poſſint aliquid gratiæ conſequi. Nam ſi fides una eſt nobis & hæreticis, poteſt eſſe & gratia una. Si eundem patrem eundem filium, eundē ſpiritum ſanctum, eandē eccleſiā cōfitentur nobiſcum Patripaſſiani, Antropiani, Valentiniani, Appelletiani, Ophitæ, Marcionitæ, & ceteræ hæreticorum peſtes, & gladiis ac uenenis ſubuertentes ueritatem poteſt illic & baptiſma unum eſſe, ſi eſt & fides una. Ac ne longum ſit per hæreſes uniuerſas decurrere, & ſingulorū uel ineptias uel inſanias recenſere; quia nec delectat id dicere, quod aut horret, aut pudet noſſe; de Marcione interim ſolo, cuius mentio in epiſtola a te ad nos tranſmiſſa facta eſt, examinemus an poſſit baptiſmatis eius ratio cōſtare. Dominus enim poſt reſurrectionem diſcipulos ſuos mittens, quemadmodum baptizare deberent, inſtituit & docuit dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo et in terra: Ite ergo, & docete gentes omnes baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Inſinuat trinitatem cuius ſacramento gentes baptizarentur. Numquid hanc trinitatem Marcion tenet? Numquid eundē aſſerit, quem & nos, Deū patrem creatorem? Numquid eundem unū filium Chriſtum, de Maria uirgine natum; qui ſermo caro factus eſt, qui peccata noſtra portauerit? qui mortem moriendo uicerit? qui reſurrectionem carnis per ſemet ipſum primus initiauerit, & diſcipulis ſuis quod in eadem carne reſurrexiſſet oſtenderit? Longe alia eſt apud Marcionem, ſed & apud ceteros hæreticos fides; immo nihil eſt apud illos niſi perfidia, & plaſphemia, & contentio ſanctitatis & ueritatis inimica. Quo modo ergo poteſt uideri qui apud illos baptizatur, conſecutus eſſe peccatorum remiſſam, & diuinæ indulgentiæ gratiam per ſuam fidem, qui ipſius fidei non habuerit ueritatem? Si enim ſicut quibuſdam uidetur, ſecundum fidem ſuam quis accipere aliquid foris extra Eccleſiam potuit, utique id accepit, quod credidit: falſum autem credens uerum accipere nō potuit, ſed potius adultera & profana, ſecundum quod credebat, accepit. Quem locū profani & adulteri baptiſmi ſubtiliter Hieremias propheta perſtringit, dicens: Vt quid qui contriſtant me, præualent? Plaga mea ſolida eſt, unde ſanabor? Dum ſit, facta eſt mihi quaſi aqua mendax, non habens fidem. Mentionem facit per prophetam Spiritus ſanctus aquæ mendacis, & fidem non habentis. quæ eſt hæc aqua mendax & perfida? utique ea quæ baptiſmi imaginem mentitur, & gratiam fidei adumbrata ſimulatione fruſtratur. Quod ſi ſecundum prauam fidem baptizari aliquis foris, & remiſſam peccatorum conſequi potuit, ſecundum eandem fidem conſequi & Spiritum ſanctum potuit. Aut utrumque enim fides foris potuit, aut neutrum eorum, qui foris fuerat, accepit. Manifeſtum eſt autem ubi & per quos remiſſa peccatorum dari poſſit, quæ in baptiſmo ſcilicet datur. Nam Petro primum Dominus, ſuper quem ædificauit Eccleſiam, & unde uniuerſitatis originem inſtituit & oſtendit; poteſtatem iſtam dedit, ut id ſoluetur in terris, quod ille ſoluiſſet. Et poſt reſurrectionem quoque ad apoſtolos loquitur dicens: Sicut miſit me pater, & ego mitto uos: Hoc cū dixiſſet, inſpirauit, & ait illis: Accipite Spiritum ſanctum: Si cuius remiſeritis peccata, remittentur illi: ſi cuius tenueritis, tenebuntur. Vnde intelligimus non niſi in Eccleſia præpoſitos, & in euangelica lege ac dominica ordinatione fundatos licere baptizare, & remiſſam peccatorum dare; foris autem nec ligari aliquid poſſe nec ſolui, ubi non ſit qui aut ligare poſſit aliquid, aut ſoluere. Nec hoc frater cariſſime ſine ſcripturæ diuinæ

Matth. 28

Hiere. 15.

Ioan. 20.

diuinæ auctoritate proponimus, ut dicamus certa lege ac propria ordinatione diuinitus cuncta esse disposita, nec posse quenquam cōtra episcopos & sacerdotes usurpare sibi aliquid, quod non sit sui iuris & potestatis. Nam & Chore, & Dathan, & Abyron contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam usurpare conati sunt; nec tamen quod illicite ausi sunt, impune fecerunt. Et filii Aaron qui alienum ignem altari imposuerunt, in conspectu statim Domini indignantis extincti sunt. Quod supplicium manet eos, qui alienam aquam baptismo inferunt falso, ut diuina censura ulciscatur, & uindicet id hæreticos contra Ecclesiam gerere, quod non nisi soli liceat Ecclesiæ. Quod autem dicunt quidam de eis qui in Samaria baptizati fuerant, aduenientibus apostolis Petro & Ioanne, tantum super eos manum impositam esse, ut acciperent Spiritum sanctum, rebaptizatos tamen non esse: locum istum frater carissime ad præsentem causam uidemus omnino non pertinere. Illi enim qui in Samaria crediderant, fide uera crediderant, & intus in Ecclesia, quæ una est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata soluere permissum est, a Philippo diacono, quem iidem apostoli miserant, baptizati erant. Et iccirco quia legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos ultra nō oportebat: sed tantummodo quod deerat, id a Petro & Ioanne factum est, ut oratio ne pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur. Non est ergo frater carissime quod hæreticis cedendum existimemus, ut baptisma quod nō nisi uni, & soli Ecclesiæ datum sit, prodendum putemus. Boni militis est, aduersus rebelles & hostes imperatoris sui castra defendere. Gloriosi ducis est cōmissa sibi signa seruare. Scriptum est: Dominus Deus tuus Deus zelans est: qui spiritum Dei accepimus, zelum diuinæ fidei habere debemus. Quo zelo Phinees placuit, & Deum promeritus indignantis iram populo pereunte leniuit. Quid adulteram & alienigenam & diuinæ unitatis inimicam in acceptum referimus, qui non nisi unū Christum & unam eius Ecclesiam nouimus? Ecclesia paradisi instar exprimens, arbores fructiferas intra muros suos intus includit, ex quibus quæ non facit fructum bonū, exciditur, & in ignem mittitur. Has arbores rigat quattuor fluminibus, id est, euangeliis quattuor, quibus baptismi gratiam salutari & cælesti inundatione largitur. Numquid de Ecclesiæ fontibus rigare potest, qui intus in Ecclesia non est? Numquid paradisi potus salubres & salutares impertire cuiquam potest, qui peruersus & a semet ipso damnatus, & extra paradisi fontes relegatus aruit, & æternæ sitis siccitate defecit? Clamat Dominus, ut qui sitit, ueniat & bibat de fluminibus aquæ uiuæ, quæ de eius uentre fluxerunt. Quo uenturus est qui sitit, utrum ne ad hæreticos, ubi fons & fluuius aquæ uitalis omnino non est? an ad Ecclesiam, quæ una est, & super unum qui & claues eius accepit, Domini uoce fundata est? Hæc est una quæ tenet & possidet omnem sponsi sui & Domini potestatem; in hac præsidemus, pro honore eius atque unitate pugnamus, huius & gratiam pariter & gloriā fidei uirtute defendimus. Nos diuino permissu rigamus sitientem Dei populum, nos custodimus terminos uitalium fontium. Si possessionis nostræ ius tenemus, si sacramentum unitatis agnoscimus, cur præuaricatores ueritatis, cur proditores unitatis existimamur? Aqua Ecclesiæ fidelis & salutaris & sancta corrūpi & adulterari non potest; sicut & ipsa Ecclesia incorrupta & casta & pudica est. Si Ecclesiæ deuoti, & in Ecclesia constituti sunt hæretici, possunt & baptismo eius, & ceteris salutaribus bonis uti: si autem in Ecclesia non sunt, immo & contra Ecclesiam faciunt, quo modo baptizare baptismo Ecclesiæ possunt? Neque enim parua res hære-

Num. 16.
Leuit. 10.
Act. 8.
Deut. 4.
Num. 25.
Matth. 3.
Ioan.

ticis & modica conceditur, quando a nobis baptiſma eorum in acceptum refertur: cum inde incipiat omnis fidei origo, & ad ſpem uitæ æternæ ſalutaris ingreſſio, & purificandis ac uiuificandis dei ſeruis diuina dignatio. Nam ſi baptizari quis apud hæreticos potuit, utique & remiſſam peccatorum conſequi potuit. Si peccatorum remiſſam conſecutus eſt, & ſanctificatus eſt, & templum Dei factus eſt, quæro cuius Dei? ſi creatoris, non potuit qui in eum non credidit: ſi Chriſti, nec huius fieri poteſt templum, qui negat Deum Chriſtũ: ſi Spiritus ſancti, cum tres unum ſint, quo modo Spiritus ſanctus placatus eſſe ei poteſt, qui aut patris, aut filii inimicus eſt? Proinde fruſtra quidam qui ratione uincuntur, conſuetudinem nobis opponunt; quaſi conſuetudo maior ſit ueritate, aut non id ſit in ſpiritalibus ſequendum, quod in melius fuerit a Sancto ſpiritu reuelatum. Ignoſci enim poteſt ſimpliciter erranti, 1.Tim.1 ſicut de ſe ipſo dicit apoſtolus Paulus: Qui primo, inquit, fui blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus; ſed miſericordiam merui, quia ignorans feci. Poſt inſpirationem uero & reuelationem factam, qui in eo quod errauerat, perſeuerat, prudens & ſciens ſine uenia ignorantiæ peccat: præſumptione enim atque obſtinatione quadam nititur, cum ratione ſuperetur. Nec quiſquam dicat quod accepimus ab apoſtolis, hoc ſequimur; quando apoſtoli non niſi unam Eccleſiam tradiderunt, & baptiſma unum, quod nõ niſi in eadem Eccleſia ſit conſtitutum; & neminem inueniamus ab apoſtolis, cum apud hæreticos baptizatus eſſet, in eodem baptiſmate admiſſum eſſe, & communicaſſe, ut uideantur apoſtoli baptiſma hæreticorum probaſſe. Quod enim quidam dicunt, quaſi ad hæreticorum ſuffragium pertineat, Philip.1. quod dixerit apoſtolus Paulus: Veruntamen omnimodo ſiue per occaſionem, ſiue per ueritatem Chriſtus annunciatur: inuenimus hoc quoque ad eorum patrociniũ, qui hæreticis ſuffragantur & plaudunt, nihil poſſe proficere. Neque enim de hæreticis, aut de eorum baptiſmo loquebatur in epiſtola ſua Paulus, ut aliquid quod ad hanc rem pertineat, poſuiſſe oſtendatur. Loquebatur de fratribus ſiue inordinate, & contra eccleſiaſticam diſciplinam ambulantibus, ſiue euangelicam ueritatem de Dei timore ſeruantibus. Et quoſdam ex eis poſuit uerbum Domini conſtanter atq; intrepide locutos, quoſdam uero in inuidia & diſſenſione uerſatos, quoſdam ſeruaſſe circa ſe beniuolam caritatem, aliquos uero habuiſſe maliuolam diſſenſionem. Sed tamen patienter omnia ſe ſuſtinere, dummodo ſiue in ueritate, ſiue per occaſionem nomen Chriſti, quod Paulus prædicabat, ad plurimorum notitiam perueniret, & noua adhuc ac rudis ſermonis ſeminatio loquentium prædicatione crebeſceret. Porro aliud eſt eos qui intus in Eccleſia ſunt, de nomine Chriſti loqui: aliud eſt eos qui foris ſunt, & cõtra Eccleſiam faciunt, in nomine Chriſti baptizare. Quare qui hæreticis patrocinantur, non id proferant, quod Paulus de fratribus poſuit, ſed oſtendant ſi hæretico aliquid concedendum putauit, aut ſi fidem & baptiſma eorum probauit, aut ſi perfidos & blaſphemos remiſſionem peccatorum accipere extra Eccleſiam poſſe conſtituit. Si autem quid apoſtoli de hæreticis ſenſerint, conſideremus, inueniemus eos in omnibus epiſtolis ſuis execrari & deteſtari hæreticorum ſacrilegam prauitatem. Nam cum dicant ſermonem eorum ut cancer ſerpere, quo modo poteſt is ſermo dare remiſſam peccatorũ, qui ut cancer ſerpit ad aures audientium? Et cum dicant nullam participationem eſſe iuſtitiæ & iniquitati, nullam communionem lumini & tenebris, quo modo poſſunt aut tenebræ illuminare, aut iniquitas iuſtificare? Et cum dicant de Deo eos non eſſe, ſed eſſe de antichriſti ſpiritu, quo modo gerunt ſpiritalia & diuina tractant, qui ſunt hoſtes Dei, & quorum pectora obſederit ſpiritus antichriſti? Quare ſi reiectis humanæ contentionis erroribus ad euangelicam auctoritatem atque ad apoſtolicam traditionẽ ſincera & religioſa fide reuertamur, intelligemus nihil eis ad gratiã eccleſiaſti-

cam

cam & salutarē licere, qui spargentes atq; impugnantes Ecclesiam Christi, a Christo ipso aduersarii, ab apostolis eius antichristi nominantur. Nō est autē quod aliquis ad circumueniendā Christianam ueritatē, Christi nomen opponat, ut dicat: In nomine Iesu Christi ubicunq; & quomodocunque baptizati, gratiam baptismi sunt cōsecuti, quando ipse Christus loquatur & dicat: Nō omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorū; & iterū præmoneat atq; instruat, ne quis a pseudoprophetis, & pseudochristis in nomine suo facile fallatur. Multi, inquit, uenient in nomine meo dicētes: ego sum Christus, & multos fallent. et postea addidit dicens: Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. unde apparet, non ea statim suscipienda & assumenda quæ iactantur in nomine Christi, sed quæ geruntur in Christi ueritate. Quod enim in euangeliis & in apostolorum epistolis Iesu Christi nomen insinuatur ad remissionem peccatorum, non ita est quasi aut sine patre, aut contra patrē prodesse cuiquam solus filius possit; sed ut Iudæis qui iactitabant se patrem habere, ostenderetur quod nihil eis pater profuturus esset, nisi in filium crederent quem ille misisset. Nam qui Deum patrem creatorem sciebant, filium quoque Christum scire debebant; ne sibi blandirentur & plauderent de solo patre sine filii eius agnitione; qui & dicebat: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Duorum autem cognitionem esse quæ saluet, idem ipse manifestat dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Cum ergo ex ipsius Christi prædicatione & contestatione pater antē cognoscendus sit, qui misit: tunc deinde Christus, qui missus est: nec possit esse spes salutis, nisi duobus simul cognitis; quo modo non cognito, immo & blasphemato Deo patre, qui apud hæreticos Christi nomine baptizati dicuntur, peccatorum remissam consecuti iudicantur? Alia enim fuit Iudæorum sub apostolis ratio, alia est gentilium condicio. Illi quia iam legis & Moysi antiquissimum baptisma fuerant adepti, in nomine quoq; Iesu Christi erant baptizandi, secundum quod in Actis apostolorū Petrus ad eos loquitur & dicit: Pænitemini, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine domini Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim est promissio & filiis uestris; & omnibus deinceps quoscunque aduocauerit dominus Deus noster. Iesu Christi mentionem facit Petrus, nō quasi pater omitteretur, sed ut patri quoque filius adiungeretur. Denique ubi post resurrectionē, a Domino apostoli ad gentes mittuntur, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti baptizare gentiles iubentur. Quo modo ergo quidam dicunt, foris extra Ecclesiā immo & contra Ecclesiam, modo in nomine Iesu Christi ubicunq; & quomodocunque gentilem baptizatum remissionem peccatorum consequi posse; quando ipse Christus gentes baptizari iubeat in plena, & adunata trinitate? Nisi si, qui Christum negat, negatur a Christo; qui patrē eius negat, quem ipse Christus confessus sit, non negatur: & qui in eum blasphemat, quem Christus Dominū & Deum suum dixerit, remuneratus a Christo remissionem peccatorū, & baptismi sanctificationem consequitur. Qua autem potestate consequi in baptismo remissionem peccatorum potest, negans Deum creatorem patrem Christi, quando ipsam potestatem qua baptizamur, & sanctificationem ab eodem patre Christus acceperit, quem maiorem dixerit, a quo clarificari petierit, cuius uoluntatem usque ad obsequium bibendi calicis, & subeundæ mortis impleuerit? Quid est igitur aliud quam participem hæreticis blasphemantibus fieri, defendere uelle & asserere, quod remissam peccatorum accipere in Christi nomine possit, blasphemans grauiter & peccans in patrem & dominum & Deum Christi? Quid deinde illud, quale est, ut qui filium negat, neque patrem habeat; & qui negat patrem, filium habere uideatur? cum filius ipse contestetur & dicat: Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit

Matth. 7.
Mar. 13
Ioan. 14 & 17.
Act. 3.
Ioan. 6

fuerit illi datum a patre: ut manifestum sit, nullam remissionem peccatorum in baptismo accipi a filio posse, quam constet patrem non dedisse, maxime quando adhuc idem repetat & dicat: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Quod si Christi discipuli discere a Christo nolunt, quantum uenerationis & honoris paterno nomini debeatur, uel de exemplis terrenis ac sæcularibus discant, & sciant Christum non sine maxima exprobratione posuisse: Luc. 16. Filii sæculi huius prudentiores sunt filiis lucis in sæculo isto. Si cuius patri aliquis conuicium fecerit, si contumeliosus ac procax pudorem eius & honorem maledico ore lacerauerit, indignatur filius & irascitur, & læsi patris iniuriam quibus potest uiribus uindicare conatur. Tu Christum putas impiis & sacrilegis, & in patrem suum blasphemis impunitatem dare, & eis in baptismo peccata dimittere; quos constet baptizatos, eadem adhuc in personam patris maledicta congerere, & incessabili blasphemantis linguæ scelere peccare? Hoc Christianus, hoc Dei seruus potest aut mente concipere, aut fide credere, aut sermone proferre? Et ubi erunt legis præcepta diuinæ, quæ dicunt, Exod. 20. honora patrem & matrē, si uocabulum patris quod in homine honorari præcipitur, in Deo impune uiolatur? Vbi erit quod ipse Christus in euāgelio ponit & dicit: Matth. 5. Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur: Si is qui maledicentes parentibus carnalibus puniri & interfici mandat, in cælestem & spiritalem patrem maledicos, atque Ecclesiæ matris inimicos ipse uiuificat? Execranda ac detestanda res a quibusdam prorsus asseritur, ut is qui blasphemantem in Spiritum sanctum reum futurum peccati æterni comminatur, idem in patrem Deum blasphemos salutari baptismo sanctificare dignetur. Et nunc qui talibus ad Ecclesiam uenientibus sine baptismo communicandum existimant, non putant se alienis, immo æternis peccatis communicare, admittentes sine baptismo eos, qui nō nisi in baptismo possint blasphemiarum suarum peccata deponere. Quam uanum est porro & peruersum, ut cum ipsi hæretici repudiato & relicto uel errore, uel scelere in quo prius fuerant, agnoscant Ecclesiæ ueritatem; nos ueritatis eiusdem iura & sacramenta mutilemus, & uenientibus ac pœnitentibus dicamus eos remissionem peccatorum consecutos esse, quando illi se peccasse, & propter hoc ad Ecclesiæ indulgentiam uenire fateantur? Quare Ecclesiæ catholicæ fidem ac ueritatem frater carissime & tenere debemus firmiter & docere, & per omnia euangelica & apostolica præcepta rationem diuinæ dispensationis, atque unitatis ostendere. Numquid potest uis baptismi esse maior, aut potior, quam confessio? quam passio? ut quis coram hominibus Christum confiteatur, & sanguine suo baptizetur? & tamen neque hoc baptisma hæretico prodest, quamuis Christum confessi, & extra Ecclesiam fuerint occisi, nisi si hæreticorum patroni & aduocati hæreticos in falsa confessione Christi interfectos, martyras prædicant, & contra apostoli contestationem, qui nihil eos quamuis exustos & occisos dicit posse proficere, gloriam eis & coronam passionis assignant. Quod si hæretico nec baptisma publicæ confessionis & sanguinis proficere ad salutem potest, quia salus extra Ecclesiam nō est: quanto magis ei nihil proderit, si in latebra & in latronum spelunca adulteræ aquæ contagione tinctus, non tantum peccata antiqua non exposuerit, sed adhuc potius noua & maiora cumulauerit? Quare baptisma nobis & hæreticis cōmune esse non potest, cum quibus nec pater Deus, nec filius Christus, nec Spiritus sanctus, nec fides, nec Ecclesia ipsa communis est: & ideo baptizari eos oportet qui de hæresi ad Ecclesiam ueniunt, ut qui legitimo & uero, atque unico sanctæ Ecclesiæ baptismo ad regnum Dei regeneratione diuina præparantur, sacramento utroque nascantur, Ioan. 3. quia scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Quo in loco quidam quasi euacuare possint humana argu-

mentatione

mentatione, prædicationis euangelicæ ueritatem, catechumenos nobis opponunt, si quis ex his antequam in ecclesia baptizetur, in confessione nominis apprehensus fuerit & occisus, an spem salutis & præmium confessionis amittat, eo quod ex aqua prius non sit renatus. Sciant igitur eiusmodi homines suffragatores & fautores hæreticorum, catechumenos illos primo integram fidem & Ecclesiæ unitatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis castris cum plena & sincera Dei patris, & Christi, & Spiritus sancti cognitione procedere; deinde nec priuari baptismi sacramento, utpote qui baptizentur gloriosissimo & maximo sanguinis baptismo, de quo & Dominus dicebat habere se aliud baptisma baptizari. Sãguine autem Luc.12.
suo baptizatos, & passione sanctificatos consummari, & diuinæ pollicitationis gratiam consequi, declarat in euangelio idem Dominus, quando ad latronem in ipsa passione credentem & confitentem loquitur, & quod secum futurus sit in paradiso Ibid.23.
pollicetur. Quapropter qui fidei & ueritati præsumus, eos qui ad fidem & ueritatem ueniunt, & agentes pænitentiam remitti sibi peccata deposcunt, decipere non debemus & fallere, sed correctos a nobis ac reformatos ad regnum cælorum disciplinis cælestibus erudire. Sed dicit aliquis: Quid ergo fiet de his qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam uenientes, sine baptismo admissi sunt? Potens est Dominus misericordia sua indulgentiã dare, & eos qui ad Eccelsiã simpliciter admissi, in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus nõ separare. Non tamẽ quia aliquando erratum est, ideo semper errandũ est; cũ magis sapientibus & Deum timentibus congruat, patefactæ & perspectæ ueritati libenter atq; incunctanter obsequi, quam pertinaciter atq; obstinate contra fratres & consacerdotes pro hæreticis reluctari. Nec quisquã existimet hæreticos, eo quod illis BAPTISMATA opponitur, quasi secũdi baptismi nocabulo scandalizatos, nt ad Ecclesiam ueniant retardari: immo uero hoc ipso magis ad necessitatem ueniendi testimonio ostensæ sibi & probatæ ueritatis adiguntur. Nam si uiderint iudicio ac sententia nostra id decerni & statui, ut baptisma iustum & legitimum computetur, quo illic baptizantur, putabnnt se Ecclesiam quoque & cetera Ecclesiæ munera iuste & legitime possidere; nec erit causa ueniendi ad nos, quando habentes baptisma, habere uideantur & cetera. Porro autem cũ cognoscunt baptisma nullum foris esse, nec remissam peccatorum extra Ecclesiam dari posse, auidius ad nos & promptius properant, & munera ac dona Ecclesiæ matris implorant, certi peruenire se omnino non posse ad ueram dininæ gratiæ pollicitationem, nisi prius uenerint ad Ecclesiæ unitatem. Nec recusabunt baptizari apud nos hæretici legitimo & nero Ecclesiæ baptismo, quando ex nobis didicerint, baptizatos quoque a Paulo eos qui iam baptismo Ioannis baptizati fuissent; sicut legimus in Actis apostolorum. Et nunc apud quosdam de nostris hæreticorum baptisma occupatum asseritur; & innidia quadam quasi rebaptizandi, baptizare post Act.19.
hostes Dei nefas ducitur; cum baptizatos inueniamus quos Ioannes baptizauerat, ille Ioannes maior inter prophetas habitus, ille diuina gratia adhuc in utero matris impletus, ille Heliæ spiritu & uirtute subnixus, qui non aduersarius Domini, sed præcursor ac prædicator fuit, qui Dominum non tantum uerbis prænunciauit, sed & oculis ostendit; qui ipsum Christum, per quem baptizentur ceteri, baptizauit. Quod si iccirco hæreticus ius baptismi obtinere potuit, quia prior baptizauit, non possidentis erit iam baptisma, sed occupantis: & cum separari a se & diuidi omnino non possint baptisma & Ecclesia; qui occupare baptisma prior potuit, & Ecclesiam pariter occupauit: et incipis tu illi hæreticus uideri, qui præuentus posterior esse cœpisti; qui cedendo ac manus dando, ius quod acceperas reliquisti. Quam periculosum sit antem in diuinis rebus ut quis cedat iure suo & potestate; scriptura sancta declarat, cũ in Genesi Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere id post- Gen.25.

modū potuerit quod ſemel ceſſit. Hæc tibi breuibus pro noſtra mediocritate reſcri pſimus frater cariſsime, nemini præſcribentes aut præiudicantes, quo minus unuſquiſq; epiſcoporū quod putat faciat, habens arbitrii ſui liberā poteſtatē. Nos quan tum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & coepiſcopis noſtris non conten dimus, cum quibus diuinam concordiam & dominicam pacem tenemus; maxime cum & apoſtolus dicat: Si quis autem putatur contentioſus eſſe, nos talem conſue tudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Seruatur a nobis patienter & firmiter caritas animi, collegii honor, uinculum fidei, & concordia ſacerdotii. Propter hoc etiam libellum de bono patientiæ, quantum ualuit noſtra mediocritas, per mittente Domino & inſpirante conſcripſimus, quē ad te pro mutua dilectione tranſ miſimus. Opto te frater cariſſime ſemper bene ualere.

1.Cor. 11

Ad Pompeium contra epiſtolam Stephani.

CYPRIANVS POMPEIO FRATRI SALVTEM.

QVANQVAM plene ea quæ de hæreticis baptizandis dicenda ſunt, complexi ſumus in epiſtolis, quarum ad te exempla tranſmiſimus, frater cariſsime, tamen quia deſideraſti in notitiam tuam perferri, quæ mihi ad litteras noſtras Stephanus frater noſter reſcripſerit, miſi tibi reſcripti eius exemplum: quo lecto magis ac magis eius errorem denotabis, qui hæreticorum cauſam contra Chriſtianos, & contra Eccleſiam Dei aſſerere conatur. Nam inter cetera uel ſuperba, uel ad rem non pertinentia, uel ſibi ipſi contraria, quæ imperite atque improuide ſcripſit, etiam illud adiunxit, ut diceret: Si quis ergo a quacunque hæreſi uenerit ad nos, nihil innouetur niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pænitentiam, cum ipſi hæretici proprie alterutrum ad ſe uenientes non baptizent, ſed communicent tantum. A quacunque hæreſi uenientem baptizari in Eccleſia uetuit, id eſt, omnium hæreticorum baptiſmata iuſta eſſe & legitima iudicauit. Et cum ſingulæ hæreſes ſingula baptiſmata & diuerſa peccata habeant, hic cum omnium baptiſmo communicans, uniuerſorum delicta in ſinum ſuum coaceruata congeſſit. Et præcepit nihil aliud innouari niſi quod traditum eſt; quaſi is innouet qui unitatem tenens, unum baptiſma uni Eccleſiæ uindicat; & non ille utique qui unitatis oblitus mendacia & contagia profanæ tinctionis uſurpat. Nihil innouetur, inquit, niſi quod traditum eſt. unde eſt iſta traditio? utrum ne de dominica & euangelica auctoritate deſcendens, an de apoſtolorū mādatis atque epiſtolis ueniens? Ea enim facienda eſſe quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur, & proponit ad Ieſum Naue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, ſed meditaberis in eo die ac nocte, ut obſerues facere omnia quæ ſcripta ſunt in eo. Item Dominus apoſtolos ſuos mittens, mādat baptizari gentes & doceri, ut obſeruent omnia quæcunque ille præcepit. Si ergo aut in euangelio præcipitur, aut in apoſtolorum epiſtolis, aut Actis continetur, ut a quacunque hæreſi uenientes non baptizentur, ſed tantum manus illis imponatur in pænitentiam, obſeruetur diuina hæc & ſancta traditio. Si uero ubique hæretici nihil aliud quam aduerſarii & antichriſti nominantur: ſi uitandi, & peruerſi, & a ſemet ipſis damnati pronunciantur: quale eſt ut uideantur damnandi a nobis non eſſe, quos conſtat apoſtolica conteſtatione a ſemetipſis damnatos eſſe? ut nemo infamare apoſtolos debeat, quaſi illi hæreticorum baptiſmata

Ioſue 1.

baptiſmata

baptiſmata probauerint; aut eis ſine Eccleſiæ baptiſmo communicauerint, quãdo talia de hæreticis apoſtoli ſcripſerunt; & hoc, cum non dum hæreticæ peſtes acriores prorupiſſent, nec dum quoque Marcion de Ponto emerſiſſet, cuius magiſter Cerdon ſub Hygino tunc epiſcopo, qui in urbe nonus fuit, Romam uenit; quem Marcion ſecutus additis ad crimen augumentis, impudentius ceteris & abruptius in Deum patrem creatorem blaſphemare inſtituit, & hæreticum furorem ſacrilegis armis contra Eccleſiam rebellantem, ſceleratius & grauius armauit. Quod ſi hæreſes conſtat poſtmodum plures ac peiores extitiſſe; & ſi retro nuſquam omnino præceptum eſt, neque conſcriptum, ut hæretico tantum manus in pænitentiam imponatur, & ſic ei communicetur; & ſi baptiſma non niſi unum eſt, quod apud nos eſt, & intus eſt, & ſoli Eccleſiæ de diuina dignatione conceſſum eſt: quæ iſta obſtinatio eſt, quæue præſumptio, humanam traditiouem diuinæ diſpoſitioni anteponere, nec animaduertere, indignari & iraſci Deum, quotiens diuina precepta ſoluit & præterit humana traditio? ſicut per Eſaiam prophetam clamat & dicit: *Eſa. 29.* Populus iſte labiis honorificat me, cor uero eorum longe ſeparatum eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item Dominus in euangelio increpans ſimiliter & obiurgans ponit & dicit: *Matth. 15* Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem ueſtram ſtatuatis. Cuius præcepti memor beatus apoſtolus Paulus, commonet ipſe quoque & inſtruit dicens. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis uerbis domini noſtri Ieſu Chriſti & doctrinæ eius, ſtupore elatus eſt, nihil ſciens: diſcede ab huiuſmodi. Præclara ſanę ac legitima traditio Stephano fratre noſtro docente proponitur, quæ auctoritatem nobis idoneam præbeat. Nam in eodem loco epiſtolæ ſuæ addidit & adiecit, cum ipſi hæretici proprie alterutrum ad ſe uenientes non baptizent, ſed communicent tantum. Ad hoc enim malorum deuoluta eſt Eccleſia Dei & ſponſa Chriſti, ut hæreticorum exempla ſectetur, ut ad celebranda ſacramenta cæleſtia diſciplinam lux de tenebris mutuetur, & id faciant Chriſtiani, quod antichriſti faciunt. Quæ uero eſt animi cæcitas, quæ prauitas, fidei unitatem de Deo patre & de Ieſu Chriſti domini & Dei noſtri traditione uenientem nolle cognoſcere? Nam ſi iccirco apud hæreticos Eccleſia non eſt, quia una eſt & diuidi non poteſt: & ſi ideo illic Spiritus ſanctus non eſt, quia unus eſt, & eſſe apud profanos & extraneos non poteſt: utique & baptiſma quod in eadem unitate conſiſtit, eſſe apud hæreticos non poteſt, quia ſeparari neque ab Eccleſia, neque a Spiritu ſancto poteſt: aut ſi effectũ baptiſmi maieſtati nominis tribuſit, ut qui in nomine Ieſu Chriſti ubicunque & quomodocunque baptizantur, innouati & ſanctificati iudicentur, cur in eiuſdem Chriſti nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum Spiritum ſanctum? cur non eadem eiuſdem maieſtas nominis non præualet in manus impoſitione, quam ualuiſſe contendunt in baptiſmi ſanctificatione? Nam ſi poteſt quis extra Eccleſiam natus templum Dei fieri, cur non poſſit ſuper templum & Spiritus ſanctus infundi? Qui enim peccatis in baptiſmo expoſitis ſanctificatus eſt, & in nouum hominem ſpiritaliter reformatus, ad accipiendum Spiritum ſanctum idoneus factus eſt: quando apoſtolus dicat: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Qui poteſt apud hæreticos baptizatus Chriſtum induere, multo magis poteſt Spiritum ſanctum, quem Chriſtus miſit, accipere. Ceterum maior erit mittente qui miſſus eſt, ut incipiat foris baptizatus Chriſtum quidem induiſſe, ſed Spiritum ſanctũ non potuiſſe percipere, quaſi poſſit aut ſine ſpiritu Chriſtus indui, aut a Chriſto ſpiritus ſeparari. Illud quoque ineptum, ut cum natiuitas ſecunda ſpiritalis ſit, qua in Chriſto per lauacrũ regenerationis naſcimur, dicant quod poſſit quis apud hæreticos ſpiritaliter naſci, ubi ſpiritum negant eſſe. Peccata enim purgare, & hominem ſanctificare aqua ſola

non poteſt, niſi habeat & Spiritum ſanctum. Quare aut & ſpiritum neceſſe eſt concedant eſſe illic, ubi baptiſma eſſe dicunt: aut nec baptiſma eſt, ubi ſpiritus non eſt; quia baptiſma eſſe ſine ſpiritu non poteſt. Quale eſt autem aſſerere, & contendere, quod eſſe poſſint filii Dei, qui non ſint in Eccleſia nati? Baptiſma enim eſſe in quo homo uetus moritur, & nouus naſcitur, manifeſtat & probat beatus apoſto
Tit. 3 lus dicens: Seruauit nos per lauacrum regenerationis: ſi autem in lauacro, id eſt, in baptiſmo eſt regeneratio, quo modo generare filios Deo hæreſis per Chriſtū poteſt, quæ Chriſti ſponſa non eſt? Eccleſia eſt enim ſola, quæ Chriſto coniuncta &
Ephes. 5 adunata ſpiritaliter filios generat, eodem apoſtolo rurſus dicente; Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea ut eam ſanctificaret, purgans eam lauacro aquæ. Si igitur hæc eſt dilecta & ſponſa quæ ſola a Chriſto ſanctificatur, & lauacro eius ſola purgatur, manifeſtum eſt hæreſim (quæ ſponſa Chriſti non ſit, nec purgari, nec ſanctificari lauacro eius poſſit) filios Deo generare non poſſe. Porro autem non per manus impoſitionem quis naſcitur quando accipit Spiritum ſanctum, ſed in baptiſmo ut ſpiritum iam natus accipiat, ſicut in primo homine Adam factum
Gen. 2 eſt. Ante enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum uitæ. Nec enim poteſt accipi ſpiritus, niſi prius fuerit qui accipiat. Cum autem natiuitas Chriſtianorum in baptiſmo ſit, baptiſmi autem generatio, & ſanctificatio apud ſolam ſponſam Chriſti ſit, quæ parere ſpiritaliter, & generare filios Deo poſſit; ubi, & ex qua, & cui natus eſt, qui filius Eccleſiæ non eſt, ut habere quis poſſit Deum patrem, ante Eccleſiam matrem? Cum uero nulla omnino hæreſis, ſed neque aliquod ſchiſma habere ſalutaris baptiſmi ſanctificationem foris poſſit, cur in tantum Stephani fratris noſtri obſtinatio dura prorupit, ut etiā de Marcionis baptiſmo, item Valentini & Apelletis, & ceterorum blaſphemantiū in Deū patrē contendat filios Deo naſci? & illic in nomine Ieſu Chriſti dicat remiſſionem peccatorum dari, ubi blaſphematur in patrem, & in dominum Deum Chriſtum? Quo in loco conſiderandum eſt frater cariſſime, pro fide & religione ſacerdotalis loci quo fungimur; an conſtare ſacerdotis Dei ratio in die iudicii poſſit, aſſerentis & probantis, & in acceptum referentis blaſphemantium baptiſmata, cum Dominus comine-
Malach. 2 tur & dicat: Et nunc præceptum hoc ad uos eſt o ſacerdotes, ſi non audieritis, & ſi non poſueritis in corde ueſtro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus omnipotens, immittam in uos maledictionem, & maledicam benedictionem ueſtram. Dat honorem Deo, qui Marcionis baptiſmo communicat? Dat honorem Deo, qui apud eos qui in Deum blaſphemant, remiſſionem peccatorum dari iudicat? Dat honorem Deo qui foris de adultera & fornicaria naſci Deo filios aſſeuerat? Dat honorem Deo qui unitatem, & ueritatem de diuina lege uenientem non tenens, hæreſes contra Eccleſiam uindicat? Dat honorem Deo qui hæreticorum amicus, & inimicus Chriſtianorum ſacerdotes Dei ueritatem Chriſti, & Eccleſiæ unitatem tuentes abſtinendos putat? Si ſic honor Deo datur, ſi ſic a cultoribus & ſacerdotibus eius timor Dei & diſciplina ſeruatur: abiiciamus arma, manus demus in captiuitatem, tradamus diabolo ordinationem euangelii, diſpoſitionem Chriſti, maieſtatem Dei, diuinæ militiæ ſacramenta ſoluantur, ſatrorum cæleſtium ſigna prodantur, ſubcumbat & cedat Eccleſia hæreticis, lux tenebris, fides perfidiæ, ſpes deſperationi, ratio errori, immortalitas morti, caritas odio, ueritas mendacio, Chriſtus antichriſto. Merito & ſic in dies ſingulos ſchiſmata & hæreſes ſurgunt, crebrius atque liberius excreſcunt, & ſerpentinis criminibus pullulantes, aduerſus Eccleſiam Dei maioribus uiribus, uenenorum ſuorum uirus exprimunt: dum illis aduocatione quorundam, & auctoritas præſtatur, & firmitas; dum baptiſma eorum defenditur, dum fides, dum ueritas proditur, dum id quod
contra

contra Ecclesiam foris geritur, intus in ipsa Ecclesia uindicatur. Quod si est apud nos frater dilectissime Dei timor, si tenor præualet fidei, si custodimus Christi præcepta, si incorruptam atque inuiolatam sponsæ eius sanctitatem tuemur, si hærent sensibus & cordibus nostris uerba Domini dicentis: Putas cum uenerit filius hominis, inueniet fidem in terra? quia fideles Dei milites, qui Deo fide & religione sincera militamus, commissa nobis diuinitus castra fideli uirtute seruemus: nec consuetudo quæ apud quosdam obrepserat, impedire debet quo minus ueritas præualeat & uincat. Nam consuetudo sine ueritate, uetustas erroris est: propter quod relicto errore sequamur ueritatem, scientes quia & apud Esdram ueritas uicit, sicut scriptum est: Veritas manet & inualescit in æternum, & uiuit & obtinet in sæcula sæculorum. Nec est apud eam accipere personam, nec differentias, sed quæ sunt iusta facit; nec est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnum, & maiestas, & potestas omnium sæculorum; Benedictus Deus ueritatis. Quam ueritatem nobis Christus ostendens in euangelio suo dicit: Ego sum ueritas. Propter quod si in Christo sumus, & Christum in nobis habemus; si manemus in ueritate, & ueritas in nobis manet, ea quæ sunt uera teneamus. Fit autem studio præsumptionis & contumaciæ, ut quis magis sua praua & falsa defendat, quam ad alterius recta & uera consentiat. Cui rei prospiciens beatus Paulus apostolus ad Timotheum scribit & monet, episcopum non litigiosum, nec contentiosum, sed mitem & docibilem esse debere. Docibilis autem ille est, qui est ad discendi patientiam lenis & mitis; oportet enim episcopum non tantum docere, sed & discere; quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora. Quod ipsum quoque idem apostolus Paulus docet, præmonens, ut si alii sedenti melius reuelatum fuerit, prior taceat. In compendio est autem apud religiosas & simplices mentes, & errorem deponere, & inuenire atque eruere ueritatem. Nam si ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, cessat error humanus, & sacramentorum cælestium ratione perspecta, quidquid sub caligine ac nube tenebrarum obscurum latebat in lucem ueritatis aperitur. Si canalis aquam ducens qui copiose prius & largiter profluebat, subito deficiat, nonne ad fontem pergitur, ut illic defectionis ratio noscatur, utrumne arescentibus uenis, in capite unda siccauerit; an uero integra inde & plena procurrens in medio itinere destiterit? Vt si uitio interrupti aut bibuli canalis effectum est, quo minus aqua continua perseueranter ac iugiter flueret, refecto & confirmato canali ad usum atque ad potum ciuitatis aqua collecta eadem ubertate atque integritate representetur, qua de fonte proficiscitur. Quod & nunc facere oportet Dei sacerdotes præcepta diuina seruantes, ut si in aliquo nutauerit & uacillauerit ueritas, ad originem dominicam & euangelicam, & apostolicam traditionem reuertamur; & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo & origo surrexit. Traditum est enim nobis quod sit unus Deus, & Christus unus, & una spes, & fides una, & una Ecclesia, & baptisma unum non nisi in una Ecclesia constitutum, a qua unitate quisquis discesserit, cum hæreticis necesse est inueniatur; quos dum contra Ecclesiam uindicat, sacramentum diuinæ traditionis impugnat. Cuius unitatis sacramentum expressum uidemus etiam in Cantico canticorum ex persona Christi dicentis: Hortus conclusus, soror mea, sponsa, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradisus cum fructu pomorum. Si autē Ecclesia eius hortus cōclusus est & fons signatus, quo modo in eundem hortum introire, aut bibere de fonte eius potest, qui in Ecclesia non est? Item Petrus ipse quoque demonstrans, & uindicans unitatem; mandauit & monuit nisi per unum solum baptisma unius Ecclesiæ saluari non posse. In arca, inquit, Noe pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquā, quod & uos similiter saluos faciet baptisma.

Luc. 18. — 3. Esdr. 3. — Ioan. 14 — 1. Tim. 3. — 1. Cor. 14 — Ephes. 4 — Cant. 4. — 1. Petr. 3

Quam breui & spiritali compendio, unitatis sacramentum manifestauit? Nam ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noe non fuit, non potuit per aquam saluus fieri: ita nec nunc potest per baptismum saluus uideri, qui baptizatus in Ecclesia non est, quæ ad arcæ unius sacramentum dominica unitate fundata est. Obseruatur itaque à nobis & tenetur, frater carissime, explorata & perspecta ueritate, ut omnes qui ex quacunque hæresi ad Ecclesiam conuertuntur, Ecclesiæ unico legitimo baptismo baptizentur, exceptis his qui baptizati in Ecclesia prius fuerant, & sic ad hæreticos transierant. hos enim oportet cum redeunt, acta pœnitentia per manus impositionem solam recipi, & in ouile, unde errauerant, a pastore restitui. Opto te, frater carissime, semper bene ualere.

Ad Quintum.

CYPRIANVS QVINTO FRATRI SALVTEM.

RETVLIT ad me, frater carissime, Lucianus compresbyter noster, te desiderasse, ut significaremus tibi, quid sentiamus de his qui apud hæreticos, & schismaticos baptizati uideantur. De qua re quid nuper in concilio plurimi coepiscopi cum compresbyteris qui aderant censuerimus, ut scires, eiusdem epistolæ exemplum tibi misi. Nescio qua etenim præsumptione ducuntur quidam de collegis nostris, ut putent eos qui apud hæreticos tincti sunt, quando ad nos uenerint, baptizari non oportere, eo quod dicant unum baptisma esse. quod unum scilicet in Ecclesia catholica est. quia Ecclesia una est, & esse baptisma præter Ecclesiam non potest. Nam cum duo baptismata esse non possint, si hæretici uere baptizant, ipsi habent baptisma. et qui hoc illis patrocinium de auctoritate sua præstat, cedit illis & consentit, ut hostes & aduersarii Christi habere uideantur abluendi, & purificandi, & sanctificandi hominis potestatem. Nos autem dicimus eos qui inde ueniunt, non rebaptizari apud nos, sed baptizari. neque enim accipiunt illic aliquid, ubi nihil est; sed ueniunt ad nos, ut hic accipiant, ubi & gratia & ueritas omnis est; quia & gratia & ueritas una est. Porro autem quidam de collegis nostris malunt hæreticis honorē dare, quam nobis consentire. et dum unius baptismi asseueratione baptizare uenientes nolunt, sic aut duo baptismata ipsi faciunt, dum & apud hæreticos baptisma esse dicunt; aut certe quod est grauius, hæreticorum sordidam & profanam tinctionem uero, & unico, & legitimo Ecclesiæ catholicæ baptismo præponere & præferro contendunt;
Eccl. 34. non considerantes scriptum esse: Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lauatio eius? Manifestum est autem eos qui nō sunt in Ecclesia Christi, inter mortuos computari; nec posse ab eo uiuificari alterum, qui ipse non uiuat; quando una sit Ecclesia, quæ uitæ æternæ gratiam consecuta & uiuit in æternū, & uiuificat Dei populum. Et dicunt se in hoc ueterem consuetudinem sequi, quando apud ueteres hæresæos, & schismatum prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent, qui de Ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant: quos tunc ad Ecclesiam reuertentes, & pænitentiam agentes necesse non erat baptizare. Quod nos quoque hodie obseruamus, ut quos constet hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum peccato suo cognito, & errore digesto, ad ueritatem & matricem redeant, satis sit in pænitentiam manum imponere, ut quia ouis iam fuerat, hanc ouem abalienatam & errabundam in ouile suum pastor recipiat. Si autem qui ab hæreticis uenit, baptizatus in Ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum & profanus uenit, baptiza-

baptizandus est, ut ouis fiat; quia una est aqua in Ecclesia sancta quæ oues faciat. Et iccirco quia nihil potest esse commune mendacio & ueritati, tenebris & luci, morti & immortali, antichristo & Christo, per omnia debemus Ecclesiæ catholicæ unitatem tenere, nec in aliquo fidei, & ueritatis hostibus cedere. Non est autē de consuetudine præscribendum, sed ratione uincendum. Nam nec Petrus quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suā, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, uindicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtemperari à nouellis & posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum quod Ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium ueritatis administrationi legitimæ quam Paulus uindicabat, facile consensit, documentum scilicet nobis & concordiæ & patientiæ tribuens ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando a fratribus, & collegis nostris utiliter & salubriter suggeruntur, si sint uera & legitima, ipsa potius nostra ducamus. Cui rei Paulus quoque prospiciens, & concordiæ & paci fideliter consulens, in epistola sua posuit dicens: Prophetæ autem duo, aut tres loquantur, & cæteri examinent. Si autem alii reuelatum fuerit sedenti, ille prior taceat. Qua in parte docuit & ostendit, multa singulis in melius reuelari, & debere unumquemque non pro eo quod semel imbiberat & tenebat, pertinaciter congredi, sed si quid melius & utilius extiterit libenter amplecti. Non enim uincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur, maxime in his, quæ ad Ecclesiæ unitatem pertinent & spei ac fidei nostræ ueritatem: ut nos sacerdotes Dei, & Ecclesiæ eius de ipsius dignatione præpositi, sciamus remissam peccatorum non nisi in Ecclesia dari posse, nec posse aduersarios Christi quidquam sibi circa eius gratiā uindicare. Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ uir, cum ceteris coepiscopis suis, qui illō tempore in prouincia Africa & Numidia Ecclesiam Domini gubernabant, statuit, & librata consilii communis examinatione firmauit. Quorum sententiam & religiosam, & legitimam, & salutarem, fidei & Ecclesiæ catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus. Et quales super hac re litteras fecerimus ut scires, exemplum earum ad notitiam tam tuam, quam coepiscoporum nostrorum qui illic sunt, pro communi dilectione transmisimus. Opto te frater carissime semper bene ualere.

Sententiæ episcoporum de hæreticis baptizandis.

CVM in unum Carthagini conuenissent Calend. Septembris episcopi plurimi ex prouincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris & diaconibus, præsente etiam plebis maxima parte, & lectæ essent litteræ Iubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Iubaianum rescriptæ, de hæreticis baptizandis, quidque postmodum Cypriano Iubaianus idem rescripserit;

Cyprianus dixit.

Audistis collegæ dilectissimi, quid mihi Iubaianus coepiscopus noster scripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito & profano hæreticorum baptismo; & quid ego ei rescripserim; censens scilicet, quod semel atque iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam uenientes, Ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt nobis & aliæ Iubaiani litteræ, quibus pro sua sincera, & religiosa

religioſa deuotione ad epiſtolam noſtram reſcribens, non tantũ conſenſit, ſed etiã inſtructum ſe eſſe gratias egit. Supereſt ut de hac ipſa re ſinguli quid ſentiamus, proferamus, neminem iudicantes, aut a iure communicationis aliquem, ſi diuerſum ſenſerit, amouentes. Neque enim quiſquam noſtrum epiſcopum ſe eſſe epiſcoporũ conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit, quando habeat omnis epiſcopus pro licentia libertatis, & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tamque iudicari ab alio non poſſit, quam nec ipſe poteſt alterum iudicare. Sed expectemus uniuerſi iudicium domini noſtri Ieſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro iudicandi.

Cæcilius a Bilta dixit.

Ego unum baptiſma in Eccleſia ſola ſcio, & extra Eccleſiam nullum. Hic erit unum ubi ſpes uera eſt, & fides certa, ſic enim ſcriptum eſt: Vna fides, una ſpes, unum baptiſma, non apud hæreticos ubi ſpes nulla eſt, & fides falſa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus: ſacramentum interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt: fidem dat infidelis, ueniam delictorum tribuit ſceleratus, & in nomine Chriſti tingit antichriſtus: benedicit a Deo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum inuocat blaſphemus, ſacerdotium adminiſtrat profanus, ponit altare ſacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antiſtes diaboli audeat euchariſtiam facere, aut qui illis aſſiſtunt, dicant hæc omnia falſa eſſe de hæreticis. Ecce ad qualia cogitur Eccleſia, & ſine baptiſmo ac uenia delictorum communicare compellitur. Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & a tanto ſcelere nos ſeparare, & unum baptiſma tenere quod ſoli Eccleſiæ a Deo conceſſum eſt.

Ephes.4

Primus a Migirpa dixit.

Cenſeo omnem hominem ab hæreſi uenientem, baptizandum. Fruſtra enim illic putat ſe eſſe baptizatũ, cum non ſit baptiſma, niſi in Eccleſia unum, & uerum: quia & Deus unus, & fides una, & Eccleſia una eſt, in qua ſtat unum baptiſma, & ſanctitas, & cetera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent ſalutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

Qui hæreticorum baptiſma probant, noſtrum euacuant.

Nouatus a Thamogade dixit.

Licet ſciamus omnes ſcripturas ſibi teſtimoniũ reddere de ſalutari baptiſmo, debemus tamen fidẽ noſtram exprimere. Hæreticos & ſchiſmaticos ad Eccleſiam uenientes qui pſeudobaptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizari. Et ideo ſecundum teſtimonium ſcripturarum, & ſecundum decretum collegarum noſtrorum ſanctiſſimæ memoriæ uirorum, omnes ſchiſmaticos & hæreticos qui ad Eccleſiã conuerſi ſunt baptizari, ſed & eos qui ordinati uidebãtur, inter laicos recipi.

Nemeſianus a Thubunas dixit.

Baptiſma quod dant hæretici & ſchiſmatici non eſſe uerum, ubique in ſcripturis ſanctis declaratum eſt. Quoniam ipſi præpoſiti eorum falſi Chriſti ſunt, & falſi prophetæ, dicente Domino per Salomonẽ: Qui fidens eſt in falſis, hic paſcit uentos: idem autem ipſe ſequitur aues uolantes. Deſeruit enim uias uineæ ſuæ, ſemitis uero agelli ſui errauit. Ingreditur autem per auia loca atque arida, & terram deſtinatam in ſitim: contrahit autẽ manibus infructuoſa. Et iterum: Ab aqua aliena abſtine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longum uiuas tempus, adiiciantur etiam tibi anni uitæ. Et in euãgelio diuina ſua uoce dominus noſter Ieſus Chriſtus locutus eſt, dicens: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Hic eſt ſpiritus qui ab initio ferebatur ſuper aquam. Neq;

Ioan.3.

enim

enim spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine spiritu. Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impositionem Spiritum sanctum accipiant, & sic recipiantur; cum manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia catholica. Tunc quippe poterunt filii Dei esse, dicente apostolo: Curantes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis: unum corpus [Ephes. 4] & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ: unus Dominus, una fides, unum baptisma. Hæc omnia in Ecclesia catholica loquitur. Et iterũ in euangelio dicit: Quod natum est de carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. [Ioan. 3] Ergo omnes hæretici & schismatici omnia quæcunque faciunt carnalia sunt, dicente apostolo: Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, incestum, idololatriæ, ueneficia, [Gal. 5.] inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diuisiones, hæreses, & his similia, de quibus prædixi uobis, sicut prædico, quoniam quicunque hæc faciunt, regnum Dei non hereditabunt. Condemnat æque apostolus cum omnibus malis & qui diuisionem faciunt, hoc est schismaticos & hæreticos. Nisi ergo acceperint baptisma salutare in Ecclesia catholica quæ una est, salui esse non possunt, sed cum carnalibus in iudicio domini Christi damnabuntur.

Ianuarius a Lambese dixit.

Secundum scripturarum sanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, & sic in Ecclesiam sanctam admittendos.

Lucius a Castragalbæ dixit.

Cum Dominus in euangelio suo dixerit: Vos estis sal terræ: Si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ex eo ad nihilum ualebit, nisi ut proiiciatur foras, & [Matth. 5.] & conculcetur ab hominibus. & iterum post resurrectionem suam mittens apostolos suos mandauerit dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: Ite [Matth. 28] ergo & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Cum ergo manifestum sit hæreticos, id est hostes Christi, non integram sacramenti confessionem habere: Item schismaticos nõ posse condire sapientia spiritali, cum ipsi ab Ecclesia quæ una est, recedendo infatuati contrarii facti sint, fiat sicut scriptum est: Domus contrariorum legis debent emundationem, & consequens est eos qui a contrariis baptizati inquinati sunt, primo purgari, & tum demum baptizari.

Crescens a Cirta dixit.

In tanto cœtu sanctissimorum consacerdotum lectis litteris Cypriani dilectissimi nostri ad Iubaianum, itemque ad Stephanum, quæ tantum in se sanctorum testimoniorum descendentium ex scripturis deificis continent, ut merito omnes per Dei gratiam adunati consentire debeamus: Censeo omnes hæreticos & schismaticos, qui ad catholicam Ecclesiam uoluerint uenire, non ante ingredi, nisi exorcizati & baptizati prius fuerint, exceptis his sane qui in Ecclesia catholica fuerint ante baptizati, ita tamen ut per manus impositionem in pœnitentiam Ecclesiæ reconcilientur.

Nicomedes a Segermis dixit.

Mea sententia hæc est, ut hæretici ad Ecclesiam uenientes baptizentur, eo quod nullam foris apud peccatores remissionem peccatorum consequantur.

Monnullus a Girba dixit.

Ecclesiæ catholicæ matris nostræ ueritas semper apud nos, fratres, & mansit & manet, & uel maxime in baptismatis trinitate, Domino nostro dicente: Ite & baptizate gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Cum ergo manifeste sciamus hæreticos non habere nec patrem, nec filium, nec Spiritum sanctum, debent

uenientes

religiosa deuotione ad epistolam nostram rescribens, non tantū consensit, sed etiā instructum se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus, proferamus, neminem iudicantes, aut a iure communicationis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporū constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tamque iudicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum iudicare. Sed expectemus uniuersi iudicium domini nostri Iesu Christi, qui unus & solus habet potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.

Cæcilius a Bilta dixit.

Ego unum baptisma in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Hic erit unum ubi spes uera est, & fides certa, sic enim scriptum est: Vna fides, una spes, unum baptisma, non apud hæreticos ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus: sacramentum interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt: fidem dat infidelis, ueniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit antichristus: benedicit a Deo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum inuocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antistes diaboli audeat eucharistiam facere, aut qui illis assistunt, dicant hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia cogitur Ecclesia, & sine baptismo ac uenia delictorum communicare compellitur. Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & a tanto scelere nos separare, & unum baptisma tenere quod soli Ecclesiæ a Deo concessum est.

Ephes.4

Primus a Migirpa dixit.

Censeo omnem hominem ab hæresi uenientem, baptizandum. Frustra enim illic putat se esse baptizatū, cum non sit baptisma, nisi in Ecclesia unum, & uerum: quia & Deus unus, & fides una, & Ecclesia una est, in qua stat unum baptisma, & sanctitas, & cetera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum euacuant.

Nouatus a Thamogade dixit.

Licet sciamus omnes scripturas sibi testimoniū reddere de salutari baptismo, debemus tamen fidē nostram exprimere. Hæreticos & schismaticos ad Ecclesiam uenientes qui pseudobaptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizari. Et ideo secundum testimonium scripturarum, & secundum decretum collegarum nostrorum sanctissimæ memoriæ uirorum, omnes schismaticos & hæreticos qui ad Ecclesiā conuersi sunt baptizari, sed & eos qui ordinati uidebātur, inter laicos recipi.

Nemesianus a Thubunas dixit.

Baptisma quod dant hæretici & schismatici non esse uerum, ubique in scripturis sanctis declaratum est. Quoniam ipsi præpositi eorum falsi Christi sunt, & falsi prophetæ, dicente Domino per Salomonē: Qui fidens est in falsis, hic pascit uentos: idem autem ipse sequitur aues uolantes. Deseruit enim uias uineæ suæ, semitis uero agelli sui errauit. Ingreditur autem per auia loca atque arida, & terram destinatam in sitim: contrahit autē manibus infructuosa. Et iterum: Ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longum uiuas tempus, adiiciantur etiam tibi anni uitæ. Et in euāgelio diuina sua uoce dominus noster Iesus Christus locutus est, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hic est spiritus qui ab initio ferebatur super aquam. Neq;

Ioan.3.

enim

enim spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine spiritu. Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impositionem Spiritum sanctum accipiant, & sic recipiantur; cum manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia catholica. Tunc quippe poterunt filii Dei esse, dicente apostolo: Curantes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis: unum corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ: unus Dominus, una fides, unum baptisma. Hæc omnia in Ecclesia catholica loquitur. Et iterũ in euangelio dicit: Quod natum est de carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Ergo omnes hæretici & schismatici omnia quæcunque faciunt carnalia sunt, dicente apostolo: Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, incestum, idololatriæ, ueneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diuisiones, hæreses, & his similia, de quibus prædixi uobis, sicut prædico, quoniam quicunque hæc faciunt, regnum Dei non hereditabunt. Condemnat æque apostolus cum omnibus malis & qui diuisionem faciunt, hoc est schismaticos & hæreticos. Nisi ergo acceperint baptisma salutare in Ecclesia catholica quæ una est, salui esse non possunt, sed cum carnalibus in iudicio domini Christi damnabuntur.

Ephes. 4
Ioan. 3
Gal. 5.

Ianuarius a Lambese dixit.

Secundnm scripturarum sanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, & sic in Ecclesiam sanctam admittendos.

Lucius a Castragalbæ dixit.

Cum Dominus in euangelio suo dixerit: Vos estis sal terræ: Si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ex eo ad nihilum ualebit, nisi ut proiiciatur foras, & & conculcetur ab hominibus. & iterum post resurrectionem suam mittens apostolos suos mandauerit dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: Ite ergo & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Cum ergo manifestum sit hæreticos, id est hostes Christi, non integram sacramenti confessionem habere: Item schismaticos nõ posse condire sapientia spiritali, cum ipsi ab Ecclesia quæ una est, recedendo infatuati contrarii facti sint, fiat sicut scriptum est: Domus contrariorum legis debent emundationem, & consequens est eos qui a contrariis baptizati inquinati sunt, primo purgari, & tum demum baptizari.

Matth. 5.
Matth. 28

Crescens a Cirta dixit.

In tanto cœtu sanctissimorum consacerdotum lectis litteris Cypriani dilectissimi nostri ad Iubaianum, itemque ad Stephanum, quæ tantum in se sanctorum testimoniorum descendentium ex scripturis deificis continent, ut merito omnes per Dei gratiam adunati consentire debeamus: Censeo omnes hæreticos & schismaticos, qui ad catholicam Ecclesiam uoluerint uenire, non ante ingredi, nisi exorcizati & baptizati prius fuerint, exceptis his sane qui in Ecclesia catholica fuerint ante baptizati, ita tamen ut per manus impositionem in pænitentiam Ecclesiæ reconcilientur.

Nicomedes a Segermis dixit.

Mea sententia hæc est, ut hæretici ad Ecclesiam uenientes baptizentur, eo quod nullam foris apud peccatores remissionem peccatorum consequantur.

Monnullus a Girba dixit.

Ecclesiæ catholicæ matris nostræ ueritas semper apud nos, fratres, & mansit & manet, & uel maxime in baptismatis trinitate, Domino nostro dicente: Ite & baptizate gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Cum ergo manifeste sciamus hæreticos non habere nec patrem, nec filium, nec Spiritum sanctum, debent uenientes

uenientes ad Ecclesiam matrem nostram uere renasci, & baptizari, ut cancer quod habebant, & damnationis ira, & erroris offensa, per sanctum & cæleste lauacrum sanctificetur.

Secundinus a Cedias dixit.

Matth. 12. Ioan. 2. Cum dominus noster Christus dicat: Qui non est mecum, aduersus me est: et Ioannes apostolus eos qui ab Ecclesia exeunt antichristos dicat: indubitanter hostes Christi, quique antichristi nominati sunt, gratiam baptismi salutaris ministrare non possunt. Et ideo censeo eos qui de insidiis hæreticorum confugiunt ad Ecclesiam, baptizandos esse a nobis, qui amici appellati sumus Dei, eius dignatione.

Felix a Bagai dixit.

Sicut cæcus cæcum ducens simul in foueam cadunt, ita hæreticus hæreticum baptizans simul in mortem cadunt. Et ideo hæreticus baptizandus est, & iustificandus, ne nos uiui mortui communicemus.

Polianus a Mileo dixit.

Iustum est hæreticum baptizari in Ecclesia sancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit.

Secundum sacramentum Dei gratiæ cælestis, quod accepimus, unum baptisma quod est in Ecclesia sancta credimus.

Datiuus a Badis dixit.

Nos quantum in nobis est, hæreticis non communicamus, nisi baptizati in Ecclesia fuerint, & remissionem peccatorum acceperint.

Successus ab Abbir germaniciana.

Hæreticis aut nihil licet, aut totum licet. Si possunt baptizare, possunt dare & Spiritum sanctum. Si autem Spiritum sanctum dare non possunt, quia nō habent Spiritum sanctum, nec baptizare spiritaliter possunt: propterea censemus hæreticos baptizandos esse.

Fortunatus a Thuccabori dixit.

Matth. 7. Iesus Christus dominus & Deus noster, Dei patris & creatoris filius, super Petrum ædificauit Ecclesiam suam, non super hæresim; & potestatem baptizandi episcopis dedit, non hæreticis. Quare qui extra Ecclesiam sunt, & contra Christum stantes oues eius & gregem spargunt, baptizare foris non possunt.

Sedatus a Tuburbo dixit.

In quantum aqua sacerdotis prece in Ecclesia sanctificata abluit delicta, in tantum hæreticos sermone, uelut cancer, infecta cumulat peccata. Quare omnibus pacificis quidem uiris nitendum est, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, singulare & uerum Ecclesiæ baptismum detrectet accipere, quo quisquis non fuerit baptizatus, regno cælorum fiet alienus.

Priuatianus a Sufetula dixit.

Qui hæreticos potestatem baptizandi habere dicit, dicat prius quis hæresim condiderit. Si enim hæresis a Deo est, habere & indulgentiam diuinam potest. Si uero a Deo non est, quo modo gratiam Dei aut habere aut conferre alicui potest?

Priuatus a Sufibus dixit.

Qui hæreticorum baptismum probat, quid aliud quam hæreticis communicat?

Hortensianus a Laribus dixit.

Quot sint baptismi, uiderint aut præsumptores, aut fautores hæreticorum: nos unum baptisma, quod non nisi in Ecclesia nouimus, Ecclesiæ uindicamus. Aut quo modo possunt in nomine Christi aliquem baptizare, quos ipse Christus dicit aduersarios suos esse?

Caſſius a Macomadibus dixit.

Cum baptiſmata duo eſſe nõ poſſint, qui hæreticis baptiſma concedit, ſibi tollit. Cenſeo itaque flebiles & tabidos hæreticos baptizandos eſſe, cum ad Eccleſiam uenire cœperint, & ſacra & diuina lauatione lotos, & lumine uitæ illuminatos, non hoſtes, ſed pacificos, non alienos, ſed fidei domeſticos, non adulteros, ſed Dei filios, non erroris, ſed ſalutis effectos, in Eccleſiam recipi, absque his, qui de Eccleſia fideles ſupplantati, ad hæreſis tenebras tranſierant, ſed eos per manus impoſitionem reſtituendos.

Alius Ianuarius a Vico Cæſaris dixit.

Si non obtemperat error ueritati, multo magis ueritas non conſentit errori. Et ideo nos Eccleſiæ aſſiſtimus in qua præſidemus, ut baptiſmum eius ipſi ſoli uindicantes, eos, quos Eccleſia non baptizauit, baptizemus.

Alius Secundinus a Carpos dixit.

Hæretici Chriſtiani ſunt, an non? Si Chriſtiani ſunt, cur in Eccleſia Dei non ſunt? Si Chriſtiani non ſunt, quo modo Chriſtianos faciunt? Aut quo pertinebit ſermo Domini dicentis, Qui non eſt mecum aduerſus me eſt, & qui non mecũ colligit, ſpargit? Vnde conſtat, ſuper filios alienos & ſoboles antichriſti Spiritũ ſanctum per manus impoſitionem tantummodo non poſſe deſcendere, cum manifeſtum ſit hæreticos baptiſma non habere. Matth. 12

Victoricus a Thabraca dixit.

Si licet hæreticis baptizare & remiſſam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Vthina dixit.

Nemini dubium eſt, ſanctiſſimi conſacerdotes, non intantum poſſe humanã præſumptionem, quantum domini noſtri Ieſu Chriſti adorandam & uenerabilem maieſtatem. Memores ergo periculi, hoc quoque non tantum obſeruare debemus, uerum etiam ab omnibus nobis cõfirmare, ut omnes hæretici qui ad ſinum matris Eccleſiæ accurrunt, baptizentur; ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta eſt, ſanctificatione lauacri purgata in melius reformetur.

Quietus a Burug dixit.

Qui fide uiuimus, obſequi iis quæ inſtruendis nobis ante prædicta ſunt ſedula obſeruatione debemus. Nam ſcriptum eſt apud Salomonẽ: Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lauatio eius? Quod utique de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizantur, per remiſſionem peccatorum uitam æternam conſequuntur, cur ad Eccleſiam ueniunt? Si uero a mortuo ſalutis nihil accipitur, ac propterea agnito errore priſtino ad ueritatem cum pænitentia reuertuntur, uno uitali baptiſmate, quod in Eccleſia catholica eſt, ſanctificari debebunt. Eccl. 43

Caſtus a Sicca dixit.

Qui contempta ueritate præſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres inuidus eſt & malignus, quibus ueritas reuelatur; aut circa Deum ingratus eſt, cuius inſpiratione Eccleſia eius inſtruitur.

Eucratius a Thenis dixit.

Fidem noſtram, & baptiſmatis gratiam, & legis eccleſiaſticæ regulam Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſuo ore apoſtolos docens, perimpleuit dicens: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Falſum ergo hæreticorum baptiſma & iniquum, a nobis pellendum eſt, & omni deteſtatione refutandum, de quorum baptiſmate non uita, nec gratia cæleſtis, ſed blaſphemia trinitatis exprimitur. Et ideo uenientes ad Eccleſiam hæreticos integro

gro & catholico baptismate baptizari debere manifestum est, ut a blasphemiæ suæ præsumptione purificati possint Spiritus sancti gratia reformari.

Libosus a Vaga dixit.

In euangelio Dominus: Ego sum, inquit, ueritas: non dixit, ego sum consuetudo. Itaque ueritate manifestata cedat consuetudo ueritati, ut & si in præteritum quis in Ecclesia hæreticos non baptizabat, nunc baptizare incipiat.

Leutius a Theueste dixit.

Hæreticos blasphemos atque iniquos uerbis uariis decerpentes sancta & adorabilia scripturarũ uerba, execrandos censeo, & ideo exorcizandos & baptizandos esse.

Eugenius ab Ammedera dixit.

Et ego hoc idem censeo, hæreticos baptizandos esse.

Item alius Felix ab Amaccura dixit.

Et ipse secutus diuinarum scripturarum auctoritatem baptizandos hæreticos esse censeo, sed & eos qui apud schismaticos baptizatos se esse contendunt. Si enim secundum cautum Christi priuatus fons noster est, intelligant cuncti Ecclesiæ nostræ aduersarii, qui alieni sunt, nobiscum esse non possunt. Nec duobus populis salutarẽ aquam tribuere potest ille, qui unius gregis pastor est. Et ideo manifestum est, nec hæreticos nec schismaticos aliquid cæleste posse suscipere, qui a peccatoribus hominibus, & ab Ecclesia extraneis audeant accipere. Quando danti locus non est, utique nec accipienti prodest.

Item alius Ianuarius Muzulensis dixit.

Miror quod cum omnes confiteantur unum esse baptisma, non omnes intelligant eiusdem baptismatis unitatem: Ecclesia enim & hæresis, duæ & diuersæ res sunt. Si hæretici habent baptisma, nos non habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non possunt. Dubium autem non est, Ecclesiam solam baptismum Christi possidere, quæ sola possideat & gratiam Christi & ueritatem.

Adelphius a Thasualte dixit.

Sine causa quidam falso & inuidioso uerbo impugnant ueritatem, ut rebaptizare nos dicant, quando ab Ecclesia hæreticus non rebaptizetur, sed baptizetur.

Demetrius Aleptiminus dixit.

Vnum baptisma nos custodimus, quia Ecclesiæ catholicæ soli rem suam uindicamus. Qui autem dicunt quia hæretici uere & legitime baptizare possunt, ipsi sunt qui non unum, sed multa baptismata faciunt. nam cum hæreses multæ sint, pro earum numero & baptismata computabuntur.

Vincentius a Thibari dixit.

Hæreticos scimus esse peiores quam ethnicos: si ergo conuersi ad Dominũ ueni re uoluerint, habemus utique regulam ueritatis, quam Dominus præcepto diuino
Marc. 10. mandauit apostolis dicens: Ite in nomine meo manum imponite, dæmonia expel-
Matth. 28. lite. Et alio loco: Ite & docete gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Ergo primo per manus impositionem exorcismi, secundo per baptismi regenerationem, tunc possunt ad Christi pollicitationem uenire: alias autem fieri censeo non debere.

Marcus a Mactari dixit.

Mirandum non est si hæretici hostes atque impugnatores ueritatis, rem sibi uindicent potestatis & dignationis alienæ: sed illud mirandum est, quod quidam nostri, præuaricatores ueritatis, hæreticis suffragantur, & Christianis aduersantur. Propterea decernimus hæreticos baptizandos esse.

Statius a Sicilibba dixit.

Si hæreticis in baptismo sua peccata donantur, sine causa ad Ecclesiam ueniunt.

Nam

Nam cum in die iudicii peccata sint quæ puniuntur, nihil est quod timere possint hæretici de iudicio Christi, si sunt remissionem peccatorum consecuti.

Victor a Gor dixit.

Cum peccata non nisi in Ecclesiæ baptismo remittantur, qui hæreticum ad communicationem sine baptismo admittit, utrunque contra rationem facit, nec hæreticos purgat, & Christianos inquinat.

Aurelius ab Vtica dixit.

Cum dicat apostolus, non communicandum peccatis alienis, quid aliud quam peccatis alienis communicat, qui hæreticis sine Ecclesiæ baptismo communicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos, ut accipiant remissam peccatorum, & sic illis communicetur. 1.Tim.5.

Confessor Iambus a Germaniciana dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum improbant, ut extra Ecclesiam non dicam lotos, sed sordidatos negent in Ecclesia baptizari oportere.

Lucianus a Rucuma dixit.

Scriptum est: Et uidit Deus lucem quia bona est, & diuisit inter lucem & tenebras. Si potest luci & tenebris conuenire, potest nobis & hæreticis aliquid esse commune. Propterea censeo hæreticos baptizandos esse. Gen.1.

Pelagianus a Luperciana dixit.

Scriptum est: Aut enim dominus tuus Deus est, aut Baal Deus est: ita & nunc, aut Ecclesia Ecclesia est, aut hæresis Ecclesia est. Porro si hæresis Ecclesia non est, quo modo esse apud hæreticos baptisma Ecclesiæ potest? 3.Reg.18.

Confessor & martyr Iader a Midila dixit.

Scimus non esse nisi unum baptisma in Ecclesia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticum, nisi baptizatus apud nos fuerit, ne se putet extra Ecclesiã catholicam baptizatum esse.

Confessores & etiã martyres nuncupabantur olim supplicia & tormẽta pro fide perpessi, licet per mortẽ nõ dum consummati, ut multis locis ĩ epistolis Beati Cypriani cõstat. uide indicem.

Item alius Felix a Marazana dixit.

Vna fides, unum baptisma, sed Ecclesiæ catholicæ, cui soli licet baptizare.

Confessor Paulus ab Obba dixit.

Me non mouet si aliquis Ecclesiæ fidem, & ueritatem non uindicat, quando apostolus dicat: Quid enim si exciderunt a fide quidam illorum? Numquid infidelitas eorum fidem Dei euacuabit? Absit. Est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem Deus uerax est, quo modo esse apud hæreticos baptismi ueritas potest, apud quos Deus non est?

Confessor Pomponius a Dionysiana dixit.

Manifestum est hæreticos non posse baptizare, & remissionem peccatorum dare, qui potestatem non habent, ut aut soluere aut ligare aliquid in terris possint.

Confessor Venantius a Tinisa dixit.

Si maritus peregre proficiscens amico suo commendasset uxorem suam custodiendam, commendatam sibi ille quanta posset diligentia conseruaret, ne ab aliquo castitas eius & sanctitas adulteraretur; Christus dominus & Deus noster ad patrem proficiscens, sponsam suam nobis commendauit: utrumne eam incorruptam & inuiolatam custodiemus, an integritatem eius & castitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptisma Ecclesiæ commune cum hæreticis facit, sponsam Christi adulteris prodit.

Aymmus ab Ausuagga dixit.

Nos unum baptisma accipimus, & ipsum tenemus & exercemus. Qui autem dicit quia & hæreticis licet baptizare, ipse duo baptismata facit.

Saturninus a Victoriana dixit.

Si licet hæreticis baptizare, excusati sunt & defensi illicita facientes. Nec uideo quare eos aut Christus aduersarios suos, aut apostolus antichristos appellauerit.

Alius confessor Saturninus a Thucca dixit.

Gentiles quamuis idola colant, tamen summum Deum patrem creatorem cognoscunt & confitentur. In hunc Marcionitæ blasphemant, & quidam non erubescit Marcionis baptismum probare: quo modo tales sacerdotes sacerdotium Dei aut seruant aut uindicant, qui hostes Dei non baptizant, & sic illis communicant?

Marcellus a Zama dixit.

Cum peccata non nisi in Ecclesiæ baptismo remittantur, qui hæreticum non baptizat, peccatori communicat.

Confessor Ireneus ab Vlulis dixit.

Si ideo Ecclesia hæreticum non baptizat, quod dicatur iam baptizatus esse, hæresis maior est.

Donatus a Cibaliana dixit.

Ego unam Ecclesiam & unum baptisma eius noui. Si est qui dicat esse apud hæreticos baptismi gratiam, ante est ut ostendat & probet esse illic Ecclesiam.

Zosimus a Tharassa dixit.

Gal. 2. Reuelatione facta ueritatis, cedat error ueritati; quia & Petrus qui prius circumcidebat, cessit Paulo ueritatem prædicanti.

Iulianus a Telepte dixit.

Ioan. 3. Scriptum est: Nemo potest aliquid accipere, nisi datum fuerit illi de cælo. Si hæresis de cælo est, potest & baptisma dare.

Confessor Faustus a Timida regia dixit.

Non sibi blandiantur, qui hæreticis patrocinantur. Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedit, illos Christianos, & nos hæreticos facit.

Geminus a Furnis dixit.

Quidam de collegis hæreticos præponere sibi possunt, nobis non possunt; & ideo quod semel decreuimus tenemus, ut ab hæreticis uenientes baptizemus.

Rogatianus a Nona dixit.

Ecclesiam Christus instituit, hæresim diabolus: quo modo potest habere baptismum Christi synagoga satanæ?

Confessor Terapius a Bulla dixit.

Qui hæreticis Ecclesiæ baptisma concedit & prodit, quid aliud sponsæ Christi quam Iudas exiftit?

Confessor item alius Lucius a Membressa dixit.

Ioan. 9. Scriptum est: Deus peccatorem non audit: hæreticus qui peccator est, quo modo audiri in baptismo potest?

Item alius Felix a Buslaceni dixit.

In hæreticis sine Ecclesiæ baptismo admittendis, nemo consuetudinem rationi & ueritati proponat: quia consuetudinem ratio & ueritas semper excludit.

Alius Saturninus ab Auitinis dixit.

Si potest antichristus dare alicui gratiam Christi, possunt & hæretici baptizare, qui appellati sunt antichristi.

Quintus ab Aggya dixit.

Ille potest dare aliquid, qui aliquid habuerit: hæretici autem quid possunt dare, quos constat nihil habere?

Alius Iulianus a Marcelliana dixit.

Matth. 6 Si potest homo duobus dominis seruire, Deo & mãmonæ; potest & baptisma duobus

duobus ſeruire, Chriſtiano & hæretico.

Tenax ab Horreis Cælianis dixit.

Baptiſma unum eſt,ſed Eccleſiæ.Vbi Eccleſia nõ eſt, baptiſma illic eſſe nõ poteſt.

Confeſſor alius Victor ab Aſſuris dixit.

Scriptum eſt, quia Deus unus eſt, & Chriſtus unus eſt,& Eccleſia una, & baptiſma unum. Quo modo ergo illic baptizari aliquis poteſt, ubi Deus & Chriſtus, & Eccleſia una non eſt? Epheſ.4.

Donatulus a Capſe dixit.

Et ego ſemper hoc ſenſi, ut hæretici qui nihil foris conſequi poſſunt, quando ad Eccleſiam conuertuntur, baptizentur.

Martyr de ſchiſmaticis Verulus a Ruſiccade dixit.

Homo hæreticus dare non poteſt quod non habet;multo magis ſchiſmaticus,qui quod habuit, amiſit.

Pudentianus a Cuiculi dixit.

Nouitas epiſcopatus effecit fratres dilectiſſimi, ut ſuſtinerem quid maiores iudicarent. Nam hæreſes nihil habere, nec poſſe manifeſtum eſt; atque ita ſiqui ex eis uenerint, baptizari æquiſſime ſtatutum eſt.

Martyr Petrus ab Hippone Diarito dixit.

Cum baptiſma unum ſit in catholica Eccleſia; manifeſtum eſt, non poſſe extra Eccleſiam baptizari. Et ideo in hæreſi tinctos ſiue in ſchiſmate, uenientes ad Eccleſiam cenſeo baptizari oportere.

Item alius Lucius ab Auſafa dixit.

Secundum motum animi mei, & Spiritus ſancti, cum ſit unus Deus pater domini noſtri Ieſu Chriſti, & unus Chriſtus, & una ſpes, & unus ſpiritus, & una Eccleſia, unum debet eſſe & baptiſma. Et ideo dico, ſi quid ab hæreticis motum aut factum fuerit, reſcindi debere, & eos qui inde ueniunt in Eccleſia baptizandos eſſe.

Item alius Felix a Gurgitibus dixit.

Ego cenſeo ut ſecundum ſanctarum ſcripturarum præcepta, baptizatus ab hæreticis illicite extra Eccleſiam, cum ad Eccleſiam confugere uoluerit, gratiam baptiſmi ubi licite datur, conſequatur.

Puſillus a Lamasba dixit.

Ego credo baptiſma ſalutare non eſſe, niſi in Eccleſia catholica. Quidquid abſq; catholica fuerit, ſimulatio eſt.

Martyr Saluianus a Gazauſala dixit.

Hæreticos nihil habere conſtat; & ideo ad nos ueniunt, ut poſſint accipere quod non habent.

Honoratus a Tucca dixit.

Cum Chriſtus ueritas ſit, magis ueritatem quam cõſuetudinem ſequi debemus, ut hæreticos qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, Eccleſiæ baptiſmo ſanctificemus.

Victor ab Octauo dixit.

Quod & ipſi ſcitis, non olim ſum epiſcopus conſtitutus, & ideo expectabam præceſſorum conſilium. Hoc itaque exiſtimo, ut quicunque ex hæreſi uenerint, ſine dubio baptizentur.

Confeſſor Clarus a Maſcula dixit.

Manifeſta eſt ſententia domini noſtri Ieſu Chriſti, apoſtolos ſuos mittentis, & ipſis ſolis poteſtatem a patre ſibi datam permittentis, quibus nos ſucceſsimus, eadẽ poteſtate Eccleſiam domini gubernantes,& credentium fidem baptizantes.Et ideo hæretici qui nec poteſtatem foris, nec Eccleſiam Chriſti habent, neminem baptizare baptiſmo eius poſſunt.

Martyr Secundianus a Thambis dixit.

Non debemus hæreticos nostra præsumptione decipere, ut in Ecclesia domini nostri Iesu Christi non baptizati, ac per hoc remissionem peccatorum non consecuti, cum iudicii dies uenerit nobis imputent, quod per nos non sint baptizati, & indulgentiam diuinæ gratiæ consecuti. Propter quod cum sit una Ecclesia, & unum baptisma, quando ad nos conuertuntur, simul cum Ecclesia & Ecclesiæ baptismum consequantur.

Item alius Aurelius a Chullabi dixit.

2.Ioan.1. Ioannes apostolus in epistola sua posuit dicens: Si quis ad uos uenit, & doctrinam Christi non habet, nolite eum admittere in domum uestram, &, aue, illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi, aue, communnicat factis eius malis. Quo modo admitti tales temere in domum Dei possunt, qui in domum nostram priuatã admitti prohibentur? aut quo modo cum eis sine Ecclesiæ baptismo communicare possumus, quibus si, aue, tantum dixerimus, factis eorum malis communicamus?

Confessor Litteus a Gemellis dixit.

Matth. 15 Cæcus si cæcum ducat, ambo in foueam cadunt. Cum ergo hæreticos constet non posse illuminare quenquam, utpote cæcos, baptisma eorum non ualet.

Natalis ab Oea dixit.

Tam ego præsens quam Pompeius Sabratensis, quam etiã Dioga Leptimagnensis, qui mihi mandauerunt corpore quidem absentes, spiritu præsentes, censemus quod & collegæ nostri, quod hæretici communicationem habere nobiscum non possunt, nisi ecclesiastico baptismo baptizati fuerint.

Iunius a Neapoli dixit.

Ab eo quod semel censuimus non recedo, ut hæreticos uenientes ad Ecclesiam baptizemus.

Confessor & martyr Cyprianus a Carthagine dixit.

Meam sententiam plenissime exprimit epistola quæ ad Iubaianum collegam nostrum scripta est, hæreticos secundum euangelicam & apostolicam contestationem
1.Ioan.2. aduersarios Christi & antichristos appellatos, quando ad Ecclesiam uenerint, unico Ecclesiæ baptismo baptizandos esse, ut possint fieri de aduersariis amici, & de antichristis Christiani.

SENTENTIARVM EPISCOPORVM CONCILII Carthaginiensis, finis.

OPERA

OPERA CYPRIANO ADSCRIPTA.

Ad Moysen & Maximum, & ceteros confessores,

DE LAVDE MARTYRII.

ETSI incongruens est, fratres carissimi, in hoc fauore dicendi aliquid trepidationis adferre, minimeque deceat gloriam tantæ deuotionis infringere, ex eo quod fatear me cœpisse dubitare: tamen identidem dico, ipsa animum deliberatione confringi: qui exequendæ laudis cupiditate succenditur, & a loquendo magnitudine uirtutis inhibetur: cum aut non deceat tacere, aut periculosum sit parum dicere: nisi quod hæc æstuanti res sola subuenit, quod uideatur ei facile ignosci posse, qui non timuit audere. Quam ob rem carissimi fratres, etsi potentia rei oneratur facultas ingenii, ut quantum se in exprimenda martyrii dignitate protulerit, tantum ipso pondere laudis oppressa, atque æstimatione rerum omnium, de quibus cum maxime loquitur, debilitata ac fracta, intra se ipsa illaqueata oratione deficiat, nec habenis liberis ac solutis in apertum sermonis eloquium uim tantæ laudis expromat; tamen erit aliqua, nisi fallor, in eloquendo facultas, quæ ipsius operis oratione munita uage fundat, quod a dicendo impar ingenii conscientia submouebat. Cum igitur fratres carissimi, tot tantisq; rebus impliciti, ad comprobandos salutis eximios pulcherrimosque prouentus, omni studio ac labore nitamur, non uereor ne quo ignauiæ metu territus uel reuocer, uel extinguar: cum si quis ad id uoluerit, de quo agimus, intueri spe deuotionis expensa, atque ipsa eius magnitudine ponderata, magis miretur audere potuisse, in quo me positum & amplitudo rei premeret, & confusam gaudio mentem in angustias animi uoti sui feruor urgeret. Nam & quis est, quem non ista res terreat? quis, quem non admirationis suæ pauore subuertat? Est enim profecto, nisi fallor, etiam in ipso conscientiæ robore admiranda formido, quæ nos exagitet pariter & inflammet. Cuius quanto penitius inspexeris potestatem, tanto ex ipso uenerandæ claritatis aspectu religionis suæ præmittat horrorem. Considerare enim utique debetis, quantæ sit gloriæ, uitæ quamlibet maculam, & sordes polluti corporis, & longa uitiorum tabe concreta contagia, tantoque temporis tractu mundi crimen, exceptum unius ictus remediis expiare: quo & augeri merces, & crimen possit excludi. Vnde omnis consummatio & status uitæ in martyrio est collocatus. Hoc fundamentum uitæ & fidei, hoc præsidium salutis, hoc uinculum libertatis & honoris: & quamuis sint & alia per quæ adipisci lux posſit, tamen ad proximitatem muneris repromissi pœnis melius patrocinantibus peruenitur. Quantæ enim sit gloriæ ponderate, huius uitæ cupiditatibus, atque ab omni animum natura, mundique commercio segregatum, contra aduersantis discrimen opponere, nec sæuitiam torquentis horrere; animari hominem dolore, quo credatur extingui; & id sibi in augmentum uirtutis assumere, quod cruciatui putat prodesse, qui punit. Nam præduran-tibus licet costis resultans ungula recurrat in uulnus, & euntibus flagris cum auulsa corporis parte rediens habena ducatur, stat immobilis tamen pœnis suis fortior:

hoc solum secum ipse côuoluens, quod in illa crudelitate carnificum, plus pro quo patitur, Christus ipse patiatur. Nam quando, si negauerit Dominū, pro eo crimen subeat, pro quo uicisse debebat, necesse est eum uideri cuncta tolerare, cui uictoria debetur & pœna. Igitur quoniam res summa martyrium, est tria sunt quæ ex eo nobis proposuimus esse dicenda: Quid sit, quantum sit, cui rei prosit. Quid est ergo martyrium? delictorum finis, periculi terminus, dux salutis, patientiæ magister, domus uitæ: quo perfecto etiā ea occidunt, quæ in futuro discrimine potuissent tormenta reputari. Per hoc & testimonium nomini redditur, & maiestas nominis ampliatur, non quod per se ipsa minui posit, uel de scelere tractantis magnitudo eius infringi, sed quod redundet ad gloriæ cumulum, dum circumstrepentis populi terror impauidos animos dat dolori, & minis frendentis inuidiæ addit ad titulum; quod tantum sibi mens crescat in pugna, quantum se ille putauerit uincere, per quem Christus hominem uoluerit coronare. Tunc ergo omne fidei robur expenditur, tunc credulitas comprobatur, cum in sermones uulgi atque in opprobrium ueneris: cumque te contra illas populares insanias religiosa mente firmaueris, conuincens scilicet ac repugnans, quidquid super persona tua in iniuriam Christi profanus sermo iactauerit: ut cum aduerso mari moles opposita reluctatur, feriant licet fluctus, & reuolutum æquor identidem pulset, tamen hætet immobilis uirtus, nec undis circumspumantibus adoperta succumbit, donec per scopulos uis digesta se supprimat, & superiacens saxis in aperta litoris spatia uictum æquor euadat. Quid enim est in illis quam sermo uacuus, & inane colloquium, & inaniū uoluptas praua uerborum? sicut scriptum est: Oculos habent & non uident, aures

Psal. 113. Esa. 6. habent & non audiunt. Grauatum est cor insipiens eorum, ne quando conuertantur & saluem illos. Non enim dubium est, quin hoc de omnibus dixerit, quorum dura mens semper, & obstinata pectoris feritas, a deuotione uitali fugata dissentit, ducente dementia, furore rapiente, omni denique illos immanitate uexante, qua instigantur pariter ac feruntur: ut cum illis ad pœnam sua facta sufficerent, pœnam ipsam persecutionis agitatæ crimen oneraret. Totū hoc in laudem martyrii spectat, totum gloriā passionis illuminat, in qua spes futuri temporis cernitur, in qua Christus ipse operatur, cuius aguntur exempla quæ petimus: cuius & uirtus est, qua repugnamus. Et quia in hoc loco aliquid proferre suppetit, summa nimirum est ista, atque admiranda dignatio, & quam nec mente concipere, nec uerbis ualeamus implere. Quid enim nobis amplius potuisset larga pietate largiri, quam ut in se primus ostenderet, quid in aliis coronaret? Mortalis factus est, ut immortales esse possemus: & humanæ sortis exitum pertulit, per quem reguntur humana; ut nobis uideretur præstitisse quod passus est, confessionem tribuit, martyria subiecit: omnia denique quibus lux supprimi posset, in remedium salutare natiuitatis suæ meritis relegauit, humilitate præcipua, uirtute diuina. cuius rei quiqui digni esse meruerunt, caruerunt omni hac mundi teterrima labe, subactæ mortis condicionem uicerunt. non enim dubium est quantum a Domino consequantur, qui saluti suæ nomen Dei prætulerunt, ut in illa iudicii Die meliores cruor faceret, sanguis uiuos esse monstraret. Mors quippe integriorem facit uitam, mors magis deducit ad gloriam. sic quotiescunque lætantibus stipulis distenta imbribus frumenta turgescunt, fecundæ messes coguntur æstate: sic quotiens ferro uitis abscinditur erumpentibus pampinis, melius uua uestitur. nam & in augmentum prouenturi temporis cedit, quidquid iniuria sua proficit. flammas quippe plerunq; agris iuuit immittere, quo calore uagantis incendii cæca terræ spiramenta laxaret: iuuit leues stipulas crepitanti igne torrere, ut se altius grauida seges tolleret, parturientibus culmis densior arista floreret. Igitur talis & martyrii primo casus, postmodū fructus est, qui morte uitam

uitam condemnat, ut uitam morte custodiat. Quid enim tam eximium atque sublime est, quam inter tot instrumenta carnificum deuotione robusta cunctam fidei reseruare uirtutem? quid tam magnum atque pulcherrimum, quam inter tot circumstantium gladios, libertatis suæ Dominum ac salutis auctorem, repetita sæpius uoce profiteri? & maxime si ante oculos tuos ponas nihil detestabilius esse dedecore, nihil fœdius seruitute, nihil aliud te debere iam petere, aliud optare, quam eripiendum esse cladibus sæculi, exuendum malis mundi, & inter ruinas orbis iam iamque perituri, alienum a terrena contagione uersari? Quid enim tibi cum hac luce, cui lux æterna promissa est? quid cum uitæ naturæque commercio, quem cæli amplitudo deposcit? Sane teneat cupiditas ista uiuendi, sed quos inexpiabili malo sæuiens ignis æterna scelerum ultione torquebit. teneat cupiditas ista uiuendi, sed quibus & mori pœna est, & durare tormentum. Tibi iam & mundus ipse succumbit, & terra cedit, qui morientibus cunctis ad hoc reseruatus es, ut martyr esse potuisses. An non quotidiana cernimus funera? cernimus, nouos exitus diutur nos factis & sæuientibus morbis, inexpertæ cuiusdam cladis exitia, ac strages populatarũ urbiũ intuemur? ut possimus agnoscere quanta martyrii habenda sit dignitas, ad cuius gloriã nos cogere etiã lues cœpit. Etenim carissimi fratres, respicite ad hoc quæso uos plenius, in quo & salus uertitur, & sublimitas computatur, licet non sim nescius, etiã uos plenissime nosse statum omniũ nostrum iudiciis cõtineri: neq; ignorare hanc esse nobis traditam disciplinam, ut sine ullo terrore militiæ uim tanti nominis tueamur: quippe quos pridem a desiderio lucis istius cupiditas æternæ memoriæ deduxerit; quos futurorum uota diuellerint, quosque ab omnibus uitiis optanda Christi societas segregarit: nisi si exitio succumbere, morti animam dubitamus offerre. Nec iam retinenda sunt nobis, & amplectenda beneficia diuina: quorum ultra rerum ardorem tanta sit merces, quantum in dicendo humana mediocritas uix possit implere. Sanguini nostro patet cælum: sanguini gehennæ, cedit tabernaculum. Et inter omnium gloriam pulchrior sanguinis titulus, & integrior corona signatur. sic quotiẽs de hoste triũphalibus spoliis onustus miles ingreditur, uulneribus suis gaudet. sic quotiens tempestatibus diu nauta fatigatus litora tuta contigerit, felicitatem suam de perpesso periculo ducit. Est etenim profecto, nisi fallor, labor lætus, per quem securitas inuenitur. Igitur toleranda sunt omnia, patienda cuncta, nec appetendum quo modico gaudeas tempore, & perpetuo puniaris ardore. Meminisse enim debes, uelut quadã te fœderis pactione constrictum, ex qua aut capessendæ salutis sit iusta condicio, aut pœnæ merita formido. stas inter aduersa pariter ac prospera, arma inter & tela, hincque te sæcularis ambitio, inde cælestis admonet magnitudo. Si salutem times perdere, scito te mori posse. Porro autem contemnenda tibi mors est, cui Christus occisus est ante oculos. Tibi quæso concurrant dominicæ passionis exempla: concurrant oblata & præmia, & parata discrimina; & quantam inter se habeant difficultatem, res utrasque conspicito: nec enim poteris confiteri, nisi scias quantum noceas, si negaris: Cælo martyres gaudent, ueritatis inimicos ignis absumit. Paradisus Dei testibus floret; negatores gehenna complexa æternus ignis inardescit. Et ut de ceteris taceam, hoc nos utique magis debet hortari, quod confessio uocis unius Christi perpetua confessione seruetur: sicut scriptum est: Qui me confessus fuerit in terris coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo, & coram angelis eius. Adhuc accedunt ad gloriæ cumulum ornamenta uirtutum: ait enim: Fulgebunt iusti tanquam scintillæ in arundineto discurrentes: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Magna est enim, fratres carissimi claritas, uitam salutis æternæ honestate passionis ornare; magna sublimitas ante ora Domini, aspectumque Christi potestatis humanæ

tormenta contemnere, nec horrere. Sic Daniel minas regis & leonum frementium rabiem per constantiam fidei suæ uicit, dum adorandum nullum alium esse quam Deum credidit. Sic in camino pueris constitutis in se arsit incendium, dum ignes iusti tolerant, quod de gehenna Domino, credendo, metuebant. Vnde & retulere condigna, non in posterum tracti, non salutis æternæ præmio reseruati. Fidem illorum Deus uidit, ut quod sibi post exitum promiserant, uidere mererentur in corpore: nec enim poterit æstimari quanta in præsenti tributa sit merces. Si sæuitia fuit, cessit: si flamma, consedit. Erat enim una mens omnibus, quam nec uiolentia frangeret, nec ira subuerteret, nec a deuotionis obsequio timor mortis inhiberet. Vnde per gratiam Domini factum est, ut sic in illis rex potius uideretur punitus esse, dum euadunt quos se crediderat occidere. Nunc iam ad eam rem, fratres carissimi, ueniam, ex qua ostendere satis possum, quanta martyrii uirtus habeatur, quæ tametsi est omnibus nota, proque ingenitæ claritatis insignibus expetenda, tamen plus addidit necessitas temporis desiderio uoluptatis. Etenim est in muneribus magnis, si eo tempore quis coronetur, quo coronatum se putat, si forte moriatur. Igitur cum sit sublime excelsumque martyrium, nunc magis est necessarium, quando mundus ipse subuertitur, partimque orbe concusso natura deficiens ultimi exitus monumenta testatur. Nam & cum cælo imber incumbit, pluuias aer tristis ostendit, & quotiens atra tempestas horrenti imminet pelago, per interapertam nubium noctem corusca ignium fulmina relucescunt: sed & cum magnis mare fluctibus uoluitur, paulatim unda se tollit, paulatimque æquor albescit, donec cernas ita postmodum ruere, ut in illis quibus retunditur saxis spumā altius iaciat, quam undam tumidum pelagus expuebat. Legis scriptum esse, usque quadrantem nos ultimum reddere: sed hæc pars ablata martyribus. Etenim qui salutis æternæ cupiditatibus freti uitæ huiusce desideria uicerunt, hos expertes doloris uniuersi, Domini promissa fecerunt. Igitur hic primum, carissimi fratres, poterimus exponere, quanta martyrii uirtus possit impleri. Atque ut transeam, cuncta meminisse debemus, quanta sit gloria ad Christum immaculatum uenire, consortem passionis existere, perpetuaquē cum Domino æternitate regnare, carere exitiis imminentibus sæculi, nec inter cruentam morborum populantium stragem in communi cum ceteris sorte misceri. Atque ut sileam de corona, si tibi in his naturæ lubricis malis posito, uitæ promitteretur excessus, nonne omni mente gauderes? Si qua te in huius mundi turbinibus fluctuante uicina arcesseret requies, nonne mortem pro remedio computares? positus inter arma carnificum, ac tela probantium quæstionum, sta sublimis ac fortis, considerans quanta sit pœna negare eo tempore, quo frui sæculo nequeas, cuius causa negaras: quoniam quidem grauia tormenta, ac puniendi noxias artes in perniciem nostram Dominus sciebat armari, quo fortes ad omnē tolerantiam faceret: Fili, inquit, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Sed & beatissimus Paulus apostolus exclamauit & dixit: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Quam ob rem, carissimi fratres, fide firma, deuotione robusta, contra omnes sæculi atroces & asperos insequentium fremitus aduersa uirtute resistendum; nec timendum quorum spes æternitatis & uita cælestis est, quorumque ardor in cupidine lucis accenditur, & salus de promissa immortalitate lætatur. Hoc uero quod catenis artantibus manus strictæ & circumacti graues ceruicibus nexus solido deprimunt pondere: uel quod eculeo corpus extensum candentes stridet ad laminas, non expetendi sanguinis, sed tentationis est causa. Nam & ipsam martyrii dignitatem quemadmodum agnoscere possemus, nisi illam etiam cum damno corporis nostri cogeremur optare? Sensi equidem, nec me ueritas fallit, cum sæuæ incumbentium manus membra

Eccl. 2.

bra

bra diuellerent, artusque laniatos tortor sæuiens exararet, nec tamen uinceret, circumstantium uerbis magnum istud est dici profecto, non doloribus subigi, nō poenis angentibus frangi. Sed erant aliæ dicentium uoces, & puto liberos habet. Nam est illi socia in penatibus coniux, & tamen nec uinculo pignorum cedit, nec obsequio pietatis abductus a proposito suo deficit. Noscenda res est, & uirtus penitus scrutanda uisceribus: nec enim leuis est ista quæcumque confessio, propter quam homo patitur, & mori posse. Etenim carissimi fratres, uirtus est tanta martyrii, ut per illam credere etiam ille cogatur qui te uoluit occidere. Scriptū est & legimus: In dolore sustine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniam per ignem probatur aurum & argentum. Quoniam ergo nos terrenis tentationibus probat Dominus, & his sæculi malis scrutator Christus expendit, gratulandum nobis est, atq; lætandum, quod non illis nos perennibus reseruet exitiis, sed gaudeat ab omni contagione purgatos. Ceterum ab his quos hereditatis participes adsciscit, & in regna cælorum libenter adsumit, quid utique aliud quam integritatis ambitū quærit? Sua ipse dixit uniuersa, & quæ iacentibus se explicant campis, & quæ in obliquos se erigunt colles: sed & quod cæli magnitudo circumuenit, & quod pelago circumfluente lubricum æquor includit. Quod si illi adiacent omnia, nec a nobis exposcit nisi facta sincera; auro, ut ipse dixit, similes esse debemus. Aurum quippe cum relucentibus terris tremulo uideris splendere sub lumine, & in liquidum flammis torrentibus resolui: nam & artificis gratia, fere sic est, caminis quotiens anhelantibus æstuans ignis euomitur, aditu terrestri, canali angusto diues flamma eligitur: & refluentibus glebis arena retinetur. Vnde necesse est uniuersa sufferre, quo possimus omni scelere carere, sicut per prophetam suum dixit: Et si coram homi- Sap.3. nibus tormenta passi sunt, tamen spes illorum immortalitate plena est: & uexati in paucis, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos sui, & quasi holocaustam hostiam accipit illos. Quod si te dignitas ambitiosa deterret, & congesta in thesauris pecuniæ admonet magnitudo, quæ semper propositum bonæ mentis auertit, & deuotam pro Domino suo animam furiali agit horrore, quæso repetas uerba cælestia, nam & ipsa uox dicentis est Christi: Qui Matth.19 perdiderit animam suam pro nomine meo, recipiet in hoc sæculo centuplum, & in futuro uitam æternam possidebit. Qua utique nihil maius, nihil aptius, nihil utilius computare debemus. Nam licet pretiosarum uestiū more purpura in imagines currat, & lentescentibus filis aurum erret ad speciem, nec de effossis grauia, quibus incumbis, desint metalla thesauris; uacua nisi fallor ista atque inania computabuntur, si adiacentibus tibi cunctis, sola salus tibi deesse uideatur; sicut Spiritus sanctus loquitur, nihil nos in uicem animæ nostræ posse dare. ait enim: Si totum orbem lucrifeceris, & animam tuam perdideris, quid proderit tibi? aut quam homo cōmutationem dabit pro anima sua? Vacua sunt enim uniuersa quæ cernimus, & quæ infirmis radicibus posita, soliditatis suæ uim nequeant sustinere. Nam quod & de sæculo capitur, uetustate temporis frustratur: unde & ne quid esset dulce, uel carum, uel quod salutis æternæ præferri cupiditatibus possit, dominicis amputata præceptis, iure proprio, ac lege priuata sunt. Ne in tormentis scilicet patrē filius frangeret, ne ue obstrictum durati roboris pectus in aliam uoluntatem affectus forte mutaret. Solam ueritatem, salutemque solam inter magnos complectendam esse cruciatus suo Christus iure constituit. in quo cōiux & liberi & nepotes, in quo omnis uiscerum soboles eius, usurpanda uictoria est. Nam & Abraham sic Deo placuit, qui tentatus a Deo, & filio non pepercit, pro quo ignosci forsitan posset, si illum dubitasset occidere. Armauit manus religiosa deuotio, & omnes pietatis affectus Domini iubentis imperio pietas paterna neglexit. Nec horruit quod nati funderet

sanguinem,

sanguinem, nec intremuit ad uocem, & adhuc pro eo Christus non fuerat occisus. Quid enim carius eo, quam qui ne quid inuitus hodie sustineres, prius passus est, quod doceret? Quid eo dulcius, qui cum ipse sit Deus noster & Dominus, tamen patientem pro se hominem regni cælestis efficit coheredem? O grande nescio quid siue quia illud conscientiæ ratio nix sustinet capere, quin magna semper miretur ad munera; siue quia tam larga maiestas est Dei, ut insperantibus cunctis etiam ea offerat, quæ nobis contemplatione factorum nefas fuerat optare. Etenim si tantum salus daretur æterna, pro ipsa perpetuitate uiuendi haberemur in gratia. At nunc cum cælum & iudicandi de ceteris facultatem perenni sæculo largiatur: quid est in quo se parem his omnibus possit humana mediocritas experiri? Si iniuriis ageris, prior actus est ille: si contumeliis premeris, Dei munus imitaris. Vnde & parum est, quidquid pertuleris pro eo, qui nihil amplius potes facere, nisi quod in hoc salus uniuersa consistit; quia martyrio totum ille promisit. Deniq; apostolus cui cordi fuerunt semper uniuersa, cum instar munerum promissorum penitus miraretur:
Rom.8. Aestimo, inquit, non esse condignas passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelatur in nobis. Etenim secum ipse uoluebat quanta merces existeret, ut ei cui sufficeret morte carere, non tantum salutis daretur præmium, sed & conscenderet cælum; cælum quod nec fugata lux cogit in noctem, nec alternis uicibus dies aperit in lucem, sed aeris liquidi serena temperies, per sudum igneo fulgore rutilantem puram explicat claritatem. Iam superest, carissimi fratres, ut debeamus ostendere, cui rei martyrium prosit. Atque illud profecto doceamus, quod nos ad hunc gloriæ titulum metus excitet futurorum. Etenim quibus magna promissa sunt, magis magna sunt quæ metuenda esse illis uideantur. Nam nec se in arma miles accendit priusquam inimica hostis tela commouerit. Nec nauem aliquis statione subducit, nisi animũ pelagi pauor strinxerit. Sed & intentans suis opibus scrutator agricola, non ante felici terram suscitat uomere, quam in puluerem imbre concepto putris gleba soluatur. Ita est omnis naturalis hic usus, nescire quid profit, nisi agnoueris quod occidit. Vnde & datur sanctis omnibus præmium, dum infliguntur iniustis tormenta factorum. Igitur quæ fnis promiserit Dominus nemini qui nesciat, dubium, sed nec quantis minetur ignarum. Et quoniam ita se attulit sermo, ut de utrisque habeatur ratio: paucis ut de utrisque dixi, breuiter exponam. Sæuiens locus, cui gehenna nomen est, magno plangentium murmure & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæua semper incendia camini fumantis expirat: globus ignium artatus obstruitur, & in uarios pœnæ exitus relaxatur. Tunc sæuiendi plurima genera; tum in se ipse conuoluit quidquid ardoris emissi edax flamma cruciarit. Hos, quibus recusata uox Domini & imperia fuere contempta, disparibus coercet exitiis, proque merito salutis exactæ, uires suas suggerit, dum pars sceleris discrimen imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curuat, alios per abruptum cliuosi tramitis collem uis sæua præcipitat, & catenarum stridentium nexũ graue pondus inclinat. Sunt & quos agens strictim rota & indefessa uertigo, & quos tenaci inter se densitate constrictos adhærens corpori corpus includat: ut & absumat incendium, & grauet ferrum, & se cruciet turba multorum, quibus aut inquisitus fuit semper Deus, aut notus. Numquã excidit Christi locus, ubi iacet gratia, ubi uirentibus campis terra luxurians alumno se induit gramine, & redolente pascitur flore; ubi altũ nemora tolluntur in uerticem, & ubi arborem densior coma uestit, quidquid curuãtibus ramis scena deiacens inumbrarit. Omnia illic non frigoris, nec ardoris: nec ut in autumno arua requiescant, aut ut iterum uere nouo tellus fecunda parturiat: unius cuncta sunt temporis: unius poma feruntur æstatis. Quippe cũ nec mẽsibus suis tunc luna deseruiat,

nec

nec per horarum sol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat. Habet populos quies læta, sedes tenet placida, ubi fons scaturiens medius sinu aluei prorumpentis emergit, & rauco per interualla circuitu sinuosis flexibus labitur, ut in ora nascentium sibi fluminum diuidatur. Hinc ergo magna laus martyrum, hinc nobilis corona uictorum, quibus maiora his repromissa sunt, quibus auctiora sunt præmia. Quod uero uel feris corpus obiicitur, uel imminens gladius non timetur, dignationis ostenditur ratio, manifestatur electio. Etenim incongruens fuerat, ut quem æquum tanti muneris iudicasset, inter terrena uitia, sordesque retineret. Merito enim nihil uobis, o boni martyres, denegatum: quos spes æternitatis alit, & lucis; quorumque deuotio uniuersa, & mens cælesti dedita cernitur seruituti. Merito, inquam, merito uobis nihil uelle non licitum, quorum animo despectus hic mundus, & alienata sæculi facies, uelut confusa tenebrarum inhorruit cæcitate, cui semper hic mundus loco carceris, tecta pro claustris, in uita semper habita commeatus. Sic quippe triumphantibus uictoria de his malis rapitur, quem non pompatico gressu uana subiecit ambitio, aut popularis extulit magnitudo; sed quem cælesti cupiditate flagrantem suo Christus addidit regno. Nihil itaque tam magnum atque uenerandum, quam quod liberat morte, & facit uiuere, & dat perpetuo regnare cum sanctis. Hoc diuitibus aptum, miseris necessarium, omnibus gratum, quo lætantur boni, releuantur abiecti, coronantur electi. Etenim Deus omnium cultor uelut quoddam martyrio remedium uitæ dedit, quando aliis illud pro meritorum tribuit; aliis pro misericordia sua tradidit. Vidimus quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles uenisse plerosque, ut deuotionis obsequium mors honestaret. Sed & alios frequenter aspeximus interritos stetisse, ut admissa peccata redimentes, cruore suo loti haberentur in sanguine, & reuiuiscerent interempti, qui uiuentes computabantur occisi. Mors quippe integriorem facit uitam: mors amissam inuenit gloriam. Nam hoc spes iam amissa percipitur, hoc salus cuncta reparatur. Sic cum arentibus campis sementa defecerint, & herbis terra morientibus æstuarit, supinis e collibus fluuium iuuit elicere, & scaturientibus riuis arua sitientia temperare, quo se in uberes culmos uicta agri ieiunitas funderet, & pluuiali imbre mentito seges densior inhorreret. Quid igitur, fratres carissimi, potissimum referam, quid ue dicam? sic in unum conuenientibus titulis dignitatis turbatur animus, deducitur sensus, & in ipso conatu nitentis eloquii impar sermo uanescit. Quid enim dici satis possit; cum si uim æternæ salutis expresseris, occurrat ambitio; si ambitum dixeris, præueniat magnitudo? Res simulque congruunt, simulque concurrunt; nec est quod dignum præferendum esse uideatur. Ita impetus orationis audentis uelut implicatos irretitosque obuiam ex aduerso martyrii exempla tenuerunt. Quæ uox, quæ latera, quæ uires instar muneris tanti capiant sustinere? Confessioni uocis unius aduersa succumbunt, læta proueniunt, patent regna, parantur imperia, deuincitur pœna, mors subigitur, uita profertur, & infestantis inimici repugnantia arma soluuntur. Si delictum est, occidit: si crimen, absistit. Vnde, quæso uos, hoc uestris mentibus ponderate, tantumque de nostra oratione percipite, quantum sciatis uos posse sentire. Veniat ante oculos uestros, qui dies ille sit, cum spectante populo, atque intuentibus cunctis contra terrenas cruces, & minas sæculi, inconcussa deuotio reluctetur, quam suspensi animi, mentesque sollicitæ de ancipiti trepidatione, gratulante formidine, pauido quatiantur horrore. quæ illic anxietas, quæ exoptatio precum, quæ uota memorentur, cum adhuc nutante uictoria, atque in incertos exitus casu uictrix capiti corona dependat. Cūq; illa pestilens ac furibunda confessio accendatur ira, inflammetur insania, omni denique pectoris rabie ac minis frendentibus torreatur. Etenim quantum hoc sit

quis

quis ignorat, ut non doloribus uulnerum, non ictibus quæstionum, uelut despecta nostra fragilitas, & humanæ uirtutis inopinata cedat audacia, stare hominem, nec moueri; torqueri, nec tamen uinci; sed pœna ipsa potius, qua cruciatur, armari. Considerate quid sit, carissimi fratres; omnem martyrii firmitatem sensibus uestris animisque proponite. Ecce enim in cuiuslibet passione uocati gaudent iampridem acciti e sæculo martyres; gaudent bonorum omnium nuncii; gaudent pariter electi; ibi lætatur milite suo Dominus, lætatur teste nominis sui Christus. Parū est quod dico, fratres carissimi, parum est, ita magna mihi ratio in hoc genere dicendi, ac moles admiranda suscepta: sed arbitrii, quæso uos, grauitas ab intentione propria non desit, sciens tantum de martyrio posse dici, quantum potuerit æstimari. Vnde & hæc sola exequendæ laudis fuit causa, non quo parem me gloriæ eius, atque idoneum iudicarem; sed quod tantam in illo cernerem esse uirtutem, ut & si parum de eo dicerem, plurimum me dixisse profiterer. Nam præferatur licet bono fidei custodita iustitia, melioremque se inter omnium laudes uirginitas immaculata cognoscat: cedat tamen sanguini, summittatur cruori. illi elegerunt bonum; hi imitati sunt Christum. Nunc uero, carissimi fratres, ne quis me arbitretur omnem salutem non in alio statu quam in martyrio collocasse: hoc primo profecto respiciat, neque me tantum esse qui loqui uideor; neque ita se habere ordinem rerum, ut immortalitatis spes repromissa unius partis latere nitatur. Sed quoniam ita Dominus suo ore testatus est, esse habitacula penes patrem multa: nihil maius credidi ea gloria, qua probantur hic homines, qui sæculari indigni sunt uita. Igitur carissimi fratres, æmula religione certantes, uelut incentiuo quodam mercedis agitati, omnem uirium copiam tolerantiamque subeamus. Nō enim mouere nos debent caduca, quæ semper in euersionem suam non modo lege pro- Matth. 3. posita, sed etiam ipso fine temporis urgentur. Exclamat Ioannes & dicit: Iam quidem securis ad radicem arboris posita est: monstrans scilicet & ostendens ultimam Ioan. 12. esse rerum omnium senectutem. Sed & ipse Dominus: Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Quod si illo tempore ambulandum nobis esse prædixit: utique ut nos magis ambularemus ostendit. Atque ut ad lau- 1. Cor. 9. dem martyrii redeam, uox est beatissimi Pauli dicentis: Nescitis quoniam qui in agone currunt, multi certant, unus autem accipit palmam? uos autem sic currite, ut omnes coronemini. Sed & alibi quod ad martyrium possit hortari, coheredes Rom. 8. nos Christi uocauit. quin etiam nequid omitteret; Si cum Christo, inquit, commortui estis, quid tanquam uiuentes in hoc mundo decernitis? Etenim carissimi fratres qui resurrectionis præmia sustinemus, qui iudicii diem quærimus, qui deni que cum Christo regnaturos nos esse confidimus, sæculo mortui esse debemus. Nec poteris optare martyrium, nisi ante oderis sæculum; nec peruenire ad Dei præmium, nisi amaueris Christum: Qui autem amat Christum, non amat sæculum; Christus enim abiectus est sæculo, sicut & sæculum Christo. Ita ut scriptum est: Gal. 6. Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Nemini amabilis fuit mundus, quem non ante damnauerit Dominus; nec salute potuit frui æterna, qui mundi gloriatus Matth. 10 est uita. Vox est ista Christi dicentis: Qui in hoc sæculo amauerit animam suam, in futuro perdet illam; qui autem in hoc sæculo oderit illam, in futuro inueniet eam. 1. Cor. 4. Sed & apostolus Paulus: Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi. Et alibi: Volo uos omnes, ait, si fieri potest, imitatores meos esse. Dixit hoc ille qui passus est: & qui ad hoc passus est, ut imitaretur Dominum; utique & nos ad hoc uoluit pati, ut per ipsum imitaremur Christum. Si iustus es & Deo credis, quid pro eo sanguinem fundere metuis, quem pro te toties passum esse cognoscis? In Esaia sectus, in Abel occisus, in Isaac immolatus, in Ioseph uenundatus, in homine crucifixus

cifixus est: & de ceteris quidem taceo, quæ nec oratio potest dicere, nec animus sustinere. Vincitur conscientia humilitatis exemplo, & quando considerat quæ dum pateretur acciderint, miratur passum propter quem cuncta trepidarint. Dies fugit in noctem, in tenebras lux cuncta concessit, atque inclinato per alternas uices pondere, omnis terra commota dissiluit; turbati manes, monumenta nudata sunt, & sepulcris hiatu dehiscentibus terræ, reddita luci corpora restituerunt, fluxu sanguinis mundus intremuit, scissa quæ foribus dependebant uela, templũ omne mugit: qui moriendo arguit sæculum. Igitur cum ad exemplum dominicæ passionis, atque ad omne testimonium Christi animam tuam ponas, nec fundere sanguinem metuas; martyrio totum necesse est cedat. Martyrii inæstimabilis gloria, infinita mensura, immaculata uictoria, nobilis uirtus, inæstimabilis titulus, triumphus immensus. quippe quo & propria cõfitentis laude præfertur, uelut socio Christi cruore decoratus. Itaque, carissimi fratres, licet sit hoc totum dominicæ promissionis & muneris, licetque tribuatur ex alto, nec capiatur nisi eius imperio, sed nec aut mente concipi, aut exprimi uerbis, aut oratione percurri, aut quibuslibet eloquentiæ uiribus possit impleri: tamen erit hoc beneuolentiæ uestræ, erit caritatis & amoris, si uolueritis nostri memores esse, cum in uobis Dominus martyrium cœperit honorare. Vos intra se sanctum illud altare, uos intra se magna illa uenerandi nominis sedes, ueluti sinu quodam gremii amplectentis includit; uos imperia perennis temporis sustinent, & illic conregnaturi semper & uicturi. O beati & quibus uere dimissa sunt peccata, si tamen qui Christi compares estis, aliquando peccastis. O beati quos a primordio mundi Domini sanguis infecit, & quos merito splendor iste niuei amictus induerit, & candor stolæ ambientis ornarit. Videor denique ipse mihi iam cernere, proque arbitrio mentis humanæ ante oculos & aspectum diuinum illud mihi & insigne concurrit: uideor, inquam, mihi iam cernere, ut ille uirorum nobilis numerus Christi sui gloriam iterque comitetur. Ibit ante ora eius felix caterua uictorum, & se densantibus turmis, uelut solis exortu totum illuminatum agmen inferet potestatem. Et utinam perabiecto mihi istud uidere contingat: sed hoc Dominus poterit efficere, quod uobis petentibus creditur non negare.

De montibus Sina & Sion, aduersus Iudæos.

PROBATIO capitulorum quæ in scripturis deificis continentur, quæ in ueteri testamento figuraliter scripta sunt, per nouum testamentum spiritaliter intelligenda sunt, quæ per Christum in ueritate adimpleta sunt: nobis enim per Iesum Christum spiritalis intellectus datus est, ipso Iesu dicente: Vobis quidem datum est intelligere sacramenta Dei, aliis autem in similitudinibus. Marc.4 Inuenimus in euangelio secundum Ioannem scriptum: Lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est, quæ lex Moysi in monte Sina data est. Ioan.1. Verum iterum inuenimus scriptum: De Sion enim exibit lex, & uerbum domini ab Hierusalem. Quatenus hoc intelligere debemus, utrum Sina mons, ubi a Deo Moysi lex data est, & Sion mõs unde lex exiuit, an unũ sint, an uero alter sit Sina mõs, & alter sit Sion mons. Inuenimus enim hæc nomina duorũ montiũ esse hebraica: latina uero interpretatio nominũ differentiũ ab inuicẽ ostẽdit aliud esse Sina montem, & aliud montem Sion. Hæc est interpretatio de hebraica lingua in

latinam. Sina mons interpretatur tentatio æterna & odium: æque & Sion interpretatur tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Vides ergo in hebraica interpretatione non ſibi ſimilare, ſed neque eſſe unum montem, ſed potius duos inuicem a ſe differentes gratia & honore. Præterea cum dicat Dauid propheta in pſalmo primo: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians imperium eius: ecce quatenus montem Sion ſanctum deſignat. Vnde manifeſtum eſt montem Sion cæleſtem eſſe & ſpiritalem, & Sina eſſe terrenum. Nihil enim poteſt, quod in terra eſt, eſſe ſanctum, cum totus mundus, propter facta mala a diabolo ſit maculatus, dicente Ieſu: Odit me ſæculum, quia & ego illud: quia mala facta ſunt illius. Ex qua re quidquid eſt in hoc ſæculo terreno, ſanctum eſſe non poteſt. Sion autem montem ex prophetico dicto conſtat eſſe ſanctum & ſpiritalem. In quo monte Spiritus ſanctus filius Dei rex conſtitutus eſt, annuncians uoluntatem & imperium Dei, & patris ſui: & Sina montem terrenum eſſe in arida terra conſtitutum, qui eſt in Syria Palæſtina, ubi eſt terra Iudæa, ubi eſt ciuitas illa interfectrix prophetarum: ante cuius portam Chriſtus a Iudæis crucifixus eſt in horto: quæ ciuitas dicitur Hieruſalem per Eſaiam prophetam, ſpiritaliter uero execrata & derelicta. Nec immerito & Deus ex eodem monte Sina terreno, per Moyſen adhuc in carne terrena primi hominis poſitum, populo Iudæorum terreno & carnali legem a Deo accepit illis tradendam, digitis ſacris, tamen digitis in figura carnis ſcriptam in duabus tabulis lapideis, quaſi populo carnali & duriſſimo: ſicut fuerunt tabulæ lapideæ duriſſimæ, in quibus tabulis legem acceperunt. Ideo in duabus, ſignificans unitatem populi diuidi in duas partes, partem quæ ſaluatur, & partem incredulam quæ perit, dicente angelo ad Rebeccam uxorem Iſaac: Duæ gentes in utero tuo ſunt, & duo populi de uentre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Rebecca uero figuram portat Eccleſiæ, ſicut Iſaac uir eius typum in ſe portabat Chriſti. Ergo cum dicit, duæ gentes in utero tuo ſunt; quia & de gentibus duas partes futuras deſignabat, partem idololatriæ deditam, & partem credulam uiuentem per fidem, hanc unam partem gentium deſignat in utero Eccleſiæ permanere, generationem in æternum in figura Rebeccæ; & partem populi infidelium Iudæorum a uentre tunc Rebeccæ diuidi & ſeparari a natiuitate Eccleſiæ. hæc fuit præſignatio in Geneſi per angelum ſpiritaliter annunciata. Hæc uero nomina eorum montium talem habent interpretationem in lingua latina, demonſtrantem ueritatem; qui ſint hi duo montes Sina, uel Sion: quod quidem poſt paulum dicturi ſumus. Ita enim hanc ueritatis interpretationem probauimus; de principio generis humani uenientem. Ita enim omnipotens Deus ab initio mundi & deinceps omni homini naſcendi dedit tempus, & nati nomina a parentibus ſuis accipiebant, non quidem ex ſe, ſed a Deo mente impellebantur. Qui antequam fiant, præſcius futurorum, quales poſt crementum ætatis ſuæ futuri eſſent, poſteriori tempore uegeti in nominibus Hebraicis deſignabantur. Quid ſingulis futurū eſſet, interpretatio nominum deſignabat ueritatem, ſicuti tunc temporis in patriarchis completum eſt, ſecundum primi hominis carnem, ex terra & limo eſſe ex ipſo protoplaſto probamus ueritatem: Nomen accepit Adam. Hebraicum Adam in latino interpretatur terra caro facta, eo quod ex quattuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, ſicut ſcriptum eſt: Palmo menſus ſum cælum, & pugno comprehendi terram, & finxi hominem ex omni limo terræ: Ad imaginem Dei feci illum. Oportuit illum ex his quattuor cardinibus orbis terræ nomen in ſe portare Adam. Inuenimus in ſcripturis per ſingulos cardines orbis terræ eſſe a cõditore mundi quattuor ſtellas conſtitutas in ſingulis cardinibus. Prima ſtella orientalis dicitur ἀνατολὴ, ſecunda occidentalis δύσις, tertia ſtella aquilonis ἄρκτος: quarta ſtella meridiana

Ioan. 7
Caute & ſane intelligēdum.
Gen. 29
Eſa. 40
Gen. 2

ridiana dicitur μεσημβρία. Ex nominibus stellarum numero quattuor, de singulis stellarum nominibus tolle singulas litteras principales, de stella Anatole, a, de stella Dysis, d, de stella Arctos, a, de stella Mesembria, m. in his quattuor litteris cardinalibus habes nomen Adam. Nam & in numero certo per quattuor litteras græcas nomen designatur ἀδάμ. ita, α μία, id est unum. δ τέσσαρα, id est, quattuor. α μία, id est unum. μ τεσσαράκοντα, id est quadraginta. Ex quibus resultat numerus quadragenarius senarius, passionem carnis Adæ designans, quam carnem in se figuralem Christus portauit, & eam in ligno suspendit. Quæ caro a Deo patre Iesus uocitata est. Spiritus sanctus qui de cælo descendit, Christus, id est unctus Dei uiui a Deo uocatus est; spiritus carni mixtus, Iesus Christus. Hic ergo numerus 46. passionem declarat eo quod sexto millesimo anno hora sexta passus a mortuis resurgẽs quadragesimo die in cælos ascendit: uel quia Salomon quadraginta sex annis templum Deo fabricauerit. In cuius templi similitudinem Iesus carnem suam esse dixit, dicens Pharisæis: Destruite fanum istud, & ego in tribus diebus excitabo illud. Et Pharisæi dicebant: Quadraginta sex annis ædificatum est fanum istud, & hic in tribus dibus excitabit illud? Dicebat autem Iesus fanum de corpore suo. Deinde Abel filius Adæ nomen accepit hebraicum, designans fratris interfectionem, & parentum luctum. Item Enoch, qui ante diluuium Deo iustus complacuit, & ideo de isto mundo in carnis suæ natiuitate uiuus translatus est in loco, ubi Deus scit; ex quo loco consummatione mundi innouari habet in hoc mundo; unde etiã translatus est ad confundendum & reuincendum antichristum. A quo interfecti martyria sua complebunt uiuentes in æternum in sæcula sæculorum. Et ideo Enoch interpretatur innouatus. Deinde Iob iustus, qui ante diem iudicii meruit uoce iudicis laudari, & ideo diabolo deuicto & superato, Iob interpretatur carissimus Dei. Aeque & Abraham in sua natiuitate a parentibus suis Abram uocatus est, tentatus uero a Deo fidelis inuentus est; & a Deo benedictus pater multarum gentium cõstitutus est; & ideo immutato a Deo nomine Abraham uocatus est, interpretatur pater multorum populorum. Ecce interim de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum montium nominum peruenientes interpretationes, eorum montium nomina probemus, qualiter designata sint ad nostram instructionem, ut ex hac interpretatione nominum intelligamus montem Sina esse terrenum, & montem Sion esse cælestem. Spiritaliter interpretatur Sina, tentatio æterna, & odium; & mons Sion tentatio exacerbationis & speculatio. Ita intelligitur cum dicitur mons Sina tentatio æterna & odium, eo quod ex eo monte Moyses legem acceperit populo durissimo & contumaci. Per quam legem tentati a Deo æterno, & inuenti sunt non posse eandem legem sustinere in perpetuum, exinde Deo in odium conuersi sunt. Ideo in nomine montis Sina, unde legem acceperant, interpretatio nominis designauit populum tentatum a Deo, & in odium æternum esse conuersos: ideo dicitur Sina tentatio æterna & odium. Inuenimus enim in scripturis eos esse a Deo tentatos, ita positum dicente Domino ad Moysen: Exeat populus iste, & colligant diurnum in diem, & tentabo eos an possint legem meã sustinere an non; & tentati a Deo per legem, inuenti sunt ab ea lege alieni. Exinde Deo in odium æternum conuersi sunt, & completa est interpretatio Sina. Manifesta uero & Moysen, per quem eos Deus per legem tentauit, in Latino interpretatur similiter, Moyses tentatio Dei, & inuentio, per quem tentati a Deo inuenti sunt alieni a legis obseruatione, ideo in æternum Deo in odium conuersi sunt. Hoc odium in ipso genere Iudæorum scriptum inuenimus, dicente Isaac de duobus suis filiis Esau maiore, & Iacob minore: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Esau uero maior pilosus fuit totus, inquit, quasi corium pilosum, in figura populi maioris impietate de-

Caute, & sane intelligendum est, ut supra.

Ioan. 2.

Exod. 16

BB ii lictorum

lictorum suorum constitutus. Et Iacob fuit lenis & minor, in figura populi no-
uellioris, qui ex dicti audientia per credulitatis fidem ex asperitate sæculi in lenita-
tem conuersus est ad Christum Deum, & Dei filium. Ecce probauimus per scri-
pturarum fidem populũ maiorem & uetustiorem esse Deo in odium conuersum se-
cundum interpretationem montis Sina dicentis, tentatio æterna & odium. Ae-
que Sion mons ita interpretatur, tentatio exacerbationis & speculatio. Hæc uero
interpretatio Latina ligni sacri passionem designat, dicente Salomone de ipsa pas-
Sap. 2. sione dominica: Contumelia & tormento interrogemus illum, ut sciamus reueren
tiam illius, & probemus patientiam ipsius, & tentemus quæ uentura sunt illi. Si e-
nim uere filius Dei est, suscipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum;
morte turpissima condemnemus illum. Hæc cogitauerunt & errauerunt, & excæ-
cauit illos malitia ipsorum, & non intellexerunt sacramenta Dei. Ecce tentatores Iu
Psal. 105 dæos. Item scriptũ est: Et tentauerunt Deũ in loco inaquoso. Speculum uero altitu
Cantic. 1 dinem ligni declarat, dicente Salomone: Posuerunt me uelut custodiam pomarii, eo
quod in horto in ligno confixus inter duos latrones pependit; & de altitudine ligni
ambos speculatur in figura duorũ populorum malefactorum: Gentes in sæculi mala
facta iacentes, & Iudæos interfectores prophetarum. Hi sunt duo populi malefacto
res, quorum figuram in se portabant duo latrones, inter quos pependit innocens.
Vnus blasphemabat, alius uero confessus est, quia innocens iniuriam patitur. Iesus
autem ambos speculabatur de ligno speculatorio blasphemum & confessorem: con
fessorem saluauit, & blasphemum perdidit, sicuti de duobus populis fecit. Persecu-
tores derelicti qui in æternæ mortis sententia sibi non crediderint, si sic de sæculo ex
ierint perient. Gentes uero ad se conuersæ fidem sibi habentes, quia filius Dei est,
saluati uidebunt in æterna sæcula sæculorum imperatorẽ & regẽ suum. Ipsa uero pas
sione pendens in ligno, duas partes populi prospiciens speculabatur, de alto ligno
partem populi; qui uiderant uirtutes eius mirabiles & deificas, patientem illum,
iniurias dolentes, plorabant. alii uero Iudæi irridentes de arundine caput eius
Matth. 27 quassabant, blasphemantes & dicentes: Aue rex Iudæorum, ubi est pater tuus? ue
Ioan. 19 niat & liberet te de cruce. Exinde exacerbatus pater fecit cælum patefieri, & to-
nitrua facta sunt insustinibilia, terra commota, patefacta sunt sepulcra, & corpo-
ra foras emisit, uelum templi scissum est; & a tanto fragore cæli, & terræmotu,
omnes qui stabant ante lignum, alii dolentes, alii uero blasphemantes, illuden-
tes prostrati in faciem iacuerunt, trementes tanquam mortui. Tunc Iudæi intel-
lexerunt se offendisse Deum, & in luctum conuersi sunt, & fuit exacerbatio. Eo
enim tempore quo in ligno confixus pependit, dies fuerunt azymorum, qui
sunt dies festi Iudæorum. Eo die metuentes factum esse terræmotum, & cæli fra
gorem, prostrati facie in terra plangentes in luctum conuersi sunt; & in ipsa sua
Amos 8. passione compleuit propheticum dictum: Et conuertam dies festos eorum in lu-
1. Mach. 1 ctum, & cantica eorum in lamentationem. Ante enim cum captiui detenti es-
Psal. 136 sent Babylone, dicebant illis Babylones: Cantate nobis cantica de canticis Sion,
& Iudæi lamentantes captiuitatem suam dicebant Babyloniis, ut diximus, la-
mentantes se; Quo modo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Ecce qua-
tenus cõpleta est interpretatio montis Sion, tentatio exacerbationis & speculatio,
unde manifestum est montem Sion ligni sacri regnum in sanctitate iustificatum di-
Ibid. 95 cente Dauid: Annunciate regnum Dei in gentibus, quia Dominus regnauit a li-
Ibid. 2 gno, & transiuit in gentibus. De quo regno ligni regalis idem propheta dicit: Ego
autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, annuncians im
perium eius. Quod dictum propheticum per Pontium pilatum in sua passione pen-
dens in ligno compleuit. Pontius Pilatus infusa mente a Deo accepit tabulam &

titulum

titulnm, & scripsit tribus linguis, Hebraice, Græce, & Latine, IesusNazarenus rex Iudæorum: & in capite ligni clauis tabulam cum nomine regis Iudæorum confixit: et manifestauit propheticum dictum, eo quod spiritaliter mons Sion crux est, quæ est uirtus Dei, apostolo dicente: Crux Christi non credentibus stultitia est, creden [1. Cor. 1.] tibus autem crux uirtus est Dei. & iterum dicit: Nos autem annunciamus uobis Christum, & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem uocatis Iudæis & Græcis Dei uirtutem & Dei sapientiam. Verum & alius propheta declarat lignum passionis dominicæ esse montem Sion sanctum, in spiritu ita dicens: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco san [Psal. 23] cto eius? Innocens manibus; dextera læuaque extensis clauis fixis, innocentiam de monstrans. Ideo dicit innocens manibns, & mundo corde, qui non accepit in uano animam suam, & non iurauit sub dolo proximo suo: hic accipiet benedictionē a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo. Omnis passio hominum in terram cadet, hæc sola passio crucis stantem demonstrat: unde uerum dicimus montē sanctum lignū esse passionis. Inde innocens manibus & mundo corde: hoc dicto prophetico Iudæos redarguebat, qui Moysen præponerent Christo domino illius, eo quod Moyses cum in montem Sina ascendisset, ut legem Iudæis acciperet, innocens manibus non fuit. Nec ore enim mundus, nec manu, sed corde, eo quod Aegyptium calce percusserit in Aegypto, & mortiferauit eum, cum manibus suis eum in arena obruerit. Christus autem in montem sanctum ascendit lignum regni sui, ut moreretur a Iudæis; quamquam ipse aliquem hominum non mortiferaret; nisi solum diabolum inimicū generi humano. Exinde in montem ascendens innocens & mundus corde. & ideo propheta dicit: Quis ascendet in montē Domini, & quis stabit in loco eius? Innocens manibus & mundo corde. Et declarauit montem Sion sanctū esse sanctam crucem, dicente æque propheta: De Sion exiet lex, & uer [Esa. 2] bum Domini ab Hierusalē. Lex Christianorū crux est sancta Christo filio Dei uiui, dicente æque propheta: Lex tua in medio uentris mei. Percussus in lateris uentre de lancea, sanguis & aqua mixtus profusus fluebat, unde sibi Ecclesiam sanctā fabri cauit, in qua legem passionis suæ cōsecrabat, dicente ipso: Qui sitit, ueniat & bibat: [Ioan. 7] Qui credit in me, sicut scriptum est, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Item in psalmis: Et erit uelut lignum quod plantatū est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Ecce uerbum, propheticum fructum resurrectionis die tertio spiritaliter intelligendum dicentis: De Sion exiet lex, hoc est, de ligno regali, & uerbum Domini ab Hierusalem, quæ est Ecclesia. Caro ligno confixa emisit uerbum dominicum dicens, heli, heli. et adimpletū est propheticum spiritale ante dictum: De Sion exiet lex, & uerbum Domini ab Hierusalem. De qua dicitur in Apocalypsi: Vidi Hierusalem de cælo descendentem, nouam ciuita [Apoc. 21.] tem, quadratā per quattuor euangelia, habentē duodecim fundamenta duodecim prophetarū, duodecim portas duodecim apostolorū, per quorum annunciationem Christiani in hanc ciuitatē sanctam & nouā introierunt, quæ spiritalis est Ecclesia. Ecce probauimus per omnium scripturarū deificarū fidem duos montes, Sina in terra, & Sion in cælo, duorum testamentorum portare figuram, ueteris Sina, & noui Sion. Ex quibus duobus montibus uide & duo testamenta, his posteriori tempore demonstratos & declaratos duos populos, ueterem & priorem Iudæorum, & nouū & posteriorē populum Christianorū: Iudæos terrenos, qui terram promissam a Deo acceperunt carnales, & Christianos cælestes, qui regna cælorum a Deo promissa accepturi sunt in futuro sæculo. Caro enim Christianorū spiritalis & immortalis erit: Aliam probationem ueritatis scripturis positā ex ea ueritate cælestem & spiritalem facimus figuratam comparationem de huiusmodi cōuersione. Diximus enim mon

tis ſancti Sion, quod lignum regale & ſacrū haberet interpretationem de Hebræo, in Græco uel Latino, tentatio exacerbationis uel ſpeculatio, eo quod de ligno ſpeculabatur ante ſe ſtantes bonos & malos. Ita inuenimus ipſum ſaluatorem per Salomonem ſpeculum immaculatum patris eſſe dictum, eo quod Spiritus ſanctus Dei filius geminatum ſe uidear, pater in filio, & filius in patre, utrique ſe in ſe uident, ideo ſpeculum immaculatum. Nā & nos qui illi credimus, Chriſtum in nobis tanquam in ſpeculo uidemus, ipſo nos inſtruente & monente in epiſtola Ioannis diſcipuli ſui ad populum. Ita me in uobis uidete, quo modo quis ueſtrum ſe uidet in aqua aut in ſpeculo. et confirmat Salomonicum dictum de ſe dicens: Qui eſt ſpeculum immaculatum patris. Verum etiam & uitem æternam, & ueram ſe eſſe dixit, patrem ſuum agricolam. Si ergo Chriſtus uitis uera, utique conſtat quia & nos qui in illo credimus & ipſum induimus, ſumus uitis uera, quæ eſt uinea dominica, & Chriſtus cuſtos uineæ ſuæ, dicente Salomone: Poſuerunt me cuſtodē in uineam meam. Inuenimus uero in conuerſione huiuſmodi in ſimilitudinem ſpiritalem figuraliter eſſe uineam habentem Dominum & poſſeſſorem ſuum. Tempore uero maturo prope dies uindemiarum poſitum in uineam cuſtodem puerum in altū lignum media uinea crucifixum: & in eo ligno faciunt ſpeculum quadratum de arundinibus quaſſatis, & per ſingula latera quadraturæ ſpeculi faciunt cauernas ternas, quæ faciunt cauernas duodecim. per quam quadraturam cauernarum cuſtos puer omnē uineam perſpiciens cuſtodiat, cantans, ne uiator ingrediens uineam dominicam ſibi aſſignatam uexet, uel fures uuam uineæ conculcent. Quod ſi importunus fur egens in uineam uoluerit introire & uuam demere, illic puer ſollicitus de uinea ſua deintus de ſpeculo dat uocem maledicens & comminans, ne in uineam uiator fur audeat accedere, dicens, rectum ambula. Fur autem timens uocem pueri ſibi comminantis refugit de uinea, ſpeculum uidet, uocem audit, puerum intus in ſpeculo ſibi comminantem non uidet, timens poſt uiam ſuam uadit. Hic conuerſus ſæcularis ſimulatur gratiæ ſpiritali. ita eſt enim & in populo deifico ſicut in uinea terrena. Vinea dominica & ſpiritalis plebs eſt Chriſtianorum, quæ cuſtoditur iuſſu Dei patris a puero Chriſto in ligni ſpeculo exaltato. Quod ſi uiator diabolus perambulans uiam ſæcularem, ſi auſus fuerit de uinea ſpiritalem hominem de plebe dominica ſeparare & uexare, ſtatim a puero cæleſti correptus, & ſpiritalibus flagris emendatus, exulans ad centeſimum effugit in locis aridis & deſertis. Hic eſt cuſtos puer filius dominicus, qui uineam ſuam ſibi a patre commendatam ſaluandam & reſeruandam accepit: de quo Eſaias propheta canit dicens: Ecce puer meus dilectiſſimus, ponam ſuper eum ſpiritum meum, & iudicium gentibus nunciabit, non clamabit neque contendet. Arundinem quaſſatam nō confringet, & linum fumigans non collocabit, quoadusque expellat in contentione iudicium, & in nomine eius gentes credant.

[Margin notes: Caute & ſane intelligendum. — Sap. 7 — Ioan. 15 — Cantic. 1 — Eſa. 42 — Matth. 12]

CAECILII

Cæcilii Cypriani de ſpectaculis epiſtola.

CYPRIANVS PLEBI IN EVANGELIO STANTI S.

VT me ſatis contriſtat, & animum meum grauiter affligit, cum nulla mihi ſcribendi ad uos porrigitur occaſio (detrimentum eſt enim meum uobiſcum non colloqui) ita nihil mihi tantam lætitiam, hilaritatemque reſtituit, quam cum adeſt rurſus occaſio. uobiſcum me eſſe arbitror, cum uobis per litteras loquor. quamquam igitur ita ſe hæc habere quæ dico, certos uos eſſe ſciam, nec quidquam de uerborum meorum ueritate dubitare: tamen etiam argumentum ſinceritatem rei aſſerit; nam cum nulla prorſus prætcritur occaſio, probatur affectio. Quamuis ergo certus ſim uos non minus eſſe in uitæ actu graues, quam in ſacramento fideles, tamen, quoniam non deſunt uitiorum aſſertores blandi, & indulgentes patroni, qui præſtant uitiis auctoritatem, & quod eſt deterius, cenſuram ſcripturarum cæleſtium in aduocationem criminũ conuertunt; quaſi ſicut innocens, ſpectaculorum ad remiſſionẽ animi appetatur uoluptas: nam & eouſque eneruatus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ uigor, & ita omni languore uitiorum præcipitatur in peius, ut iam non uitiis excuſatio, ſed auctoritas detur: placuit paucis uos non nunc inſtruere, ſed inſtructos admonere, ne quia male ſunt uincta uulnera, ſanitatis obductæ perrumpant cicatricẽ. Nullum enim malum difficilius extinguitur, quam quod faciles reditus habet, dum & multitudinis conſenſu aſſeritur, & excuſatione blanditur. Non pudet, non pudet inquam fideles homines, & Chriſtiani ſibi nominis auctoritatẽ uindicantes, ſuperſtitiones uanas gentilium cum ſpectaculis mixtas de ſcripturis cæleſtibus uindicare? & auctoritatem idololatriæ conferre? nam quando id, quod in honore alicuius idoli ab ethnicis agitur, a fidelibus Chriſtianis ſpectaculo frequentatur, & idololatria gentilis aſſeritur, & in contumeliam Dei religio uera, & diuina calcatur. Pudor me tenet præſcriptiones eorum in hac cauſa, & patrocinia referre. Vbi inquiunt ſcripta ſunt iſta? ubi prohibita? Alioquin, & auriga eſt Iſrael Helias, & ante arcam Dauid ipſe ſaltauit, Nabla * aras, tympana, tibias, citharas, choros legimus. apoſtolus quoq; dimicans, ceſtus, & colluctationis noſtræ aduerſus ſpiritalia nequitiæ proponit certamen. Rurſus de ſtadiis ſumit exempla, coronæ quoque collocat præmia. Cur ergo homini Chriſtiano fideli non liceat ſpectare, quod licuit diuinis litteris ſcribere? hoc in loco dixerim longe melius fuiſſe iſtis nullas litteras noſſe; quam ſic litteras legere. Verba enim, & exempla, quæ ad exhortationem euangelicæ uirtutis poſita ſunt, ad uitiorum patrocinia transferuntur: quoniam nõ ut ſpectarentur iſta ſcripta ſunt, ſed ut animis noſtris inſtantia maior excitaretur in rebus profuturis, dum tanta eſt apud ethnicos in rebus non profuturis. Argumentum eſt ergo excitandæ uirtutis, non permiſſio, ſiue libertas ſpectandi gentilis erroris, ut per hanc animus plus accendatur ad euangelicam uirtutẽ propter diuina præmia, cum per omnium laborum, & dolorum calamitatem concedatur peruenire ad terrena compendia. Nam quod Helias auriga eſt Iſraelis, non patrocinatur ſpectandis Circenſibus, in nullo enim iccirco cucurrit. Et quod Dauid in conſpectu Dei choros egit, nihil adiuuat in theatro ſedentes Chriſtianos fideles. Nulla enim obſcenis motibus membra diſtorquens, deſaltauit grecæ libidinis fabulam. Nabla * arae, tibiæ, & citharæ, Deum cecinerunt, non idolum. Non igitur præſcribetur, ut ſpectentur illicita;

4. Reg. 2.
2. Reg. 6
Panol. 15.
Eph. 6
1. Cor. 9

diabolo

diabolo artifice ex sanctis in illicita mutata sunt. Præscribat igitur istis pudor, etiam si non possunt sanctæ litteræ. Quædam enim scriptura magis prouidet in præcipiendo: uerecundiam passa plus interdixit, quia tacuit: ueritas si ad hæc usque descenderet, pessime de fidelibus suis sensisset. nam & plerunque in præceptis quædam utilius tacentur: admonent sæpe dum interciduntur: ita etiam tacentur, dum in litteris scripta sunt, & præceptorum loco seueritas loquitur; & ratio loquitur, quæ scriptura conticuit. secum tantum unusquisque deliberet, & cum persona professionis suæ loquatur, nihil unquam indecorum geret: plus enim ponderis habebit sententia, quæ nulli se alteri debebit nisi sibi. Quid scriptura interdixit? Prohibuit enim spectari, quod prohibet geri. Omnia inquam ista spectaculorũ genera damnauit, quando idololatriam sustulit, ludorum omnium matrem, unde hæc uanitatis & leuitatis monstra uenerunt. quod enim spectaculum sine idolo? quis ludus sine sacrificio? quod certamen non consecratum mortuo? Quid inter hæc Christianus fidelis facit, si idololatriam fugit? quid loquitur, qui iam sanctus sit? de rebus criminosis uoluptatem capit. Quid contra Deum superstitiones probat, quas amat dum spectat? Ceterum sciat hæc omnia inuenta dæmoniorum esse non Dei. Impudenter in Ecclesia dæmonia exorcizat, quorum uoluptates in spectaculis laudat: & cum semel illi renuncians, recisa sit res omnis in baptismate, dum post Christum ad diabolum spectaculum uadit, Christo tanquam diabolo renunciat. Idololatria, ut iam dixi, ludorum omnium mater est, quæ ut ad se Christiani fideles ueniant, blanditur illis per oculorum, & aurium uoluptatem. Romulus Conso quasi consilii Deo ob rapiendas Sabinas Circenses primus consecrauit. ceterum reliqui dum urbem fames occupasset ad aduocationẽ populi acquisiti sunt ludi scenici & Cereri & Libero dicati, postmodum reliquisque idolis, & mortuis. Græca illa certamina, uel in cantibus, uel in fidibus, uel in uocibus, uel in uiribus præsides suos habent uaria dæmonia; & quidquid est aliud, quod spectantium aut oculos mouet, aut delinit aures, si cum origine sua, & institutione quæratur, causam præfert aut idolum, aut dæmonium, aut mortuum. Ita diabolus artifex quia idololatriã per se nudam sciebat horreri, spectaculis miscuit, ut per uoluptatem posset amari. Plura prosequi quid est necesse? uel sacrificiorum in ludis genera mõstruosa describere? inter quæ nonnunquam & homo fit hostia; latrocinio sacerdotis, dum cruor etiam de iugulo calidus exceptus patera, dum adhuc feruet, & quasi sitienti idolo in faciem iactatus crudeliter propinatur, & inter uoluptates spectantium quorundam mors erogatur, ut per cruentum spectaculum sæuire discatur: quasi parum sit homini priuata sua rabies, nisi illam & publice discat. Ad pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut sub spectantium oculis crudelius insaniat: eruditur artifex bellua, quæ clementior fortasse fuisset si non illam magister crudelius sæuire docuisset. ergo ut taceam quidquid latius idololatria probat, quam uana sunt ipsa certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, gaudere quod equus uelocior fuerit, mærere quod pigrior, annos pecoris computare, consules nosse, ætates dicere, prosapiam designare, auos ipsos, atauos cõmemorare. quam hoc totũ otiosum negotium? immo quam turpiter non otiosum? hunc, inquam, memoriter totam equi generis sobolem computantem, & sine offensa hunc locum magna uelocitate referentem? Partes Christi si perroges, nescit; aut infelicior, si scit: quem si rursum perrogem, quo ad illud spectaculi itinere peruenerit, confitebitur per lupanarium, per prostitutarũ nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus publicum, per uulgarem lasciuiam, per communem omnium contumeliam. cui ut non obiiciam quod fortasse commisit, uidit tamen quod committendum nõ fuit, & oculos ad idololatriæ spectaculum per libidinem duxit, ausus secum Spiritum sanctum in lupanariũ ducere si potuisset,

ſi potuiſſet, qui feſtinans ad ſpectaculum, dimiſſus. * & adhuc gerens ſecum, ut aſſolet, euchariſtiam; inter corpora obſcena meretricum tulit, plus damnationis meritus de ſpectaculi uoluptate. Sed ut ad ſcenæ iam ſales inuerecundos tranſitum faciam, pudet referre, quæ dicuntur, pudet etiam accuſare quæ fiunt. Agentiũ ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles iocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque patres familias togatos, modo ſtupidos, modo obſcenos, in omnibus ſtolidos, certis nominibus inuerecundos. Et cum nulli hominum aut generi, aut profeſſioni, ab improbis iſto ſermone parcatur, ab omnibus tamen ad ſpectaculum conuenitur. cõmune dedecus delectat; uidelicet, uel recognoſcere otia, uel diſcere: concurritur in illud pudoris publici lupanarium, ad obſcenitatis magiſterium, ne quid ſecreto minus agatur, quam quod in publico diſcitur, & inter ipſas leges docetur quidquid legibus interdicitur. Quid inter hæc Chriſtianus fidelis facit? cui uitia non licet nec cogitare? quid oblectatur ſimulacris libidinis, ut in ipſis depoſita uerecundia audacior fiat ad crimina? Diſcit facere dum conſueſcit uidere. Illas tamen, quas infelicitas ſua in ſeruitutem proſtituit, libidinis publicæ occultat locus; & dedecus ſuum de latebris conſolantur. erubeſcunt uideri etiam quæ pudorem uendiderunt. At iſtud publicum monſtrum omnibus uidentibus geritur, & proſtituarum tranſitur obſcenitas: quæſitum eſt quo modo adulterium ex oculis admitteretur. Huic dedecori condignum dedecus ſuperducitur: homo fractus omnibus membris, & uir ultra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit uerba manibus expedire, & propter unum neſcio quem, nec uirum, nec feminã, commouetur ciuitas tota, ut deſaltentur fabuloſæ antiquitatum libidines. Ita amatur quidquid non licet, ut quæ etiam ætas abſconderat, ſub oculorum memoriam reducantur. non eſt libidini ſatis, malis ſuis uti præſentibus, niſi ſuum de ſpectaculo faciat, in quo etiam ſuperior ætas errauerat. Non licet inquam adeſſe Chriſtianis fidelibus, non licet omnino: nec illos, quos ad delinimenta aurium ad omnes ubique Græcia inſtructos ſuis uanis artibus mittit, clangores tuba bellicos; alter imitatur raucos: alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inflante moderatur; alter cum choris, & cum hominis canora uoce, contendens ſpiritu ſuo, quem de uiſceribus ſuis ſuperioribus nitens hauſerat, tibiarum foramina modulans, nunc effuſo, & nunc intus recluſo, ac repreſſo, nunc certis foraminibus emiſſo, atque in aerem profuſo, item in articulos ſonum frangens, loqui digitis elaborat; ingratus artifici qui linguam dedit. Quid loquar comicas inutiles curas? quid illas magnas tragicæ uocis inſanias? quid neruos cum clamore miſſos? hæc etiam ſi non eſſent ſimulacris dicata, obeunda tamen ſpectacula non eſſent Chriſtianis fidelibus, quoniã & ſi non haberent crimen habebant in ſe & maximam, & parum congruentem fidelibus uanitatem: nam illa altera dementia eſt manifeſta, otioſis hominibus negotiatio ſua, ut uapulet: & prima uictoria eſt ultra modum humani uentris eſurire potuiſſe ſuper titulo coronæ edacis flagitioſæ nundinæ: ictibus infelix facies locatur, ut infelicior uenter ſaginetur. quam fœda præterea iſta luctamina? uir infra uirum iacens, & amplexus inhoneſtis nexibus implicatur. In tali certamine ſtare (uideris quis uincat) pudor uictus eſt. Ecce tibi alter nudus ſalit, alter orbem æneum contentis in aerem uiribus iactat, hæc gloria eſt dementiæ: denique remoue ſpectatorem, reddideris uanitatem. Fugienda ſunt iſta Chriſtianis fidelibus, ut iam frequenter diximus, tam uana, tam pernicioſa, tam ſacrilega ſpectacula: & oculi noſtri ſunt, & aures cuſtodiendæ. cito in hoc aſſueſcimus, quod audimus, ſcelere. Nam cum mens hominis ad uitia ipſa ducitur, ſibi quid faciet, ſi habuerit exempla naturæ corporis lubricæ? quæ ſponte corruit, quid faciet, ſi fuerit impulſa? Auocandus eſt animus ab iſtis. habet Chriſtianus ſpectacula meliora, ſi uelit; habet

ueras

ueras, & profuturas uoluptates, si se recollegerit. et ut omittam illa, quæ nondum contemplari potest, habet istam mundi pulchritudinem, quam uideat, atque miretur: solis ortum aspiciat, rursus occasum mutuis uicibus dies, noctesque reuocantem, globum lunæ, temporum cursus incrementis suis, decrementisque signantem; astrorum micantium choros, & a summo de summa mobilitate fulgentes; anni totius per uices membra diuisa, & dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos, & terræ molem libratam cum montibus, & proflua flumina cum suis fontibus; extensa maria cum suis fluctibus, atque littoribus: Interim constantem pariter summa conspici ratione, nexibusque concordiæ; extensum aerem medium, tenuitate sua cuncta uegetantem, nunc imbres contractis nubibus profundentem, nunc serenitatem refecta raritate reuocantem, & in omnibus istis incolas proprios, in aere auem, in aquis piscem, in terra hominem. hæc inquam, & alia opera diuina, sint Christianis fidelibus spectacula. Quod theatrum humanis manibus extructum istis operibus poterit cõparari? magnis licet lapidum molibus extruatur. crusta sunt montium, & auro licet tecta lacunaria reluceant, astrorum fulgore uincentur: nunquam humana opera mirabitur, quisquis se cognouerit filium Dei. Deiicit se de culmine generositatis suæ, qui admirari aliquid post Deum potest: scripturis inquam sacris incumbat Christianus fidelis. ibi inueniet condigna fidei spectacula. Videbit instituentem Deum mundum suum, & cum ceteris animalibus hominem, illam admirabilem fabricam melioremque facientem: spectabit mundum in delictis suis: iusta naufragia, piorum præmia, impiorumque supplicia; maria populo siccata: & de petra rursus populo maria porrecta: spectabit de cælo descendentes messes, non ex areis: inspiciet flumina transitus siccos refrenatis aquarum agminibus exhibentia: uidebit in quibusdam fidẽ cum igne luctantem; religione superatas feras, & in mansuetudinem conuersas: intuebitur & animas ab ipsa morte reuocatas: considerabit etiam de sepulcris admirabiles ipsorum consummatorũ iam uitas corporum redactas: & in his tamẽ maius uidebit spectaculum * diabolum illum qui totũ detriumphauerat mundum, sub pedibus Christi iacentẽ. Quam hoc decorum spectaculum fratres? quam iucundum? quam necessarium? intueri semper spem suã, & oculos aperire ad salutem suam. Hoc est spectaculum, quod uidetur etiã luminibus amissis; hoc est spectaculum, quod non exhibet prætor, aut consul, sed qui est solus, & ante omnia, & super omnia, immo ex quo omnia, pater domini nostri Iesu Christi, cui laus & honor in sæcula sæculorum Amen.

De singularitate clericorum.

PROMISERAM quidem uobis ante tempus epistolam, filii carissimi, quæ omnium morum instituta de lege commendans, summatim omnia etiam contineret, quæcunque uniuersis clericis generaliter ad dirigendam regulam competunt disciplinæ. sed quia nunc de feminarum commemoratione uulgariter inter uos quidam ignominiose deuoluti sunt, etiam de hac re specialiter uobis Domini correptionem scribere cõpulsus sum: qui miserum me pro uestra negligentia cum seueritate conueniens, mandare præcepit, ne clerici cũ feminis commorentur. Et licet hæc admonitio sola litterarum mearum auctoritate sufficeret, tamen ne me somniatorem irrideat quisquam, sicut Ioseph fratres irriserunt, scripturarum addimus firmitatem, ut omnes sciant hoc etiam modo per reuelationem Dominum iubere, quod litteris cognoscitur ante iussisse, nec nos esse adulterantes uerbum Domini, aut uolentes iactanter de reuelationibus gloriari, sed

fic

sic ante conspectum Domini referendo non mentiri quod loquimur: sicut a Domino confidimus nos non audisse mendacium, præsumentes uocem apostoli Pauli protestantis: Non enim sumus, inquit, sicut plurimi adulterantes uerbum Dei, sed ex sinceritate sicut ex Deo coram ipso in Christo loquimur. In dolore itaque maxi 1. Cor. 4 mo constituti de quibusdam putrefactis membris corporis nostri, & in gemitu iacturam lamentantis Ecclesiæ, quæ per segnitiem nostram redigitur per dies singulos ad nimiam paucitatem, credimus nos ex parte aliqua subleuari, quod diligentiæ nostræ negligentia quorundam obesse non possit, quibus nunquam nostræ litteræ defuerunt, quæ per absentiam nostram frequentiam omnibus pensauerunt dissimulationis suæ: ut unusquisque contemptor rerum semet ipsum conscribat, nos autem libera fronte contemptoribus exclamemus, quod Salomon confidenter exprobrat. Quoniam quidem uocabam, inquit, & non audiebatis: & extendebam Prou. 1 uerba mea, & non intendebatis, sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis: itaque & ego uestræ perditioni superridebo. Gratulabor ergo aduersum uos, cum aduenerit uobis interitus, cum aduenerit uobis subito tumultus: euersio autem simul & procellæ, & cum aduenerit uobis pressura & expugnatio. Erit enim cum me inuocaueritis, ego autem non exaudiam uos. Quærent me mali, & non inuenient: oderunt enim sapientiam. Verbum autem Domini non assumpserunt, neque noluerunt meis consiliis intendere. Spreuerunt enim meas correptiones: ideoque edent uiæ suæ fructus, & sua impietate satiabuntur. Ad uos nunc mea exhortatio conuertitur, quos nolumus experiri talia præcipitia ruinarum. Metuite quantum potestis eiusmodi casus exitia: et in ista subuersione labentium uos experimenta perterreant. Nimium præceps est qui transire cõtendit, ubi alium conspexerit cecidisse: & uehementer infrenis est, cui non incutitur timor alio pereunte. Amator uero est salutis suæ, qui euitat alienæ mortis incursum. Et ipse est prouidus, qui sollicitus fit cladibus ceterorum: sicut Salomon approbat dicens: Astutus uidens malum puniri, uehementer erudietur. Et iterum: Cadentibus impiis iusti uehementer terrebuntur. Aduersa est confidentia, quæ periculis uitam suam pro certo commendat. Et lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. Incerta uictoria est, inter hostilia arma pugnare. Et impossibilis liberatio est, flammis circundari, nec ardere. quod Salomon non negat, dicens: Quis alligabit in sinu suo ignem, uestimenta autem sua non comburat? Aut Prou. 6 quis ambulabit super carbones ignis, pedes uero non comburet? Sic qui introierit ad uxorem proximi sui, non erit immunis: neque omnis qui tangit eam. Credite quæso uos, credite diuinæ fidei, quinimmo plus quã nostræ: quia omne quidquid pollicetur non potest fallere, dicente Domino: Facilius est, inquit, cælũ & terram Luc. 16 præterire, quam de lege unum apicem cadere. Et iterum: Cælum & terra transibũt, Matth. 24 uerba autem mea non præteribunt. Ipsi ergo nos fallimus, quotiens inordinaliter credimus, æstimantes per fidem nostram legis præcepta mutari: ut inter masculos & feminas speremus passim castitatem immobilem custodiri. Difficile quis uenenum bibet, & uiuet. Verendum est dormienti in ripa ne cadat, cum dicat apostolus: Qui se putat stare, uideat ne cadat. In hac parte expedit plus bene timere, quã 1. Cor. 10 male fidere. Et utilius est infirmum se homo cognoscat, ut fortis existat, quam fortis uideri uelit, & infirmus emergat. De qua re præsumptores obiurgat apostolus, dicens: Si quis putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum implanat. Pro certo im- Gal. 6 planator proprius suam animam decipit, qui non cauendo contraria, noxiis rebus semet ipse commiserit. Ille autem tutius sibi consulit, qui circa malos semper infidus species quascunque noxias extimescit: quorum distantiam Salomon disseruit, dicens: Sapiens timendo declinabit ab omni malo: insipiens autem confidens sui Prou. 14 miscetur

miſcetur iniquo. Magnnm ſapientiæ diuinæ conſilium inuentum eſt, ubi timoris auxilio liberemur. Magna compendia pronidentiæ, ut aliquando fiat uirtus & uictoria per timorem. Magna remedia Dominus contulit ad ſalutem, ut habeat & ti-
Eccl. 25 midus laudem, ſicut Salomon repetit, dicens: Beatus uir qui uerētur omnia per metum. Inæſtimabilis Domini miſericordia, quæ undique homini ſuo contulit gloriam: & incomprehenſibilis pietas, quæ ſcilicet pugnas dedit & palmas: ut confitendo maſculorum ſæuitiam ſuperemus, & timendo feminarum blandimenta uincamus, dummodo & de uirtute & de infirmitate ſuper nos Dominus glorias operetur: ut in omnibus & per omnia omnipotentem ſemet ipſe teſtetur, diuidens differentias triumphorum, ut tam conſiliis quam uiribus a nobis bella uincantur, ne ſi uicerimus ſolius fidei fortitudine, contra Salomonem uacua eſſent opera ſapientiæ. Nunc igitur ſapientiæ arma geſtanda, ubi feminei & uirilis ſexus certamen in-
Prou. 2 dicitur. unde Salomon ſic inſtruit, dicens: Prudentiam, inquit, fac notam tibi, ut te ſeruet a muliere aliena & peſſima. Videte nunc prudentiam in iſto bello, non fidem nobis datam eſſe uictricem, quæ nos timiditatis remedio liberaſſet: & contemplamini quæ ſunt modo arma ſumenda, ſi nultis habere legis auxilia. Eſtote timidi, ut ſitis intrepidi: & licet timor in certamine infirmitas eſſe uideatur, tamen ſecundum uerbum apoſtoli, uirtus in infirmitate perficitur. Separamini deprecor,
2. Cor. 12. ſeparamini a contagione peſtifera. Quantumcunque fuerit unuſquiſque lōgius ab aduerſis, tantum non ſentit aduerſa. Minus uoluptatibus ſtimulatur, qui non eſt ubi frequentia eſt uoluptatum. Et minus auaritiæ moleſtias patitur, qui diuitias
1. Tim. 6 non uidet: ſi admittimus apoſtolum dicentem: Qui uolunt, inquit, diuites fieri, incidunt in tentationem & in muſcipulas diaboli, & deſideria multa, & inutilia & noxia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Non aliter tentationibus ſubiacet, qui iunctus eſt feminæ: in qua nihil eſt aliud niſi quod feriat proximātem. aculeus peccati facta eſt forma feminea: & mortis condicio nō aliunde ſurrexit, niſi de muliebri ſubſtantia. Quod Salomon ad noſtram ſollicitudinem
Ecc. 25. memorat, dicens: A muliere factum eſt initium peccati, & propter hanc omnes morimur. Inde mortales tenemur, nec teneri timemus. Quid ſi iam immortales eſſemus? Per mulierem liberauit nos equidem Chriſtus: ſed unde adhuc morimur formidare debemus. Tunc liberatio ipſa conſtabit in femina, ſi a nobis mors reuincatur, quæ per feminam uenerat. Ceterum ſi adhuc per mulierem circa nos ſcandala dominantur, liberationis Chriſti fecimus pro certo diſpendium. Siquidem in futurum ſpes iſta libertatis manet, quam fidei noſtræ Chriſtum credimus contuliſſe: ut tunc nobis omnino mulier non noceat, cum & ipſa mors fuerit euacuata. Nā ſi modo putamus nos intentabiles eſſe muliebribus iaculis, quid ergo reſtat cæleſti-
1. Cor. 4. bus regnis? Non immerito tales ſenſus apoſtolus increpat, dicens: Iam ſatiati eſtis, iam diuites facti eſtis: ſine nobis regnatis, & utinam regnetis. Tempus ergo luctaminis adhuc geritur, & mors per feminam adhucuſque graſſatur. Mentior ſi non uidemus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales epiſcopi & clerici ſimul & laici poſt confeſſionum uictoriarumque calcata certamina, poſt magnalia & ſigna uel mirabilia uſquequaque monſtrata, noſcuntur cum his omnibus naufragaſſe, cū uolunt in naui fragili nauigare? Quantos leones domnit una infirmitas delicata, quæ cum ſit uilis & miſera, de magnis efficit prædam? Quod Salomon loquitur di-
Prou. 6. cens: Pretium meretricis tantum eſt unius panis, mulier autem pretioſas animas capit. Ante nos iſta tractantur, & nullis terroribus coercemur. quid faceremus ſi opinionibus tātummodo geſtas hiſtorias audiremns? Sed hæc eſt ſemper incredulitas humanæ duritiæ, ut non ſolum audiendo, ſed etiam uidendo non credat alteros interiſſe, niſi & ſe ipſam uiderit interire: nec ſociorum mortibus quatitur, dum

illos

illos emeritos aut inualidos opinatur. Si autem multum mereri, aut multum ualere si lucialiter putat, nesciens præberi cunctis exempla, cum fuerint quibusdam irrogata supplicia, sicut Dominus in euangelio proponit & dicit: Putatis quod hi Luc. 13 Galilæi præ omnibus Galilæis fuerint peccatores, qui talia passi sunt? Non, dico uobis: nisi pœnitentiam babueritis, similiter peribitis: sicut illi supra quos cecidit turris in Syloe, & occidit eos. Putatis quoniam & ipsi debitores fuerunt præ omnibus hominibus habitantibus in Hierusalem? Non, dico uobis: si non pœnitueritis, similiter peribitis. Miramur si Adam per Euam seductus est, quem nulla morientium exempla præcesserant, nisi iussio una constrixerat, cum modo nos nec innumerabiles mortes, nec infinita iussa compescant? Quibus conuenienter dicitur secundũ increpationem Domini: Si Adam uidisset mortes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egisset. Dico autem uobis, quoniam Adæ tolerabilius erit in die iudicii, quam uobis. Longe sit pestis ista & lues & clandestina pernicies. O quam inordinabilis feminæ propinquitas iaculatur, cuius uicinia est delictorũ latrocinium. Non est in hac societate sinceritas approbabilis, quæ collisiones habet uelut quibusdam fluctibus turbulentas. In hac familiaritate non habitat amica concordia: quoniam non nisi discordantes inimicitias creat. Fecit equidẽ uiro Dominus mulierem adiutricem, sed serpentis inuidia personam sumpsit hostilem. Quod si illa de uiro suo nata usque hodie ipsum cui iungitur tentat: quanto magis illa quæ copulatur nulla lege coniuncta? Et si illi qui duo sunt in carne una concreti tentationibus mutuis inuicẽ punguntur, quid facient hi qui in una carne nec nati nec iuncti sunt? præsertim quia nec Deum iam inuocare permittitur, qui caritate alterius auocatur: nec finitur cogitare diuina, qui sibi quæsiuit cui exhiberet 1.Cor.7 domesticam curam. Propter quod sic apostolus consulit dicens: Volo uos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quo modo placeat Deo: qui autem habet uxorem, cogitat quæ sunt huius mundi, quo modo placeat uxori. Quid est nunc quod in hac coniunctione delectet, in qua sunt solæ pugnæ? aut quæ utilitas fauet, ubi non sunt officia coniugalia, quando nec ipsa possunt esse secura? Casuale est omne quod feminæ est, & copulatio eius semper infesta est. Fœdere suo magnas molestias præstat; & cui adhæserit contra fas, insanabilem ingerit plagam. De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aspides sibilãt, & mulier fundit concupiscentiæ pestilentiam, quam Salomon sic comparat dicens: De uestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas uiri. Volo scire quæ sit affe- Eccl.42. ctio ista communis, quæ morbi dissensio semper ambigua, quæ propositum suum nutantibus consiliis impugnando conturbat. Vt quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere contempsit uxorem? Omnis qui non manducauerit carnem, ut quid habitationem suam carnis apparatibus replet? Et qui non biberit uinũ, quid uini oblectatione perfruitur? Quasi non aliquotiẽs habendo nec gustando copia esculentis animus pascitur, & uini odoriferi sola fragrantia suscitatur sæpius animus: quid per hypocrisim uult ab hominibus abstinens dici, & in secreto carnibus & ebrietate distendi? Habent multi diuitias quas suis usibus negant, sed pro cupiditate conseruant: quibus si nulla cupiditas inhæsisset, nec cupiditatis insignia possiderent. At uero quia cupiditate possessi sunt, perfruuntur animo quod usu non tangunt. Ita is qui despexit uinculum nuptiarum, & aliter uinculis femineis obligatur, quamuis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, uisu, colloquio, coniunctione semper oblectatur. Nam si desiderium feminæ non haberet, nunquam feminam suis oblectamentis assumeret. Immo uero insuper mihi suspectum placidum dedit, qui non legitimam duxit, & legitimam recusauit: nisi fallor, in publico argumentatus est hominibus promittere sanctitatem, & in occulto sine uxore non esse. Duo argu-

menta ſanctitatis & libidinis hinc & inde miranda ſunt, quæ utraque inuicem te-
gunt, & utraque inuicem produnt. Ingenioſus eunuchus & mœchus inuidet ſibi dũ
conſulit, & dum quærit utrunque, neutrum facit, ut ſanctus minime deputetur,
1. Cor. 7 qui non uera coniunctione perfruatur, cum Paulus apoſtolus dicat: Alligatus es uxo
ri? ne quæſieris ſolutionem. Solutus es ab uxore? ne quæſieris uxorem. Sed con-
ſentio non eſſe caſtitatis huius pudicitiam uiolatam: ſuſpicioſis tamen malam por-
rigit famam, & pudicitiæ bonum fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtodit, quod
forinſecus efficit infamari, deſtruens magiſterium Pauli prouidentis pariter & mo-
nentis, Vt quid, inquit, libertas mea iudicatur ab infideli conſcientia? Si ergo gra
tiæ participo, ut quid blaſphemor pro eo quod gratias ago? Peius eſt quam mœ-
chari, continentiam ducere criminoſam, & infamem ferre ſanctimoniam. Blaſphe
miam ingerit religioni quam contulit, qui quod confitetur, non ante omnes imple
uerit; ne Chriſtianitas credatur eſſe fallacia, & mœchatio uideatur eſſe ſanctitatis
Matth. 5 uelamento ueſtita. Propter quod Dominus in euangelio ſic præmonet dicens: Sic
luceat lumen ueſtrum coram hominibus, ut uidentes opera ueſtra bona, magnifi-
Rom. 14 cent patrem ueſtrum qui in cælis eſt. Hoc ſequitur & Paulus apoſtolus dicens: Nõ
ergo blaſphemetur bonum ueſtrum. Et iterum: Prouidentes bona non tantum co-
ram Deo, ſed etiam coram hominibus. Et alio loco: Siue ergo manducatis, ſiue
bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et eſtote ſine ſcanda-
lo Iudæis, & Græcis, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo. Sed
opponitur forſitan, quid eſt quod ipſe iterum dixerit? Si hominibus placere uellẽ,
Chriſti ſeruus non eſſem. Numquam ſe quæcunque dicta legis excludunt, ſed cer-
tis locis reſponſa uniuerſa defixa ſunt. Illic placere hominibus non licet, ubi uolun
tas hominum non capit Domini uoluntatem. Vbi uero acceptant homines, quod
ad gloriam proficit Dei, innoteſcere omnibus ipſe Paulus apoſtolus præcepit. V-
Rom. 15 nuſquiſque, inquit, noſtrum, proximo ſuo placeat ad bonam ædificationem. Quã
le ergo præmium ſanctitatis expectat, qui non ſolum blaſphemiam ſanctitatis ab in
fidelibus prouocat, ſed etiam fidelibus pernicioſum præbet exemplar, ut infirmi
ſub prætextu dilectionis ſubtiliter fornicentur, & pudicus impudiciſſime caſtitatis
1. Cor. 8. præbeat magiſterium, deſtruens quod Paulus apoſtolus comminatur: Periit, in-
quit frater infirmus in tua conſcientia, propter quem Chriſtus paſſus eſt? Sic autẽ
peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum
peccatis: & quidem non hoc iuuenibus tantum, ſed & ſenibus congruit, fratrum
imbecillitati conſulere, ne ſenectus perire prouocet iuuentutem, ex qua debẽt om-
nia ſalutaria documenta procedere: ſicut Eleazarus in libro Machabæorum profite-
2. Mach. 6 tur & dicit: Præmitti malo in infernum, quam patrias leges deſerere. Non enim æ-
tatem noſtram dignum eſt fingere, ut multi adoleſcentium arbitrati Eleazarum no
naginta annorum tranſiſſe ad uitam alienigenarum: & ipſi propter meam ſimulatio
nem, & propter modicum & corruptibile tempus uitæ per me ſeducantur, & odiũ
ac maculam ſenectuti meæ acquiram. Ille maluit uitam ſuam tormentis obiicere,
quam cuiquam magiſter perditionis exiſtere: & nos ubi nulla tormenta ſunt, fluxi
bus ſolis nolumus ſaluandos fratres anteponere: nec contenti ſumus ſine ullis cru-
ciatibus tam nobis prodeſſe, quam cæteris, cum ille noluit uiuere moriturus: ſicut
inferius proſecutus eſt dicens: Quamobrem fortiter uita excedens, ſenectute di-
gnus apparebo, adoleſcentibus autem exemplum forte relinquam, ut prompto a-
nimo ac fortiter pro grauibus & ſanctis legibus honeſtæ morti ſuccedant. Cum hoc
etiam laicos deceat, ne aut extraneis occaſionem blaſphemandi, aut fraternitati op-
portunitatem fornicationis opponant, tum maxime clericos uehementer neceſſi-
tas iſta conſtringat, quibus aut religio blaſphemata, aut fraternitas perdita pœnas
duplices

duplices irrogabit. Nec inuenient in indicio Domini ullum omnino solatium, qui alienigenis & fratribus peccandi fomitem ministrarunt. Propter quod sic Paulus apostolus Titum instruit dicens: Te ipsum bonorum factorum præbens exemplum in doctrina, in integritate, in grauitate, in uerbo sano atque irreprehensibili: ut aduersarius uereeatur nihil habens de nobis dicere mali. (ad Titũ 2.) Et iterũ: Omnibus, inquit, fidem bonam ostende, ut bonam doctrinam saluatoris Domini nostri præferant in omnibus. Sic & ad Timotheum scribit, dicens: Forma esto fidelibus in sermone, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate. (1. Tim.4) Quod & Petrus apostolus hortatur dicens: Conuersatio, inquit, uestra in gentibus bona sit, ut in eo quod detrahunt de uobis tanquam de malefactoribus, de bonis operibus uestris glorificent Deum. (1.Petr.2) Et iterum: Quoniam sic est, inquit, uoluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis stultorum hominum ignorantiam. Nec quisquam sibi proponat & dicat, habere uolo quod uincam: hoc est enim dicere, uiuere desidero sub ruina. Quis tam stultus qui artari cupiat ad laborem, cui offertur delicatus triumphus? neque enim duplex triumphus est sub feminæ præsentia probari uictorem, quam est in singularitate seruare integram sponsionem sanctimoniæ. Et cum sit unus titulus gloriarum, hoc loco unus fortis est, qui satis laborat: & cum illo qui parum laborando uicerit, pariter muneratur. Quid quod ille qui minimo consummatus adscribitur, qui se omni tempore femineis affectibus ostentat abscissum? Quia eum Dominus in euangelio perfectum uocat, qui totum suis usibus amputauerit patrimonium. (Matth. 19) Certe etiam cuicunque quotidiani triumphi pro castitate non desunt; quia numquam desideriis carnalibus spiritum cessat infestare corpus humanũ, quod apostolus affirmat dicens: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quæcunque uultis, illa faciatis. (Gal. 5) Habes nunc carnem tuam, quam superes semper. Quid tibi uis alteram uelle conducere? Nemo super unam febrem cupit adhibere peiorem, ne incipiat hemitritæo insanabili laborare, cui nullus ualeat medicus subuenire. Neque aliquis super onus proprium tollit insuper alienum, ne oneribus duobus oppressus, usque ad inferos demergatur. Vnde sic Hieremias propheta docet sanctitatis pondus singulariter sustinendum. Bonum est, inquit, uiro cum portauerit iugum graue in iuuentute sua, sedebit singulariter & silebit, quoniam tulit super se iugum graue. (Threm. 3) Sed si quisquam malignus obsecutor ad dictum apostoli Pauli confugiet dicentis: Onera uestra sustinete inuicem, & sic implebitis legem Christi: (Gal.6.) Non hæc sunt onera, quæ Paulus apostolus imperat subuehenda; sed ut tolerantes nosmet ipsos discordia nulla discernat; & in tentationibus constitutis fratribus mutua præbeamus auxilia; non ut ipsi nobis tentamenta per feminas procuremus, sed ut tentamentorum magis pondera subleuemus, cum sciat quale sit sanctitatis iugum, quod uix singulare portetur. De quo non solum ipse, sed & Dominus uoluit certum definire præceptum dicens: Non omnes capiunt uerbũ istud sed quibus datum est: (Matth. 19) Et iterum: Qui potest capere, capiat. Si ergo difficile singulariter magnitudo istius ponderis toleratur, quo modo tolerabitur, si geminatis ponderibus prægrauetur? Et si singulares pæne omnes uix durant carnales insidias sustinere, quid faciunt illi, qui ex utroque latere gladiis impendentibus non cunctantur incumbere? Plus dico. Si mariti & uxores desideria coniugalia quotidie gerentes sibi non sufficiunt, quid agunt illi qui ad augendas impugnationes feminis sociantur? Ex improuiso uel transeunter ad horam femineus aspectus occurrens uelut sagittas alienis oculis iactat. Quando libera non est simplex reuerentia, quid illic geritur, ubi libertatis sumit mulier in contubernalitate constantiam? quando in domesticis negotiis nunc lacertos ac femora lanificis operibus nudat, nunc æstuās

detegit membra, nunc fatigata iactatur, aut in risum aliquando dissolnitur, nunc blanditias exhibet, & quod est uenenosius super cuncta, psallere delectatur, aut canere? Cuius cantu tolerabilius est audire basilifcum fibilantem. Contra quam Eccl. 5 Salomon sic nos cautos efficit dicens: Cum saltatrice noli assiduus esse, nec audias illam, ne forte dispereas in efficacia eius. Taceo reliqua, quæ magis pudenda sunt quam dicenda: solum hoc dico, in dolore uel in ira mulierem * angi conspicere, iam non est sine mulcedine. Quid dicimus si nideas iucundantē, aut quod est deterius blandientem? Semel dixerim, omnis inconueniens sodalitas mulierū gluten & delictorum, & uiscus toxicatum, quo diabolus aucupatur. Incongrua est sodalitas feminarum: quarū sodalitatem ita nos rursum Salomon docet in omni- Eccl. 9 bus præcauere: Cum aliena, inquit, muliere ne sedeas omnino, & ne altercetis cū illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Postremo si animum nostrum confidimus in hac cōmunitate durare semper, uel illud apud nos debet esse suspectum, ne ipsæ quæ nobiscum conueniunt in nos ipsos forsitan moueantur, aut in alteros amores præ rapida ætate incitamentis fu rialibus stimulentur, & erit nobis causa quod peius est sine causa, ut fornicatio nos maculet aliena, apud quos suggeritur ceteris occasio lupanaris, & crimine alieni reatus absorbebimur, cui nos ipsi subornamns immunditiæ lenocinium. Propter Rom. 14 quod apostolns Paulus de similibus ita nos instruit dicens: Si propter escā frater tu us scandalizatur, iam non in caritate ambulas. Noli esca tua illum perdere, propter quem Christus mortuus est. Et iterum: Bonum est non manducare carnem, neque bibere uinum, neque ostendere in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Et alio loco: Hoc, inquit, iudicate magis, ne ponatis of- 1. Cor. 8 fendiculum aut scandalum fratri. Et de semet ipso sic ait: Propter quod si cibus scandalizat fratrem meum, iam non manducabo carnem in æternum, ne fratrem scandalizem. Cum ergo nos pulsat coniunctionis huius molestia detestabilis, et si adulteros non potest facere, facit tamen peiores adulteris & incestis. Quis enim cordis alterius scrutator qualitatem uniuscuiusque perpendat, & pro altera persona contra satanan repugnator, circa Deum uero idoneus fideiussor esse præsumat? De semet ipso demens est, qui aliquid pollicetur, ne dicam si etiam pro femina sponsionem ponere uideatur, cum Paulus apostolus sic de se pronun- Philip. 3 ciet dicens: Non quia iam accepi, aut iam iustificatus sum, aut iam perfectus sum: sequor autem si quo modo coprehendam, in quo & comprehensus sum a Christo. Fratres ego me non arbitror comprehendisse: unum tamen, posteriora quidem obliuiscens, ad ea quæ sunt ante pedes, ad regulam sequor, ad palmam supernæ uocationis Domini nostri Iesu Christi. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc 1. Cor. 14 sentiamus. Mihi, inquit, pro minimo est, ut a uobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico, qui autem iudicat me, Dominus est. Et alio loco: Rom. 14 Beatus, inquit, qui non iudicat semet ipsum, in quo probat alium. Quamuis ergo nos nec de nostra stabilitate certum aliquid habeamus, qui sine cessatione concuti mur inter fluctus sæculi sustinentes procellosos incursus: tamen si alicui tanta fiducia est de immobilitate propriæ firmitatis, saltem sollicitus reformidet, ne ipse fit Matth. 18 scandalum uisibus alienis, sed terreatur uoce Domini comminantis: Væ, inqnit, huic mundo ab scandalis: uerum tamen uæ homini illi per quem scandalum uenit. Si has Domini comminationes religioso corde metuimus & ueremur, plus de aliis quam de nobis extimescamus periculum nostrum, qui mutuis (testante apostolo Philip. 2 Paulo) utilitatibus obligamur. Non quæ sua sunt, inquit, singuli cogitantes, sed 2. Cor. 10 quæ aliorum. Et iterum: Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Sed aliquis arripiens de ipso Paulo quod opponat: Vnusquisque, inquit, uestrum pro

se ra-

se rationem reddet Deo: & unusquisque suam sarcinam portabit. Qui non uult
ergo pro altero reddere rationem, nec causis eius, nec negotiis debet particeps illi-
citus interesse; & quilibet uel immunis circa sarcinas alienas conatur existere, nihil
alienum contraria condicione teneat infra se. Nam necesse est ut rationi alterius
subiiciatur, qui negotium tractauerit alienum. Oportet eum damno perstringi uel
dispendio sarcinarũ, apud quem sub intuta custodia fratris sarcinæ perierunt: quia
quidquid in domo nostra sub minus idonea tutela perditum fuerit, aut latrones
affregerint, nostrum est: & a nobis exigetur quidquid per inertiam nostram male
commissum custoditur. Tunc uero ab inuicem liberi sumus, si nihil apud nos de re
alterius reseruetur. Forsitan aliquis dicat: Ergo nec ad domum orationis debemus
pariter conuenire, ne aliquis aliquem scandalizet. Hæreticæ professionis est ista con
tradictio calumniosa, quæ de bonis præscribit, ut asserat mala; & de sanctitate præ
iudicat, ut immunditiam subtiliter introducat. De licito calumnias facit, ut obti-
nere illicitum possit. Propter quod apostolus Paulus hæresi huic ante præscribit di-
cens: Verumtamen neq; mulier sine uiro, neq; uir sine muliere in Domino. Absit 1. Cor. 11.
absit, ut ubique feminæ præscribantur, aut ubique permissio tribuatur. Habent lo
ca sua circa maritum, circa filios, circa fratres, circa parentes, circa seruos, & in do
mo orationis tantummodo iuxta cunctos clericos. In mansione autem una sine co-
gnatione competenter non habent socios. Hæc est libra quæ stat. Stare uero nõ po
test quidquid inclinauerit libra, dicente scriptura: Non declinabis in dexteram, Prou. 10
neque in sinistram. Et Dominus in euangelio: Quod amplius est, a malo est. Di- Matth. 5.
sce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama feminas
inter sacra sollemnia, & odio habe in communione priuata, si uis Salomonis tene-
re doctrinam: Tempus, inquit, amandi, & tempus odiendi. Tunc ergo cauenda
sunt feminæ participia, quando geritur carnalium curarum continua unanimiter
frequentia: quoniã inter curas suas caro semper incitamenta cupidinis prouocat:
& illic parit fomenta peccandi, ubi pertractans commoda sua temporalis uitæ co-
gitationibus senserit paululum relaxari; sicut Salomon asserit dicens: Deprimit ter Sap. 9
rena cogitatio sensum multa cogitantem. In conuentu uero sacrorum, ubi spiritus
dominatur, ancilla semet ipsam cognoscens, perdit suæ uoluptatis usum, perdit &
luxum dum tractantur cælestia, dum celebrantur sancta mysteria, tota humanitas
occupatur, ubi non humana, sed diuina sunt omnia: ubi ueneratio uel tremor &
terror incutitur, animis uniuersis sepulta est perfectæ substantia carnalis. Inter ipsa
fere carnis mercimonia multi uoluptatem corporis negligunt, scilicet quando a le-
gionibus exercitia meditantur armorum, aut crepat litibus forum, aut resonant lit
teris auditoria, aut negotiatores commerciis instanter incumbunt, aut artifices in
artificia ipsa propensi sunt: quanto magis ubi non carnale opus hominum, sed spi-
ritale geritur angelorum? Nihil illic impugnationes possunt, ubi & ipsi dæmones
cedunt, & nulla sexus alicuius permittitur considerari distantia, ubi nec ætas, nec
dignitas, sed sola æqualitas regnat: atque ut plenius dicam, omnes illic tales sensus
accipiunt, & ut ipsa coniugalitas ignoretur, ubi Christus loquitur, auditur, atten
ditur, & per omnia & in omnibus solus est totum, testante apostolo & dicente: Vbi Coloss. 3.
non est, inquit, Iudæus & Græcus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha,
masculus & femina, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Hunc pla-
ne conuentum gloria est celebrare cum feminis, in quo nulla est discretio qualita-
tis, ubi tantum licet omnes æquare sine aliqua differentia: ut nec in ipso baptismã
te cuiusquam nuditas erubescat, ubi Adæ & Euæ renouatur infantia, nec exponit,
sed potius accipit tunicam. Quod si & illic sit aliquis diabolo peior, qui feminarum
aspectibus feriatur, de nullo tamen congregatio uestra culpatur, quæ propter cæle

ſtia, non propter terrena colligitur. Verumtamen ſi quis illic luxurioſis obtutibus fuerit, nullo modo alterum lædit, qui non ad hominem, ſed ad Chriſtum pro ſalute proceſſit. Quinetiam de ſuis contradictionibus contradictores excludam, ut non meis, ſed ſuis propoſitionibus cedant. Si inter feſta ſancta poteſt cōmunis conuentio ſcandalizari, ubi tentator ipſe diabolus tremit, quis illic ſtabilem ſe eſſe promittit, ubi tentator audenter occūrrit? & ſi illic periclitamur, ubi Dei præcepta nos congregant, quid agimus ubi Dei iuſſa nos ſeparant? et ſi turbamur illic, ubi Dei uoluntate munimur: quāto magis ubi non ſolum diabolum, ſed etiam Dominum habemus aduerſum? Cum ſacroſanctis enim & iuſtis nobis protectio miniſtratur, ſicut Eſaias ait: Legem, inquit, in adiutorium dedit: ſine iuſſionibus uero diuinis nullum poteſt eſſe præſidium. Aliud eſt quod Deus imperat facere, & aliud uoluntati eius obſiſtere. cuius ita ſunt mandata ſeruanda, ut ſi aliquid iuſſerit quod ſecundum homines iniuſtum eſſe uideatur, iuſtum credatur & fiat, & ſi iuſtum iuſſerit, iuſtum reputetur & fiat: cum ſine iuſtitia non poteſt eſſe quod mandat, qui potens eſt iniuſtitiam iuſtificando uocare iuſtitiam, & iuſtitiam reprobando iniuſtitiam probare tranſuerſam, cuius uoluntas eſt ſola & uera iuſtitia. ſi enim totum quod gerimus, ad hoc tantummodo gerimus, ut Domino placeamus: profecto hoc ſolum erit iuſtum quidquid uoluerit, & iuſſerit, & probauerit Deus cui placere geſtimus. Nam cum ſerui non poſſint a ſemet ipſis ſcire quid ſuis dominis placeat, niſi dominorum ſequantur imperia; & utique homines hominum ſimilium ſibi non ualeant utilitates agnoſcere, niſi acceperint quod obſeruent: multo magis mortales neſciunt immortalis Dei iuſtitiam comprehendere, niſi ipſe iuſtitiarum

Sap. 9. ſuarum dignetur iudicia demonſtrare, ſicut Salomon approbat dicens: Quis enim hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare quid uelit Deus? Cogitationes immortalium timidæ & incertæ prouidentiæ noſtræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Difficile æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt inuenimus cum labore: quæ in cælis autem ſunt, quis inueſtigabit? Senſum autē tuum quis ſcit, niſi tu dederis ei ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum de altiſſimis? Et ſi correctæ ſunt ſemitæ eorum qui in terra ſunt: & quæ tibi placent, didicerint homines, & per ſapientiam ſanati ſunt, ambulantes in tenebris ſibimet ipſis lumen nō poſſunt oſtendere, niſi ultroneum ſe ipſum non uidentibus offerat lumen. Ita hu-

Pſal. 118 mana cæcitas ad Deum non dirigit uiam, niſi ipſe lucernam legis oſtendat. Vnde Dauid ſic loquitur dicens: Lucerna eſt, inquit, pedibus meis uerbum tuum, & lux ſemitis meis. Et iterum: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Hoc eſt ergo luciferum quodcunque fuerit a Deo intimatum: & hoc Deo dignum, quod ipſe Deus uoluntati ſuæ fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatum. Alioqui nec nos ſerui adſcriberemur, nec ipſe dominus haberetur, ſi ſecundum uoluntatem noſtram permitteremur impendere ſeruitutem, & arbitrio noſtro non Dei

Rom. 10 eligeremus exercitamenta iuſtitiæ. Tales Paulus apoſtolus uanificat dicens: Ignorantes, inquit, Dei iuſtitiam, & ſuam uolentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Tollantur nunc e medio ambages iſtæ tam uanæ, & querimoniæ inaniter calumnioſæ. Ad ſpiritales actus cum feminis, Deo iuuante, non metuimus adunari, qui per Dei iuſſionem iuſtitiam nos credimus operari, ex qua nobis ſcimus munimenta ſupponi. Priuatim uero continentibus quamplurimum clericis & uirginibus hoſpitia ſeparanda ſunt: quia quod Deus iniquum iudicat, iuſtum eſſe non poteſt. Contubernium tamen (& ſi nulla in ipſo contubernio turpis conſuetudo naſcatur) accendit: quia impoſſibile eſt integritatem ad uictoriam peruenire, quæ contendit contra Dei iuſſa pugnare. Quantum enim lex obedientibus ſuggerit adiutorium

rium, tantum inobedientibus incitat peccatum, dicente apostolo.: Virtus, inquit, 1. Cor. 15 peccati lex. Qui nos ergo iussit ut in sacris suis cũ feminis triumphemus, ipse iubet ut priuatim pugnas femineas caueamus. Sunt equidem necessitates aliæ, quæ nos quoq; priuatim feminas uidere compellant, sed etiã ipse diuini operis uel præcepti imperãt efficaciam ut uisitemus, ut solatia præbeamus, ut hortamenta uitalia salubri ter intimemus: nec tamen & in his officiis minor cura agenda est pro moribus nostris, ut clarescant in nostra operatione indicia puritatis. Seueritas non desit, quæ sub clerico feminam possit astringere, ut ipsam consolationem nostram suscipiat cum tremore, & ita sentiat uisitationis affectum, ut clericum ueneretur. Ac ne tar dius sit euagari per singula, totum quidquid agimus, honestum esse potest, si semper in nobis signa honestatis eluceant: sicut Paulus apostolus uniuersa complexus est dicens. Omnia uestra honeste fiant. 1. Cor. 14 Et iterum: Sic præcipimus, inquit, uobis, ut honeste ambuletis. 1. Thess. 4 Non bene succedit quidquid agitur passim: & sanctum non est, quod geritur sanctum, nisi sancte quod sanctum est peragatur, sicut Salomon asserit dicens: Qui enim custodierint iuste iusta, iustificabuntur. Sap. 6 Sinceriter ergo sinceritas ipsa seruanda est, & omne quod uoti est, etiam in actu signandum est, ne aliud uota commendent, & aliud actus insinuent. Vndique probanda est institutio uoluntatis, & undique consummandus est cursus uniuscuiusque certaminis, ne mi nus sit aliquid ad triumphum, si non plenius dimicetur. Hinc Paulus apostolus introducit documenta certaminum: Sed & qui in agone, inquit, certat, non corona bitur, nisi qui legitime certauerit. 2. Tim. 2 Et iterum: Nescitis, inquit, quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium. sic currite, ut comprehendatis. 1. Cor. 3 Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, uos autem incorruptam. Plenitu do est ergo sanctitatis & palma perfecta, ut ex omni parte secum non habeat quod recuset, ne quod profitetur odisse, tenendo uideatur amare. Quod si aliquis dicit: Captiuum teneo aduersarium meum, cui semper insultem, uideat ne forte aduersus eum captiuus incipiat præualere. Numquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus: nec intra unam caueam habitans cum lupo tutus est agnus. Ipse se uoluit superari, qui hostem proprium in suas portas induxit: & intestinum gladium sibi ipse supposuit, qui locum habitationis suæ aduersarii ingressibus reserauit: & qui fre tus est conuersari cum scandalo, sine causa dicit: pacatus uolo esse cum diabolo, contra apostolum dicentẽ: Nolite locum dare diabolo. Ephes. 4 Omni ergo modo munien dus est locus, ubi fuerit thesaurus absconditus, ne per unam cauernam totum parietem latro suffodiat. Nam si deforis expugnans uix muris expellitur, quantum ua lebit si intra muros acceperit habitaculum? & si illi qui cõtra eum claudunt, aliquo tiens ab eodem capiuntur, quanto magis ille, qui ultroneus illi patefecerit ingressum, decipitur? cum dicat Salomon: Si iustus uix saluus fit, iniustus ubi parebit? Prou. 11 Omnes ergo rimæ, ne dicam portæ, claudendæ sunt, ne per unum foramen castra omnia penetrentur: & uniuersa cõponenda sunt munimenta, ne per modicum non munitum tota ciuitas ruat, sicut Salomon repetit dicens: Qui spernit modica, pau latim cadit. Eccl. 19 Sic stupeo autem huius peruersitatis arbitrium, ut a clericis ad communitatem femina magis quã masculus eligatur. Numquid tantum mulier utilior est commodis clerici, quantum prodest masculus continens, uel puer masculo con tinenti? aut ipsa erit decens utilitas, quam indecens communitas facit? & ubi erit quod Salomon ait: Omne animal diligit simile sibi? Et iterum: Volatilia ad sibi similia conueniunt. Sed & si femina utilior existimatur, non oportebat carnalia emo lumenta præponere utilitatibus spiritalium commodorum: & expediebat qualem cunque uirum inutilem sustinere pro existimatione munienda, quam bonos affe-

ctus

ctus mulieris cum existimatione turpissima. Quod Salomon comparat dicens: Melior est, inquit, iniquitas uiri, quam benefaciens mulier. Artificialia sunt itaque semper diaboli ueneficia, quibus ingenium suæ calliditatis exercens, sanctimoniæ deditos dolosis commoditatibus iuuat ut perdat: & inter continentes quasi necessaria emolumenta mutuis adiuuaminibus subministrans, adiicit prius masculum & feminam pariter: ut postquam inseparabiles fecerit per alterutra solatia, possit occidere: dantes simplices animos ad castitatis uota seruanda: & impugnationis suæ arma subducens interim quasi placidus fautor suggerit sanctitatis argumenta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiam. Facit affabiles sibi inuicem & deseruire, & assentator infestus impedimenta remouens uniuersa, commodis eorum gaudet efficaciam commodare, ut totá eos sibimet ipsis necessitate commendans, exhibere eos possit in alterutrum solita consolatione pendere. Non uult eos in aliquo impedire, ne separet tam spiritaliter quam carnaliter. Inconcussos efficit uiuere, ne ipsa societatis initia immaturo tempore fœdera cœpta conturbent, usqueadeo illos uidentibus cunctis ad perfectum sanctitatis inuitat, fouet, subleuat: ut Dei esse computent beneficia ipsa contraria, quibus inducuntur ut pereant, nescientes numquam Deum iuuare quod uetat. Quibus in tantum diabolus blandiens securitatem præparat sanctimoniæ, ut coniunctos se magis æstiment quã disiunctos, immobiles circa libidinem perdurare: quos cum omni tranquillitate deducens nullis procellis aut fluctibus inquietat, & uelut in medio mari minus cautos inducit relaxare uela, nec quærere gubernacula, ut subita tempestate concitatos, naufragos ex insperata commotione submergat. Hanc primo exhibet lenitatem, ut duas naues oblectet adinuicem conuenire, quas cum fecerit iunctas, repentinis turbinibus in semet ipsas elidere possit & frangere: & his utitur blandimentis, ut subtractis omnibus iaculis compescens aduersa, suggerens prospera, tam diu sopitum ignem sine ullis flammis occultat, donec duas faculas iungens simul ambas accendat: & tam diu cessat sæuitiæ suæ tela supponere, donec sicut peritus uenator quos occisurus est, laquei sui uinculis alliget. at ubi insolubili catena deuinctos adstrinxerit, uelut lanista protinus duos gladiatores aduersus inuicem compellit armari, & subinde stimulans membra, statim gladios aptat, statim succendit insaniam, & uulnificos amplexus impingens utrumque simul uno ictu mortificat. Sic explicat quod ante præstare uidetur, sic de simplici caritate amorem conflat illicitum, sic per sanctitatem sibi inducit interitum, dum contentus est cedere, sic ualet fortius occupare, & summissus patitur semet ipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. cuius uersutias Paulus apostolus sic intelligit dicens:
1.Cor.2. Non enim ignoramus, inquit, astutias eius. Male itaque in hac participatione pacati sunt, qui ad bella pacificante diabolo perducuntur: & non bene in sanctitate proficiunt, quibus ad detrimentum profectus ipse inimici artificio subornatur: nec recto cursu moliuntur continentiæ scalas ascendere, quos ut de alto præcipitet, elaborat ad culmen aduersarius protelare. Sed necesse est caducis lapsibus elidantur,
Prou.14. qui uiam lubricam tenuerunt, de qua Salomon sic prædicat dicens: Est uia quæ uidetur apud homines recta esse, nouissima autem eius ueniunt in profundum infe-
3.Reg.17. rorum. Sed aiunt: Si de hac coniunctione clerici denotantur, notandi sunt etiam sancti plerique nobiscum. Sicut Helias, qui mansit apud uiduam: siue apostoli, qui mulieres secum comites circumducebant: ut Ioannes qui matrem Domini assumpsit, eodem Domino delegante: aut ipse Dominus, cui de suis facultatibus alimenta præstabant aliquæ mulieres religiosæ, cui etiam Martha ministrabat ad mensam, & qui singulariter locutus est ad puteum sedens cum alienigena muliere Samaritana, uel cui recumbenti femina lacrimis pedes lauit, & capillis extersit. Callidi argumenta-

gumentatores & iurisperiti fallaces, qui dum cupiunt præuaricari controuersas actiones, quæ causarum etiam ipsa iura transuertunt, & cum nolunt cōpetentibus coerceri iussionibus legum, ad illudendos iudices inconuenientibus exemplis uelut similes coniecturas iuris obiiciunt, qui per Salomonem ipsius legis sagacitate produntur: Peccator, inquit, homo euitat correptionem, & ad uoluntatem suam inuenit comparationem. (Eccl. 32.) Tales ergo non per orationem, sed per correptionem potius reuincendi sunt, ut non ante interpretatis orationibus instruantur quam admiserint, quod ad defensionis solatium repererunt, sicut nos aduersus huiusmodi homines Salomon edocet dicens: Noli, inquit, respondere insipienti ad ipsius (Prou. 26) insipientiam, ne similis fias illi, sed responde insipienti contra ipsius insipientiam, ut non uideatur sibi sapiēs esse. Re uera magni homines qui se comparant sanctis, & eximia conuersatio nostra, quæ prophetis uel apostolis uideatur æqualis, ad occasionem luxuriæ nostræ in peruersum sanctos uolumus imitari, & inter ceteros actus uestigia iustorum nolumus sequi. In quibusdam infirmos nos excusamus ad imitandα facta maiorum, & in aliis nos æquales maioribus protestamur, cum Helias ipse in angustia constitutus, imparem se patribus suis ante Deum fateatur. Numquid, (3. Reg. 16) inquit, melior sum patribus meis? Hoc Helias de antecessoribus suis in infirmitate sua cogitur exclamare: & nos Heliæ uel prophetis, & apostolis, & Domino uirtutem nostram non dubitamus æquare? Video plane non sic apud uos calcari auaritiam, sicut apostoli propria cuncta dimiserunt. Video crapulam & ebrietatē sic uestris conuiuiis non abesse, sicut apostoli nihil habentes frequenter coacti sunt esurire. Cognosco taliter in nobis ieiunia, sitim, famem, nuditatem propter instantiam doctrinæ solius ubique pollere, sicut in apostolis legimus triumphasse, & approbantur apud nos eadem exercitia feruere uirtutum, quibus apostoli omnia uitia tremuerunt. Plane quadraginta dierum ieiunium Domini meditamur, & orationes excubiasque quibus ille per solitudines etiam nocturna silentia rumpebat. Numquid similes agones frequentamus contra luctamina uitiorum, & sic agimus rigore, auctoritate, uigiliis, passionibus, labore, necessitate, afflictione, abstinentia, quibus peccata calcantur, ut nemo de nobis mali aliquid suspicetur? Per quæ Paulus apostolus conscientiam suam innotuisse omnibus gloriatur: In omnibus, inquit, (2. Cor. 6) commendantes nosmet ipsos quasi Dei ministros, in sustentatione multa, in pressuris, in tentationibus, in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in custodiis, in carceribus, in seditionibus, in inuocationibus, in laboribus, in uigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in bonitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei per arma iustitiæ a dextris & a sinistris. Ad has imitationes infirmi sumus, & ad mulieres circumducendas possibilitatem nobis comparandæ imitationis asciscimus: quod si etiam cuncta illorum quisquam se implere iactasset, me tamen nullius suadela poterat inclinare, ut alios nunc apostolos crederem, contra apostoli Pauli professionem: Numquid, inquit, (1. Cor. 12.) omnes apostoli, numquid omnes prophetæ? Si Christus se ipsum comparare non ausus est Deo, qui ait: Pater maior me est: aut si apostoli coæquare semet ipsos nō (Ioan. 14) ausi sunt Christo: nos hodie apostolis æquales faciet consimilis fortitudo? Misera humanitas in hac æqualitate non times fulminari, quæ de filio Dei, aut de filiis tonitrui, non cūctaris peccatis tuis exempla uelut similia mutuare? cum superbiæ sit elata iactantia etiam minimis Ecclesiæ quemquam comparabilem uelle conscribi, cum Paulus moneat, & dicat: Alter alterum superiorem sibi existimantes. Et inferius addidit dicens: Hoc sentite de uobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semet ipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Minus itaque de nostris uiribus sentien-

sentiendum est, nec fortitudini sanctorum nostra infirmitas comparanda est, sicut
1.Cor.10 nobis apostolus Paulus de semet ipso magisterium proponit & dicit: Non enim
audemus, inquit, comparare nos aut conferre quibusdam qui se ipsos commen-
mendant, sed ipsi in nobis ipsis nosmet ipsos nobis commendantes: non supra
mensuram gloriantes, sed ad mensuram gratiæ, quam nobis mensus est Deus.
Ibid.15 Etenim contemplamur quod ipse iterum dixit: Plus ab illis omnibus laborani, ni-
hil melius, nihil aptius mihi proponitur, unde uincam, nisi ut de ipso de quo mi-
hi præscribitur, ego ipse præscribam. Certe plus omnibus ipse laborauit, & tamen
ad mulieres circumducendas collegas suos imitari contremuit, ne se ad interitum
Ibid.9. subiiceret tentationi carnali. Vnde ipse rationem sic reddidit dicens: Ego, inquit,
sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem cædens, sed affligo
corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus In-
ueniar. Huic ergo te compara, qui te apostolum iactas, & ex ipso disce quid me-
tuas, qui clamat & dicit: Oro uos imitatores mei estote. Noluit itaque de mulieri-
Ibid.4. bus circumducendis habere fiduciam, qui non ignorabat quantum aliæ uirtutes
ab aliis uirtutibus differant, & aliam claritatem solis, & aliam lunæ, aliam uero
stellarum, de charismatibus ecclesiasticis similitudinem comparans intimauerat.
Sed nos contra de apostolica nobis coæquatione blandimur, non intendentes pe-
nitus quid apostoli & sancti omnes inuicta uirtute gesserunt, & difficilem rumpe-
re quærimus uiam, cum per facilia planior sit nobis apposita, contra Salomonem
Eccl.32. dicentem: Non te credas, inquit, uiæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum.
Nec ullus considerat, quoniam unus securus in lubrico graditur, & alius qui Im-
par est, labitur: unus per rupes cursu montes ascendit, alius si se coartauit, ca-
dit. Vni contingit per tempestates nauigia feliciter explicare, & alteri talis felici-
1.Cor.7 tas non potest euenire, quod Paulus apostolus decernit: Vnusquisque, inquit,
proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic, alius uero sic. Sed qui mihi de
sanctorum exemplo præiudicant, quid aliud exemplum nolunt contemplari quod
metuant: & qui apostolicis coæquari contendit, quare non magis presbiteros
Dan.13 adulteros apud Danielem ad formidinem sibimet ipse proponit? Hæc autem non
ideo propono, ut quasi apostolorum imitatoribus contradicam, sed ut illos con-
fundam, qui se sanctis exæquent. Nec nego ipsos esse sectandos, quos doctores
accepimus cuncti, sed aduersus eos contendo, qui cupientes ad mala sua bo-
norum historias deprauare, legem Dei sibi æstimant suffragari, sicut omnes qui pe-
rire festinant, & sub obtentu sanctorum dedecora sua uolunt esse celata, ut sub imi-
tatione maiorum contraria quæque committant, quos apostolus Paulus prodit
2.Cor.11 & publicat dicens: Quod autem facio, & facturus sum, ut amputem occasionem
eorum qui uolunt occasionem, ut in eo in quo gloriantur, tales inueniantur qua-
les & nos sumus. Nam & huiusmodi pseudoapostoli sunt operarii dolosi, transfigu
rantes se in apostolos Christi: hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandum,
ut bonos infament, quorum exemplo utuntur ad malum, quibus utile esset satis &
salubre, si cuiuscunque historiæ se ipsos magis crederent non intellexisse rationem,
quam aliquid inhonestum arbitrarentur in lege: quos apostolus Paulus corripit &
1.Tim.1. confundit dicens: Non intelligentes neque de quibus dicunt, neque de quibus af-
1.Cor.8 firmant. Et iterum: Si quis putat se scire aliquid, nondum cognouit quemadmo-
dum eum oporteat scire. Vacant itaque præiudicia petulantium, quos ingenia suæ
peruersitatis errabunda transducunt; & quærunt competentes suis sensibus histori-
as quas exponant, qui male agentes mutuant legalia patrocinia. Bene agentibus
bona sunt omnia quæcunque scripta sunt, qui bene dicta bene susciplunt, sicut Pau
1.Tim.1 lus apostolus pollicetur: Scimus quoniam bona est lex, si quis ea legitime utatur.
obdi-

obtinuimus confundendo contradictores. Conuertamur subinde eosdem quos uicimus insuper erudire, ne aut ut sanctos remanere patiamur in crimine, aut ignari deputemur in reddendo rationem, ut publice uicti pœnitentiam gerant: aut si noluerint, nos expleximus, quod ad nostram pertinet diligentiam, ut quo modo satisfecimus supradictæ sententiæ Salomonis, ita satisfaciamus Paulo apostolo concionanti: Seruum, inquit, Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, 2. Tim. 2. docibilem, patientem, cum omni modestia corripientem eos qui resistunt ueritati, ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur secundum eius uoluntatem. Omne quidquid ab auctoribus nostris gestum est, rationabiliter gerebatur, ut posteris nobis ad uersus præuaricatores munita undique auctoritas traderetur, propter hæresim amplu tandam quam superius taxauimus, de assumendis feminis, quam siue per semet ipsum, siue per seruos suos Dominus paululum relaxauit, ne nimio rigore in totũ Domini fabrica damnaretur. Præuidebantur a Domino hæretici, qui nuptias auferunt, & quod Dominus iunxit, contra naturæ principium, & contra euangelium separare contendunt. Quibus interdicens iam tunc auctoritas parabatur, ne maritatæ mulieres accedere uetarentur ad Christum, cui in præsentia seruierunt. Sed non sine moderamine fuit etiam ipsa promissio procurata, quæ nõ sibi operabatur quod gerebat, sed ceteris. Nam sic allocutus Dominus Samaritanam ad horam docuit Ioan. 4 & recessit, nec defensionem continuandis excessibus fecit. Ad horam quoque Mar Luc. 10 tham passus est ministrantem. Sed quid erat aliud Domino, nisi regni cælestiis prandia ministrare? Numquid sub Domino non fuere conuiuia? aut sub maiestate eius erat alius cibus aut potus, quam disciplina tantummodo quæ pascebat? testante ipso Domino ac dicente: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Sic apostolos mulierum comitatus decebat ut non perderent, sed ut discerent reuerentiam, & propter humanitatis exhibendum ministerium sequebantur, sicut in euangelio de Domino & de ipsis pariter memoratur: Et factum est, inquit, post hæc Ibid. 8 & ipse iter faciebat per ciuitates & castella euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres quæ erant curatæ a spiritibus immundis & infirmitatibus, Maria quæ uocatur Magdalene, de qua dæmonia septem exierant, & Ioanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ & ministrabant ei de facultatibus suis. Numquid adhærebant singularibus sigulæ, aut indisciplinatæ commorantes, perseuerabant illecebroso consortio conuersantes? Vbi tota Ecclesia propemodum uidebitur, ut non ad conuiuationes improbas, sed ad discenda bonæ cõuersationis studia sequerentur. Ad ea non bene discribitur, quod nostris conuiuationibus coæquetur, non risus, non iocus dicitur affuisse. Nec sicut apud quosdam nunc usque assolet fieri, chorus psallentium uirginum aures uenenosis cantibus asseritur demulsisse. Et ut de apostolis breuiter probem, quantum illis fluxa familiaritas potuit displicere, qui compulsi sunt & de ipso Domino loquente cum femina dubitare, nisi eos maiestatis notitia probata compesceret, sicut euangelista refert dicens: Inter hæc, inquit, uenerunt discipuli eius, & mirabantur quod cum mu- Ioan. 4 liere loqueretur. Nemo tamen dixit illi: quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Luc. 7. Quid autem loquar accessum feminæ ad pedes Domini prouolutæ, cuius luctus & planctus ad defensionem lasciuiæ suæ non erubescũt improbi flagitare? Vsqueadeo illos propria cæcitas rapit, ut nec de similibus causis audeant reluctari, de quibus Salomon: Excæcauit, inquit, eos malitia eorum, & nescierunt sacramenta Dei. Io Sap. 2. annes autem matrem Domini suscepisse uidetur, sed matrem cuius mores maternũ indicat nomen. Tamen non possunt & alias Christi matres admittere, nec æquanda est mulieribus cunctis, quæ genuit maiestatem. Helias quoque iussus est a Do- 3. Reg. 17 mino

mino relinquere solitudinem & ingredi tabernaculum uiduæ. Pro imperio Domini
laborauit ut in domo mansisset, cui solitudo solatium præstabat & requiem. Occa-
sionem illi Dominus obtulit ad magnalia facienda, ut famis tempore magis tā ipsi
uiduæ quam pupillis eius sufficientia tribueret alimenta, qui ieiuniis usquequaque
afflictus tolerauerat indigentiam, & qui iussus uenerat pasci, pastus quinimmo con
ferens miseris miserias egestatis fecit excludi. Et hoc non potest cuiusquam fauere
luxuriæ, cum nulla fuerit opportunitas scandali, ubi transeunter quod peius est e-
gestuosam habuerit mansionem, quam quicunque hospes effugeret. At hic apud
quos hospitatus est, impleuit & rediit, qui etiam si moraretur suspectus esse nō po
tuit. Qualis illic fuit communitatis effectus ubi non erat uictus? Et qualem ad ui-
duam habuit Helias introitum, cui fames dedit hospitium? Quisquis es qui te uis
Heliæ de commoratione uiduæ uocari discipulum, prius solitudinis afflictiones, &
quadraginta dierum tolera ieiunii exitium; & aut non quæres feminam, aut non e-
Matth. 11 rit qui cum femina commoretur, & tamen si ualueris tibi serua. Nobis autem in spi
Luc. 1 ritu & uirtute Heliæ non alium quam Ioannem solum angelus, & Dominus Chri-
stus insinuat. Pro dolor dolore cogimur quod docemur, qui usque ad hoc ueni-
mus, ut in comparatione fluxorum de sanctorum tremendis uirtutibus disputemus.
Parce iam parce proteruitas, nunquam tibi sancti cōsentiunt qui religiosa, modesta
ueneranda, pudica, pudorata cum feminis negotia peregerunt. Aut si adhuc per
sanctos cauillationis anfractus contendis exquirere, nos tamen amicos Dei non no
uimus, nisi ad uenerationem tantummodo memorari, quod Dauid docuit dicens:
Psal. 138 Mihi autem uehementer honorificati sunt amici tui Deus. Eant nunc prædones
pudoris, & plagiarii castitatis, mulierculis suis exponere molestias querelarum.
Apud sanctos nostros non habent omnino suffugium, quibus misceri Ecclesia au-
1. Tim. 2 ctoritate Pauli apostoli prohibetur: Et hos, inquit, deuita, ex his enim sunt qui re-
punt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur ua
riis desideriis. Post hoc edictum utinam confidant sibi angelorum exempla condu
cere. Nos iam non ualent flectere, qui nouimus & angelos cum feminis cecidisse.
Ab ipsis equidem bene patrocinia mutuantur, sed nos nullum angelum audimus
Gal. 1 contra Paulum apostolum: Et si, inquit, ego aut angelus Dei aliter euangelizaue-
rit uobis, præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. Insaniunt pror
sus, ardent desiderio feminarum, quotquot huic interdictioni non cedunt; & ob-
scenitatibus inhiantes malunt mori, quam contenti sint a lateribus mulierum ali-
qua disiunctione diuelli, ut ad explendam suæ auiditatis ingluuiem etiam pun-
cto temporis non sint sine feminæ uoluptate; & hunc habent in mulieribus fructum
ut in illis semper defixa intentione, desideria satient oculorum, ne uel momen-
tum aliquod transeat, cum indigeant quod affectant. Sic inter eos integritas emo-
ritur, ubi omnis commoratio siue conuiuendo, siue commanendo corruptis affe-
1. Petr. 2 ctionibus inquinatur. Quos sanctus Petrus apostolus designauit dicens: In conui-
uiis suis luxuriantes, oculos habentes plenos mœchationibus, & incessabilibus de-
Eccl. 14 lictis capientes animas infirmas. Hos etiam ita Salomon denotat: Abominatio est,
inquit, coram Domino defigens oculum. Plane contra purum oculum testatur se
Iob 31 habere Iob qui ait: Et si oculis consensit cor meum. Verum enimuero ille potest su-
is oculis obnoxius non teneri, cui nolenti repentinus occursus mulieris scandalū
mouerit, quod protinus mens quod nolebat expellit. Ille autem commotionem
sui uisus non meretur euadere, qui apud se scandali materiam tenet, qui uult inten
tionis suæ affectibus frui, qui affectat habere quod oculis offensionem ingerat, quo
rū auiditas inexplebilis inter offendicula continua nullo modo potest omnino com
Prou. 27. pesci, quod Salomon approbat dicens: Infernus & interitus non satiantur, similiter
oculi

oculi hominum insatiabiles sunt. Et in alio loco: Non satiatur oculus uidendo. Et Eccl. 1. iterum: Nequius oculo quid creatum est? Hac castigatione non compuncti, diui- Eccl. 31. na interdicta nefandæ familiaritatis obstinatione contemnunt, & adhuc insuper de Esa. 5. caritate causantur, qui secundum uerbum Esaiæ amaritudinem pro dulcedine deuorantes, nudam fœditatem uelamento boni nominis tegunt, dum apud eos sub falsa dilectione, uera dilectio uiolatur. Sed exclamat caritas & appellat, tales ego non iunxi, falsa altera est quæ me simulando confinxit. Numquam Dei præceptis obsisto, numquam fluxis faueo, per me sanctitatem nõ opto culpari. Calumnias mihi aduersa germanitas facit, pericula & ego inter falsos fratres incurri. Succurrere meus præco, sucurrere Paule apostole, dic testimonium meum, ne quod de me annuncias peruertatur. Finis autem præcepti est caritas de corde puro, & con- 1. Tim. 1 scientia bona, & fide non ficta. Dilectio deputabitur, per quam sanctitatis iniuria criminationibus appetitur? Aut illorum erit sincera fraternitas æstimanda, de quibus filiæ matris Ecclesiæ perducuntur in culpam? Si talis Christiana caritas aduocatur, indubitanter odia meliora sunt, quæ dum separant, neminem maculant. Hæc autem parricidalis dilectio fratres persecutores adunare consueuit, qui libenter patiuntur de suo consortio filias Ecclesiæ fornicarias diffamari, contra caritatem quam Paulus apostolus docuit dicens: Dilectio proximi malum non operatur. E- Rom. 13 gregia probatio caritatis, quæ non tantum noxia germanitate officit proximo, sed etiam subiecta non uult esse præscriptionibus apostolicæ iussionis. Confundantur assertores dilectionis huiuscemodi, quos iudicant illi qui pro communibus commodis etiam consanguineam deserunt caritatem. In omni mundo pæne totum iunctũ est genus humanum, & ubique cognatio naturalis alterna peregrinatione discernitur. Possunt parentes, possunt filii, possunt fratres, possunt & ipsi, quod plus est, coniuges a Deo concessa sibi naturæ uincula disrumpere: & clerici Deo non concedente insuper prohibente, mulierum nexibus ancillatam non ualent recusare caritatem? Optanda semper cognatis absentatur affinitas proximorum, & peregrinari ab extraneis feminis clerici reluctantur? quibus faciendum fuerat etiam si peculiare aliquid uel inconsuetum Dominus imperasset, qui ad explicanda impossibilia habent Spiritum sanctum, quem mundani homines non habent. Vnde Ioannes apostolus sic admonet dicens: Filioli uincite illos, quoniam maior est qui in nobis est, 1. Ioan. 4 quam qui in hoc mundo. Nunc uero possibile etiam gentibus (non dicam Christianis) & leue prospicitur, & apud clericos sine ullis effectibus euacuatur, ut parũ sit eis Dei mandata despicere, nisi aliud dedecus habeant quod nec sectantur, non dicam uincunt omnium gentium consuetudinem: quibus Dominus per Ezechielem exprobrat & dicit: In legalibus meis non ambulastis & iustificationes meas non Ezech. 20 fecistis. Sed neque secundum iustificationes gentium, quæ sunt in circuitu uestro fecistis. Pudendum nescio quid dilectio ista significat, quæ extorqueri contra naturam putatur. Adhuc habeo quod mirari non ualeo: Cum uideam de Christianis plerosque maritos pariter & uxores continentiam destinantes domicilia singularia magis eligere, ut consensu communium uotorum sine irritatione præsentiæ & concordante secessu ualeant obtinere: & eunuchi nostri dubitant sine feminæ sodalitate dormire? Apud illos amor coniugalis continentiæ amore pensatur, & apud spadones cohabitatio feminæ numquam potest habere fastidium. Dicat eunuchorum caritas, dicat, ne forte in hac secessione magis coniugalis caritas peccet, ut apostoli Pauli consilium uideatur coniugibus insinuasse diuortium: Tempus, inquit, quod restat, breue est. Reliquum est ut & qui habent uxores, sic sint quasi non habentes, 1. Cor. 7 & qui non habent, quasi habentes esse glorientur. De his ipse apostolus ait: Glo- Philip. 3 ria in turpitudine ipsorum. Dilectio est, inquiunt. O dilectio quæ inuidet sibi. O

caritas quæ cupit se in uituperatione laudari. Grande miraculum, ut uirginum caritas uirgines faciat uelut coniuges credi: & coniugum caritas coniuges faciat uenit uirgines æstimari. Ecce uera dilectio, quæ in coniugalitate diuidit, ut in castitate coniungat. Ecce sancta dilectio, quæ coniugalibus ad communem laudem inducit absentiam. Hi pro certo sese inseparabiliter diligunt, qui ut triumphos sibi inferant, a se ipsis discedunt, quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec Dominus nec apostolus potestatem unius conuersationis interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus notis semota unanimitate absentari caritas persuasit. Illi uero uiderint quid sit caritas quam nouerunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec Domino, nec apostolo, nec ipsi coniugalitati succumbunt, quos tantum uirginitas probrosa condemnat, quantum illos coniugalitas castrata glorificat, quibus sufficiat ad supplicium dedecorosum, quod spadones a coniugibus iudicantur. Ad quorum increpationem non tacendi sunt etiam filii Israel, qui apud Esdram uxores & filios

Esdr. 10 contra diuina iura susceptos non contenti sunt pellere, nec contra Domini caritatē conati sunt excusare. Verum fateor si permittar. Qui nunc pro dimittendis feminis alienis adhærent, quid facerent si liberos & uxores proiicere iubeantur? Aut quando ualebunt pro Christo renunciare cognatis, qui mulierculas non suas præponunt Christi præceptis? Dico eos facile pro iisdem mulierculis parentes proprios abnegare, quam propter Christum ipsas mulierculas relinquere posse, despicientes quod in euangelio ipse Dominus dixit: Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum,

Luc. 14 aut matrem, aut uxorem, aut filios, & fratres, & sorores, & animam suam, non potest meus esse discipulus. Si de abiiciendis parentibus dubitātes indigni sunt Christo, quid sibi promittunt, quos contemptores exhibet Christo non parentalis affectio? Ac per hoc illorum meritis euacuantur, quos uident contemplatione Christi nullas personas accipere cognatorum. Nec minis eos, sed pœnis etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena, sed etiam cum sua carne luctari amputatis genitalibus abscedunt. De quibus modo exanimationis suspendo sententiā, relinquens alia disputatione promendam. Sed in confusione spadonum non dubito meliores asserere, qui nec sibi parcunt quidem, non dicam feminis audent tentamenta porrigere. Respondeant spiritales eunuchi, quis furor in dilectione mulierum, uel quod sit in contubernalitate feminæ mysterium, ut in perniciem suam alienis membris indulgeant, cum illi sua quoque incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abiiciunt, & illi aduersariis artubus glutinantur. Hi pro integritate spiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant, & illi sine tormento integri esse sine feminarum dimidietate detrectant. Sed aduersus illos comparatio nulla est facienda de nostris, ne consolentur addicti quibuscunque iudiciis Christianis. Peiores sunt & aliqui memorandi, ut maior pœna sit a damnato damnari. Iudæos confiderent usque hodie pro legis imperio carnis suæ partem circumcisione truncare, & sciant quid mereantur, qui euangelio iubente dissimulant circūcisi mulierum præsentia peragere Domini uoluntatē, non intelligentes quod

Matth. 5 ipse Dominus dixerit: Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarū & pharisæorum, non intratis in regnum cælorum. Puto etiam de Gallis suis nobis idololatræ exprobranter insultent, qui abscindentes semet ipsos libenter excruciant, dum modo cum damno status sui simulacrorum dissimulationibus pareant. Clerici autem nostri ad lucrum magis corporis proprii damnum uolunt mulierum secum cōmorantium sustinere, quas etiam de substantia propria euellere oportebat, si cum illis nasci contingeret, ne cōparati idololatris & sacrilegis erubescerent. De quibus

Luc. 16 & Dominus contemptores arguit dicens: Prudentiores sunt filii sæculi huius filiis lucis. Ergo nostris clericis talium profana deuotio est præponenda, quibus cum

tantis

tantis exercitiis amabilia sunt turpia sacerdotia. Clerici uero pro dignitate sacerdotii cælestis non sanguinem fundunt, non tolerant ferrum, non est aliquod uulnus, non est aliquis cruciatus, sed solus contra Dominum feminæ terret aspectus. Sic in feminas ruunt, sic feminas amant, ut non sperent manifestari dilectionis suæ quandoque posse pura mysteria, sicut per consimiles eorum turpiter publicata sunt & detecta, quos Paulus apostolus præuiderat iam tunc dicens: Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequuntur. Similiter autem & facta bona manifesta sunt, & quæcunque aliter se habant abscondi non possunt. At contra & ipsi dicunt, nonnulli de contemptoribus nostris similiter feminas habentes in domibus martyrium secuti sunt, ut illorũ innocens conscientia probaretur. Nolo mihi de martyrio quisquam moueat actionem; quia sæpius & mœchi, & sanguinarii, & ebriosi, & omnium scelerum rei, reperta pugnæ occasione conuersi meruerunt ad martyrii palmam peruenire. Ideo enim martyrium appellatur tam corona, quam baptisma, qui baptizat pariter & coronat. Age nunc si licuerit quibusdam inuiolata feminarum societate martyrium promereri, sine indulgentia quoque illis martyrium ipsum non fuit, quos reatus prohibitæ contubernalitatis non absoluit. Nec innocentes in ipsa innocẽtia potuit approbare, quibus contemptum legis & conuersationis illicitæ fœditatem, & quod est grauius super omnia, crimen Ecclesiæ cernitur ignouisse. Etenim noxia est innocentia, quæ sponsæ Christi officit famæ. Et cum Christus agnus innocens, immo ipse cælestis innocentia, quod est uerius, totum se cõtempserit pro Ecclesia, ut eam sine macula ulla uel ruga redderet illibatam: qualis est clericus cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro unius feminæ amore culpari totam Ecclesiam patitur? Ausim dicere a Deo patre missus est filius de sinu patris, & regno absens esse durauit, ut Ecclesiam faceret innocentem: & clericus mulieris latus deserere nõ potest, ne Christi Ecclesiam reddat infamem? Sed aiunt: In martyrio ignoscitur nobis, sicut indultum est parentibus. Hoc ergo & nos omnes de peccatis nostris confidamus, ut qui agere bene laboramus, inter luxurias euagemur, & discurramus per semitas peccatorum, retinacula dimittamus, & frena laxemus. Eamus nos quocunque mundus abstulerit, & ubicunque nos diabolus inuitauerit, libere fornicemur, inuideamus, rapiamus; fraudemus, omnia mala securi committamus, martyrium subueniet & euademus. Sic enim Palus apostolus pollicetur: Faciamus mala ut ueniant bona: quorum damnatio iusta est. Huic martyrio spem tradent, quos mathematici docuerunt habere de crastino præscientiam, & has coronas expectent, qui super angelos & Christum per astrologos didicerunt scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate, ut uel tunc recordentur ante martyrii tempus bene agere debuisse cum diem Domini senserint sicut furem. Sed credamus super illos martyrium iam iamque pendere. Interim priusquam martyres fiant, legibus subiacent, ut iudicio subiiciantur nisi armis examinentur. Audaciæ nefas est illis aduersus auctoritatem Domini parentum personas obiicere, quibus ipse Dominus contradictionis huius abstulit uocem. In legalibus, inquit, patrum uestrorum nolite ambulare, & iustificationes eorum nolite custodire, & studiis eorum nolite commisceri; & nolite inquinari. Ego dominus Deus uester: In præceptis meis ambulate, & iustificationes meas custodite. Sciant nunc adempta sibi esse parentalia patrocinia, qui huc atque illuc recurrentes contradictionum latebras quærunt, ne unquam feminis careant: et quia undique defensionis suffragio desentitur noniſſimis cunctis argumentis exhaustis sententiam Pauli apostoli opitulari sibi opinantur, & dicunt. Tu quis es, qui de seruo alieno iudices? Agnoscit equidem Palus apostolus constitutionis suæ uerba prolata, sed constitutionarios & prolatores ipsos ignorat. Illis enim contulit de-

1.Tim.1.

Rom. 3

Act.1.

Ezech. 20

Rom. 14

fensionem, qui nullam partem legis impugnant, & ipsis tribuit patrocinium, qui
ex uoto suo aliquid faciunt; nec quidquam ecclesiastici iuris impediunt. Ius tra-
ctat uiuendi, & non edendi, arbitrium uniuscniusque confirmans. De similibus
neminem iussit iudicari, quæ uoluntati singulorum auctoritas diuina concedens in
utraque parte faciendi & non faciendi clementer indulsit. Illos autem ecclesiasticis
tribunalibus subdidit, quos transgressores ordinariæ transgressionis nulla impuni-
tas excusauit, ut qui passim (Tu quis es, qui de seruo alieno indices?) aduersus nos
ueluti libellum contradictorinm proferunt, rationabile simul & certum recogno-
2. Thess. 3 scant quod accepimus ab eodem Paulo apostolo repulsorium: Præcipimus, inquit,
nobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut separetis nos a fratribus am-
bulantibus inordinate, & non secundũ traditionem quam accepistis a nobis. Eua-
simus ut opinor tanta ligamina quæstionum, quibus amatores eunuchos amplexus
feminei ligauerunt: qui peruersis interpretationibus decreta legalia demutare co-
guntur, & malunt audiri proponentes uana & fabulosa commenta, quam ipsi quæ
2. Tim. 4. uera sunt audiant: quos Paulus apostolus annunciat dicens: A neritate quidem au
ditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Quidquid uolunt adhuc exqui-
rant, ut obsistant pro mulieribus ueritati. Victoriam non habent, apud quos con-
3. Esdr. 4 tra Esdram mulier potius quam ueritas uicit. Vos autem filii carissimi non tantum
persuasione, sed potestate conuenio. Tale deliramentum despicite, quorum quæ-
stiones Paulum apostolum scitis ubique damnasse, sicut ad Romanos scripsit di-
Rom. 16 cens: Rogo uos, fratres, diligenter obseruare eos qui dissentiones & offendicula
præter doctrinam quam uos didicistis, aut dicunt, aut faciunt, & declinate ab ipsis.
2. Tim. 2 Sic & Timotheo delegat: Noli, inquit, uerbis contendere, nihil enim ntile est,
nisi in subuersionem audientium. Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo
operarium irreprehensibilem, recte tractantem uerbnm ueritatis. Stulta autem &
inania eloquia deuita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo corũ sicut
cancer serpit. Atque ut ostenderet clericis disponendis, ad euacuandas quæstiones
ad Titũ 2. quæ sit doctrina conueniens, etiam Tito sic insinuat dicens: Tu autem loquere quæ
conueniunt sanæ doctrinæ, maiores natu sobrios esse, prudentes, sanos in fide, in
caritate, in patientia sincera. Ergo auditiones simplices obedientia uestra suscipiet,
& uersipellem contradictionum uitare fallaciam. Purum iter uestris gressibus mun-
date, & super spinas & tribulos nolite seminare uel calcare, ne bonum semen non
possit uobis propter spinæ frutices sanctitatis fructus afferre. Vnde propheta Hiere-
Hiere. 4. mias seminantes sic hortatur & docet dicens: Nolite, inquit, serere in spinis. Cir-
cumcidite uos Deo uestro, circũcidite præputium cordis uestri. Abscindenda sunt
ergo de agro nostro cuncta quæ pungere & lacerare consueuerunt, ne animus a-
gricultoris in possessione sua malignis sentibus inseratur. Et amputanda sunt om-
nia nobis quæcunque igniferi fomitis sulphurantibus flammis candens fornax ebul
lientis carnis exæstuat, ne uel tennis quidem scintilla seruata maiora conflet incen-
Eccl. 11. dia. Quod Salomon manifestat dicens: Ab scintilla una augetur ignis. Auertite
occasiones impuras, quibus interiora pectoris penetrantur, ut liquida in uobis per
spicuitas honoretur. Contenti estote singularitatem laboriosam pro pudore ser-
uando potius sustinere, quam sine labore ad dedecus peruenire. Contemplamini
quid sit populo sancto præesse, & considerate quale sit diuinis sacramentis insistere.
Altaribus placere debent, qui de altaribus uiuunt: & talis conuenit cura sinceri-
tatis sacratis, qualia sunt sacra ipsa quibus exhibent officia seruitutis, ne circa Do-
minum offendant ipsi quod tractant, aut circa populum incipiant impedire
2. Cor. 6 quod prædicant. Propter quod Paulus apostolus sic testificatur: Et omnia, in-
quit, sustinemus, ne quod impedimentum demus euangelio Christi. Et iterum:

Nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium uestrum. Hac igitur institutione uobis quam plurimum laborandum est, de iis quibus ad manifestandam grauitatem singularitas magis quam parilitas testis uera est. Respicite quanta mala conuersatio parilitatis huius acquirat, quæ non nisi corruptionem seminat, pullulat uitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiē concitat, corrigit furiam, lasciuiā pascit, petulantiam nutrit, casas exaltat, ruinas ædificat, rapinas exigit, præcipitia instruit, periculis nauigat, naufragiis uelificat, perditione gaudet, interitum fouet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & cateruatim semel in fascem glomerans numerosas indagines captionum per infinita dedecorum simplices mores inuehit in perniciem perditorum. Tot itaque & tantas strages calamitatis, & strages pessimæ conuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimoniæ, & expugnatio fortis infamiæ: fortitudinis firmitas, & lasciuiæ petulantis infirmitas, probitatis præsidium, & improbitatis excidium, animæ uictoria, & corporis præda: ubertas gloriarum, & captiuitas criminum, pronuba sanctitatis, & repudium turpitudinis, sinceritatis indicium, & abolitio scandalorum, exercitium continentiæ, & euacuatio tota luxuriæ: pax secura uirtutum, & debellatio inquieta bellorum, puritatis culmen, & libidinis carcer, honestatis portus, & ignominiæ naufragalis locus, uirginitatis mater, & hostis immunditiæ: lorica pudoris, & spolium probrositatis, corruptionis exitium, murus rigoris, & destructio uulgaritatis, seueritas gladius triumphator & dissolutionis occisor, armatura uirium, & exarmatura fluxarum, integritatis dignitas, & fornicationis abdicatio, claritatis fastigium, & dedecoris præcipitium: uoluntas bonorum operum, & afflictio uitiorum, refrigerium pudicitiæ, pœna petulantiæ, acquisitio triumphorum, & facinorum detrimentum, requies salutis, & perditionis exilium, uita spiritus, & carnis interitus, status qualitatis angelicæ, summus humanæ substantiæ. Huius retinaculis omnis obscœnitas frenatur, & compedibus eius calces furentis libidinis statuuntur. In hac uelut in scopulo franguntur impetus qualescunque sanguinis inundantis, & in illa sedatur spumans tumoris insania corporalis. Quæ dum sibi subtrahit adminicula concupiscentiæ, mortua membra sua cognoscitur baiulare: de quibus apostolus Paulus præmonet dicens: Mortificate ergo membra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ uenit ira Dei. Ab his omnibus non nisi splendendo singularitatis cultro castratur humana natura, ut illibatos spadones ad conuiuium sanctitatis dispensante circumcisione introducat. Cui sanctitas ita promisit annuli sui nuptiale signaculum, ut sine ipsa uirginitas resignetur, quæ se sola contenta cupidinem domat, mentemque rectificat, concupiscentiam subigit, desideria ardoris extinguit, artus debilitat, corpus ancillat, & ita carnalia crucifigit, ut tam masculus quam femina uideatur in conuersatione mentiri, dum illos utriusque sexus operatione abscindit: aut neutrum faciens de duobus, tertiam formam conferre gloriatur ambobus, ut ante resurrectionem resurrectionis imaginem, ad instar angelorum meditari noscatur. Quod promittens Dominus futurum: qui digni, inquit, habentur sæculi illius & resurrectionis a mortuis, non nubent, neque nubentur, neque enim morientur. Nam sunt similes angelis Dei: quia resurrectionis filii sunt. Hoc exigit sancta singularitas meritorum, ut antequam transfiguretur iam transfigurata cernatur in angelicæ claritatis aspectum, quæ omnia sibi amputans concupiscentiæ certamina deprædatur, cuius laudes Salomon exequitur dicens: Melius est esse sine filiis cum claritate. Immortalis est enim memoria illius: quia & apud Deum nota est.

Parilitatis incommoda.

Coloss. 3

Luc. 20

& apud homines. Cum præsens est, imitantur illam, & desiderant eam cum se abduxerit, & in perpetuum coronata triumphat inquinatorũ certaminum prœlium uincens. Non est sine filiis cum claritate, nisi singularitas sola, qnam non solum conscientia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullæ opiniones suspectæ parilitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculum & feminam pariter in uirginitate conseruet, non habet claritatem, quam communitas ipsa non potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurare. Singularitas uero ita clara est omnibus & exerta, ut cunctis splendore sui candoris pura manifestetur & lucida. Vnde Ephes. 5 sic nos apostolus edocet dicens: Sicut filii lucis ambulate: fructus enim luminis est in omni bonitate, & iustitia, & ueritate, probantes quod beneplacitum sit Deo. Philip. 7 Et iterum: Omnia, inquit, facite sine murmuratione & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles & simplices sicut filii Dei immaculati in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Sic ubique singularitas splendet, ut omnes pro illa spondere non dubitent: & ita sanctitatem in semet ipsa clarificat, ut laudem sibi ab ipsis quoque inimicis extorqueat. Quod maxime de præposito quocunque Paulus apostolus mandat dicens: 1.Tim. 3 Oportet autem eum & testimonium habere bonũ ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat & laqueum diaboli. Hanc igitur amate, hanc tenete, quæ sola potest feminas debellare: cum adhuc concupiscentia nulla pectus impulsat, & dum adhuc simplicitas incorrupta permanet uel quieta, ad secretæ singularitatis tutelam cito concurrite, ne postmodum non ualeatis effugere. Præoccupandus est aditus cunctis insidiis, ne hostilitas prior obrepens occurrat improuidis. Salutare remedium est præuenire potius Prou. 30 quam præueniri: & anticipare potius quam anticipari, uiribus fortibus congruit. Vbicunque fuerit prouidentia, frustrantur uniuersa contraria: ubi autem prouidentia negligitur, omnia contraria dominantur. Ante famem certamus, ante inopiã laborando satagimus. Sic per omnia calamitatibus cunctis tollimus locum, dum gerimus prouidentiam temporum futurorum. Quanto magis ante præuenienda est omni præuisione calamitas feminarũ, cuius cupido si admittitur incipere, numquam prorsus accipit finem? Cuius comparationem Salomon explicat dicens: Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non satiatur aqua, & ignis non dicit sufficit. Vnusquisque itaque qui securus est quia necdum tentatur, timeat: quia nihil de illo dicitur, prospiciat ne dicatur: homines sumus, fragilitatem nostrã carne portamus. Sic eam undique nos circumspecta uiuacitate circumdare debemus & cingere, ut non sit pars aliqua quæ uacillet. Accipimus quidem fortitudinem spiritalem, per quam substantiæ nostræ fragilitas roboretur. Sed ita nobis spiritalis fortitudo collata est, ut prouidos nos non præcipites tueatur: ut illos muniat qui renunciant importunitatibus delictorum, non eos qui se magis importunis delictis immergunt. Custos nobis datus est spiritus, sed ut contraria declinantibus assistendo subueniat, non ut contraria eligentibus faueat: nec ut uoluntarios & pronos in aduersa confortet, sed ut ab aduersis nitentes separari confirmet. Nam quicunque perniciosis conatibus audet exercere uirtutem, iuuamen non habet Spiritus sancti, qui neminem uult ultroneum uirum fortem ad fraudulentas uictorias coartari: nec protegit eum, quinimmo sed deserit, quem periculis irruentem per illicitos euentus exquirere triumphos agnouerit: sicut ipse iam tunc per Salomonem locutus Eccl. 3 est dicens: Amans periculum, in ipso periet. Ordine suo igitur, non nostro arbitrio uirtus Sancti spiritus ministratur, & secundum institutum eius prœlia prosperantur. Numquam nisi præcipitatus exercitus cecidit, qui auidus facere ducis uel imperatoris sui dispositiones irrupit; multo magis per perituram erogat fortitudinem, qui sine armis doctrinæ magistri spiritus præsumpserit triumphare, cum dicat:

eat: Væ qui per præsumptionem suam aliquid faciunt, non per Deum. Si qua igitur in uobis est fiducia uirium spiritalium, quid spiritales deceat recordemur: & si creditis uos spiritaliter militare, agnoscite quod docemus non esse carnale, sicut Paulus apostolus loquitur dicens: Si quis putat se prophetam esse, aut spiritalem, 1. Cor. 14 cognoscat quæ scribo uobis. Nõ est quod uobis in hac persuasione deceptoria blandiamini, ut quia spiritales estis, uelitis inter flagitiosorum armenta uersari, nec uos inhabiles esse pro clericatus dignitate: quia maiores maioribus consueuerunt conflictiones occurrere. Acrius diuitibus quam pauperibus inuidetur, & non inopes, sed locupletes inquietat infestatio sæua latronum. Plus duces & principes quã milites ab hostibus appetuntur in pugna: & uiolentius propulsantur uentis & turbinibus culmina quæcunque sunt altiora. Ideo magis magisque quo plus ceteris unusquisque potest, sciat esse sibi metuendum ne in aliquo minoretur, propter quod Salomon sic admonet dicens: Qui gloriatur, inquit, in diuitiis, paupertatem uereatur. Prou. 10 Rogo uos quantum ualeo, & ultra quam ualeo, hæc sint custodia omnium clericorum, ut singularitatis inaccusabilis successione fungantur: ne aut ipsi per feminas, aut feminæ per illos ad ignominiosa ludibria prouocentur. Si quis habet matrem, uel filiam, uel sororem, uel coniugem, uel cognatam, sic habeat, ut nulla ancilla intersit, neque aliqua ingrediatur extranea: ne ad hoc uideatur tenere proximas suas, ut ipsarum causa libere sibi adhibeat alienas: quod si non possint ipsæ quæ sunt proximæ sine famularũ ministerio, uel sine amicarum esse solatio, expedit ut migrent ad aliud domicilium, quã propter illas personæ contrariæ teneantur. Humanum est enim, ut nec clericus illas necessariis feminis fraudet, nec ipsæ clericum per importunas feminas sordident. Assignari possunt sanctis mulieribus, cum quibus uiuant, dummodo cum clerico femina nulla commaneat: non despecta, non uetula sine affinitate peculiariter suscipienda ad domesticum obsequium: quia magis illicito delinquitur, ubi sine suspitione securum potest esse delictum: maxime quia cupidini nulla deformitas, nulla despectio fastidii, uel uilis existit, sed diabolus pingens speciosum efficit quidquid fœdum uel horridum fuerit. Si quis autem uiæ perfectione cogente, apud fratres, uel apud extraneos hospitatur, ubi mulieres intersunt, omnino se artet, ne passibilitate aliqua uitietur. Semotus ac secretus Deo uacet & sibi, ne intus capiatur a diabolo: & qui foris capi non potuit, apud suos cadat. Qui hostes effugit, ad tempus pro salutaribus causis procedat ad faciem, & iterum cito discedere de conspectu sustinet. Vbique gustanda est cum mulieribus, non continuanda præsentia, sed quasi transeunter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiua. Proteruitas enim iam cœpta finit re præsentari semper in medium, & perditionis meditatio est frequentatiuũ inter mulieres celebrare processum. De qua re nobis Salomon moderamẽ imposuit dicens: In medio mulierum noli assiduus esse. Eccl. 42 Sic igitur ambulate, sic agite, ut semper in clericis Ecclesiæ senatus candidus constet. Seueritas in uobis circa feminas uigeat, auctoritas polleat, uigor teneatur, grauitas ueneretur. Vt semel omnia colligamus ad clausulam, breuiarium telegimus uobis, quod ad compendiosam plenitudinem redigens Paulus apostolus insinuat: De cetero fratres quæcunque sunt uera quæcunque pudica, Phil. 4 quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ accepistis, & didicistis, & audistis, & uidistis in me. Hæc agite, & Deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Amen.

Ad diuum Cornelium Papam de cardinalibus operibus Chriſti vſque ad eius aſcenſum ad patrem.

PRAEFATIO.

SOLENT matres infantulis nuper editis in ipſo uitæ introitu aptare uocabula, & ex aliquibus præcedentibus uel circumſtantibus cauſis, uel ex genere, uel ex euentibus imponere nomina, ut in ipſis primordialibus initiis quædã præfigerentur cõmonitoria ingredientibus uitã, ne nomen eis eſſet ad ignominiã, ſi originalis naturæ traductio a conſueto limite deuiaret, & a uirtute patrum degenerans, indigna ſucceſſio monſtri non hominis faciẽ exhiberet. Reſpicerent potius ad nomina uel officia ſua, quorum inſpectio honeſtæ conuerſationis formam eis infunderet & doctrinam, ut honorificarent naturales cauſas & rationales diſciplinas, nec in aliquo elementarias amaricarent dulcedines, uel primarias offenderent dignitates. Nã olim tumultuarie uel inconſiderate nomina rebus imponebantur: ſed ex quo ad Adam adducta ſunt ſingula, ut uocaret ea & propria imponeret nomina, prouiſum eſt in populo antiquo & inſtitutum, ut aliqua eſſet in uocabulis ratio, & interpretarentur nomina uitam, & exprimerent aliquam perſonæ proprietatem, ſecundum quam uel differret a ceteris, uel etiam communicaret. Sic in nominibus patriarcharum Abraham, Iſaac & Iacob magnarum rerum extitere indicia, & præloquebantur uentura, nec deerat impoſitorum nominum ſecundum ſenſum ſuum effectuum certitudo. Apud gentiles etiam non in nominibus, ſed in agnominibus poſtea a uiris illuſtribus obſeruatum, ut nobilitas generis uel uirtutis gloria poſteros illuſtraret: Auguſti uel Cæſaris titulo ſuccedentem honorare progeniem, & imperatoriæ dignitatis heredes primæ originis irradiare fulgoribus. Sic & philoſophi & doctores antiqui tractatibus ſuis nomina prætexere, breui titulo grandis materiæ latitudinem prælibantes, & propriæ gloriæ præpoſito nomine ſuo prouidentes, ut integritatem operis & laborem auctoris tam ſtili quam perſonæ in poſterum auctoritas conſeruaret, & facile ſcripturæ ſubtilitas indicaret, ſi aliqua manus inuida elegantiæ tractatuum elimatorum pannum rudem inſueret; uel nugis ſuis quaſi ſua eſſent quæ alius laudabiliter dictaſſet, furtiua tranſlatione insereret. Sic in capite libri ſui quiſque auctorem ſe poſuit, ut & ſtilus auctori, & ſtilo auctor famularetur, & auctoritate altrinſeca communis gloria muniretur. hoc uirorum illuſtrium præclara meruerunt ingenia, & per hæc uiuax eorum fama & gloria indelebilis perſeuerat. Nos uero qui uix intelligimus quæ ab eis dicta ſunt, ſenſu & eloquentia omnino eis impares, ſi quid aliquando ſcribimus, indignum titulo iudicamus, ne forte nobilis materia, cuius explanationi ſtudium adhibemus, decoloratam ſe potius quam ornatam noſtra præſumptione queratur. Verum quia ſolent aliquando patres nugis infantibus arridere, & linguis balbutientibus delectari, indulgentiam mereretur humilitas, quæ quo poteſt acceſſu ſublimitatis ueſtræ manibus ſe porrigit attrectandam, non gloriam mendicans, ſed gratiam. Ego quidem nec a me ipſo, neque ab alio quæro nomen, neque enim aliquid me exiſtimo eſſe cum nihil ſum, qui hoc a uobis maxima ſupplicatione quæſiui, ut non eſſem quod ſum, & humiliter ſupplicaui ut ab hac flamma in qua crucior, me ueſtra clementia

mentia liberaret. Tentaui si possem manu uestra me sustinente, honeste descendere: quod quia non potui urgentibus flammis, non attendi quo prosilirem dum me uorax incendium non cremaret.

PROLOGVS.

SVBLIMES materiæ subtilium ingeniorum exigunt tractatores: nec facile de artibus recte iudicat, qui artes ignorat. Exercitati in liberalibus disciplinis simul ingenio conueniente & studio philosophari possunt, & secure aggredi res abditas, eorumque conatibus se peruiam penetrata exhibet difficultas, & ænigmatibus enodatis rerum secretarum facies patet, cuius serenitatẽ uelabat nubes opposita, & ueritati superfusa caligo. Ideoque tam in diuinis, quam in philosophorum doctrinis, nec tutum est nec honestum immeriditos & ignaros sensuum ad litteras illas pertinentium, prosilire ad discussionem eorum quæ nesciunt: & de his sibi usurpare magisterium quæ ignorant. Huius rei forma seraphim faciem Dei, & pedes uelat, & patentibus quæ in medio sunt, principium finemque maiestatis diuinæ alarum extensio infra supraque operiens, aditum ad se temerariis tractatoribus uel scriptoribus interdicit: nec patitur ad liquidum se uideri diuinitas, quam utique inuestigatio fidelis aliquo modo odorat uel sentit, sed puram eius essentiam nec conspicit nec comprehendit. Affirmatio quippe de Dei essentia in promptu haberi nō potest: neque enim definibilis est diuinitas, sed uerius sinceriusque remotio indicat negando quid non sit, quam asserendo quid sit: quoniam quidquid sensui subiacet, illud esse non potest, quod omnem superat intellectum. Quidquid audiri uel uideri uel sciri potest, non conuenit maiestati: hebes est in hac consideratione omnis acies sensuum, & caligat aspectus: hanc inuisibilem lucem, & inaccessibilem naturam sex alis hinc & inde seraphim statu & uolatu circumeunt & abscondunt, statu æternitatis immobilitatem monstrantes, uolatu uero altitudinem eius, sic in superioribus eleuatam, ut quantumlibet ad cor altum homo ascendat, exaltetur Deus, & comprehensionis importunitatem euadat. Nec tamen alæ illæ, quæ Dei uelant substantiam, nostros conspectus diffugiunt, sed illæ puris mentibus se uisibiles exhibent, & operum Dei ratio siue eorum quæ ex nihilo sunt, siue eorum quæ ex materia uel factæ sunt uel fiunt, se intelligibilem exponit: & quæ circa Deum & quæ sub Deo sunt mundi potest cordis quoquo modo sinceritas contemplari. Prima rerum condicio sex instituta diebus fatetur artificem, & profitetur opus auctorem. Neque enim sui ipsius artifex esse, aut potuit quis nouam creare materiam, nec potuerunt multa & diuersa rerum esse principia: quia nisi ad unum cuncta respicerent, discordia & infinitate cuncta turbata uoluerentur in chaos, & repugnarent & colliderentur in se discordes materiæ, nisi omnibus factoris auctoritas imperaret: & unius monarchia potestatis, uniuersitatis causas & efficientias ordinaret. Homo itaque præpositurum in inferiora accepit, sciens quis hunc honorem contulerit: nec tamen ea scientiæ perfectione illustratus est, ut eo modo cognosceret conditorem, quo eius cognitioni reliquæ creaturæ subiectæ sunt: sed distantiam maximam experiretur inter summa & infima, & ex hoc ipso esset Deo accliuis & humilis, quo auctori suo se in nullo posset conferre, cuius effugere dominium nec penetrare consilium, nec poterat uitare iudicium. Itaque qui circa ipsum sunt angelici spiritus, licet inuisibilis naturæ sint, in legationibus tamen suis se auditu manifestant & uisu, & salutis nostræ ministeriales sæpissime experimur, quorum officia & nomina in scripturis sanctis habentur. Illa quidẽ superiora agmina nobis prædicant, non indicant Deum: & nunciant quæ iubentur

spirita-

ſpiritalitatem iniuncti negocii peragentes, non uniuerſitatis explicantes ſcientiam: quia ad nos numerus & menſura & pondus refertur. Deus uero his omnibus non artatur, ſed excedens omnia & æternaliter antecedens poteſtas & uirtus nil habet coæuum, nec immenſitatis eius profundũ ulla creatura uel cæleſtis uel terrena metitut. Quæ uero ſub ipſo ſunt, implent templum, & præſens Eccleſia cognitionem earum rerum aſſequitur, quæ ad cultum iuſtitiæ, quæ ad ordinem uitæ, quæ ad gradus aſcenſionum, quæ ad conuenientiam morum, quæ ad honeſtatẽ huius conuerſationis & gratiam pertinent cõtemplationis: hæc aguntur & exercentur in templo præſenti, & per hæc Deus quæritur, nec tamen quæſitus illico inuenitur. Guſtamus, delibamus, odoramus, & prope eſt: cumquẽ acceſſeris, longius abit. Et quo modo fulgur nubes diſrumpit, & repentina coruſcatio non tam illuminat quã hebetat oculum: ita aliquando neſcio quo motu tangeris, & tangi te ſentis, eum tamen qui te tangit, non intueris. Dicuntur tibi quædã uerba arcana intrinſecus quæ efferri non ſufficis, ut dubitare non poſſis, quia iuxta te eſt, immo intra te qui te *Gen.31* ſollicitat: nec tamen ſicuti eſt, ſe tibi uidendum concedat. Rachel ad odorem, non ad eſum Liæ mandragoras concupiſcit, tu ſponſo fide non complexu coniungeris, tu ſpe concipis, donec Chriſtus in te formetur, & depoſito pondere huius cadaueris eiuſdem ſint puritatis caro & ſpiritus, & renouata natura ſobolem immaculatam parturiat. Rachel quippe uiſum principium ſonat. Quod uerbũ in principio apud Deum in ſuo proprio eſſe, mihi non patet, ſed quibuſdam nominibus Deum inuoco & dico: iuſtitia, ueritas, ſanctificatio, caritas: & quæro aliquas ſpecies uel formas, per quas quid ſentio quoquo modo intimem. Nam quod uerbum caro factum eſt, facilius uideo: & hoc ſenſui meo quaſi eſu incorporo, principium autem illud uix remotisſimo odoratu quaſi pertranſiens ſentio. Illa quidem intellectualia per uiſibiles creaturas, quantum fas eſt animæ uidere uel præuidere, diuina mente a longe proſpicimus, in multis per opinionum & coniecturarum pelagus circumducti, in multis ueritati hærentes, in multis magnitudine rerum oppreſſi, exclamamus cum apoſtolo: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. *Rom.11* Cordi igitur noſtro ſe offert Deus, & aliquid ſui luminis infundit inuitans & prouocans. Niſi enim aliquo modo ſentiretur, nec appetendi, nec inquirendi ſpes eſſet aliqua uel facultas. Sed quia ex parte ſentitur, admirationi eſt dolor ille & ſapor, nullam habens cum carnalibus dulcedinibus ſimilitudinem, & per omnia ſuauitate differens, eoque deſideratur copioſius quo cetera delectamenta excedit. Deſiderium autem inquirentes purificat, & purificatio excluſis enormitatibus ad formam Dei prouehit aſcendentes: atque ita in opere ſuo imago & ſimilitudo Dei multis laborioſisq; prouectibus propriam ſibi demum indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeo profundarum indaginem niſi incarnati uerbi magiſterium acceſſiſſet, humana defeciſſent ingenia, & neſcio ſi & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus aſſurgere: ſed aſſociata carni diuinitas aſſumptam naturam ex parte ſuæ uoluit eſſe claritatis conſortem, & apertis cælis ſuper doctorem & Dominum noſtrum ad ſuperiora noſtrũ *Ioan.1* introduxere aſpectum: & uidimus gloriam eius quaſi unigeniti a patre: & de plenitudine *Ibidem* gratiæ & ueritatis quæ in ipſo eſt, inſtillata eſt nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiuimus: Qui uidet me, uidet & patrem. Nec tamen in hac uiſione plena *Eſa.64. 1.Cor.2* poteſt eſſe ſufficientia, donec in ſplendoribus ſanctorum in die uirtutis ſuæ agnoſcatur ratio gignentis & geniti & procedentis: quam oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ad liquidum hucuſque aſcendit. In his omnibus quæ dicta ſunt omnino ſenſum noſtrum materiæ excedit ſublimitas, & ſtilum repellit moles nimii ponderis & aſcenſionis arduæ difficultas: ſed præcepti ueſtri, pater excellentiſſime, me coegit neceſſitas, ut tentarem, ſi forte importunitate ſtudii aliqua

poſſem

possem de sanctuarii supellectile uellicare, & reducto in partem uelamine arto subtilique aditu propitiatorium intueri : præsumpsit meditatio aspicere a longe, & annos æternos inquirere, & quid ante tempora sæcularia esset indagare : si tamen sæculum uel tempus dici potest ante lucem & diem & solem ; & quo modo ante causas elementarias & materiales origines illa æternitatis infinitas se haberet, si illa omnipotentia apud se solitaria esset, & ministeriales ei deessent spiritus, & maneret apud se illocaliter sempiterna diuinitas : & in quo esset sapientiæ regnum, cum non esset quod gereretur, & usu specieque careret illa inanis antiquitas. Ab his omnibus repulsus, ad sæcularia uisibilia compulsus sum redire, & utinam me ipsum cognoscam & sciam. Quod si animæ meæ quæ corporis mei obtinet principatum, nec originem scio, nec metior quantitatem, nec qualis sit intueri sufficio ; si ignota est mihi ratio quare ipsa delectetur in corpore persecutore suo ; si nescio quis hanc legē membris insculpserit ut tam uiolenta dominatione spiritum opprimat, & melior digniorque natura deteriori succumbat, patienter me ferre oportet, si operatorem uniuersitatis non intelligo, qui in minimis operationum suarum particulis meam profiteor cæcitatem. Insolubilis uidetur hæc quæstio, quare homo rationabilis in negata nitatur & uetita, & semper illicitis delectetur. Omnino rarum est & difficile fieri bonum, facile & pronum est esse malum ; & hac sine magistro, sine exemplo doctrina statim a pubescentibus annis imbuimur & docemur. Vide in ipsis qui sanctimoniam profitentur, quæ religio manum claudat porrectis muneribus, quæ solitudo aures obserat oblatis fauoribus, quæ gula cōmunibus est contenta saporibus. Quis non se habeat uilem, si uideat humilem ? Quis non putet opprobrium, si se sentit ingloriūm ? Quis enumeret uoluptatum potius monstra quam species ? quæ per concupiscentiæ carnis uitam animam trahunt, clam palamque de conclaui ad forum, de lupanari ad theatrum? in primis abrasa uerecundia, pudoreque conuulso, non absconditur scelus, nec nutat ratio, nec discretio reluctatur carnis affectibus, captiuus spiritus consentaneam exhibet cliētelam. Hoc ipsum quod dico, carnis affectus, improprie dico : quia hæc uitia propriæ animæ sunt, quæ sentit & mouet & uiuit, cui imputatur peccatum : quia ipsi datum est arbitrium, & iudicium, & scientia, & potentia, per quæ possit improbare malum, & eligere bonū. Corpore autē sic utitur anima, sicut faber malleo uel incude in qua format omnium turpitudinū idola, & fabricantur quælibet quarumcunque uoluptatum simulacra. Non est caro dictatrix peccati, nec inuentrix malitiæ, nec cogitatus format, nec disponit agenda, sed officina est spiritus, qui in ea, & per eā, quæcunque affectauerit, peragit & cōsummat. Quod autem ipsa insensibilis sit, spiritu recedente dinoscitur : post cuius discessum nulli apta usui superest putredinis massa, & paludis aceruus. Quidquid enim sentit, a natura corporis alienum probatur. Quo uero caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem contendere dicitur, & repugnare, improprie arbitror dictum, quia solius animæ lis ista est, quæ secum rixatur, & cum proprio arbitrio litigat, certior in huiusmodi quæstionibus quid bonum sit, quid malum, quam in aliarum rerum inquisitionibus quid uerum sit, quid falsum. Nam in abditarum causarū inspectionibus & secretis naturæ potest homo errare uel decipi: quia non per omnia a fine usque ad finem intellectus humanus attingit, sed in his quæ oculis & manibus subiacent, nulla subtilitas iudicium impedit : quia fœtentia a non fœtentibus, decora a turpibus, amara a dulcibus, dura a suauibus, & a dissonis consonantia facile discernuntur. Sed desiderii sui ueneno mens ebria, corpus contumeliis applicat, & iunctis complexibus ambo in mortiferas suauitates elapsi, obdormiunt. Cumque euigilauerint, sero pænitentiam adducit confusio, & inquinamentorum horror fœdatæ menti occurrit. Et in cæteris omnibus quæ maligne patrata sunt, huiusmodi

ultio

ultio peccatorem perſequitur, & ipſe libidinum labe crapulatus ſe conuomit. Sed auaritiæ ſolius & quæſtus ardor nec ſatiat cupidum, nec pænitet eum cumulaſſe quod creſcere optat, non minui: & diſcola obſtinatus ſemper quid idolo ſuo immolet, ſedulus coaceruat. Vnde hæc ſitis diuitiarum miſeris pectoribus aſſidet, & ambitionis ſalſugo bibulam animam occupat, ut per fas & nefas ad loca ſuperiora etiam de latebris eremi nonnulli ſe ingerant: & de omni gradu ubi aliquis aditus patet, anheli prodeant, diſcurrant ad iudices, blandiantur mediatoribus, conducant auxiliarios, & modis omnibus elaborent, ut ſedeant cum principibus eo quæſtu, ut maledicat Deus quod ipſi benedixerint, & benedicat quod maledixerint. Hæc lex peccati quare in his & ſimilibus legem iuſtitiæ opprimat, & quare eneruata ratio cum ſtare poſſit, tam miſerabiliter ruat, difficile eſt aſſequi, maxime cum defectus iſte a damnationis ſententia pendeat, & hanc ineuitabilem pœnam antiqua tranſgreſſio ſit ſortita. Ego ſi me ipſum neſcio, ſi animæ meæ ſubſtantiam & naturam ignoro, ſi eorum quæ intra me ſunt rationem non intelligo, qua audacia ſupra me erigam oculos ut uideam principium ſine principio, & finem ſine fine attingam? A talibus auſibus deſiſtendum excellentia maieſtatis imperat, & ipſa impoſſibilitas omnes ingenii noſtri conatus repellit. Ea igitur quæ licita ſunt & conceſſa tangamus, & circa cunabula ſaluatoris prima infantiæ eius fercula deguſtemus, & circumciſi & loti uicto diabolo, ſanctitatis affectibus in cœna cum Domino recubamus, ubi pane angelorum refecti, poſt illius cibi delicias ſurgamus ad tranſitum: ut de hoc mundo uehiculo crucis euehamur ad cælum, Spiritu ſancto nos replente, qui deinceps nos deuehat, & patefaciat quidquid in exilii huius peregrinatione moles corporis & imperfectionis lippitudo fecit obſcurum. Libellum igitur quem de cardinalibus Chriſti domini noſtri operibus ſcripſi, paternitati ueſtræ (ſuppreſſo nomine noſtro) miſi, in quo fons ſacramentorum & diſciplinæ huius in qua ſtamus origo, formam & exemplar recte uiuendi nobis proponens, ab humili aduentu uſq; ad glorioſum eius reditum ad patrem gradatim conſcendens, quem potius in mente noſtra, quam in pagina ſcribi deſidero: & utinam in ſanctitatis ueſtræ conſpectu memoriam & recordationem noſtri ſupplex mereatur affectus.

DE NATIVITATE CHRISTI.

ADEST Chriſti multum deſiderata & diu expectata natiuitas, adeſt ſollemnitas inclyta, & in præſentia ſaluatoris grates & laudes uiſitatori ſuo per orbem terrarũ ſancta reddit Eccleſia. Gaudia nobis cælitus nunciantur, lætitia imperatur. Nox iſta ſacri partus conſcia, nouis fulgoribus illuſtratur. Gloriantur in cæleſtibus ſuperi, pax in terra bonæ uoluntatis hominibus confirmatur. Adſunt angeli, loquuntur paſtoribus: non dedignantur loqui perſonis humilibus: & cum ipſi ſublimes ſint, infimos non aſpernantur. Nec luce inſolita, nec angelorum terrentur paſtores præſentia: ſanæ & puræ fidei homines delectantur in eo quod audiunt conſonas laudantium uoces cæleſtes, gloriæ & gratiæ diuinæ præconia modulantes. Nec ſatis fuit ſuperius arcana referare cæleſtia, etiam hominibus pax reddita nunciatur, & bonæ uoluntatis noui muneris largitate conſecratur affectus. Oportuit bonum Dominum certificare & lætificare in aduentu ſuo bonas expectantium uoluntates: & multiplicatis teſtibus certa præſentiæ ſuæ dare indicia, ut iam non expectaretur quaſi uenturus, ſed qui uenerat, uideretur: & eſſent angeli quẽ ſibi noua Chriſti infantia conſecrarat, ſancti ortus & loci indices. Vnus Gabriel uirgini obumbrationem uirtutis altiſſimi nunciat, multitudo cæleſtis exercitus gratulabunda ſaluatorem mundi prædicat adueniſſe, & recon-

ciliata

ciliata terrestria superis canit, & consilium antiquum prodiit palam: nec iam secretum est, sed innotuit publice in conspectu gentium reuelata Christi benignitas, & oblata mundo in nullo a nobis differens, excepto quod peccati expers fuit saluatoris humanitas. A supernis legationibus incipit euangelium, cuius primi dictatores angeli extiterunt. Nec iam in manibus prophetarum similitudines, & ænigmata inuoluuntur, sed angelorum iubilo, & hominum stilo, & euidenti rerum iudicio constat: & consonant simul promissa & data, umbrisque remotis, lex & euangelia sunt unita. Multiplicantur testes, militia cœlestis conclamat, credit pastorum cuneus & exultat. A sapientibus & prudentibus non quærit testimonium, qui paruulis se reuelat. In huius doctrinæ initio statim fastus & ambitio condemnatur. Non colores rhetorum, non inductiones persuasoriæ adducuntur, ratio & miracula harũ rerũ ordinẽ complectuntur. In primis signa se fidei miscuerunt, & maxima in hoc efficacia dogmatum fuit, cum simul uerbis & rebus actum est, ut nullum infideliũ repugnantia inueniret diffugium. Nox illa omni luce clarior, sermones angelici pacem hominibus nunciantes, designato loco Bethleem, ad quærendum puerum cohortantur: pastores illi amplius mente quam oculis carnalibus illuminati, ad conspiciendum Emmanuel festinant, & edocti intus inuisibili magisterio Spiritus sancti, quem paruulum uident, confitentur immensum: & piæ ei deuotionis affectum præsentant. Electa adest humilium personarum simplicitas, ut poneretur regula, & indissolubilis daretur forma, quod non nisi pauperibus spiritu, Christi pateret humilitas: nec superbos ad intuitum sui posset admittere ueritas. Veniunt in Bethleem, quem prædixit Gabriel, inuenitur Emmanuel, ciuitas parua, domus paupercula, supellex exigua. Nulla domus ambitio, nisi reclinatorium in stabulo, mater in feno, filius in præsepio. Talem egit fabricator mundi hospitium, huiusmodi habuit delicias sacræ uirginis puerperium. Panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio laciniæ congeruntur: genitrix est obstetrix, & deuotam dilectæ soboli exhibet clientelam, attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum negotium plenum gaudio, nullus dolus, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pedisequas substantia familiaris non patitur; mancipiorum obsequia sumptus tenuis & inops mensa excludit. Nullum domus arta diuersorium occultabat: nec secreti recessus erant illius casulæ, incastraturam tectum, & soli parietes per circuitum uestiebant. Nec locus ibi erat lauacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læserat: quoniam sine tormento peperit, quæ in conceptione caruit uoluptate: & tamen consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum aliis mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis, diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa oblatæ quieti paruit: & in diebus separationis non se a thoro Ioseph, qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu templi & ceteris quæ lex prohibebat, continuit. Vltro maturus ab arbore baiula fructus elapsus est: nec oportuit uellicari, quod sponte prodibat. Nihil in hac re petiit ultro, nec præcedens delectatio aliquam expetiit pœnarum usuram; Spiritu sancto obumbrante incendium originale extinctum est, ideoque innoxiam affligi non decuit, nec sustinebat iustitia, ut illud uas electionis communibus lassaretur iniuriis: quoniam plurimũ a cæteris differens, natura communicabat non culpa. Eratque ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum nec ante, nec deinceps meruit obtinere, quod erat simul mater & uirgo singulis titulis insignita. Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & uirgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate insignis, spiritali & corporali intus & extra Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiam si adessent, non haberent oculos inspectores: quia præsentia paruuli sic eorum qui aderant, Ioseph,

& si quis forte alius ibi non erat, oculos occuparat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat, ut in hoc summo bono omnium bonorum unita collectio uideretur, nec opus esset euagari & mendicari per partes, quod simul in se uno fidelibus omnipotens infantia præsentabat. Angelica sane non est credendum ibi ministeria defuisse, nec recesserat a uenerabili pectore matris Spiritus sanctus ad uerbum Gabrielis elapsus. Possidebat domum suam, & templum quod sibi consecrauerat adornabat. Seruabat sacrarium suum & sanctimoniæ thalamum honorabat, lætificabant consolationes huiusmodi animam benedictam, & tanti habitatoris reuerentia concupiscentiarum ludibria abigebat: legem mentis lex carnis non infestabat, rebellio nulla quietem spiritus affligebat. Paruulus sugens ubera pura alimonia utebatur, & fons sacri pectoris defæcatum edulium ori mundissimo infundebat. Sed & cor matris quædam dulcedines, quæ humanum superant intellectum imbuebant: eratque utrinque mira iucunditas, cum pia sanctæ matris & deuota humilitas, & sancti sanctorum immensa benignitas confœderatis affectibus mergerentur. Extrinsecus nuda erant & egena quæ uidebantur, nihil in illa paupertate uidebatur diuinum: non his quibus reuelatum est desuper, quorum primi fuere supra memorati pastores, quorum innocentia & simplicitas electa est, ut laus Christi perficeretur: qui piscatores & pastores sequentibus temporibus confunderent oratores, & a pauperibus & humilibus prædicatio paupertatis habet initium. Execrari solent Aegyptii hoc hominum genus, & abominabiles eis sunt oues & pecora. Sed huiusmodi officium ab initio auctoritatem obtinuit: & Abel pastor munera de gregibus ouium obtulit, quæ in eo quod cælitus inflammari uisa sunt, quod grata essent Deo cunctis innotuit. Pastor Abraham, Isaac & Iacob uiri Deo familiares: pastores patriarchæ duodecim: pastor ipse Moyses, qui in eremi recessu dum sequitur pecudes, in rubo conspicit Deum, & potestate signorum collata populi recipit principatum. Helisæus de aratro propheta constituitur: Dauid de postfetantes accipitur, & in regni solio collocatur. Agnum quem abominatur Aegyptius, sacrificari sibi præcipit Deus, eiusque sanguis Israelitarum postibus illitus, exterminatorem angelum repellit & abigit: nec timetur mortis periculum, ubi tantæ reuerentiæ conspicitur signum. Ad umbram Petri languentes consurgunt: apostolis subiiciuntur dæmonia: cedit idiotis reproborum eloquentia: prædicante Paulo captiuas complicant manus gentes & regna. Pauperes electi, superbi neglecti: nec fastus, nec altus circa Christi discipulatum aliquem obtinent locum: Christus pauper discipulos diuites aspernatur. Pauper mater, pauper filius, inops hospitium his qui in forma huius scholæ in Ecclesia militant, præbent efficax documentum. Hunc in cunabulis adorauere pastores, & paruulum confitentes Deum simpliciter argumentosi in spiritu & ueritate, quem adorauerunt, nouerunt. Fuerat quidem miraculum, quod apertis cælis lux fulgoris insoliti nocte super eos fulserat, quod auditi angeli & conspecti, quod ab ipsis fuerant edocti & instructi pastores. Sed licet hæc præcessissent, tamen circa infantiam pueri diuinitatis intimatæ nulla humana ratio præbebat experimentum: nec circa illius præsepii angustias, uagiente inter alligaturas infantulo, aliquod maiestatis erat indicium, sed auditui fides obtemperans, nullum apud Deum impossibile uerbum credidit: & per Spiritum sanctum ad sacramentum hoc intelligendum subtilissimis est intelligentiarum accessibus introducta. Idemque spiritus qui longe ante prophetas docuerat, etiam nunc humilium mentibus se infundens, dilatabat humani intellectus angustias, & aperiebat interiores oculos ut uiderentur inuisibilia, & intelligerentur ea ad quæ humanus non attingit sensus, nec rationis penetrat intellectus. Hinc est quod prædixerat Esaias: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis. Hoc potuit uideri, hic nullum fides meritum

Esa. 9.

ritum quærit. Quod autem ſequitur, uocabitur nomen eius Emmanuel, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis: ſi clauſi ſint oculi mentis, exterioribus oculis neſcio quid mereris. Qui nec dum loquitur, quo modo conſiliarius erit? paruulus quo modo credetur omnipotens Deus? omnino infirmus, in quo uidebitur fortis? nihil omnino poſſidens, ad apicem regni & principatus faſtigium quibus aſcenſionibus attinget? Sed ſi fidei myſterium proſequaris, in his omnibus ſubtiliſſimas & puriſſimas rationes inuenies, & quod omnino nec eſſe fuit immenſum fieri paruulum, & filium Dei hominis filium euidenter agnoſces. Mirabitur etiam & dilatabitur cor tuum quando intelliges profundiſſimũ ſacramentum in eo quod contemptibilis factus eſt admirabilis, & qui litteras non didicit, nec legibus inſtructus eſt, ſufficiens ſit diuinarum humanarumque rerum conſiliarius: quo modo diuinitas & humanitas in unam perſonam conuenerunt, & ubi æſtimata eſt infirmitas, fortitudo inuenta eſt, & corpus humilitatis noſtræ diuinæ claritati configuratum, non in hoc mundo, ſed in cæleſti gloria perpetuum habeat principatum. Ad paruulos uenit Chriſtus, & cum paruulis conuerſatur, pauperes inſtruit, & creat, & facit. Ipſe in ſinagoga Iudæorum in Eſaiæ uolumine cum legiſſet in ſabbato, complicato libro prophetiam hanc in ſe completam edocuit, quod a ſpi- Luc.4. ritu ſancto unctus ſit, & ad euangelizandum pauperibus pater eum miſerit. Item in euangelio gloriatur, & confitetur Domino cæli & terræ, gratias agens quod reuela- Matth.10. ta ſunt diuina myſteria paruulis, a quorum intellectu ſublimitas huius mundi repulſa eſt, quæ Deo ſubiici non poteſt, dum ſecundum carnem & ſanguinem inuiſibile ipſius ſuis regulis inueſtigat. Hic eſt primus religionis introitus, ſicut in mundum primus Chriſti ingreſſus, ut quicunque pie uult uiuere, humiliter de ſe ſentiat, neque ſupra ſe in mirabilibus ambulare præſumat. Fundamentum ſanctitatis ſemper fuit humilitas, nec in cælo ſtare potuit ſuperba ſublimitas. Hanc primam gratiam ingrediens mundum noſter paruulus attulit, & a cunabulis nos ſibi conformes fieri uolens, teneri uoluit in uita, quod exhibuit in perſona. Quia uero filii Dei ſumus, humanitatis participatione frater noſter fieri uoluit, ut eſſemus ſecum beatitudinis coheredes, & haberet tota compoſitio hominis perfectam plenamque lætitiam, cum ſpiritus diuinam repræſentaret imaginem, & caro noſtra Chriſti corporis ſimilitudinem, conſummatæ ſocietatis beneficium obtineremus, cũ nominis Chriſti & hereditatis conſortes, & diuinæ naturæ communicamus per ſpiritum, & humanæ per corpus. Iurauit Dominus & non pænitebit eum, & promiſſionum ſuarũ Pſal.109. non immemor, ſicut ſe daturum nobis iurauerat, ſic compleuit: Filius datus eſt no- Philip.2. bis, qui cum in forma Dei eſſet, ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, non eſt Hebr.2. confuſus ſe ad formam ſerui exinanire, ut qui de fraternitate eius gloriantur & uolunt aſcendere, non erubeſcant deſcendere, ſed eidem ſcalæ cum Iacob innitãtur, & cantantes canticum graduum ab imis ad ſuperiora conſcendant. O Domine quã admirabile eſt nomen tuum, uere tu es Deus qui facis mirabilia. Non modo mundi huius ſtaturam admiror, non ſtabilitatem terræ, cum eam complectatur uolubile firmamentum, non ſingulos dies, non lunæ defectum & incrementum, non ſolem ſemper integrum & laborem eius perpetuum, non temporum uiciſſitudines, in quibus quædam arent, quædam uirent, & quæ mortua modo uidentur, deinceps reuiuiſcunt: miror Deum in utero uirginis, miror omnipotentem in cunabulis, miror quo modo uerbo Dei caro adhæſerit, quo modo incorporeus Deus corporis noſtri tegumentum induerit: miror in hac diſpenſatione tanti diſpendia temporis, & tam lentos proceſſus ad obedientiam ſaluatoris. In breui poterat patrari negotium, & poterat tantus labor abbreuiari ad ſolum Chriſti uerbum, ſicut factus mundus, & diſpoſita cuncta ad eius imperium. Sed elementario mundo

dignior eſt rationabilis homo, quod ex eo quod in eius ſeruitium facta ſunt omnia,
facile creditur. In ceteris quocunqne modo aliquæ ſatisfaciunt rationes, hic ſolus
Abac. 1 me complectitur ſtupor. Et cum Abacnc cano: Conſideraui opera tua & expaui.
Miror ieiunium, miror tentationes, miror omnipotentem in ſepulcro iacentẽ, mi-
Eſa. 28 ror occiſum & reſurgentem. hæc ſunt noua mira quæ prædixerat Eſaias: Nouum fa
Hiere. 31 ciet Dominus ſuper terram. Mulier circumdabit uirum. Opus ſuum faciet, & pere-
grinum opus eius ab eo: Ieſus Chriſtus heri & hodie ante luciferum genitus, initiũ
carnis ſumpſir ex uirgine, & quem cæli cælorum non capiunt, qui implens omnia
cum ſit in omnibus: ab his tamen non capirur nec tenetur. Nouum eſt & inauditũ
qnod in materni anguſtia uteri circumdedit intra ſe fragilis caro uirtutem altiſſimi,
& ordinem rerum curſumque naturæ mutauit ſapientia Dei, & ubique diuinitas di
latata, plenitudinem ſui uaſi infundens exiguo, ſic eſt circumdata muliebri utero,
ut cum uniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia conti-
nens, extra unluerſa complectens. Quem nos paruulum, propheta nuncupat uirum,
inſinuans ei numquam defuiſſe uirtutem, ſed ſemper uirilis ætatis affuiſſe fortitudi-
nem, quem infantilis infirmitas occultabat. Opus ſuum igitur fecit quod creauerat,
ſaluanſque quod perierat, ad uitam renocans quod mortuum erat. Sed petegrinũ
opus fuit in Deo, quod uerbum factum eſt caro, quod factus eſt uiſibilis & compre-
henſibilis, paſſibilis & mortalis: & peregrinnm a maieſtare puer ſugens ubera, pan-
niculis inuolutus & ſnſtinens conuicia, filius Dei in patibulo conſtitutus. Conſilia-
rius quoque dictus eſt paruulus iſte, qui & alibi dictus magni conſilii angelus, eo
quod ſecreta Dei quæ ab hominibus erant abſcondita, publice reuelauit, & cum ne-
mo noſſet patrem, niſi filius ipſe arcana Dei referans, indaginem trinitatis explicuit
loquens patri, & a patre reſponſum accipiens, & Spiritum ſanctum infundens diſci
pulis, generationis et proceſſionis intimans rationes, ſubtiliter aſtruens perſonarũ
proprietates, & indiſſolubilis eſſentiæ unitatem. Alia quoque inferiora, ſed tamen
neceſſaria cõſilia edocens, ut beneficia collata homo integlligat, ut in eo quod ſtat,
1. Cor. 8. gratias agat, & quod poſſibile eſt ex Dei gratia, cum ceciderit reſurgat. De uirgini
bus, ait apoſtolns, præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tanquã mi
ſericordiam conſecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, ut quæ nupſerint, ſic
permaneant: quæ uero nirgines ſunt Dei, cumulatione caſtitatis integritatẽ exhibe-
ant Chriſto: & in hunc modum quæcnnque auctoritate diuina immobilia cõſtant,
ſic maneãt: quæ uero in alterutrum poteſt libertas arbitrii flectere, locũ eligant prio
rem: quia & ſi bona ſunt, & a Deo inſtiruta coniugia, melior tamen eſt continẽtia,
& uirginitas excellentior, quam non cogit neceſſitas aut mandatum, ſed perfectio-
nis ſuadet conſilium. Quod ſi diuinis conſiliis obuiauerint tentamenta, & liberas
mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adeſt Deus fortis, nec ſpem ponat ho-
mo in homine, nec in brachio carnis ſuæ confidat: quia qui mundum uicit, uictoriã
ſuis promittit militibus, & qui uictores ſunr ſui, cælo uim inferunt, quoniam ſicut
Matth. 11 ſcriptum eſt: Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. In paruuli hu-
ius nomine cum hoſte antiquo congredimur, & ſortis armatus ſuperueniente for-
tiore de atrio antiquitus poſſeſſo potenter expellitur, & præſumptæ infeſtationis
audaciæ ſilentium imperatur. Defectui carnis noſtræ quæ a primitiuis fæcibus ori-
ginalis mali infecta languerat, ex Chriſti carne redditur fortitudo: & ſacramẽtorum
communicatio, per quam illius corporis ſinceritati unimur, nos in tãtum corrobo-
rat, ut de mundo & de diabolo, & de nobis ipſis uictoria potiamur, & ſacramentali
guſtu niuificis myſteriis inhærentes, una caro, & unus ſpiritus ſimus, dicente apo-
1. Cor. 6 ſtolo: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt: Sic hi ad quos ſermo fit, dicun-
tur Dii, & filii excelſi, nominis, & hæreditatis, & æternitatis participes, fortitudine
ſocietatis

ſocietatis Chriſti ſubigentes tentamina, & cum homines ſint ex indigniori materia, in captiuitatem redigunt,& conſpuunt ligantque dæmonia. Et quidem in hoc tempore in ſtadio uitæ huius ſe exercet militia Chriſtiana, & præeunte Chriſti uexillo, quem & paruulum uidimus & cognouimus Deum: & quos ſpiritus conſilii & fortitudinis munit, nec uinci, nec decipi poſſumus, quos eruditio, diuina ſcientia & poteſtate fecit inſignes. Videtur autem in præſenti diſciplina huiuſcemodi non eſſe gaudii, ſed mæroris, eo quod non ſine periculo certamina peraguntur. Bonum uero certamen certantibus pacatiſſimum fructum in futuro exercitatis in iuſtitia dabit princeps pacis æternæ, conſignans ſibi in beatitudine, quorum communicauit naturæ. Ipſi gloria & imperium amodo, & uſque in ſempiternum. Amen. Heb.12.

DE RATIONE CIRCVMCISIONIS.

INTER omnia teſtamenti ueteris ſacramenta nihil circũciſione ſollemnius antiqua celebrauit religio, nec tantum in Hebræos, ſed etiam in Phœnices & Arabes hæc traditio inoleuit. Reliquæ gentes tam mandatum quam factum irrident, & Deo minime aſſerunt conuenire, ut ſaluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos in ipſo uitæ initio periculo mortis addicat. Hoc de bono Domino ſentire, qui neminẽ uult perire, abſurdum & irrationabile iudicant. Nec tamen eis omnia reliqua ſacrificia ſunt horrori, ſed in multis naturalem legem ſequentes, expiationum retinent inſtrumenta, & immolant uictimas, & incendunt adipes, & cum odoramentis & libaminibus fundunt coram Deo uota & preces. Legimus Iob Dei teſtimonio approbatum, iugibus ſacrificiis occupatum, nec legimus circumciſum. Et poterant eſſe eo temporum diuerſis in locis multi uiri inſignes, qui iuſtitiæ Dei ſubiecti, hoc ſigno carebant, licet filios Eſau & Hiſmael putandum ſit huius traditionis non fuiſſe expertes: uerum cum opus iſtud & antiquitas commendet, & iubentis auctoritas, inquirenda eſt tanti myſterii ratio, quæ Abrahæ ſpecialiter & ſemini eius tanto põdere mandata eſt, ut quiſquis in illa gente huius ſigni careret differentia, Ethnicus non Iudæus reputaretur, & a titulo filiorum Iſrael abraderetur proſcriptus. Hoc cum octaua die iuſſum ſit celebrari, & nomen circumciſo aptari, intimatum eſt his qui digni ſanctorum conſortio cenſebantur, quod eorum nomina ſcriberentur in cælis, & æternæ beatitudinis quam poſt uitæ huius ſeptimanam octaua conſequitur, heredes fierent & conſortes, quicunque uitæ innocentia & cælibatus ſanctimonia ſe ſe Domino conſecraſſent. Tenera itaque infantia huiuſmodi erat imbuenda doctrina, & ante concupiſcibiles motus, quos peccatum meruerat, miſerabili pœnæ, & ineuitabili uindictæ etiam in paruulis adhibenda erat ſeueritas: & antequam ebulliret ſartago libidinum, prouiſum eſt uentilabrum, quo refrigerari poſſet, & extingui depopulatricis flammæ uagus ardor, & uniuerſa perluſtrans incendium. Ideoque dolor uoluptati, & ſanguini delectationis ſanguis tormenti opponebatur, ut in primis elementis diſcerent paruuli ſemper propriæ memores ſectionis contraria curare contrariis, & ad cohibendos refrenandosque turpitudinum appetitus neceſſarium eſſe ſale corroſorio carnis perfricare pruritus, & ſemper recrudeſcentes deſiccare putredines. Ad hoc corpus ſuum mortificabat apoſtolus, non tamen circumcidens illud ſeminarium membrum, ſed totum ſe crucifigens, & omnibus extraordinariis motibus opponens cauterium, uſqueadeo corpus ſuum redigens in ſeruitutem ut diceret: Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus. Gal.2. Cuius facti æmulatores erubeſcimus in pudendis, & detecto ſectoque confuſionis operculo, quamuis conſcientia teſtis ſemper nobis

exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum uitare possimus iudicium, uiriliter tamen standum est, & rationis auctoritate increpandi sunt titillatorii sensus, & summopere uigilandum est ne sequatur assensus. Intra nos pudor iste aboleri omnino non potest; quia nec totum hoc membrum, sed anterior eius portio iussa est circumcidi. Res sane maxima est, si non egrediatur foras huius contagio corruptelæ, & insaniens bestia corrupti anhelitus catenis ferreis in ultimis animæ recessibus alligetur, intusque fractis dentibus seipsam concupiscentia captiua mastiget & corrodat. Manet itaque erubescentia propter sensum, ut qui in agone contendit, sciens circumcisionis mysterium, ab omnibus se abstineat quæ possunt huic flammæ ministrare fomentum. Nec tamen peremptoria est contendentibus, sed probatoria huius sensualitatis colluctatio tam ueterna: sed institutum est certamen inter spiritum & carnẽ, ut uictor homo peccati & pœnæ, post triumphos sollemnes coronetur in gloria sine infestationibus deinceps liber a peccato & pœna. Hanc uerecundiam post præuaricationem uanitati subiecta, non uolens animã pertulit, & uim sustinet inquietudine perurgente, & inuoluntariis motibus fatigata infelicitatis suæ deplorat miseriam, liberari de corpore mortis huius desiderans,

Rom. 7
Gal. 5

& pacifici tranquillique status a Deo postulat libertatem. Quotidiano sane conflictu spiritus & caro luctantur, & causatur ratio aduersus domesticum malum, quod ita intra se exerceat regnum quasi natura sit uitium, & secum traxerit creatio prima peccatum. Hoc utique prima non sentit condicio, sed secutum est transgressorem supplicium, & adhæsit indiuidua pœna peccato, de quo erubescent quicunque mundo corde regem in decore suo uidere desiderant. Quis in tam assiduis illusionibus non confundatur? Quis non in tantis contumeliis erubescat? Fomes quippe huius mali intus in tenebrosis recessibus latitans, ut uiderit animam alias occupatam, & minus ad sui circumspectionem sollicitam, irruptionibus uehementibus erumpit, & blanditiis uenena supponens pudicitiæ puritatem inopinatis inuadit assultibus. Ideoque pudibundus homo nuditatem suam operit, & fœditatem confusus occultat. His rediuiuis uulneribus semper hac sanie illitis necessaria est per omnem huius uitæ septimanam iugis resecatio putredinum, & continua circumcisio cicatricum; & in cæteris quidem membra omnia imperio rationis obediunt, & arbitrii retinent libertatem. Hic uero ubi Babyloniæ fornax exarserit, & quasi pice & naphtha conspersi libidinum ebullierint appetitus, inflammata caro libertatis priuatur honore, intantum ut rebellia membra nelit nolit in motus nefarios audacter exurgant. Præcedebant olim integumenta rerum significantia abolitionem peccati, & ad perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc sacramentum consuetudini antiquæ subtrahere uoluit Christus, & licet non esset in hoc tempore necessarium, tamen ne antiqua religio prorsus reproba uideretur, in se uoluit circumcisionis aptari signaculum. Sane originale peccatum quod a primis patribus in totam generis huius successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari licet uim plenam significantia non habuerint, donec ad rem ipsam uentum est, quæ figurarum operiebatur uelamine. Et licet sacramentorum arcana omnibus non paterent, uirtus tamen & effectus eorum ignorari non poterat, quia ab Adam usque ad Noe sacrificia Deo constat fuisse accepta, quæ usque ad illud tempus sine legis distinctione diuinitus inspirata institutione primi hominis celebrarent. Illa uero sacrificia aut in animalium sanguine, aut aliarum oblationũ incensionibus agebantur, nõ quod fumo aut mortibus pecudum delectaretur Deus, sed ut intelligeretur immutabile iudicium & prolata ab initio sententia in peccatũ. Immutabile decretum ab æterna lege exierat concupiscentia affligi, & morte peccatorẽ puniri, nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod subuenire, quin

stimulus

stimulus carnis sine ulla exceptione colaphizaret infirmum, & usque ad dissolutionem mors importuna persequeretur captiuum. Et mors quidem carnis concupiscentiarum intersecabat ludibria, nec poterat ultra peccare illud quod erat putredini ac dissolutioni prædestinatum & datum, sed supererat post mortem carnis animæ labor, & afflictio spiritus: nec poterat ulla ratione illa absolui damnatio, nisi morti omnium uita omnium subueniret, & pro generali morbo gratia Dei singulare propinaret antidotum. Hoc antiquum redemptionis nostræ consilium sanctis patribus reuelauit Deus, uoluitque ut paulatim assuescerent homines passioni & morti necessariæ, uoluntariæ mortis opponerent libamentum, & pœnam in medelam, & supplicium in remedium commutarent. Huius oblationis doctrinam sacrificia continebant antiqua: & incensiones & mortes huius consummationis gratiam præsignabant. Propter hoc cum iam fidei tempora propinquarent, imperata est circumcisio, & pars illa corporis in qua est uoluptatum seminariũ & libidinis officina iussa etiam in paruulis amputari, ut proprii primitias sanguinis, ei qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare præcederent holocaustum. Vbi uero Christus Dominus uenit, de quo in capite libri scriptum erat, ut in morte sua patris uoluntatem impleret, cessarunt sacrificia, nec iam truncationem præputii euangelium imperauit, sed circumcisionem cordis, & omnem tam membrorum quam affectionum petulantiam gladio spiritus resecari immutabili decreto mãdauit. Et tantæ dignitatis illa una redemptoris nostri fuit oblatio, ut una ad tollenda mundi peccata sufficeret, qui tanta auctoritate in sancta introiuit in sanguine proprio, ut deinceps nulla supplicantium postulatio sanguine indigeret alieno. A diebus igitur uisitationis nostræ regnum cælorum uim patitur, nec iam in expoliatione carnis circumcisio agitur, sed Spiritus sancti uirtute uetustatis antiquæ sanies expurgatur.

DE STELLA ET MAGIS, ET INNOCENTIVM NECE.

NATO in Bethleem saluatore, audita est in Effrata eius in terris præsentia, & usque ad siluas, camposque gentium nouæ huius natiuitatis est fama porrecta: in Iudæa a pastoribus & angelis primo sunt hæc gaudia celebrata, nec multo post Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Sabba præclari stella luminis cælestis numinis nouis splendoribus indicauit. Erant in illis regionibus uiri siderum inspectionibus assueti, qui arte mathematica uim discursumq; nouerant planetarũ, qui ex elementorum natura rationem temporum metientes, astrorum ministeria certis experimentis propriis didicerant effectibus assignata. Hi ex uaticiniis Balaam olim audierant stellam oriri in Num. 22 Iacob, & hominem in Israel, cuius fortitudo quasi rhinocerotis, ad quem in trieribus de Italia uenirent, qui superarent Assyrios, & uastarent Hebræos, quo temporum nec in Iacob idolum, nec in Israel simulacrum esset. Diu homines illi huius prophetiæ prouentum expectauerant, & ubi uenit plenitudo temporis, orto repente nouo sidere, ad antiqua recurrentes uolumina, tam testimonio muniti quam signo, dromadis inuecti in Iudæam stella duce perueniunt. Nec potuere Palæstinæ incolas latere tanti nominis personæ, sed ubi auditum est quod stellam indicem nati in Bethleem paruuli sequerentur, Herodi noui regis inquisitio nunciatur. Euocatis itaque Magis, rei huius ordinem cum omni diligentia sciscitatur. Audit natum in Bethleem esse paruulum, quem profitentes regem & Deum qui de Sabba uenerant, adorare & uenerari festinant: intimatum est ei quod ab antiquis temporibus Moabites propheta, licet gentilis, prædixerat: & contulit cum litteris gentium,

sanctorum uaticinia prophetarum quorum scripta per omne sabbatum legebantur, de quibus nulla in populo Iudæorum ambiguitas erat quin rata essent, quæ illi uel asseruissent præterita, uel prædixissent futura: a fortitudine eius qui quasi unicornis obuios penetraret, in cuius obsequium ultrices de Italia trieres in Iudææ terminos aduentarent, & usque ad finem mundi dilatarent imperium, anxius expauit & timuit. Conturbabat quoq; aliud quod in Michæa scriptũ est testimonium: Mich. 5. Quoniam de Bethleem quæ est Effrata, egrederetur paruulus, qui dominator esset in Israel, cuius egressus esset ab initio a diebus æternitatis. Cumque ea quæ domestici codices continebant, cum his qui ab alienigenis dicebantur, intelligeret conuenire, diutius tentans reluctari consiliis, simulat perfidus religionis assensum, promittens Magis se se ad adorãdum paruulum cum omni deuotione illico affuturũ, cum per reuertentes certitudinem de puero accepisset. Turbatur cum rege maligno Hierosolyma, non lætatur: expauescit & tabescit, & negare erubescit quod scriptura testatur. Nec minus horrendum scribarum sacrilegium quam Herodis impietas: quia proprio Iudæi abutentes priuilegio, cum uisitationi diuinæ inuenirentur ingrati, causam sibi cum Herode fecere communem, cum hinc & inde impietas & infidelitas aduersus Dominum & Christum eius fremerent, & pariter in eius odio consentirent. Ecce alienigenæ a fluminibus Aethiopiæ ad paruulum Christum supplices ueniunt, & filii dispersorum deferunt munera, accedunt qui longe erant, & qui prope recedunt, in loco humili & supellectile uili rex regum & Dominus dominantium inuenitur, cognoscitur, & ab aliis adoratur. Exod. 23. Quia uero neminem in cõspectu Dei apparere uacuum antiqua lex edocet, præuaricatoribus legis abeuntibus uacuis, primitiæ gentium sacramentalia munera proferunt de thesauris, & Domino aurum & odoramenta præsentant, profitentes ex ratione munerum de eo quem adorabant quid crederent, quid sentirent. In auro regem, in ture sacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quãuis passibilem profitentur. Oblatio ista incarnati uerbi & exponit mysteria, & breui subtilique indicio utriusque naturæ humanæ diuinæque exprimit unitatem, quid & proprium est unicuique singulatim distinguens. Nam Deo patri cuius regnum & imperium suis mundum replet splendoribus, in odorem suauitatis summus sacerdos & pontifex Christus se obtulit, cuius caro passionis cremata carbonibus, incensionis suæ flagrantiam transmisit ad cælos, & usq; hodie odor ille suauissimus in terrestri cælestique Ecclesia indeficiens perseuerat. Quod autem passibilitas quam obediens Deo uoluntarie suscepit, incorruptione firmata sit, uirtus myrrhæ obuians corruptelæ suo probat effectu, & uisibilium ratione munerum immortalitatis solidæ constat euidens argumentum. Adorato Domino Magi hilares alio tramite in suã patriam reuertuntur: quia necesse est ut qui credunt ad iustitiam, ore etiam confessi sunt ad salutem, deinde uias eligant artiores, & se districtioribus mandatis obligent: quoniam per uias latas, descensusque Psal. 16 præcipites itur ad inferos, per artas uero & difficiles reditur ad superos. Propter uerba labiorum Dei religiosus quisque uias duras ingreditur, & iugulator uoluptatum stantẽ ex diuerso hostem securus aggreditur. Arta uia est castitas, trames strictus humilitas: ieiunio affligi, & carnem in seruitutem redigere, scopulosæ sunt semitæ, sed ad patriam superiorem nõ nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. Non est tutus ad Herodem regressus, nec expedit cum his qui oderunt Deum fœdera iungere: nec de religione cum malignantibus inire consilia, quorum familiaritas infantiam Christi studiose persequitur, & antequam formetur Christus in nobis, in ipso piæ conuersationis initio ut extinguatur spiritus & suffocetur, uita iustitiæ penitus elaborat. Delusum se Herodes conqueritur cum Magos alias comperit diuertisse: quia molestissimum est principi tenebrarum cum excogitatis laqueis

tentatos quoslibet nouerit euasisse, & acriori inflammatus rabie, in neces innocentium debacchatur. Sic sanctorum persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui dum putat perdere quos occidit, melioris uitæ statum eis procurat: & quod ille in perditionem molitur, hi utuntur pro beneficio, quibus lucra uitæ perpetuæ per hæc momentanea damna celeri compendio acquiruntur. Ecce paruuli isti, quos hostis naturæ, pietatis inimicus, bestialis sæuitiæ, inauditæ crudelitatis monstrum Herodes occidit, subito fiunt martyres, & dum uice Christi,& pro Christo auulsi, a matrum uberibus detruncantur, testimonium quod nondum poterant sermone, perhibent passione: & sufficit causa testimonio, licet nõdum eloquio distinguatur. Illico spiritus infantilis uasculi receptaculum deserens, iam non tenelli corporis ætatisque nouitiæ tempore tenetur: sed ab illis infantilibus coagulis anima expedita, adepta rationis & intellectus plenitudinem in occursum Christi festinat: a quo militiæ suæ quærens stipendium, ad lucis & pacis æternæ præmittitur gaudia, & Epiphaniæ sollemnia in cælestibus celebrat, nec in stellæ alicuius lumine, sed in ipsa claritate diuinæ præsentiæ gloriatur. Acta est natiuitatis sollemnitas sursum iubilantibus angelis, deorsum ex ore infantium & lactantium laus est perfecta, resonantibus usque ad cælos uictoriæ tubis, & uersus est paruulorum uagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente non stellam, sed agnum exercitu innocentium, & baiulante gloriosissimi triumphi sollemne uexillum. Nec potuit mundus inficere nuper agonem ingressum infantilem exercitum: & pedes qui nondum lutum calcauerant, urgens citatusque transitus non est passus ullis sordibus inquinari: sed in ipso uitæ initio tota illa innocua phalanx, sine ullo integritatis detrimento, ad solidioris uitæ translata est gloriam. Et quæ expectari poterat annorum elapsu rationis discretio, repente nullis iam ætate illa temporibus subiecta, omnis consummationis reperit finem, & casuum accidentium mutabilitates euasit. Euigilauerunt sensus quos sopor infantiæ opprimebat, displosisque palpebris intuiti lucem in monumento assecuti sunt, quæ pacificis & mundo corde debetur, beatitudinem: & a- Matth. 5 scendentes per omnium uirtutum gradus sine doctrinæ humanæ exercitio cumulatam inuenere mensuram, ita ut in ordine sanctorum protomartyres primũ habeant locum, & secretorum conscii diuinorum: propinquitate familiarissima clementiæ Dei pro nostris exorent laboribus, quos usque hodie funestus Herodes persequitur, quorum sanguine & morte diabolus delectatur. Hi itaque a cunabulis in cælum translati, facti sunt superni Capitolii senatores & iudices, nonnulli ueniã obtinentes immeritis, assistuntque miserationibus & ultionibus diuinis, sed sæpius agni, Apoc. 14 quem quocunque ierit, prosequuntur, mansuetudine, quam ira uel furore utuntur. Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrarunt, tradentes posteris formam, ubi necessitatis articulus excluserit moram, non minus ad lauacrum animæ sanguinem efficacem, quam sanctificatas uerbis sollemnibus aquas, maxime cum nec sanguis hoc elemento careat sed aquarum motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus uero sanctus & aquis & sanguini superfertur, qui subiectos sibi fouet & abluit, quo baptizante idem occisio quod mersio operatur, qua extinctam peccati uitam uirtutemque emortuam utriusque rei continet sacramentum. Ipse enim est qui uel hoc, uel alio modo quicunque est ille modus baptizat, & ad idem refertur quod pura fide agitur per Christum dominum nostrum.

DE BAPTISMO CHRISTI, ET MANIFESTATIONE TRINITATIS.

NON satis est quod angeli locuti sunt pastoribus, quod apparuit stella regibus, quod natiuitati, & personæ, & loco consona prophetarū oracula, perfidæ gentis indicio, Christo perhibentia testimonium, in unā conuenere sententiam: sublimius & perfectius testimonium profertur diuinitus, & ipse pater inuisibilis auditur, & aures humanas omnipotentis Dei præclara uox penetrat, & inaudita a sæculo fidei species declaratur. Veniebat Christus ad baptismum, non egens lauacro, in quo peccatum non erat, sed ut sacramento perennis daretur auctoritas, & tanti uirtutem operis nulla personarū acceptio commendaret: quoniam remissio peccatorum siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur, proprie Spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum sollemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, uisibile celebrant sacramentum: rem uero ipsam Spiritus sanctus format & efficit, & consecrationibus uisibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit. Si in Petri uel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio uideri sublimior: & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, ut melior esset baptismus eius qui sanctior uideretur, & indignior esset qui ab eo acciperetur, quem non amplior æstimatio commendaret. Hæc & in alia sacramenta transferretur iniuria, ut non in eis unitas, sed diuersitas haberetur, si censerentur a melioribus fieri meliora, & minus haberent utilitatis & ponderis quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia una alia melior, & baptismus pro ministerio uel melior, uel deterior crederetur. Absit hoc a fide catholica, absit a religione Christiana tantæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, unus Dominus, unum baptisma: quod si ab indigno forte fuerit consecratum, non audet iustus iterare uel corrigere quod semel est factum: quia per quemcunq; fiat, idem est: nec hoc priuilegium meritis est datū, sed gratiæ, & proprie sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Neque enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce Domini gloriamur, cuius uirtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neque aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas & profundum, & longe lateque plenitudo diffunditur gratiarum. Quod ne ulla præsumptio sibi doni huius in posterum gloriam uendicaret, in hoc sicut & in aliis, Domini nostri Ecclesiæ suæ prouidit benignitas, ut ipse baptizaretur a seruo: nec conserui conseruorū ministeriū detractarent, uel aliquis cuiquam in hoc opere præferretur, quoniam siue Iudas siue Paulus baptizet, Christus peccatum lauat, absoluit, & delet. Sic Rachel & Lia, Balam & Zelpham maritis accommodant, & liberos accipiunt ex uteris ancillarum. Scribæ & pharisæi in cathedra Moysi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis utuntur, & officium non uita tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis: Christum, inquiunt, scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi, quem Paulus prædicat, adiurati egredimur, uos autē penitus ignoramus. Ecce in nomine suo nihil quæstuarii peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur, sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarii sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecuniis inhiant quam saluti. Et tamen mare sæculi huius

necessarios

necessarios habet huiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex
transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium, nec occurrent sibi sola-
tia regionum, si uehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur.
Bonis quippe sæpe malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem san
ctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licet plenam non habeat uirtutẽ,
suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat uiam Domino Ioannes la-
uando exterius corpora, ut præcederet exterius lauacrum secuturum baptisma, in
quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat
ex parte, ut consummatio sequeretur. Horret tamen Ioannes, & accliue sibi esse sa
crum Christi caput non patitur: quia maiorem a minore benedici antiquis regulis
refragatur, & criminalis ei uisa est usurpatio potestatis. De plenitudine Christi o- Ioan. 1.
mnes accepisse, & seipsum cum ceteris prædicarat Baptista, ideoque Deo & homi
nem manus imponere iudicabat temerarium, lauare eum in quo non erat peccatũ
æstimabat superfluum. Sed ad soluendam calciamenti huius corrigiam confessus in
dignum, formidabat exhibere prælatum, si ipse in magistro sine causa tentaret hoc
agere quod ab ipso suscipere necessarium dinoscebat. Ideoque tremebundus humi
li satisfactione postulanti ministerium negat assensum, non quod obedientiam de-
trahat imperanti, sed quod iudicio suo seruo subdi, non competat maiestati. Tu,
inquit, uenis ad me, & a te debeo baptizari. Cui Dominus: Sine modo: sic enim Matth. 3
decet nos omnem complere iustitiam. Ioannis humilitas non arguitur, nec uitupe
rabile uisum est Christo simplicitatis diffugium quod reuerentia non importunitas
suggerebat. In hoc igitur omnem impleri iustitiam asseuerat, si doctrinam præce-
dat exemplum, & honore se inuicem præueniant, qui maiorem & qui minorẽ ob-
tinent locum, & qui maior est, fiat minor, & præcessor sicut ministrator: si in uni-
tate sacramentorum omnes simul conueniant, si pacis ecclesiasticæ fœdera non dis-
rumpant. Baptizatur Christus, nec ultra Iordanis retrorsum conuertitur, aruerunt
unctiones Iudaicæ, ceremoniæ putruerunt, perpetuo lapsu baptismi gratia emanat
ad posteros, nec ulla uetustate siccatur. Adesse se tantis mysteriis & præsentiã suam
dignosci dignata est sempiterna diuinitas, cælisque apertis in specie columbæ Spi-
ritus sanctus ibi se ipsum ostendens, & intelligi uoluit & uideri, & quietissimo ela-
psu adueniens, super Christum quieuit & mansit. Acceperat quippe familiare su-
per hoc ab eodem spiritu Ioannes responsum: quia super quem Spiritum sanctum Ioan. 1
sub hac specie uideret, ipse esset apud quem baptismi maneret auctoritas, qui mun
di peccata tolleret, qui solus a nullo sanctificatus, & cuncta sanctificans non tam
interesset sanctificationibus & sacramentis omnibus quam patraret. Sed & uox pa-
tris audita est cælitus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, Matth. 17
ipsum audite. Hucusque Domine sancte pater non audiuimus te loquentem, qui Mar. 9.
multifarie olim patribus locutus es in prophetis, & per angelos sanctos quibus ad Heb. 1.
diuersa sæpe mysteria a te legatio est iniuncta. Te ipsum nõ ita ante hoc tempus lo
cutum audiuimus, ut personaliter tibi assignetur locutio quam proferres. Hanc uo
cem a paternitate tua delatam nemo est qui ambigat, non est qui sibi hoc uerbum
audeat arrogare, non est in cælestibus agminibus qui Dominum Iesum, suum au-
deat filium nominare. Certe tibi sola nota est trinitas, & solus pater scit filium, pa-
tremque nouit filius, nec a quoquam nisi eo reuelante est cognitus. In hac diuini
magisterii schola pater est qui docet & instruit, filius qui arcana Dei nobis reuelat
& aperit, Spiritus sanctus qui nos replet & imbuit. A patre potentiam, a filio sa-
pientiam, a Spiritu sancto accipimus innocentiam. Pater eligit, filius diligit, Spi-
ritus sanctus cõiungit, & unit. A patre nobis datur æternitas, a filio imaginis eius
conformitas, a Spiritu sancto integritas & libertas. In patre sumus, in filio uiuimus,
in

in Spiritu sancto monemur & proficimus. Conuenerunt simul sempiterna diuinitas, & temporalis humanitas, & eo tenore utriusque naturæ facta est unitas, ut impossibile sit quod iunctum est abinuicem separari, sed uerbum & caro sic sunt una essentia, ut perfectam & integram sincera coniunctio faciat unitatem. Nec iniuria est, sed gratia Dei, si quod minus uidetur digniori iungatur: cum inferior natura cõtumeliam probrumque peccati non contrahat: nec est minoratio maiestatis, pro fectio paupertatis: nec altitudinem Dei in aliquo humilitas dispensatoria dehonestat. Hoc testimonium auditum est, quia filius Dei est quem Ioannes tenet in manibus, uerus homo, uetus Deus, unicus patris, in sua natura inuisibilis, in nostra uisibilis, ut fide & experimento fulciatur doctrina, dum & uisu & intellectu incarnati uerbi notitiam assequatur. Dilectus a patre immerito nos dilexit, ultro uisitationis suæ nobis beneficium largitus est, ultro sanauit, ultro curauit, ultro libertate donauit. Etiam ingratos prosequitur hic amor & reuocat: neque tunc odit, cum corripit & flagellat: usque ad mortem Christum duxit dilectio, & resurgens a mortuis caros habet, quibus tantæ caritatis affectum ostendit. Duo grata uocabula, filius & dilectus, ipso Deo dictante nostris sensibus imprimuntur, ut cõmunio nominum nos associet collegio munerum, & tantæ dulcedinis nomina nostrũ emolliant animum, accendantq; deuotionis affectum: per omnia sibi pater in filio complacuit, nec ulla in eo serpentis sunt reperta uestigia, nec sacerdotii eius pænituit Deum: quoniam sacrificium quod in cruce obtulit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut non minus hodie in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quam ea die qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & semper reseruatæ in corpore plagæ salutis humanæ exigant pretium, & obedientiæ donatiunm requirant. Huic dilecto filio tuo tu Domine nos præcipis obedire.

1. Reg. 3 Loquere igitur Domine, quia audit seruus tuus. Auditui meo dabis gaudium & læ-

Psal. 50 titiam, doctrinam tuam amplector: suaue est mihi eloqnium tuum, uiuus & effi-

Hebr. 4. cax sermo tuus ancipiti gladio penetrabilior usque ad diuisionem spiritus & animæ meæ attingens, carnales & spiritales intra me separat & sequestrat affectus, & a uilibus pretiosa distinguens, quasi flagello de funiculis contexto, de meo interiori templo quod tu inhabitas, omnem nundinationem expellit, nec patitur in atriis tuis mercimonia columbarum, sed a sanctuario gratiæ tuæ omnem uenalitatem excludit. Audio te cum irasceris, audio cum misereris, siue parcis, siue flagellas, iustum & bonum te prædico: in ira supplico, in clementia gratias ago, nec sanctis sermonibus contradico. Loquere, magister bone, libenter te audio, & cum aduersaris mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo disciplinam: nec latet me te docente, ad siccandas corruptionum mearum putredines prodesse canterium, & mundare cicatrices ueteres sal disciplinæ tuæ, euangelio tuo medente infusum. Præcipis ut infundam corrupto pulmoni hyssopum, & spiritus tui suauitate epota, totius malignitatis inflatio detumescat. A te, Deus bone, humilitatem discentes, quasi mansueta animalia quieto gressu te baiulamus sessorem, nequaquam sub hoc onere lassitudinem, sed quietem inuenturi: quia iugum tuum non est graue, sed leue: & lex tua, & testimonia iustitiæ & præcepta, timor & iudicia delectabilium in se rerũ continent sacramenta. Lex tua docet uitare peccatum, & corripit transgressores: & ut lotis mundisque pedibus in uia immaculata incedant, omnia præmonstrat offendicula, & insinuat diuerticula, quibus periculosi transitus euitẽtur, nihil impossibile nihil iubet austerum. In quibusdam per legem tuã promissa præmia nos inuitant: in multis pœnæ propositæ, & supplicia uel damna territos animos a scelerum retrahunt appetitu: neque lex tua scripta a lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, ut de hoc nemo

nemo recte causetur: quia nulli ad harum rerum persecutionem deest scientia sine potentia, quia & quod agendū est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, uel tātis difficultatibus onerata, uel uoluntas tua sic abdita ut non posset intelligi quid a nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & ueritatis cognitio, & agendorum distinctio auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Præcipis mihi Domine Deus, ut diligam te: hoc & possum & debeo: & totū me & interius & exterius tibi esse iubes obnoxium: & de proximo iubes ut ad meam eum mensuram complectar. Gratias ago tibi clementissime Deus, quia quod quæris a me, prius ipse donasti: & quo modo tu me dilexeris, si linguis hominum & angelorum loquar, nec digne possum eloqui, nec uniuersa complecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est Domine ut diligamus te, quia & ipse nos diligis: & iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendant. Vere hoc mandatum legem complectitur & prophetas, & in hoc uerbo omnium scripturarum uolumina coartantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc Domine uerbi tui clamat auctoritas: hoc ex ore tuo audiuimus: hic inuenit consummationem omnis religio: primū est hoc mandatum & ultimum, hoc in libro uitæ conscriptum, indeficientem & hominibus & angelis exhibet lectionem. Legat hic unum uerbum, & in hoc mandato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse: et hinc nasci, & huc reuerti quidquid ecclesiastica continet disciplina, & in omnibus irritum esse & friuolum quidquid dilectio non confirmat. Non pertinet Domine ad te, nec de tuis est qui te non diligit: nec diligit te, qui scienter offendit. Dilectioni tuæ detrahit, qui terminos a te positos transit, & euangelii tui decreta transgreditur & contemnit. Non amat te qui pecuniam diligit, tibi & mammonæ nemo simul deseruit. Nō pertinent ad te speciem pietatis habentes & negantes uirtutem, nec militant tibi negotiorum huius sæculi traiectores: non audiunt te, sed sicut aspis aures suas obturant, ne eorum corda uerbum tuum penetret, quotquot peccato seruiunt & uoluptati carnalium amatores. Lex tua Deus, apostolorum & martyrum testimonio confirmata; paruulis tuis pauperibus spiritu, quibus tibi regnum tuum dare complacuit, sapientiam præstitit, & lætificauerunt animas eorum iustitiæ tuæ, in quibus per eandem legem edocti uixerunt: & hoc dilectionis præceptum ita fidelium mentes illuminauit, ut in pace & sanctimonia uiuentes pacificis & mundis cordibus te uiderent, & simul amor sanctus & timor castus perseuerantibus tibi studiis obedirent, usqueadeo tibi ascensionibus huiusmodi propinquantes, ut fierent iudiciorum tuorum conscii, & per ipsos tua & nunc & postmodum iudicia exerceres. Præcepisti Domine ut audiamus dilectum filium tuum: gratias tibi agimus, quia nos eius magisterio commendasti. Nos uero ex præcepto tuo eius doctrinæ nos tradimus informandos, & inhærentes ei libenter eum, duce Spiritu sancto, omni tempore audiemus.

Matth. 22

DE IEIVNIO ET TENTATIONIBVS CHRISTI.

ANNO tricesimo carnis assumptæ, baptizato Domino in Iordane, post quam reuelante patre, quod filius Dei esset, innotuit, non iam conueniebat eum putari filium Ioseph, uel esse subditum illi. Nec tamen repente ad signa & miracula & doctrinam usus est potestate, sed interim auctoritatem continuit: & antequam notum se faceret mundo, exposuit se tentandum diabolo, non ut diuinitatis integritas probaretur, sed ut tentatoris cōfunderetur præsumptio, dum fame & lassitudine post ieiunium ueritas humanitatis pateret, quæ diuinitati associata omnino peccati sensu & consensu careret. Hac ætate tempus doctrinæ insinuatum est rationabile, nec ante has metas perperam inuadi magisterium data est forma: quia non competit annis impubibus sedere in cathedra, & in primogenitis boum lege aratio est interdicta. Iam uero cum ætatis & temporis ratio conueniret, & ad obediendum uerbo Christi mandatum cælitus aduenisset: uoluit tamen sapientia Dei primo erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, ut audiret & uideret & sentiret humana rationabilitas, quam insuperabilis sit uictrixque peccati, si libertas arbitrii libero moderamine dirigatur. Igitur desertum Christus ingreditur: ibi suo, id est, Spiritu sancto duce & comite conuersatur. Locus secretus eligitur, quia solius Dei iudicio ieiunia sunt agenda, & singulariter inspectorem adiutoremque Deum uolunt hæc habere certamina, neque in agonibus aliquibus periculosius militatur. Nulli religionis exercitio fraudulentius inanis gloria adulatur, nulli uirtuti fauor ita blanditur. Ieiuniorum sudoribus laus importuna se ingerit, & subtilissimis aculeis penetrans animam, dum extollit, emollit: & pungit, cum ungit. Virtutem in hypocrisim uertit, & simpliciter inchoata peruertit. Quasi tinea quod integrum erat, rodit & occupat, & sanctitatis fundamenta euellit & dissipat. Subtilissimum malum proprio laqueo hypocritam iugulat, & propriis armis sanctitatem impugnat. Castigatio carnis spiritum inflat, & macies corporis extenuatum arrogantem impinguat. Contemptus uenerationem uenatur, fames & calamitas laudibus saturatur. Mens hoc ueneno imbuta in miseriis deliciatur, & occupata hac scabie in ulceribus gloriatur. Religio fit superstitio, & succedit ei ambitio subornata. Extincto spiritu quatriduano cadaueri solæ supersunt exuuiæ, uirtutis species exanimis & simulacrum sanctitatis. Tanta est hypocritarum dementia, ut fœtoribus pro odoribus abutantur, & pretiosa uilia, & aspera suauia arbitrentur, & fauorum sapor omnium dulcedinum superet condimenta, omnisque delira sensualitas contrariis delectetur. Propter hoc solitudo carens arbitris, & eremus assentatorum satellitio uacua a ieiunante Christo eligitur, ut non cum carne & sanguine, sed cum spiritalibus nequitiis dimicetur, & amotis minarum occasionibus homo cum diabolo colluctetur, & soli sint in palæstra Christus & antichristus, spiritus & antispiritus. Neque putet homo se euasisse pericula, cum in eremum uenerit: quia quanto subtilius, tanto difficilius a tentatore inuaditur, qui cogitationum foribus assidens omnia uirtutum germina in ipso ortu strangulare molitur. Imaginem Christi delere cupiens, adulterinos colores naturali pulchritudini superducit, claritatem spiritus interpolat & obnubit. Verum liberius anima expedita obuiat impugnanti, ubi compedes impedimentorum defuerint, & aspectus iritamenta non mouerint: securiorq; est congressus, ubi singula non uellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia uoluptatum. Honestius cum spiritu quam carne luctamur: quia carnis complexus fœdus exhalans nebulas, eum qui sibi adhæserit aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morsus quisquam euasit illæsus. Flatus ille pestilens etiam

longe

longe positos inficit, & hoc certaminis genus fugam potius quam assultum requi-
rit. Et quia solent oratione & ieiunio dæmones edomari, munitio eremi cum hu-
iusmodi armatura exemplo magistri recepit Christianos: quos etsi omnes diuerso-
rium non excipiat loci, animi tamen omnino necessaria est solitudo, ubi erecta spe
cula, mens sibi insopita prouideat, & detersa rubigine coruscantibus armis impor-
tunum hostem terreat & repellat. Ieiuniis uitiorum sentina siccatur, petulantia
marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt uoluptates. Extinguitur ar-
dentis Aetnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus mon
tes cõterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebel-
lionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios
motus in cippo claudit & artat, & appetitus uagos distringit & ligat. Ieiunium si
humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes a-
zymas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat.
Ieiunium scripturarum deliciis pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabili-
tur, cœlesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & Dan. 2. &
tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadragin- 3.
ta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, & legis mini- Exod. 24.
sterium ieiunio promeretur. Helias quoque eodem dierum numero abstinens in
eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, & 3.Reg.19
a multis frequentata in plurimos se effudit. Quotquot uiros uirtutum uidimus, si-
ne ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi pri-
us abstinentia præcessisset. Quotiens aliquid a Deo obtinere conati sunt, ieiuniis
incubuere & lacrimis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus
supplices beneficia postularunt. Nec defuit prouentus, ubi ad pedes Dei sacrificiũ
contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed prope fuit inuocantibus se Deus
& porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis. Si Moysen, & Aaron, & Samue-
lem hodie haberet Ecclesia, cũ inuocarent, exaudirentur: & orantibus Iob, & Noe,
& Daniele, populo parceretur. Rarus hodie Phinees, qui perfodiat impudicos: ra
rus Moyses, qui occidat sacrilegos: rarus Samuel, qui inobedientes lugeat: rarus Ezech.14.
Iob, qui pro filiorum negligentia sacrificium offerat: rarus Aaron, qui coram Pha
raone comminationes diuinas edicat: rarus Noe, qui his, quibus submersio immi
net, arcam bitumine litam prouideat. Flens cum apostolo dico, inimicos crucis qui Philip. 3
terrena sapiunt magistratus, quorum Deus uenter est, qui in his quæ dicere nefas
est, impudentes lætantur & gloriantur. Venerunt periculosa tempora quæ prædi-
xit apostolus, in quibus uoluptatum amatores magis quam Dei; speciem pietatis 2.Tim. 3
habentes, uirtutem uero abnegantes. Inueniuntur præpositi innumerabiles, qui
ieiunia & orationes nec digito mouent, in quorum manibus iniquitates sunt, & mu
neribus eorum dextra oneratur: frustra ab his quærantur miracula, frustra auxilia im
plorentur, non sunt idonei intercessores, Domini contemptores: nec conueniẽter
ad placandum eum accedunt, nec conciliant quẽ offendunt. Efficax est oratio præ-
cedente ieiunio, & sacris studiis antecedentibus non patitur postulatio deuota re-
pulsam. Eligitur solitudo, ut soli Deo uacans animam cum in se per continentiã ma
ctauerit uoluptates, purgatis affectibus ad cælestia euolet; & uidens Deũ oret & ado
ret, & dulcedinis supernæ suauitatem prægustet. Forma igitur ieiuniorum proposi-
ta fixoque exemplo, postquam quadraginta dierum abstinentiã Dominus consum
mauit, satan cum esurientem uideret, accessit. Retroactum tempus obtinuerat quies,
& secum silentii sera opus illud eximium saluator exegerat, modo oblata famis oc-
casione tumultuator de latebris prodiens foras egreditur, & subdola professio-
ne quasi compatiens ei, subuenire periclitanti naturæ hortatur: Si filius Dei es, dic Luc. 4

ut lapides isti panes fiant. Nec uult fateri, nec præsumit diabolus differri Christum filium Dei; sed dubie dispenseque consulens, tendiculas blandis innectit sermonibus, ut obaudientem sibi reddat obnoxium, & se de compassionis specie reddat acceptũ. Caro & lassitudo, & cetera huiusmodi hominem testabantur; uirtutis integritas, & uita carens omni peccato perfectius ei priuilegium adscribebant, & diuinitas potentissima ex ipsis effectibus negari non poterat. Fuerant & ante Christum uiri insignes prophetæ & sacerdotes, sed in peccatis concepti & nati, nec originali nec personali caruere delicto: & inuenta est in omnibus uel ignorãtia, uel insufficientia, in quibus erronei peccauerunt, & eguerunt misericordia Dei, per quam edocti & restituti gratias egerunt Deo, & ad plenitudinem iustitiæ multum sibi deesse confessi sunt, & sperantes in Deo nullam sibi soliditatem attribuere præsumpserunt. Non ita Christus in quo uerbi carnisque sic conuenit natura, ut nulla alteri ex altero iniuria deueniret: quia in carne socia nullam diuinitus maculam reperit, nec secuta est, nec præcessit. Hæc naturarum coniunctio diabolum excæcabat: quia impossibile ei uidebatur uel quod esuriте posset diuinitas, uel quod tantæ tolerantiæ posset esse, tantæque potestatis corporalis humilitas. Duplicem itaque inquisitionem sinuosa calliditate orditur, ut de Christo utrum naturalis filius Dei sit, ipso respondente certitudinem habeat: ut cum Deum confessus se fuerit, absurdum uideatur quod Deus esuriat, & in quãcunque partem se responsio uerterit, necessitas conclusionis occurrat: si filius Dei es, tibi non competit esurire. quod si esuris, manifestum est filium Dei non esse, quem uiolentia necessitatis communibus indigentiis intercludit. Sucurre, inquit, necessitati si potes, alioqui deficies: & præsentes lapides in panis muta substantiam; sic enim fiet ut euadas periculum, & si hoc potueris, probes te Deum. Non erat digna responsione quæstio malignantis; neque enim technas diaboli Dominus ignorabat, sed diuino cauillatori satisfecit eloquio, subtilissimo dogmate edocens corporis & animæ uitæ propriis alimoniis deberi subsidia, & cibum animæ: id est, uerbum Dei eduliis corporalibus præponendum, & citius attentiusque menti prouidendum quam uentri. Nec opus erat ut hoc facto insidiatori innotesceret: quia nullo signo eius poterat inuidia commutari, cuius incorrigibilem iniquitatem desperatio sugillauit. Superfluum igitur erat ad suggestionem eius ibi nulla profutura miracula operari, cum satis esset diligenter consideranti, quod esurientem cibi non superabat appetitus, & desiderii motus defectio non esset, sed uirtus. In nullo Christum aliqua coegit aut dominata est ei necessitas, qui propriæ moderamine uoluntatis disposuit, & persoluit quod exegit humanitas. Sicut in ipsius uoluntate fuit cõsecrare ieiunium, ita & in potestate fuit tempore oportuno sumere cibum, quod utique nec ministerio, nec consilio diaboli fuerat ordinandum: quia & abstinentiæ & refectionis penes ipsum erat & arbitriũ & facultas. Itaque nihil certitudinis seductor extorsit, sed dubius incertusque dimissus est; nec obtinuit ut se proderet Christus miraculo, uel intemperanter ad cibũ properans obediret seductoris consilio, quasi tunc primum quid fieri oporteret data doctrina, acceptaque sententia. Repulsus igitur auctoritate scripturæ, & propositi firmitate defecit scrutinio: nec tamen alia aggredi uia destitit, & falsatis argumentis prioribus alia subiiciens, quibus ad consentaneas sibi responsiones aliquas extorqueret, adiecit. Eo igitur supra templi pinnaculum constituto, quem gula non potuit, uana gloria subuertere nititur. A multis ambigitur utrum fuerit hic translatio corporalis: & si de loco ad locum se Christus transferri permiserit, eo modo quo Abacuc de Iudæa in Chaldæam delatus est; & Philippus de Azoto in occursum eunuchi, qui reuertens de Hierusalem non intelligens Esaiam, codicem reuoluebat. Sed quod corporaliter eum diabolus tulerit, uidetur inconueniens, quod humeris

Dan. 14
Act. 8
Singularis opinio.

humeris eius saluator insederit, & pro uehiculo usus sit quem præcipitatorẽ sciebat; uel ei ferendum se commiserit, cuius insidias agnoscebat. Suo itaque spiritu eum credendum est ductum & in desertum, & super templum, ut utrobique eum diabolus assumeret ad tentandum. Et localiter quidem in deserto prima fuit tentatio, sed ceteras eo modo circumduxit tentatoris astutia, uel circumduci passa est patientia saluatoris, quo modo Ezechiel cum super fluuium Chobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu ciuitatem ædificat & metitur, & muros & templum instaurat. Ezech.43. Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu, sciens quid ante spiritus affectaret, & hosti se de uana gloria pulsaturo opportunitatem parabat. Hac igitur occasione loci hortatur & consulit, ut in urbe sancta & frequentia populorum quasi nouus funambulus in excelso pendulus, se deorsum ad spectaculum uulgi iactet intrepidus, addens ex testimonio scripturæ angelorum affutura suffragia, quæ ruentem exciperent & conseruarent illæsum. Psal.90. O execrabilis diaboli malitia, o stulta nequitia, o insensata uersutia, o præsumptio excæcata. Putabat malignus quem gula non uicerat, uana gloria superari. Experientia quippe rerum didicerat, & in multis probauerat, uitiorum uictores sæpe nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquumque esse uirtutibus malum adulationem: nec facile quemquam posse euadere, quin libenter assentatorum canticis porrigat aures, & laudatorum modulationibus delectetur. Et sicut rarus est, aut nullus qui de se mala dici æquanimiter ferat: ita rarus est, qui non bene de se uelit sentiri, & se si recte uiuit stantẽ in uitæ rectitudine non diligat æstimari. Quod si opera uirtutum foras exierint, rarus est qui hominum iudicia conspuat, & laudes humanas contemnat. Hoc generale malum in humano genere satan putabat ex præcedentis occasione uictoriæ suggerere saluatori, ut popularibus laudibus uellet attolli, & facere sibi nomen iuxta nomen magnorum qui sunt in terra, si geminato miraculo ieiuniorum constantia innotesceret populo, & uectoribus angelis sine offendiculo sustentatus, se filium Dei tam potenti abstinentia, quam angelorum obedientia comprobaret. Huiusmodi consiliis filios hominum satan corrumpere consueuerat, & robustis uirilibusque animis etiam huiusmodi cogitatus immittit: & si ab ingressu mentis arceatur retinẽte consensu, aliquid tamen de spurcitia sua ibi euomens, abominationum horrore nauseare compellit. Sic ut aliquid poeticum inseram, temulentus Cyclops illiciti coniugii appetitor, licet a Pallade repellatur, in gremio tamen eius Erichthonium fundit, & incorrupta Minerua: superest tamen deforme monstrum, nec omnino affectata scelera in memoria moriuntur. Non Luc.4 tentabis, inquit, dominum Deum tuum. Hoc in Deuteronomio scriptum est. Ecce Deut.6 lex legi obiicitur, & satan auctoritate scripturæ abutens malus legis interpres præcipitium quasi ex ratione mandati hortatur, sed intellectus fallax & falsus ueritate sincera confunditur, & generali edicto interdictum ostenditur, ne dum patet in quibuslibet angustiis quilibet exitus, Deus ulla præsumptione tentetur. Alia explorator malignus argumenta conatur adducere, & ad summam cumulúsque nequitiæ suæ continentem & humilem oblata aggreditur potestate, & ostensa mundi huius sublimitate & gloria, quasi indignum sit tantæ auctoritatis doctorem, & insigniũ operum patratorem, ignobili, & contemptibili schemate obumbrari, & dominatione uniuersorum usque animum dignum honore sollicitat, & daturum se omnia pollicetur, si ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tanti culminis largitorem. Solent uiris uirtutum huiusmodi præstigia se offerre & testimonium religionis, conscientia prohibente, cum ab aliis digni honoribus iudicentur, facile acquiescunt: & tam proprio quam alieno fascinati iudicio a rectitudine corruunt, euersaque cathedra mentis, humo fractis ceruicibus colliduntur: repenteque &

ſubito quod multis erat partum ſudoribus, ambitione irruente obliteratum eſt; & turbinis huius impetu auulſum eſt, quidquid antiquæ religionis labor meruerat. Malum hoc Adam in paradiſo pulſauit & ſtrauit, cum ſubiectionem quam Deo debebat faſtidiens, appetiit dominatum: & cum uellet eſſe ſicut Deus, ſine Deo ſe uidit & nouit: & conſpectam carnis Euæ abhorruit fœditatem, quam licet operiret, manens tamen perpes ibi contumelia ſtetit & hæſit. Ad ſuaſionem diaboli animam ua nitati ſubiectam deiecit ambitio, poteratque ex termino eius poſteritas didiciſſe, quam miſera mutatio fuit de deliciis ad ſpinas & tribulos emigraſſe, & raſtris ligonibusque auaritiam condemnatam. Hoc malo reſtitit, & reſiſtere nos ſaluator edocuit, ut ſoli Deo ſubiectus ſit homo quantumcunque profecerit, ut in ipſo, immo ipſe ſit ſubſtantia noſtra, & pateat nobis quod ſicut peremptoria eſt altitudo quæſita, ita & periculoſiſſima eſt oblata: non quod poteſtas quæ ex Deo eſt ſit damnabilis, aut ordinatio diuina peccatorum ſit obſtetrix: ſed quod excellentiam, cuius ſpiritus ſanctus auctor eſt, ita debet complecti humilitas, ut qui uocatus eſt ſuperius, neſciat ſe ſublimem, & per omnia agnoſcat condicio conditorem, & gratia largitorem. Gloriabantur aliquando diſcipuli, & complacebant ſibi in miraculis, gratulabundi quod eis etiam dæmonia obedirent: ſed repreſſa eſt, increpante Domino,
Luc.10. ſimplicitatis eorum præſumptio. Videbam, inquit, ſatanan tanquam ſulgur deſcendentem de cælo. His uerbis eorum animis intimans, quia ante hoc temporale initium ipſe in principio, immo ipſe principium exiſtens apud Deum, ante hominis condicionem ſuperbientis diaboli ruinā uidit, & affectatæ dominationis ambitionem delectionis eius fuiſſe cauſam: nec in hoc gaudendum eſſe, ſi quis prærogatiua celſitudinis donaretur, ſed hanc eſſe certam ſtabilemque ueri gaudii metam, ſi uocatio noſtra iuſtificatione muniretur: & tunc demum ratum conſtare beatificationis prouentum, ſi huius ordinis ſcriptura in conſpectu Dei indelebilis ſeruaretur.
1.Cor.3. Hoc igitur attendentes, quod non in nobis quaſi ex nobis ſufficientes ſumus, ſed ex Domino ſufficientia noſtra eſt, & contentos ſolo Deo neceſſe eſt ei eſſe omnes accliues, cui totum debemus quod uiuimus, quod mouemur, quod ſumus. Qui de plenitudine ſua nobis interim prout cuique opus eſt, donationes partitur, donec
Luc.6 ad cumulum perueniat copia conſummata, uſqueadeo conferta coagitataque menſura, ut nihil uel accedat amplius, uel recedat; ſed in cognitione Dei certum finem ſtabilemque metam omnes & animæ & corporis obtineant appetitus. Fruſtra itaq; regna huius mundi tranſitoria & mutabilia immutabili & æterno regi oſtendit uel
Ioan. 18 promittit diabolus, cum ipſe dicat regnum ſuum de hoc mundo non eſſe: nō quod creationem ſuam remouens, dæmonum ſubiecerit poteſtati; ſed quia in his qui amorem mundi Dei amori præponunt, non dignetur diuinitas ſibi facere manſionē: & impoſſibile ſit eos a Deo regi, qui ſe diabolo tradidere: quia Chriſti & Belial nulla eſt participatio, nec aliqua iuſtitiæ cum iniquitate poteſt eſſe communio. Regnū hoc eſt naturæ, ſed malitiæ perſecutio eſt, non defenſio: & tota huius poteſtatis uirtus in mortem damnationemque eorum qui ſub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur uitiis, ambitur flagitiis, turres eius ſunt crimina, arma quarumcunque turpitudinum molimina. Huius regis teloncarii ſunt pauperum oppreſſores, tribuni ſeductores, præfecti iudiciorum peruerſores. Cubicularii eius ſunt quæſtuum aduncatores, mercimonii traiectores, ærarii ſacerdotes, nummularii doctores, conductitii defenſores, linguæ ſubdolæ uel conſilii locatores, uenales auxiliarii, bilingues cauſidici, concinnatores mendacii, fabricatores peccati, ueſtiti mollibus, amicti diſcoloribus. In domo huius regis ſunt, qui paludamentis talaribus pauimenta uerrentes, capillis muliebribus ſe in feminas transfigurant, & dignitatem uirilem non ſine naturæ iniuria dehoneſtant. In hoc regno ſunt quicun-

quicunque ueritatem Dei commutant in mendacium, quicunque quasi in taberna uitiorum præcones uenales animas impurissimis dæmonibus corrumpendas exponunt. Hic auaras manus cupidi muneribus complicant, hic genuflexo concupiscentiæ suæ quisque idolum colit, & propriæ libidinis adorat simulacrum. Non hæc te Domine Iesu gloria mouet: non huius mundi tu tenes imperium: non horum cupidine tu cadis, aut prosterneris: non adoras malitiam, nō peccato subiiceris, qui seruis tuis dæmonia subdis, & omnem huius mundi gloriationem destruis & confundis. Insanissime satan, qua fronte, qua lingua ausus es dicere saluatori ut ante te, qui stat inflexibilis, & immobilis, caderet? ut te damnatum, ipse qui te damnauerat, adoraret? Quis ausus, quam impudens hæc fuit præsumptio? Quid desperate sperasti? An filium Dei putabas posse tecum apostatam fieri? Si de mundo uisibili, id est, cælo & terra, & de his quæ in eo aguntur, te iactas habere dominium nec cæli, nec terræ tu conditor, nec solem moues, nec cursum das sideribus, nec per te uoluitur firmamentum: nec uides aut intelligis Deum, nec ullum tibi est cū cælesti militia consortium, uel aliquā habes ad superioris mundi claritatem accessum. huius inferioris mundi tua est scabies, languentis sunt ulcera, hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Si quid uitii est, si quid corruptelæ, tu cadaueribus assides, tu contrectas putredines, tu distemperas fæces, tu uersas fœtores: tu spiritus nequam, tu in pristino sæculi huius fermentator immundus, tu sanctitatis corruptor, & simplicium perturbator, tu incendiator libidinum, & omnium turpitudinū adinuentor: in his regnas quos inquinas, & in his quos polluis, dominaris. Fornicatores & adulteri te habent suggestorem, te habebunt tortorem, te quoque cum illis ultricia incendia concremabunt. Stultis uanisque promissionibus nullus a corde Christiano dari debet accessus, sed primis titillationibus obuiare debet abigens manu: nec foueri debet coluber, donec in draconem formetur. Mendax est diabolus, & his qui sibi obtemperant, multa se daturum promittit. Malum hoc in uniuersa Ecclesia uagatur, & communis pestilentia innumerabiles occupat, ut pro gloria huius mundi qui liberi erant, se uendant in seruos, & per uitia ad seruitia deputentur, & obligati pacto chirographum subiectionis conscribant diabolo. Per omne nefas uoluptates emuntur; & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur. Iudas ille proditor uenditurus magistrum, prætaxatum pretiū a principibus exegit sacerdotum. Quid mihi, inquit, uultis dare, & ego eum uobis tradam? Vsque ad mortem Domini amor lucri se ingerit, nec uitæ saluatoris quæstus desiderium parcit. Matth. 26 Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat. Simon apostolorum temporibus uenalem putans Spiritum sanctum, Petrum donis aggreditur, & tentat emere potestatem, per quā plura lucretur. Act. 8. Hæc sacrilegii forma per omnia officia gradusque discurrit, & nihil intentatū ambitio prætermittit. Nec dubitet quisquam diaboli hæc esse negotia, & nundinatores eius quicunque hæc exercent commercia, nec quidquam huiusmodi ab eo, nisi præmissa apostasia, donari. Inuerecunde tentator ambitiosos aggreditur, & condicione pernitiosa præmissa talia pollicetur, ultra quæ extendi non possit cupiditas, regnorum scilicet omnium monarchiam & uniuersitatis dominatum, ut in omnibus mundanis unus homo quasi Deus habeat potestatem, & uni omnia subiecta sint, & generale uectigal excellentiæ principali cuncta persoluant. Quid ultra cupide quæris? quid amplius auare desideras? numquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, offa huius mundi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis uniuersa rerum massa intrusa? Mundum habes, Deum non habes: mundus transibit, tu cum eo qui non stat, cades, transibis & rues. Peremptoria sunt hæc cōsilia, quæ tibi alia pollicentur, in quibus te necesse est aut uomitu, aut ruptis

interire

interire uisceribus. Sed & pretium quod petitur, ut diabolum adores prostratus: & eum tibi Deum constituas, quem non dubitas seductorem, si consenseris ut concedas, casus tui te non potes excusare improuidum, cum ipse tibi casum & ruinam prænominet, & præcipitium exigat, qui tanti se facit nundinatorem culminis, & tantæ tibi promittit fastigia potestatis. Regnum Christi non est de hoc mundo: regnum cælorum tibi Deus promittit, ipsum solum adora, ipsi soli memento ut seruias, qui repulso tentatore, te quoque gloria & honore post uictoriam coronabit, si in iustitiæ rectitudine steteris, nec falsis promissionibus obtemperans, ad uenerationem diaboli damnationis eius factus particeps incurueris.

DE CAENA DOMINI ET PRIMA INSTITVSTIONE CONSVMMANTIS OMNIA SACRAMENTA.

SVSCITATI Lazari Hierosolymis increpuerat rumor, & tam sollemne miraculum ad uenerationem Christi excitauerat populum: unde & Ioan. 12. ei ciuitatem ingredienti, cum ramis palmarum obuiam processerunt, sedentemque super asinum resonantibus laudibus gratulabundi introduxerunt in urbem, regem Israel confitentes, & acclamantes filium Dauid in nomine Domini aduenisse, cuius æternum imperium prophetarum uaticinia antiquitus conclamarant. Nec latebat Dominum qui sciebat omnia, quod in uiæ illius confinio de torrente passionis erat bibiturus, & ex ea ueneratione quæ impendebatur ei a plebe, inflammandam amplius inuidiam magistratuũ, & animos exacerbatos uehementiori insania perturbandos, & conspirationis malignæ non ultra posse occultari consilia, nec differri amplius quæ de eius interitu cogitarant. Sed uolebat pius magister cum iam damnationis suæ dictaretur sententia, & prope esset ut figeretur in cruce, suæ dare indicia potestatis: & qui animam Lazari reuocauerat ab inferis, & quatriduano mortuo reddiderat uitam, dinosceretur uirtute diuina non humana tantum opus patrasse: & impossibile esse suam animam ab inferno teneri, qui alienam potestatiue extraxerat: nec se necessitate, sed obedientia urgeri ad mortem: & uitam quam aliis reddebat, ad se quoque ubi iuberet, illico redditurum. Finẽ igitur legalibus ceremoniis impositurus, parari sibi uoluit pascha, & ex consuetudine legis ea quæri quæ sollemnitas exigebat, agnum assum, panes azymos, & lactucas agrestes. Non oportet esse fermentarios noui testamenti ministros: puras sincerasque mentes sanctum quærit conuiuiũ, in ueru crucis boni odoris afflatio omnem excoquat carnalium sensuum cruditatem, & induret solideq; mentis affectus: nec in Ecclesiæ sanctæ sacrificio ulla sit macula, sed pura simplicitas & innocentia uitæ, in una Ecclesiæ catholicæ domo a fidelibus de Aegypto egredientibus, transito mari rubro, lotis Christi sanguine affectibus offeratur. Cæna itaque disposita inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis & arte conuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, a communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiã. Gen. 14. Significata olim a tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filiis Abrahæ fa Matth. 20 cientibus opera eius summus sacerdos panem profert & uinum: Hoc est, inquit, Marc. 14. corpus meum. Manducauerant & biberant de eodem pane secundum formã uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille communis, tantum nutriendo corpori commodus erat, & uitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo a Domino dictum Luc. 22 est: Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus,

meus, quotieſcunque his uerbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis & calix benedictione ſollemni ſacratus, ad totius hominis uitam ſalutemque proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum ad ſanandas infirmitates & purgãdas iniquitates exiſtens. Manifeſtata eſt etiam ſpiritalis & corporalis cibi diſtantia, aliud fuiſſe quod prius eſt appoſitum & conſumptum, aliud quod a magiſtro datum eſt & diſtributum. Quamdiu cibi illi qui ad diem feſtũ erant parati a conneſcentibus apoſtolis ſumebantur, ueteris paſchæ agebatur memoria; nec dum Iudas ad neterem uitam pertinens, diabolo inuadente & occupante animum eius egredi cogebatur: ſed ubi ſacrum cibum mens perfida tetigit, & ſceleratum os panis ſanctificatus intrauit, parricidialis animus uim tanti ſacramenti non ſuſtinens, quaſi palea de area exſufflatus eſt, & præceps cucurrit ad proditionem & pretium, ad deſperationem & laqueum. Orta fuerat aliquando, ſicut in euangelio Ioannis legitur, de nouitate *Ioan. 6* uerbi huius quæſtio: & ad doctrinam myſterii huius obſtupuerant auditores, cum diceret Dominus: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quod quidam quia nõ credebant, nec poterant intelligere, abierunt retro: quia horrendum eis & nefarium uidebatur ueſci carne humana, exiſtimantes hoc eo modo dici, ut carnem eius uel elixam, uel aſſam, ſectamque membratim edere docerentur, cum illius perſonæ caro ſi in fruſtra partiretur, non omni humano generi poſſet ſufficere, qua ſemel conſumpta, uideretur interiſſe religio, cui nequaquam ulterius nictima ſupereſſet. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quidquam: quia ſicut ipſe magiſter expoſuit, uerba hæc ſpiritus & uita ſunt: nec carnalis ſenſus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, niſi fides accedat. Panis eſt eſca, ſanguis uita, caro ſubſtantia, corpus Eccleſia: corpus propter membrorum in unum cõuenientiam; panis propter nutrimenti congruentiam: ſanguis propter uiuificationis efficientiam; caro propter aſſumptæ humanitatis proprietatem. Hoc ſacramentum aliquando corpus ſuum, aliquando carnem, & ſanguinem, aliquando panem Chriſtus appellat, portionem uitæ æternæ, cuius ſecundum hæc uiſibilia corporali communicauit naturæ. Panis iſte communis in carnem & ſanguinem mutatus, procurat uitã & incrementum corporibus: ideoque ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas, ſenſibili argumento edocta eſt uiſibilibus ſacramentis ineſſe uitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quam ſpiritali tranſitione Chriſto nos uniri. Ipſe enim & panis, & caro, & ſanguis, idem cibus & ſubſtantia, & uita factus eſt Eccleſiæ ſuæ quam corpus ſuum appellat, dans ei participationem. Et nos quidem cum caro eſſemus & ſanguis, corrupta & infirma corporis animæque natura reformari non poteramus, neque ad ſimilitudinem Dei reuerti, niſi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens, & in curatione deſperatæ infirmitatis contraria remouerentur contrariis, & ſimilia ſimilibus conuenirent. Panis iſte quem Dominus diſcipulis porrigebat non effigie, ſed natura mutatus omnipotentia uerbi factus eſt caro: & ſicut in perſona Chriſti humanitas uidebatur, & latebat diuinitas; ita ſacramento uiſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia, ut eſſet religioni circa ſacramenta deuotio, & ad ueritatem cuius corpus ſacramenta ſunt, ſincerior pateret acceſſus, uſque ad participationem ſpiritus, non quod uſque ad conſubſtantialitatem Chriſti, ſed uſque ad ſocietatem germaniſſimam eius hæc unitas perueniſſet. Solus quippe filius patri conſubſtantialis eſt, nec diuiſibilis eſt, nec partiabilis ſubſtantia trinitatis: noſtra uero & ipſius coniunctio nec miſcet perſonas, nec unit ſubſtantias, ſed affectus conſociat, & confœderat uoluntates. Ita Eccleſia corpus Chriſti effecta obſequitur capiti ſuo, & ſuperius lumen in inferiora diffuſum claritatis ſuæ plenitudine a fine uſque ad finem attingens, totum apud ſe manens,

totum

totum ſe omnibus commodat, & caloris illius identitas ita corpori aſſidet, ut a capite non recedat. Panis itaque hic azymus, cibus uerus, & ſincerus, per ſpeciem & ſacramentum nos tactu ſanctificat, fide illuminat, ueritate Chriſto conformat. Et ſicut panis communis quem quotidie edimus, uita eſt corporis: ita panis iſte ſuperſubſtantialis uita eſt animæ, & ſanitas mentis. Panem angelorum ſub ſacramento manducamus in terris, eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cælis, non miniſterio corporali, ſæpe repetitis actionibus ad eandem reuertentes, ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palam absque ullis integumentis, omnibus conſpicabilis ſummi præſentia ſacerdotis. Sacramenta quidem, quantum in ſe eſt, ſine propria eſſe uirtute non poſſunt: nec ullo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſteriis, ſed quamuis ab indignis ſe ſumi uel contingi ſacramenta permittant, non poſſunt tamen ſpiritus eſſe participes, quorum infidelitas nel indignitas tantæ ſanctitudini contradicit. Ideoque aliis ſunt hæc munera odor uitæ in uitam, aliis odor
2.Cor. 3 mortis in mortem: quia omnino iuſtũ eſt, ut tanto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas ſibi faciat manſionem. Noua eſt huius ſacramenti doctrina, & ſcholæ euangelicæ hoc primũ magiſterium protulerunt, & doctore Chriſto primum hæc mundo innotuit diſciplina ut biberent ſanguinem Chriſtiani, cuius eſum legis antiquæ auctoritas diſtrictiſſime interdicit. Lex quippe eſum ſanguinis prohibet, euangelium præcipit ut bibatur: in quibus mandatis hoc maxime diſcernere debet Chriſtiana religio, quod ſanguis animalium a ſanguine Chriſti per omnia differens, temporalis tantum habeat uiuificationis effectum, & uita eorum finem habeat, & ſine ulla reuocatione terminum conſtitutũ. Ideoq; ad obtinendam æternitatem non poteſt perficere, quod ſemel obrutum non ſurgit ulterius, nec aliqua ei ſupereſt uirtus, quod ſine ulla ſpe præciſis radicibus mors penitus exſiccauit. Vita uero hominis licet aliquam habeat affinitatem cum ſanguine, non tamen ſolo ſanguine regitur: ſed anima ſanguini dat caloris & nutrimenti effectum, ſicut & ceteris quæ in corpore ſunt propria diſtribuit officia, & diuidit motus, & quaſi talenta partitur. Nec oportuit ut ſanguini humano ſanguis pecudum miſceretur: quia uita rationalis hominis uitæ beſtiali conſociari non habet, ſed omnino a fidelium animis quaſi ſanguis impurus detergẽda eſt hæc carnalis opinio, ne putetur uita hominis eo modo tranſitoria, quo uita pecudũ inaneſcit, uel quod ſanguis conſubſtantialis ſit animæ, & neceſſe ſit utrumque ſuperueniente ſuffocatione diſſolui. Carne quidem animalibus ſimiles ſumus, ſed uita diſſimiles: ideoq; quod commune cum eis habemus, nobis incorporare licenter poſſumus: quod uero dignitati noſtræ non conuenit, & ab æternitate alienum uidetur, a nobis ſubtiliſſimo legis indicio ſeparamus. Bibimus autem de ſanguine Chriſti ipſo iubente, uitæ æternæ cum ipſo & per ipſum participes, animalis uitæ peccata, quaſi ſanguinem impurum horrentes, & fatentes nos per peccati guſtum a beatitudine priuatos & damnatos, niſi nos Chriſti clementia ad ſocietatem uitæ æternæ ſuo ſanguine reduxiſſet. Nobis itaque pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in cruce, & quos reconciliauit Deo, omnes excedens uictimas hoc ſacrificium ſingulare, ipſe Chriſtus pincerna porrexit hoc poculum, & docuit ut non tantum exterius hoc ſanguine liniremur, ſed & interius aſperſione omnipotenti anima muniremur, & penetrans omnia tanti medicamenti uirtus, quidquid eſſet intus ibi durum effugaret, & renouaret ſanaretque quidquid morbi carni uel ſpiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Dixerat ſane huius traditionis magiſter, quod niſi manducaremus & biberemus eius ſanguinem, non haberemus uitam in nobis: ſpiritali nos inſtruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectum, ut ſciremus quod manſio noſtra

in ipſo

in ipso sit manducatio, & potus quasi quædam incorporatio, subiectis obsequiis, uoluntatibus iunctis, affectibus unitis. Esus igitur carnis huius quædam auiditas est, & quoddam desiderium manendi in ipso, per quod sic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinem caritatis, ut hæreat palato nostro & uisceribus sapor dilectionis infusus, penetrans & imbuens omnes animæ corporisque recessus. Potus & esus ad eandem pertinent rationem, quibus sic ut corporea nutritur substantia & uiuit, & incolumis perseuerat, ita uita spiritus hoc proprio alimento nutritur: & quod est esca carni, hoc animæ est fides: quod cibus corpori, hoc uerbum spiritui, excellentiori uirtute peragens æternaliter, quod agunt alimenta carnalia temporaliter & finaliter. Celebrantes sacramenta commonemur, quasi ungulam findens & ruminans pecus reuocare ad fauces, & minutatim commolere dominicæ institutionis exemplum, ut semper passio sit in memoria, nec terreant crucifixi heredes mortis supplicia, sed pascant & reficiant maturatæ resurrectionis lætabunda sollemnia. Quam præclarus est calix iste, quam religiosa est huius potus ebrietas, per quam excedimus Deo, & quæ retro sunt obliti ad interiora extendimur, non habentes sensum huius mundi, sed diuitiis præparati delicias contemnentes cruci hæremus, sanguinem sugimus, & intra ipsa redemptoris nostri uulnera figimus linguã, quo interius exteriusque rubricati, a sapientibus huius sæculi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum, usque hodie retro abeunt, & a secretis diuinis omnium intra se mysteriorum continentibus summam diffugiunt, & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, ultra non esurit: qui bibit, ultra nõ sitit: quoniam mysterii huius sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, ut cuicumque tantæ rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis fine inuento Christi baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta iubilatione consona laudes resonent, & gratiarum actiones decantent. Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum: in hoc uino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum lasciuia. Cum sopiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt quæ sentit, magna quæ uidet, inaudita quæ loquitur: quin agnus iste paschalis inhabitat, cuius animam meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat. Inter dominicæ mensæ conuiuas animalis homo non admittitur: quidquid caro & sanguis dictat, ab hoc cætu excluditur: nihil sapit, nihil prodest quidquid humani sensus molitur subtilitas: omne quidquid a suis rationibus deuium uidetur, sapientes huius sæculi ad dementiam referunt, & a ueritate reputant alienum. Sed ueritas ab erroneis hominibus comprehendi non potuit: & cum in sole uellet figere oculos, uim luminis non ferens, cæcata est non illuminata humana præsumptio, & aspectui eius lippitudo inhæsit. Vident hæc sacramenta pauperes spiritu, & hoc uno contenti ferculo, omnes mundi huius delicias aspernantur: & possidentes Christum, aliquam huius mundi possidere supellectilem dedignantur. Esurientes & sitientes iustitiam, cum saturati fuerint, uide quid agant, intellige quæ loquantur, quam sancti odoris sit quidquid illa eructat plenitudo, uerbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos: illa interior sinceritas ubique diffundit, ita ut post odoramenta ista gratiæ huius comparticipes discurrant, & mutuis se adinuicem affectibus complectantur, & quibus unus est panis, unum est corpus, & omnium unum cor & anima una, uni Christo adhærens, cetera omnia quasi fermenta respuens, in unius azymi sinceritate lætatur. Perpes est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum: nulla panem hunc multitudo cõsumit, nulla antiquitate ueterascit. Vna est domus Ecclesiæ, in qua agnus editur, nullus ei communicat, quem Israelitici nominis generositas non commendat. Huius panis figura fuit manna quod in deserto pluit, sic ubi ad uerum panem in terra

2. Cor. 4
Philip. 3

in terra promissionis uentum est, cibus ille defecit. Per singula sabbata propositionis iam frigidi & duri mutari consueuerant, & calidi panes eiusdem numeri in mensa proponi. Iam nulla fit panis mutatio, unus est panis caloris continui, status integri, qui semel oblatus Deo in sapore dulcissimo, & candore purissimo perseuerat. Nec solos sacerdotes ad panes huius dignitatis Leuiticæ prærogatiua admittit: uniuersa Ecclesia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, distributus non demembratur: incorporatur non iniuriatur, recipitur non includitur, cum infirmis habitans non infirmatur, nec pauperum ministerio indignatur: fides pura, mens sincera hunc habitatorem delectat, neque immensi & omnipotentis Dei magnitudinē pauperculæ domus nostræ angustia offendit uel artat. Panis iste angelorum omne delectamentum habens uirtute mirifica, omnibus qui digne & deuote sumunt, secundum suum desiderium sapit, & amplius quā manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnia carnalium saporū irritamenta, & omnium exuperat dulcedinum uoluptates. Vide quo modo his qui Christi commemorant passionem intra sacra officia, quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egredientur torrentes, & super omnes delicias lacrimis necta reis anima delectetur, quantam suauitatem animæ inquirenti ubi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Nō illos imbres procellosæ tempestates deponunt, ros matutinus est de cælestibus stillans, & quasi unctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat, & inter diem & noctē retro & ante se affectio intuens, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficii largitori, & se sanatam & sanctificatam agnoscens, fletibus se abluit, & lacrimis se baptizat. Verum his qui uerbotenus corde sicci & mente aridi sacris intersunt, uel etiam participant donis, lambunt quidem petrā, sed inde nec mel sugunt, nec oleum: qui nec aliqua caritatis dulcedine, nec Spiritus sancti pinguedine uegetantur, nec se iudicant, nec sacramenta diiudicant: sed sicut cibis cōmunibus irreuerenter sacris utuntur muneribus, & dominicæ mensæ in ueste lutulenta se ingerunt impudenter, quibus melius erat mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quā illota conscientia de manu Domini buccellam accipere, qui usque hodie hoc ueracissimū & sanctissimū corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacuæ mendicant lacrimæ ueniam, nec unquā patiuntur contriti cordis holocaustum repulsam. Quotiens te in cōspectu Domini uideo suspirantem, Spiritum sanctum non dubito aspirantē: cum intueor flentem, sentio ignoscentem. Tu si templum Spiritus sancti uiolas, si intra te sacrarium Dei deturbas & fœdas, si cum calice Christi de calice dæmoniorum communicas, contumelia est, nō religio: iniuria, non deuotio. Idolorum seruitus & horrenda abominatio, uelle simul Baal famulari & Christo. Abi retro cum saccellis tuis qui lucra inhias, & mercedes sectaris, qui opulentus in Sion quotidie crapularis, qui in lectis eburneis recubas, & in stratis segmentatis lasciuis, qui uestitis mollibus, & in terra suauiter uiuentium conuersaris, cuius manus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine baltei discurris ligamine. Non est tibi pars in sermone isto: quia quod Dei est, aufers Deo, & imaginem Dei consecras idolo. Pauperes quidem spiritu ad hoc mysterium eligit & diligit Spiritus sanctus, & eorum qui pompatice & gloriose sacris se altaribus ingerunt, obsequia detestatur. Ozias licet rex ob præsumptionem lepra percussus, a sanctuarii ingressu repellitur, & eius oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorum manibus reputatus est pro fœtore, & iram non gratiam præsumptio meruit: quia contra fas rem usurpans illicitam, temerarie in sancta conscendit. Sed & propter malignantiū insolentiā altare suum Deus repellit, & sanctificationibus maledicit, odit sabbata, abominatur sollemnia, odoramenta fœtent,

Matth. 18

2.Para.26

Esa.1.

fœtent, displicent holocausta. In his omnibus laborare se dicit Deus, nec esse uoluntatem suam in ministris impuris, indignatione districta testatur. Sed hierarcha pius quem Spiritus sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum crucis mysterium repræsentans, confidenter orat pro sua & populi ignorantia, recolens pudibundi & contriti animi confessione, quod aliquando præualente aduersum se peccato fuerit derelictus, iuxta illud quod Dauid plorans ait: Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Et Dominus per E- Psal.29. saiam: Ad tempus in modico dereliquam te: uerecundatur fateri, & tamen fate- Esa.54 tur iuuentutis delicta. Sed accusatrici conscientiæ necesse est coram iudice respondere: nec potest ibi esse ullum diffugium, ubi ipsa testis est quæ accusat, & nihil ei potest esse occultum qui iudicat. Sed ubi cum iudice agit qui iudicatur, & ipse in partem accusatoris transiens, etiam in sua proscriptione sententiam approbat condemnantis, experitur clementiam saluatoris, & lætabundus canit: Domine in uo- Psal.29 luntate tua præstitisti decori meo uirtutem. Et iterum per Esaiam audit: In mise- Esa.55 rationibus magnis congregabo te. Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pænitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est quod uerum, nec irremissibile quod uoluntarium: & quæcunque necessitas cogat ad pænitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormitas, si uera contritio, si pura fuerit uoluptatum mutatio, excludit a uenia: sed in amplitudine sinus sui mater caritas prodigos suscipit reuertentes, & uelit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pænitentes. Ipse Dominus noster derelictorum personam gerens in cruce, se queritur derelictum; & ne desperarent etiam in ultimis constituti, festinans in adiutorium illico adest, & re in arto posita non differt beneficium, sed repente indulgentiæ celeris documentum eiusdem statuit & exemplum, latroni inquiens: Hodie mecum eris in paradiso. Latro- Luc.23 cinium damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei præmissus est in regnum, reconciliationis humanæ priuilegium secum ferens ad superos, quod Deo patri tantæ legationis fungens honore, in se ipso scripturæ huius experimentum continens, libero & securo aditu penetrans, præsentauit. Quid tu Domine amplius Stephano contulisti? quid amplius ille obtinuit dilectus tuus qui supra pectus tuũ in cæna recubuit? quid amplius Pauli meruere sudores? quid labores sanctorum? quid tot annorum tormenta? quid martyrum plagæ? Vna hora huic collatum est præmium, ad quod illi per tot discrimina peruenerunt. Sic tu Domine, armentarios statim facis prophetas, opiliones reges, teloniarios apostolos, piscatores doctores. Neque ab his quos sanas, lente languor abscedit, sed illico quem restituis ex integro, conualescit: quia consummatum est quod facis, & perfectum quod largiris. Hanc Dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit, amplius sitit: & ad Deũ uiuum erigens desiderium, ita singulari fame illo uno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccatorũ horreat pocula, & omnis sapor delectamentorum carnalium sit ei quasi rancidum radensque palatum acutæ mordacitatis acetum. Ad hæc inter sacra mysteria ad gratiarum actiones conuertitur, & inclinato capite, munditia cordis adepta, se intelligens consummatũ, restitutns peccator sanctificatã Deo animã quasi depositum custoditum fideliter reddit, & deinceps cum Paulo gloriatur & lætatur dicens: Viuo iam nõ ego, uiuit uero in me Christus. Hæc Gal.2 in Christi commemoratione retractantur a fidelibus, & defæcata animis carnis eius edulium nõ est horrori, sed honori, potuq; sancti & sanctificantis sanguinis spiritus

delectatur. Hæc quotiēs agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide sincera panem sanctum frangimus & partimur, dum quod diuinum, & quod humanum est, distinguimus & separamus, itemque simul separata iungentes, unum Deum & hominem fatemur. Sed & nos ipsi corpus eius effecti, sacramento & re sacramenti capiti nostro connectimur & unimur, singuli alter alterius membra, ministerium dilectionis pro inuicem exhibentes, communicamus caritate, participamus sollicitudine, eundem cibum manducantes, & eundem potum bibentes qui de petra spiritali profluit & emanat, qui cibus & potus est dominus noster Iesus Christus.

DE ABLVTIONE PEDVM.

Ioan. 13. IAM sacramenta corporis sui apostolis Dominus distribuerat, iam exierat Iudas, cum repente de mensa surgens, linteo se præcinxit, & ad genua Petri lauaturus pedes eius, ipse genibus flexis Dominus seruo consummatæ humilitatis obtulit famulatum. Et nē quid cōsummationi doctrinæ deesset, Inter fixa & immobilia præcepta, & ea quæ moueri possunt & repeti, distinctionem posuit, ut ceteris immutabiliter semel statutis, ultima lauacri species, quotidianis expiationibus commodata commendaretur fidelibus. Et sicut lex per singulas offensiones propria sacrificia requirebat, unum figuretur fidei Christianæ remedium, ad quod curreret, quotiēs se cognosceret offendisse. Quod quidem Petro nondum fuerat reuelatum, quippe qui huius traditionis nondum audierat disciplinam. Docetur ergo quæ sit baptismi & aliorum sacramentorum stabilitas, & quantum ad expiationem proficiat humilis pietas & pia humilitas: & quo modo omni tempore prosequenda & repetenda sit ablutio pedum, per quam recte cognitam & intellectam, adhærentes animæ sordes quotidiana satisfactione lauantur. Nam baptismum repeti, ecclesiasticæ prohibent regulæ: & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo lita iterum linit aut consecrat, nemo impositioni manuum uel ministerio derogat sacerdotum: quia cōtumelia esset Spiritus sancti, si euacuari posset quod ille sanctificat, uel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & auctor, in ceteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem, & sicut par est Spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est auctoritas & potestas: nec minus ratum est quod dictante Spiritu sancto apostoli tradiderunt, quam quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & uniformis in suo genere stat actio omnium, nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi uel mutari. Ornata & honorata erat Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ umbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in uitam æternam salientia, uiuam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quattuor euangelii flumina per uniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec originalis macula aliqua sui post ablutionem illam uestigia derelinquat. Præteritis lotis, uita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ita tamen ut actualibus aliquando recrudescentibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abiici & exterminari meruerat: sed quia non erat uoluntas in culpa prouidit Deus generali damnationi remediū, & suæ sententiā iustitiæ

temperauit

temperauit, hereditarium onus a ſobole remouens, & miſericorditer ablutione & unctione medicinali corruptionis primitiuæ fermentum expurgans. Sed in eos qui poſt indulgentiæ huius gratiam uoluntarii per peccata euagati ſunt, qui proprio abutuntur arbitrio, & uoluntate non neceſſitate ducuntur, indignatio & ira nõ immerito redit: nec in morte Chriſti aliquis eis ſupereſt quæſtus, ſed iuſtiſſime eos beneficia contempta condemnant. Nunc contemptum ſuũ nõ ſtatim ulciſcitur Deus nec per ſingulas offenſas iudicantis ira diſcurrit, nec obſtruxit fonti miſericordiæ ſuæ oſtia meatusque multiplices, ſed obuiat fugientibus, & cogit regredi deſperatos, oſtendens eis pænitentiæ uiam qua nulla latior inuenitur: & reuerſis dat ut iterum eis poſſint ſacramenta iniuriata prodeſſe, quorum ſi pænitentia non ſubeſſet, nullo modo deinceps experiri poſſent effectum. Propter hoc, benigniſſime Domine, pedes lauas diſcipulis: quia poſt baptiſmum & euchariſtiam, qui ſui reuerentia non patitur iterari, aliud lauacrum procuraſti quod numquam debeat intermitti: tamen ipſe quod doces facis, ut quanti quæſtus hoc opus ſit ex tua bonitate diſcamus, & inclinata ad pedes noſtros altitudine tua, ſtans aduerſus proximos, & erigens ſe contra Deum confundatur ſuperbia hominum, & ad humilitatem Dei nouerit de ſe humilia ſapere lutum. Pauent diſcipuli, nec audent obloqui, & quaſi ecſtaſis teneat eos, uel mens alias rapta peregrinetur, nec magiſtro reſiſtere, neque quid hoc ſit, uel cur fiat inquirunt. Solus Petrus ſciens quia perhibuerat ei teſtimonium quod filius Dei uiui eſſet, & quia uerba uitæ æternæ haberet, iudicans apud ſe indignum & incõueniens ſanctum ſanctorum flectere genua ad pedes peccatorum, neutiquam, inquit, tu mihi pedes abluis, & huius humilitatis ſuſtinere obſequiũ non eſt noſtrum, qui adorare debemus in loco ubi ſtant pedes tui, & ſatis eſt nobis quod ſicut catuli de menſæ tuæ reliquiis manducamus. Hoc in muliere peccatrice aliquando paſſus es, nec dedignatus es in menſa ſollemni multis conueſcentibus infamis perſonæ ſuſcipere famulatum, cuius deuotio uſa eſt ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lacrimis pro baptiſmo, tetigit, lauit, & unxit unguento. Mactata intrinſecus anima proprium in ſancta ſanguinem intulit, ſingula ſuum præbuere miniſterium, cor contritum erupit in lacrimas, fides lauit, caritas unxit. Hæc multa in conſpectu tuo congerens holocauſta, de fonte cordis fletus hauſit quos protulit: de pænitentiæ pixide unguenta quæ obtulit, caputque pro ſuppedaneo ſtrauit, crinibus circumfuſis pedes ſacros inuoluit & terſit. Nihil ſibi de ſe retinens, totam ſe tibi deuouit: & tu affectum potius quam factum attendens, ungebas ungentem, abluebas lauantem, tergebas intrinſecus pænitentẽ. Superbo oculo Simon leproſus hanc clementiæ tuæ diligentiam non poterat intueri, ſed moleſte ferebat quod tangi ſe ab huiuſmodi perſona Dominus ſuſtinebat. Qui ſi lepræ ſuæ te attenderet mundatorẽ, non dedignaretur ſi de plenitudine gratiæ tuæ alii accipiunt, ſi lauas immundos, ſi iuſtificas impios, ſi reuocas exules & abiectos. Honor tuus Deus iudicium diligit, & æquum eſt ut omnis terra adoret te, & in nomine tuo omne genu flectatur: uerum quod tu ante figmentum tuum curuaris, quod ſeruis pedes abluis, non competit maieſtati. Habebat in excuſatione ſua zelum Dei Petrus, ſed non ſecundũ ſcientiam: & tolerabile aliquo modo uideretur quod humilitas ſuggerebat, ſi non obſtinatio reſiſtere præceptori niteretur. Non lauabis, inquit, mihi pedes in æternũ. Ego ſi oportuerit me mori tecũ, paratus ſum. Hoc enim debeo, hoc amplector. Pro te libenter ceruicẽ porrigo percuſſori, ſed Deum meum & Dominũ meum ad pedes meos proſtratũ non patior, non audeo ſuſtinere. Simili modo & Ioannes uenienti Domino ad baptiſmũ tentauit reſiſtere, ſed manſuetius increpatus, illico obediuit: & quia ſuper hoc etiã reſponſum acceperat, licet territus acquieuit. Sed differentiã cauſæ huius Petrus intelligens, lauare magiſtrum & obſequi ei tolerabile

iudicabat. Lauari autem ab eo, & tantam humilitatis eius pati deiectionem, ita ui debatur indignum ut omnino cogi nō posset, nisi interminatio periculosissima coartaret. Ait ei Dominus: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulatim mysterii huius declaratur necessitas, quam condicio proposita ineuitabilem reddit: & si cum Christo aliter partē habere non possumus, nisi ipse pedes nostros abluat, quandoquidem sic artatur consensus, lauet & tergat, & sacramenti huius nobis uirtutem exponat. Supra diximus semel lotos baptismate, eodem lauacro ulterius nō egere: sed hoc lauacrum quotidianis est excessibus institutum, & iugis retractatio usque ad nouissima ueniens, omnia debet opera & cogitatus singulos perscrutari, & affectus per uitia discurrentes, uagam instabilemque animam per inania euchentes corrigere & lauare, nec quidquam in uita prætermittere indiscussum, quod gemitibus & suspiriis non fuerit expiatum. Hoc cum Dominus suos usque in finem discipulos dilixisset, in fine statuit & dixit neminem posse habere perfectam ablutionem, nisi hac sollicitudine muniatur. Mandatum igitur simul & exemplum complexus est, ut hoc exemplo instructi, non dedignarentur in alterutrum agere, quod actum est a magistro, & mandato posteris religionis auctoritas firmaretur. Vnde & subiungit: Si ego Dominus & magister laui uestros pedes, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Non erubescat seruus, si facere iubetur quod prius fecit Dominus: nec difficile nobis esse debet, si sicut ille nobis donauit, & nos inuicem condonamus: quia alter alterius onera comportantes sic legem Christi implemus. Quotiēs igitur cohortamur pusillanimes, & his qui Pharaoni in luto & latere famulati sunt persuademus, ut exeant de Aegypto: quotiens cum infirmis infirmamur, & cum his qui scandalum ferunt urimur: quotiēs cum afflictis gemimus, totiēs inhærens lutum peccatorum qua possumus sollicitudine lauamus, non quod nostra ablutio ex nobis sufficiat, nisi ad lauandum omni tempore nos pius magister accedat. In hoc se periculo fluctuantem laborans anima in Canticis canticorum conqueritur.

Cantic. 5 Laui, inquit, pedes meos, quo modo inquinabo illos? Quod ablurum est, timet iterum inquinare: sed in uia lutulenta uix aliquid solidum ubi pedem figat inuenit, & in quibus sæpe prouoluta est, paludum inquinamenta formidat. Clementissime magister, quotiens ego doctrinæ tuæ transgressus sum regulas, quotiens edicta tua Domine sancte contempsi: & cum diceres mihi, reuertere, non sum reuersus: cum minareris, non timui: cum bonus esses & lenis, exasperans fui: ultra septuagies septies in cælum & corā te peccaui, quis tot sordes abluet? quis abradet stercora conglobata? Quidquid dicat Petrus, necesse est ut ipse nos abluas: neque enim lauare nos possumus, sed in omnibus quæ agimus indulgentiæ tuæ lauacro indigemus. Ad mensæ tuæ participationem Iudas proditor est admissus, sed ab hoc lauacro salutari exclusus, lauari in fine non potuit, quia apostolatus sui honotem detestabili cupiditate fœdauit. Quia uero apud te fons uitæ est, & miserationum quæ a sæculo sunt profunditas infinita, quos abluisti baptismo, quos lauisti sanguine tuo, quos semper lauas quotidiana peccata donando, transfer a paludibus sæculi huius, & luto uitæ præsentis ad purgatissimum gloriæ tuæ regnum, ubi nec scabies ulla, nec lippitudo, ubi nemo fluxum sanguinis patiens, nemo immundus, ubi nullo amplius opus est lauacro, configurato corpori claritatis tuæ corpore nostro, secundum promissa tua, necesse esse ut impleas, & qui incepisti in nobis opus bonum, perficias solidesque per te Christum dominum nostrum.

DE

DE VNCTIONE CHRISMATIS ET ALIIS SACRAMENTIS.

DIES ista multiplicibus mysteriis honoratur. Hac die primum commendata est nobis fractio panis, & mensa Ecclesiæ panem angelorum hominibus proposuit ad manducandum. Hodie Christus pedes lauit apostolis, & hoc sollemni deuotione omni tempore agendum instituit. Hodie in Ecclesia cum ceteris unctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem, quibus digni tatibus initiandis diuinitus est unctio instituta. Hodie reconciliantur Ecclesiæ peccatores, & eiecti foras ad matris ubera reducuntur, & exclusi a cœtu sanctorum, ad communionem qua caruerant reuertuntur: hodie patent carceres, & damnati libertate donantur. Seueritate deposita hodie iudices mansuescunt, & undique cõiugata pietatis negotia, quasi abortiuas traditiones antiquas sepeliunt, & Christianæ religionis parturiunt nouitatem. Mortuus quippe est Moyses, & ueteris litteræ putruerunt ænigmata: a facie noui olei desiccatæ sunt unctiones antiquæ, tota ueteris instrumenti incompacta est strues, tabernaculum demolitum, arca ab Allophylis capta, totus templi decor ad Assyrios est translatus. Neque enim decebat ut Christiana religio ornamentis uisibilibus occupata, in manufactis delectaretur: sed ipsa tabernaculi consumptio & templi ruina, & sancta in rapinam exposita, excellentioris gloriæ intimarent stabilitatem, & manentia in perpetuum sacramenta, cultores suos ad intuitũ inuisibilium informarent, & abstractum a corporalibus desiderium nostrum, cælestis templi concupisceret & ambiret decorem, cuius nec antiquatur, nec senescit religio, in quo lucerna inextinguibilis sine fine coruscat, ubi sanguis animalium non infertur in sancta, nec sunt hereditariæ successiones pontificum, uel uni Leuiticæ tribui ministeria assignata: sed de omni tribu, & gente & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio, secundum uitæ, non generis meritũ statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis sui inexaustæ plenitudinis abundantia semper refertum, conseruandum tradidit, & erogandum, cuius aspersione & communione intus & extra corda & corpora mundarentur. Hodie, ut diximus, unguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulæ & nouellæ animæ accedentes ad fidem illectæ delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ diligunt, & sequuntur aromatum largitorem, & usque ad regis accubitum spiramine illo trahuntur, & post odorem illum ubique desiderio sancto perurgente sitibundæ discurrunt. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec uis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundum quasdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecus astringere siccitas aliqua, uel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est unctio instituta: quia sanctitatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed uirtus diuina potentius operatur; sed adest ueritas signo, & spiritus sacramento, ut & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur auctoritas deiformi conuersatione & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi uolebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ita excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secundum formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quam contemplatiuæ uitæ obtinet: & ex hoc humore constat

descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus prout uult, singulis distribuit & largitur. Ex huius unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur, scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritalibus nequitiis colluctamur, nec fœtoribus spuriis imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus. Hoc oleum a creditorum usuris sub Helisæo propheta mulierem pauperculam liberauit. Hoc Heliæ tempore Sareptanam pauit, nec lecythus trina effusione defecit. Hoc oleo Iacob lapidem quem supposuerat capiti unxit, & familiari mandato eruditus inter sacramenta ascensionum & descensionum, & discursus angelicos innixum scalæ sublimi uidens Deum, quid uirtutis hæc haberet unctio, intellexit. Moyses hoc oleo tabernaculum & sacra uasa perunxit, & super caput Aaron tanta abundantia fudit, ut usque in barbam eius descenderet, & super oram uestimenti maneret. Samuel quoque ad reges initiandos sine oleo non accedit, & usque ad defectum & reprobationem carnalium ceremoniarum in populo illo huiusmodi perseuerauit traditio, sed uasis Iudaicis deficientibus defecit gratia, & stetit oleum. Impletis uasis propheticis & sanctis regibus ad patres appositis, in apostasiam & discolatum uersum instabile uulgus, in se non retinuit locũ quem posset Spiritus sanctus inhabitare, & uasa amurca plena non suscepere liquorẽ, steteruntq; in summo fæces, quæ longo situ induruere: & ubi domiciliũ religionis fuerat, sterquilinium peccati computruit. Nec tamen cessantibus his quæ ritu antiquo inoleuerant, cum iam in populo Christiano circumcisio uideretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, unctionis mysterium religio Christiana contempsit, sed ceteris generali sanctorum consensu damnatis, non solum in regibus & sacerdotibus unctionis honor permansit, sed in omnem populum catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut Christus a chrismate dictus est, eo quod singularis excellentiæ oleo unxerit eum Deus, ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam unctionis quam nominis, & dicantur a Christo Christiani, ut sint sui Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium ordinati a Deo sanctimoniæ sacerdotes. Nec immerito huic diei assignata est tanti operis causa: & ex hoc sacramenta hæc obtinuere initium, quo hodie in sacramento calicis Christi & Ecclesiæ unitas, in lauacro pedum concors societas, & donans inuicem caritas & subiecta humilitas, in unctione Christiani nominis dignitas & excellentiæ spiritalis proprie data est & confirmata filiis adoptionis perpes auctoritas & dignitas perseuerans. Dedit itaque Dominus noster in mensa, in qua ultimum cum apostolis participauit conuiuium, propriis manibus panem & uinum: in cruce uero manibus militum corpus tradidit uulnerandum, ut in apostolis secretius impressa sincera ueritas, & uera sinceritas, exponeret gentibus, quo modo uinum & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus causæ effectibus conuenirent, & diuersa nomina uel species ad unam reducerentur essentiam, & significantia & significata eisdem uocabulis censerentur. His gratiæ supernæ priuilegiis esu sanctificati panis refecti, loti, & uncti, non eam quam amiserant, sed ampliorem & digniorem recuperant libertatem: & eiecti de paradiso nudi, ad lignum uitæ hodie reuertuntur uestiti, reddita stola & annulo prolato in medium: & reconciliantur matri Ecclesiæ, quos inobedientiæ malum foras expulerat, & cherubim flammeũ gladium ab introitu tranquilli status & innocuæ conuersationis amouit. Hodie in terra maledicta relictis rastris & graui uomerum pondere, & stimulis fatigatorum boum cruore perfusis, deterso sudore uultus exusti caloribus, ad paternam domum exules reducuntur, & egressus obuiam reuertenti filio lætabundus pater clementiam improperio non corrumpit, nec indulgentiã fœdat conuiciis, sed bonitatis suæ honorat magnificentiã, & hila-

Marginal references: 4. Reg. 4 · 3. Reg. 17 · Gen. 31. · Exod. 29. · 1. Reg. 10

& hilaritate magnificat largitatem. Resonant in susceptione huius sollẽnis musica instrumenta, & communis iubilatio pari consonantia patri misericordiarum gratias agit, cuius imperio antiquam prædam euomunt inferi, ligantur dæmones, & diruptis ferreis nexibus diu quassati liberi reuertuntur. Hæc dies nocti illi contigua est, qua absolutionis nostræ negotium Dominus inchoauit: qua a principibus sacerdotum ad Romanum præsidem ductus iudex omnium sustinuit iudicari: passus est rex illudi, & uita occidi, descendensque ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit: hoc Ecclesiæ suæ hodierna traditione exemplum reliquens, ut fieret in Ecclesia absolutio peccatorum, & hereditati redderentur eiecti, & præcedentibus beneficiis quæ supra enumerauimus, libertate donarentur pænitentes, qui secundum merita, nisi gratia subueniret, fuerant condemnati. Et omnino conuenit, ut eo tempore quo Christus captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad Ecclesiam reducantur: & quo confracta sunt infernalis repagula carceris iudiciaria seueritas mansuescat: & quo ab infernalibus tormentis cessatum est, humana supplicia crudelitatis horrorem deponant.

DE PASSIONE CHRISTI.

DOMINE audiui auditum tuum & timui. Terruit me cum appropinquaret traditor Iudas, [Abac. 3] & immineret passionis hora, quod dixisti ad patrem: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste. Et tristem te usque ad mortem, [Matth. 26] præ nimia anxietate sanguineo sudore perfusus coram apostolis es professus. Audiens hæc ego expaui. Quis enim non timeat, si timet ille, quẽ omnia timent; si pauet ille, cui omne genu curuatur; si ille qui mors est mortis, & morsus inferni morte propinquante pertimescit? Nonne ad hoc ueneras, & ita futurum ipse prædixeras? Nonne hoc & signa, & oracula, & uaticinia prophetarum a mundi initio conclamarunt? Si uoluntarie obedisti patri, & non te ut paterеris coegit necessitas, quid quereris, quid causaris? Nonne tu docueras & instruxeras fideles tuos, ut non timerent eos qui corpus occidunt, quia usque ad animam tyrannica uiolentia non attingit? Sed metus ille infirmitatis humanæ communem ex primebat affectum, & generalitatem omnium in carne uiuentium hoc dolore urgeri, & dissolutionem corporeæ spiritalisque naturæ hac molestia non posse carere, & hanc pœnam uniuersæ successioni Adam sine exceptione impositam, ut difficultas extremi transitus timeretur. Et hæc quidem molestia in eos, qui Dei iudicio rationem reddituri occurrunt, non immerito cadit: qui de eo quod beneficio uitæ & rationis, & reliquorum largitate munerum abusi sunt, accusante conscientia redarguti, examen illud in quo nullum est subterfugium timent: & ipsa auulsio spiritus carnis teneritudinem dirumpit & lædit: hanc nemo anxietatem euasit, & nemo egrediente anima sine amaritudine expiauit. Sed tu Domine, qui iudex es omnium, qui potestatiue ponis animam tuam, & potestatiue resumis; nec pœna te ex necessitate persequitur, nec formidabilis patris tibi potest esse conspectus, quid anxiaris? quid tremebundus ad orationem discurris? Dormitantibus apostolis peruigil proditorem expectas, nec tamen te abscondis, sed obuius in aduentum eorum procedis, qui te ligare ueniunt, & trahere ad Pilati tribunal, quos Iudas signifer instructa malignitate præcedit. Audiui, Domine, auditum tuum & expaui, dum quæris a quærentibus quid quærant, cum noueris quod te quærant: & dixisti eis te esse Iesum Nazarenum. Inuasit illico timor tuus eos quos tu timueras, & prostrati solo iacuere exanimes, & armatam cohortem uox unius hominis terruit, & latens in humanitate omnipotentia te discipulis pauidum, coram persecutoribus terribilem exhibebat.

exhibebat. Sed ut fieret uoluntas patris, & sacrificium carnis a timore & tristitia inchoaret, suberant uictimæ desolatorii carbones, quos obedientiæ liquefactus adeps extinxit: & cum traheretur uinctus ad præsidem, non supplicauit apparitoribus, sed Petri compescuit zelū: nec gladiorū passus est adhiberi suffragia, immo & Herodis & Pilati contempsit fastigia: nec potuit altitudo potestatum extorquere ad interrogata responsum. Iam postposito timore quasi utens potentiori auctoritate, inter sputamenta, & colaphos, & reliqua ludibria, patientia & mansuetudine uesanas persecutorum mentes conturbat, & in eo quod inter iniurias & conuicia se malitia Iudaica sentit contemptam uehementius exacerbatur: & de impietate & malitia suauitas pietasque Christi triumphat. Frustra funestas iudex manus in prætorio abluis, a sanguine Domini te profitens innocentem. Tu ipse causam mortis cum diligenter inquisieris, te non inuenisse in eo fateris: ipsa coniux tua nihil tibi & iusto huic esse mandauerat, quod utique per os eius dæmonia imminere sibi iudicium sententia testabantur: non excusas sed accusas, causam tibi facis cum Iudæis communem. Illi se proditione, tu parricidio te condemnas. Illi lingua, tu ferro occidis: tam te quam illos inauditæ crudelitatis scelus inuoluit. Veniet anima tua in manus iudicis quem condemnas, fractisque tribunalibus tuis iudicaberis, & demergeris in profundum inferni: eruntque tibi & Iudæ scelerato in tenebris & gehennalibus flammis pœnæ irremediales, inconsumptibiles ignes, dolores perpetui, & tormenta æterna. Et quidem filius hominis, sicut scriptum est de illo, uadit: qui damnatus est, ut liberaret damnatos: doluit, ut sanaret infirmos: timuit, ut faceret securos: opprobria pertulit, ut improperia detrahentium non mouerent electos: deputatus inter impios, quorum alter assumptus, alter reprobatus est, ut daretur exemplum & forma indissolubilis manens in posteros: quia nec in ultimis Dei clementia pænitentes excludit: nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit: nec eos qui uitæ suæ quocunque articulo temporis ueri sunt iudices iterum indicari: quia cum iudicis & tortoris uices non parcens peccator assumit, semet ipsum persequens dum confessionem confusione honorat, holocausti huius incensio in conspectu Dei ueniam impetrat. Neque enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impænitētes ipse iudicat & damnat; pænitentes uero quia a seipsis suscipit iudicatos, absoluit: neque iudicio quod pænitentiæ humanæ seueritas protulit, aliquid iustitia cælestis apponit. Iudicati sunt Aegyptii, cum in redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: iudicati Sodomitæ, cum subuersis eorum urbibus flammis sulphureis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent pænitentes, temporali pœnæ æternalis non succederet pœna, sed esset eis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum: nec contritos corde æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, sed Christi familiaris effectus, præmissus est in paradisum; & factus est particeps regni. per confessionem factus collega martyrii. Illi uero blasphemo, quia de Domini desperauit potentia, nulla potuit subuenire clementia: nec potuit illi crucis prodesse consortium, cuius malitiam non expiabat pænitentiæ lauacrum. Ascendisti Domine palmam: quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo, uel de principatibus, & potestatibus, & nequitiis spiritalibus uictoriam: erantque in manibus tuis duo cornua, in quibus erant fortitudo tua abscondita, & imperium tuum super humerum tuum: tu ipse patibuli tui baiulus hærebas ligno quod tuleras, euectionis & passionis anxietates sustinens & labores. Consideraui opera tua & expaui. Clauis sacros pedes terebrantibus, fossisque manibus, de uulnerum anxietate nōn loqueris, de spinis sacrum caput pungentibus non quereris, sed satagis ut innotescat posteris, quare derelictus a Deo uidearis, expositus contumeliis & Iudæorum ludibriis.

ludibriis. Causam mortis in te non esse Pilatus ipse prædixerat, & Caiphas mortē
tuam pro inimico populo satisfacturam, cum esset anni illius pontifex, propheta-
uerat. Tu de morte non agis, de opprobriis non contendis: sed hoc uis intelligi,
quæ sit causa mortis, quis quæstus, ut utraque re cognita peccatum appareat & gra
tia: & quanti ponderis sit, utrumque rerum probet effectus, cum originali morti
nullum nisi in Christi morte potuerat esse remedium: nec reconciliare Deo potuit
exules & damnatos quælibet oblatio, nisi sanguinis huius singulare sacrificium. Et
sine hoc holocausto poterat Deus tantum condonasse peccatum: sed facilitas ue-
niæ laxaret habenas peccatis effrenibus, quæ etiam Christi uix cohibent passiones,
quæ uix sceleratos animos a uoluptatum fæce auellunt. Vulneri sane tam putrido
& antiquarum cicatricum fœtori non inueniebatur medicamentum conueniens, ni
si unguento sanguinis huius plaga uetus liniretur, & malagmate carnis in cruce ex-
tensæ siccarentur uenena, quæ calcaneo primi hominis & omni posteritati eius ser-
pens ille seductor antiquus infuderat. Hæc una medela corrosit illas quæ in immen
sum excreuerant cicatrices: & uim suam concupiscentiarum perdidit corruptela, &
deleta damnationis conscriptione nouis litteris assignata est, restituta libertas, pri-
uilegio dato charta indulgentiæ sigillo plagæ lateralis firmata. Considero opera tua,
& admiror te cruci inter damnatos affixum, iam nec tristem nec pauidum: sed sup-
pliciorum uictorem eleuatis manibus triumphantem de Amalech, & quasi sanctifi-
cantem de excelso plebem, & eleuatum in sublimi, & quasi cælo proximum supe-
rioribus inferentem consummati agonis uexillum, & inferioribus erexisse scalam
in patris occursum. Ibi dolorum & conuiciorum immemor, subtiliter inuestigas &
ipse exponis quare derelictus fueris, indicans anxietates illius querimoniæ uerba es
se delictorum tuorum, quorum personam & causam assumpseras, intantum ut per
Moysen & per apostolum sustineres uocari peccatum, & maledictum pro similitudi Gal. 3
ne pœnæ, non culpæ: quod pro eis uoluisti intelligi, qui deseri a Deo propter pec Deut. 21
cata meruerant, quorum reconciliationis agebas causam, in qua allegator subtilis
pro seruis seruilem non dedignaris accipere personam: & intantum infirmis compa
teris, ut nec crucifigi, nec mori dū illi uiuant, & te patrocinante non pereant, nec
erubescas nec formides, altitudinem tuam derelinquens, ad tempus gloriæ tuæ ma
iestatem euacuans, ut redeant dispersi, & respirent derelicti. Hæc est causa quare de
relictus sis, ut colligeret & reuocaret inanitio tua eos qui fuerant derelicti, & qui si-
ne Deo fuerant dum dominaretur eis peccatum, reducti ad iustitiam, conformes
Christi, & Christi efficerentur & dii. Vnde scriptum est: Ego dixi, dii estis. Con Psal. 61
sidero, Domine, te in illo patibulo ubi uidebaris sine adiutorio, quo modo impe-
ratoria potestate latronem præmittis ad regnum: & in cuius assumptione iam mani
feste constat quantum apud derelictos profeceris, quorum primus iste gloria & ho-
nore coronatus, ipsa die paradisi ciuis, & domesticus curiæ cælestis efficitur. Impos
sibile quippe erat illam sanctam animam tuam teneri ab inferis, de qua ipse ad pa-
trem dicis: Quia non derelinques animam meam in inferno, nec corrumpi carnem Psal. 15
meam in sepulchro: quia ubi in præsentia illius effractis inferis est captiuata captiui
tas, præsentata uictrice anima in conspectu patris, ad corpus suum sine dilatione re
uersa est: & appropinquauerunt saluti, qui longe erant a salute, & inter mortu-
os liber morti obnoxios perpetua libertate donauit. Considero te in cruce de ma-
tre sollicitum, cui uolenti loqui tecum cum euangelizares, negaueras retroactis die Luc. 8
bus colloquium, & prætuleras matri auditores uerbi, pauperes spiritu, dicens eos
tibi esse pro matre & fratribus, qui uoluntati patris obtemperant. Nunc materno
moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, Ioan. 19.
& prouides sedulo benedictæ inter mulieres apostolicam clintelam, & obsequium

uirginis

uirginis uirgini discipulo tradis: ut iam non Ioseph, tanti mysterii oneretur præpositura, sed Ioannes: quia iam exigebat ratio, ut coniugii remoueretur opinio: nec ultra pater Christi æstimaretur, qui eatenus uicem patris & coniugis tenuerat. Habebat Ioseph in hac Christi dispositione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, si se cognouisset carnalem maritum: sed quia in spiritu actum erat coniunctionis illius mysterium, passus est Ioseph æquanimiter sibi eum in hoc seruitio præponi quem digniorem se iudicabat, & ideo maxime quia magistri electio sic negotium ordinabat. Ad hæc sacerdotalis auctoritas priuilegium in
Matth. 27 medio proferens, mediator inter nos & patrem oras pro his, qui ad dolorem uulnerum tuorum opprobria addiderunt, & pro inimicis impetras ueniam, supplicas & obsecras, ut hæc eis iniquitas dimittatur, & a morte tua habeantur innoxii ipsi, qui sanguinem tuum super se & super filios suos manere precantur usqueadeo excæcati, ut scelus suum non intelligant, nec odium Christi ipsa mors crucifixi extinguat. Sed caritas tua interim suspendit iudicium, & reis ingratisque patientia tua pænitentiæ prouidet locum, tempusque reseruat, & differt punire dignos exitio, hæc orans ut aperiantur oculi eorum, & agnoscant quæ sit uirtus crucis, quæ efficientia sanguinis, quæ magnitudo delicti & doni, gratiæ & peccati. Tanta erat spissitudo uelaminis, & crassitudo doctrinæ, qua erant Moyseos scriptura imbuti: ita erant eorum sensus hebetes, & ingenia tenebrosa, ut in uerbis legis nihil diuinum saperent: nibil aliud quam exterioris umbraculi integumenta uiderent, neque ad sacramentorum secreta aliqua intellectus indagine penetrarent. Immo si quis eos uellet in sancta inducere, & introducere in arcana profundaque mysteria, impium iudicabant & stultum mel e petra sugere, & de saxo durissimo oleum eliquare. Dimissum est ergo Christo orante peccatum, & ex parte maxima cæcitas illuminata est, & malignantium perfidia demum credidit & intellexit: & de torculari crucis mustum expressit, accepit & bibit: & in calice quod propinarat Moyses uinum merum a fæcibus segregauit. Ecce plus potuit donum quam delictum, & gratia quam peccatum: quoniam ex debito damnationis obnoxios, gratis sine ullo merito gratia beneficio pietatis absoluit: & iudicium imperante Christo misericordiæ dedit locum, & districtionis suæ temperamentum iustitia Domino disponente modeste sustinuit. Iam uidet Hebræus, & quicunque de seruitute Aegyptia ad repromissæ patriæ libertatem anhelat, quod sanguis Christi efficacius quam sanguis agni illius, quem in Aegypto Israel immolauit, contrarias abigat potestates: cuius hodie tanta est auctoritas & potestas, ut non solum Israelitica limina muniat, sed etiam ab his qui Israelitice non uiuunt, solum sacramenti signum repellat dæmonia: & ubicunque conspecta fuerit, terribilis sit eis sacri nominis uirtus & sanguinis nota. Denique quicunque sint sacramentorum ministri, qualescunque sint manus quæ uel mergunt accedentes ad baptismum, uel ungunt, qualecunque pectus, de quo sacra exeunt uerba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus sacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, a sacramentorum uicariis inuocatum. Et licet indigni sint qui accipiunt, sacramentorum tamen reuerentia & propinquiorem ad Deum parat accessum, & ubi redierint ad cor, constat ablutionis donum, & redit effectus munerum: nec alias quæri aut repeti necesse est salutiferum sacramentum. Iam sanguis tuus, Domine, non quærit ultionem, sanguis tuus lauat crimina, peccata condonat. Clamat sanguis Abel, clamant Sodomorum peccata, & parricidium & libido digna sunt ultione: tu olim ultionum Deus, modo misereris & parcis his qui offenderunt: sanas contritos corde & alligas uulneratos: filio prodigo reuertenti non improperas luxum: mulieri adulteræ non opponis prostibulum, peccatricis publicæ non recusas seruitium, debenti

pecuniam

pecuniam dimittis depositum. Iudæis perfidis & dedisti gratiam,& dimisisti scelus scelerum,& peccatorum peccatum. De latere tuo fons egreditur in uitam æternam prosiliens, & de eadē cōsubstantialique origine diuisis limitibus aqua & sanguis emanāt, ad complementum perfectionemque totius iustitiæ, sacramenta in perpetuum duratura, & fontis illius ubertas perenni lapsu uniuersam Ecclesiam irrigat & fecundat. Ex hoc fonte non tantum ablutionis primæ, qua initiantur accedentes ad Christum, undas haurimus: sed & compunctionum & lacrimarum perēnes effluunt riui, & misericordiarum suauitas, & totius pietatis effectus emanat. Tu, Domine, sacerdos sancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio, sancti huius sanguinis permanentem plenitudinem reliquisti, & beneficium huius sancti liquoris in perpetuum tradidisti, & constituisti nobis inconsumptibiliter potum uiuificum, crucis signum, & mortificationis exemplum. Tu consummatis omnibus uade ad patrem, & trahe nos post te: da nobis in uita præsenti, ut simus sine angaria baiuli crucis tuæ, & comprehendamus cum omnibus sanctis quid latitudo, quid Ephs. 3
longitudo, quid sublimitas, quid profundum huius ligni significet: quo conspectu non noceat nobis, neque mordeat coluber solitudinis, sed incolumes per omnia sequamur te, tecum paruuli simus, tecum circumcidamur, tecum baptizemur, tecum ieiunemus, tecum lotis pedibus panem angelorum edamus, tecum crucifixi mundo uiuamus, tecum Spiritu sancto repleti,& corpore & spiritu in æternum maneamus. Qui uiuis, & non ultra morieris in sæcula sæculorum.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI.

QVAESITIS aromatibus ad ungendum dominū Iesum in monumento positum sacræ mulieres communicato consilio conuenerunt, & repertis ibi sine corpore sudariis, quem non inuenere, putauere sublatum. Nam & lapis reuolutus, & uacuum monumentum simplicibus animis coniecturas huiusmodi opponebant, quod corpus strictum linteis nisi translatum esset moueri loco non posset: nec lapis magni ponderis nisi ui humana, nullatenus reuolui potuisset: unde & mane uenientes quo modo posset ab ostio monumenti lapis gyrari anxie causabantur. Sed Dominus qui inspirauerat ut uenirent, præuenerat uenientes, & egressus de sepulcro uacuum locum reliquerat, apertoque ostio ingredi uolentibus liberum dederat aditum, & quasi monebat se alias quæri, qui illis angustiis non poterat occultari. Flebant igitur sacræ feminæ, quæ eum cui obsequi uolebant, se perdidisse putabant: & obtiguerant mæstitudine, eo quod deuotio sua desiderato frustraretur effectu. Habuerant siquidem eum sicut prophetam, non inferiores fide illis discipulis, qui dicebant quod Iesus Nazarenus uir prophe- Luc. 24
ta fuerat potens in opere & sermone. Et licet de resurrectione sua ipse tam apostolos quam reliquos discipulos, in quorum societate istæ esse meruerant, magister prouidus instruxisset, incusserat tamen omnibus dubietatem & terrorem supplicium crucis & mortis atrocitas: nec tamen ab eorum cordibus auelli poterat dilectio qua ei adhæserant, & recordatio signorum quæ uiderant,& admiratio doctrinæ quā audierant, & conuersationis piæ admirabilis sanctitudo qua fuerant informati. Nec dum firmo gressu ibant, sed lababat pes dubitantium, sed quærebant quem amabant, nec maligne desperabant: unde factum est ut quæstū inuentionis, dilectionis perseuerantia mereretur. Illæ itaque primæ uiderunt & cognouerunt quæ ardentius dilexerunt, quæ deuotius quæsierunt: illæ sermocinatæ cum Christo, certificatæ quod ipse esset qui a mortuis resurrexisset, nunciant Petro & ceteris, quod Christus resurgens a mortuis iam non moritur. Euangelizarunt uiuentem, qui mortuus putabatur

tabatur: nec iam sepulturæ eius odoramentis corporalibus deseruiunt, sed aromatibus firmæ fidei, & certæ spei, & caritatis sinceræ regnanti Domino famulantur, & uirtutum fragrantiam non iudicato præsentant, sed iudici. Lætantur apostoli, quos mundus quasi dehiscens terruerat, & quasi dissolutione elementorum quassarentur omnia, præcipiti ruina sterneret, minas horribiles intentarat, solidatisque & compactis cælestibus & terrenis æterna redemptione inuenta, gratulabundi adorant quē reliquerant: credunt, nec in aliquo hæsitāt: assistunt quantum possunt ei, a quo diffugerant. Quem non fragor ille mundi terreret, quando terra tremuit, sol expalluit, & radios lucis suæ sol contenebratus abscondit? Ipsa monumenta lapides sibi superpositos proieceerunt, & indignata superior & inferior plaga tenebris & motibus & scissuris, compassionis suæ & uehementis angustiæ indicauerunt affectum: nec sustinuit intueri mundus perfidiæ Iudaicæ scelus: & uisa sunt insensata elementa sensu uti abundatiore quam homines, quibus secundum naturam ratio inerat: & crudeliores extitere feris abutentes intellectu, intantum Christi sanguinem sitientes, ut se ipsos maledictione æterna damnarent, & in paruulos suos anathematis illius reliquias immobili stabilimento firmarent. Sed ne in eorum scelere diutius immoremur, qui repulsi sunt & destructi in finem, quorum parricidalia uota seruitium & exterminium meruerunt, quos cum Dathan & Abiron, quos ob dissensionis flagitium terra dehiscens uiuos absorbuit, constat in tenebris inferi sigillatos, ne tantarum abominationum recordatio paschalem serenitatem interpolet, circa sollemnitatis inclytæ gaudia deuotis & alacribus animis insistamus. Neque enim fas est, ut a nobis aliqua his diebus tristia recitentur: sed sicut filiis Chore datum est ut semper læta canerent & prophetarent, & omnes psalmi eorum attitulati, nominibus gaudia prædicant, nec aliqua minantur aduersa: ita nos ad Christum pertinentes, cuius sanguine conspersa creditur Adam caluaria, qui sub loco quo crux Domini fixa est humatus traditur ab antiquis, eiusdem sanguinis sanctificati elapsu, lætemur & delectemur in Domino, nec iam amatoribus crucis mors magistri sit horrori, neque pœna sit dolori, nec passio sit pudori, cum hæc omnia uitæ nostræ sint instrumenta: quia mors eius pro peccatis nostris sacrificium fuit, & pœna crucis excessibus pœna dignis occurrit: labor eius onera nostra deposuit, dolor eius nos sanauit, & damnatio indebita nos a damnatione æterna absoluit. Et si quid confusionis uisa est in tempore illo pati sancta eius humilitas, rerum hodie manifestatur effectu quod apostolus ait: stultum huiuscemodi sapientius esse hominibus, & infirmum fortius omni fortitudine, per quod reprobata sapientia huius mundi, & de sapientibus & potentibus in nomine crucifixi pauperes spiritu potentissime triumpharunt. Cantemus igitur Domino, gloriose enim honorificatus est. Liber populus egreditur de Aegypto, Moyse duce: mare fit peruium, columna flammea nocte coruscans Israeliticum antecedit exercitum: stat a dextera & leua mare suspensum, dificcato luto profundi, inoffensum abyssus dat transitum: & egresso populo Dei, Pharaonem cum populo suo repentina mole illapsum pelagus intercludit. Iam præcesserat agnus quem Israel in Aegypto immolarat, cuius sanguine limina rubricata percussor angelus non est ausus attingere: nec exterminatoris gladium populus formidabat, cui & de spiritalibus nequitiis parabat uictoriam, illud sine macula sacrificium & mare diuisum, & totum Aegypti robur extinctum. Primum illud antiquum pasca his miraculis coruscauit, & excluso fermento, præceptum est ut horum operibus dierum celebritas ageretur in azymis: nec sollemnitatis huius gaudia seruilibus operibus fuscarentur, nec omnino aliqua tantæ sinceritatis gloriam malignitas inquinaret. Certa data est ex lege distinctio, quæ esset paschalis oblatio, & tempus, & locus, & modus, quando, uel ubi, uel quo modo sacra deberet hostia immolari. Victima, agnus, locus, una

Num.16

1.Cor.1.

una per ſingulas familias domus: caro non elixa, ſed aſſa, hora ueſpertina. Hæc cum eo tempore fierent in figura, quod nos in ueritate agimus, typice loquebantur: & dirupto in Chriſti morte templi uelamine, uerus agnus ſolus inter filios hominum ſine macula Chriſtus ætate ultima, in qua mundi ueſperaſcit condicio, ab una populi Chriſtiani familia in unitate Eccleſiæ aſſus in cruce, proiectis foras hæreticorum fermentis, ſinceræ fidei ſolidata compagine, inconſumptibiliter editur, creditur, & tenetur. Noua & uetera ſub hoc nomine conuenerunt, egreditur Iſrael de ſeruitute Aegypti, exit populus Dei de regno diaboli, baptizantur in nube, & mari Hebræi, & iam Spiritu ſancto & ſanguine Chriſti mundatur a peccatis populus Dei: ex diuerſis familiis una fit domus, una fit tribus, unus eſt cibus, ſignificantia & ſignificata, res & ſigna, uirtus inuiſibilis, & uiſibilia ſacramenta ſic faciunt unum corpus, ſicut caro & ſpiritus: & quod uidetur, & nomine & uirtute Chriſti corpus cenſetur. In hac rerum conuenientia honorificatus eſt Chriſtus, & glorioſæ laudis triumphos lætabunda hodie canit Eccleſia, in lapide angulari conſocians disiunctos olim parietes, quos in unum mirabilis artifex fuſo ſanguine glutinauit: & reprobato diu a malignis fidei fundamento, caritatis ſuæ nexibus diuiſas copulauit macerias, & redegit partes in totum, & multa in unum: & facti ſunt una domus confœderati parietes, & ſtabile fundamentum. Honorificatus eſt Chriſtus reſurgens a mortuis, uictor mortis, ſpolians inferos, & captiuos præmittens ad ſuperos. Hucuſque per humilitatis gradus aſcendens, modo gloria & honore coronatus, nil mortale, niſi paſſibile retinens, impaſſibilitatis & immortalitatis donauit nos gloria, & reſurgentes in beatitudine conſtituit ſempiterna. Reſurrexerunt quidem ante Chriſtum, ſed in nomine & fide eius ſub Helia uiuente in corpore, unus: & Heliſæo uiuo & mortuo, duo qui obierant, ſed ad mortem quam guſtauerant, iterum redierunt: Surrexit & Lazarus, & alii nonnulli ad imperium Chriſti: & aliquo tempore beneficio uitæ uſi, iterum ad funera rediere. Res quidem honorabilis & dominatio poteſtatiua fuit ad corpus exanime ſpiritum reuocare: ſed reſurrectionis huius, cuius ſunt in Chriſto primitiæ, incomparabilis eſt dignitas, quam nec ſequitur corruptela, nec diſſoluit antiquitas, nec aliqua mutabilitas labefactat. Mirati ſumus in transfiguratione quæ facta eſt in monte præſentibus apoſtolis Petro, & Iacobo, & Ioanne, quando ſicut ſol reſplenduit facies ſaluatoris, & ueſtimenta eius candorem omnem exuperantia apoſtolorum hebetauere conſpectum: ſed momentaneus ille decor imaginem, non ſpeciem: ſimilitudinem, non ſubſtantiam: partem, non plenitudinem transformationis mirifice explicauit. Sed neque eandem gloriam quam ante oſtendit apoſtolis, reſurgens illico oſtendit: ſed quod uidere conſueuerant, hoc uiderunt: & dilata eſt claritatis illius quam nobis pollicitus eſt plenitudo, quæ in ſe erat perfecta, & a nobis in nobis expectatur perficienda lucidior & ſincerior, quam æſtimari poſſit ab aliquo, uel quam illa etiam claritas intimauerit, cuius primitias in Chriſto transformato accepimus. Agunt in cæleſtibus hæc paſchalia gaudia ipſi angelici ſpiritus, & reſurgentis Domini gloriam admirantur, lætantur, & delectantur in eo quod forma ſerui reuerſa ſit in formam Dei, & exinanitio humilitatis ad depoſitæ altitudinis redierit maieſtatem. Sed & in hoc multiplicata ſunt gaudia, quod ab his pro quibus ſe humiliauerat, tantæ excellentiæ beneficium dignatus eſſe commune, & partiri nobis ſuæ abundantiam uoluit claritatis: ut poſt reſurrectionem corpus non aggrauet animam, ſed ſit caro ſine mole & pondere, agilis & mobilis, nullis clauſa obſtaculis, uiſu & auditu penetrans omnia & attingens, quocunque uoluerit ſine impedimento diſcurrens. Inerit reſuſcitatis corporibus nulli uanitati ſubiecta libertas: & quæ cogi non poſſit ad aliquid in nullo laborans, iam a ſpe educta, re ipſa perfruens, nulla expectatione

suspensa, & in pace quietissima confirmata: omnisque expers formidinis in spiritalibus deliciis iugis illa permansio reflorebit. Quam mirabilis est scientia tua Deus, confirmata est super nos, nec possumus ad eam attingere. Hæc sapientiæ tuæ altitudo, qui mundum non ex præcedente materia, sed solo uerbi tui condidisti imperio, creaturis uero corporalibus ex mundi essentia dedisti initium, suis incolis singula elementa adornans, hominem quem de mundo fecisti, cunctis in terra & aere & aquis uiuentibus præficiens, ita ut suo præposito singula in suo genere ministrarent. Tu aliis uitam temporalem, aliis procurasti perpetuam, admirabili ordine quadam mutans & renouans: & præfinito tempore metã irrationabilibus omnibus præfixisti, & terminum quem transire non posset, dissolutioni condicio destinata. Homo quia ex cælesti & terrena materia compactus est, uestitus extrinsecus pelle & carnibus, tempus accepit, quo te iubente, redderet terræ quod de terra assumpserat, & ad immaterialẽ originem reuerteretur spiritus, cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine, & caro uermibus consumenda, secundum naturæ suæ rationem æternitatis nõ poterant priuilegio perfrui: & quod sibi iure non competebat, a conditore nequibat exigere: neque ulla eorum interrogatio super hoc merebatur responsum. Sed tu, optime Domine, ultro gratiam uolens dare spiritui, decreuisti clementius, ut ex societate & clientela quam reddiderat animæ caro, aliquid ei commodi proueniret: & quæ ei uehiculum fuerat & particeps studiorum in recompensatione ministerii, iterum dilecto accolæ consociata pudica & pacifica rediret, nullãs secum reuehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ concuteret puritatem. Sed & hoc, Domine, ad cumulum beneficii addidisti, ut inter legem carnis & Spiritus nulla postmodum esset diuersitas: nec post initum fœdus ulla iterum inter eos recrudescat rebellio, sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseueret. Te igitur iubente, terra fit caro, & expulsa de domo iterum coniugatur uiro, non iam ancilla, sed libera: & habitant unius moris in domo murmurationibus consopitis, quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant. Quis, Domine Deus, considerare hæc opera tua sufficit? & quis lutum coagulare potest in carnem, quis formare potest in hominem, quis infundere animam, quis reddere uitam, quis dare æternitatem, quis addere felicitatem? Ad hunc prouentum humana laborat creatio: hæc semper fidelium expectatio fuit. Hoc optabat rex ille humilis qui se nouerat imperfectum, ut adderes condicioni tuæ quod deerat, & perficeres & solidares opus tuum, quod corruptibilitas & mortalitas assidue conuiciis multis solebant affligere, & uariis opprobriis consueuerant infestare. Tu morti imperas, & absorpta eliditur: inanescit corruptio, ubi æger te medente sanatur. Gustasti mortem pro filiis hominum, ut qui tecum mortui erant, tecum uiuerent: & participes tribulationum, etiam consolatione gauderent. Resurrectio quidem cõmunis est, & ante tribunal Christi necesse est in corpore iustos stare & impios, Dei hoc dictante iustitia, ut pietas & impietas in operatoribus debitis stipendiis donarentur: & qui finem habere contempserunt in malis, infinita clauderentur ultione in pœnis: & qui gloriati sunt in cruce cum crucifixo regnantes beatæ fierent perennitatis participes. Non sunt participes huius gaudii, quos damnat ambitio: non potest furtiuos habens loculos, paschalibus sollemniis interesse. Nihil proditor & uenditor magistri, fermentator profanus commune habet cum azymis: omnis immundus in anima ad esum huius agni prohibetur accedere. Nulla ad hanc lætitiam perfidia recipitur, omnis malignitas excluditur: calciatus pedibus ad euangelizãdum peractus, accinctus renibus & sanctimoniæ destinatus, habens baculum in manibus, & festinans ut Aegypti deserat idola, sequens Moysen, nec formidans uitæ discrimina, quisque

quisque purus & sincerus sine fraude homo uerus accedat & edat: & securus quod resurgat, mortem optet, ut attingat ad æterna gaudia, in quibus est uita nostra sursum manens, & nos trahens ad bona cælestia. Qui uiuit &c.

DE ASCENSIONE CHRISTI.

CELEBRATA in cruce sollemni uictoria, cum iam templum corporis sui, quod persecutio Iudæorum effoderat, Dominus reparasset, noluit statim ad patrem ascendere, & glorificati corporis præsentiam inferre cælestibus: sed necessaria dispensatione discipulorum infirmitati consulens, utiliter distulit: & quadraginta diebus in terra conuersatus, & uisus est sæpe, & locutus cum apostolis, & manducauit & bibit, & uulnera quæ ad dubietatem eorum tollendam, in corpore reseruarat, & uidenda & palpanda exposuit, & impleta in se quæ in scripturis erant prædicta, euidentia rerum edocuit. Ad hoc necessaria fuit huius temporis mora, ut recollectis quos in fugam timor impegerat, quos supplicium crucis terruerat, in multis argumentis apparens, mentes quæ diffidentia titubauerant, solidaret: nec esse phantasticum, sed uerum corpus quod surrexerat, tam commessationibus quam contrectationibus probaret. Ad hoc dilata est ascensionis gloria, ut sub hoc dierum interstitio præcedens doctrina affectibus firmaretur, immo ut discipulorum desideria recessionem eius corporalem ambirent: quia spiritalis præsentiæ plenitudo quam diu conspectu carnis præsens aderat, aduentare non poterat: & paulatim in hoc conducti sunt, ut libenter consuetudine conuictus assueti carerent, cum inhabitator Spiritus sanctus eorum animas possidens, inuisibili accessu sinceriores eis affectus infunderet, & aperiret interiores oculos ad intuendum intellectu puro patrem luminum, & substantia rerum sperandarum proposita apparentia sepeliret: nec incertitudinis scrupulus superesset, cum Dominus & magister, quem uerum hominem probauerant, eis uidentibus cælum ascenderet: sed iam securi se crederent secuturos, nec esse impossibile quin & ipsi in carne & spiritu ad superos transferrentur. Omnibus itaque ad tam delectabile spectaculum aggregatis: Ascendo, inqnit, ad patrem meum & patrem uestrum, Ioan. 20 Deum meum & Deum uestrum. Horum uerborum auctoritas cum iam eorum uirtutem Spiritus sanctus intimasset, omnem poterat excludere diffidentiam, & hilarescebant animi eorum paternitatis diuinæ illustrati honore, & fraternitatis Christi honorati consortio, cum audirent & crederent se filios Dei & fratres Christi, in quo omnis excellentiæ plenitudo & sufficientia inerat: nec iam quasi idiotæ & hebetes huic uerbo applaudebant carnaliter: sed subtilissime generationem & dignitatem creaturæ a noluntate & nutu creatoris habuisse initium, & imaginem & similitudinem Dei in interiori homine uidebant: & dinoscebant intellectu potius quam uisu, quam affinitatem habeant inter se pater & filius: & quia substantiuo & naturali filio filii adoptiui conformes a prima origine multa habeant ex natura, & multa ex gratia. Sane huius generositatis consortium, secundum quam simul cum Christo filii Dei sumus, nobilitatem existentiæ nostræ exponit & intimat: in quo honore si manserimus non degeneres, constat omnino non posse patrem diffidere a filiis, sed deiformibus tutum esse ad paternitatem accessum: nec posse pati ad hereditatem possidendam dispositos in petitionibus diuinis repulsam, sed in quibuscunque filius filialiter genitorem appellauerit, necesse est bonitatem largitoris iuste supplicantis prosequi uoluntatem: maxime cum ipse pater qui largiter iusta suggerat peti, quæ non differt benigne largiri. Et quidem paterna caritas bonis filiis & heredibus maxime delectatur: & hoc gloriæ

Christi unigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis suæ non patitur esse solitariam magnitudinem, sed addit fratres, non qui minuant quasi diuisam in plures excellentiam, sed qui altitudinem diuitiarum eius exornent participes & consortes. Quod cum ipsum qui pater est, constet esse Deum, & eum Deum nostrum sicut & suum filius attestetur, in eo quod filii sumus, ipse nos possidet, in eo quod noster est Deus, quod nostrum est, ipsum cuius proprii sumus, proprie possidemus. Dico igitur Domino meo, Deus meus es tu. & dicit mihi Dominus meus: Psal. 117 Ego dominus Deus tuus. Homo cuius Deus est, quid amplius quærit? Si sufficis tu Deo, sufficiat tibi Deus. Bonorum tuorum Deus non indiget, nec conferre potes ei quippiam, nec auferre. Si esurierit, non dicet tibi. Eius est orbis & Psal. 15 Psal. 49 plenitudo eius, & magnitudinem eius cæli cælorum non capiunt. Non infirmatur, non eget indumento uel cibo: omnia scit, omnia potest, omnia continet: in ipso omnes uiuimus, mouemur & sumus. Quid tu ei quasi indigo confers? te solum bonitate non necessitate desiderat. Scriptum est, & ipso iubente tabulis insculptum lapideis, ut diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Deut. 6 Dilige, & diligeris: prope est merces tua, in manibus porrigitur præmium: esto tu Dei, & erit tuus Deus tuus. Impar sane commercium, pretium inæquale: sed qui pro nobis triginta argenteis appretiatus, intelligi uoluit, quanta fuerit in pretio quod pro eo datum est, & in eo quod ipse dedit pro mundo, dissimilitudo, cum ipse exiguo argento emptus & uenditus, tanto pretio damnatos redimeret: ut dubium esse non possit, quin pretii magnitudo superaret negotium: nec æquari posset damnum, quod omnino damnatio iusta meruerat, obedientiæ Christi, quæ gratis usque ad mortem progressa est, & ultro soluit quod non debebat. His intellectus apostoli sicut filii prophetarum olim uerum Heliam ascensurum sciebant, & horam illam præstolabantur gaudentes, nec iam anxiabantur parturientes, sed exorta lætitia parati erant prosequi recedentem, minime dubitantes quin & ipsi post modicum conuersationis huius, postquã de torrente passionis in uia hac bibissent, exaltato capite & erecto, se ad cælestia Dominum secuturos. Eleuatis igitur manibus hereditariam eis benedictionem relinquens, non manufacto uehiculo, nec auxiliaribus carpentis euectus est Christus, sed naturæ diuinæ propria usus uirtute carnem cælo intulit, & corpus glorificatũ patris conspectibus præsentauit. Non indiguit uectoribus angelis, qui offendicula tollentes e medio, ferrent eum in manibus: sed præcedentes & subsequẽtes applaudebant uictori & concinentes in iubilatione modulabantur canticum nouum, & implebat cælos consonantiæ illius harmonia, thronis & dominationibus parantibus filio iuxta patrem consessum, cherubim & seraphim pedes pacificos ambientibus, radiantibus undiq; diuinis claritatibus & splendoribus supercælestibus, quos nec ardor perseuerans consumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis ullius abscõdit. Celebrat tanti triumphi magnificentiam lætabundus cælestis exercitus, & qui descendenti coram pastoribus Bethleemitis decantauerunt in sublimi præconia, modo expressioribus conatibus, & intensioribus iubilis reuertenti ad patrem sollemniora obsequia impendebant, & festiuis affectibus uenerabantur hominem supra se sublimatum, quem gloria & honore coronauerat pater, & ad dexteram suam collocatum, hoc dato ei Philip. 2 priuilegio singulari, ut in nomine eius omne genuflecteretur, & super omne nomen, eius nomen excellentius coleretur. Quanta in eius susceptione in cælis iucunditas fuerit, nemo sufficit enarrare: rei huius magnificentia omnem superat intellectum. Si linguis hominum uel angelorum quis eloquatur, uel ad hoc cuiuslibet elaboret acumen ingenii, ut definire uelit quæ patris in reditu filii hilaritas fuerit: aut si forte illud sempiternum gaudium aliquod tunc admiserit incrementum,

si stabi-

si stabilitatis æternæ se aliquo modo mutare possit immobilis magnitudo, scrutator ille maiestatis opprimetur a gloria: & uerendum est ne dum uehementius exprimit uerba quam oportet, sanguinem pro lacte emungat. Attamen inuisibilem Deum uisibilem filium recepisse ad dexteram suam, manifestum est: & humilitatem carnis nostræ throno iudiciario honoratam, paternæ complacuisse altitudini, duo genera gentium ciuitati supernæ, de qua gloriosa dicta sunt, deinceps assignare, & esse supra mansionarios homines & angelos, & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequentari. Hæc merces obedientiæ Christi, hæc crucis & mortis stipendia, hic passioni[illegible]bor promeruit, ut corpus humilitatis nostræ fieret corpori claritatis Christi co[illegible]rme, & mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptibile incorrupti[illegible] fierent homines cum Christo in cælestibus iudices, qui cum eo iudicia [illegible]rant malignorum, & extiterant usque ad mortem tribulationum consorte[illegible]ac die primum inuecta est cælis hæc nouitas inaudita, & gauisus est pater hereditate amplificata, sobole multiplicata, promissionibus quas locutus fuerat in prophetis redditis & completis. Solum ad hæc quæ prædicta sunt, restat iudicium, & examinationi ultimæ adhuc referuant antiqua oracula locum. De iudicio quippe & angustia Christo sublato, superest post misericordiæ tempora quæ ad finem festinant, ut iustitiam comitetur iudicium: & habeant singuli quod merentur, & honoretur honore dignus, & contemptor confundatur inglorius. Hoc & duo angeli Christo ascendente testati sunt, quia qui iudicatus abibat, iudex esset terribilis rediturus, & uideret collecta in unum generalitas hominum, quas foderat manus, quod terebrauerat latus, faciem quam conspuerat, & prolata in mediũ inflexibili sententia, occurrentibus saluatori electis, remaneant impii infinitis deputati tormentis. Quanta illud edictum sequentur lamenta, illius ultimæ tubæ clangor quam horribilis erit, continuus erit & superfluus illarum lacrimarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri uiuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam a- Luc.16. quæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrocius desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur ultra Deus, neque tunc audiet pænitentes, sera erit illa confessio: & cum clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet. Non ultra uidebunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum. Exultabunt sane sancti in gloria, uidebunt Deum & gaudebunt, lætabuntur & delectabuntur & fruentur gloria, & in felicitate iucunda buntur æterna. Ibi non gustabunt quam suauis sit Deus, sed implebuntur & satiabuntur dulcedine mirifica: nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit. Non senescent, non tabescent, non putrescent amplius: perpetua sanitas, felix æternitas, beatitudinis illis sufficientiam confirmabunt. Non erit concupiscentia in membris, non ultra ulla exsurget rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus, sana ex integro natura, sine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit denique Deus omnia in omnibus, & illius præsentia omnes animæ & corporis implebit appetitus, cessabuntque de cetero consummatis omnibus ministratorii angelicarum uirtutum discursus: & impleta ordinataque omnino ciuitate Dei, nec innouabitur, nec mutabitur ultra fixe & consummatæ beatitudinis status. Ei igitur, ante cuius tribunal stabimus, qui nunc uultui Dei apparet pro nobis, cui de nobis tanta cura fuit, ut pro nobis uellet,

naſci & mori, in præſenti quæſumus, ut ſit cura curandi nos, & nobis auctoritatem & poteſtatem iudicandi nosmet ipſos & corrigendi concedat, ut in illo terribili iudicio ſuo inter electos aſciti & congregati, liberi a ſeruitute & captiuitate, cæleſtibus ciuibus coniungamur & fruamur bonis, quæ ipſe diligentibus ſe repromiſit, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit.

DE SANCTO SPIRITV.

DESTO ſancte ſpiritus, & paracleſim tuam expectantibus illabere cælitus, ſanctifica templum corporis noſtri, & conſecra in habitaculum tuum: deſiderantes te animas tua præſentia lætifica: dignam te habitatore domum compone: adorna thalamum tuum, & quietis tuæ reclinatorium circumda uarietatibus uirtutum: ſterne pauimenta pigmentis, niteat manſio tua carbunculis flammeis & gemmarum ſplendoribus, & omnium chariſmatum intrinſecus ſpirent odoramenta: affatim balſami liquor fragrantia ſua cubiculum tuum imbuat, & abigens inde quidquid tabidum eſt, quidquid corruptelæ ſeminarium, ſtabile & perpetuum hoc facias gaudium noſtrum, & creationis tuæ renouationem in decore immarceſſibili ſolides in æternum. Interfuimus ſacræ uerbi infantiæ, & puerperio uirginis obſecuti ſumus, cum cæleſti militia gloriam decantauimus paruulo: confeſſi ſumus omnipotentem, quem in cunabulis uidimus uagientem: circumciſionis celebrauimus ſacramenta, & truncato præputio uoluptatum ſanctimoniæ didicimus mancipari. Interfuimus baptiſmati ſaluatoris, & audita patris uoce de cælis, ad obediendum Chriſto traditi ſumus, & inſtructi cælitus quo modo patrem & filium dilectio iungat & uniat, ita ut in ipſis nominibus intimetur diſtinctio perſonarum, & naturæ unitas euidentiſſime innoteſcat. Sed Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ inter illa myſteria uidimus & intelleximus, ex illa ſpecie gemitus pænitentiæ, & deſideria contemplationis diuinæ, ex ſimplicitate cordis & innocentia uitæ immaculatæ inceſſanter prodire, & neminem niſi ſuſpiriis huiuſmodi præcedentibus, & inſpiratione diuina monente, poſſe ad cæleſtia aſpirare, ut ſuſpiratio, & inſpiratio, & aſpiratio a Sancto ſpiritu & cauſam habeant, & effectum, & materiam, & prouentum. Secuti quoque ſumus in eremum Dominum ieiunantem, & repulſa potenter diaboli uidimus tentamenta. Interfuimus cænæ, & de calice Domini bibimus, pedes lauimus, mortui ſumus cum Chri-

1. Ioan. 2. ſto, & ecce uiuimus: proſequimur aſcendentem, & præſtolamur promiſſum nobis Spiritum ſanctum, cuius unctio nos de omnibus doceat, qui inuiſibili magiſterio nos doceat, & cæleſtibus inſtruat diſciplinis: qui carnales hebetet ſenſus, & & conterat appetitus. Hic Spiritus ſanctus ab ipſo mundi initio aquis legitur ſuperfuſus, non materialibus aquis quaſi uehiculo egens, quas potius ipſe ferebat: & complectentibus firmamentum dabat congruum motum, & limitem præfini-

Rom. 1 tum. Huius ſempiterna uirtus & diuinitas cum in propria natura ab inquiſitoribus mundi antiquis philoſophis proprie inueſtigari non poſſet, ſubtiliſſimis tamen intuiti ſunt coniecturis compoſitionem mundi, compoſitis & diſtinctis elementorum affectibus præſentem omnibus animam affuiſſe, quæ ſecundum genus & ordinem ſingulorum uitam præberet & motum, & intranſgreſſibiles figeret metas, & ſtabilitatem aſſignaret & uſum. Hanc uitam, hunc motum, hanc rerum eſſentiam animam mundi philoſophi uocauerunt, putantes cæleſtia corpora, ſolem dico & lunam & ſtellas, ipſumque firmamentum, huius animæ uirtute moueri, & regi, & aquas, & terram, & aerem huius ſemine impregnari: qui ſi ſpiritum, & dominum, & creatorem, & uiuificatorem, & nutritorem crederent, omnium

quæ sub ipso sunt, conuenientem haberent ad fidem accessum. Sed abscondita est a sapientibus & prudentibus tantæ rei maiestas: nec potuit humani fastus ingenii secretis interesse cælestibus, & penetrare ad superessentialis naturæ altitudinem: & licet intelligerent qnod nere esset creatrix & gubernatrix rerum diuinitas, distinguere tamen nullo modo potuerunt quæ esset deitatis trinitas, uel quæ unitas, uel quæ personarum proprietas. Superferebatur quidem elemento purificatorio spiritus sanctificator, iam tunc baptismi uirtutem enuncians. Iam tunc illa præfigurabantur tempora, quibus arca Noe aquis inuecta diluuii uiri iusti familiã conseruauit illæsam, abolita generatione adultera, qui in filiabus hominum bestiali petulantia effrenes, impudenter se illis commiscuerant, nec diuinos, nec humanos in flagitiis publicis uerebantur aspectus. Arcam illam quæ typum gerebat Ecclesiæ, Spiritus sanctus & tunc regebat, & adhuc regit, extra quam quisquis perfidus euagatur, inuolutus fluctibus mergitur in profundum: & impossibile est eum uiuere, cui non superfertur spiritus uitæ, cuius uiuificus calor animat omnia, & fouet, & prouehit, & fecundat. Hic Spiritus sanctus omnium uiuentium anima, ita largitate sua se omnibns abundanter infundit, ut habeant omnia rationabilia & irrationabilia secundum genus suum ex eo quod sunt, & quod in suo ordine suæ naturæ competentia agunt, non quod ipse sit substantialis anima singulis, & in se singulariter manens: de plenitudine sua distributor magnificus, proprias efficientias singulis diuidit & largitur, & quasi sol omnia calefaciens subiecta, omnia nutrit, & absq; ulla sui diminutione integritatem suam de inexhausta abundantia, quod satis est & sufficit omnibus, commodat & impartit. Hic Spiritus rubri maris aquas siccauit, & suspensis hinc inde nebementibns fluctibus, ab ollis carnium, & Aegypti pulmentariis populum ad spiritalem eremi libertatem eduxit incolumem, & alimoniis cælestibus pauit, manna quasi rorem matutinum infundens graminibus, quod colligi iussum est ad mensuram. Aderat plena mensura per totam hebdomadam, uacante sabbati die, cui sexta præcedens dies consueti uictus duplicans quantitatem, octauæ præfigurabat quietem, in qua absque labore & sollicitudine in deliciis epulabuntur electi, & saturabuntur in terra sua duplicia possidentes, corporis & animæ felici perennitate, & perenni felicitate ditati. Hic est Spiritus sanctus, quem Magi Exod. 8. in Aegypto tertii signi ostensione conuicti, cum sua defecisse præstigia faterentur, Dei digitum appellarunt, antiquis philosophis eius intimarunt præsentiã defuisse. Et licet de patre & filio aliqua sensissent Platonici: spiritus tamen tumidus & humani appetitor fauoris, sanctificationem intellectus diuini mereri non potuit: & ubi ad profunditatem sacramẽtorum uentum est, omnis eorum caligauit subtilitas, nec potuit infidelitas sanctitudini propinquare. Hic digitus Dei mundanæ iudex & uindex perfidiæ, noui tempore testamenti potenter expellit dæmonia: nec laborat agendo, sed solo nutu perficit omnia: quod dicit, facit: quod iubet, implet: secreta indicat, pandit occulta: reuelat ignota, hebetat acutos, & perspicaces confutat. Hoc digito in lapideis tabulis lex primum conscripta, quinquagesimo die post egressum Israel de Aegypto in monte Sina Moysi est commendata: sed populus nequam & gens duræ ceruicis, a quorum animis terror ille recesserat, quem mors ardens & flammea iuga, & clangor buccinæ, & lampades coruscæ, & horrenda tonitrua nuper incusserant, in apostasiam conuersi, & de Moysi reditu desperantes, lege diuinitus missa indigni iudicati sunt: quia in oculis eorum Moyses frangens tabulas, tã Exod. 32. uerba quam instrumenta comminuit & deleuit. Quin etiam sceleris ultione patrata, reuersus in montem ad Dominum, quadraginta diebus ieiunãs & colloquens, tandem obtinuit ut ipse alias ex saxo ad instar priorum exciderit tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat, scripturam insculperet & formaret. Factumque est mi

rabili

rabili dispensatione superni iudicii, ut lex quam Sanctus scripserat spiritus, deleretur : & quam manus humana restituit, in posterum teneretur. Quod ea ratione credi potest sic actum, ut populus prior secundum carnem ambulans & uiuens, diuinis colloquiis & spiritalibus mandatis ostenderetur indignus : nec posse mentes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramenta, quæ exemplarium tegmine uelabantur. Porro testamenti noui quæ Christo euangelizãte patuit ueritas uerbo Christi prolata, indissolubilis permansit, & solida deinde stabilitatis perpetuæ auctoritate fulcita est, eo quod oblatam gratiam humiles susceperunt, & quod filius inter pauperes spiritu inuenit sibi domum in qua caput reclinaret : & merito reprobatos uisibiles tabulæ inuisibilis Dei indicant contemptores, & ampliori dignos honore incarnati uerbi credulos auditores, & deuotos ueneratores. Lex igitur a paschalis agni immolatione die quinquagesimo datur : & pentecostes nomẽ tantæ rei sollemnitas ex lege accepit, in ipso dierum numero sacramenti magni complicans rationem. Septenarius quippe numerus septies reuolutus, quinquagesimum efficit, addito monade, qui præsentis sæculi meta, & futuri initium, perpetuitatem sub octauæ nomine continens, sic præsentia terminat, ut nos ad perpetua introducat. Sacratus hic septenarius numerus a conditione mundi auctoritatem obtinuit : quoniã in sex diebus prima Dei opera patrata sunt, & septima consecrata quieti, quasi sancta & sanctificans sollemnitate uacationis honorata, & spiritui sanctificatori attitulata. Vnde & cessanti a seruilibus operibus populo iubetur ut diem sabbati sanctificet & spiritui rectitudinis, & sanctitudinis, & fortitudinis adscribat, quod directe, quod honeste, quod uiriliter incedit : quia totum ex eius costat ducatu, quod deuii diriguntur, quod impii conuertuntur, quod debiles confirmantur. Spiritus rectus, Spiritus sanctus, spiritus principalis regit, componit, consummat, & perficit quas inhabitat mentes, & corda quæ possidet : nec errare patitur, nec corrumpi, nec uinci, quos docuerit, quos possederit, quos gladio potentissimæ uirtutis accinxerit. Septenarius iste ex quaternario & ternario constans, cum in se propter prædictas causas honorabilis habeatur, habet ex partibus suis excellentiam maximam : quia artificis & materiæ uidetur exprimere & distinguere primarias substantias, ut ternarius creatorem propter trinitatem enunciet, & quaternarius creaturã propter quattuor elementa, quæ rerum omnium causæ sunt & semina, sub huius numeri breuitate concludat. Spiritus sanctus a patre procedens, a patre & filio, quaternario superfertur: & conditor benignus opus suum amplectitur, & diligit quod plasmauit, & creaturam suam sanctus ipse sanctificat & consociat sibi, & caritatis nexu statuit & conquadrat. His aliisque secretioribus rationibus quas illustrium uirorum subtiliora ingenia indagarunt, septenarius numerus in scripturis sanctis sæpe sacramentales causas complectitur, & simplex & multiplicatus necessarios ad intelligentiam diuinorum operum parturit intellectus. In hebdomadibus apud Hebræos dies septimus sabbatum, idem requies appellatur : qui numerus non tam in septimanis, sed etiam obseruatur in annis, & annorum hebdomada consummata, septimus annus requietionis est, & ipsi terræ sabbatum imperatur : nec fas est cuiquam eo anno serere uel metere quippiam, sed quæ sponte siue in terra, siue in ulneis, uel in arboribus nascuntur, alimoniæ pauperum deputantur. Annorum quoque septimanæ apud Hebræos quinquagesimum annum faciunt, quem iubileum appellant, in quo decreto legis (ut supra dictum est) fit terræ remissio, & seruorum libertas, & restitutio possessionum, quas eatenus distractio alienauerat, & cetera huiusmodi gratis ad hæreditatis ordinem reuertuntur. De numero septenario cum multa dicta sint, plura supersunt quæ in lege & euangelio præcipue commendantur. Quinquagesimus itaque annus perficit iubileum : quinquagesimus dies a pasca pẽtecosten facit, in quo uere

Spiritu

Spiritu sancto infuso apostolis, ad hereditatem cælestem a quo uenundati sub pec
cato exulabant, quos diabolo domino mendicitas & egestas subiecerat, reuertũtur.
Septem sacerdotalibus clangentibus tubis, Hiericho corruit: septem petitionibus Iosu. 6
orandum patrem filius docuit. Remissio peccatorum duplicato septies septenario,
Petro mandatur. Leprosus septimi diei inspectione a sacerdote iudicatur, summi Leuit. 15
sacerdotis in septem diebus consecratio consummatur. Dominus Iesus Christus de Matth. 14
septem panibus quinque milia hominum reficit: & iustus quisque Deo laudes per Psal. 118
diem septies dicit. Ipse dominus Iesus ab Adam secundum generationes, quas Lu- Gen. 14
cas commemorat, septuagesimusseptimus inuenitur, ut ultionẽ in Lameeh septua- Luc. 3
gesiesseptics promulgatam ueniens terminaret. Septem diebus in pasca editur azy- Exod. 12
ma; septem diebus mense septimo tabernaculorum sollemnitas celebratur. In septẽ Leuit. 23
annis templum a Salomone construitur, septem brachiis & totidem luminibus can
delabrum adornatur. Celebramus tam nos quam Iudæi quinquagesimum diẽ, sed
illi in typo, nos autem in ueritate, non tam significamus quam agimus. Penteco-
sten igitur celebrantes commemorauimus, quæ olim sub Moyse in ueteri testamen-
to sunt acta, & quæ sub Christo facta sunt, post cuius ascensionem in cælos Spiritus
sanctus uisibiliter super apostolos in linguis igneis apparuit, & ad instar prioris sæ- Act. 2
culi uniuersitatem fidelium unius labiis esse uoluit: ut quorum erat cor unum & ani
ma una, una esset & lingua: nec posset impedire intellectum credentium aliqua di-
uersitas uerborum, sed euangelica doctrina propria lingua prolata ad omnium au-
ditum eandem efficientiam obtineret, ut Græcis & Barbaris omnibusque gentibus
uerbum euangelii sic esset intelligibile, ac si in eorum auribus linguæ in qua nati e-
rant idiomata resonarent. Aderant Medi, & Elamitæ, Mesopotameni, & Arabes: Act. 2
Hi omnes, dum Hebræa lingua apostoli prædicarent, locutio iudaica enunciatio-
nis suæ articulos cursu consueto euoluens nullo exponebatur interprete, sed uerbo
eorum per Spiritum sanctum inerat uirtus & gratia, ut habitantes Pontum & Asiam,
suam esse dicerent linguam, quam audiebant, quasi primitiuæ linguæ libertas ad
antiquitatis reuersa originem confusionis contumeliam euasisset. Nec tantum apo-
stolis collata est hæc gratia, sed multitudini credentium idem spiritus superfusus est,
intus ardentibus, extra loquentibus, & complectebantur se dilectio & uerbum, &
de calore spiritus sermo feruebat ignitus. Iam omni timore excluso obedire, sed
Deo magis quam hominibus publice profitebantur; & uidebatur eis gloria, si pro
Christo iniuriam paterentur. Ad hunc modum olim Moysi iussum est, ut in uiros Num. 11
septuaginta, quos ipse presbyteros iudicaret, de spiritu suo partiretur, ut in nego-
tiis partem gererent sollicitudinis. quibus cum imposuisset Moyses manus, requie-
uit in eis Spiritus sanctus, qui non Moysi ablatus est, quasi ipse sine spiritu remane
ret, uel idem spiritus secaretur in partes: sed secundum mensuram donationis diui
næ quæ erat in Moyse, gratia singularis facta est multiplex & communis, & data est
multis in eo potestas, quod prius solius Moysi disponebat auctoritas. Sic Heliæ spi- 4. Reg. 2
ritum duplicem recepit Helisæus, non quod in duas substantias idem spiritus sit di
uisus, & duos propheta sanctus habuerit spiritus: sed quod populo Christiano, cu-
ius typum Helisæus gerebat, accepto Spiritu sancto data sit potestas in opere & ser-
mone, & ascendentem Heliam, id est Christum, pio desiderio prosecutus fide clarue
rit & intellectu, & uita & signis & miraculis fulserit & exemplis. Hic sacrorum ordi
num distributor reges creat & principes, sacrat pontifices, eligit sacerdotes. Hic
sapientia Salomonem, intellectu Danielem, Ioseph consilio, Samsonem fortitudi-
ne, Moysen scientia, Dauid pietate, Iob timore prosequitur, & sanctorum animas
omnimodis fecundat uirtutibus, intantum affectus pacificos prouehens, ut iam in Rom. 5
cælis nostra sit conuersatio, diffusa in nobis caritate per Spiritũ sanctum, qui datus

est nobis

est nobis. Hic in pudicis mentibus sibi statuit mansionem. Hic humiles & cælibes habet domesticos, abominatur ærarios, falsarios detestatur. 4.Reg.5 Hic Giezi mercenarium lepra condemnat, 3.Reg.13 & Ieroboam uendentem sacerdotia cnm apostatis locat. Act.8. Hic Simonem gratiæ Dei nundinatorem a sanctorum consortio exheredat, cuius detestabiles ausus ultrix ruina confundit & quassat. Num.22. Hic Balaam ad maledicendum conductо silentium imponit, & per asinam redargutum, colliso ad parietem pede, uacuum pecunia, contumelia oneratum, claudicantem ad propria remisit confusum. Hic omnibus Ecclesiæ sacramentis interest, quæ ipse efficit & consummat. Hic peccata diluit, hic iustificat impios & ad uitam reuocat mortuos. Hic discordes pacificat, & uinculo dilectionis adstringit & ligat. Hic nos cælo inuehit, & a mundi huius uanitaribus auulsos superni regni constituit hæredes, cuius summa est felicitas, quod corpus istud spiritali effectu cum angelis conuersabitur, nec ultra erit carnis & sanguinis aliquis appetitus, sed erit omnium plena sufficientia, cognoscibilis Deus, & inhabitator Spiritus sanctus.

DE DISCIPLINA ET BONO PVDICITIAE, INCERTO AVCTORE.

ALIQVAS officiorum meorum partes non æstimo præterisse, dum semper enitor uel maxime quotidianis euangeliorum tractatibns, aliquando uobis fidei & sententiæ per Dominum incrementa præstare. Quid enim aliud in Ecclesia Domini utilius geri, quid accommodatius officio episcopi potest inueniri, quam ut doctrina diuinorum per ipsum insinuata collataque uerborum, possinr credentes ad repromissum regnum peruenire cælorum? Hoc mei & operis & muneris, quotidianum uotiuum negotium, absens licet obtinere connitor, & per litteras præsentiam meam uobis reddere conor, dum uos solito more allocutionibus missis in fide interpello. Ideo conuenio ut euangelicæ radicis firmitate solidati, aduersus omnia diaboli prœlia stetis semper armati, absentem me non credo, si fuero securus. Verumtamen omnia quæ uiriliter proferunt, & æternæ uitæ statum tractantibus uel definiunt, uel promittunt, ita demum fructuosa sunt, si ad emolimentum operis diuinæ indulgentiæ uiribus adiuuentur. Nõ solum proferimus uerba quæ de scripturarum sacris fontibus ueniunt, sed cum ipsis uerbis preces ad Dominum & uota sociamus, ut tam nobis quam uobis, & sacramentorum suorum thesauros aperiat, & uires ad implenda quæ cognoscimus, tribuat. Periculum enim maius est uoluntatem Domini cognouisse, & in Dei uoluntatis opere cessasse. Quamuis ergo ad multa uos negotia, ad diuinæ monitionis præcepta, semper ut scitis exhorter, quid mihi aliud uotiuum aut maius porest esse, quam ut per omnia perfecti stetis in Domino? tamen ut præcipue pudicitiæ claustra teneatis (quod & facitis) admoneo, scientes templum esse uos Domini, membra Christi, habitationem Spiritus sancti, electos ad spem, consecratos ad fidem, destinatos ad salutem, filios Dei, fratres Christi, consortes Spiritus sancti, nihil iam carni debentes, qua renatos ex pudicitia præter uoluntatem, quam uelle debemus & nostra sit: præstetur etiam propter redemptionem, ut corrumpi non possit, quæ a Christo consecrata sit. Nam si apostolus Ecclesiam sponsam Christi pronunciat, oro uos quanta pudicitia exigitur, ubi Ecclesia inter matrimonia sposa uirgo præstetur? Et ego quidem, nisi quod breuiter uos admonere proposui, latissimas satis puto, & locupletes pudicitiæ laudes proferre potui, sed superuacuum duxi laudare eam diurius apud colentes. Vos enim illam ornatis dum geritis, & plures eius laudes exercendo profertis, facti eius ornamentum, dum & illa uestrum est, modulo

decore

decore inuicem fenerando. Illa uobis disciplinam bonorum suggerit morum, uos illi ministerium præstatis operum sanctorum. Nam & illa quantum & quid possit, per uos apparuit: & quid uos uelitis, ipsa demonstrauit & docuit, copulatis in unum duobus bonis mandatorum & rerum, ne quid inutile uideretur, si præceptis ministeria defuissent. Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, uinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Pudicitia sollicita non est cui placeat nisi sibi: pudicitia semper uerecunda, dum innocentiæ mater est: pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi conscia de pulchritudine, si improbis displicet: pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prœlia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa & beatos efficiens, apud quoscunque habitare dignatur, quam nunquã accusare possunt, nec qui eam non habent: uenerabilis etiam hostibus suis, dum illã multo magis mirantur, qui expugnare non possunt. Sed ut matura & in uiris probata semper, & a feminis appetenda: sic inimica eius impudicitia semper est detestanda, obscenum ludibrium reddens ministris suis, nec corporibus parcens nec animis. Debellatis enim propriis moribus, totum hominem suum sub triumphum libidinis mittit: blanda prius, ut plus noceat dum placet, exhauriens rem cum pudore, hostis continentiæ frequenter perueniens ad sanguinem: cupiditatum infesta rabies, incendium conscientiæ bonæ, mater impænitentiæ, ruina melioris ætatis, contumelia generis, expugnans sanguinis & familiæ fidem, alienis affectibus suos inserens filios, in aliena testamenta sobolem ignoti & corrupti generis inducens. Quæ plerunque extra sexum ardens, dum se non continet intra concessa, parum sibi putat satisfactum, nisi in uirorum quoque corporibus non uoluptatem nouam quærat, sed extra ordinaria & portentuosa cõtra ipsam naturam ex uiris per uiros monstra conquirat. Sed enim pudicitia locum primum in uirginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Verum in omnibus gloriosa est cũ gradibus suis: nam & matrimonium fidem tenere laus est, inter tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum statuisse, maioris uirtutis est, dum etiam licita reiiciuntur. Certe ex utero sanctitatem custodisse, & infantem se usque in senectutem in sua ætate tota tenuisse, admirandæ utique potẽtiæ est: nisi quod blandas corporis leges non nosse, magis felicitatis est: notas iam uicisse, uirtutis est, sic tamen ut & uirtus ista de dono Dei ueniat, licet se in membris hominibus ostendat.

Pudicitiæ, fratres, antiqua præcepta sunt. Quare antiqua dico? quia cum ipsis hominibus instituta sunt. Nam & ideo uir suus feminæ est, ut præter eundem alterum nesciat, & ideo uiro reddita est mulier, ut subiecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo, inquit, erunt in carne una, ut in unum redeat, quod unum fuerat, ne separatio sine reditu occasionem præstet alterius. (Gen. 2.) Inde & apostolus: Caput mulieris pronunciauit uirum, ut coniunctione duorum pudicitiam probaret. (Ephe. 5.) Nam ut alterius caput membris aptum non potest esse, ita & alieno capiti membra non sua: caput enim suis conuenit membris, & membra capiti suo: utraque naturali fibula in concordia mutua cohærent, ne oriente discordia de diuisione membrorum pactum diuini fœderis rumperetur. Addit tamen & dicit: Quoniam qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet eã, sicut & Christus Ecclesiam. Caritatis cũ pudicitia ex hoc magna præscriptio, si uxores diligendæ sunt a uiris suis, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: & ita uxores maritos debent diligere, ut Ecclesia Christum. Hanc sententiam Christus quando uxorem dimitti non nisi ob adulterium dixit, interrogatus tantum honorem pudicitiæ dedit. Hinc nata est illa sententia: Adulteras non sinetis (Leuit. 20.)

uiuere. Hinc apostolus dicit: Hæc est uoluntas Dei, ut abstineatis uos a fornicatione. Hinc & illud dicit: Membra Christi, membris meretricis non esse iungenda. Hinc traditur satanæ in interitum carnis, qui proculcato iure pudicitiæ, uitia carnis exercet. Hinc merito regnum cælorum non tenent adulteri: hinc est, omne peccatum extra corpus esse, solum adulterum peccare in suum corpus: hinc ceteræ præceptorum auctoritates, quas nunc recolere omnes non est necesse, apud uos præsertim qui illas nostis frequenter & facitis, quæ licet descripta non sint, queruli tamen de his non potestis esse. Adulter enim non habet excusationem, aut habere potuit; quia ducere licebat uxorem. Sed sicut matronis iura præscripta sunt, quæ ita sunt nexæ, ut diuelli inde non possint: uirginitas uero & cōtinentia extra ius omne sunt, nihil ad uirginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes, si ulla praua hominum leges ausa supergredi conantur. * Virginitas æquat se angelis: si uero exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata uictoriam & contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est quam futuræ uitæ gloriosa meditatio? uirginitas neutri sexus est: uirginitas est perseuerās infantia: uirginitas est uoluptatū triumphus: uirginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fecunditatem, sed non habet orbitatem: felix quod est extra partus dolorem, felicior autem quod est extra funerū filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est quam soluta libertas? maritum nō habet dominum, uirginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimoniis est dicata, non sæculo, nōn liberis. Persecutionem non potest timere, dum illam de securitate potest prouocare. Sed quia pudicitiæ nobis breuiter sunt exposita præcepta, iam pudicitiæ ponamus exemplum. Plus enim proficitur, cum in rem præsentem uenitur: nec de uirtute dubitatur, quando quod præcipitur, exemplis etiam sanatur. Gen.39 Exemplum pudicitiæ a Ioseph cœpit. Adolescens Hebræus generosus de patre, generosior de innocentia, ob inuidiam reuelationum distractus a fratribus Ismaelitis, in domum deuenerat hominis Aegyptii, obsequio & innocentia & tota seruitutis fide facilem & beneuolum in se animum sui prouocauerat Domini, cuius faciem tam sermo liberalis, quam ætas omnibus commendauerat. Sed ista generositas ab uxore domini aliter quam decebat accepta est: in domus parte secreta, & sine arbitris allata, & facinorosis accommodata, putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cum retentus est uestibus, eo quod moliretur fugam propter tanti facinoris audaciam, ipsas uestes relinquens, & corporis nudi sinceritatem habiturus innocentiæ testem, ad crimen pudicitiæ suæ impudens mulier adiicere non dubitauit calumniam: & ceteris & marito squalida & feruens, spreto desiderio suo, conquesta est dolore simulato, quod Hebræus adolescens uim sibi molitus fuisset inferre, quam ipsa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inscius, & uxoris accusatione grauiter inflammatus incenditur. Pudicus uero iuuenis, quia delicto conscientiam non miscuit, in imum carceris truditur. Sed sola non est in carcere pudicitia: nam est cū Ioseph Deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat. Somniorū præterea obscura dissoluit; quia spiritus in tentatione uigilabat, & per dominum liberatur a uinculis. Qui in domo minore cum periculo fuerat, regiæ domus sine periculo dominus effectus est: generositati suæ reditus fructum pudicitiæ & innocentiæ, Deo iudice, a quo meruerat, accepit. Sed non minus ex parte diuersa, aliud nobis pudicitiæ simile, de cōtinentia feminarum exoritur exemplum. Dan.13. Fuit, ut legimus, Susanna filia Helciæ, uxor Ioachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hāc nullum ad decorem commendabat species, simplex enim erat. Excoluerat pudicitia, & cum pudicitia sola natura. In hanc ex senioribus duo cœperāt deperire, nihil memores

memores nec diuini timoris, sed nec suæ annis iam marcescentis ætatis: ita illos in flagrantia transactæ iuuentutis incendia, rediuiuæ libidinis flamma reuocabat, pudicitiæ latrones amorem profitentur, sed oderant. Resistenti minantur calumnias, adulterii se dicunt accusatores, noto adulteri. Inter duos libidinis scopulos auxiliũ de Domino petebat, quia uiribus corporis repugnare non ualebat. Et exaudiuit de cælo clamantẽ ad se pudicitiam Dominus, & cum iniquitate oppressa duceretur ad pœnam, uidit inimicorum liberata uindictam. Bis uictrix, & in periculo suo tam funeste totiens concepta, & libidinẽ euasit, & mortem. Infinitum erit si exempla prosequar plura: his duobus contentus sum, præsertim cũ omnibus sit uiribus par ista pudicitia defensata. Non illos emollire potuit in uita generosi sanguinis memoria, quæ in quosdam licentia lasciuiæ est ministra: non decor corporis, & apte positorũ figura membrorum, quæ suggerit plerunque quasi flos quidam, properans uelociter transire ætatis porrecta uoluptatis occasione pascatur: non anni primi uirentis, sed maioris ætatis, cum rudis adhuc sanguis æstuans, naturæ flammas accendat, & in medullis uersata cæca incendia ad remedium uerum etiam per periculum pudoris itura: non ulla latebrarum, & sine ullo conscio, quæ tuta quibusdam putatur occasio, quæ maxima uis est admittendi sceleris cum deliberationibus occurrit impunitas. Non posita necessitas de auctoritate iubentium, & in temeritate participum atque sociorum, quo genere franguntur etiam sæpe recta consilia. Non præmia ipsa & bonitas, non accusationes, non minæ, non pœnæ, non mors, nihil tam sæuum, tam durum, tam triste, quam cecidisse de alto pudicitiæ gradu. Digni tanto iudicis diuini præmio, quorum alter regio pæne throno illustraretur, altera cōcordia mariti dotata inimicorum mortibus redderetur. Hæc sunt & his similia semper nobis ante oculos exempla ponenda, his paria diebus noctibusque meditanda.

Nihil animum fidelem sic delectat, quã integra, immaculata pudoris conscientia. Voluptatem uicisse, uoluptas est maxima: nec ulla maior est uictoria, quam ea quæ e cupiditatibus refertur. Qui hostem uicit, fortior fuit: sed altero qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externũ hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne facilius uincitur quam uoluptas: quia illud quidquid est, horridum est, hoc blandum est. Nihil tam difficile opprimitur, quam quod per illud armatur. Qui cupiditates tollit, & metus sustulit: nam ex cupiditatibus metus ueniunt: qui cupiditates uincit, de peccato triumphat: qui cupiditates uincit, malum generis humani sub pedibus suis iacere ostendit: qui cupiditates uicit, pacem sibi perpetuam dedit: qui cupiditates uicit, libertatem sibi, quod est etiam ingenuis difficillimum, reddidit. Meditanda ergo nobis, fratres, ut res docent, semper pudicitia: quo facilior fit, nullis artibus constat. Quæ enim illa cōsummata uoluntas, quæ nisi impediretur, longe est, sed nostra est: ita non est acquirenda, sed fouenda quæ nostra est. Quid est enim aliud pudicitia, quã mens honesta ad custodiam corporis data, ut sexibus redditus pudor seueritate signatus, fidem honoris de incorrupta sobole seruaret? Pudicitiæ autem, fratres, cōpetunt & cogniti sunt in primis diuinus pudor, & præceptorum sancta meditatio, & animus propensus ad fidem, & mens attonita ad sacram religionẽ: deinde uidere ne quid in se ultra modum sculptum, ultra honestatem productum, ne quid proditum, ne quid arte fucatum, ne quid ad irritandos, aut redintegrandos dolos lenocinatum. Non est pudica quæ affectat animum alterius mouere, etiam salua corporis castitate. Longe absint quibus pulchritudo non ornatur, sed prostituitur. Nam sollicitudo de pulchritudine, & malæ mentis indicium & deformitatis est. Sit natura corporis libera, nec diuinis operibus inferatur uis. Semper est misera, quæ sibi non placet qualis est. Quid capillorum

mutatur color? quid oculorum extremitates ſuffuſcantur? quid facies artibus in diuerſam formam conuertitur? quid poſtremo ſpeculum conſulitur, niſi quia ne ipſa ſit timetur? Cultus etiam mulieris pudicæ pudicus ſit: adulterium fidelis nec in coloribus nouerit. Veſtibus aurū intexere, quaſi pretio eſt ueſtes corrumpere. Quid inter fila ſtaminum delicata, rigida faciunt metalla? non ut fluentes humeros premant, & luxuriam feliciter ſe animi iactantis oſtendant? Quid cum ceruices peregrinis lapidibus urgentur, & abſconduntur? quorum pretia etiam ſine artibus calendarium cuiusuis excedunt? Non ornatur mulier, ſed uitia oſtenduntur. Quid cum digiti tali auro onerati, nec intrare poſſunt, nec egredi? utrum uſus expoſcitur, an patrimoniorum inanis pompa monſtratur? Mirum negotium, mulieres ad omnia delicatæ, ad uitiorum ſarcinas fortiores ſunt uiris. Sed ut repetam quæ cœperam, colenda ſemper pudicitia uiris & feminis, omni cuſtodia ſeruanda eſt intra limites ſuos. Cito natura corporis periclitatur in corpore, dum rapit illam ſecum caro, quæ ſemper in lapſu eſt. Sub prætextu quippe naturæ quæ homines ſemper urget ad affectus, quibus ruinæ collapſi generis reſarciuntur, blandimento uoluptatis fallentes, non ducit ad conſcientiam legitimæ coniunctionis ſobolem, ſed iactat in crimen. Ergo contra has carnis inſidias, quibus ſe diabolus & ſocium miſeriæ & ducem facit, obluctandum eſt omni genere uirtutis. Aſſumantur ſecundum apoſtolum Chriſti opera, & a conſortio carnis quantum poteſt animus colligatur: ſeparetur conſenſus a corpore, uitia ſemper caſtigentur ut odiantur: ante oculus obſeruetur. Deformis eſt atque deiectus peccati pudor. Pænitentia ipſa cum luctibus ſuis commiſſorum criminum inhoneſta conteſtatio eſt. Nihil conſideretur curioſe in alienis uultibus, ſermo & breuis ſit, & ſobrius riſus, ſignum eſt enim animi facilis & remiſſi: nam contactus recedat etiam honeſtus: nihil corpori liceat, ubi uitandum eſt corporis uitium. Cogitetur quam honeſtum ſit uiciſſe dedecus, quam inhoneſtum uictum eſſe dedecore. Dicendum etiam, quod adulterium uoluptas non eſt, ſed mutua contumelia: nec delectari poteſt, quod & animam interficiat & pudorem. Coerceat animus ſtimulos carnis, refrenet impetum corporis. Accepit enim hanc poteſtatē ut illi ad imperium eius membra ſeruirent: & quaſi legitimus ac perfectus auriga, ultra conceſſas corporis metas extollentes ſe carnis impetus, cæleſtium præceptorum habenis reflectat, ne ultra terminos ſuos currus iſte corporis raptus in periculum ſuum ſecum & ipſum rapiat aurigam. Sed inter hæc, immo ante hæc, contra turbas & uitia omnia de diuinis caſtris auxilium petendum eſt: ſolus enim potens eſt Deus, qui homines dignatus eſt facere, & plena hominibus auxilia præſtare. Ego pauca dictaui, quoniam non eſt propoſitum uolumen ſcribere, ſed allocutionem tranſmittere. Vos ſcripturas aſpicite, exempla uobis de ipſis præceptis huius rei maiora conquirite. Fratres cariſſimi, bene ualete.

AD NOVATIANVM HAERETICVM, QVOD LAPSIS SPES VENIAE NON EST DENEGANDA.

COGITANTI mihi, & intolerabiliter animo æſtuanti, quid nā agere deberem de miſerandis fratribus, qui uulnerati non propria uoluntate, ſed diaboli ſæuientis irruptione, adhucuſque, hoc eſt, per longam temporum ſeriem agentes, pœnas darent: ecce ab aduerſo obortus eſt alius hoſtis, & ipſius paternæ pietatis aduerſarius hæreticus Nouatianus, qui non tantum ut in euangelio ſignificatum eſt, ſicut ſacerdos uel Leuites iacentem uulneratum præteriret, ſed ingenioſa ac noua crudelitate ſauciatum potius occideret adimendo ſpem ſalutis, denegando miſericordiā patris, reſpuēdo pænitentiam fratris. Mirum quot acerba, quot aſpera, quot peruerſa ſunt? Sed facilius quis in alieno

oculo festucam perspicit, quam in suo trabem. Nos autem, fratres dilectissimi, non moueat, aut turbet hæretici istius perfidi abrupta dementia, qui cum in tam ingenti dissensionis & schismatis crimine constitutus, & ab Ecclesia separatus sit, sacrilega temeritate non dubitet in nos sua crimina retorquere. Cum sit enim a semet ipso nunc factus immundus, sordibus sacrilegis inquinatus, hoc nunc nos esse contendit. Et cum scriptum sit, canes foris remansuros, & apostolus hos eosdem canes docuerit esse uitandos, sicut legimus, ait enim: Videte canes, uidete malos operarios: Philip. 2 rabiem suam non cessat latratibus excitare luporum more, tenebrosam caliginem optare, qua facile possit ferina sua crudelitate, oues a pastore direptas, spelunca tenebrosa laniare: aurum certe se suosque quos colligit, esse pronunciat. Nec nos dubitamus desertores Ecclesiæ apostatas factos, in aurum nunc facile potuisse conuerti, sed illud aurum in quo prima delicta populi Israel denotata sunt. Ceterum uasa aurea & argentea, quæ ab Aegyptiis excussa sunt, in dominica potestate, id est, Christi Ecclesia, perseuerant, in qua si perseuerasses, Nouatiane, uas forsitan & pretiosum fuisses: sed nunc te in paleas & in stipulam conuersum nec intelligis, nec plangis. Quid igitur uanis rebus extolleris? damna potius quam lucra consequeris. Quid te ex quo pauperior factus es, diuitem credis? Audi in Apoca- Apoc. 3 lypsi dominicam uocem iustis obiurgationibus increpantem: Dicis, inquit, diues sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo: & nescis quoniam tu es miser, & miserabilis, & cæcus, & pauper, & nudus. Has opes, has diuitias paupertatis pro certo possidere se credat, quisquis Christi Ecclesia derelicta ratione cæca, apud temerarios illos schismatum duces & dissensionis auctores conuerti non trepidat, quos Ioannes antichristos appellat, quos euangelista paleis similat, quos Dominus Christus fures & latrones designat, sicut ipse in euangelio declarat dicens: Quia qui non in- Ioan. 10 troiit per ostium in ouile ouium, sed descendit per alterā partem, ille fur & latro est. Item in eodem quoque ait: Omnes qui uenerunt, fures sunt & latrones. Qui isti sunt, non desertores fidei, & transgressores Ecclesiæ Dei, qui contra ordinem Dei nituntur? quos merito Spiritus sanctus per prophetā increpat dicens: Fecistis con- Esa. 30 silium non per me, & cogitationē non per spiritum meū, adiicere peccata super peccata. Quid ad ista respondeant peruersissimi Nouatiani, uel nunc infelicissimi pauci, qui ad tantam dementiā proruperunt, ut nec Deo, nec homini reuerentiam habuerint? Illic impudēter & sine ulla ordinationis lege episcopatus appetitur, hic autem propriis sedibus & cathedræ sibi traditæ, a Deo renunciatur illic ueritas, aspernantur me, ut sacrificent mihi, nec offerūt oblationes sanctas filiorū Israel, nec accedunt offerre sancta sanctorum, sed accipiens ignominiā suam in errore, quo errauerunt, satis sit paucis probasse quid nā sint. Audite igitur Nouatiani, apud quos scripturæ cælestes leguntur potius quā intelliguntur, parū si non interpolentur. Sunt enim uestræ præclusæ aures & corda cæcata, qui nullum de spiritalibus ac salutaribus monitis lumē admittitis. Sicut Esaias ait: Excæcati sunt serui Dei, & merito ex- Esa. 6 cæcati: quia uoluntas schismaticorū non est in lege, quæ lex unā nobis & singularem designat Ecclesiā, in illa scilicet quæ sub Noe ante diluuium Dei prouidentia fa- Gen. 6 bricata est arca, in qua non tantū munda animalia, sed & immunda, ut tibi cito respondeatur Nouatiane, inuenimus esse reclusa. Quæ arca cum his quæ secū fuerant liberata est: in qua & cetera quæ in ea inuenta nō sunt, diluuio perierunt. Ex illa igitur arca remittuntur duæ aues, corax & columba. Qui corax uere hominū immundorum, & in tenebris perpetuis futurorum per sæculi latā uiam, & immunda uescentium apostatarum futurorū, & ad Ecclesiam se ultra non uertentium, figuram portabat, quē sicut legentes inuenimus emissum, & nō amplius reuersum. Huic ergo aui, id est, immundo spiritui, quiq; fuerint similes inuenti, ad Ecclesiam amplius reuerti

non poterunt, qui & si uoluerint, Dominus prohibebit, qui Moysi præcepit dicens: Leuit. 7 Omne uarium & immundum eiice foras extra castra. Columba autem emis- Gen. 8 sa incontinenti significatur reuersa, eo quod requiem non haberet pedibus suis, quam Noe recepit in arcam, & post septimum diem iterato emissam, recepit eam portantem suo ore oliuæ folium. Et ego quidem, fratres dilectissimi, non temere ista cogitans, nec humana sapientia conspirans: sed ut cælestis Domini dignatione necessarie & pertinenter mentibus nostris concipere permittitur, dico illam, id est, columbam duplicem nobis per semet ipsam significare figuram: primam quidem, & principalem, suam, hoc est spiritalem, olim, id est ab initio diuinæ administrationis insistit, & sacramentum baptismatis, quod in salutem generis humani prouisum, & soli Ecclesiæ cælesti ratione celebrare, per os suum præostendit. Ter enim emissa ex arca, uolitans per aerem super aquā, significabat iam nunc Ecclesiæ nostræ sacramenta. Vnde & Dominus Christus Petro, sed & ceteris discipu- Matth. 28 lis suis mandat dicens: Euntes euangelizare gentibus, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, hoc est, ut ternitas illa quæ sub Noe per columbam figuraliter operata est, hæc nunc in Ecclesia per uos spiritaliter operetur. Sumamus iam nunc & secundam personam columbæ ex arca emissæ, diluuii scilicet tempore, quando omnes abyssi proruperunt, quando cataractæ cæli patefactæ sunt super terram propter facinora hominum quæ quotidie exercebant coram Domino, sicut Gen. 6 Moyses dixit: Et uidit dominus Deus redundare nequitias hominū super terram, & quod omnes in malum recordarentur a principio dierum suorum, & dixit: Perdam hominem quem feci a facie terræ ab homine usque ad pecus, & a reptili usque ad uolatilia cæli. Emittitur ergo tempore cataclysmi columba ex arca, aquis uiolenter toto orbe terrarum infestantibus. Illa arca figuram Ecclesiæ, sicut superius diximus, portabat, quæ uerberabatur hinc atque inde aquis insurgentibus tantum. Cataclysmus ergo ille qui sub Noe factus est, figuram persecutionis quæ per totum orbem nunc nuper superessusa est, ostendit. Aquis autē diruptis cataractis undiq; conuenientibus & excrescentibus significabantur gentes, quæ ad uastandam Eccle- Apoc. 17 siam excreuerunt. Sicut Apocalypsis docet dicens: Aquæ quas uidisti, populi sunt, & gentes, & regna: columba autem quæ pedibus suis requiem habere non poterat, lapsorum imaginem portabat, qui immemores diuinarum prædicationū, uel simpliciter ignorantes, uel audacter dissimulantes ceciderunt: quorum Dominus Matth. 7 ruinā in euangelio futuram his uerbis significauerat dicens: Qui audit uerba mea & non facit ea, similabo eum uiro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: uenerunt tempestates, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Et ne temere comparasse uideamur, columbam illam lapsorum imaginem portare, propheta ciuitatem ut columbam, hoc est, lapsorum personam in- Soph. 3 crepat dicens: Columba non exaudit uocem, id est, præclara & redempta ciuitas non recipit doctrinam, & in Dominum fidens non fuit. Quod autem requiem pedibus columba illa, sicut superius diximus, inuenire non poterat, hoc significabat uestigia negantium, hoc est, sacrificatorum lubrici ueneno serpentis sauciata in lapsum conuersa, qui ulterius non possent super aspidem & basilicum conscendere, & draconem & leonem calcare. Quam potestatem tradidit Dominus discipulis Luc. 10 suis, sicut in euangelio ait: Ecce do uobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici, & super serpentes & scorpiones, & non nocebunt uobis. Istis ergo tot & tantis malignis spiritibus infestantibus, & in lapsorum necem insurgentibus, prouisa est uulneratis salutis uia, ut quibuscunque uiribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere, quibus recepti medelis spiritalibus uulnera sua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interiectis, iterato emittitur

ex arca

ex arca, quæ reuersa, non tantum firma uestigia, sed & insignia suæ pacis atque uictoriæ, per illa oleæ folia quæ suo ore portabat, ostendit. Duplex ergo illa emissio, duplicem nobis persecutionis tentationem ostendit: prima in qua qui lapsi sunt, uicti ceciderunt: secunda in qua hi qui ceciderunt, uictores extiterunt. Nulli enim nostrum dubium uel incertum est, fratres dilectissimi, illos qui prima acie, id est, Deciana persecutione uulnerati fuerunt, hos postea, idest, secundo prœlio ita fortiter perseuerasse, ut contemnentes edicta secularium principum, hoc inuictum haberent, quod & non metuerunt exemplo boni pastoris, animam suam tradere, & sanguinem fundere, nec ullam insanientis tyranni sæuitiam recusare.

Ecce quam gloriosos, quam Domino caros, schismatici isti ligna, fenum, stipulam appellare non dubitant: quorum pares, hoc est, in eodem crimine lapsos, seu adhuc usque constitutos, nec ad pænitentiam admittendos esse præsumunt, ex illa Domini pronunciatione qua ait: Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum coram patre meo qui in cælis est. Matth. 10 Pro dolor, quid contra dominica præcepta cōtendunt, ut ea quæ Christus iudicii sui tempore fit acturus, hæc nunc stirps Nouatiani patris sui exemplum diaboli secuta, nunc exercere conetur? dicente scriptura: Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Deut. 32 Respondebimus eis ad istam pronunciationem Domini, quam male intelligant, & male sibi interpretentur. Quod enim ait: Qui me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cælis est: utique futuri temporis significatio est, quo tempore incipiet Dominus secreta hominum iudicare: quo tempore tribunali Christi omnes nos oportet astare, quo tempore multi incipient dicere: Domine Domine, Matth. 7 nonne in tuo nomine prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tamen audient uocē Domini dicentis: Discedite a me omnes qui operati estis iniquitatem, non noui uos: ibi adimplebitur quod ait: Negabo & ego illos. Quos autem maxime negabit Dominus Christus, nisi uos omnes hæreticos, & schismaticos, & nominis sui alienos? Qui enim aliquando Christiani, nunc Nouatiani, iam nō Christiani, primam fidem uestrā perfidia posteriore per nominis mutastis uelum, nunc propositioni uestræ respondeatis. Legite & docete, quę Dominus de his qui se dereliquerant uel negauerant, cum adhuc ipse hic esset, negauit: atqui & ceteris qui secū remanserant de discipulis ait: Numquid & uos uultis abire? Ioan. 6 Petrum etiā quem negaturū ante prædixerat, cum negasset, ipse non negauit, sed sustinuit, & amare illam suā negationem flentem ipse postmodum lenit. Luc. 22 Quænam est tua, Nouatiane, dementia, ut illa quæ ad exitium salutis pertineant, tantū legas: & quæ ad misericordiam, prætereas? clamante scriptura & dicente: Conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & ploratione, & planctu: & scindite corda uestra, & non uestimenta, & conuertimini ad Dominū deum uestrum: quoniam misericors est, & miserator multæ miserationis. Iohel. 2 Ideo quia multæ miserationis est Dominus, audiuimus: audiamus quid per Dauid contestatur Spiritus sanctus: Si dereliquerint filii eius legem meam, & in mandatis meis nō ambulauerint: & si iustificationes meas profanauerint, & præcepta mea nō custodierint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Psal. 88 His similia & per Ezechielem legimus dixisse Dominum: Fili hominis domus Israel habitauit super terram suam, & coinquinauerunt facinoribus suis. Sicut mulieris menstruatæ facta est immunditia eorum ante faciem meam, effudi iram meam super eos, & disseminaui eos inter gentes, & secundum peccata eorū iudicaui eos: quia coinquinauerunt sanctū nomen meū. Et quia dictū est de his: Hic est populus Domini, peperci eis propter nomen sanctum meū, quod spreuit domus Israel inter gentes. & coniungens ait: Propterea

dic populo Israel: Hæc dicit Dominus: Non uobis parco domus Israel, sed propter nomen sanctum meum parcam, quod coinquinastis inter gentes,& scietis quia ego Dominus, cum sanctificatus fuero in uobis. Item Dominus ad eundem: Fili homi- nis dic populo Israel: Quare locuti estis dicentes: erroribus nostris tabescimus, & quo modo salui esse poterimus? dic eis: Viuo ego, dicit Dominus: quia non desidero mortē peccatoris, sed desidero ut auertatur peccator a uia sua pessima & uiuat. Redite ergo a uia uestra pessima. Quid morti uos traditis domus Israel? Sic per Esaiam prophetam: Non in æternum indignabor uobis, neque semper non defen dam uos. Et quoniam Hieremias propheta in persona populi peccatoris deprecatur Dominū dicens: Emenda nos Domine, sed in iudicio & non in ira, ne paucos facias nos; adiecit & dicit Esaias: Propter peccatū modice contristaui eum,& percussi eum,& auerti faciē meam ab eo,& contristatus est,& abiit tristis in uiis suis: & quia operatur, adiecit & dixit: Vias eius uidi & curaui eum, & dedi ei exhortationem, uerā pacem super pacem, pænitentibus, deprecantibus,& operantibus restitui posse: quod male perierunt, quodque a Christo declinauerunt: denique hoc in euangelio comprobatur, ubi illa mulier peccatrix describitur, quæ uenit ad domū cuiusdam pharisæi, ubi erat Dominus uocatus cum discipulis, portans uas unguenti, quæ stetit ad pedes Domini, & lacrimis suis lauit pedes Domini, & capillis extersit osculis infixis, ut excitaretur ille pharisæus & diceret: Hic si esset propheta, sci ret quæ & qualis esset ista mulier quæ eum tangit, quia peccatrix est. Vnde incon tinenti Dominus peccatorum remissor, & pænitentium receptor ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille respondit dicens: Magister, dic. Et Dominus: Duo debitores erant cuidam feneratori, unus qui debebat denarios quingētos,& alius quinquaginta: & cum non haberent unde soluerent, ambobus donauit. Et interrogauit, quis illorum plus diligeret. Et respondit Simon: Vtique ille cui plus donauit. Et adiecit dicens: Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, osculum mihi non dedisti, hæc autem non cessauit osculando pedes meos: pedes meos non lauasti, hæc autem lacrimis suis lauit, & capillis extersit: oleo pedes meos non unxisti, hæc autem unxit: propter quod dico tibi, Simon, quia remittuntur illi peccata eius. Ecce Dominus utrisque debitoribus larga sua pietate debitum concedit. Ecce mulierem peccatricem pænitentem, flentem, deprecantem, & remissam pec catorum accipientem. Erubesce iam nunc si fieri potest, Nouatiane: desine argumētis tuis impiis incautos decipere: desine unius capituli præscriptione terrere. Legimus & adoramus, nec prætermittimus cælestem Domini sententiam, qua agit negaturum se negantem, numquid & pænitentem? Et quid ego tam diu de miserationibus probare singula gestiam? quandoquidem Niniuitis Allophylis, & longe a lege Domini constitutis, propter ciuitatis suæ annunciatam euersionem depre cantibus misericordia Dei non denegatur? Ipsi illi Pharaoni sacrilega temeritate re pugnanti, cum quondam cælestibus plagis uerberaretur, & conuersus Moysi dixisset: Orate pro me ad Dominum, quia peccaui, incontinenti ab eo suspendebatur ira Dei. Et tu iam, Nouatiane, iudicas, & nullam spem pacis ac misericordiæ habere lapsos prædicas: nec increpanti te Apostolo aurem accommodas dicenti: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Domino suo stat aut cadit. Stabit autem, potens est Deus stabilire eum. Vnde pertinenter & necessarie ex persona eorundem lapsorum increpat uos Spiritus sanctus dum dicit: Noli gratulari amica mea mihi, quoniam si cecidi, & exurgam: & si in tenebris ambulauero, Dominus lumen est mihi. Iram Domini tolerabo, quoniam peccaui illi usque dum iustificet causam meam, & faciat iudicium & iustitiam, & producat me ad lucem. Videbo iustitiam illius, & uidebit me inimica mea, & cooperiet se confusione. Oro, non legisti:

Nolite

Marginal notes: Ezech. 33 · Esa. 57 · Hier. 29 & 42. · Esa. 57 · Luc. 7 · Exod. 8 · Rom. 14

Nolite gloriari, & nolite loqui excelsa, & ne exeat mali loquentia ex ore nestro: quoniam erigit a terra pauperem, & a sterquilinio inopem, & sedere eum facit cum potentibus populi? Non legisti: Tu qui stas, uide ne cadas? Non legisti: Quia Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam? (1. Cor. 10.) Non legisti: Qui se exaltat, humiliabitur? Non legisti: Quia Deus perdit memoriam superborum, & non relinquit memoriam humilium? Non legisti: Quia quo iudicio quis iudicauerit, eum iudicari necesse est? Non legisti: Quia qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & non scit quo eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius? Vnde igitur & tam sceleratus, & tam perditus, tam discordiæ furore uesanus extiterit iste Nouatianus, inuenire non possum, qui semper in domo una, idest, Christi Ecclesia, proximorum delicta ut propria fleuerit, onera fratrum, sicut apostolus hortatur, sustinuerit, lubricos in fide cælesti allocutione corroborauerit: At nunc ex quo Cainam illam hæresim, quæ non nisi tantum occidere gestit, exercere cœpit, nec sibi nouissime parcit. Cæterum si legisset, quia iustitia iusti non liberabit eum (Ezec. 18) in die qua errauerit, & iniquitas impii non nocebit ei ex qua die conuersus fuerit, iam olim in cinere pæniteret: ille qui semper pænitentibus aduersatur qui in ruina facilius ædificatorum stantium operatur, quam in structione iacentium ruinarum, qui multos ex fratribus nostris miserrimos falsis suis aduersationibus perterritos, iterum fecit ethnicos, dicendo quod pænitentia lapsorum sit uana, nec possit eis proficere ad salutem, clamante scriptura & dicente: Memento unde excideris, & (Apoc. 2) age pænitentiam, si quo minus, ueniam tibi, nisi pænitentiam egeris. Et quidem ad septem ecclesias scribens singulis sua quoque facinora, & delicta ingerens, pænitemini dicebat: quibus? nisi illis, scilicet, quos pretio magno sui sanguinis redemerat? O te impium scelestumque hæretice Nouatiane, qui post tot & tanta in Ecclesia, a quibusdam retro uoluntarie commissa crimina, quæ & tu ipse in domo Dei priusquam apostata esses cognoueras: & hæc posse aboleri de memoria succedente bono utique docueras, secundum fidem scripturæ dicentis: Quia si conuersus fuerit (Ezech. 18) facinorosus ab omnibus facinoribus suis quæ commisit, & iustitiam fecerit, uita æterna uiuet, & non morietur in facinore suo. Delicta enim quæ commisit, abolebuntur de memoria succedentibus bonis factis. Tu hodie retractas, an debeant lapsorum curari uulnera, qui nudati a diabolo ceciderunt uiolentia aquæ, quam suo ore serpens emisit post mulierem. Sed quid dicam, ait apostolus: Laudo uos? in hoc (1. Cor. 12) non laudo: quia non in melius, sed in peius uenistis. Vbi enim sunt æmulationes et dissentiones in nobis, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Nec nos quidem mirari oportet, cur iste Nouatianus tam nefanda, tam grauia in personam lapsorum exercere nunc audeat: quandoquidem habemus exempla præuaricationis huius præcedentia. Saul ille bonus, præter cetera, postea liuore euertitur, & contra Dauid omnia aduersa & inimica agere molitur. Iudas ille inter apostolos electus qui semper in domo Dei unanimis & fidelis, ipse postmodum Deum tradidit. Prædixerat quidem & Dominus multos esse uenturos sub pellibus ouium, rapaces lupos. (Matth. 7) Qui sunt isti rapaces lupi, nisi sensu subdolo conspirantes ad infestandum gregem Christi? sicut legimus ad Zachariam positum: Ecce ego suscito pastorem in terra, (Zach. 11) qui quod auersum est, non uisitabit, & carnes electorum manducabit & talos illorum torquebit. Similiter & per Ezechielem increpat huiusmodi pastores, scilicet prædones & laniones (dicam ut æstimauerat) dicens: O pastores, quare lac ebibitis, & coagulatum comeditis, & forte ad nihilum perduxistis, & infirmum (Ezech. 34) non uisitastis, claudicantem non curastis, & errantem non reuocastis, & permisistis populum meum errare inter spinas & tribulos? Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego ueniam aduersus pastores, & exquiram oues meas, & repellam eos ut non pascant

ſcant oues meas, & non erunt eis amplius oues meæ in deuorationem, & exquirã eas ſicut paſtor gregem ſuum in die qua fuerit caligo & nebula: ſic exquiram oues meas, & exquiram eas in omni loco quocunque diſperſi ſunt: & quod perierat, requiram: & quod errauerat, reuocabo: & quod claudicauerat, curabo: & quod infirmum eſt, cuſtodiam: & paſcam oues meas cum iudicio. Quis iſta loquitur? utique ille qui relictis nonagintanouem ouibus, quæſiuit illam quæ de ſuo errauerat Luc.15 Pſal.118 grege, ſicut Dauid dicit: Errraui uelut ouis quæ periit, quam inuentam Chriſtus redit humero ſuo portans peccatricem delicatam, qui gaudens & exultans uocatis amicis & domeſticis, ait: Cõgratulamini mihi, quoniam inuenta eſt ouis mea quæ perierat. Dico, inquit, uobis, quia tale gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pænitentiam agente. Et ſubiungens ait: Aut quæ mulier habens denarios decem, & cum perdiderit ex denariis unum, nonne accendet lucernam, & tota die domum ſuam emundat, quærens donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas dicens: Congratulamini mihi, quoniam inueni denarium quem perdideram. Dico uobis, quia gaudium erit in conſpectu angelorum Dei ſuper uno peccatore pænitentiam agente. Econtrario autem non agentes facinorum ſuorum pænitentiam, quæ eos maneat, ex ipſius Domini reſponſo cognoſcant. Legimus enim in euangelio: Quod quidam uenerunt de Galileis ad Dominum, annunciantes ei de eis quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificiis ipſorum, quibus reſpondit Dominus dicens: Putatis quia illi Galilæi ſuper ceteros Galilæos peccato- Luc.13 res fuerant, quia paſſi ſunt talia? non. Dico enim uobis, niſi pænitentiã egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Aut illi decẽ & octo, ſuper quos cecidit turris in Siloa, putatis quia debitores fuerunt morti ſuper omnes homines qui habitabant in Hieruſalem? non. Dico uobis, inquit, quia niſi pænitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Excitemus itaque nos quantum poſſumus, fratres dilectiſſimi, & abrupto inertiæ & ſecuritatis ſomno ad obſeruanda Domini præcepta uigilemus. Quæramus tota mente quod perdidimus, ut inuenire poſſimus. Quia quærenti, ait ſcriptura, Luc. 11 dabitur, & pulſanti aperitur. Mundemus domum noſtram munditia ſpiritali, ut ſecreta quæque abdita pectoris noſtri, uero euangelii lumine radiata, dicant: Tibi ſoli deliqui, & nequiſſimum in conſpectu tuo feci. Quia mors peccatorum mala, & apud inferos pænitentia nulla: habentes in contemplatione maxime diem iudicii & retributionis: & quod ab omnibus nobis credendum, & firmiter eſt tenendum, quia acceptio perſonarum non eſt apud Deum, cum præceperit in Deuteronomio, non accipiendã perſonam in iudicio: Non accipies, ait, perſonam: nec ſecundum Deut.11 minimum, nec ſecundum maximum iudicabis. His ſimilia & per Ezechielem di- Ezech. 18 xit; Omnes, inquit, animæ meæ ſunt, ſicut anima patris & anima filii. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Hic erit igitur a nobis uenerandus, hic tenendus, hic per plenam & dignam noſtram confeſſionem propitiandus, qui habet poteſtatem animam & corpus mittendi in gehennam ignis, ſicut ſcriptum eſt: Ecce uenit cũ mul- Apoc.1 tis millibus nunciorum ſuorum facere iudicium de omnibus, & perdere omnes impios, & arguere omnem carnem de omnibus uerbis impiis, quæ de Deo locuti ſunt Dan.7 peccatores. His ſimilia & Daniel: Vidi, inquit, thronum poſitum, & uetuſtus dierum ſedebat ſuper eum, & ueſtitus eius erat tanquam nix, & capilli capitis eius tanquam lana alba: thronus illius flamma ignis, rotæ illius ignis ardens. Fulmen ignis prodibat ante eum, millia millium ſeruiebant ei, & millia millium aſſiſtebant ei: ad iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Ioannes autẽ manifeſtius & de die iudicii & con- Apoc.6 ſummatione ſæculi declarat dicens. Et cum apperuiſſet, inquit, ſigillum ſextum, ecce terræ motus factus eſt magnus, & factus eſt ſol niger, ut ſaccus cilicinus, & luna tota ſanguinea facta eſt, & ſtellæ ceciderunt in terram, quo modo ut ficus a uento magno

magno agitata mittit grossos suos, & cælum recessit ut liber cum inuoluitur, & omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt: & reges terræ, & maximi quique, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis & in cauernis montium, dicentes montibus & petris, cadite super nos a conspectu patris sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniam uenit dies interitionis, & quis poterit stare? Item in eadem Apocalypsi hoc quoque Ioannes dicit sibi reuelatum: Vidi, inquit, thronum magnum, & candidum sedentem super eum, a cuius facie Apoc. 20 fugit cælum & terra, & locus eorum inuentus non est: & uidi mortuos magnos, & pupillos stantes ante conspectum throni Domini, & libri aperti sunt, & alius similiter apertus est qui est uitæ: & iudicati sunt singuli secundum ea quæ scripta erant in libro secundum opera ipsorum. Sed & apostolus bonum consulens, sic hortatur nos dicens: Nemo uos decipiat inanibus uerbis: propterea enim uenit ira Dei su- Ephes. 5 per filios contumaciæ, nolite esse participes eorum. Demus igitur totis uiribus fidei nostræ Deo laudem, demus plenam confessionem: quandoquidem super pænitentia nostra gaudeant uirtutes cælorum, gaudeant angeli omnes, gaudeat & Christus, qui nos denuo peccatis oneratos, delictis obrutos, plena & clementi moderatione cessare a facinore hortatur dicens: Conuertite uos, & redite ab impietatibus Zach. 18 uestris, & non erunt uobis iniquitates uestræ ad pœnam. Proiicite a uobis omnes impietates uestras quas fecistis aduersum me: & facite uobis cor nouum, & spiritũ nouum. Et ut quid uos morti traditis domus Israel? Non enim desidero mortem peccatoris. Ego sum, ego sum, qui deleo facinora tua, & commemorabor te: tu au- Esa. 4. tem in mente habe, & iudicemur. Dic tu facinora tua prius, ut iustificeris. Dum patet, fratres, indulgentiæ aditus, Deum plenis satisfactionibus deprecemur. Humiliemus nos, ut exaltari possimus. Acquiescamus diuinæ exhortationi, qua euadere liceat diem Domini & iram, dicit enim sic: Respice fili nationes hominum, & scito. Quis sperauit in Domino, & confusus est? permansit in mandatis illius, & derelictus est? aut inuocauit eum, & despexit illum? quoniam pius & misericors Dominus, & remittens in tempore tribulationis peccata omnibus inquirentibus se in ueritate. Ait ergo, dic tu facinora tua prius, ut iustificeris. Præ manu sit nobis oratio illa exomologeseos plena.

EXPOSITIO IN SYMBOLVM APOSTOLORVM
RVFINO AQVILEIENSI PRAESBYTERO AVCTORE.

MIHI quidẽ, fidelissime Papa Laurenti, ad scribendum animus tam non est cupidus, quam nec idoneus, scienti non esse absque periculo, multorum iudiciis ingenium tenue & exile committere. Sed quoniam, ut conueniat iis quæ dixerim temere in epistola: per Christi me sacramenta, quæ a nobis maxima cum reuerentia suscipiuntur, astringis ut aliquid tibi de fide, secundum symboli traditionem rationemque componamus, quamuis supra uires nostras sit pondus præcepti. Non enim latet sententia illa sapientium, quæ probe admodum dicit, quia de Deo dicere etiam uera, periculosum est. Tamen si expositionis a te impositæ necessitatem orationibus iuues, dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia, quam ingenii præsumptione tentabimus, quæ quidem non tam perfectorum exercitiis digna uideantur, quam ad paruulorum in Christo & incipientium librentur auditum. Et quidem comperi non nullos illustrium tractatorum aliqua de his pie & breuiter ædidisse. Photinum uero hæreticum scio eatenus conscripsisse, ne ut traditionem dictorum audientibus explanaret, sed ut simpliciter & fideliter

fideliter dicta ad argumentũ sui dogmatis traheret, cũ in his uerbis Sanctus spiritus prouiderit, nihil ambiguum, nihil obscurum, nihil a reliquis dissonans poni: quia [Esa. 10] in his uere completur prophetia qua dicitur. Verbum enim consummans & breuians in æquitate: quia uerbum breuiatum faciet Dominus super terram. Nos ergo uel simplicitatem suam uerbis apostolicis reddere & assignare tentabimus, uel quæ omissa uidentur a prioribus adimplete. Sed ut manifestius fiat argumentum uerbi huius (ut diximus) breuiati, causam qua hæc traditio ecclesiis data est, ab origine repetemus. Tradunt maiores nostri quod post ascensionem Domini, cum per aduentum Sancti spiritus super singulos quosque apostolos igneæ linguæ sedissent, ut loquelis diuersis uariisque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ inaccessæ uiderentur, & in uia præceptum eis a Domino datum, ob prædicandum Dei uerbum ad singulas quasque proficisci nationes. Discessuri itaq; ab inuicem normam prædicationis in commune cõstituunt: ne forte alius ab alio abducti, diuersum aliquid his qui ad fidem Christi mutabantur, exponerent. Omnes ergo in uno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futuræ sibi, ut diximus, prædicationis indicium, conferendo in unum quod sentiebat unusquisque componũt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellare uoluerunt. Symbolum enim Græce, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus in unum conferendo unusquisque quod sensit. Indicium [1.Cor. 11] autem uel signum iccirco dicitur: quia illo tempore sicut & Paulus apostolus dicit, [Act.15] & in Actis apostolorum refertur, multi ex circumcisis Iudæis simulabant se esse apostolos Christi, & lucri alicuius uel uentris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Iccirco ergo istud indicium posuere, per quod agnosceretur is qui Christum uere secundum apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt: quoniam & armorum habitus par, & sonus uocis idem, & mos unus est, atque eadem instituta bellandi, ne qua doli subreptio fiat, symbola discreta unusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latine uel signa, uel indicia nominantur: ut si forte occurreret quis de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat si sit hostis, an socius. Iccirco denique hæc non scribi chartulis atque membranis, sed retineri cordibus tradiderunt, ut certum esset neminem hac ex lectione quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergo, ut diximus, ad prædicandum istud unanimitatis & fidei suæ indi- [Gen. 11] cium apostoli posuere, non sicut filii Noe discessuri ab alterutrum turrem ex latere cocto & bitumine construentes, cuius cacumen pertingeret usque ad cælum: sed munimenta fidei quæ starent aduersum faciem inimici ex lapidibus uiuis, & margaritis dominicis ædificantes, quæ nequæ uenti impellerent, neque flumina subuerterent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Merito ergo illi ab inuicem separandi turrem superbiæ ædificãtes linguarum confusione damnati sunt, uti ne unusquisque posset aduertere proximi sui loquelam. Isti uero qui turrem fidei construebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt, ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Sed iam nobis etiam de ipsis aliquid contrectãdũ est margaritis, in quibus primo in loco fons & origo omnium bonorum ponitur, cum dicitur, omnipotentem. Verum priusquam incipiam de ipsis sermonum uirtutibus disputare, illud non importune commendandum puto, quod in diuersis Ecclesiis aliqua in his uerbis inueniuntur adiecta. In Ecclesia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, pro eo arbitror quod neque hæresis ulla illic sumpsit exordium: & mos ibi seruatur antiquus apud eos, qui gratiam baptismi

suscepturi

suscepturi sunt, publico, id est, fideliũ populo audiente symbolũ reddere, & ntiq; adiectiones nnius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide non admittit auditus. In ceteris autem locis quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam uidentur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus uideatur excludi. Nos tamen illum ordinem sequimur, quem in Aquileiensi ecclesia per lauacri gratiam suscepimus. Credo, ergo primo omnium ponitur, sicut & Paulus apostolus ad Hæbræos scribens dicit: Credere enim primo accedentem oportet ad Dominum, quia Hebr. 11
& credentibus in se remunerator sit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis, non Esa. 7
intelligetis. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus patescat, recte primo omnium te credere profiteris: quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo uitam committit elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit uenturos imbres, affuturũ quoq; solis teporem, quibus terra confota, segete multiplicata, frugem producat, ac uentis spirantibus nutriat. Nihil denique est quod in uita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Quid ergo mirum si accedentes ad Deum, credere nos primo omnium profitemur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit uita communis? Hæc autem iccirco in principiis præmisimus, quia pagani nobis obiicere solent, quod religio nostra quæ quasi rationibus deficit, in sola credendi persuasione consistat. Et ideo ostendimus nec agi nec stare aliquid posse, nisi præcesserit nis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahnntur quia creditur successura posteritas: & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina. Imperii qnoque insignia unus suscipit, dnm credit sibi urbes & populos, armatum etiam exercitum parituros. Quod si hæc singula nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur, qno modo non multo magis ad agnitionem Dei credendo ueniatur? Sed uideamus quid iam breuis hic symboli sermo proponat.

CREDO, inqnit, IN DEO PATRE OMNIPOTENTE. Orientales ecclesiæ omnes ista tradnnt: Credo in nno Deo patre omnipotente. Et rursum in sequenti sermone ubi nos dicimus:

ET IN CHRISTO IESV VNICO FILIO EIVS: unum scilicet Deum & unũ Dominum secundum auctoritatẽ Pauli apostoli profitentes. Sed de hoc in sequentibns repetamus. Nunc interim qnod ait: In Deo patre omnipotente uideamus. Deus enim qnod inopinari potest humana mens, naturæ ipsius uel substantiæ, quæ est super omnia, est appellatio. Pater uero arcani & ineffabilis sacramenti uocabulum est. Deum cum audis, substantiam intellige, sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inæstimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit. Sine auctore est enim ille, qui auctor est omnium. Patrem cum audis, filium intellige & patrem, qui filius supradictus imago, substantia. Sicut enim nemo dicitur dominus, nisi habeat uel possessionem, uel seruum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur, nisi discipulum habeat: ita & pater nullo pacto quis dici potest, nisi filium habens. Hoc ergo ipso nomine quo Deus pater appellatur, cum patre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quo modo sane Deus pater genuerit filium, nolo discutias, nec te curiosius inseras in profundi eius arcanum: ne forte dum inaccessæ lucis fulgorem pertinacius perscrntaris, exiguum ipsum qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum. Aut si putas in hoc omni genere nitendum, prius tibi propone quæ nostra sunt: quæ si consequenter ualueris expedire tunc a terrestribus ad cælestia, & a uisibilibus ad inuisibilia præpara te. Expedi primo si potes, & explana quo modo mẽs quæ intra te est, generet uerbum, & quis sit in ea memoriæ spiritus: quo modo hæc cum

cum diuersa sint rebus & actibus, unum tamen sint substantia uel natura: & cum e mente procedant, nunquam tamen ab ipsa separantur. Sed hæc quamuis in nobis & in animæ nostræ substantia habeantur, tamen tanto nobis occulta uidentur, quanto & aspectu corporeo inuisibilia: de apertioribus requiramus. Fons quo modo ex se generat fluuium? quo autem spiritu rapidum fertur fluentum? quod quidem cum unum & inseparabile sit, & fluuius & fons, tamen nec fons fluuius, nec fluuius fons intelligi aut appellari potest, & tamen qui uiderit fluuium uidet & fontem. Exerce te prius in horum explanatione, & discute si potes quæ habentur in manibus, & tunc ad horum sublimiora ueniemus. Nec putes quia te statim de terra suadeam ascendere super cælos, sed prius te si placet ad istud firmamentum quod oculis patet educam, & ibi si potes naturam huius uisibilis luminis discute. Quo modo ignis iste cælestis generat ex semet ipso splendorem lucis? quo modo etiam producituaporem? et cum sint tria in rebus, unum tameu sunt in substantia. Quod & si hæc singula inuestigare potueris, scito adhuc diuinæ generationis mysterium tanto esse differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere suo præstantior, quanto ille qui semper est, eo qui ex nihilo cœpit esse nobilior. Credendus est ergo Deus, pater esse unici filii sui Domini nostri, non discutiẽdus: neque enim fas est seruo de natalibus domini disputare. Contestatus est pater de
Matth. 17 cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui, ipsum audite. Pa
Ioan. 14 ter ipsum dicit esse filium suum, & ipsum audiri iubet. Filius dicit: Qui me uidet, uidet & patrem. Et, ego & pater unum sumus. Et, ego a Deo exiui, & ueni in hunc mundum. Quis est qui inter has patris & filii uoces medium se discursorem interserat, & deitatem diuidat, affectum separet, & substantiam rumpat, spiritum secet, neget esse uerum quod ueritas dicit. Est ergo Deus pater, uerus ueritatis pater, nõ extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filium generans, idest, quasi sapiens sapientiam, quasi iustus iustitiam, quasi sempiternus sempiternum, quasi immortalis immortalem, quasi inuisibilis inuisibilem, quasi lux splendorem, quasi mens uerbum. Quod autem diximus, Orientis ecclesias tradere patrem omnipotentem & unum dominum, hoc modo intelligendum est, unum nou numero dici, sed uniuersitate. Verbi gratia: Si quis dicit unum hominem, aut unum equum, hic unũ pro numero posuit. Potest enim & alius homo esse & tertius, uel equus. Vbi autem secundus uel tertius nou potest iungi, unus si dicatur, non numeri, sed uniuersitatis est nomen. Vt si exempli causa dicamus unum solem, hic unus ita dicitur, ut alius uel tertius addi non possit, unus est sol. Multo magis Deus cum unus dicitur, unus non numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus dicatur quod alius non sit. Similiter & de Domino accipiendum est, quod unus sit dominus Iesus Christus per quem Deus pater dominatum omnium tenet. Vnde & sequens sermo omnipotentem prounnciat Dominum. Omnipotens autem ab eo dicitur, quod omnium teneat potentatum. Tenet autem omnia pater per filium, sicut & apostolus dicit: Quia per ipsum creata sunt omnia, uisibilia & inuisibilia, siue
Coloss. 1 throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. & iterum ad Hebræos
Hebr. 1 scribens dicit: Quia per ipsum sæcula instituit, & ipsum constituit uniuersorum hæredem. Constituit autem quod ait, genuit intelligitur: quod si per ipsum sæcula instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est heres omnium per ipsum, ergo & potentatum omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate: ita & de omnipotente omnipotens natus est. Vt in Apocalypsi Ioannis de Seraphim
Apoc. 4 scriptum est: Et requiem nou habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus, & qui est, & uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur qui uenturus est. Et quis est alius qui uẽturus est, nisi Iesus Christus filius Dei?

His

His additur Inuisibile & impassibile. Sciendum quod duo isti sermones in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur: constat apud nos additos hæreseos causa Sabellii, illius profecto quæ à nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ patrem ipsum uel ex uirgine natum dicit, & uisibilem factum uel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de patre, uidentur hic addidisse maiores, & inuisibilem atque impassibilem dixisse. Constat enim filium nō patrem in carne natum, & ex natiuitate carnis filium uisibilem & passibilem factū. Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalem substantiam, quæ una ei eademque cum patre est, ibi neque pater, neque filius, neque spiritus sanctus uisibilis aut passibilis creditur. Secundum uero dignationem carnis assumptæ filius & uisus & passus in carne est. Quod & propheta prædixerat ubi ait: Hic Deus noster, & non reputabitur alter ad eum. Inuenit omnem uiam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus cōuersatus est. Baruch 3 Sequitur post hæc, & in Christo Iesu. Iesus Hebræi uocabuli nomen est, quod apud nos saluator dicitur. Christus a chrismate, id est, ab unctione appellatur. Legimus in libris Moysi, quod Auses Naue filius cum electus esset dux populi, cōmutato nomine Ause, Iesus cognominatus sit. Quo scilicet ostenderetur hoc esse nomen quod principibus & ducibus conueniret iis duntaxat qui salutem se populis darent. Itaq; & ille Iesus appellatus est, qui eductum de terra Aegypti populum, & de erroribus eremi liberatum in terrā repromissionis induxit. Et hic Iesus dicitur, qui populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus euocatum introduxit ad regna cælorum. Christus quoque uel pontificale, uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento chrismatis consecrabantur & reges, sed illi uelut mortales & corruptibiles unguento materiæ corruptibilis ungebantur: hic uero Sancto spiritu perunctus, Christus efficitur sicut scriptura de eo dicit: Quem unxit pater Spiritu sancto, Esa. 61 misso de cælis. Et Esaias præsignauerat dicens ex persona filii: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me. Quia ergo ostendimus quid sit Iesus qui populum saluet, & quid sit Christus qui pontifex factus sit in æternum: nunc ex consequentibus de quo dicantur ista, uideamus.

ET IN VNICO FILIO EIVS DOMINO NOSTRO. Per hoc docet nos, quia Iesus iste de quo diximus, & Christus de quo exposuimus, quod unicus filius sit Dei & noster Dominus. Ne forte putes quod humana ista uocabula terrenum te aliquid doceant, ideo subiungit unicum hunc esse filium Dei dominum nostrum. Vnus enim de uno nascitur: quia & splendor unus est lucis, & unum est uerbum cordis. Nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, ubi qui nascitur, nequaquam a generante separatur. Vnicus est, ut menti sensus, ut sapientia sapienti, ut cordi uerbum, ut forti uirtus. Nam sicut solus sapiens pater ab apostolo dicitur, ita & solus filius sapientia nominatur. Vnicus ergo filius est: & cum sit gloria, sempiternitate, uirtute, regno, potestate, hoc quod pater est: omnia tamen hæc non sine auctore sicut pater, sed ex patre tanquam filius, sine initio, & æqualis habet, & cum ipse sit omnium caput, ipsius tamen auctor est pater generando sine initio. Quia nec pater præcedit filium, nec filius sequitur patrem in faciendo quasi adoptiuum, sicut nos. Filium sane cum audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento hæc de incorporeæ dici substantiæ natura simplici. Si enim, ut supra iam diximus, uel in eo quod cor generat uerbum, uel mens sensum, uel lux ex se parit splendorē, nihil horum requiritur, nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur: quanto purius & sacratius de horū omnium creatore censendum est? Sed fortasse dicas, ista quam memoras, insubstantiua est generatio. Neq; enim lux substantiuum profert

KK splendo-

ſplendorem, aut cor ſubſtantiuum generat uerbum. Filius autem Dei ſubſtantialiter aſſeritur generatus. Ad hæc primo omnium illud dicemus, quod etiam in ceteris rebus, cum proferuntur exempla, non per omnia ſimilitudinem ſeruare poſſunt rei illius cui præbere putantur exemplum, ſed unius alicuius partis, pro qua uidentur aſſumpta, ſimilitudinem tenent, Verbi gratia, ut cum in euangelio dicitur; Matth. 13 Simile eſt regnum cælorum fermento, quod abſcondit mulier in farinæ menſuris tribus, Numquid putamus regnum cælorum ſic per omnia ſimile eſſe fermento, ut & ſubſtantia illa palpabilis ſit ac fragilis, ut acida fieri poſſit & corrupta? An ad hoc ſolum exemplum iſtud uidetur aſſumptũ, ut oſtenderetur ex parua prædicatione uerbi Dei humanas mentes fidei fermento poſſe coaleſcere? Similiter & cum dicitur: Simile eſt regnum cælorum reti miſſo in mare, quod ex omni genere piſcium attrahit: & in hoc numquid putandum eſt, quod naturæ lini quo rete aptatur, ac nobis quibus maculæ nectuntur, regni cælorum ſubſtantia per omnia conferatur? An ad hoc ſolum uidetur aſſumpta comparatio ut oſtenderet, quia ſicut rete de profundo maris piſces adducit ad litus, ita de profundo huius ſæculi errore, humanæ animæ regni cælorum prædicatione liberantur? Ex quibus conſtat exempla non in omnibus his, quorum exempla ſunt, eſſe ſimilia. Alioquin ſi eadem eſſent omnia, iam nõ exempla dicerentur: ſed ipſæ potius res, de quibus agitur, uiderentur. Deinde etiam illud dicendum eſt, quod nulla creatura talis eſſe poteſt, qualis creator eius. Et ideo ſicut ſine exemplo eſt diuina ſubſtantia, ita & ſine exemplo eſt diuina maieſtas. Tunc etiam illud addemus, quia creatura ex nihilo eſt. Si ergo ex ſubſtantia ſit illa quæ gignitur ex ſe ſe creatura quæ ex nihilo facta eſt, condicionem in hoc ſeruat originis ſuæ: illius autem æternæ lucis ſubſtantia, quæ ſemper fuit, quia inſubſtantiuum in ſe nihil habuit, inſubſtantiuum ex ſe ſplendorem proferre non potuit. Et ideo recte unicus dicitur. Vnicus enim eo ſolus eſt, quia natus ſit. Nec comparationem aliquam poteſt habere quod unicum eſt. Nec ſimilitudinem ſubſtantiæ in facturis ſuis habere poteſt ille, qui factor eſt omnium. Hic ergo Ieſus Chriſtus filius unicus, qui eſt & Dominus noſter unicus, & ad filium referri & ad Dominum poteſt. Vnus eſt filius, uere filius, & unus uere Dominus Ieſus Chriſtus. Ceteri quippe licet dicantur filii, adoptionis tantum gratia dicuntur, non ueritate naturæ. Et ſi dicuntur alii Domini, conceſſa non ingenita poteſtate dicuntur: hic uero ſolus eſt unicus filius, & ſolus unicus Dominus, Ephes. 4 ſicut & apoſtolus dicit: Vnus pater Deus, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Igitur poſtea quam propoſitus ordo fidei ineffabile ſacramentum filii de patre natiuitatis expoſuit, nunc ad humanæ ſalutis dignationem diſpenſationemque deſcendit. Et hunc quem ſupra dixit unicum filium Dei, & Dominum nunc dicit.

QVI NATVS EST DE SPIRITV SANCTO EX MARIA VIRGINE. Hæc iam inter homines diſpenſationis natiuitas eſt, illa diuinæ ſubſtantiæ: hæc dignationis eſt, illa naturæ. De Spiritu ſancto ex uirgine naſcitur. Et iam hoc loco mundior auditus requiritur, & purior ſenſus. Huic enim quẽ dudum de patre natũ ineffabiliter didiciſti, nunc a Sancto ſpiritu templum fabricatum intra ſecreta uteri uirginalis intellige. Et ſicut in Sancti ſpiritus ſanctificatione nulla ſentienda eſt fragilitas: ita & in partu uirginis nulla eſt intelligenda corruptio. Nouus enim huic ſæculo datus eſt partus, nec immerito: qui enim in cælis unicus filius eſt, conſequenter & in terra unicus eſt, quia & unice naſcitur. Nota ſunt omnibus & in euangeliis decantata Eſa.7. de hoc ſcripta prophetarũ quæ dicunt, quod uirgo cõcipiet & pariet filium. Sed & partus ipſius mirabilẽ modũ Ezechiel propheta ante formauerat, Mariam figuraliter portã Domini nominans, per quã, ſcilicet, Dominus ingreſſus eſt mundum.

Dicit ergo hoc modo: Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit, & nõ aperietur, & nemo transibit, & clausa erit. Ezech. 44 Quid tam euidens dici de consecratione uirginis potuit? Clausa fuit in ea uirginitatis porta, per ipsam introiuit dominus Deus Israel, & per ipsam processit: & in æternum porta uirginis clausa, seruata uirginitate, permansit. Igitur Spiritus sanctus refertur dominicæ carnis & templi eius creator. Incipe hinc iam intelligere etiam Sancti spiritus maiestatem. Contestatur enim euangelicus sermo de ipso, quod cũ loquenti angelo ad uirginem & dicenti: Luc. 1 quia paries filium, & uocabis nomen eius Iesum, hic enim saluum faciet populum suum a peccatis suis: illa respondisset: Quo modo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Dixit ei angelus Dei: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et ideo quod nascetur ex te sanctũ, uocabitur filius Dei. Vide ergo cooperantem simplicẽ trinitatem. Spiritus sanctus uenire dicitur, & uirtus altissimi obumbrare ei. Qui est autẽ uirtus altissimi, nisi ipse Christus, qui est Dei sapientia? Cuius hæc uirtus est? Inquit, altissimi. Adest ergo altissimus, adest uirtus altissimi, adest Spiritus sanctus. Hæc est trinitas ubique latens, ubique apparens, uocabulis personisque discreta inseparabilis substantia deitatis. Quamuis solus filius nascatur ex uirgine, adest & altissimus, adest & Spiritus sanctus, ut & cõceptus uirginis sanctificetur & partus. Verum hæc quia ex scripturis propheticis asseruntur, possunt forte Iudæos quãuis sint infideles & increduli confutare. Sed pagani solent ridere nos, cum audiunt prædicari a nobis uirginis partum: propter quod paucis & eorum obtrectationibus respondendum est. Omnis partus, ut opinor, ex tribus constat. Si adultæ ætatis sit femina, si uirum adeat, si non sit uitio sterilitatis obclusa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus, unum defuit, uir, & hoc patet quia qui nascebatur, non erat terrenus homo, sed cælestis. Per cælestem spiritum dicimus, salua uirginis incorruptione, completa. Et tamen quid mirum uidetur si uirgo conceperit, cum Orientis autem quam Phœnicem uocant, in tantũ sine coniuge nasci uel renasci constet, ut semper & una sit, & semper sibi ipsa nascendo uel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec fetus sexibus edere, omnibus palam est. Sed & alia nonnulla deprehunduntur in huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile uidebitur diuina uirtute ad totius mundi redintegrationẽ factum, cuius exempla etiã in animalium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandum cur hoc gentilibus impossibile uideatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natam: quid ad credendum difficilius? aut quid magis contra naturam? Hic femina est, hic naturæ ordo seruatur, hic cõceptus & partus temporibus suis editus. Ibi nusquam femineus sexus, sed uir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miretur? Sed & Liberum de femore eius asserunt natum. Ecce illud portenti genus est, & creditur. Venerem quoque, quam aphroditem uocant, de spuma maris (sicut etiam nominis ipsius cõpositio ostendit) credunt esse progenitã: de ouo natos Castorem Pollucemq; cõfirmant: ex formica Myrmidones: & alia mille sunt, quæ contra rerum naturã uenientia, ipsis tamen uisa sunt credibilia, ut Deucalionis & Pyrrhæ lapides iactos, & hominũ ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint, unum eis uerbum impossibile uidetur, quod adolescens femina diuinum germen, non hominis uitio, sed Deo inspirante conceperit. Qui utiq; ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidẽ nequaquam commodare debuerãt. Si uero faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quam illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Sed dicent fortassis, quia possibile quidem fuerit Deo ut uirgo conciperet, possibile etiã fuerit Deo ut pareret: sed indignũ uideri ut tanta illa maiestas per genitales feminæ transiret excessus: ubi quamuis nulla fuerit ex uirili admixtione

commixtio, fuit tamē ipsius puerperii obscenæ attrectationis iniuria: pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis uideat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum sit uir magnus & potens, extremis, ut ita dixerim, plantis ingrediatur cœnum, & paruulum morientem liberet, pollutusne a te accusabitur hic uir, quod paululum luti calcauerit? an ut misericors laudabitur, quod uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quantum putas natura solis eo inferior est? quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc solis radios, si in cœni alicuius uoraginem dimittantur, numquid inde iam aliquid pollutionis acquirunt? aut obscenorum illustratio solis ducetur iniuriis? Ignis quoque natura quanto est inferior his de quibus sermo est? Et nulla materia uel obscena, uel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur. Cum ergo hæc ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti & incorporea natura quæ super omnem ignem, & supra omne lumen est, pollutionis aliquid putas, aut obscenitatis incidere? Tum deinde etiam illud aduerte: Nos hominem a Deo creatum de terræ limo dicimus, quod si obscenitas Deo reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus illud ab initio fabricanti, & superfluum est dicere cur per obscena transierit, cur obscena condiderit. Et ideo obscena hæc esse non natura, sed obseruantia docuit. Ceterum omnia quæ sunt in corpore ex uno eodemque luto formata usibus tantum & officiis naturalibus distinguuntur. Sed nec illud quidem ab absolutione uacare huius quæstionis omittam, quod substantia Dei quæ per omnia incorporea est, inferi corporibus, uel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua media sit substantia spiritalis, quæ capax esse diuini spiritus possit. Verbi gratia, ut si dicamus: Lux omnia quidem membra corporis illustrare potest, nullo tamen hoc nisi a solo oculo capi potest, solus enim oculus est qui capax sit lucis. Et filius ergo Dei nascitur ex uirgine, non principaliter soli carni sociatus, sed anima inter carnem Deumque media generatus. Anima ergo media, & in secreta rationabilis spiritus arce uerbum Dei capiente, absque ulla quā suspicaris iniuria Deus natus est ex uirgine. Et ideo nihil tibi turpe putandū est, ubi sanctificatio spiritus inerat, & anima quæ erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impossibile, ubi aderat uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat deitatis.

CRVCIFIXVS SVB PONTIO PILATO, DESCENDIT IN INFERNA.

Ephes. 5. Docet apostolus Paulus illuminatos debere esse oculos cordis nostri ad intelligendum, quæ sit altitudo, latitudo, & profundum. Crucis eām partem quæ in terram defixa est, profundum appellauit: altitudinem uero illam quæ in aerem porrecta sublimis erigitur: latitudinem quoque illam quæ distenta in dexteram læuamque protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac uita exitus dari hominibus solet, uult nos apostolus illuminatos corde scire rationem, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris. Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat, triumphi enim insigne est trophæum, trophæum autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens Christus, sicut apostolus

Philip. 2. dicit, tria pariter regna subiecit, hoc enim dicit ubi ait: Quia in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & hæc omnia sua morte uincebat, conueniens mysterio mors quæsita est, ut in aerem sublimatus, & aereas subiugans potestates, uictoriam de his supernis & cælestibus traderet:

Esa. 65. expansas autem manus tota die, sicut propheta dicit: Tendit manus tota die ad populum incredibilem, qui est in terra, ut incredulos contestaretur & inuitaret credentes: eam uero partem quæ sub terram demergitur, quod inferna sibi regna subiiceret. Etenim ut breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus,

ab

ab initio Deus cum feciſſet mundum, præfecit ei & præpoſuit quaſdam uirtutum cæleſtium poteſtates, quibus regeretur, & diſpenſaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyſes indicat in Deuteronomii cantico ubi dicit: Cum diuideret excelſus gentes, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum angelorum Dei, ſed horum nonnulli, ſicut & ipſe qui princeps appellatus eſt mundi, datam ſibi a Deo poteſtatem non his quibus acceperant legibus temperarunt, nec humanum genus diuinis obedire præceptis, ſed ſuis parere præuaricationibus docuerunt. Et hinc aduerſum nos peccatorum chirographa ſcripta ſunt, quia ut propheta dicit, peccatis noſtris nenundati ſumus. Pretium namque animæ ſuæ unuſquiſque conſequitur cum concupiſcentiæ ſatisfecerit. Iſtud ergo uniuſcuiuſque chirographum ab illis rectoribus peſſimis tenebatur, quod Chriſtus detraxit adueniens, & hac eos poteſtate nudauit, idque ſub ingenti myſterio Paulus indicat, cum dicit de eo: Delens quod aduerſum nos erat chirographū, & affigens illud cruci ſuæ, traduxit principatus & poteſtates, triumphans eos in ſemet ipſo. Coloſſ. 2 Rectores ergo illi quos humano generi præfecerat in tyrannidis contumaciā uerſi impugnare commiſſos ſibi homines aggreſſi ſunt, & peccati prœliis debellare. Sicut Ezechiel propheta myſticis deſignat eloquiis cum dicit: In illa die procedent angeli feſtinantes exterminare Aethiopiam, eritque inter eos perturbatio in die Aegypti, quoniam uenit. Ezech. 30 Recte ergo eos omnipotentia nudatos Chriſtus dicitur triumphaſſe, ablatamq; ab eis poteſtatem hominibus tradidiſſe. Sicut ad diſcipulos ſuos dicit ipſe in euangelio: Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Luc. 10 Illos itaque qui accepta poteſtate male abuſi ſunt ſubiectis, quoſdam ſuis ſubiicit crux Chriſti. Nos uero, hoc eſt, humanum genus edocet primo omnium usque ad mortem reſiſtere aduerſum peccatum, & libenter interitum pro pietate ſuſcipere. Tum deinde & obedientiæ nobis in hac eadem cruce proponit exemplum, ſicut illis qui aliquando rectores noſtri fuerant poſuit contumeliæ pœnas. Audi ergo quo modo apoſtolus uult per crucem Chriſti obedientiam nos docere: Hoc, inquit, ſentite in uobis quod & in Ieſu Chriſto, qui cum in forma Dei Philip. 2 eſſet non rapinam arbitratus ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſemet ipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, factus eſt obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quia ergo ille magnus magiſter eſt qui fecerit & docuerit, ideo obedientiam quæ piis morte etiā ſuſcepta ſeruanda eſt, docuit ipſe prius pro hac moriendo ſeruari. Sed fortaſſe terreatur aliquis in huiuſcemodi doctrina, quod quem paulo ante cum Deo patre diximus ſempiternum, ac de eius ſubſtantia eſſe progenitum, quemque regno æternitate & maieſtate unum cum patre eſſe docuimus, nunc de eius morte tractemus. Sed nolo terrearis fidelis auditor, paulo poſt iſtum quē audis mortuum, rurſum uidebis immortalem, mors enim ab eo mortem ſpoliatura ſuſcipitur. Nam ſacramentum illud ſuſceptæ carnis, quod ſupra expoſuimus, hanc habet cauſam, ut diuina filii Dei uirtus, uelut hamus quidam erat habitu humanæ carnis obtectus. Et ſicut ante apoſtolus dixit, habitu repertus ut homo, principem ergo mundi ut inuitare Ibidem poſſet ad agonem, cui ipſe carnem ſuam uelut eſcam tradidit, ut hamo eum diuinitatis intrinſecus teneret inſertum, & effuſione immaculati ſanguinis, qui peccati maculam neſcit, omnium peccata deleret, eorum dumtaxat qui cruore eius poſtes fidei ſignaſſent. Sicuti ergo hamum eſca conſeptum ſi piſcis rapiat, nō ſolum eſcam cum hamo non remouet, ſed & ipſe de profundo eſca aliis futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium rapuit quidem in mortem corpus Ieſu, non ſentiens in eo hamum diuinitatis incluſum, ſed ubi deuorauit, hæſit ipſe continuo, & diſruptis inferni clauſtris, uelut de profundo tractus traditur, ut eſca ceteris fiat. Quod

Ezech. 32 ita futurum sub hac eadem figura & Ezechiel dudum signauerat dicens: Et extraham te in hamo meo, & extendam te super terram, campi implebuntur de te, & constituam super te omnes uolucres cæli, & saturabo ex te omnes bestias terræ. Psal. 73 Sed & Dauid dicit: Tu confringisti capita draconis magni, dedisti eum in escā populi Aethiopum. Iob 40. Et Iob de eodem mysterio similiter protestatur, ait enim ex persona Dei loquentis ad se: Aut adduces draconem in hamo, et pones capistrum circa nares eius? Non ergo damno aliquo, aut iniuria diuinitatis Christus in carne passus est, sed ut per infirmitatem carnis operaretur salutem in medio terræ. Diuina natura in mortem per carnem descendit, non ut lege mortalium detineretur a morte, sed ut per se resurrectionis ianuas mortis aperiret: uelut si quis rex pergat ad gentem, in qua proprios habeat captiuitatis uinculo alligatos, deuictaque carcerem intret, in quo uincti detinebantur, soluat catenis uincula, & claustra comminuat & uinctos in remissionem educat, & eos qui sedent in tenebris & in umbra mortis luci ac uitæ restituat. Ergo dicitur rex fuisse quidem in carcere, non tamen ea condicione qua ceteri qui tenebantur inclusi: sed illi quidem ut pœnas soluerent, hic uero ut absolueret pœnas. Cautissime autem qui symbolum tradiderunt, etiam tempus quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt, designauerunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorum traditio uacillaret. Sciendum sane est quod in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additum,

DESCENDIT AD INFERNA, sed neque in Orientis ecclesiis habetur hic sermo: uis tamen uerbi eadem uidetur esse in eo quod sepultus dicitur. Sed quoniam tibi erga scripturas diuinas amor & studium subiacet, sine dubio dicis mihi oportere hæc magis euidentibus scripturæ diuinæ testimoniis approbari. Quanto enim magna sunt quæ credenda sunt, tanto idoneis & indubitatis testibus indigere uera est & consequens propositio. Sed nos tanquam scientibus legem loquentes, testimoniorum syluam breuitatis causa relinquimus, pauca tamen ex multis, si etiam hoc requiritur, adhibemus, scientes studiosis quibusque in scripturis diuinis latissimū testimoniorum pelagus patere. Primo ergo omnium sciendum est, quod ipsa ratio crucis non omnibus una eademque est, sed aliud gentibus, aliud Iu- 1. Cor. 1 dæis, aliud credentibus sapit, sicut & apostolus dicit: Nos autē prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis uero uocatis Iudæis & Græcis Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. Et alibi: Verbū enim crucis pereuntibus quidē stultitia est, his uero qui salui fiunt uirtus Dei est. Iudæi ergo quibus ex lege traditum fuerat, Christum in æternū mansurum, scandalum patiebantur de cruce eius, quia resurrectionem eius recipere noluerunt. Gentibus autem stultitia uidebatur Deum mortem suscepisse, quia ignorabant mysterium carnis assumptæ. Fideles uero, qui & natum & passum in carne receperant, & a mortuis resurrexisse, merito uirtutē Dei credebant esse, quæ uicerat mortem. Primo ergo hoc ipsum quod Iudæi quibus prophetæ hæc prædixerant, non essent credituri, sed illi qui non a prophetis audierant: audi quo modo prophetico sermone signantur. Quibus non est, inquit, annunciatum de eo, uidebunt: & qui non audierunt, intelligent. Quod autem his qui meditabantur legem Dei a pueritia usque ad senectutem non credentibus, ad gentes esset omne mysterium translatum, Esaias hoc modo prædicit: Et faciet, inquit, Dominus sabaoth omnibus gentibus in monte isto inueniri lætitiam, bibent uinum, ungentur unguento. Trade hæc omnia gentibus. Hoc enim consilium Dei omnipotentis super omnes gentes. Sed dicent fortasse nobis illi qui se iactant in scientia legis: Blasphematis qui sic dicitis Dominum corruptioni mortis subiectum & passioni crucis fuisse. Legite ergo Thren. 4 quod scriptum habetis in lamentationibus Hieremiæ ubi dicit: Spiritus uultus no-

stri

ſtri Chriſtus dominus comprehenſus eſt in corruptionibus noſtris: in quo diximus, ſub umbra eius uiuemus in gentibus. Audis quo modo propheta dicit Chriſtum dominum comprehenſum eſſe, & pro nobis, ideſt, pro peccatis noſtris corruptioni traditum. In cuius umbra quoniam populus illi qui permanſit incredulus, abiectus eſt, dicit, quia uiuemus non in Iſrael, ſed in gentibus. Quod ſi operoſum nõ uidetur quam poſſumus, breuiter ſingula quæ in euangeliis referuntur, qualiter in prophetis prædicta ſunt deſignemus, ut hi qui prima fidei elementa ſuſcipiunt, teſtimonia hæc habeant in corde ſcripta, ut nulla eis unquam de his quæ credunt ambiguitas inimica ſurripiat. Edocemus per euangelium quod Iudas unus de amicis & conuiuis Chriſti tradiderit eum, audi quo modo pronuncietur in pſalmis: Pſal.40.37 &54. Qui manducat, inquit, panes meos, ampliabit aduerſum me ſupplantationem. Et alibi: Amici mei, & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt. Et iterum: Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Vis uidere quo modo molliti ſunt? Venit, inquit, Iudas ad Ieſum, & dixit ei: Aue rabbi, & oſculatus eſt eum. Matth. 26 Per molle ergo oſculi blandimentum execrabile iaculum proditionis infixit. Vnde & Dominus ad eum dixit: Iuda oſculo filium hominis tradis? Eſa.22 Triginta argenteis audis eum appretiatum eſſe cupiditate proditoris. Audi & de hoc propheticam uocem. Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum eſt in conſpectu ueſtro, date Zach. 11 mercedem meam & abite. Et poſt hæc inquit: Accepit triginta argenteos, & miſit eos in domum Domini in conflatorium. Nonne hoc eſt quod in euangeliis ſcribitur, Matth. 27 quia Iudas pænitentia ductus reportauit pecuniam & proiecit eam in templo & diſceſſit? Bene autem mercedem ſuam dicit, uelut impugnantis & exprobrantis affectum. Etenim tam multa opera bona apud eos egerat: Cæcos eorum illuminauerat, claudis pedes, paralyticis greſſum, mortuis quoque reddiderat uitam. Pro iis ergo omnibus bonis mercedem reſtituunt ei mortem triginta argenteorum æſtimatione penſatam. Refertur item in euangeliis quod uinctus ſit. Prædixit hoc ſermo propheticus per Eſaiam dicens: Væ animæ ipſorum, quia cogitauerunt cogitationem Eſa. 3. peſſimam aduerſum ſe ipſos dicentes: Alligemus iuſtum, quia inutilis eſt nobis. Sed dicet aliquis: Numquid hæc de Domino intelligenda ſunt? numquid Dominus ab hominibus teneri poterat, & in iudicium protrahi? Et de hoc te idem propheta conuincet, dicit enim his uerbis: Ipſe Dominus in iudicium ueniet cum ſenioribus & principibus populi. Iudicatur ergo ipſe Dominus ſecundum prophetæ teſtimonium, & non ſolum iudicatur, ſed & flagellis cæditur, & palmis in faciem uerberatur & conſpuitur, & omnem pro nobis perfert indignitatis iniuriam. Et quod hæc ſtupenda erant omnibus cum prædicarentur ab apoſtolis, iccirco etiam ex perſona ipſorum propheta exclamat & dicit: Domine quis credidit auditui noſtro? Eſa. 53. Incredibile enim eſt ut Deus Dei filius iſta pertuliſſe dicatur. Et ideo prædicuntur per prophetas, ne qua credituris dubitatio naſceretur. Ipſe ergo ex ſua perſona Chriſtus dominus dicit: Dorſum meum dedi flagellis, & maxillas meas ad palmas, & faciem meam non auerti a confuſione ſputorum. Thren. 5 Scribitur etiam illud inter ceteras paſſiones eius, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum: præſignauit etiã hoc propheta ubi dicit: Et alligantes adduxerunt eum ad xenium regis Iarim: niſi ſi obiiciat aliquis & dicat, ſed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in ſequentibus euangelium refert. Audiens, inquit, Pilatus eum eſſe de Galilæa, miſit eum ad Herodem, qui erat tunc rex in Iſrael. Et bene addidit nomen Iarim, quod eſt ſilueſter. Non enim erat Herodes de domo Iſrael, nec de illa uinea Iſraelitica, quam eduxit Dominus de Aegypto, & plantauerat in cornu in loco uberi; ſed erat ſilueſter, ideſt ex ſilua alienigenarum. Et ideo ſiueſter appellatur, quaſi qui de Iſraeliticæ uitis nequaquam palmitibus pullulaſſet. Sed & quod ait propheta, xenium, conuenienter

aptauit.

Luc. 23 aptauit. Tunc enim Herodes & Pilatus (ut euangelium testatur) ex inimicis in con
cordiam reuocati sunt. Et uelut reconciliationis suæ xenium, uinctum sibi inuicem
mittebant Iesum. Quid interest dummodo Iesus ubique dissidentes reconciliet, pa
cem reparet, concordiam reddat? Vnde etiam de hoc scriptum est in Iob: Dominus
reconciliat corda principum terræ. Refertur item quod cum Pilatus uellet eum di-
Ibidem. mittere, omnis populus clamauerit: Crucifige crucifige eum. Prænunciat hoc Hie
Hiere. 12 remias propheta dicens ex persona Domini ipsius: Facta est, inquit, hereditas mea
mihi sicut leo in silua. Dedit super me uocem suam, propterea exosus sum eam. Et
propter hoc, inquit, dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit: Super quem ape
ruistis os uestrum, & aduersus quem relaxastis linguas uestras. Cum iudicaretur scri
Psal. 37 bitur tacuisse. Multæ de hoc scripturæ testantur, in psalmis dicitur: Factus sum sicut
homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Et iterum: Ego autem
sicut surdus non audiebam, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperui os suũ.
In humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita scribitur corona spinea. Audite
de hoc in Canticis Canticorum super iniquitates Hierusalem mirantis de iniuria fi-
Cant. 3 lii patris uocem, & dicentis: Exite & uidete filiæ Hierusalem coronam qua corona-
Esa. 5 uit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius propheta commemorat. Et expectaui ut
faceret uuam, fecit autem spinas, & non iustitiam, sed clamorem. Verumtamen ut
mysterii secreta cognoscas: oportebat eum, inquit, qui peccata mundi uenit aufer-
re, etiam terræ maledicta purgare, quæ protoplasto peccante, sententiam præuari-
Gen. 3 cationis acceperat, dicente Domino: Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribu
los producat ibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus, ut prima illa condemnatio-
nis sententia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi uita suspendi-
tur. Vis & de hoc propheticis testimoniis confirmari? audi Hieremiam dicentem:
Hiere. 11 Venite, & iniiciamus lignum in pane eius, & cõteramus eum de terra uiuentium. Et
Deut. 28 iterum: Moyses uelut deflens eos dicit: Et erit uita tua suspensa ante oculos tuos, &
timebis per diem & noctem, & non credes uitæ tuæ. Sed transcurrendum nobis est,
iam enim præpositæ breuitatis excedimus modum & breuiatũ sermonem longa dis
sertione distendimus, pauca tamẽ addemus, ne penitus quod cœpimus præterisse ui
Matth. 28 deamur. Scibitur Iesus in latere percussus, aquã simul & sanguinem profudisse. Hoc
Ioan. 7 quidem mysticum est, ipse enim dixerat, quia flumina de uentre eius procedent a-
quæ uiuæ. Sed produxit & sanguinem, quem petierant Iudæi uenire super se & filios
suos. Produxit ergo aquam, ut credentes diluat: produxit & sanguinem, qui con-
demnat incredulos. Potest tamen etiam intelligi quod duplicem gratiam baptismi
figurauerit, unam quæ datur per aquæ baptismum: aliam quæ per martyrium profu
sione sanguinis quæritur, utrunque enim baptismum nominatur. Quod si & hoc
quæris cur non ex alio membro, sed ex latere produxisse dicatur aquam & sangui-
nem. Videtur mihi in latere per costam mulier indicari, quia fons peccati & mor
tis de muliere prima, quæ fuit prima Adam costa, producitur. Scriptum est quod in
passione eius ab hora sexta usque ad horam nonam tenebræ factæ sunt. Accipe de
Amos 5 hoc prophetæ testimonium dicentis: Occidet tibi sol meridie. Et iterum Zacharias
Zach. 14 propheta: In illa, inquit, die non erit lux, sed frigus & pruina erit in uno die, & di-
es ille notus Deo, & neque dies neque nox, & ad uesperam erit lux. Quid tam eui-
dentius a propheta dici potuit? Vt iam hæc non tam futura prædici quã narrari præ
terita uideantur, etiam pruinam & frigus prædixit. Propterea enim Petrus calefacie
Marc. 14 bat se ad ignem, quia frigus erat, & frigus patiebatur, non solum temporis, sed &
fidei. Addidit etiam; Et dies illa nota Domino, neque dies, neque nox. Quid est,
neque dies neque nox? nonne aperte de infertis diei tenebris, & reuocata rursum
luce disseruit? Non fuit illa dies, neque enim cœpit ab ortu solis: neque integra nox
fuit

fuit, non enim peracto diei cursu, spatia debita uel ab initio suscepit, uel ad ultimum terminata produxit, sed fugata per impiorum facinus lux reparatur ad uespe ram. Post horam enim nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. Et iterũ aliud de hoc ipso testimoniũ dicit: Obscurabitur super terram in die lux. Docet euangelii prædicatio quod etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu, & supra tunicam eius miserunt sortem. Hoc etiã curæ fuit Spiritui sancto prophetarum uocibus protestari cum dicit: Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sed nec de illa quidem ueste quã dicuntur milites illudentes induisse eum, id est, de ueste coccinea prophetæ siluerunt. Audi enim quid dicit Esaias: Quis est iste qui uenit de Edom, rubor uestimentorũ eius ex Bosor? Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumentum tuum tanquam a torculari calcato? Vnde & ipse respondit: Torcular calcaui solus filiæ Sion. Solus est enim qui peccatum non fecit, & abstulit peccata mundi. Si enim per unum hominem mors introiuit, quanto magis per unum hominem qui & Deus erat, potuit uita restitui? Refertur etiam quod aceto potus sit, uel uino myrrhato, quod est amarius felle. Audi quid de hoc propheta prædixerit: Et dederunt, inquit, in esca mea fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Atque respondens iam tunc Moyses dicebat de populo illo: Ex uineis Sodomorum uitis eorum, & palmes eorum Gomorrha. Vua eorum uua fellis, botrus amaritudinis ipsis. Et iterum exprobrans eos dicit: Populus stultus & non sapiens, hæc Domino retribuisti? Sed & in Canticis canticorum eadem prænuncian tur, ubi etiam hortus in quo crucifixus est designatur, dicit ergo: Intraui in hortũ meum, soror mea sponsa, & uindemiaui uineam meam. Vbi euidenter uinum myr rhatum quo potatus est declarauit. Spiritum post hæc scribitur reddidisse. prænũciatum fuerat & hoc per prophetam dicentem ex persona filii ad patrem: In manus tuas commendo spiritum meum. Sepultus quoque perhibetur, & lapis magnus positus ad ostium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremiam sermo prædixerit: Mortificauerunt, inquit, in lacu uitam meam, & posuerunt lapidem super me. Euidentissima hæc sepulturæ eius indicia propheticis uocibus designata sunt, accipe tamen & alia: A conspectu, inquit, iniquitatis ablutus est iustus, & erit in pace locus eius. Et alibi: Et dabo malignos in sepultura eius. Item alias: Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitabit eum? Sed & quod in infernum descendit, euidenter prænunciatur in psalmis ubi dicit: Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterum: Quæ utilitas in sanguine meo dum descẽdo in cor ruptionem? Et iterum: Descendisti in limum profundi, & non est substantia. Sed & Matthæus dicit: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Vnde & Petrus dixit: Quia Christus mortificatus carne, uiuificatus autem spiritu. In ipso ait: Et eis qui in carcere inclusi erant in diebus Noe, in quo etiam quid operis egerit in inferno, declaratur. Sed & ipse Dominus per prophetam dicit, tanquã de futuro: Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem: quod rursus prophetice nihilominus ostendit impletum cum dicit: Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me a descendentibus in lacum. Sequitur post hæc:

[Marginal references: Matth. 27. — Psal. 21. — Esa. 63. — Psal. 68. — Deut. 32. — Cant. 5. — Thren. 3. — Psal. 21. 29. & 38. — Matth. 11. — 1 Pet. 3. — Psal. 15.]

TERTIA DIE RESVRREXIT: Resurrectionis gloria in Christo omne quod infirmum & fragile uidebatur, absoluit. Si tibi paulo ante non uidebatur esse possibile usque ad mortem uenisse immortalem, aspice nunc quia qui deuicta morte resurrexisse dicitur, non potest esse mortalis: sed bonitatem in hoc intellige creatoris, quia eousque ille miserando descendit, usquequo tu peccando deiectus es. Nec creatorem omnium de hoc impossibilitatis accuses, ut ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse concludi, quo ille id reparaturus peruenire non posset: inferna & superna

nobis dicuntur, qui certe corporis circumscriptione conclusi, intra præscriptæ nobis legis terminos cõtinemur. Deo autẽ qui ubique est, & nusquam deest, quod inferum est, aut quod supernum, patet. Verumtamen in assumptione corporis etiam ista complentur. Resuscitatur caro quæ deposita erat in sepulcro, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Redit ergo uictor a mortuis, inferni secum spolia trahens, eduxit etiam eos qui tenebantur a morte, sicut ipse prædixerat, ubi ait: Cum exaltatus fuero a terra,

Ioan. 12 omnia ad me traham. Attestatur autem euangelium de hoc cum dicit: Quia monu

Matth. 27 menta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium resurrexerunt & appa

Gal. 4 ruerunt multis, & ingressi sunt sanctam ciuitatem illam de qua apostolus dicit: Quæ autem sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater omnium nostrum. Sicut ad

Hebr. 2 Hebræos dicit: Decebat enim propter quem omnia, & per quem omnia, multos filios in gloriam adducentem auctorem salutis eorum per passionem consummari. Igitur consummatam passionibus carnem, atque in eam protoplasti lapsum resurrectionis uirtute reparatum, in dextera sedis Dei altissimi collocauit. Vnde & aposto

Ephes. 1 lus dicit: Qui simul consuscitauit nos, simulque sedere fecit in cælestibus, hic enim

Hiere. 18 erat figulus, qui ut Hieremias docet propheta: Vas de manu sua collapsum & confractum, rursum eleuauit manibus suis, & reformauit sicut placuit in conspectu eius. Placuit autem ut corpus quod mortale & corruptibile susceperat, de sepulcri petra leuatum, & immortale atque incorruptibile effectum, iam non in terrenis, sed in cælestibus & in patris dextera collocaret. Plenæ sunt de his sacramentis scripturæ ueteris testamenti. Nullus super his propheta, nullus legislator aut psalmographus siluit, sed omnis pæne sacra de his loquitur pagina: & ideo superfluum uidetur immorari nos ad congreganda testimonia: pauca tamen & admodum pauca ponemus, ad ipsos fontes diuinorum uoluminum remittentes eos qui potare abun-

Psal. 3 dantius cupiunt: dicit ergo statim in psalmis: Ego dormiui, & somnium cepi, & resurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Et iterum in alio loco: Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus. Et alibi sicut iam superius diximus: Domine, eduxisti de inferno animam meam: saluasti me a descendentibus in lacum. Et in alio: Quoniã conuersus uiuificasti me, & de abysso terræ iterum reduxisti me. Euidentissime autẽ in octogesimo & septimo psalmo de eo dicitur. Et factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Non dixit homo, sed sicut homo. Sicut homo enim erat, quia etiam descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat, quia a morte teneri non poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maiestatis ostenditur: Osee autem propheta etiam

Osee 6 de tertia die manifeste prænunciat hoc modo: Sanabit nos, inquit, post biduum: in die autem tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius: Hæc autem ex persona eorum dicit, qui cum ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad uitam: & ipsi sunt qui dicunt, die tertia resurgemus, & uiuemus in conspectu eius. Esaias

Esa. 40 uero aperte dicit: Qui educit de terra pastorem magnum ouium. Sed & mulieres quod uisuræ essent resurrectionem eius, scribis & pharisæis & populo non credenti-

Esa. 32 bus, etiam hoc prædixit Esaias his uerbis: Mulieres quæ uenitis ab spetaculo uenite: non enim est populus habens intellectum. Sed & de illis quæ post resurrectionẽ

Ioan. 20 perrexisse dicuntur & quæsisse eum, & non inuenisse: sicut Maria refertur uenisse ante lucem, & non inuento eo flens dixisse ad angelos qui aderant: Quia tulerunt Dominum, & nescio ubi posuerunt eum: etiam hoc dicitur in Canticis canticorum: In cubili meo quæsiui, & non inueni eum. De illis quoque quæ inuenerunt eum, &

Cant. 3 tenuerunt pedes eius, prædicitur in Canticis canticorum: Tenebo eum, & non dimittam eum quem dilexerit anima mea. Hæc interim pauca de multis breuitati studentes

dentes posuimus, plura & relinquentes.

ASCENDIT IN CAELOS, SEDET AD DEXTERAM PATRIS: INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS ET MORTVOS. Consequentia breuitatis in fine sermonis hæc continet, in quibus quod dicitur quidem palam est, sed requiritur quo sensu intelligi debeant quæ dicuntur. Nam ascendisse & sedisse, & uenturum esse, si secundum dignitatem diuinitatis intelligas, aliquid per hoc humanæ fragilitatis uidebitur indicari. Consummatis etenim his quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, ascendere memoratur ad cælos, sicut propheta prædixerat: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona [Ephes. 4.] hominibus. [Act. 2.] Illa scilicet dona, quæ Petrus in Actis apostolorum de Spiritu sancto dicebat: Exaltatus ergo dextera Dei, effudit hoc donum quod nos auditis & uidetis. Donum ergo Spiritus sancti hominibus dedit: quia captiuitatem, quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Christus per mortis suæ resurrectionem reuocauit ad cælum. Ascendit ergo ad cælos, non ubi uerbum Deus ante non fuerat: quippe qui erat semper in cælis, & manebat in patre: sed ubi uerbum caro factum ante non sedebat. Denique quia nouus iste ingressus portarum cæli æditiuis & principibus uidebatur, uidentes naturam carnis cælorum secreta penetrantem, dicunt ad inuicem, sicut Dauid plenus spiritu enunciat: Tollite portas principes ue- [Psal. 23] stras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prœlio. Quæ uox utique non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendentis ad dexteram Dei ferebatur. Dicit & alibi idem Dauid: Ascendit Deus in iubilatione, Dominus in [Psal. 64] uoce tubæ. In uoce enim tubæ moris uictorum est redire de prœlio. De ipso quoq; & alias dicitur: Qui ædificat in cælo ascensum suum. Etiam alibi: Qui ascendit su- [Psal. 17] per cherubim & uolauit, uolauit super pennas uentorum. Sedere quoque ad dexteram patris, carnis assumptæ misterium est: neque enim incorporeæ illi naturæ conuenienter ista absque assumptione carnis adduntur: neque sedis cælestis perfectum diuina natura, sed humana conquirit. Vnde & dicitur de eo: Parata sedes tua Do- [Psal. 92.] mine ex tunc a sæculo tu es. Parata ergo a sæculo sedes est, in qua sessurus erat is, in cuius nomine omne genu flectitur, cælestium, terrestrium & infernorum. Et omnis lingua confitebitur ei, quia dominus Iesus Christus in gloria Dei patris est, de quo & Dauid ita refert: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, donec ponā [Psal. 109] inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Quæ tamen dicta Dominus in euangelio differens dicebat ad pharisæos: Si ergo Dauid in spiritu Dominum uocat, quo mo- [Matth. 22] do filius eius est? Per quod ostendit secundum spiritum Dominum, secundum carnem filium esse Dauid. Vnde & ipse Dominus iterum dicit: Verumtamen dico uo- [Matth. 26] bis, a modo uidebitis filium hominis sedentem a dextris filii Dei. Et Petrus apostolus dicit de Christo: Qui est in dextera Dei, sedens in cælis. Sed & Paulus ad Ephe- [1.Per.3.] sios scribens: Secundum operationem, inquit, potentiæ uirtutis eius, quam opera- [Ephes. 3] tus est in Christo, suscitans eum a mortuis, & sedere faciens in dextera sua. Quod autem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis quidem diuinarum scripturarum testimoniis edocetur: sed priusquam propheticis hæc eloquiis prædicta doceamus, illud necessario arbitror admonendum, quod ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse sollicitos, ut actus nostros ita præparemus, uelut reddituri imminenti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato: Quia disponet sermones suos in iudicio. Quid autem dicitur iudicare uiuos [Psal. 111] & mortuos, nisi quod alii uiui, alii mortui ad iudicium ueniant? sed animæ simul iudicabuntur & corpora, in quibus uiuos animas, corpora mortuos nominauit. Sicut & ipse Dominus in euangelio dicit: Nolite timere eos qui corpus possunt occi- [Matth. 10] dere,

dere, animæ autem nihil facere possunt: sed timete potius eum qui potest animam
& corpus perdere in gehenna. Nunc iam paucis si uidetur etiam per prophetas hæc
prædicta esse doceamus. Plura autem testimonia cum uolueris, ipse tibi de scriptu-
rarum latitudine congregabis. Dicit ergo Malachias propheta: Ecce uenit Domi-
nus omnipotens, & quis sustinebit diem aduentus eius, aut quis sustinebit aspectũ
eius? quia ipse ingreditur sicut ignis conflatoris, & sicut spuma lauantium: & sede
bit conflans eos, & purgans sicut argentum & sicut aurum. Vt autem euidentius a-
gnoscas quis sit Dominus de quo hæc dicuntur, audi quid & Daniel propheta præ
Dan.7 nunciat: Videbam, inquit, in uisu, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis ue
niens, & usque ad uetustum dierum peruenit, & in conspectu eius oblatus est: &
ipsi datus est principatus, & honor, & regnum: & omnis populus, tribus & linguæ
ipsi seruiunt: & potestas eius potestas æterna, quæ non peribit: & regnum eius non
corrumpetur. Ex his ergo edocemur, non solum de aduentu & iudicio, sed de po
testate eius & regno: quia potestas eius æterna sit, & sine corruptionis fine sit regnũ
Luc.3 sicut in euangelio dicitur. Regni eius non erit finis. Vnde ualde alienus a fide est,
qui regnum Christi dicit aliquando finiendum. Scire tamen debemus, quod salu
tarem hunc Christi aduentum conabitur inimicus ad decipiendum fideles quosq;
callida fraude simulare, & pro filio hominis qui expectatur uenturus in maiestate
patris sui, filium perditionis in prodigiis & signis mendacibus præparare, ut pro
Christo, mundo huic introducat antichristum. De quo & ipse Dominus in euan-
geliis prædixit Iudæis: Quia ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me:
alius ueniet in nomine suo, & ipsum recipietis. Et iterum dicit: Cum uidebitis a-
Dan.9 bominationem disolationis in loco sancto, sicut dicit Daniel propheta: Qui legit,
intelligat. Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisionibus
edocet: ex quibus ualde operosum est exempla nunc ponere, quia satis amplis nar-
rationibus dilatantur. Et ideo scire de his plenius delectantem, ad ipsas magnas re
Coloss.2 censendas remittimus uisiones. Sed & apostolus de eo dicit: Ne quis uos seducat
Ephes.5 ullo modo: quoniam nisi discessio uenerit primum, & reuelatus fuerit homo pecca
1.Ioan.3 ti, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se super omne quod dicitur Deus, aut
quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Et pau-
lo post: Et tunc reuelabitur, inquit, inimicus, quem dominus Iesus interficiet spi-
ritu oris sui; & euacuabit illuminatione aduentus sui eum, cuius est aduentus secun
dum opera satanæ in omni uirtute, signis & prodigiis mendacibus. Et iterum pau-
lo post: Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iu-
dicentur omnes qui non crediderunt ueritati. Propterea ergo propheticis & euan-
gelicis atque apostolicis uocibus nobis prænunciatur hic error, ne quis pro aduen-
tu Christi aduentum credat antichristi. Sed & ipse Dominus dixit: Cum dixerint
Matth.24 uobis, ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere: uenient enim multi pseudo
christi & pseudoprophetæ, & seducent multos. Sed quo modo demonstrabitur iu-
Luc.17 dicium ueri Christi, uideamus: Sicut fulgur, inquit, de Oriente resplendet usque
ad Occidentem: ita erit aduentus filii hominis. Cum enim aduenerit uerus domi-
Matth.25 nus Iesus Christus, sedebit, & iudicium statuet: sicut euangelium dicit: Et segrega
Rom.14 bit oues ab hædis, & iustos ab iniustis. Sicut & apostolus scribit: Quia omnes nos
stare oportet ante tribunal Christi, ut recipiat uniusquisque propria operis sui, pro-
ut gessit, siue bona, siue mala: iudicabimur autem non solum pro gestis, sed & pro
1.Cor.5 cogitatis, secundum quod & ipse apostolus dicit: Inter se inuicem cogitationibus
accusantibus, aut etiam defendentibus in die quo iudicabit Deus occulta hominũ:
sed de his ista sufficiant. Post hoc ponitur in ordine fidei:

ET IN SPIRITV SANCTO. Ea quæ in superioribus paulo latius de Christo
sunt

sunt tradita, ad incarnationis uel passionis eius mysterium pertinent. Quæ dum media intercedunt personæ ipsius cooptata Sancti spiritus commemorationem paulo longius reddiderunt. Ceterum si solius diuinitatis ratio habeatur eo modo quo in principio dicitur:

CREDO IN DEO PATRE OMNIPOTENTE. Et post hæc: IN IESV CHRISTO FILIO EIVS VNICO, DOMINO NOSTRO: ita iungitur, ET IN SPIRITV SANCTO. Illa uero omnia quæ de Christo memorantur ad dispensationem carnis, ut diximus, spectant: igitur Sancti spiritus memoratione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim dicitur pater, & alius non est pater: unus dicitur & unigenitus filius, & alius unigenitus non est: ita & Spiritus sanctus unus est, & alius non potest esse Spiritus sanctus. Vt ergo fiat distinctio personarum, affectionis uocabula secernuntur, quibus ille pater intelligatur, ex quo omnia, & ipse non habeat patrem: filius uero tanquam qui ex patre natus sit, & Spiritus sanctus tanquam de Dei ore procedens & cuncta sanctificans. Vt autem una eademque in trinitate diuinitas doceatur, sicut dictum est, in Deo patre credi a dicta præpositione: ita & in Christo filio eius, ita & in Spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat quod dicimus, ex consequentibus approbabitur. Sequitur nanque post hunc sermonem:

SANCTAM ECCLESIAM, REMISSIONEM PECCATORUM, HUIUS CARNIS RESURRECTIONEM. Non dixit, in sanctā Ecclesiam, nec in remissionē peccatorum, nec in carnis resurrectionem. Si enim addidisset, IN, præpositionē, una eademque uis fuisset cum superioribus. + Ne autem in illis quidem uocabulis, ubi de diuinitate fides ordinatur, in Deo patre dicitur, & in Iesu Christo filio eius, & in Spiritu sancto: in ceteris uero ubi non de diuinitate, sed de creaturis ac mysteriis sermo est, IN, præpositio non additur, ut dicatur, in sanctam Ecclesiam, sed sanctam Ecclesiam credendam esse, non ut in Deum, sed ut Ecclesiam Deo cōgregatam: & remissionem peccatorum credendam esse, non in remissionem peccatorum: & resurrectionē carnis, non in resurrectionem carnis. Hac itaque præpositionis syllaba creator a creaturis secernitur, & diuina separantur ab humanis. Is ergo Spiritus sanctus est, qui in ueteri testamento legē & prophetas, in nouo uero euangelia & apostolos inspirauit. Vnde & apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum. Et ideo quæ sunt noui ac ueteris instrumenti uolumina, quæ secundum maiorum traditionem per ipsum Spiritum sanctum inspirata creduntur, & ecclesiis Christi tradita, competens uidetur in hoc loco euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus, designare: itaq; ueteris instrumenti primo omnium Moysi quinque libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: post hoc Iesu Naue, Iudicum simul cum Ruth: quattuor post hæc Regum libri, quos Hebræi duos numerant, Paralipomenon, qui dierum dicitur liber: & Esdræ libri duo, qui apud illos singuli cōputantur, & Hester: prophetarum uero Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: præterea duodecim prophetarum liber unus: Iob quoq; & psalmi Dauid singuli sunt libri: Salomonis uero tres ecclesiis traditi, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica cāticorū. In his cōcluserunt librorū numerum ueteris testamenti. Noui uero, quattuor euāgelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis: Actus apostolorum, quos descripsit Lucas: Pauli apostoli epistolas quattuordecim: Petri apostoli epistolas duas: Iacobi fratris Domini & apostoli unā: Iudæ unam: Ioannis tres: Apocalypsim Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluserunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare uoluerunt. Sciendū tamen est, quod & alii libri sunt qui non canonici, sed ecclesiastici a maioribus appellati sunt: ut est Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filii Syrach,

forte Nūc

2. Tim. 3

qui liber apud latinos hoc ipso generali uocabulo ecclesiasticus appellatur: quo uocabulo nō auctor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem ordinis est libellus Tobiæ,& Iudith, & Machabæorum libri. In nouo ueto testamento libellus, qui dicitur Pastoris siue Hermaris, qui appellatut duæ uiæ, uel iudicium secundum Petrum: quæ omnia legi quidem in ecclesiis uoluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei cōfirmandā. Ceteras uero scripturas apocryphas nominarunt, quas in ecclesiis legi noluerunt. Hæc nobis a patribus, ut dixi, tradita opportunū uisum est hoc in loco designare ad instructionē eorum qui prima fidei elementa suscipiunt,ut sciant ex quibus sibi fontibus uerbi Dei haurienda sint pocula. Tenet deinde traditio fidei sanctam Ecclesiam. Causam iam superius diximus, cur non dixerit etiam in sanctam Ecclesiam, sed sanctam Ecclesiam. Hi ergo qui supra in uno Deo credere docti sunt sub mysterio trinitatis, credere etiam hoc debent, unam esse Ecclesiam sanctam, in qua una est fides, & unum baptisma, in quo unus Deus creditur pater, & unus Dominus Iesus Christus filius eius, & unus Spiritus sanctus. Ista est ergo sancta Ecclesia, non habens maculam ac rugam. Mulri enim & alii ecclesias congregarunt, ut Marcion, & Valentinus, ut Hebion, ut Manichæus, ut Arius, & ceteri omnes hæretici. Sed illæ Ecclesiæ non sunt sine macula
Psal. 25 aut ruga perfidiæ. Et ideo dicebat de illis propheta: Odiui Ecclesiam malignantiū, & cum impiis non sedebo. De hac autem Ecclesia quæ fidem Christi integram ser-
Cant. 6 uat, audi quid dicit Spiritus sanctus in Canticis cāticorum: Vna est columba mea, una est perfecta genitricis suæ. Qui ergo hanc fidem in Ecclesia susceperit, non declinet in concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introeat. Concilium namque uanitatis est, quod ait Marcion, qui negat patrem Christi Deum esse creatorem, qui per filium suū fecerit mundum. Concilium uanitatis quod Hebion docet, ita Christo credi debere, ut & circumcisio carnis, & obseruatio sabbati, & sacrificiorum sollemnitas, ceteræque omnes obseruationes secundum litteram legis teneantur. Concilium est uanitatis quod Manichæus docet. Primum, quod se paracletum nominauit: tum deinde quod mundum a malo factum dicit: Deum creatorem negat; testamentum uetus repudiat; unam bonam, aliam malam naturam sibi inuicem aduersantes asserit; coæternas Deo animas hominum secundum Pythagoricos in pecudes & animalia & bestias redire per diuersos nascendi circulos adstruit: resurrectionem carnis nostræ negat: passionem Domini & natiuitatem nō in ueritate carnis, sed in phantasiis fuisse confirmat. Concilium uanitatis est quod Paulus Samosatenus, & post eius successor Fotinus, qui asseruit Christum non fuisse ante sæcula natum, ex patre, sed ex Maria cœpisse: & non eum Deum hominem natum, sed ex homine Deum existimat factum. Concilium uanitatis est & quod Arius atque Eunomius docuit, qui filium Dei non ex ipsa patris substantia natum, sed ex nihilo creatum uolunt, & filium Dei habere initium, & minorem esse patre: sed & Spiritum sanctum non solum minorem esse, sed & mittendarium asserunt. Concilium uanitatis est & quod illi aiunt, qui filium quidem de substantia patris fatentur, sanctum uero spiritum separant & secernunt, cum utiq; unā eandemque uirtutem & diuinitatem ostenderit trinitatis saluator in euangelio cum dicit: Baptizate gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Et est aperte impium separari ab homine quod diuinitus iungitur. Concilium uanitatis est & hoc, quod olim congregauit pertinax & praua contentio, asserens quidem Christum carnem humanam suscepisse,non tamen animā rationalem: cum utique & carni,& animæ & sensui,& menti una eademq; salus a Christo collata sit. Sed & illud cōcilium uanitatis est,quod Donatus per Africam traditionis Ecclesiam criminando contraxit, & quod Nouatus sollicitauit, lapsis pænitentiam denegando, & secundas

nuptias non iniri: eas etiam, si necessitas exigit, condemnando. Has omnes ergo uelut congregationes malignantium fuge, sed & eos si qui illi sunt, qui dicuntur asserere, quod filius Dei non ita uideat, uel nouerit patrem sicut ipse noscitur, & uidetur a patre: uel regnum Christi esse finiendum, uel carnis resurrectionem non integra naturæ suæ substantia reparandam: futurum Dei iustum erga omnes negare iudicium: diabolum debita absoluere damnatione pœnarum: Ab his, inquam, omnibus fidelis declinet auditus: sanctam uero Ecclesiam teneat, quæ Deum patrem omnipotentem, & unigenitũ filium eius Iesum Christum dominum nostrum, & Spiritum sanctum concordi & consona substantiæ ratione profitetur; filiumque Dei natum ex uirgine, & passum pro salute humana, & resurrexisse a mortuis in eadem carne qua natus est credit, eundemque uenturum iudicem omnium sperat, in qua & remissio peccatorum, & carnis resurrectio prædicatur. Verum de remissione peccatorum sufficere deberet sola credulitas. Quis enim causas aut rationem requirat, ubi indulgentia principalis est? Et tamen cum terreni regis liberalitas discussioni non fit obnoxia, ab humana temeritate discutitur diuina largitio. Solent enim cum irrisione dicere aduersum nos pagani, quod ipsi nos decipiamus, qui putamus crimina, quæ opere cõmissa sunt, uerbis posse purgari, & aiunt: Numquid potest qui homicidium commisit, homicida non esse? aut adulter non uideri, qui adulterium perpetrauit? Quo modo huiuscemodi criminum reus, sanctus uobis effici uidetur & purus? Sed ad hæc, ut dixi, melius fide quam ratione respondeo. Rex enim est omnium qui promisit, terræ cælique Dominus est qui hæc pollicetur. Vis ut ei qui me hominem ex terra fecit, nõ credam quod ex criminoso me faciat innocentem: & qui me cum essem cæcus, fecit uidere, cum essem surdus audire me fecit: qui mihi claudo reddidit gressum, innocentiam mihi perditã non poterit reparare? Et tamen ueniamus ad ipsius naturæ testimonium. Occidere hominem non semper criminosum est, sed malitia non legibus occidere criminosum est. Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, sed animus male consulens damnat. Si ergo animus in me, qui criminosus effectus est, & in quo origo fuit uitii corrigatur, cur tibi non uidear posse innocens effici, qui prius fueram criminosus? Si enim, ut supra ostendimus, constat quod non in facto, sed in uoluntate fit crimẽ: sicut mala uoluntas auctore malo dæmone peccato me & morti fecit obnoxium, ita bona uoluntas mutata auctore bono Deo, innocentiæ me reddit & uitæ. Similis causa in ceteris criminibus. Et hoc modo fides nostra nõ inuenitur naturalibus rationibus aduersari, dum remissio peccatorũ nõ gestis quæ mutari non possunt, sed animo quem de malo in bonum uerti posse certum, deputatur. Sed ultimus iste sermo, qui resurrectionem prænunciat; summam totius perfectionis succincta breuitate cõcludit. Quamuis etiam de hoc nõ solum a gentilibus, sed etiã ab hæreticis fides impugnetur Ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionẽ carnis omnimodo negat, & Manichæus, sicut superius ostendimus. Sed & isti, qui Esaiã prophetam dicentẽ quidem: Resurgent mortui, & suscitabuntur qui in monumentis sunt, audire noluerunt, nec Danielem sapientissimum omnium prophetantem: Quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium & confusionem æternam. Inde uel in euangeliis quæ recipere uidentur, discedere debuerunt a Domino saluatore nostro Saducæos docente dictum: Quod autẽ resurgant mortui, non legistis quo modo dicit Moyses in rubo: Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob? Deus autem non est mortuorũ. In quo etiam quæ sit & quanta resurrectionis gloria, in superioribus memorauit, cũ dixit: In resurrectione autem mortuorum neque nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Resurrectionis ergo uirtus angelicum hominibus confert statum, ut qui

Esa.26

Dan.12

Exod.3

de terra resurrexerunt, non iterum in terra cum pecudibus, sed in cælo cum angelis uiuant: quos tamen ad hoc ratio uitæ prioris admiserit, illos scilicet qui iam nõ carni seruiunt, sed animæ suæ, carnem castis pudicitiæ frenis in obedientia Sancti spiritus subiugauerunt, & omni eam uitiorum labe tenuatam, & ad spiritalem gloriam sanctificationis uirtute mutatam, angelorum quoque meruerint consortiis misceri. Sed infideles reclamãt & dicunt: Quo modo potest caro quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerem uertitur, maris etiam quæ interdum profundo soluitur, fluctibusque dispergitur, recolligi rursum & reintegrari in unũ, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam interim responsionẽ sermonibus Pauli faciamus, 1 Cor. 15. dicentes eis: Insipiens tu, quod seminas non uiuificabitur nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum tritici, aut alicuius ceterorum seminum: Deus autẽ dat illi corpus prout uult. Quod ergo in seminibus quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri uides, hoc in tua carne, quæ Dei lege seminatur in futurum esse non credis? Cur, quæso te, nunc angustus & inualidus diuinæ potentiæ existimator es, ut dispersum uniuscuiusque carnis puluerem in suam rationẽ colligi & reparari posse non censeas, cum uideas quod etiam mortale ingenium demersas in profundum terræ mettallorum uenas rimatur, & artificis oculus aurum uidet, in quo imperitus terram putet? Nec tantum quidem concedimus ei qui fecit hominem, quantum homo qui ab ipso factus est, assequi potest? Et cum auri esse propriam uenam, & argenti aliam, æris quoque longe disparem, ferri quoque & plumbi diuersas in terra species terræ latere, mortale deprehendat ingenium: diuina uirtus inuenire posse ac discernere non putabitur uniuscuiusque carnis proprium sensum, etiam si uideatur esse dispersum? Sed adhuc tentemus animas quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in unum permisceat, & hæc indiscreta seminet, uel passim spargat in terram, nonne uniuscuiusque seminis quocunque loco fuerit satio, competenti tempore secundum naturæ suæ speciem germen producit, & culmum suæ formæ suique corporis reparat? Ita ergo & uniuscuiusque carnis substantia quamuis uarie & diuerse dispersa sit: ratio tamen ipsa quæ inest unicuique carni, immortalis est. Tempore quo seminatis in terram corporibus primum uerbum Dei uoluntate cum arriserit, collectum de terra, & attractum substantiæ suæ sensum reddit ac reparat in illa specie, quam mors aliquando dissoluerat. Et ita fit ut unicuique animæ non confusum, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat reparetur: ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo satis cauta & prouida adiectione symboli Ecclesia nostra docet, quæ in eo quod a ceteris traditur, carnis resurrectionem, uno addito pronomine tradit,

HVIVS CARNIS RESVRRECTIONEM. Huius sine dubio quã is qui profitetur signaculo crucis fronti imposito cõtegit, quo sciat unusquisque fidelium carnẽ suã si mundam seruauerit a peccato, futurã uas esse honoris, utile Domino ad omne opus bonũ paratum: si uero contaminata fuerit in peccatis, futuram esse uas iræ ad interitum. Iam uero de ipsa resurrectionis gloria, & de promissionum magnitudine si quis plenius scire desiderat, omnibus pæne diuinis uoluminibus inueniet indicari, ex quibus nos cõmonitionis tantummodo gratia, pauca in præsenti loco memorantes, finẽ iniuncti a te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus quod resurgant 1 Cor. 15. mortui, talibus asserit argumentis, dicens: Quod si resurrectio mortuorũ nõ est, ergo nec Christus resurrexit. Si autẽ Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uacua est & fides nostra. Et paulo post: Nunc autẽ Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. Quoniã quidem per hominem mors, & per hominẽ resurrectio

ſurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes uiuificantur, unuſquiſq; autem in ſuo ordine: initium Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti in aduentu eius, deinde finis. Et in conſequentibus addit etiam hæc: Ecce [Ibidem] myſterium uobis dico: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Sed & ad Theſſalonicenſes nihilominus ſcribens dicit: Nolo autem uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut & ceteri qui ſpem non habent. [2. Theſſ. 4] Nam & ſi credimus quia Ieſus mortuus eſt & reſurrexit: ita Deus eos qui dormierunt per Ieſum, adducet cum illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini: quia nos qui uiuimus, qui relicti ſumus in aduentu Domini nõ præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, in uoce archangeli, in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui uiuimus, qui relicti ſumus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ita ſemper cum Domino erimus. Verum ne exiſtimes hæc Pauli ſolius prædicatione nouella ſignari: audi quid etiam Ezechiel propheta olim per ſpiritum prælocutus ſit: Ecce, inquit, ego [Ezech. 37] aperiam ſepulcra ueſtra, & educã uos de ſepulcris ueſtris. Iob quoque myſticis redundans totus eloquiis, audi quam euidenter reſurrectionem prædicet mortuorũ. Eſt, inquit, arboris ſpes: ſi enim abſciſſa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultũ eius [Iob. 14] nunquam deficit: quod ſi ſenuerit, in terra erit radix eius. Si autem in petra mortuus fuerit truncus eius, odore aquæ reflorebit, & faciet fruticem quaſi nouella. Vir uero ſi mortuus fuerit, abiit: & mortalis ſi ceciderit, ultra iam non erit. Non tibi uidetur in his cum quodam pudore arguere homines & dicere: Ita ne eſt ſtultum hominum genus, ut cum uideant abſciſſæ arbori uitam redire, ipſi nec lignis ſimile aliquid de ſemet ipſis, nec arboribus opinentur? Vt autem ſcias quod uelut interrogantis, quo modo, legendum ſit quod dixit: Mortalis autem cum ceciderit, non reſurget, de conſequentibus probat, ſubiungit namque ſtatim: Si autem mortuus fuerit homo, uiuet. Et paulo poſt dicit: Expectabo uſque quo nunc haurit. Hæc quidem dicta ſunt ad comprobationem profeſſionis noſtræ, qua confitemur in ſymbolo huius carnis reſurrectionem. Quod enim adiunctum eſt, HVIVS, uide quam cõſonum ſit omnibus his, quæ de exemplis diuinorum uoluminum memorabamus. Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quæ ſuperius expoſuimus, cum dicit: Quia ſuſcitauit pellem meam quæ hæc non haurit, id eſt, quæ iſta tormenta perpetitur. nonne aperte huius carnis dicit reſurrectionem futuram? huius, inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc ſuſtinet. Sed & apoſtolus cum dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, [1. Cor. 15] & mortale hoc induere immortalitatem: numquid non corpus ſuum quodammodo contingentis, & digito palpantis eſt uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus eſt, reſurrectionis gratia incorruptibile erit. Et nunc quod mortale eſt, immortalitatis uirtutibus induetur, [1. Theſſ. 4] ut ſicut Chriſtus reſurrexit a mortuis, iam non moritur, [Rom. 6] neque mors ei ultra dominabitur: ita qui & in Chriſto reſurgunt, nec corruptionem ſentiant ultra, nec mortem, nec natura carnis abiecta, ſed de condicione eius & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod reſurget a mortuis incorruptibile & immortale non ſolum iuſtorum, ſed etiam peccatorum. Iuſtorum quidem, ut ſemper poſſint permanere cum Chriſto: peccatorum uero, ut abſque internicione ſui debitas luant pœnas. Quod autẽ iuſti ſemper cũ domino Chriſto permaneant, iam & in ſuperioribus edocuimus, ubi oſtendimus quia apoſtolus dicit: Deinde nos qui uiuimus, qui relicti ſumus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ita ſemper cũ Domino erimus. Nec mora, ſacroſancta ſanctorum

corpora in tantam gloriam resurrectionis mutabuntur, ut in occursum Domini
Philip. 3. suspensa nubibus & aere uectata rapiantur: cum ipse apostolus exponens quantũ
conferat Deus his qui diligunt eum, dicat: Qui transformabit corpus humilitatis
nostræ, conforme corporis filii caritatis suæ. Nihil ergo absurdum est, si sanctorum
corpora dicantur nubibus in aera sustolli, cum ad formam corporis Christi quod
Ephes. 2. in dextera Dei sedet, dicantur esse reformanda. Sed hoc sanctus apostolus, uel de
se, uel de ceteris sui loci, uel meriti addit & dicit: Quia coexcitauit nos cum Chri
sto, simulque fecit sedere in cælestibus. Vnde cum hæc & horum similia quam plu
rima in repromissionibus habeat resurrectio iustorum, non erit iam difficile crede-
Sap. 3. Matth. 13. re etiã illa quæ prophetæ prædixerunt: quod iusti fulgebunt sicut sol, & sicut splen-
dor firmamenti in regno Dei. Quid enim difficile uidebitur eos fulgorem solis ha
bituros, & siderum ac firmamenti huius splendore decorandos, quibus uel uita &
conuersatio angelorum Dei paratur in cælis, uel confirmandi dicuntur ad gloriam
1 Cor. 15. corporis Christi? ad quam gloriã saluatoris ore promissam, respiciens sanctus apo-
stolus dicit: Quia seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si enim ue-
rum est, sicut certe uerum est, quod iustos quosque & sanctos angelorum consor-
tiis sociabit diuina dignatio, certum est quod & corpora sanctorum in spiritalis cor
Gen. 2. poris gloriã uertat. Nec hoc contra naturalẽ corporis rationẽ uideatur esse promis
sum. Si enim secundũ ea quæ scripta sunt, quod accipiens Deus limum terræ plas-
mauit hominem, credimus, & hæc est natura corporis nostri, ut uoluntate Dei terra
uerteretur in carnem: quid tibi aut absurdum aut contrarium uidetur, si eisdem ra
tionibus quibus lutũ profecisse dicitur in corpus animale, in corpus proficere spiri
tale credatur? hæc quidẽ atq; his similia multa inuenies in scripturis diuinis de re-
surrectione iustorũ. Dabitur & peccatoribus, ut supra diximus, incorruptionis &
immortalitatis de resurrectione condicio: ut sicut iustis ministrat ad perpetuitatem
gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatem confusionis & pœnæ. Sic enim propheti-
cum definit eloquium, cuius & paulo ante meminimus, ubi dicit: Et multi resur-
gent de terræ puluere: hi quidem in uitam æternam, hi autem in confusionem &
opprobrium æternum. Si ergo intelleximus qua ueneratione Deus omnipotens pa
ter dicatur, quoue sacramento dominus noster Iesus Christus unicus filius eius ha
beatur, & qua perfectione Sanctus spiritus eius nominetur, atque sancta trinitas
unum sit per substantiam, sed effectu personisque discreta: quid etiam partus uirgi
nis, quid uerbi in carne natiuitas, quid sacramentum crucis, quid utilitas diuini
ad inferna descensus, quid resurrectionis gloria, & animarum de infernis reuocata
captiuitas, quid etiam ascensus ad cælum, & uenturi iudicis expectatio: sed & san-
ctæ Ecclesiæ aduersum congregationes uanitatis, qualis haberi debeat agnitio, qui
sacrorum uoluminum numerus, quæue hæreticorum uitanda conuenticula: atque
in peccatorum remissione qui ad diuinam libertatem in ea quæ ratio naturalis ob-
sistat: & ut carnis nostræ resurrectionem non solum diuinæ uocis, sed ipsius Domi
ni & saluatoris exemplum & cõsequentia naturalis rationis assignet: si inquam hæc
secundum traditionis supra expositæ regulam consequenter aduertimus, deprece-
mur ut nobis & omnibus qui hæc audiunt, concedat Dominus fide quam suscepi-
mus custodita, cursu consummato expectare repositam coronam iustitiæ, & inue-
niri inter eos qui resurgunt in uitam æternam, liberari uero a confusione & oppro
brio sempiterno: per Christum dominum nostrum, per quem est Deo patri omni-
potenti cum Sancto spiritu gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De

DE DVPLICI MARTIRIO, INCERTO AVCTORE.

MVLTIFARIAM multisque modis ago gratias, Fortunate mihi in Domino carissime, diuinæ benignitati, quod & tuam pietatem excitauit ad extimulandum officium meum, ut unico libello commilitonibus nostris materiam subministrarem, unde sibi gratia spiritus opitulante, munimenta telaque fabricarentur aduersus persecutionum incursus: & mihi quod petebas conanti, non dedignata est adesse: & quod utriusque nostrum operam non passa est esse sterilem, hoc est quod mei Fortunati pium desiderium bene fortunauit, & ministri sui officium uoluit esse gregis sui beneficium. Scribis enim ex eo libro multum roboris & alacritatis accessisse strenuis, timidioribus autem & infirmis tantum animorum esse additum, ut ex his quoque per Dei gratiam certam uictoriã nobis promittere debeamus: eoque libentius obtemperaui posterioribus tuis litteris, quibus orat tua caritas, ut quoniam hoc auspiciis domini nostri Iesu Christi bene successit, addam nolnmen alterum de duplici martyrii genere: quorum unum exhibetur, cum sæuit tortorum immanitas: alterum occultius quidem est, sed nihilo minus fortem animum postulat, multaque diuinitus armatura communitum. Vtinam & hoc munus Christi spiritus per me fratribus & cõmilitonibus nostris largiri dignetur, & quod dederit bene prosperare. Quemadmodum enim nihil sanctum nisi illo sanctificante, nihil potens nisi illo corroborante: ita nihil felix, nihil auspicatum, nisi illo prosperante. Sane & uestris precibus, & Domini bonitate fretus aggrediar. Martyr (ut iis quoque notum est qui Græce nesciunt) testem sonat. Quanquam autem post exortam euangelicæ ueritatis lucem, ecclesiastica consuetudo cognominis huius honorem proprie tribuere cœpit iis, qui in tormentis usque ad mortem perdurarunt in professione nominis Iesu Christi, & euangelicum instrumentum sanguine suo uelut obsignarunt apud incredulos: omnis tamen piorum uita testimonium reddit Deo: non quod ille cuiusquam egeat testimonio, qui ex se fons est æternæ gloriæ, ut nec ullis hominũ honoribus fieri possit honoratior, nec ullis mortalium ignominiis obscurior. Sed tamen ita uisum est æterno illius diuinoque consilio, ut suam bonitatem, sapientiam ac potentiam apud homines per homines uelit illustrari: sicut mundum gubernari uoluit per angelos, cum angelorum ministerio non egeat: multaque hominibus per homines largiatur, quæ per se dare poterat, qui quidquid uult, nutu potest, & cui uoluisse, fecisse est. Et quanquam, ut dixi ad illam ineffabilem maiestatem nulla pertingit ignominia, tamen in scripturis ita loquitur, quasi per nos honoretur, uel ignominia afficiatur. Nam in Deuteronomio cum Moyse expostulat quod apud populũ ob laticis penuriã murmurantem in Cades deserti Sin, ad aquas contradictionis non sanctificarit ipsum inter filios Israel, & ob hanc offensam non est illi nec Aaroni datum ingredi terrã promissam, ac tot annis expectatam, sed tantum e montis uertice procul aspicere licuit. Deut. 1. Num. 20. Porro quod dictum est sanctificare pro glorificare, qui litteras Hebræorum callent, affirmant esse sermonis illius proprietatem, quod ipsum tamen ex aliis scripturarũ locis liquere potest, si minus illorum testimonio fidimus, quandoquidem & in oratione dominica: Sanctificetur nomen tuum, dictum est pro, glorificetur siue clarificetur nomen tuum. Sic & Corinthios exhortatur, ut glorificent ac baiulent Deum in corpore suo. 1 Cor. 6. Sicut enim nomen Dei glorificatur uita piorum hominum, in quibus ipse per spiritum suum operatur quidquid faciunt boni: ita e diuerso polluitur & infamatur malefactis eorum, qui se Dei cultores profitentur. Quemadmodũ & militis uirtus, aut serui probitas redundat in gloriam ducis, aut heri: ita militis

ignauia, aut serui nequitia, dedecori est duci aut hero, propterea quod horum mores magna ex parte pendent ab illorum moribus, in quorum potestate sunt. Qui etiamsi prorsus absunt ab omni culpa, tamen popularis existimatio solet dominorũ mores ex seruorum moribus æstimare. Vnde etiam hic uidemus diuinam scripturã frequenter iuxta mortalium affectus loquentem, uelut in Leuitico de eo qui de semine suo dedisset idolo Moloch, dicit: Quia polluit nomen sanctum meũ. At quod ab hominibus sanctificatum est, pollui potest: Dei uero nomen in se semper est gloriosum, apud homines tantum contaminatur, quemadmodum mendax infamia non polluit uirum integrum. Sic & apud Ezechielem clamat nomen suum fuisse pollutum inter gentes impiis moribus Istaelitarum. Quin & beatissimus Paulus scribẽs Romanis ex auctoritate prophetæ dicit, appellans Iudæos legem profitentes, sed ea quæ lex uetat facientes, nomen Dei per uos blasphematur inter gentes. Et in oratione dominica, sicut attigi modo, ex auctoritate redemptoris, oramus ut sanctificetur nomen Dei patris, hoc est ut inclarescat & illustretur apud homines, utique per homines, uel potius in hominibus. Illustratur autem, si spiritus illius regnet in nobis, & si illius uoluntati obtemperetur in terris, quemadmodum in cælis nulla est rebellio. Quoniam autem homines ex se se nihil habent nirtutis, quidquid per nos recte geritur, cedit in gloriam Dei, & ideo thesaurum diuinæ potentiæ promit interdum ex uasis fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non ex nobis. Ergo quanquam omnis piorum uita martyrio suo glorificet Deum & Christum filium eius, nullum tamen est illustrius testimonium apud homines, quã sanguinis, hoc est, uitæ propter Deum contemptæ, & mortis fortiter toleratæ. Reddiderunt & miracula testimonium diuinæ potentiæ, præsertim apud incredulos, nam his proprie data sunt signa, qnemadmodum scribit beatus apostolus: sed semper efficacius fuit sanguinis profusi testimonium. Quot morbos insanabiles uerbo sanarat Dominus? quot cæcos illustrarat? quot mancos, paralyticos ac debiles restituerat? quot exanimes ad uitam reuocarat? Et tamen pauci credebant in eum, & audiebat: In Beelzebub eiicit dæmonia. Cæterum ubi uentum est ad sanguinem, ibi deiectum est Satanæ regnum, ibi subactus est mundus. Commemorat & Ioannes euangelista triplex in terra testimonium: spiritus, aquæ, & sanguinis: quod efficacissimum est, postremo recenses loco. Spiritum in columbæ specie descendentem super Iesum uidere meruit Ioannes baptista, an alii uiderint incertum. Certe hoc testimonium Ioanni datum est, quo desineret dubitare de domino Iesu, an ille esset qui baptizaret spiritu & igni. Aquæ testimonium nidit Ioannes euangelista, nec satis constat, solus ne uiderit, an cum multis. Erat quidem hoc ingens mysterium sacri lauacri quo delentur peccata: sed uidit aquam simul effluere cum sanguine, qui nisi adfuisset inefficax erat aqua. Quid enim prodest aboleri peccata, nisi succedat uita institiæ quam confert sanguis? Quanquam hi tres unum sunt: unus enim Deus est, qui per spiritum, aquam, & sanguinem declarat hominum generi uirtutem ac bonitatem suam: aut ideo dicuntur unum esse, quoniam undique sibi cõstat testimonium, nec ulla ex parte dissonat: quemadmodum quos artissima iungit amicitia, propter summum animorum consensum, unus animus esse dicuntur. Ac iuxta sensum crassiorem, hæc tria præcipua sunt in homine uitæ argumenta, atque etiam instrumenta. Quamdiu enim pulmonis officio attrahitur uicissim ac redditur halitus, certum uitæ indicium est: unde loquendi consuetudine, spirare dicuntur qui uiuunt, & expirasse qui uitam finierunt. Quin & anima Latinis flatus dicitur, ad Græcæ uocis imitationem, qui uentum anemon uocant. Super hæc, sunt in ipso homine subtilissimi spiritus, a corde nbi fontem habent sparsi per uniuersum corpus, sed præcipue per arterias commeantes, licet & aliis partibus omnibus mixti: hi si subito euolent, mortem

Leu. 20

Ezech. 36

Rom. 2

1. Cor. 4

Luc. 11

1 Ioan. 5

mortem præsentem adferunt: sin inclndantur, lenta ægrotatione consumunt hominem. Adest & humor quidam naturalis, quem (ut arbitror) medici phlegma uocant, sparsus & ipse per uniuersum corpus. Huius usum numquam sentimus euidentius quam in sensu gustus: nisi enim hic admixtus sit inter liuguam & palatum, nullum erit palati iudicium. Et tamen hæc sic mixta sunt in homine, ut non sit sanguis absque spiritu & phlegmate, & pariter ad tuendam uitam confernnt omnia. Videmus quoduis animal mori simulatque sanguis effluxerit, & consumpto humore, quem medici radicalem uocant, non aliter moritur homo, quam extinguitur lucerna consumpto oleo. Sed nimium diu moramur in contemplatione naturæ, quod tamen non inutiliter factum opinor a nobis, ut dilucidius fiat caritati uestræ mysteriũ, in cuius contemplatione ideo uersamur lubentins, quia salubrius. Nam iuxta naturæ considerationem tunc ista magnam uim habent, cnm in uiuo corpore sua munia peragunt: ac iuxta mysticam philosophiam, tunc demum plurimum ualent, cum corpus relinquunt. Nemo miratus est Dominum humano more spirantem ac respirantem: sed cum in cruce clamore ualido emisisset spiritum, simnl intellectum est illum & uerum fuisse bominem, & uerum Deum: hominem, quod iuxta naturæ ordinem, ubi uitalem flatum emisisset, desiit uiuere: Deum, quod simul cum ingenti clamote mortuus est, declarans se uolentem ac spontanenm deponere uitam, quod humanarum uirium nemo nescit non esse. Sensit efficax testimoniũ spiritus uicinus Centurio, sic enim narrat beatus Marcus. Marc. 15. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic expirasset ait: Vere hic bomo filius Dei erat. Quid motte abiectius iuxta carnem? sed nihil morte potentius iuxta spiritum. Erat & illud præter naturæ cursum quod e latere exanimati corporis, sanguis & aqua profluxit, ut absolueretur triplex testimonium. Totum effudit spiritum ut nos respiraremus: quidquid erat humoris aquei reliquum, expressit nt nos ablueremur: quidquid resederat in corde sanguinis emisit ut nos confirmaremur. Atque haud scio an perperam faciam hæc tria inter se conferens, cum sint unum, non natura, sed in mysterio. Si qua tamen est discretio, sanguis in testimonii ratione potissimum celebratur, quod in hoc scriptura testatur esse uitam animantis, & ob id a cibis submouebatur edicto legis: præterea magis est expositus hominum oculis sanguis quam spititus aut aqua. Vita Domini qui summus fuit martyr, quiqne & hodie pugnat & uincit in martyribus, plurimis fuit offendiculo: non iam loquor de Pharisæis & Scribis, ipsis etiam cognatis ac fratribus fuit detestabilis, cum dicerent illum in furorem uersum: sed mors illius non solum piis, sed impiis etiam fuit admirabilis, nec alibi magis uerum Marc. 3. fuit, quod Dei uirtus in infirmitate perficitur. 2. Cor. 12. Ibi fracta est satanæ tyrannis, ibi deuicti sunt inferi, ibi triumphatum est de diabolo, ibi deiectus orcus, cælum apertum. Nimirum boc erat quod instante mortis tempore deprecabatur Dominus: Ioan. 17. Pater clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Quid homine mortuo contemptius? Quis enim uel Cæsarem mortuum metuat? Sed Christi morte quid efficacius? Matth. 27. Velum templi scissum est a summo usque ad imum: terra concussa est, saxa discissa sunt, aperta sunt monumenta, reuixerunt sepultorum corpora, sol medio die obtexit faciem suam. Numquam per omnem uitam magis declarauit potentiam suam: mox refractis omnibus mortis repagulis uiuum se discipulis exhibuit. Nimirum hoc est efficax illud sacrosancti sanguinis testimonium, qui solus potuit dirimere maceriem, quæ Deum ab hominum genere separabat: solus potuit unica litura delere totum illud chirographum quod erat contra nos, & satanæ in nos ius iudicabat. Neque enim sanguis hircorum aut uitulorum potuit abolere peccatum, umbræ erant illa & typi futurorum. Nec ullus hominis sanguis poterar tollere peccatum mundi, præter unici illius agni sanguinem, cui Baptista tribuit testimonium dicens: Ecce agnus Ioan. 1.

Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Plus est tollere peccatum quam peccata: & peccatum non huius aut illius, sed mundi. Corpus enim peccati mundum uniuersum occuparat: hoc per Christum esse sublatum, sanguis ipsius pro nobis effusus reddit euidens testimonium, melius pro nobis loquens, ut inquit apostolus, quam sanguis Hebr. 12 Abel. Siquidem ille clamans de terra loquebatur uindictam: at Christi sanguis de cruce clamans, pacem loquitur & reconciliationem. Quin idem sanguis quoniam a nobis bibitur, si modo digne bibitur, clamat in cordibus nostris uerba pacifica & solatii plena. Et illic triplex est testimonium, licet spiritali quodam modo. Clamat spiritus, qui nobis arrhabonis loco datus est, Abba pater, testificans quod sumus Rom. 8 filii Dei. Clamat aqua per quam renati sumus, quod condonata sunt nobis omnia peccata: & si quis adhuc dubitat, accedit sanguinis testimonium clamantis, quid adhuc hæsitas, quid adhuc pauitas tyrannum satanan? ecce pretium quo te redemit Dei filius. Nisi te saluum uoluisset Deus, non tradidisset unigenitum suum in Ioan. 15 mortem. Nemo maiorem caritatem habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Si non est maius eximiæ beneuolentiæ testimonium, quam si quis uitam impartiat amico, grauius est dominici sanguinis testimonium, qui pro inimicis effusus est. Effusus pro inimicis, fecit amicos ac filios Dei: atque ut cōsideremus hāc fore perpetuam amicitiam, reliquit nobis edendam carnem suam, reliquit bibendū sanguinem, ut per eadem aleremur, per quæ sumus redempti. Sanguinis aspersione confirmatum est uetus testamentum, quemadmodum Hebræis scribens præclare docet beatissimus Paulus: Hebr. 9 Christi sanguine consignatum & corroboratum est nouum testamentum, hoc est testamentum & pactum gratiæ & remissionis peccatorū per sanguinem agni immaculati, qui in se recipere dignatus est totius mundi peccatum, quod omnes ex Adam contrahunt qui prodeunt in hanc uitam, & cuius contagio peccant quicunque peccant. Tanta autem est Christi sublimitas, ut fortasse non oporteat quenquam cæterorum hominum cum illo conferre, nisi ipse nobis tan Ioan. 15 tam fiduciam præbuisset, qui non dedignatus sit discipulos suos uocare amicos, seruulos suos uocare fratres & coheredes. Quemadmodum igitur ille suo mirabili testimonio clarificauit patrem in hoc mundo, atque etiam in cælis: ita testimonium illius quodammodo consummatur testimonio sanctorum, quasi sit una passio domini & seruorum. Id ne quis existimet parum religiose dictum, beatus Paulus nobis Coloss. 1 patrocinatur ita scribens Colossens. Qui nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Quis enim nescit, fratres, quam uberem prouentum effudit Ecclesiæ seges, apostolorum ac cæterorum martyrum sanguine irrigata? Quo plus sanguinis effusum est, hoc magis ac magis effloruit multitudo fidelium: hoc latius sparsit suas propagines illa beata uitis a Christo stirpe surgens, & occupans orbem uniuersum, quacunque patet ab oriente ad occidentem, ab aquilone usque ad austrum. Ecce, fratres dilectissimi, a domini redemptoris temporibus anni fluxerunt plus minus ducenti quadraginta, iamque huius uitis palmites pæne latius se sparserunt quam Romanum imperium, efferas etiam nationes musto spiritus inebriantes, & quos nulla ferri uis domare potuit, emollit sanguis illius agni candidi. Qui naturæ causas scrutantur, narrant adamantem nulla chalybis duritiei cedentem, hircino sanguine maceratum, ictu malleorum dissiliri: nullus autem adamas corde saxeo peccatorum durior. Hoc igitur cor ferreū, cor saxeum, cor plus quam adamantinū emollit sanguis Christi, & huius martyrum, qui supplerunt quod illius passionibus deerat. Hoc argumento summus ille pastor, &, ut Petrus ait, princeps pastorum testi-Ioan. 10 ficatus est se esse pastorem bonum: quia animam suam posuit pro ouibus, nobis exemplum præbens, ut qui pro nostra qualicunque portione uices illius gerimus, pa-

rati

rati ſimus & ipſi pro grege dominico ſanguinem fundere, niſi malumus uideri mercenarii quam paſtores. Domini uerbis congruunt uerba diſcipuli. Cum enim dixiſſet ſe gaudere in paſſionibus, quibus conſummaret paſſiones Chriſti perpetiens & ipſe pro corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, qualia paſſus erat Dominus, cauſam adiecit cur ea libenter pateretur. Cuius, inquit, factus ſum ego miniſter ſecundum diſpenſationem Dei, quæ data eſt mihi in uobis ut impleam uerbum Dei. Et alio quodam in loco ſcribit ſe repleuiſſe euangelium. Sicut ergo mortibus martyrum conſummantur paſſiones Chriſti, ita ſanguine paſtorũ confirmantur promiſſa Chriſti. Nullum enim inſtrumentum indubitabilius, quam quod tot martyrum ſanguine ſignatum eſt. Hoc nimirum eſt implere uerbum Dei, hoc eſt replere euangeliũ. Sed interim grauiſſimus dolor oboritur animo meo, dilecti, dum mecum reputo, cum adhuc recens ille Chriſti ſanguis feruere debeat in cordibus fidelium, tam multos eſſe in quibus refrixit caritas: atque hoc grauius diſcrucior, quod tales non paucos paſtores habeat Eccleſia, qui non ſolum non opponunt corpora ſua aduerſus luporum incurſus, uerumetiam ipſi lupos agunt, dum mactant ac perdunt animas ſimplicium, ipſi uentri ſuo, quæſtui, & ambitioni ſeruientes, adeoque non implẽt uerbum Dei, ut illud cauponentur potius & impiis dogmatibus adulterent, nec cogitant quod ille paſtorum princeps ſeueriſſimo iudicio repoſcet ſingulas oues, pro quibus redimendis ſanguinem ſuum fuderat, de manibus eorum. Sed illos ſuũ manet ſupplicium: nunc melius eſt ut omiſſis querelis, nos inuicem ad officiũ quod Chriſto debemus exhortemur. Triplex a Chriſto teſtimonium accepimus, triplex illi teſtimonium reddamus oportet. Rudimenta fideliter tractamus baptizandis, perfectiora baptizatis. Confirmemus illos fructibus ſpiritus ad cæleſtem uitam prouocantes, & ſi res poſtulet, libenter etiam uitam commiſſo nobis gregi impẽdamus, noſtraque morte uiciſſim Deum clarificemus. Et ne cui uideatur mirum, morte hominum glorificari Deum, audi beatum Ioannem in euangelio de Petro, cui dominus prædixerat fore ut ubi ſenuiſſet, ab alio cingeretur & duceretur quo nollet: ita loquentem, ſignificans qua morte eſſet glorificaturus Deum. Quotquot igitur ab orbe condito propter Deum, propter iuſtitiam ac pietatem mortui ſunt, morte ſua glorificauerunt Deum. Nam eleemoſynas, ieiunia, precationes, aliaque pietatis exercitamenta ſimulant etiam hypocritæ: mortem nemo ſuſcepit alacriter, niſi qui certo perſuaſum haberet, nihil aduerſi poſſe accidere iis qui perſiſtunt in caritate Dei. Neque tamen ſtatim martyr eſt, qui occiditur: occiduntur & ſicarii & piratæ: non ſupplicium facit martyrem, ſed cauſa. Quod ſi qui leguntur ſibi fortiter conſciuiſſe necem, aut infirmitas erat morte quærens dolorum finem, aut ambitio, aut dementia. Nec hoc eſt teſtimonium præbere Deo, id facere quod & Deo diſplicet, & gentium etiam legibus prohibetur. Plurimum intereſt inter barbaricam immanitatem, & martyrum modeſtiſſimam conſtantiam in ſe imbecillem, in Chriſto fortem. Sunt qui certis artibus corpus ſtupefaciunt, ne ſentiant cruciatus: hoc modo ſe quidam malefici muniunt aduerſus carnificum manus. Sunt & affectus impotentes, qui ſenſum adimunt animo, ita ut uel mortem impauidi perferant. Sed placidum illud ac manſuetum, illud humiliter ſublime, & ſublimiter humile, non uidemus niſi in Chriſti martyribus. Non obtuentur trucibus oculis carnificem, non minitantur tyranno: magis dolent de illorum cæcitate quam de ſuis afflictionibus. Scilicet clamat & in illis Chriſtus: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Non aliud ſpectant quam in cælum, ubi ſpem omnem habent repoſitam. Sic ipſe Dominus uelut agnus ſine uoce ad mactationem ductus eſt: & ſi quam edidit uocem, ea magis declarauit animum mitem ac placidum, quam ullum potuiſſet ſilentium. Quam blanda oratione compellat Iudam proditorem? quam placide reſpondit cæſus ala-

Coloſſ. 1 — Rom. 15 — Ioan. 12. — Luc. 23

pa? quam nihil ferocius loquitur Annæ & Caiphæ? quam tranquille respondit Pilato? Denique cum Pharisæi ueluti uictores mouerent capita sua, amarissimis conuiciis in illum debacchantes, ille mitissimus clamat: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Non igitur mori per se testimonium est, sed sic mori est testimonium præbere Deo. Act. 7 Stephanus iuuenis inter homicidas, agnus inter lupos, stabat placido angelicoque uultu, & ad Domini exemplum orat pro lapidantibus, nec alibi habet oculos quam in cælum. Illic uidere meruit, cuius præsidio superior erat persequentibus. Qui uero timet Deum, non meruit hominum sæuitias. Qui ex animo diligit uitam cælestem, facile uilem habet animam, atque illi cum beato Paulo, Viuere Christus est, mori lucrum. An non ingens lucrum est, hanc & breuem & innumeris malis contaminatam uitam cum sempiterna felicitate commutare? Hic Dominus quemadmodum & in cæteris omnibus se se formam nobis exhibuit. Quum enim instaret extremus actus martyrii, quem aiunt in fabulis oportere esse optimum, secessit, abiecit se se in terram, prolixe atque etiam frequenter, ac sanguineo sudore madescens nostræ naturæ in se expressit imbecillitatem, ante testatus animi tædium, ac tristitiam usque ad mortem, ne nos in desperationem caderemus, si cum omnia mortem præsentem intentant, horrorem naturæ sensimus. Nisi enim adesset sensus dolorum, nihil haberet admirabile martyrium: sed superare dolorem, corona dignum est. Horrere mortem, naturæ est: uincere naturam animi fortitudine, gratiæ est. Omnia potest Paulus, sed in eo qui ipsum corroborat. Philip. 4. Sed quibus præsidiis uincitur naturæ infirmitas? si nos totos humi prosternamus, hoc est, si nihil omnino tribuamus uiribus nostris: si uigilemus & oremus instanter, si nostram uoluntatem diuinæ uoluntati submittamus, dicamusque illa Luc. 22 ex animo, ex toto corde. Transeat hic calix si fieri potest: sed fiat non sicut ego uolo, sed sicut tu uis. Noui ego ac fleui quosdam magna animi fortitudine præditos, qui iam coronæ proximi defecerunt, & quem diu professi fuerant, abnegarunt. Quid fuit in causa? Dimouerant oculos suos ab eo qui solus robur dat infirmis: intermiserant orationem, ac cœperunt ad humana præsidia respicere. Contemplabantur suæ naturæ uiriculas, considerabant aculeos, ungulas, candentes laminas, ferrum & ignem reliquumque carnificinæ apparatum, etiam aspectu horrendum, & cruciatuum atrocitatem cum suis uiribus conferebant, & ideo uictoriam amiserunt e manibus. Vbi quis ita cogitat, hoc possum, illud perpeti non possum, numquam feliciter peraget martyrium. Sed qui se totum tradit diuinæ uoluntati, non alio spectans quam ad illius opem, is demum firmus est & inuictus. Hoc autem fieri nō potest, nisi adsit uera ac uiuida fides, nihil hæsitans, nihil disquirens: ne cogitaris quanta sit tyranni sæuitia, quanta hominis imbecillitas, sed quanta sit Domini uirtus, qui certat ac uincit in membris suis. Ergo ut a digressione reflectamus ad id quod erat institutum, quemadmodum Domini mors potentior erat quam uita, ita uoluit martyrum suorum mortem esse potentem. Quid enim infirmius quam uinciri, damnari, cædi, cruciari, occidi, & ad carnificis arbitrium præbere corpus? Hæc species interdum misericordiam mouet etiam sæuissimis tyrannis. Verum ubi iam ad monumenta martyrum pelluntur morbi, rugiunt dæmones, terrentur monarchæ, coruscant miracula, concidunt idola: tum apparet quam sit efficax ac potens martyrum sanguis. 1 Cor. 10. Præsentia infirma, epistolæ graues, audiuit beatissimus gentium doctor: hoc & ad martyres recte accomodabitur, uita infirma & contempta, mors grauis ac potens. Iam non est par omnium martyrium in tormentis alacritas, quemadmodum nec omnes eodem genere mortis defunguntur. Tres illi beati pueri in mediis flammis inuenere refrigerium & septi innocuo elemento uelut in conclaui canebant hymnum Domino. Daniel item citra noxam leonum sodalitio est usus. Beatus

tus Andreas, ut habet humana quidem historia, sed satis probatæ fidei, gaudens si-
bique gratulans ibat ad crucem. Alii diutinis ac nariis cruciatibus subinde mori-
untur, nec tamen morte datur finire dolorem. Est igitur & illud ueri martyris, hoc
quoque totum arbitrio Dei committere. Nouit ille quid expediat nobis, & quid ad
ipsius gloriam maxime conducibile sit. Tantum illud assidue cogitandum est, siue
uiuimus siue morimur, Domini sumus. Nec sibi quisquam displiceat, si corpore pa
riter & animo sentiat grauem ac diutinam molestiam: tantum fidat ei cui certat, is
non patietur quenquam tentari supra id quod potest, sed faciet etiam cum tentatio 1. Cor. 10.
ne prouentum. Quosdam electos interdum patitur in tormentis deficere, ut agno-
scant imbecillitatem suam, atque eosdem post fortissimos reddit in certamine. Hac
dispensatione Petrus ter abnegauit Dominum, ut edoctus quam nihil posset suis ui
ribus, confirmaret fratres suos. Quo modo autē confirmaret? ut sibi diffisi, fiduciam
omnem collocarent in Domino. Sed iam tempus est, ut de altero martyrii ge-
nere differamus caritati tuæ, de quo etiam accuratius est disputandum, quod occul
tum sit & omnium temporū commune. neque enim semper sæuiunt Nerones, Dio
cletiani, Decii, ac Maximini: numquam tamen cessat diabolus exercere Christi mili
tiam professos. Et fortassis erunt posthac donante Christo tempora, quibus nullæ ty
rannorum persecutiones affligent Ecclesiam: numquam tamen defutura sunt certa-
mina, numquam martyria quibus homines pii glorificent Deum. Ecclesia quidem
adhuc in hoc exilio militans, peculiaribus gaudiis applauditus, qui in professione
nominis Iesu animas suas fideliter deposuerunt, & ad horum memorias magna cū
alacritate concurritur: sed cæleste theatrum, angelorum myriades & iustorum cum
Christo regnantium innumerabilis populus applaudunt omnibus qui sinceram fi-
dem, & caritatem inuictam, quam habent erga Dominum Iesum, integritate & in
nocentia uitæ testificantur. Nec solum professione fidei, quæ iuxta Paulum, ore fit Rom. 10.
ad salutem, glorificatur Deus: uerumetiam confessione commissorum. Hæc ne te-
mere ex nobis ipsis loqui uideamur, adducenda sunt scripturarum testimonia. Ergo
nisi piorum uita cederet in gloriam Dei, Christus non diceret in euangelio, Vt uide- Matth. 5.
ant opera uestra bona & glorificent patrem uestrum qui in cælis est. Nec Paulus apo
stolus scriberet Galatis: Et in me glorificabant Deum. Confirmatur hoc & per repu Gal. 1.
gnantiam ex his quæ diximus. Etenim si nomen Dei polluitur ac dehonestatur im-
pia uita sui populi, utique bona illius uita cohonestatur. Damnatur apud apostolum
& philosophorum impia sapientia, qui cum Deum cognouissent non tamen eū ut Rom. 1.
Deum glorificauerunt. Sapientiam profitebantur, & summam exhibebant stultitiā.
Itaque cum Deum esse profiterentur, tamen turpiter uiuentes & idolis sacrificātes,
falso testimonio quodammodo obscurabant Dei gloriam, quasi nec iustus esset nec
uerax: aut quasi non unus esset, sed multi: aut quasi saxis esset adsimilis. Id autem
euidentius etiam testatur beatissimus Paulus, scribens ad Corinth. Empti, inquit, 1. Cor. 6.
estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore uestro. Ideo Deus rede-
mit nos pretio sanguinis sui, ut semel a peccatis expurgati, deinceps uitā ipso di-
gnam ageremus. Ac symbolum imperatoris gestamus impressum frontibus nostris.
Quod si gerens signū Christi præstet opera Belial, nonne dedecoratur ille cuius insi-
gnia gerimus? Contra sicut imperator sibi placet de milite præstrenuo, sic existimās
illius uirtutem ipsi decori & ornamēto esse: sic Deus gloriatur in his quos redemit,
quos lauit, quos sanctificauit, quos spiritus donatiuo dignatus est, si uitæ sanctimo-
nia declararint Domini gratiam in ipsis non fuisse uacuam. Si Paulus gloriatur in di Philip. 4.
scipulorum pietate, gaudium & coronam suam illos appellans, qui nihil erat nisi di
spensator alieni muneris: an non Dominus magis gloriatur super his pro quibus
mortuus est? Iam quod in libro Iob ad hunc modū satanæ loquitur Dominus: Num Iob. 1.

animaduertisti seruum meum Iob, quo modo non sit ei similis super terram, homo
simplex & rectus ac timens Deum,& recedens a malitia? non ne sermonem profert
de suo cultore gloriantis? Beatus autem Paulus splendidiore etiam uerbo usus est
2.Cor.2 scribens secundam ad Corinthios epistolam: Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:
quia Christi bonus odor sumus Deo. Melius est nomen bonum super unguenta
pretiosa. Scriptura gloriosam famam appellare solet odoramenta. Nō tamen Deus
gloriatur hominum more, sibi placens ac gestiens, sed nostram salutem suam ducit
gloriam, & ideo subiecit apostolus: In his qui salui fiunt,& in his qui pereunt. Quo
modo glorificatur Deus in his qui salui fiunt? quoniam in illis illustratur illius misericordia. Quo modo in his qui pereunt? quoniam in his declaratur illius iustitia.
Nunc ipse sermonis cursus nos eo deduxit, ut doceamus & peccatorum confessione
Iosf.7 glorificari Deum. Hic occurrit protinus ex libro Iesu Naue Achan, qui quoniam
contra diuinum edictum sustulerat ex anathemate pallium coccineum insigne, ac
ducentos siclos argenti, ac linguam auream siclorum quinquaginta, populus Israel
terga uertit hostibus. Itaque Iosue dixit Achan, filii mi da gloriā domino Deo Israel & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Confessus, dedit pœnas, & auersus est furor Domini. Ea confessio clarificauit Dei iustitiam ac sapientiam. Sapientiam, quod illius oculis nihil esset abstrusum: iustitiam, quod non sine causa passus esset hostes aduersus Israelem inualescere, quodque leges ipsius nullus hominum impune uiolat, Nihil erat magni quod suffuratus erat Achan: magnū
tamen erat documentum uniuerso populo, quantum periculum sit Dei iussa negligere,eique uelle imponere quasi quidquam illū fugeret,aut quasi faueret præuaricatoribus. Atque ille quidem cum esset Iudæus ob unicum peccatum, quod ipsi leue
uidebatur, seuerissimas pœnas dedit lapidatus ab uniuerso populo,corporis interi-
Hebr.10 tu salutem animæ redimens. Non enim iudicat Deus bis in idipsum. Sed quæ pœna manet illos, qui post tantam euangelii lucem & gratiam, posteaquam semel illuminati sunt,gustauerūt etiam donum cæleste & participes facti sunt Spiritus sancti,
gustauerunt æque bonum Dei uerbū, uirtutesque sæculi uenturi,in multa atque immania crimina relabuntur,crucifigentes sibimet ipsis filium Dei,& ostentui habentes? Qui hoc sunt etiam miserabiliores, quod cum tales sint,aspernantur tamen pænitentiæ salutaris remedium, contemnunt Ecclesiam maternum gremium offerentē, &ad sanitatis instaurationem inuitantem.Eiusmodi defectio quantā putas ignominiam inurit Ecclesiæ?nec ea ignominia non potest pertinere ad Christum qui est
caput Ecclesiæ,& per omnia suum esse ducit,quod est corporis ac membrorum ipsius. E diuerso, quanta totius Ecclesiæ exultatio, cum qui lapsus est, per pænitentiā
Ecclesiæ reconciliatur? Ac ne putemus hoc gaudium apud nos tantum esse, Domi-
Luc.15 num audiamus in euangelio secundum Lucam loquentē: Ita dico uobis, quod gaudium erit in cælo super uno peccatore pænitentiam agente, quam super nonaginta
nouem iustis, qui non indigent pænitentia. Nam hac clausula finit parabolam de
pastore, qui relictis nonagintanouem ouibus,unam quæ a grege aberrauerat multo labore quæsitam ac tandem inuentam, imposuit humeris suis, & caulæ restituit.
Simili sententia claudit parabolam de muliere, quæ drachmam perditam inuenerat. Ita dico uobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pænitentiam agente.Nec tamen hoc sic accipiendum est,quasi Deo & eius angelis gratius sit post lapsum redire ad pietatem, quam citra lapsum perseuerare in innocentia: sed scriptura suo more loquitur secundum affectus humanos, illud testa-
Ezech.18 tum esse uolens, Deo gratissimam esse peccatorum conuersionem. Non enim
quærit mortem peccatoris,sed magis ut conuertatur & uiuat. Atque interdum pio-
rum

rum hominum lapsus quamuis enormes, diuina dispensatione uertuntur in summū Ecclesiæ profectum. Sic lapsus est apostolorum princeps: sic Paulus gentium doctor: sic Maria Magdalene, quibus nunc Ecclesia præcipue gloriatur, quorum lapsus cesserunt in stabilimentum ac solatium domus Dei. Præterea non hic loquitur de uere iustis, sed de iustitia pharisaica, quemadmodum alibi dicit: Non est opus Matth.9 sanis medico sed male habentibus. At non erant sani quibus hoc dicebat Dominus, sed legis qualicunque obseruatione tumidi, sibi uidebantur sani, & ideo non desiderabant medicum. Hæc cum ad hunc habeant modum, desiderate frater, conemur assiduis exhortationibus excitare fidelium animos, ut tota etiam uita martyrium, hoc est, testimonium reddat Deo, quod adeo negligendum non est, ut nisi ea præcesserit, martyrium quod sanguine perhibetur, non sit martyrium. Frustra enim ceruicem præbueris carnifici, nisi prius occideris membra quæ sunt super terram, hoc est, affectus qui militant aduersus spiritum, odium, inuidiam auaritiam, superbiam, libidinem, quibus quicunque seruit, Deum quodammodo abnegauit: & Christum ore profitens, uita satanan Deum confitetur. Nec hic sermo debet cuiquam uideri durior, cum sit uerax ac salutaris: quidquid homo quiuis Deo anteponit, sibi Deum facit, nec possumus duobus seruire dominis: unus enim est Deus ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus diligendus. Quisquis igitur ore dicit, credo in unum Deum, & seruit auaritiæ, aut libidini, aut luxui sibi mentitur, sibique repugnat aliud lingua sonans, aliud animo celans, uoce tantum testimonium perhibens Deo, cum uita satanan colat. Efficacius autem est uitæ, quam linguæ testimonium. Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit Matth.7 in regnum: sed qui facit uolutatem patris cælestis. Habent & opera suam linguam, habent suam facundiam, etiam tacente lingua. Ideo Dominus in euangelio secundū Ioannem ita loquitur: Opera quæ dedit mihi pater ut perficiā ea, ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me. Quemadmodum igitur bona ope- Ioan.5 ra profitentur Deum: ita mala quodāmodo loquuntur, nō est Deus, nec est scientia in excelso. Quis non contremiscat, quis non inhorrescat, quis non laceret uestimenta sua, quis non obturet aures suas, si tales uoces audiat ex Christiano? Quantus horror, quantus dolor occupat animos nostros, cum quis uictus tormentis, iussus abnegare Christum, abnegat, & ad Iouis statuam tus adolet? Quam trepidamus metuentes ne Deus iratus fulmen in nos uibret iræ suæ, ne terra dehiscens nos absorbeat? Vt interdum unius impietas, supplicii consortio multos inuoluat, & sunt scelera tam immania, ut uidisse quoque aut audisse sit detestabile. Sed cur alias in simili crimine tam sumus conniuentes? Cur & nobis adeo blandimur & aliis? At uide quid de talibus loquitur apostolus scribens Tito. Profitentur se nosse Deum, fa- ad Tit.1. ctis autem negant. Idem in priore ad Timotheum de uidua quæ negligit familiam: Si qua autem suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & 1. Tim.5 est infideli deterior. Si fidem negauit, quæ negligentius habet suam familiā, quid dicturum putas de his qui se totos dediderunt mammonæ & uentri? De Christianis utique loquitur Paulus scribens Philippensibus, cum ait: Quorum finis interitus, Philip.3 quorum Deus uenter est. Quos eosdem taxat scribens Romanis: Huiusmodi Chri- Rom.16 sto domino nostro non seruiunt, sed suo uentri. Seruire, iuxta scripturarum consuetudinem dixit, pro colere. Ventrem colunt, eum quem habent pro Deo. Iam de auaritia manifestius etiam pronunciat scribens ad Coloss. Mortificate, inquit, Coloss.3 membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus. Execramur eos qui procumbunt ad Dianæ simulacrum: quanto iustius eos execramur, qui toto pectore seruiunt mammonæ, qui illi quotidie sacrificant? Et si auarus est

idololatra, qui pecuniæ studio tenetur, qui quod hereditate obuenit, aut industria partum est recondit, nec erogat in egenos, quid censendum est de his qui lenocinio, qui fenore, qui rapto, qui fraude, qui calumniis, qui opprimendis pauperibus rem accumulant? Atque hæc idolorum seruitus non solum inuenitur inter Christianos, uerum etiam, quod gemendum est, inter episcopos. Porro temulentia adeo communis est Africæ nostræ, ut propemodum non habeant pro crimine. An non uidemus ad martyrum memorias Christianum a Christiano cogi ad ebrietatem? An hoc leuius crimen esse ducimus, quam hircum immolare Baccho? Mihi uidetur multo grauius, si rem recta ratione uelimus expendere. Cum tyrannus dicit: Abnega Christum, & immola Ioui, & esto amicus noster, aut morere: sæpe lingua negat, corde reclamante: & manus adolet tus, cum animus intus adoret Christum: quanquam hoc quoque grauissimum est crimen, tamen aliquam impietatis culpam eleuat humanæ naturæ imbecillitas. Ibi satanas tibi loquitur uoce tyranni: at quid tibi dicit idem per tuam concupiscentiam? Abnega Christum, & esto diues: Sacrifica Mammonæ, & Christo nuncium remittito. Quid est quod pollicetur? aurum & argentum, inutilem materiam nisi exerceas. Nec dicit morere, sed oblecta oculos, immo potius hoc dicit: Lucrare pecuniam ad breue tempus habiturus, & perde in æternum animam tuam. Et tamen hic sponte submittis genua satanæ, & abnegato Christo, te totum illi mancipas. Quid autem Christus? Meus esto, & uiue in æternum: contemne diuitias istas temporarias, & ego tibi centuplum reponam in hoc sæculo, & uitam æternam in futuro. Relinque terram, & accipe cælum. Ac Deus ista pollicens deseritur, & diabolus tam nihili res, easque falso promittens adoratur. O fœdam defectionem. O turpẽ idololatriam. O iniquã permutationem. Quo præmio sollicitauit humani generis primos auctores? Ostendit pomum, & dedit mortem. Mendacio fefellit. Non moriemini, sed eritis sicut dii scientes bonum & malum. Atque illi delusi, qualem dominum deseruerunt, & ad quem defecerunt? A qua felicitate exciderunt, & in quas ærumnas semet coniecerunt? Sed idem ille tenebrarum princeps qui Euæ locutus est per serpentem, nobis loquitur per satellites suos ac ministros, per lenas & lenones, per eos qui pelliciunt ad amorem pecuniæ, ad ambitionem, ad uoluptatem, auocantes a sinceritate quæ est in Christo Iesu. Idem ille loquitur nobis per concupiscentias nostras quæ uiuunt in membris nostris. Nec dicit quod homo tyrannus, aut mihi obtempera aut morere, nec ostentat carceres, catenas, uncinas, sartagines, aut caminos incensos, non cruces, laqueos aut gladios: sed tantum contemne Deum, renuncia uitæ cælestis hereditati, & committe adulterium, & capies uoluptatem. Sed qualem? Momentaneam & corporis tantum, quot autem amaritudinibus conditã? infamia, periculo, super omnia uero secreto conscientiæ cruciatu. Hæc est esca diaboli, hoc auctoramentum. Stipendium porro quale est? Dicat maiore cũ fide beatus apostolus: Stipendium peccati, mors est. Quæ mors? Corporis, quam solam

Rom.6.

minitatur & inferre potest tyrannus homo? Non, sed mors gehennæ, quæ finẽ nescit. Plus potest homo tyrannus quam diabolus. Ille quodam modo cogit hominis naturam, hic nihil aliud potest quam sollicitare: deiicere non potest, nisi assentiaris, contempsisse uicisse est. Maior itaque uenia debetur, Christũ in tormẽtis abneganti, quam sponte assentienti diabolo, cui credidisse est Christum abnegasse. Ille mendax est, & omnis mendacii pater: & illius promissa, quantumcunque fronte blandiantur, nihil aliud sunt quam præstigiæ pellicientes in exitium. Ne quis itaque sic sibi blandiatur: Sum peccator, amo pecuniam, seruio libidini, studeo honoribus, indulgeo uindictæ, deditus sum uoluptatibus: sed Christum non abnegaui. At reclamat tibi Paulus, Factis abnegasti: reclamat tibi Dominus ipse, Nõ potes duos do-

ad, Tit. 1.

minos

minos colere: Et interim horres abominandum turificati aut libellati cognomen, ipse fortasse turificatis ac libellatis deterior. Illos humanus metus uiolentior, quam ut hominis natura possit uincere, eo compulit ut impias uoces promant lingua, reclamante conscientia: tu tam uili mercedecula sollicitatus sponte deficis ad eum, a cuius tyrannide te Christus suo sanguine redemit: cuius iam totus es factus, quemadmodum ait apostolus: Empti estis pretio magno, & iam non estis uestri. Huius 1.Cor. 6
militiam professus es ad salutare lauacrum, huic dedisti nomen, huius sacramentis initiatus es, accepisti donatiuum & pignus spiritus ne quid dubitares de promisso stipendio, simulque diabolo denunciasti perpetuas inimicitias, renunciasti omnibus illius pompis ac uoluptatibus: exsufflasti, exsibilasti, iurasti in uerba redemptoris, cumque tot uitiis seruias, tibi places quod nondum sis turificatus aut libellatus. Si quis miles iuratus in uerba Cæsaris profugeret ad Turcam, & ex illius arbitrio faceret ea quæ sciret ingratissima Cæsari, nonne comprehensus ad supplicium raperetur ut desertor, ut periurus, ut perfuga? Quis autem audiret eum ita se defendentem, non sum desertor, non abnegaui Cæsarem? An non mox audiret, quid refert si lingua tacuit, re ipsa abnegasti? & plusquam abnegasti, qui non solum deserueris militiam, uerum etiam ad tyrannum & hostem imperatoris tui irreconciliabilem transfugeris. Merito fidelium aures abominantur apostatæ uocabulum: uerum hoc non ibi tantum execrandum est, cum incenso thusculo; aut scripto libello renunciatur professioni nominis Christi, sed ubicunque contemptis Christi legibus, obtemperatur satanæ. Nec enim refert quid sonet lingua, quæ si sonet Christum, cum animus sit deditus criminibus, non est professio, sed hypocrisis, abnegatura Christum si metus urgeat, qui premit turificatos aut libellatos. Atque in his rebus quæ sic inter se pugnant, ut neutra ferat alterius consortium, quotiens hanc amplectimur, illam abdicauimus: quotiens unam reiecimus, alteram agnoscimus. Cuiusmodi sunt lux & tenebræ, bellum & pax, mors & uita, Deus & Belial, quemadmodum testatur & beatus Paulus in secunda ad Corinthios: Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Adhæsisse Belial, est abnegasse Christum, utcunque lingua aut habitu 2.Cor.6
Christum profitearis. De hoc si quis simpliciorum dubitarit, dabo argumentum crassum & euidens. Fingamus tyrannum ita loqui Christiano; Incende tus Ioui; nihil addentem nec exigentem ut Christum abneget: si adoleuerit, nonne cunctis manifestum erit, illum hoc ipso Christum abnegasse, quod Ioui fecerit thymiama, etiamsi nihil proferat impium in Christum? Quemadmodū qui magicis artibus utuntur (a quo malo nos Domini misericordia liberauit, sicut a ceteris omnibus, quibus iuxta ueterem hominem quondam ambulantes tenebamur) tacite Christum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus. Iam si Machabæi fratres una cum matre maluerunt tot cruciatibus exanimari, quam carne suilla uesci, sic existimantes, eum Deum legis auctorem negare, quisquis sciens ac uolens legis præcepta uiolat: quo pacto sibi blanditur qui in luxu, temulentia, auaritia, rapinis, adulteriis aliisque criminibus consenescunt, quæ gentium etiam leges noluerunt esse impunita? Et cum tot modis Christum abnegent, cum toties immolent dæmonibus, pro Christianis haberi postulant? Atque in his sunt qui palam ista committunt, ac propemodum etiam gloriantur in rebus pessimis, adeo non pudet aut piget admissorum: & tamen audent uenire in ecclesiam sanctorum, audent misceri gregi dominico. Tales interdum tolerat ecclesia, ne prouocati magis etiam perturbent populum Dei: sed quid prodest non eiici cœtu piorum, si merueris eiici? Nam eiici remedium est, & gradus ad recuperandam sanitatem: eiectionem meruisse, summa malorum est. Ac frustra miscetur cœtui sanctorum in templo manufacto, si sub-

si submotus est a consortio Dei & ab uniuerso corpore mystico Christi. Oportet autem & illud considerare, quantopere Christiani abhorrent ab idolothytis, & ab in- 1. Cor. 8 gressu fanorum, atque ab ipsis etiam simulacris, cum beatus Paulus clamet, neque idolum esse aliquid, neque idolothytum: multo minus fanum ex lapidibus constructum, est aliquid: & tamen plurimorum animus ea religione tenetur, ut mortem oppetant citius, quam gustent idolis immolatum: & inexpiabile piaculum esse ducant, si ingrediantur fanum Iouis aut Apollinis aut Dianæ, seq; putent cōn tactu simulacri uehementer contaminari. Equidem probo talium religionem, si sibi constet in omnibus. Nunc, pro dolor, uidere est quosdam in his pæne superstitiose trepidos, in aliis ubi grauior erat metuendi causa, nimium esse securos. Per se non inquinat animam contactus idoli, nec ingressus fani, nec esus idolothyti: sed per se polluit conscientiam amor pecuniæ, incestus, rapina, hypocrisis & his similia monstra. Quam uero congruit, horrere fani ingressum, nec horrere in templo sancto spiritui cōsecrato uictimas immolare dæmoniis? Clamat sanctus Pau- 1 Cor. 6. lus scribens Corinthiis: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Si quis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Rursus in Ibidem eadem epistola: An nescitis quoniam membra uestra templum sunt Sancti spiritus qui in uobis est, quem habetis a Deo & non estis uestri? Quod si Christianorum pectora sibi consecrauit Deus ut in illis inhabitet per spiritum suum, illic deliciatur & inambulat, illic amat sibi offerri uictimam puram in omni loco. Et qui in hoc templum Deo sacrum, eiecto Sancto spiritu, inducit abominationes quas in mystica uisione conspexit Ezechiel, qui illic sedem facit Mammonæ, Veneri, Como, Baccho, aliisque portentis, qui ibi dæmonibus immolat spurcissimas hostias, ue- Gal. 6 retur ingredi fanum gentium ne contaminetur? Proinde nemo sibi frustra blandiatur, Deus non irridetur, constet sibi nostra religio, nec alios detestemur, ipsi grauioribus obnoxii criminibus: nec alibi simus religiose timidi, alibi impudenter impii. Sed Christum semel professi, tota uita reddamus illi testimonium, & undique glorificemus illum, obedientes illius præceptis, ut in hoc cognoscant homines quod uere fidimus illi, quod ex animo diligimus illum, & quod non simulate ad sacrum lauacrum addiximus nos illius militiæ. Beatus apostolus prædixit nulli 1. Tim. 3 pie uiuere uolenti in Christo Iesu defuturam persecutionem. Si deest tyrannus, si tortor, si spoliator, non deerit concupiscentia, martyrii materiam quotidianam nobis exhibens. Postremo hæc ipsa mala quæ secum defert uita mortalium, quæq; piis cum impiis communia sunt, martyrii coronam nobis parabunt, si placide, si cum gratiarum actione pertulerimus. Neque priuati sunt martyrii gloria, quicunque uiolenta morte consummati non sunt. Quis autem ausit uel Abraham patriarcham, uel huius filium Isaac, uel beatum Iob eximere e martyrum numero? Quæ carnificinæ grauius torserunt corpus, quam patriarchæ mentem torquebant naturæ affectus, cum incunctanter ad Dei iussum appararet immolare filium unicum & unice carum, in quo tota spes erat illi posteritatis? Quid defuit Isaac martyrio, qui nihil obmurmurans passus est se colligari & imponi busto? nec expauit in ceruicem uibratam machæram? Cuius autem martyrium audebimus conferre cum his quæ passus est Iob? Quod si quis adhuc diffidit sermoni nostro, certe beati Pauli uerbis Hebr. 11 non poterit diffidere. Is scribens ad Hebræos orsus ab Abel usque ad Gedeonem, ingentem sanctorum catalogum recenset, in quo plures sunt qui non defuncti sunt morte uiolenta; immo pauci sunt qui sic mortui sunt; & tamen de omnibus pronunciat: Et hi testimonio fidei probati inuenti sunt, perspicue declarans etiam uita bona peragi martyrium fidei. Ecclesiæ quidem usus discernit illos cognominibus, martyres appellans eos qui uiolenta morte decesserunt, confessores, qui constanter

in cru-

in cruciatibus ac minis mortis professi sunt nomen Domini Iesu, parati mortem oppetere, uel potius martyrii supremam coronam ambientes: apud Deum tamen qui cunque carnem suam crucifixerunt cum uitiis & concupiscentiis, quicunque Christo uere cōmortui sunt, eique in baptismo consepulti sunt, ut iam non sibi uiuant, neque mundo cui semel mortui sunt, sed ei qui pro ipsis est mortuus, martyres sunt nec martyrum corona fraudabuntur: in primis autē monachi, qui uere monachi sunt, ac uirgines quæ uere uirgines sunt. Neque enim locus desertus, saccus pro ueste, legumen pro cibo, neq; ieiunia neque chameuniæ monachum absoluunt: sub his inuolucris interdum latet animus ualde mundanus, quod ita deprehenditur, si ad munus aliquod ecclesiasticū uocentur: ibi uideas quosdam ex illis facillime uinci deliciis, impatientiores iniuriarum, appetentiores uindictæ quam quiuis alius sit ex media plebe. Quid causæ est? Quoniam corpus exercuerunt magis quam animum, cum beatus Paulus doceat, quod exercitatio corporalis ad modicū utilis sit: 1. Tim. 4 pietas ad omnia ualeat. Nō hæc dixerim, quod improbandi sint qui talibus modis castigant corpus suum, & in seruitutē redigunt: sed quod satanas mille instructus artibus, nonnumquam illudit incautis, transfigurans se in angelum lucis: & ex huiusmodi corporū exercitamentis inducit illis falsam sanctimoniæ persuasionem, cumq; 2. Cor. 11 intus madeant spiritalibus uitiis, & sibi & aliis habentur pii. Talis erat iustitia Pharisæorum, cui prælata est iudice Christo publicani iniustitia. Ita sunt & uirgines fatuæ, quæ solidam existimant pietatem corpus habere uiro intactum, cum animus auaritia, superbia, inuidia & obtrectatione sit corruptissimus. Sunt & falso uiduæ, quæ dum uiuunt in deliciis, Christo mortuæ sunt. In summa tamen quisquis uere 1. Tim. 5 Christianus cuiusque status aut ordinis, habet certamina sua, habet crucem suam, quam si patienter tollit, si constanter sustinet testimonio suo glorificat Dominum, tantum ne sibi uindicet laudem bonorum operum: hoc enim non est glorificare Deum, sed clarificare se ipsum. Habet unusquisque fidelium agones suos, habet aduersarium diabolum: habet agonothetam Deum, habet theatrum non solum Ecclesiæ & angelorum, sed & infidelium, quemadmodum dicit Paulus ad Corinthios: Spectaculum facti sumus mundo & angelis & hominibus. Si uincimus, gloriantur 1. Cor. 4 angeli; gloriantur & fidelium ecclesiæ, gloriatur & ipse Christus in membris suis. Sin uincimur ignauia nostra, triumphat satanas cum angelis suis, insultant nobis increduli, ac Deum contumeliis afficiunt dicentes: Ecce qui iactant se redemptos a tyrannide satanæ, qui prædicant se mortuos mundo, nihilo minus uincuntur a cupiditatibus suis quā nos, quos dicunt adhuc teneri sub regno satanæ. Quid prodest illis baptismus, quo dicunt exui ueterē hominem cum actibus suis, & indui nouum qui secundum Deum creatus est? Quid prodest illis Spiritus sanctus, cuius arbitrio dicunt se temperari? Cur semper in ore habent, euangelium, euangelium, cum tota uita discrepet ab euāgelii præceptis? Quanto creditis pudore suffunditur Ecclesia, cum hæc ingeruntur ab hostibus, nec habet quo refellat opprobria? Nōne uidemus totum Ecclesiæ cœtum dimittere uultus atque erubescere, quotiēs aliqua uirgo quæ Christo nupserat, dilapsa ex angelico contubernio defecit ad stuprū, aut coniugium? Quantus mæror occupat omnium nostrum animos, sed præcipue pastorum, si quando Christi miles tormentis inferior, renunciauit imperatori suo? Quantus autem ex aduerso satanæ triumphus? Itaque, fratres dilectissimi, si uere diligimus Deum, si quotidie petimus ex animo: Sanctificetur nomen tuum, summo studio aduigilemus, necubi polluamus nomen illius, sed & morte & uita glorificemus illum, iuxta beati Pauli monita: Viuentes sine querela, ut simplices filii Dei, Philip. 2 sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucеamus sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes ad gloriam Christi Iesu regis &

agono-

agonothetæ nostri, qui suum esse ducit quidquid in membris ipsius geritur. Patiamur cum illo, ut cum illo glorificemur in die Domini. Nos hic illum clarificemus apud homines, ut ille nos clarificet claritate sua coram angelis suis. Cum, ut inquit beatus Paulus, uenerit glorificari in sanctis suis. Nemo coronatur nisi legitime certauerit. Et hi qui corruptibilem coronam ambiunt, ab omnibus se abstinent, nihil non facientes quod ad uictoriam conducit: quid nos facere cōuenit, ut assequamur illam immortalis uitæ coronam incorruptibilem & immarcessibilem in cælis? Hic si quis roget, quo pacto quis possit esse martyr sine sanguinis effusione: quisquis hoc animo sequitur iustitiam, ut mortem citius admissurus sit, quam uelit a iustitia deflectere, huic prompta uoluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim non æstimat quemquam ex euentu rerum, sed ex affectu. Cur enim ille fraudetur martyrii gloria, per quem non stetit quo minus martyrium peregerit? Vt contra, mercedem apostatæ feret, quisquis hoc animo uiuit, ut Christum negaturus sit, si iactura bonorum, aut corporis cruciatus, aut mors sit accipienda. Qui ob paululum pecuniæ peierat, an is uerebitur abnegare Christum si tota res periclitetur, si intentetur infamia, carcer & mors? Qui ob febriculam ad incantatricum remedia confugit, an is malit cruciatus morte tristiores perferre quam Christo renunciare? Immo qui totiens ob breuem carnis delectatiunculam, ob momentaneã gloriã deficit a Christo, uitam habebit uilem pro Christo? Nec hunc tyrannus fecit apostatam, sed ad tyrannum accessit apostata. Vt antem est similis certandi ratio, ita iisdem armis fratrum animi communiendi sunt ad has pugnas, quibus ostendimus confirmandos ad martyrium. Fides est quæ pugnat & superat in martyribus: nec quisquam defecit in tormentis nisi fidei defectu. Orandus igitur assidue Deus, ut fidem in uobis augeat: est enim Dei donum, & illi debetur omnis uictoriæ gloria. Ingeramus illorum animis & infigamus, quam horrendum crimen sit omnis idololatria, quã seuere punita sit a Deo sub lege uetere: quot millia trucidarit Moyses ob uitulum aureum. Deinde proponatur cõparatio manifestæ idololatriæ, cum immolatur simulacris: & occultæ, cum contempto Deo obeditur per concupiscentiam satanæ. Deinde conferantur inter se Deus fons omnis boni, & diabolus omnis malitiæ princeps. Ostendatur & inæqualitas cõtubernii, in altera parte sunt filii Dei, conciues angelorum & heredes beatæ immortalitatis: in altera filii Belial, societas omnium dæmonum, & heredes gehennæ. Conferatur & impar malilitiæ genus, compatentur diuersa stipendia. Hæc si prius fuerint persuasa, & intimis infixa uisceribus, facilis erit uictoria. Nunc fides multis natat in labiis, cum in corde aut nulla sit, aut uehementer langueat. Quis enim non profitetur quod in Deuteromio legimus: Audi, Dominus Deus tuus, Dominus unus est? Et, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Quis non quotidie recitat ore: Credo in Deum patrem omnipotentem? At non credit in Deum, qui non in eo solo collocat totius infelicitatis suæ fiduciam: nec unum habet Deum ac Dominum, qui per scortationem, per luxum & auaritiam satanæ facit imperata: nec illi soli seruit, qui seruit uentri, qui deditus est huic mundo, qui totus in prauo positus est. Ethnici putant plures esse deos, & hoc tibi uideris perfectus Christianus, quod persuasum habes unum esse Deum? quid magni facis? Idem credunt Iudæi qui quotidie blasphemant filium Dei in synagogis suis: idem credunt dæmones & contremiscunt. Si uere credis in Deum, crede iustum & ueracem: iustum in remunerandis piis, & puniendis impiis: ueracem in promissis. Crede non esse spem salutis, nisi per filium eius, quem pro nobis omnibus tradidit in mortem: crede nihil accidere mali posse iis, qui se totos illius uoluntati tradiderunt & in illo perseuerant. Hoc est credere in Deum patrem, hoc est credere in filium eius, hoc est credere in Spiritum sanctum

2. Thess. 1
2. Tim. 2
1. Cor. 9

ctum, unum Deum, & Ecclesiam sanctam mysticum Christi corpus, extra quam,
non est salus, & in qua non est pernicies. Quisquis in tali petra pedes animi fixerit
aduersus omnes tentationum incursus stabit immobilis. Exempli gratia: Lacessitus
conuicio, suggerit tibi caro uindictæ cupiditatem, prius quam respondeas, sic co-
gita tecum: Hunc maledicum hominem subornauit diabolus, ut me deiiciat, ac
deiectum perdat. sed ausculta quid suadeat imperator tuus cui militas: Beati, in- Matth.5.
quit, mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et, Mea est uindicta, & ego retri- Deut.32.
buam. Quid suadeat fortissimus ille Christi dux Paulus: Non nosmet ipsos uindi- Rom.12.
cantes carissimi, sed date locum iræ. diabolus dicit: Fruere uindicta, & perde ui-
tam æternam. Deus dicit: Vince in bono malum, & noli resistere malo, & accipe
cum filio meo possessionem regni cælestis. Mox dispice utri potius expediat obtem
perare. Dicit tibi per concupiscentiam tuam diabolus: Mœchare, & fruere tempo
raria corporis uoluptate, & esto meus seruus, & coheres gehennæ. Audi potius
quid dicat tibi Deus: Sperne temporariam uoluptatem, & accipe centuplum bonæ
conscientiæ gaudium in hoc sæculo, & uitam æternam in futuro: & expende utri po
tius sit auscultandum. Suggerit tibi per carnis affectum ueluti per Euam satanas:
Viue genialiter. Ex aduerso dicit Christus: Beati qui lugent, quoniam ipsi consola
tionem accipient. Ad eundem modum de ceteris tentationibus, obiice tentatori Matth.5
clypeum scripturarum in quibus tibi loquitur Deus, non minore fide quam si tibi
coram ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus sume tibi lapides, quibus deiicias
super Goliath. Habes exemplum a Domino tuo, sic ille prostrauit diabolum: nec
deiicias animum si sæpius inuadat, ac subinde maioribus machinis aggrediatur: ni
hil potest aduersus eum qui tecũ est. Dic illud Ioannis: Maior est qui in nobis est, Ioan.4
quam qui in isto mundo. Succurrat illud Domini dictum: Confidite quoniam ego Ioan.17
uici mundum. His rationibus si Christi miles fuerit exercitatus ad conflictum, in-
dies comperiet suum antagonistam debiliorem. Nec tamen remittendæ sunt excu-
biæ siquando hostis simulabit tranquillitatem, sed obseruans illius insidias dicat
cum beato Abacuc: Super custodiam meam stabo, & gradum figam super petram, Abac.3
omni custodia seruans cor meum, ne qua pateat aditus obambulanti quærentique
quem deuoret. Tutissimum autem cordis munimentum est sobrietas cum instanti
oratione, iugique scripturarum meditatione. Omnis enim scriptura diuinitus inspi 2.Tim.3
rata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in
iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Ex hac igi-
tur colligendæ sunt sententiæ, quas ad manum & uelut in procinctu habeas, ut his
protinus serpentem caput erigentem deiicias. Nullus est enim animorum morbus,
cui nõ præsens remedium diuina scriptura suppeditet: hinc comparanda sunt exem
pla piorum, sed præcipue Christi, quibus se quisque uel animet uel consoletur.
Venio nunc ad illa mala quæ uel ipsam naturam hominis comitantur, uel fortuitu
uidentur inferri. Hæc quoque pius animus, & ad pugnandum instructus, sibi uer-
tet in materiam coronæ. Exemplo faciam, quod dico, clarius. Excutitur aliquis fa
cultatibus suis, siue bello, siue naufragio, siue rapina. Ne protinus hic cogitet la-
queum, aut rationem malis artibus farciendi quod periit, sed ita secum loquatur.
Dominus est qui tentat me an diligam ipsum ex toto corde. Ipse dedit, ipse abstu-
lit, sit nomen Domini benedictum. Gratias agat quod acceperit ex Domini beni-
gnitate: agat gratias quod amiserit ad probationem fidei. Si hæc dixerit eo animo,
quo dixit sanctus Iob, cum illo mercedem accipiet. Nec enim Dominus æstimat
quantum quis perdat, sed quam patienter: quemadmodum non respicit quantum
aliquis largiatur egentibus, sed quo animo. Habet aliquis filium unice carum, eo
te mors orbat præmatura, pestilentia spoliat te carissimis, sponsa, liberis, amicis:

ferto patienter, & dic: Domino ita uisum, & sic fortassis & nobis expediebat, & nostris: Sit nomen Domini benedictum. Sunt & morbi qui non minus atroces habent cruciatus, quam ulla potest inferre tortorum sæuitia, ueluti pleuresis, ischiasis, podagra, paralysis, calculus, renum & uesicæ exulceratio. Tale si quid acciderit, ne mens exasperetur ad impatientiam, ne lingua erumpat in uoces blasphemas, sed cum beato Dauid & Heli sacerdote dicat: Dominus est, faciat quod bonum est
1. Reg. 3 in oculis ipsius. Ita mala quæ non inferuntur ob Christi professionem, uertemus nobis in coronam, & Christo in gloriam. Ac fiet fortasse ut Dominus nostra tolerantia propitiatus, aut auferat afflictiones, aut mitiget: quod si non fit, tamen hac ratione faciemus, ut quod animo impatienti fuisset intolerabile, fiat patientia mitius. His atque huiusmodi argumentis non desinemus nos inuicem exhortari ad illustrandam Domini gloriam, cuius titulum & insignia gerimus. Præstemus illi martyrium in suo quisque statu & ordine, non solum in aduersis, uerum etiam in prosperis. In aduersis agnoscamus amorem patris flagellantis nos ad correctionem, & gratias agamus caritati qua diligit nos ut filios, quos abdicare non uult, sed emendatos recipere. In prosperis æque gratias agamus illius bonitati, qua consolatur nos ut tentationum pondus possimus sustinere: ita fiet ut tota uita nostra nihil aliud sit quam testimonium, declarans apud credentes & incredulos sapientiam, bonitatem, misericordiam ac ueritatem Dei patris, & filii illius Iesu & Spiritus sancti. Amen.

ORATIO PRO MARTYRIBVS, BEATI CYPRIANI MARTYRIS.

HAGIOS, hagios, hagios, sancte sanctorum, pater patrum nostrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus apostolorum, Deus prophetarum, Deus uirginum, Deus credentium, Deus & pater Domini nostri Iesu Christi filii tui, te inuocamus supplices pariter & deprecamur, qui ex ore altissimi procreatus es ante mundi dispositionem, & ex Mariæ sanctæ uirginis utero per mysterium editus, orantibus nobis desiderium animæ, & integritatem cordis præstare dignare, ut lauacro salutari recreatum pectus delictis carnalibus incolume persistat. Petimus fide illibata, mente incorrupta, deuotione robusta, operatione, seu dilectione continua, ut in Ecclesia sancta tua nos florere permittas: quoniam tibi flectimus genua, & curuamus ceruices, cui angeli & archangeli, millia millium martyrum, chorus apostolorum, & prophetarum gloria exultant, cui omnes aues cantant laudes, linguæ confitentur cælestium, terrestrium & infernorum. tibi omnes aquæ in cælo, sub cælo confitentur, te insensibilia sentiunt: tu es solus & præter te nemo. Te quæsumus Domine pater omnipotens, qui soli filio conspicabilis es, cui angeli & archangeli obtemperant, & tibi Domine pater: te oramus, ut tribuas nobis mentem integram, innocentiam, sinceritatem deuotam, conscientiam sanctam, puram, sobriam, castam, contra omnes insidias sæculi gloriosa fide degentem: contra diaboli minas, & carnales illecebras munitum pectus concedas: ne uiolenti & cruenti letalibus laqueis implicemur, ut signũ salutis æternæ incolume perferamus. Pelle a nobis omnẽ sæculi illuuiem, omnemq; diaboli persuasionem. Laqueetur, concidat, & separetur a nobis & amoueatur sicut a Sarra famula tua, Asmodeus dæmõ nequissimus, extinctus per angelum tuum sanctũ Raphael. Et sicut Tobiæ affuisti, ita mihi adesse digneris. Et ut tribus pueris in camino, & Danieli misericordiam præstitisti: sic circa nos famulos tuos facere digneris. Qui mortuos suscitasti, & cæcos illuminasti, surdis auditũ, mutis eloquia,

claudis

claudis greſſum, leproſis ſanitatem dediſti: ita & da famulis tuis, qui te tota uirtute mentis credimus natum, paſſum, uenturum iudicare uiuos & mortuos. Aſſiſte nobis, ſicut apoſtolis in uinculis, Teclæ in ignibus, Paulo in perſecutionibus, Petro in fluctibus. Qui ſedes ſuper ſeptem thronos ad dexteram patris, reſpice nos & libera nos de æternæ mortis interitu: unus in uno, pater in filio, filius in patre, ſpiritus ſanctus, per quem, & cum quo eſt tibi in ſancta Eccleſia honor, uirtus, claritas, maieſtas, poteſtas, benedictio, immortalitas, & nunc & in æternum, ſemper & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

ORATIO BEATI CYPRIANI MARTYRIS, QVAM SVB DIE PASSIONIS SVAE DIXIT.

DOMINE ſancte pater hagios, Deus hagie, & hagie Deus meus, quis enim maior te? tibi gratias & laudem gero Deus Abrahæ, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Deus patrum noſtrorum, Deus apoſtolorum, & Deus prophetarum, & Deus martyrum, qui fuiſti ante mundi diſpoſitionem, Deus uiuorum, uenturus iudicare uiuos & mortuos: qui es Deus uerax, qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim, & proſpicis abyſſos: qui uides cuncta priuſquam naſcantur, qui habes poteſtatem & rurſus reſtituere, qui habes poteſtatem de arido uiride facere. Tu omnium Dominus dominator, libera me ab hoc ſæculo, & exaudi me orantem, ſicut exaudiſti filios Iſrael de terra Aegypti, & non tibi crediderunt, nec famulo tuo Moyſi. Væ peccatis meis. Cum eleuaueris confringere terram, ſub qua fiſſura petrarum me abſconſurus ſum ab ante uirtutẽ tuam? Cui montibus dicturus ſum, cade ſuper me; & cui colli, tege me ab ante metũ Domini, cum te leuaueris confringere terrã? Rogo, Domine, ſubueni mihi: noli ſecundum actum meum me iudicare: nihil enim in præceptis tuis parui. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Ionam de uentre ceti: ſic exaudias me, & eiicias me de morte ad uitam, ſicut Niniuitæ induerunt cinerem & cilicium, & pænitentiam egerunt. Exomologeſin facienti ante conſpectum tuum pro uniuerſis peccatis meis, qui es amator pænitentiæ, & miſerere mei. Sed & Dauid dicit: Domine propter nomen tuum dele Psal. 50
peccatum meum. Et ego deprecans maieſtatem tuam, dele uniuerſa peccata mea, & exaudi me orantem, ſicut audiſti tres pueros de camino ignis, Ananiam, Azariam, Miſaelem: & miſiſti angelum tuum cum nimbo roris, & confuſus eſt Nabuchodonoſor præpoſitus regni: quoniam tu es rex regnantium, & Dominus dominantium, qui ſolus habes immortalitatem, & lucem habitas inacceſſibilem, quam 1. Tim. 6
nemo hominum uidet, nec uidere poteſt. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Danielem de lacu leonum: & miſiſti Abacuc prophetam, & attulit ei prandium & dixit: Prande prandium, quod tibi miſit Deus. Et dixit Daniel: Non relinquet Do- Dan. 14
minus quærentes ſe. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Tobiam & Sarram, dum Iob. 6
orarent in atrio domus ſuæ: tunc obtulit pro eis Raphael angelus orationes eorũ: ſic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam ſanctam tuam orationes meas, & continenter mittas angelum tuum, qui deleat uniuerſa delicta mea, ſicut deleſti ſpiritum immundum a Sarra filia Raguel: & illumines cor meum, ſicut illuminaſti oculos Tobiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Suſannam inter manus ſenio- Dan. 13
rum, ſic me liberes ab hoc ſæculo, quia tu es amator puræ conſcientiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Ezechiam regem Iudæ, & deleſti ab eo infirmitatem: ſic 2. Reg. 10
& a me auferas infirmitatem carnis, & augeas mihi ad fidem, ſicut illi auxiſti annos quindecim ad uitam. Libera me de medio ſæculi huius, ſicut liberaſti Teclam de medio amphitheatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ. Te deprecor pa-

ter maiestatis, qui in fine temporum misertus es nostri, mittens nobis Iesum Christum filium tuum Dominum Deum saluatorem nostrum, natum ex Maria uirgine de Spiritu sancto, annunciante Gabriele angelo, per quem nos liberasti de periculo mortis imminentis. Et te deprecor filium Dei uiui, qui fecisti tanta mirabilia, Ioan.2. qui in Cana Galileæ de aqua uinum fecisti, propter Israel: qui cæcis oculos aperuisti: qui surdos audire fecisti: qui paralyticos ad sua membra reuocasti: qui soluisti linguas blesorum: dæmonio uexatos sanasti: claudos currentes fecisti uelut ceruos: mulierem de profluuio sanguinis liberasti: mortuos suscitasti: super aquam pedibus ambulasti: qui Petro labenti manum tradidisti; qui mare fundasti, & terminum ei posuisti, & dixisti: Hucusque uenies, & hic te confringes in uirtute tua. Te Iob.38. deprecor filium Dei uiui propter uniuersa commissa mea, qui es in cælis filius in patre, & pater in te in sempiternum, qui sedes super Cherubim & Seraphim honoris tui. Tibi assistunt angeli, archangeli, numerus innumerabilis, timentes & pauentes honorem & uirtutem tuam, clamantes uoce magna & dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Tu ipse nobis testamentum fecisti: Petite, & accipietis: pulsate, & aperietur uobis. Quodcunque a patre meo petieritis Matth.7. in nomine meo, ego a patre peto ut accipiatis. Ego peto ut accipiam, quæro ut inueniam: ego pulso, ut aperiatur mihi: ego in tuo nomine peto, ut tu a patre petas, & detur mihi. Paratus sum propter nomen tuum uictimam sanguinis fundere, & quodcunque tormentum sustinere. Tu es, Domine, adiutor meus & defensor: defende me ab aduersario meo. Angelus tuus lucis protegat me, quoniam tu dixisti, quod credentes petieritis per orationem, dabitur uobis. Omnis homo mendax, tu es uerax. Sicut tu repromisisti, potestatem habes, Domine, dare mihi omne sacramentum cæleste, ut dignus sim faciem sanctorum tuorum uidere. Spiritus in me operetur, uoluntas tua in me fiat: quoniam tibi spopondi omnibus diebus uitæ meæ, qui passus es sub Pontio Pilato bonam confessionem, qui crucifixus descendisti, & conculcasti aculeum mortis. Deuicta est mors, deuictus est inimicus diabolus. Tu resurrexisti a mortuis, & apparuisti apostolis tuis, sedes ad dexteram patris: qui uenturus es iudicare uiuos & mortuos. Tu dominaberis, libera me de manu quærentis animam meam. Per nomen tuum libera me ab aduersaria potestate, ut opem des uincendi inimicum meum: quoniam tu es potens assertor, & aduocatus precum, & petitionum nostrarum animarum. Die ac nocte interpellas pro peccatis meis, orationem meam perferas ad patrem tuum. Et tu Domine sancte pater digneris respicere super preces meas, sicut respexisti super munera Abel. Digneris me liberare ab igne & pœna perenni, & ab omni tormento quod parasti iniquis: per bonum & benedictum Iesum Christum saluatorem nostrum, per quem tibi laus, honor, uirtus, gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

TRACTATVS DE REVELATIONE CAPITIS BEATI IOANNIS BAPTISTAE.

NARRAT Iosephus uinctum fuisse Ioannem Baptistam in Castello Macheronta, ibique caput eius truncatum fuisse, ac denuo sepultũ in Sebaste ciuitate regionis Palæstinæ, quæ quondam Samaria est appellata. Post longum uero tempus monumentum eius pagani inuaserunt, & ossa per campi planiciem dissipauerunt, rursumq; collecta igne concremauerunt, & postea per agros cremata proiecerunt. Postea uero aduenerũt quidam monachi religiosi uiri de Hierosolymis ad locũ eiusdem monumenti, audientes ea quæ Ioanni acciderant, & quidquid potuerunt ex ossibus illius colligentes, ad patrem suum Iosephum detulerunt Hierosolymam, & ille transmisit ea cum aliis uiris religiosis Athanasio Alexandriæ pontifici fidelissimo. Ibique miro modo fuerunt seruata, usque ad tempus Theophili eiusdem urbis episcopi. Qui Theophilus iubente Theodosio principe omnia idolorum fana in illa regione Christo fauente destruxit, & ecclesiam miræ magnitudinis construxit, & in honorem eiusdem sancti Ioannis Baptistæ consecrauit, & illius ossa quæ sibi direxerat suprascriptus Athanasius in eadem ecclesia congregatis sibi uicinis pontificibus ex omni parte cateruatim omnibusque ordinibus clericorum & populorum honorifice constituit. Igitur accedente paschali festiuitate decollatus est Ioannes Baptista imperante nequissimo Herode, qui dari saltanti puellæ caput eius iussit: & multo post decollationem eius, accedente illo anno quo constructa est ecclesia in nomine eius, & ossa eius ibidem collata a Theophilo pontifice, iubente Theodosio principe, in honore eius consecrata est quarto calendas Septembris. Sollemnitas nanque eius mirifice est consecrata in dedicando. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco, quo illud in absconso uxor Herodis deposuerat, nemine sciente postquam a filia in disco suscepit. Si quis omnia plenius uoluerit scire, chronicã Marcelli principis legat, & ibi reperiet duos monachos ab oriente in Hierusalem uenisse causa orationis, in tempore Marciani Imperatoris. Quibus monachis in uisione angelica dictum est: Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus princeps: introeuntes perspicite diligenter, & ubi fumum e terra ascendentem uideritis, fodientes ibi caput Ioannis Baptistæ incunctanter inuenietis. Et ita fecerunt, & cum magno honore clanculum secum Hierosolymam deportauerunt. Et non multo post a latronibus raptum est: mittentes in quodam specu ibidem dimiserunt, donec idem Ioannes Christo auxiliante cuidam uiro religioso nomine Marcello sacerdoti, qui in eodem specu morabatur ut eremita, reuelauit dicẽs: Accipe caput meum, quod in hoc specu depositum est a latronibus, & defer illud Iuranno episcopo, qui nunc præest Alexandriæ ciuitati post Theophilum Deo carum, ubi reliquiæ corporis mei requiescunt. Et sic fecit Marcellus Christo annuente. In eadem igitur sollemnitate collectionis reliquiarum illius & translationis & ecclesiæ consecrationis allatum est caput Ioannis Baptistæ ad ciuitatem Alexandriæ a Marcello presbytero, & datum Iuranno episcopo, quarto calendas Septembris. Et Iurannus suscepit illud collocans mirabiliter in eodem loco perpetim custodiendum. Et ideo hodierna festiuitas collectio beati Ioannis Baptistæ non decollatio nominanda Christo annuente, sed inuentio ac reuelatio capitis eius. Iamque idem uir domini Iurannus episcopus, & Marcellus sacerdos feliciter ad Dominum ex hoc mundo in pace migrauerant. Annis euoluentibus non plurimis cuidam uiro religioso sacerdoti ac mo-

nacho Felici nomine, qui orationis gratia ab occidentali parte in illis diebus Hierosolymã adierat, angelica uisione dictum est: Felix surge concitus & pergens ad ciuitem Alexandriæ inuenies ibi ecclesiam in honorem sancti Ioannis Baptistæ consecratam, ubi caput eius cum tribus paruulis innocentibus reconditum est. Quod accipiens transfer in partibus Galliarum in regione Aquitaniæ in loco quem tibi ostendero. De qua uisione certus expergefactus reuerendus senex gaudio amplissimo repletus pergens illico ubi iussus fuerat, sicut ei dictum fuerat, cuncta reperiens, rectori sui itineris grates innumeras rependit. properansque ad locum, thesaurum sibi a Deo destinatum in unius sportellæ conclusit sinu. Statimque retro iter arripiens iunctis sibi sociis septem fratribus suis, qui cum eo ibi erant, uallansq; omnem regionem illam, perueniens ad litora maris, inuenit nauem cum remigibus ac gubernaculis a Deo paratam: Quam ingressus est cnm thesauro & magni pretii margaritis. Igitur fratres & socii eius descendentes cum eo in naui, gratias agentes in hymnis & laudibus Deum benedicentes, alta petunt æquora. Cumque in mare iter agere cœpissent, Felix eleuatis oculis ad cælũ palmas tetendit dicens: Domine Iesu Christe qui fecisti cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & profundum abyssi intueris, qui super undas maris siccis pedibus ambulasti, & Petrum mergentem manu erexisti, & Paulum ter de naufragio liberasti: libera nos de magnis fluctibus huius pelagi, ut uiuentes benedicamus nomen tuum in sæcula. Mittere etiam domine dignare sanctum angelum tuum de cælis, ut sit dux itineris nostri, sicut fuit quondam patribus nostris, quando eduxisti eos de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu tua ualida: & perduc nos recto itenere ad locum optatum, ad sanctas & preciosas margaritas collocandas. Hæc & his similia orante beato Felice, ecce nubes lucida descendit super nauem, & de medio nubis egressa est columba ad instar niuis, & super puppim nauis immobilis perstitit, tam in die quam in nocte, usque dum in partibus Aquitaniæ ad litus maris oceani pertingerent. Cumque non longe a terra se esse cognouissent, diuerterunt ad portum qni appellatur Angolismensis, qui est situs in pago Alniensi. Ibiq; exeuntes de naui ad terram paulisper requieuerunt. Mouentes antem ex eodem loco quasi miliaria duo, inuenerunt eminus corpora mortuorum, regem uidelicet Vuandalorum cum omni exercitu suo iacentem super faciem terræ, ut opinor quasi uiginti millia uirorum. Quoniam egressus fuerat isdem populus crassa ceruice de uagina sua per mare cum classe magna, & uentus uehemens irruit in eos, & transuexit in partes occidentis in supradictum portum Angolismensem. Nunciatumque est Pipino regi Aquitanorum, quod gens Vuandala regnum eius inuaderet. Misitque in omnes terminos Aquitanorum ac Xanctonicæ, nec non Angolismæ, siue in omnes terminos eorum, ut contra eos pergerent ac dimicarent: quia isdem rex Pipinus tunc morabatur in territorio Alniense super fluuium Vultonna, in palatio qui uocatur Engeriacus, inter medios fines Pictauorum ac Xanctonicæ. Denique cum isdem rex Pipinus cum omni multitudine armatorum occurreret hostibus suis, fecit Dominns salutem magnam omni exercitui suo, ita ut nullus euaderet ex hac multitudine, qui non cæde uastaretur. Supradictus autem rex uidens sibi a Domino auxilium de cælo fuisse præstitum, & ultorem de inimicis, ita ut non minuerentur de exercitu suo, nisi uiginti uiri quos præ cæteris ualde diligebat. Quos accipiens singulis deposuit feretris. Lætus pro uictoria, mœstus pro amissorum funeribus exercitum reuocat, pergere cupiens ad propria. Cumque ab hac cæde quasi quatuor miliaribus disiuncti essent, figere tentoria imperat, pressusque somno stratum suum parari in papilionibus iubet. Tunc pro lassitudine somno ingruente uox diuina oblata est, dicens ad eum: Cur te piger somnus ita pressit? Noueris magni uiri Ioannis Baptistæ ca-

put ex transmarinis partibus ab oriente cum tribus paruulis innocentibus ad hunc pagũ deferri, & propter eius meritum in hoc prœlio diuinitus uictoriam tibi a Domino esse collatam. Respondit ei Pipinus in uisione dicens: Si tanta beneficia propter eius meritum in me uigent, indica mihi quid agam: aut quemadmodum inuestigare uel inuenire potero eum. Respondit ei uox diuina, dicens: Ecce post tergum tuum sequuntur te septem fratres in habitu peregrinorum, & unus qui ceteris præesse uidetur, Felix uocatur. Vade in occursu eorum cum paucis, & in humilitate cordis benigne suscipe: adornatisque preciosissimis margaritis, pacifice tecum ducere coneris, & uidebis magnalia Dei. Vir autem Domini Felix uisa tanta multitudine cæsorum corporum, pauore perterritus, tamen de adiutorio Dei confisus, confortat socios, & ut paulisper iter agerent, admonet. Diuertentesque ex aduerso, paruulum sibi statuerunt habitaculum, ut eadem nocte usque mane in eodem permanere potuissent. Prædictus autem rex Pipinus a somno euigilãs, intra semetipsum cogitare tacitus cœpit ex nisione quam uiderat, quid agere deberet, recogitans quia in antiquis est sapientia, & multorum petitorum prudentia. Mittensque concitus accersiri iubet uirum prudentem, ac in omnibus operibns pollentem nomine Felicẽ, ut de tanta manifesta uisione dominum pulsarent, ut ei salubre consilium suggerere dignaretur. Igitur consilio inuentum est, ut exutis uestibus & calciamentis suis in cinere & cilicio nudis plantis incedentes sicuti oraculo diuino admonitus fuerat obniam famulis Dei procederent. Cumque se mutuo conspexissent iacentes, tam ipse quam omnes qui aderant, proni in terram tam diu adorauerunt, quoadusque famuli Dei ad locum ubi iacebant, pertingeterent. Cumque Dominum benedixissent, & se inuicem salutassent, osculum pacis sibimet dederunt. Leuantesq; se a terra, lacrimabiliter interrogabant se inuicem, qua causa hæc quæ uiderant & audierant, accidissent. Vir autem Domini Felix cuncta intelligens a Deo esse manifesta, retexit historias quemadmodum Hierosolymis iuerit orationis gratia, & thesaurum suum absconditum diuina misericordia ei reuelauerit, & facta oratione cum omnes respondissent: tamen eleuatis Felix preciosissimis margaritis, capite scilicet Ioannis Baptistæ & reliquiis sociorum eius beatorum martyrũ innocentium, cum hymnis & laudibus psallentium dirigit chorum. Quo audito cunctus exercitus qui in castris erat, quasi unus uir ei obuiam processit numero triginta millia uirorum. Exequias uero mortuorum qui in prœlio corruerant, secum deferentes petebant auxilium a domiho per præcursorem suum Ioannem, ut cuius reliquiæ deportarentur diuina gratia manifestare dignaretur, promittẽtes se tantam fidem habere, ut quidquid peteretur sanctus Ioannes Domino annuente, tribuere posset. Apprehendentesque sportellam, in qua beati Ioannis Baptistæ caput continebatur, singulis feretris imposuerunt mortuos tangentes. Miro atq; inæstimabili modo mox ut tetigit ossa iacentium, uita per mortuum mortuis reddita est. Surrexerunt autem eadem hora ab officio funeris uiginti uiri tam celeriter ac si a somno essent excitati, & qui a fletibus amicis portabantur ad tumulandũ, iisdẽ autem gaudentibus ad uitã redirent. Videns autẽ rex Pipinus & cũctus exercitus magnalia quæ circa eos Dominus gesserat per præcursorem suum Ioannem Baptistam, plaudentes manibus benedicebant Dominũ, qui fecit mirabilia in cælo & in terra. Vir autem domini Felix & socii eius gaudio repleti, una cum rege Pipino & exercitu eius leuantes caput beati ac præcellentissimi præcursoris Christi Ioannis Baptistæ, & beatorum innocentium, cum gaudio & lætitia iter agere cœperunt. Cumque nulla mora fieret in eundo, peruenerunt ad quandam uillam, quæ appellatur Vultronia. Cumque ibidem paulisper quieuissent, obuius eis quidam cæcus factus est, qui statim sanus effectus est per beatissimi præcursoris merita. Cumque de eodem loco eis moueri placuisset,

 arri-

arripiunt iter per uiam quæ ducit ad paludem cognomen Matheuallis. Cumq; eis aliquantulum ibi requiescere placuisset, ecce quidam debilis pedibus qui se erigere omnino nequiebat, rependo se trahens obuiam eis processit. Iamque propinquantes ad locum quo tendebāt, super fluuium Vultonna ad palatiū nomine Engeriacum peruenerunt. Audiens autem omnis populus a maximo usque ad minimum, a uiro usque ad mulierem, omnes simul in unum conglobati obuiam eis processerunt. Cumque ibidem ante palatium regis Pipini uenissent in basilica beatissimæ & gloriosissimæ semper uirginis Mariæ, cum magno feruore & studio, illico ad custodiendum deposuerunt. Lætatusque est uniuersus populus lætitia magna, & celebrauerunt sollemnitatem huius diei quarto calendas Septembris, & reuersi sunt unusquisque ad habitacula sua. Igitur beatus Felix & socii eius cum uenerando rege inter cetera Dominum deprecabantur, ut eis salubre consilium suggereret quonam in loco sancta membra locarent. Aedificantesque basilicam, & in ea ciborium cum sex columnis marmoreis mirifici operis bene compositis nō longe a Vultonnæ litore, sed ut arbitror centū stadiis. In quo cum aromatibus & plurimis bonis odoribus condientes caput beati Ioannis Baptistæ almi præcursoris Christi, & beatorum trium innocentium corpora simul in hoc ciborio concluserunt. Domino autem auxiliante hoc ædificium completum est feliciter. Fecit etiam idem rex fontem ductorium, qui a duobus fere miliariis per profundissimos terræ meatus ad palatium eius ductus decurreret, & ut in ipsam basilicam per ferrum & æs introduceretur, ac subtus ciborium per concauam marmoream columnam ebulliret: ibique sacri baptismatis ablutio fieret: sicque iterum ad primos aditus reflecteretur. Conuocans igitur rex Pipinus & beatus Felix pontifices & sacerdotes, omnesq; patriæ nobiles, benedicentes ecclesiam, atq; in honore eiusdem Ioannis Baptistæ dedicando mirifice consecrantes, & prædiis ac possessionibus suis a progenitoribus sibi dimissis eam nobiliter dotauerunt. Ordinatisque omnibus necessariis, monachos ibidem Deo in perpetuum seruituros statuerunt. Postmodū multa Domino mirabilia operante per famulum suum Ioannem Baptistam. Tandem uero metam narrationi ponentes, oremus immensitatem bonitatis Christi, ut sua potenti dextera suffultos nos ad æternæ quietis stationem perducat: qui uiuit & regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula.

FINIS.

ORDO OPERVM ADDITORVM, QVAE LICET NON SINT ita certa B. Cypriani, sunt tamen lectu dignissima. Expositionem in Symbolum Apostolorum esse Ruffini Aquileiensis presbyteri docti non dubitant. Tractatus de reuelatione capitis B. Ioannis Baptistæ falso prorsus Cypriano adscribitur.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM

ex certis & indubitatis beatissimi Cæcilii Cypriani martyris, Episcopi Carthaginiensis operibus accuratissime & fidelissime collectus, eorum præsertim, quæ ad comprobandam fidei & catholicæ Ecclesiæ in dogmatibus & ecclesiasticis traditionibus sinceritatem atque firmitatem pertinent.

Index eorum quæ non sunt ita certa B. Cypriani, (immo etiã quædam ei falso attributa) consulto prætermissus est, cum ipsimet singulorum operum tituli integram suam materiam satis indicent, ut ex antecedente pagina constat.

Prior numerus paginam, posterior lineam indicat.

Aqua

baptismi

C

christianus

disci-

E

ecclesia-

fugien-

histrionum

I N D E X

ira

L

mar-

O

Opus

pastor

peri-

præ-

sacra-

serpentes

supplicia

Vale-

V

uita

X

Z

FINIS.

Quædam a catholico lectore in B. Cypriano consideranda.

Pag. 1. v. 12.

Cognouimus carissime frater. &c. *Qui pro uarietate temporum uarietatem legum & consuetudinum oriri (ut quod aliquando seruatum fuerit, si alio tempore seruaretur non recte fieret) minime perpendit, in errores & calumnias facile incurrit. Apellat hic B. Cyprianus Cornelium pontificem Romanum, fratrem; & alibi, collegam, & item coepiscopum; nec id quidem sine magna atque necessaria ratione. Nam cum prima iacerentur fidei & ecclesiæ fundamenta, & paulatim assurgerent, tanta inter apostolos & apostolicos uiros uiguit coniuncta cum mutua dilectione uirtus humilitatis, ut post instructionem Domini, qui tunc maior esset, omnium studeret esse minimus. Neque etiam tempore B. Cypriani expediebat expressis celebrioribus titulis episcopos, præsertim Romanum pontificem honorare, ne atrocior inde sæuiendi in fideles præberetur tyrannis occasio. Romani enim põtificis cathedram eousque impio Imperatori fuisse formidolosam idem Cyprianus testificatur. pag. 86. v. 14. ut multo patientius & tolerabilius audiret leuari aduersus æmulum principem quam Romæ constitui Dei sacerdotem. At iam nedum fundata, sed longe lateque propagata ecclesia, cum iam fidei lucem principes Christiani effecti recepissent, Romanum pontificem tanquam Christi sui redemptoris & domini Vicarium honorificis titulis uenerati sunt, & sedem illius donis & largitionibus tẽporalibus decorare studuerunt, se Christum ipsum in illo recognoscere usque ad pedum oscula profitentes. Neque uero pontifex ipse ullam titulorum ambitionem cum loquitur sibi adhibet uocans se duntaxat episcopum seruum seruorum Dei. Quantum autẽ supremæ cathedræ potestati et auctoritati tribuat, & primatum & sedem principalem corroboret, & Romanum pontificem ceteris anteponat, ex crebro eiusdem testimonio tam perspicue patet ut nullus nisi uel hæreticus uel proteruus inficiari possit.*

Pag. 1. v. 47.

Occidere innocentibus nec nocentem licet. &c. *Loquitur de Christianis illius temporis iussu impiorum tyrannorum apprehendendis, uel iam apprehensis & ui tormentorum ad sacrificandum idolis fide abnegata cogendis, qui licet ad martyria sese prodere non deberent, captis tamen non licebat manu armata resistere, sed armis & uirtute patientiæ quæcunq; tormentorum immania genera superare, quo admirabilior reluceret uirtus crucis Christi. Quod autem populo Christiano non deessent ad sui defensionem uires & potestas insinuat alibi. Inde est, inquit, pag. 128. 4. quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur. Rarissimus enim quis nomen Christi militiæ tum dabat, cui protinus pro susceptæ fidei defensione non esset subeundum martyrium. Alias armorum & præliorum usus & exercitium nedum prohibentur, sed etiam in ueteri testamento a Deo quandoque præcepta leguntur: Nec in litteris euangelicis improbantur, quin etiam Apostolus dicit principem Dei esse ministrum & uindicem, qui non sine causa gladium portat. Nam sui defensio & iustitiæ ciuilis etiam per mortis supplicia conseruatio est de iure naturæ, quod per legem euangelicam non tollitur. Subesse tamen debent causæ ad iustum bellum necessariæ, auctoritas scilicet principis, causa iusta, & recta intentio.*

Pag. 5. v. 5.

Per Saturnum acoluthum &c. *Per Acoluthũ significari ecclesiasticum ministrum, qui hodie inter quatuor ordines, quos appellant minores annumeratur, non est a catholico uertendum in dubiũ. Neque enim eo tempore negotia ecclesiastica nisi personis Deo in ecclesia dicatis committebantur, quibus nedum agere sed nec cogitare sæcularia licitum erat; ut pag. 27. v. 35. idem B. Cyprianus docet, qui & de exorcistis & lectoribus expressam facit & honorificam mentionem.*

Pag. 19. v. 7.

Post profanum eius lauacrum baptizari. &c. *Cur hæreticorum baptisma nedum B. Cyprianus, sed & aliquot Africani episcopi nullum esse arbitrati fuerint, fuse & frequenter differit. Hanc tamen opinionem numquam tenuit Romana ecclesia matrix (ut ait) et radix ueritatis: immo uero uiuo adhuc Cypriano a Romano pontifice cum ceteris per Italiam sacerdotibus decretum & sententiæ Africanorum episcoporum reprobata fuerunt, & statutum esse seruandam patrum antiquam regulam, quam ipsemet Cyprianus sua ad Pompeium epistolæ sub ijs uerbis inseruit pag. 267. 27. Si quis ergo a quacunque hæresi uenerit ad nos, nil innouetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam. Baptismatis enim gratia cum a sanctitate uel malitia conferentis non pendeat, sed a Spiritu sancto, a quocunque conferatur modo materia cum sua forma adsit, nec desit intentio faciendi quod facit sancta mater ecclesia catholica, ratum est omnino & uerú, nec ullo pacto iterandum. Et ita firmiter tenet & credit ipsa ecclesia, pro qua gloriosissimus martyr Cyprianus pium sanguinem fudit. Nec mirum uideri debet diuersas a Deo permitti inter doctores opiniones, ut discamus ad illum & illius sedem semper esse recurrendum, cui dictum est. Rogaui pro te ne deficiat fides tua.*

Pag. 35. v. 32.

Homicidium cum admittunt singuli, crimen est: uirtus uocatur cum publice geritur. *Ex proximis uerbis non obscure apparet in quem sensum loquatur corruptionem omnium proborum morum deplorans, et de iniusto bello intelligens, non autem de iuridica nocentium punitione: alioqui sublata iustitia quid essent regna nisi latrocinia?*

Pag. 42. v. 23.

Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quo modo nec solum uinum potest. &c. *Nouellam quorundam antecessorum traditionem merito reprehendit & damnat, qui uel ignoranter uel simpliciter aquam solam in calice domini sanctificando offerebant, non intelligentes mysterij plenitudinem & maiestatem in sola aqua uel uino solo non impleri. unde et exorti sunt hæretici Aquarij inde appellati. Si quis tamen solum uinum consecraret, quantumuis sacrilege & grauissime peccaret, esset tamen uera consecratio.*

Pag. 59. v. 37.

Fictilia uasa confringere domino soli concessum est. &c. *Quæ sit B. Cypriani mens ex proprijs illius uerbis facile intelligitur minime negantis facinorosorum hominum et hæreticorum iustam per mortis supplicium punitionem, qui non raro scripturam citat, quæ præcepit sacerdotis imperio obedire detractantem necari. Et Apostolus docet gladium principi non frustra a Deo datum. Loquitur autem ad sensum parabolæ de zizanijs, hoc est, filijs nequam, ut ipse dominus interpretatur, quorum per corporis mortem eradicatio ad zelum seruorum Dei non spectat, nec ad ecclesiam quæ excómunicationis pœnam uere omnium grauissimam non excedit. Quádo uero a magistratibus sæculi iuxta ciuiles leges plectuntur, tolluntur de medio tanquam pestes & abscissa putrida membra a reliquo corpore sano. Nec propterea salus eis animæ adimitur si uere pœniteant, et meritas mortis breues pœnas patienter substineant. Qui si animo obstinato et peruerso in sua iniquitate persistát, tanto magis debent exterminari, ne contagione pestifera ceteros sanos inficiant. Hoc & naturalis ratio dictat, nulla scriptura improbat, sacri canones & doctores approbant, ne quis inde colligi posse putet ullum de non comburendis hæreticis patrocinium*

Pag. 84. v. 24.

Ne me aliquis existimet a proposito meo leuiter recessisse &c. *Illos antea seuerissime redarguerat qui ad fidelium communicationem censebant admittendos reuertentes ad ecclesiam post desertam ui & immanitate tormentorum confessionem nominis Christi, præsertim minime peracta integræ pœnitétia satisfactione. Hic se purgat & idoneá rationem reddit cur a pristino disciplinæ ecclesiasticæ uigore coactus sit deflectere, non leuitate quidem sed magna omnino & urgenti necessitate. Vbi prudenter colligitur sanctiones ecclesiasticas & decreta recte pro temporum, locorum & personarum condicione & uarietate posse & debere mutari, præcipue quando proximi salus & infirmiorum in fide casus ita requirit.*

Pag. 96. v. 36.

Sacrificia pro eis semper offerimus. *Hoc est, ad eorum honorem & commendationem, & ita esse intelligendum ex alijs locis manifestum redditur. p. 81. 26. & p. 118. 6. Et iam recepta est catholica censura; quæ tradit illum facere iniuriam martyri qui orat pro martyre. Nam ipsemet alibi docet cælum sine cunctatione patere martyribus.*

Pag. 101. v. 25.

Quæsisti etiam, fili carissime &c. *In uetustissimis manu scriptis codicibus hæc epistola tanquá pars subijcitur epistolæ sextæ primi libri ad Magnum, quæ incipit,* Pro tua religiosa diligentia &c. *Hic tamen relicta est ne in iam editis appareret minime necessaria innouatio.*

Pag. 106. v. 34.

Loquitur Petrus, super quem fundata fuerat ecclesia. *Quántum Petro & illius cathedræ tribuendum censuerit B. Cyprianus, hic, & multis alijs eximijs probat testimonijs. Nec quidquam illi deperit si extant diuersa doctorum ad uerba Christi expositiones. Omnium tandem catholicorum scopus & finis eò tendit ut recognoscant unum Christi loco in ecclesia esse relictú pro quo & illius sede & successoribus rogauit ne deficeret fides illius, & uniuersum gregem dominicum pasceret. Nec quemquam mouere debet quod alicubi dicat hoc fuisse ceteros Apostolos quod fuit & Petrus, pari consortio præditos honoris & potestatis, quod de*

æqualitate apoſtolatus eſt omnino intelligendum, qui cum apoſtolis morientibus ceſſauit, nec ad epiſcopos tráſiit qui ſuccedunt apoſtolis in miniſterio epiſcopalis dignitatis pro ſua quiſque portione. In ſolo Petro remanſit omnis plenitudo poteſtatis ad uniuerſalem eccleſiæ totius gubernationem, ut catholici doctores acutiſſime uiderunt & comprobarunt. Nec eſt alienum ſi priſcorum patrum ſcriptis pia & catholica adhibeantur interpretationes, & ueri ſenſus, ad conſeruandam ſemper eccleſiæ unitatem, qua B. Cypriano nil fuit in ſcribendo optabilius. alioqui hæreſium & ſchiſmatum nullus finis.

Pag. 131. v. 46.

Nulla ſit uenia ultra delinquere, poſtquam Deum noſſe cœpiſti &c. *Veniam delinquentibus ſubtrahendá non docet, alioqui nimium abſurde ſecum ipſe diſſideret, ſed comparat facilitatem adipiſcendæ ueniæ ante recepta diuinæ gratiæ dona, cum difficiliore eiuſdem recuperatione poſt præuaricationē, ad quá neceſſario requiruntur pœnitentiæ & ſatisfactionis ad placandum Deum diuturna & ſeria opera.*

Pag. 150. v. 23.

Iam uenturus è cælo ad pœnā Diaboli &c. *Dæmones & impios homines damnatos iam cruciatus perferre, catholicæ ueritatis eſt, nec expectare poſtremum iudicij diem. Hic ergo intelligendum eſt futuram tormentorum maiorem acceſſionem poſt uniuerſale omnium iudicium. alioqui hæreſim ſaperet, aſſeuerare diabolum uel illius membra nondum ſua ſentire ſupplicia.*

Pag. 166. v. 34.

Immortalitate interim poſita fieri ſe & mortalem patitur &c. *Non deſunt plerique huiuſmodi tropi loquendi apud priſcos doctores, qui ad pium & catholicum ſenſum debent intelligi; quemadmodum & apoſtolus dixit; Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens; nec propterea immortalis eſſe deſiit, et impaſſibilis, & uerus Dei filius.*

Pag. 184. ver. 3.

Veniam peccatis quæ in ipſum commiſſa ſunt ſolus poteſt ille largiri &c. *Qui grauitatem delictorum minus conſiderant, his & alijs uerbis opinari poſſent tolli de eccleſia abſoluendi præuaricatores poteſtatem: ſed B. Cyprianus toto Sermone magnitudinem impietatis, & perfidiæ quorundam libra diuinæ iuſtitiæ & miſericordiæ ponderans increpat eos, qui leui aliqua & non amariſſima pœnitentiæ ſatisfactione proditores fidei, & citra ullum ſupplicium ad impia idolorum ſacrificia ſponte lapſos ad cōmunionem eccleſiæ recipiendos exiſtimabant. Nam pleriſque locis aperte docet minime claudendum uere pœnitentibus matris eccleſiæ gremium.*

Pag. 262. ver. 9.

Proinde fruſtra quidam, qui ratione uincuntur conſuetudinem nobis opponunt &c. *Hinc colligitur, ea quæ in melius uerti poſſunt, & a Spiritu ſancto eccleſiam regente inſpirantur, recipi cū omni reuerentia & timore debere, quamuis antea aliter inualuerit conſuetudo, quæ ueritati cedere debet.*

Pag. 271. v. 9.

Sententiæ Epiſcoporum &c. *Ex ipſis ſingularum ſententiarum uerbis ſatis conſtat non eſſe opus B. Cypriani, ſed a notarijs iuſſu Epiſcoporum collectū, quemadmodum etiam hodie in Concilijs & Synodis uidemus obſeruari.*

F I N I S.

Series chartarum.

a b c A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT

Omnes ſunt terniones præter a c NN OO PP QQ RR SS TT duerniones.

